

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2016-2017

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Στυλιανίδου Χριστίνας-Άννας του Χριστοδούλου
A.M.: 874

Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και η έννοια του
επικίνδυνου δράστη.

Επιβλέπων:

Δημητράτος Νικόλαος

Αθήνα, Νοέμβριος 2017

Copyright ©, Στυλιανίδου Χριστίνα- Άννα, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

Προλεγόμενα.....	7
Εισαγωγή.....	16
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και ο ιδιαίτερα επικίνδυνος δράστης στα πλαίσια της στοιχειοθέτησης του εγκλήματος-Στάδιο κήρυξης της ενοχής.....	27
1. Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος (13 στ' ΠΚ)	34
a) Επανελημμένη τέλεση.....	39
b) Ροπή.....	42
I. Κατηγορίες κατά συνήθεια τελουμένων εγκλημάτων.....	46
a) Εγκλήματα στα οποία η κατά συνήθεια τέλεση θεμελιώνει το αξιόποινο	47
b) Εγκλήματα στα οποία η κατά συνήθεια τέλεση επαυξάνει το αξιόποινο.	49
c) Κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των εγκλημάτων	64
II. Διαχωρισμός από αντίστοιχες έννοιες του Ποινικού Κώδικα	69
a) Καθ' έξη εγκληματίας και κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος.....	70
b) Κατά συνήθεια τέλεση και κατ' επάγγελμα τέλεση.....	71
c) Υποτροπή και κατά συνήθεια τέλεση (υπότροπος και καθ' έξη εγκληματίας).....	74
2. Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη.....	77
I. Η ιστορική και διεπιστημονική εξέλιξη της έννοιας της επικινδυνότητας.....	77
II. Τα στοιχεία που καθιστούν τον δράστη ιδιαίτερα επικίνδυνο (13 ζ).	86
a) Αντικοινωνικότητα	90

b)	Ροπή.....	92
III. Εγκλήματα στα οποία η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη επαυξάνει το αξιόποινο 94		
3.	Νομολογιακή προσέγγιση των εννοιών.	98
Κεφάλαιο 2 ^ο : Η εξέταση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και του επικίνδυνου δράστη στα πλαίσια της επιβολής της ποινής..... 103		
1.	Ποινικός Κώδικας	104
a)	Δικαστική επιμέτρηση ποινής (άρθρο 79 §3) και ελαφρυντικά (άρθρο 84 §2)	106
b)	Μετατροπή ποινής (άρθρο 82 §1)	109
c)	Επιμέτρηση των ποινών σε χρήμα (80 §2).....	110
d)	Ποινή επιβαλλόμενη στην απόπειρα (42 §2) και ποινή απλού συνεργού (47 §2)	111
e)	Αναστολή ποινής (άρθρο 99§1 και 100 §1 και §4).....	112
f)	Υφ' όρον απόλυση (105§ 3 και 4, 106§1, 110§5, 110 ^A , 110 ^B §4, 110 ^F και 129§3)	113
g)	Τρόπος εκτέλεσης ποινών και μέτρων ασφαλείας (56§2)	118
h)	Παρέκβαση σχετικά με το άρθρο 86 ΠΚ και την επιβολή της θανατικής ποινής.....	119
2.	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.....	119
a)	Επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού.....	120
i.	Ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη (200 ΚΠΔ).....	120
ii.	Προσωρινή κράτηση (282 επ.)	121
b)	Ανασταλτική δύναμη της έφεσης (497§8)	125
Κεφάλαιο 3 ^ο : Ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση..... 126		

1.	Μέτρα ασφαλείας και ποινή- Σκοπός επιβολής κυρώσεων	128
2.	Ειδικότερα ως προς τα μέτρα ασφαλείας	137
3.	Κατηγορίες ‘ επικίνδυνων δραστών’	142
a)	Εγκληματίες με ελαττωμένο καταλογισμό (άρθρα 36 επ. ΠΚ).....	151
i.	Επικίνδunami εγκληματίες με ελαττωμένο καταλογισμό (38-40 ΠΚ)	152
ii.	Εγκληματίες καθ’ έξη με ελαττωμένο καταλογισμό (άρθρο 41 ΠΚ).....	155
b)	Ακαταλόγιστοι εγκληματίες (άρθρα 69-70 ΠΚ)	155
i.	Αναφορά έτερων συνεπειών προερχομένων από την κατάφαση ύπαρξης ψυχικής ασθένειας- Διατάξεις για την ακούσια νοσηλεία (ν. 2071/1992) και αναβολή εκτέλεσης της ποινής (άρθρο 555 επ. ΚΠΔ)	163
c)	Καθ’ έξη εγκληματίες (άρθρα 90-92 ΠΚ).....	167
i.	Καθ’ έξη υπότροποι εγκληματίες (άρθρα 90-91 ΠΚ).....	167
ii.	Εγκληματίες καθ’ έξη ανεξάρτητα από την περίπτωση υποτροπής (άρθρο 92 ΠΚ).....	171
d)	Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι (άρθρα 127 και 129 ΠΚ).....	172
e)	Υπότροποι ή καθ’ έξιν δράστες πταισμάτων (άρθρο 412 ΠΚ)	174
	Κεφάλαιο 4 ^ο : Λοιπές περιπτώσεις ιδιαίτερης μεταχείρισης του δράστη	175
	Κεφάλαιο 5 ^ο : Ανακύπτοντες προβληματισμοί από τη χρήση της επικινδυνότητας, της συνήθειας ή της έξης.	183
1.	Ζητήματα συνταγματικότητας και αντίθεσης με βασικές αρχές του Π. Δ.	183
2.	Ενδεχόμενη σύμπτωση των υπό συζήτηση εννοιών.....	188
	Κεφάλαιο 6 ^ο : Η μετεξέλιξη του Π.Δ. και οι προεκτάσεις της στην έννοια της επικινδυνότητας	192

1.	Κίνδυνος και επικινδυνότητα	199
2.	Το ποινικό Δίκαιο του Εχθρού	204
3.	Εγκληματικές οργανώσεις- τρομοκρατία.....	207
	Επίλογος.....	212
	Παράρτημα 1: Πίνακας Εγκλημάτων	219
	Παράρτημα 2: Έρευνα στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού (ΨΚΚ)	220
	Παράρτημα 3: Σχέδιο νόμου για την ποινική αντιμετώπιση δραστών με ψυχική ή διανοητική διαταραχή.....	235
	Βιβλιογραφία.....	252
	Αρθρογραφία.....	258

Προλεγόμενα

Ο επικίνδυνος και ο καθ' έξη εγκληματίας όπως και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελούν έννοιες, οι οποίες φαίνεται διαχρονικά και διατοπικά να απασχολούν το Ποινικό Δίκαιο, διχάζοντας τόσο τη νομολογία όσο και τη θεωρία. Παρά την μακρά αυτή ιστορία ύπαρξης και ενασχόλησης και την συνακόλουθη προσπάθεια διεξοδικής των εννοιών τόσο από πλευράς θεωρίας όσο και νομολογίας, δεν έχει υπάρξει μέχρι και σήμερα κάποια γενικά αποδεκτή και σύμφωνη με τα συνταγματικά δικαιώματα ανάλυσή τους. Το γεγονός δε ότι οι υπό εξέταση όροι δεν φαίνεται ως επαρκώς οριοθετημένοι και η διάκριση μεταξύ τους είναι δυσδιάκριτη, εμφανιζόμενοι αρκετές φορές ως διαζευκτικά αναφερόμενοι φτάνοντας ορισμένες φορές μέχρι και την ουσιαστική ταύτισή τους, δυσκολεύει κατά πολύ την προσέγγιση των προβλημάτων που αναφέρονται από τη χρήση του κάθε ενός. Οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με σχεδόν κάθε πτυχή του ζητήματος, όπως για παράδειγμα αναφορικά με τα στοιχεία που τις απαρτίζουν είτε το λόγο για τον οποίο αυτά οδηγούν στη βαρύτερη τιμώρηση του δράστη είτε ακόμη και σχετικά με την ανάγκη ή μη ύπαρξης και τυποποίησή τους στα πλαίσια του Ποινικού, είναι πολλές και εκ διαμέτρου αντίθετες τις περισσότερες φορές, καθιστώντας σχεδόν αδύνατο το να φτάσει κάποιος σε ασφαλή μη επιδεχόμενα αντιλόγου συμπεράσματα σχετικά με τους προβληματισμούς που δημιουργούνται.

Σε κάθε περίπτωση, η κατάφαση της ύπαρξης των ιδιοτήτων της έξεως ή της επικινδυνότητας έχει ως αποτέλεσμα τη διαφορετική αντιμετώπιση και μεταχείριση του δράστη από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης, η οποία ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρισκόμαστε συνίσταται είτε στην αυστηρότερη τιμώρησή τους είτε στην επιβολή ιδιαίτερων/διαφορετικών κυρώσεων από ότι συνήθως επιβάλλεται για την τέλεση του εν λόγω εγκλήματος¹. Η παραλλαγμένη αυτή προσέγγιση έγκειται στην παραδοχή ότι συγκεκριμένοι δράστες, λόγω της τάσης που ενυπάρχει -και ανιχνεύεται- στο πρόσωπό τους προς την τέλεση εγκλημάτων, αποτελούν ένα συνεχή κίνδυνο για την έννομη τάξη και η εγκληματική τους καριέρα θα συνεχίζει επ' άπειρον και η κοινωνία θα συνεχίσει να βάλλεται εκτός

¹ Ως απαραίτητη κρίνεται σε αυτό το σημείο ο ορισμός της έννοιας της μεταχείρισης καθώς θα αναφέρεται επανειλημμένα στα πλαίσια της εργασίας. Κατά το Δασκαλάκη λοιπόν (*Δασκαλάκης Η.*, Η Μεταχείριση του εγκληματία, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985, σ.25) η ποινική μεταχείριση συνίσταται στη «*δράση των αρμοδίων αρχών έναντι του εγκληματία, που αποσκοπεί στην αναμόρφωση της προσωπικότητάς του ώστε να μην υποπέσει στην υποτροπή και αποκατασταθεί ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον*». Ο Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση των επικινδύνων κρατουμένων, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σ.97, αναφερόμενος ειδικά στην έννοια της σωφρονιστικής μεταχείρισης αναφέρεται στα «*αναγκαία μέτρα για τη διατήρηση ή την επανάκτηση της σωματικής και ψυχιατρικής υγείας των κρατουμένων...μία πλήρη σειρά δραστηριοτήτων για την ενθάρρυνση και προαγωγή της κοινωνικής επανενσωμάτωσης και για την παροχή ευκαιριών στους κρατουμένους...να αποκτήσουν την ικανότητα να ζουν μία υπεύθνη κοινωνική ζωή και να απαγκιστρωθούν από το έγκλημα*». Βλέπουμε λοιπόν ότι όσο πιο δύσκολα θεωρείται ότι μπορεί να επιτευχθούν τα παραπάνω τόσο συνεχίζεται η ανάγκη παραμονής του δράστη εντός του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης με σκοπό την επίτευξή τους και τόσο μεγαλύτερη η δυνατότητα του κράτους να παρέμβει στην προσωπικότητα του εν λόγω δράστη.

και αν παρεμβληθούν αποτελεσματικά οι κατασταλτικοί μηχανισμοί του κράτους². Ο αυξημένος κίνδυνος που απορρέει εκ των ιδιαίτερων αυτών χαρακτηριστικών, εκφραζόμενος είτε ως ροπή είτε ως αντικοινωνικότητα, και πρέπει να καταπολεμηθεί με οποιοδήποτε μέσο, ούτως ώστε επιτευχθεί η κοινωνική συνοχή, ασφάλεια και προστασία μέσω της αχρήστευσης των εν λόγω είναι και το κοινό χαρακτηριστικό που ενώνει την συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και τον επικίνδυνο δράστη. Η ιδιαίτερη σχέση που ενώνει τις δύο αυτές έννοιες, δυνάμενη να φτάσει μέχρι και την ουσιαστική ταύτισή τους λόγω του ότι καλούνται να εξυπηρετήσουν τους ίδιους σκοπούς, αποτελεί άλλωστε και το λόγο για τον οποίο επιλέχθηκε να αναλυθούν από κοινού.

Γίνεται γενικά αποδεκτό ότι, στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου τιμωρείται η απαξία του αποτελέσματος και όχι αυτή της συμπεριφοράς. Το Ποινικό Δίκαιο της πράξης υπερισχύει έναντι αυτού του δράστη. Σκοπός της ποινής είναι η ειδική και γενική πρόληψη ενώ η επιβαλλόμενη ποινή

² Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι δεν έχει καταφέρει έως σήμερα να αποδειχθεί από καμία επιστήμη η ύπαρξη στο άτομο ροπής προς την τέλεση εγκλημάτων ή η εκ γενετής ιδιότητα της διάπραξης εγκλημάτων. Το ίδιο συμβαίνει και με τη δυνατότητα πρόβλεψης της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου και του κινδύνου υποτροπής του. Και όλα αυτά παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες που έχουν ανά καιρούς γίνει αποδεικνύοντας ότι η ύπαρξη συγκεκριμένων κατηγοριών δραστών που πρέπει να τιμωρείται βαρύτερα για την προστασία της κοινωνίας αποτελεί απλά μία επιλογή του νομοθέτη. Το γεγονός δε ότι ο ποινικός νομοθέτης αποδέχεται αυτή τη δυνατότητα και την ενστερνίζεται πρέπει να οδηγήσει ακολούθως και στην αποδοχή των ανωτέρω στοιχείων ως μέρος της σημερινής πραγματικότητας και τον εξοβελισμό των ενστάσεων που ενυπάρχουν ως προς την επισφάλεια που αυτές ενέχουν εγγενώς, εκλαμβανόμενες όχι τόσο ως μία πρόβλεψη περί της συμπεριφοράς του ατόμου αλλά ως μία ανεκτή διαχείριση κινδύνων [Λίβος Ν., Προγνωστικές αποφάσεις στο Ποινικό Δίκαιο (με παράδειγμα ην υφ' όρον απόλυση και την χορήγηση τακτικών αδειών σε καταδίκους, ΠοινΧρ 2002, σ. 1008 επ.]. Περί της μη ύπαρξης επιστημονικών δεδομένων για τα παραπάνω ζητήματα βλ. *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση του αξιολογίου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2005, σ.865 επ., *Κακκαλής Π.*, Το ψυχικά πάσχον άτομο εμπρός στον Ποινικό νόμο και στο Δικαστή σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σελ. 69, *Λιάκος Α.*, Προβληματισμοί γύρω από την επικινδυνότητα του ψυχωσικού σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σ.90, *Μαγγανάς Α.*, Το πρόβλημα της αποτίμησης του κινδύνου τέλεσης νέων εγκληματικών πράξεων, ΠοινΔικ 10/1999, σελ. 1008, *Νικολόπουλος Γ.*, Επικρίσεις και αντιστάσεις γύρω από την έννοια της επικινδυνότητας: από το θετικιστικό παράδειγμα στις θεωρίες της διακινδύνευσης, σε Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, τόμος β', επιμέλεια Α. Μαγγανάς, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ.951, *Πανούσης Γ.*, Ο «τυχαίος» εγκληματίας και η μοίρα του, ΝοΒ 2001, σ.1618, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα και καταλογισμός στο Ποινικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα/Θεσσαλονίκη, 1987, σ.168, *Σύλικος Γ.*, «Ιδιαίτερη επικινδυνότητα» Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα μίας ιδιαίτερος επικίνδυνης νομικής κατασκευής, Πράξη και Λόγος του Ποινικού Δικαίου, 2005, σελ. 132, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Η έννοια του κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα/ Θεσσαλονίκη, 1990, σ.181, *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο στο μέσο συνετό άνθρωπο: Μυθολογία και εμπειρισμός στο (ποινικό) δίκαιο, σε Τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη Π, Μελέτες ποινικού δικαίου – Εγκληματολογίας – Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας, 2007, σ.694, *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης του δράστη ως έννοια υπάλληλη έναντι της εχθρότητος εις τις ποινικές επιστήμες σε Σύγκρουση, εχθρότης και δίκαιο: εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό φροντιστήριο 2010-2014, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2015, σ. 1310, 1344, 1346 και 1353, *Kinzig J.*, Η ροπή προς τέλεσιν σοβαρών αξιόποινων πράξεων- και τι υποκρύπτεται σ' αυτήν, NStZ 1998, σ.14-19, επιμέλεια Βαθιώτη Κ., ΠοινΧρ 1998, σ.426 καθώς και αιτιολογική έκθεση REC (2004)10, σκέψη 129, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι οι προγνώσεις τέτοιου τύπου δεν είναι απόρροια επιστημονικών μελετών και ότι ενδέχεται να υποπέσουν σε λάθη. Βλ. ωστόσο και *Καρανίκας Α.*, Το εγκληματοπροληπτικόν δίκαιον, τυπογραφείον Ελλάς, 1933, σ. 99, ο οποίος αναφέρει ότι είναι «βέβαιον και αποδεδειγμένον στατιστικά» ότι υπάρχουν συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων που είναι επικίνδυνοι και πιο "επιρρεπείς" στην εκ νέου τέλεση εγκλημάτων.

πρέπει να είναι ανάλογη της ενοχής του δράστη ως προς τη συγκεκριμένη πράξη και όχι της επικινδυνότητάς του³. Αποτελεί επίσης γενική παραδοχή, ότι οι επιβαλλόμενες ποινές - τόσο κατά το στάδιο της επιμέτρησης όσο και κατά το στάδιο της έκτισής τους- πρέπει να υπόκεινται στην αρχή της εξατομίκευσης και να είναι τέτοιου είδους ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των ατομικών χαρακτηριστικών του δράστη⁴. Γίνονται ωστόσο δεκτές και μερικές εξαιρέσεις στους ως άνω κανόνες⁵.

Το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης φαίνεται να επιφυλάσσει σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας διαφορετική μεταχείριση σε δράστες, των οποίων η προσωπικότητα εμφανίζει κάποια συγκεκριμένα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά⁶. Οι ιδιότητες αυτές αντανακλώνται τις περισσότερες φορές στις πράξεις που αυτοί τελούν⁷ και θεωρούνται τότε μόνιμα χαρακτηριστικά της ιδιοσυστασίας

³ Τα ανωτέρω ζητήματα αποτελούν τα βασικότερα ερωτήματα στα οποία θα πρέπει να απαντήσει ο νομοθέτης και τα οποία καθορίζουν τα θεμέλια του ίδιου του συστήματός μας. Για τις προβληματικές αυτές βλ. *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ο καταλογισμός εις το Ποινικόν Δίκαιον, Αθήνα 1962, σ.81 επ., *Μανωλεδάκης Ι.*, Η διαλεκτική έννοια των εννόμων αγαθών, Θεσσαλονίκη, 1973, σ. 18-23, *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον Ποινικού Δικαίου, τόμος α', Γενικών Μέρους, εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, 1969, σ.187 επ., *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.34-5, *Baumann J.*, Θεμελιώδεις έννοιες και σύστημα του Ποινικού δικαίου, απόδοση *Γιαννίδης Ι. και Κοτσαλής Α.*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 1983, σ.2 επ., *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, Διάγραμμα γενικού μέρους, εκδόσεις Παπαζήση, 1984, σ.42 επ., *Χωραφάς Ν.*, Αι πνευματικά βάσεις του ελληνικού ποινικού κώδικος, ΠοινΧρ 1963, σ.531 και 535 και *Hirsch H.J.*, Σύγχρονη ποινική νομοθεσία και τα όρια του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1999, σ.981 επ.

⁴ *Ανδρουλάκης Ν.*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2012, σ.20, *Δασκαλάκης Η.*, Η Μεταχείριση, ο.π., σ.28, *Δημόπουλος Χ.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.98, *Ζαγκαρόλας Ι.*, Το διεθνές συνέδριον της Χάγης, ΠοινΧρ 1951, σ.179, *Κοκολάκης Ε.*, Έρευνα της προσωπικότητος του εγκληματίου εν τη πράξει και πρόγνωση της μελλοντικής διαγωγής αυτού, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 1976, σ.38. Βλ. και *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ο καταλογισμός, ο.π., σ.83-4, ότι στο συγκεκριμένο σημείο πρόκειται περί σύζευξης του ποινικού δικαίου του δράστη με αυτό της πράξης καθώς η επιβολή ποινής επιδιώκει και την τιμωρία για την πράξη αλλά και την αντιμετώπιση του επικινδύνου του δράστη.

⁵ Σημειώνεται ότι τόσο η τυποποίηση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος όσο και η έννοια του επικίνδυνου δράστη σχηματίζουν ένα ρήγμα στα καθολικά αποδεκτά συμπεράσματα και συνιστούν μερική απόκλιση από τον κανόνα του Ποινικού Δικαίου της πράξης και οδηγούν στην αποδοχή του Ποινικού Δικαίου του δράστη, παρά την πληθώρα των ελαττωμάτων που συνεπάγεται αυτή η επιλογή. Βλ. περί αυτού μεταξύ άλλων και *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής εγκλημάτων Α', δογματική θεμελίωσις, Αθήνα 1966, σ.59, *Γιαννούλης Γ.*, Η επικινδυνότητα του δράστη και η εκτίμηση κινδύνων από δικαιοκρατικής σκοπιάς, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2017, σ. 124, *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 1988, σ. 255, *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι αυθεντικοί ορισμοί στον ποινικό Κώδικα και οι επιπτώσεις τους στην τυποποίηση του ποινικού φαινομένου, Υπερ 1998, σ.284, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.173, *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 134

⁶ Περί του ορισμού της προσωπικότητας και το συνεχώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα της βλ. *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 133 και *Πανούσης Γ.*, Νομική και εγκληματολογική προσέγγιση της έννοιας της επικινδυνότητας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σ. 40 υποσημ. 1, ο οποίος κάνει λόγο για ένα σύνολο σταθερών χαρακτηριστικών βάσει των οποίων το άτομο αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα, σκέφτεται και συμπεριφέρεται. Το σύνολο αυτό των χαρακτηριστικών, τα οποία αλληλεπιδρούν συνεχώς, εμφανίζεται στον επιλεγόμενο τρόπο ζωής και στην προσαρμογή του ατόμου.

⁷ Όπως αναφέρει και ο *Πανούσης Γ.*, Η επικινδυνότητα, ΝοΒ 1978, σελ. 77, θεωρείται ότι η τέλεση επικίνδυνων πράξεων αποτελεί το επακόλουθο μίας επικίνδυνης προσωπικότητας. Ο *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 130, θεωρεί ότι η επιβολή αυτής της διαφορετικής ποινής επέρχεται λόγω των στοιχείων της προσωπικότητας του δράστη, τα οποία κατ' επίφαση αντικειμενοποιούνται και φαίνονται μέσα από τη συγκεκριμένη πράξη. Βλ. και *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική ο.π., σ. 249, όπου επισημαίνεται ότι η επιδίωξη αυξημένης ποινικής προστασίας ορισμένων εννόμων αγαθών σε συνδυασμό με την επικινδυνότητα που ενυπάρχει στο δράστη- η οποία συνεπάγεται και την αυξημένη απαξία της μετέπειτα πράξης

τους⁸. Λόγω αυτής της παραδοχής κρίνεται ακολούθως, ότι η επιβολή της συνηθισμένης και προβλεπόμενης για τους λοιπούς εγκληματίες ποινή δεν είναι επαρκής αλλά τουναντίον απαιτείται μεγαλύτερη ή διαφορετική ποινής καθώς και εν γένει διαφορετική μεταχείριση ενώ η τιμωρία επιβάλλεται όχι μόνο για αυτό που έκανε ο δράστης αλλά τελικά και για αυτό που είναι⁹.

Η λήψη υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη για την επιλογή της κατάλληλης ποινής και την εξατομίκευσή της επιβαλλόμενης ποινής αποτελεί γενικά μία αποδεκτή και επιθυμητή στάση προς εκπλήρωση των σκοπών της ειδικής πρόληψης¹⁰. Ο νομοθέτης φαίνεται ωστόσο να το παρακάνει και χρησιμοποιεί τα στοιχεία αυτά σε διάφορα σημεία του ΠΚ, ανάγοντας αυθαίρετα την ειδική πρόληψη σε αυτές τις περιπτώσεις στο μοναδικό επιδιωκόμενο από την επιβολή της ποινής (ή του μέτρου ασφαλείας) σκοπό. Παραγνωρίζοντας τη γενική υποχρέωση επιβολής ανάλογων και αναγκαίων ποινών παρεκκλίνει από το σκοπό απόδοσης της δικαιοσύνης¹¹ και ανάγει σε υπέρτερο σκοπό την ανάγκη της εξασφάλισης της κοινωνίας από συγκεκριμένου είδους δράστες¹². Κατ' αυτόν τον τρόπο τυποποιεί την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και την

του-, έχει ως συνέπεια κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων και κάποια συγκεκριμένα άτομα να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από το νομοθέτη.

⁸ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 1^ο και 3^ο και ειδικά υποσημ. 41, 267 και 308 περί της θεώρησης του μονίμου των χαρακτηριστικών αυτών αλλά και του αντιλόγου που έχει αναπτυχθεί επ' αυτού.

⁹ Μεταξύ άλλων Δασκαλάκης Η., Η Μεταχείριση, ο.π., σ.103

¹⁰ Άλλωστε αυτό το σημείο, όπως αναλύεται και κατωτέρω, αποτελεί και τη μοναδική περίπτωση που ο νομοθέτης κάνει σωστή χρήση του κατά συνήθεια τελούμενου εγκλήματος και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, τα οποία φαίνεται να κατέχουν κυρίαρχη θέση στα πλαίσια του άρθρου 79 ΠΚ. Βλ. μεταξύ άλλων και Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος (άρθρο 13 περ. στ' ΠΚ), ΠοινΧρ 1996, σ.1374 επ., ο οποίος θεωρεί ότι τα στοιχεία της προσωπικότητας επιτάσσεται να λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια της επιμέτρησης ή της μεταχείρισης του δράστη αλλά «πάσχει από συστηματική άποψη» το να λαμβάνεται υπόψη στα πλαίσια της επαύξησης της ποινής συγκεκριμένου εγκλήματος. Την ίδια άποψη εκφράζει ως άνω συγγραφέας (Λίβος Ν., Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ.) και σε σχέση με τις προγνωστικές κρίσεις –έννοια που όπως θα δούμε κατωτέρω συνδέεται στενά με την κρίση περί επικινδυνότητας και την ύπαρξη ροπής- οι οποίες αρμόζουν και πρέπει να λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια αποκλειστικά της επιμέτρησης και της εκτέλεσης της ποινής. Σημειώνεται άλλωστε ότι σύμφωνα με το άρθρο 239 ΚΠΔ, ο σκοπός της ανάκρισης έγκειται στην εύρεση των στοιχείων που θα βοηθήσουν στην κατάγνωση της ενοχής ή της αθωότητάς του. Τα στοιχεία δε της προσωπικότητάς του αναζητούνται μόνο για την εξυπηρέτηση των σκοπών της επιμέτρησης της ποινής. Βλ. και Λυμπερόπουλος Α., Οι ελαφρυντικές περιστάσεις του άρθρου 84 ΠΚ, ΠοινΧρ 1998, σ.97 επ., όπου τονίζεται ότι στο στάδιο της κατάγνωσης της ενοχής λαμβάνονται υπόψη μόνο τα πραγματικά περιστατικά του εγκλήματος καθώς και όσα θεμελιώνουν το άδικο και την ενοχή και πως αντιβαίνει στις αρχές της δίκαιης δίκης και του τεκμηρίου αθωότητας η λήψη υπόψη και στοιχείων που αφορούν την επιμέτρηση της ποινής. Βλ. επίσης Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνου» κατηγορούμενοι και δικονομικά προληπτικά μέτρα, Προσβάσεις και όρια της ειδικής πρόληψης στην ποινική διαδικασία, ΠοινΧρ 1983, ο.π., σελ. 783, Μαγκάκης Γ. Α., ο.π., σ.45-6 καθώς και Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.568 υποσημ. 4, οι οποίοι αναφέρουν ότι η επικινδυνότητα ως στοιχείο θα πρέπει να γίνεται αποδεκτή και να ερευνάται μόνο στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής και δε δικαιολογείται η χρήση της σε κανένα άλλο πεδίο.

¹¹ Κουράκης Ν. Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.801 και 809

¹² Η διατήρηση της έννομης τάξης και η προστασία της κοινωνίας αποτελεί βέβαια γενικό σκοπό του Ποινικού Δικαίου υπό την απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση ότι αυτή λαμβάνει χώρα κατά τρόπο αποτελεσματικό και ανθρωπιστικό (Jeschek Η., Η μεταρρύθμιση του Ποινικού Δικαίου της Γερμανίας, ΠοινΧρ 1977, σ.738, απόδοση Κουράκης Ν.). Κατά τη γνώμη της γράφουσας η δεύτερη προϋπόθεση δε φαίνεται ωστόσο να πληρείται στη συγκεκριμένη περίπτωση, καθώς κάθε άλλο παρά ανθρωπιστικός κρίνεται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι εν λόγω δράστες.

επικινδυνότητα του δράστη ως στοιχεία της ειδικής υπόστασης συγκεκριμένων εγκλημάτων και σε μεταγενέστερο στάδιο τα χρησιμοποιεί ως τη βάση και τη δικαιολογία για την απόκλιση από τις βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου κατά το στάδιο της επιβολής και της έκτισης της ποινής¹³.

Οι προεκτάσεις και συνέπειες της χρήσης των υπό εξέταση εννοιών ανάγονται σε ζητήματα αφορώντα ακόμα και τις ίδιες τις βάσεις της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, δημιουργώντας αναπόδραστα προβληματισμούς ακόμα και για τα βαθύτερα θεμέλια του. Οι γενικότερου χαρακτήρα ως άνω προβληματισμοί σχετικά με τη φύση της ποινικής καταστολής, γίνεται προσπάθεια να εκτεθούν με όσο το δυνατό συνοπτικότερο και μεστό τρόπο, σκοπεύοντας στην ανάδειξη του γεγονότος ότι οι επιλογές του νομοθέτη στα ζητήματα της αντιμετώπισης συγκεκριμένων δραστών, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα του εκάστοτε Ποινικού Δικαίου και δεν πρέπει να περνάνε απαρατήρητες.

Τόσο η κατά συνήθεια τέλεση όσο και η επικινδυνότητα του δράστη εμφανίζονται σε διάφορα σημεία και επίπεδα του Ποινικού Δικαίου. Το εύρος χρήσης τους από το νομοθέτη έγκειται στην εμφάνισή τους ως στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, τα οποία είτε θεμελιώνουν είτε επαυξάνουν το αξιόποινο, στη λήψη υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που αντιπροσωπεύουν κατά την επιβολή και την επιμέτρηση της ποινής καθώς και στη διαφορετική ποινική μεταχείριση του δράστη. Στα πλαίσια αυτά γίνεται λόγος άλλοτε ρητά περί κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη, άλλοτε περί εγκληματικής διάθεσης, ανάγκης αποτροπής από την τέλεση εγκλημάτων στο μέλλον, πιθανότητας ή κινδύνου τέλεσης εκ νέου εγκλημάτων, και άλλοτε περί έξεως, επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια και εν γένει επικινδυνότητας του δράστη. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η κοινή βάση είναι η πρόβλεψη που κάνει το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης για την πιθανή μελλοντική συμπεριφορά του δράστη και η λόγω αυτής υποτιθέμενη ύπαρξη αυξημένης υποκειμενικής ευθύνης του δράστη, η οποία με τη σειρά της “δικαιολογεί” τη διαφορετική αντιμετώπισή του.

Η παρούσα εργασία σκοπεί στην ανεύρεση και κατηγοριοποίηση των εμφανίσεων αυτών και έχει ως στόχο την πληρέστερη κατανόηση και οριοθέτησή τους καθώς και τον εντοπισμό της πληθώρας των συνεπειών που ακολουθεί την αποδοχή της ύπαρξής τους. Μέσω της αναφοράς και της ανάλυσης των εμφανίσεων αυτών, αναζητάται ο σκοπός που εξυπηρετούν, ούτως ώστε

¹³ Η διαφορετική και σε πολλά πλαίσια λειτουργία αυτή των εννοιών, έχει ως συνέπεια τη δημιουργία σύγχυσης και περίπλοκων σχέσεων μεταξύ των εν λόγω εννοιών και τη χρήση τους σε κάθε επιμέρους στοιχείο. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί, ότι ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο εξετάζονται, η χρήση τους είναι διαφορετική και πρέπει αντίστοιχα να γίνεται περισσότερο ή λιγότερο αποδεκτή.

ακολουθώς αποφασισθεί κατά πόσον αυτές συνάδουν με τις επιταγές ενός σύγχρονου κράτους δικαίου ή αν αντιθέτως εκφράζουν αναχρονιστικές απόψεις, οι οποίες είναι απαραίτητο πλέον να απαλειφθούν. Η συστηματοποίηση και ανάλυση των επιμέρους θεμάτων λαμβάνει χώρα με γνώμονα, κυρίως, την ένταξη τους στα ανάλογα στάδια της Ποινικής Δικαιοσύνης, όπου και συναντώνται, ούτως ώστε παρουσιαστεί με λογική συνέπεια.

Οι προεκτάσεις των υπό εξέταση ζητημάτων, οι ποικίλες μορφές με τις οποίες εμφανίζονται και η ιδιαίτερη και διαφορετική μορφή που αυτά λαμβάνουν ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο στον οποίο βρισκόμαστε, καθίσταται σαφές ότι είναι όχι μόνο πολυπληθείς αλλά και ετερογενείς. Το γεγονός αυτό δημιούργησε την επιτακτική ανάγκη περιορισμού των διαπραγματευόμενων και αναλυόμενων ζητημάτων. Η σχολαστική άλλωστε ενασχόληση της ελληνικής θεωρίας με τις έννοιες αυτές, οι οποίες τονίζεται ότι δεν έχουν αλλάξει σε σημαντικό βαθμό σχεδόν ποτέ από την εισαγωγή του ΠΚ το 1951, συνηγορεί επί της ως άνω επιλογής. Παρά τέλος το μεγάλο ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα επιμέρους ζητήματα που τίγονται και τους προβληματισμούς που δημιουργούνται τόσο από την πρόβλεψη όσο και από την εφαρμογή τους, το γεγονός ότι κάθε ένα από αυτά θα μπορούσε να αποτελεί από μόνο του θέμα διατριβής, επιτάσσει τον περιορισμό της ανάλυσής μόνο στα απολύτως σχετιζόμενα με τις υπό διαπραγμάτευση έννοιες της συνήθειας και της επικινδυνότητας.

Επιλέχθηκε λοιπόν ο προσανατολισμός στην αναζήτηση των διατάξεων του ελληνικού Ποινικού Δικαίου θεωρούμενων υπό το πρίσμα των απόψεων της ελληνικής θεωρίας και νομολογίας. Η πληθώρα και η σημασία των πληροφοριών που ευρίσκονται στα πλαίσια της εκτός της Ελλάδος θεωρίας αλλά και της νομολογία των Ευρωπαϊκών και αλλοδαπών δικαστηρίων δεν παραγνωρίζεται σε καμία περίπτωση¹⁴, ωστόσο, λόγω της περιορισμένης έκτασης της εργασίας επιλέγεται να αποφευχθεί η αναλυτική ενασχόληση με αυτές. Εν όψει μάλιστα της προσπάθειας αναμόρφωσης του Ποινικού Κώδικα κρίνεται ως αναγκαία η ανάδειξη των προβληματικών ρυθμίσεων και η πρόταση λύσεων, προσαρμοσμένων ακριβώς στις ανάγκες και τις επιδιώξεις του ελληνικού Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης. Σημειώνεται, τέλος, ότι, παρά τη πρόσφατη εξέλιξη και πρόοδο που παρατηρείται να διαδραματίζεται στο εν λόγω πεδίο και την άμεση σχέση του ζητήματος με τα όσα εξετάζουμε, επιλέγεται η μη αναφορά σε προγράμματα και συστήματα πρόγνωσης του κινδύνου,

¹⁴ Επισημαίνεται βέβαια ότι λόγω της εκτενούς και μακρόχρονης ενασχόλησης της ελληνικής θεωρία με τα ζητήματα αυτά, το σύνολο σχεδόν των απόψεων αυτών έχει μεταφερθεί μέσω των σχετικών άρθρων και βιβλίων και στην ελληνική νομική σκέψη.

καθώς θεωρείται ότι συνάδουν με ζητήματα ευρύτερου ενδιαφέροντος και δημιουργούν περισσότερα προβλήματα από αυτά τα οποία στοχεύουν να επιλύσουν¹⁵.

Αρχικά γίνεται λόγος για τη φύση των εννοιών της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, όταν αυτές λαμβάνονται υπόψη στο στάδιο της κατάγνωσης της ενοχής, οδηγώντας στη στοιχειοθέτηση κάποιας μορφής εγκλήματος, όπως εμφανιζόταν τόσο πριν όσο και μετά την εισαγωγή των αυθεντικών ορισμών του άρθρου 13¹⁶. Η εξέταση των στοιχείων που τις αποτελούν, τα εγκλήματα στα οποία τυποποιούνται, οι συνέπειες που επιφέρει τυχόν κατάφασή τους στον χαρακτηρισμό του εγκλήματος καθώς και η οριοθέτηση από άλλες παρομοίου περιεχομένου έννοιες, θα είναι το επόμενο βήμα. Εκτίθενται, λοιπόν οι κρατούσες θέσεις και απόψεις που έχουν υποστηριχθεί περί της φύσης των στοιχείων αυτών καθώς και η προσπάθεια που έχει γίνει ανά καιρούς για τη συνεπέστερη ένταξή τους στο ποινικό δόγμα. Οι περιπτώσεις αυτές ωστόσο αποτελούν και τις πιο προβληματικές, καθώς κατά τη γνώμη της γράφουσας δύσκολα μπορεί να ανευρεθεί κάποιος νομιμοποιητικός λόγος περί της ύπαρξης των στοιχείων αυτών στο πλαίσιο της κήρυξης της ενοχής μιας και έρχονται σε αντίθεση με βασικές συνταγματικές αρχές, γεγονός που οδηγεί στην αβίαστη κρίση ότι το σημείο αυτό είναι και το πρώτο πλαίσιο από το οποίο θα πρέπει να απαλειφθούν.

Εν συνεχεία, στο κεφάλαιο 2 κατηγοριοποιούνται οι εμφανίσεις που ανευρίσκονται στα πλαίσια της επιβολής της ποινής τα οποία παραπέμπουν στην καταπολέμηση της (πιθανολογούμενης) ροπής του δράστη και την αποφυγή των μελλοντικών εγκλημάτων εκ μέρους του είτε μέσω του επιλεγόμενου τρόπου έκτισης της επιβαλλόμενης κύρωσης είτε μέσω του χρόνου για τον οποίο αυτή επιβάλλεται. Ξεκινώντας από την παράθεση των περιπτώσεων που κάτι τέτοιο λαμβάνει χώρα στον

¹⁵ Οι μέθοδοι αυτοί κρίνονται ως ανεπαρκής λόγω της αντικειμενικής αδυναμίας πρόβλεψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς καθώς και του ποσοστού λάθους που παρουσιάζουν. Επιπροσθέτως, προς το παρόν τουλάχιστον, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εν λόγω μέθοδοι κυρίως για την εγκληματολογία και την αντεγκληματική και για αυτό το λόγο μικρή μόνο αναφορά θα γίνει σε αυτές στα πλαίσια του κειμένου. Περί των συστημάτων αυτών, τόσο σύγχρονων όσο και παλαιότερων βλ. αναλυτικά *Γαρδικας Κ.*, Η πρόγνωση της εν τω μέλλοντι κοινωνικής διαγωγής του εγκληματήσοντος, ΠοινΧρ 1968, σ.131-2 και 202 επ., *Γαρδικας Κ.*, Η εξέταση της προσωπικότητας του εγκληματίου και η πρόγνωση της μέλλουσας διαγωγής αυτού, Αθήναι 1970, σ. 88, *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ.56 επ. *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ. 144-159, *Κουράκης Ν.*, Επιμέτρηση της Ποινής και Αντεγκληματική Πολιτική, ΠοινΧρ 2007, σ. 289 επ., *Περγιάδης Α.*, Επικινδυνότητα: Ιστορική και Επιστημολογική προσέγγιση: Μια έννοια σε κρίση; Έγκλημα και Κοινωνία, 4: 1987, σ. 175, *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός της απόλυσης υπό όρο, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σ.179 επ. και κεφάλαιο Ε, *Τσαλικογλου Φ.*, Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, 1987, σ.93 επ., *Τσουμάνης Ν.*, Μεταγενέστερη επιβολή ασφαλιστικής κράτησης στο γερμανικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων, ΠοινΧρ 2010, σ.67 επ., σ.67 επ., *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1343 επ.

¹⁶ Σημειώνεται ότι στα πλαίσια θεμελίωσης ή της επίτασης του αξιοποίνου οι εν λόγω έννοιες λαμβάνονται υπόψη μόνο στα συγκεκριμένα εγκλήματα στα οποία τυποποιείται και υπό τους όρους που τάσσει το άρθρο 13 του ΠΚ ενώ σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις εκλαμβάνεται ως μία ευρύτερη έννοια, η οποία μπορεί να ληφθεί υπόψη στα πλαίσια οποιωνδήποτε εγκλημάτων, πάλι όμως υπό την καθοδήγηση των οριζόμενων στο ως άνω άρθρο.

Ποινικό Κώδικα (ΠΚ στο εξής) , θα αναφερθούμε στην επιμέτρηση της ποινής, όπου στα πλαίσια της διάγνωσης της εγκληματικής διάθεσης λαμβάνονται υπόψη τα ίδια στοιχεία με αυτά που καταδεικνύουν την συνήθεια και την επικινδυνότητα, στην επιλογή εκ μέρους του δικαστή του είδους της ποινής, είτε αυτό συνίσταται στην επιλογή μεταξύ χρηματικής ή στερητικής της ελευθερίας, στην τυχόν μετατροπή ή αναστολή της καθώς και στην επιλογή του τρόπου και του χρόνου έκτισής, όπως συμβαίνει π.χ. στα πλαίσια του θεσμού της υφ' όρον απόλυσης. Εν συνεχεία στα πλαίσια των διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ στο εξής) επιλέγεται η αναφορά στα μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, όπου τόσο η δυνατότητα επιβολής όσο και η επιλογή του συγκεκριμένου μέτρου φαίνεται να εξαρτάται από την τυχόν ύπαρξη ροπής στο άτομο και καθίσταται τότε εμφανής η σύνδεση με το υπό εξέταση ζήτημα. Ανάλογη σύνδεση εμφανίζεται και στη δυνατότητα χορήγησης ανασταλτικού αποτελέσματος στην ασκηθείσα έφεση κατά καταδικαστικής απόφασης.

Ακολουθως, στα κεφάλαια 3 και 4 αναλύονται οι περιπτώσεις στις οποίες η μεταχείριση του δράστη αλλάζει δραστικά ύστερα από την τυχόν κατάφαση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στην προσωπικότητά του, τα οποία τον καθιστούν ως κίνδυνο για την κοινωνία και προμηνύουν ότι τα συνήθη μέτρα δεν επαρκούν για την αντιμετώπισή του και την επίτευξη των σκοπών της ποινής σε αυτή την περίπτωση. Συγκεκριμένα στο κεφάλαιο 3 το ενδιαφέρον εστιάζεται στο πρόσωπο του εγκληματία περιθωριοποιώντας τη σημασία της διαπραχθείσας από αυτόν πράξης. Η επικινδυνότητα του δράστη προσδιορίζει καθοριστικά την επιλογή του κατάλληλου είδους κυρώσεων που θα επιβληθούν σε αυτόν. Η επιβολή σε αυτές τις περιπτώσεις τόσο ποινών όσο και μέτρων ασφαλείας καθιστούν απαραίτητη μία εισαγωγή σχετικά με τη φύση και τους στόχους κάθε μίας εκ των κυρώσεων αυτών. Αφού καταστούν κατανοητές οι εν λόγω διαφορές, ακολουθεί η αναφορά των ειδικών κατηγοριών δραστών, στους οποίους επιφυλάσσεται ιδιαίτερη μεταχείριση βάσει των επικίνδυνων χαρακτηριστικών που επιδεικνύουν, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στους ψυχικά ασθενείς ή στους καθ' έξη εγκληματίες. Στη συνέχεια, στα πλαίσια του κεφαλαίου 4 αναφέρονται οι ανευρεθείσες σε διάφορες ποινικές, σωφρονιστικές ή ακόμα και διοικητικές διατάξεις, οι οποίες φαίνεται να σχετίζονται άμεσα με το υπό συζήτηση θέμα και η επικινδυνότητα του δράστη οδηγεί με τη σειρά της σε διαφορετική αντιμετώπισή του είτε στα πλαίσια του εγκλεισμού του, διαφόρων αστυνομικών διατάξεων είτε σε διαδικασίες όπως π.χ. η απέλαση .

Τα κεφάλαια 5 και 6, αφιερώνονται στους αναφερόμενους κατά την έρευνα και συγγραφή προβληματισμούς της γράφουσας. Αρχικά θα παρουσιαστούν συγκεντρωτικά οι αντιθέσεις που φαίνεται να ενυπάρχουν κατά την εφαρμογή των εξεταζόμενων περιπτώσεων με αρχές και επιταγές

συνταγματικού κύρους, όπως η αρχή της ενοχής, της νομιμότητας, το τεκμήριο αθωότητας καθώς και την ανάγκη αιτιολογίας των δικαστικών αποφάσεων. Περνώντας ύστερα στη σχέση που ενυπάρχει μεταξύ της επικινδυνότητας και της συνήθειας-έξεως, θα παρουσιαστεί η έντονη αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ τους και η οποία ενδέχεται να οδηγήσει και στην μερική ταύτισή τους. Ακολούθως, στο Κεφάλαιο 6, παρατίθενται κάποια ζητήματα, τα οποία θεωρήθηκαν ως προεκτάσεις των προβληματισμών που τίγονται στην εν λόγω εργασία και φαίνεται να συνάπτονται με την εξέλιξη και αλλαγή του Ποινικού Δικαίου. Η σχέση μεταξύ της επικινδυνότητας ως ιδιότητας και του κινδύνου ως κατάστασης, η τυχόν θεώρηση των διατάξεων που εξετάστηκαν ως εμπεριέχουσες και εφαρμόζουσες ιδέες παρμένες από το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού καθώς και η εξέταση του ενδεχομένου η μετεξέλιξη της επικινδυνότητας του ατόμου στην επικινδυνότητα της οργάνωσης-ομάδας να αποτελεί τη βάση για την τόσο αυστηρή αντιμετώπιση των εγκλημάτων που σχετίζονται με την τρομοκρατία και την οργανωμένη εγκληματικότητα είναι ορισμένες από τις σκέψεις αυτές. Η παράθεση των εν λόγω προβληματισμών γίνεται με την ελπίδα η ενδεχόμενη αυτή σχέση να αποτελέσει συστηματικότερο αντικείμενο ενασχόλησης και στο μέλλον, καθώς η σημασία τους κρίνεται ως μεγάλης σημασίας για τη μορφή που θα θέλαμε και θα έπρεπε να έχει ένα προσανατολισμένο προς το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ποινικό σύστημα. Δείχνει μάλιστα ευθέως πως τα όσα θεωρούμε ως δεδομένα στο σύγχρονο νομικό πολιτισμό δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να εκλαμβάνονται ως τέτοια, καθώς η ανέλιξη και καθίδρυση της έννοιας της επικινδυνότητας φαίνεται να αποτελεί ένα σύγχρονο πρόβλημα, πιο επίκαιρο από ποτέ.

Τέλος, παρατίθεται, στα πλαίσια παραρτήματος, η διενεργηθείσα από τη γράφουσα έρευνα στο Ψυχιατρείο του Κορυδαλλού, η οποία αποσκοπεί κυρίως στην ανάδειξη των άκρως δυσμενών πρακτικών συνεπειών που έχει η χρήση μίας αόριστης έννοιας, όπως αυτή της επικινδυνότητας. Με αυτόν τον τρόπο ευελπιστούμε να καταρριφθεί επίσης η πεποίθηση της θεωρίας ότι οι εν λόγω άκρως προβληματικές διατάξεις δεν έχουν εφαρμογή στην πράξη και να επιτευχθεί ακολούθως η κατάργησή τους. Η εργασία κλείνει με την αναφορά του εν αναμονή Σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης περί της αντιμετώπισης των ψυχικά ασθενών. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα σαφώς θετικό βήμα προς την αλλαγή του καθεστώτος της διαφορετικής ποινικής μεταχείρισης συγκεκριμένων δραστών, λόγω της μη ψήφισής του κατά το χρόνο συγγραφής και των ενδεχόμενων μεταβολών κατά στο στάδιο εκείνο, αντιμετωπίζεται με επιφυλακτικότητα και αναλύονται η υπό τη σημερινή μορφή ρυθμίσεις του.

Πρέπει να αναφερθεί, πριν περάσουμε στην κύρια εξέταση του ζητήματος, ότι η ενασχόληση της θεωρίας σχεδόν αποκλειστικά με την έννοια της κατά συνήθεια τέλεσης στο στάδιο της

στοιχειοθέτησης του εγκλήματος και αντίστροφα με την έννοια της επικινδυνότητας στα στάδια της επιμέτρησης και της μεταχείρισης, οδηγούν στη συναγωγή συμπερασμάτων για την εκάστοτε εξεταζόμενη έννοια και την (ανάλογη) αποδοχή τους και στα πλαίσια της άλλης. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρείται τόσο η άρση της σύγχυσης που επικρατεί σχετικά με τη χρήση των στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε στάδιο όσο και η οριοθέτηση των εννοιών αυτών σε κάθε στάδιο της δίκης.

Εισαγωγή

Οι ιδιότητες και σκοποί της επιβαλλόμενης ποινής όπως και η μεταχείριση που επιφυλάσσεται στο δράστη επηρεάζεται ουσιαστικά από τον τρόπο με τον οποίο εκλαμβάνεται η φύση του εγκλήματος ως ατομικής ή κοινωνικής προελεύσεως¹⁷. Στα πλαίσια δε, της επικινδυνότητας του δράστη όπως και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, τα αίτια της εγκληματικότητας θεωρούνται ως επί το πλείστον ατομικά, αποκλείοντας με αυτόν τον τρόπο οποιαδήποτε υπόνοια κοινωνικής ευθύνης περί της δημιουργίας των εν λόγω δραστών και των στοιχείων της προσωπικότητάς τους¹⁸. Η ροπή ενυπάρχει γιατί ο ίδιος ο δράστης την καλλιέργησε ως στοιχείο της προσωπικότητάς του και ο ίδιος επέλεξε να ενεργήσει κατά αυτό τον τρόπο. Πρέπει λοιπόν ο δράστης να τιμωρηθεί βαρύτερα διότι αποκλίνει σταθερά από τις επιταγές της έννομης τάξης και επιδεικνύει μία τόσο αντισυμβατική και αντικοινωνική συμπεριφορά, πλήττοντας ηθελημένα και συνεχώς την κοινωνία στην οποία βρίσκεται.

Η απόκλιση που εμφανίζεται στις περιπτώσεις αυτές από τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα και η ενσάρκωση στο πρόσωπο των εν λόγω δραστών των αρνητικών κοινωνικών ρόλων και στερεοτύπων¹⁹, νομιμοποιούν και δικαιολογούν με τη σειρά τους από πλευράς κοινωνίας αυτή την

¹⁷ Παρασκευόπουλος Ν., *Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας Τα μέτρα ασφαλείας του Ποινικού Κώδικα*, σε Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκου, τόμος δεύτερος, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1986, σ.241-2

¹⁸ *Πανούσης Γ.*, *Επικινδύνως ακίνδυνοι ή Ακινδύνως Επικίνδυνοι, Έγκλημα και Κοινωνία*, 1:1987, σ.18 και *Τσαλίκογλου Φ.*, *Ο μύθος*, ο.π., σ.96 επ. και ειδικά 99-100 και 167, η οποία σημειώνει ότι με αυτόν τον τρόπο παραβλέπονται οι περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί παράγοντες που συνδράμουν στην εγκληματογένεση. Βλ. επίσης και *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Φρόνημα*, ο.π., σ.110, σχετικά με τον προβληματισμό της επιλογής και της αποδοχής της ατομικής-υποκειμενικής ευθύνης. Η επιλογή αυτή φαίνεται να συνδέεται κατά τους *Πανούσης Γ.*, *Νομική και εγκληματολογική*, ο.π., σ. 39 και *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότης*, ο.π., σ. 1311 επ., με την επικράτηση του καπιταλισμού, οπότε και παρουσιάζεται ως πιο επιτακτική η ανάγκη το έγκλημα να προέρχεται από το ίδιο το άτομο και να μην θεωρείται αιτιωδώς συνδεδεμένο με τις κοινωνικές συνθήκες, γεγονός που δίνει ακολούθως τη δυνατότητα στιγματισμού συγκεκριμένων ατόμων και όχι ολόκληρου του συστήματος. Βλ. ειδικότερα και *Νικολόπουλος Γ.*, *Η «επιχείρηση Βαχστρόμ»*: Ένα παράδειγμα του κοινωνικού ελέγχου της επικινδυνότητας, σε Αφιέρωμα στη μνήμη Η. Δασκαλάκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1991, σ. 491, περί των άκρως ατομοκεντρικών, ατομικών και ψυχογενετικών προσεγγίσεων πάνω στην έννοια της επικινδυνότητας του ατόμου. Βλ. και παρακάτω υποσημ. 133 και 627 περί της ατομικής ευθύνης δημιουργίας της έξεως και της ροπής.

¹⁹ Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη μία οριοθέτηση της έννοιας των στερεοτύπων καθώς αποτελεί ένα σημείο στο οποίο θα επανέλθουμε αρκετές φορές στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Κατά τον *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 134, τα κοινωνικά

αντιμετώπισή τους²⁰. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι, οι ιδέες και οι αξίες της άρχουσας κοινωνικής τάξης είναι αυτές που αποφασίζουν σχετικά με το ποιες συμπεριφορές θεωρούνται ανεκτές και φυσιολογικές στην εκάστοτε κοινωνία, ποιες πρέπει ακολούθως να τυποποιούνται ως εγκλήματα²¹ και τύποι ανθρώπων πρέπει πιο συγκεκριμένα να αποδοκιμάζονται²². Διακρίνονται λοιπόν οι κοινωνοί σε δύο κατηγορίες, με τους φιλικά προσκείμενους /μέσους συνετούς να αποτελούν την

στερεότυπα αποτελούν παγιωμένες αντιλήψεις/απόψεις, οι οποίες προκύπτουν χωρίς την προηγούμενη λογική κρίση από το ίδιο το άτομο βάσει επιφανειακών παρατηρήσεων και εξωτερικών χαρακτηριστικών παρεισφρέουν στο ποινικό δίκαιο. Για το ρόλο των στερεοτύπων ως πηγή σφαλμάτων, τα οποία μας απαλλάσσουν από την αβεβαιότητα και μας βοηθούν να λάβουμε αποφάσεις και να αποκτήσουμε εντυπώσεις βλ. *Φυτράκης Φ.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.686 υποσημ. 6.

²⁰ Την άποψη η επικινδυνότητα δεν αποτελεί ένα μέγεθος πραγματικό αλλά απλώς έναν χαρακτηρισμό του ατόμου που του αποδίδεται στα πλαίσια κοινωνικών προκαταλήψεων και της κρατούσας ιδεολογίας εκφράζει και η εγκληματολογία της αντίδρασης. Για την ανάλυση αυτής της θεωρίας βλ. *Τσαλίκολου Φ.*, Ο φόβος της τρέλας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σελ. 49 και *Περγιάδης Α.*, ο.π., σ. 179.

²¹ *Γεωργιάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Διδασκαλία, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλας, 1991, σ.49-50 και *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική ο.π., σ. 255, *Κωστάρας Α.*, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, Θεωρητική και πρακτική προσέγγιση των διατάξεων του γενικού μέρους του ποινικού κώδικα, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004, σ.58-9 και *Πανούσης Γ.*, Ο ρόλος των ποινικών επιστημών στον κοινωνικό μετασχηματισμό σε Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια, τ. β', εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, 1986, σ. 216, η επιλογή των εγκληματικών συμπεριφορών αντανακλά τις σημαντικότερες κοινωνικοηθικές αξίες της εκάστοτε κοινωνίας, οι οποίες εκφράζουν κατά κύριο λόγο την ιδεολογία και τις πολιτικές αξίες της κυρίαρχης τάξης και ως σκοπό έχουν τη διατήρησή τους. Άλλωστε όπως *Jacobs G.*, Ενοχή και πρόληψη, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, (μετάφραση *Βαθιώτης Κ.*), σ. 17 και 40, σκοπός του Ποινικού Δικαίου η διατήρηση της καθεστηκυίας τάξεως μέσω της επιβολής ποινής σε όποιον παρεκκλίνει από την ενδεδειγμένη συμπεριφορά. Βλ. τέλος και *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 101-2 και *Μπακατσούλας Μ.*, Το επικίνδυνο του εγκληματίου εν τω νεω ποινικό κώδικι, ΠοινΧρ 1951, σ. 121-2, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το γεγονός ότι η διαδικασία που ακολουθείται στα πλαίσια της τυποποίησης εγκληματικών συμπεριφορών πρέπει να ακολουθείται και στην κατηγοριοποίηση των εγκληματιών, γεγονός το οποίο συνεπάγεται το να μην μας ενδιαφέρει από τις προκαλούνται οι ιδιότητες αυτές αλλά πρέπει να αρκούμαστε στο ότι υπάρχουν και αποδοκιμάζονται από το δίκαιο

²² *Γιαννίδης Ι.*, Η νέα νομομοποίηση του Ποινικού Δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠοινΧρ 2007, σ. 769 επ., *Κονταξής Θ.*, Κοινωνική πραγματικότητα και απονομή δικαιοσύνης: συμψηφισμός σκοπιμοτήτων (η περίπτωση των ναρκωτικών και η υπονόμευση του δικαίου μας συστήματος), σε τιμητικός τόμος για τον Νικόλαο Κ. Ανδρουλάκη, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλας, 2003, σ. 1149, *Μανωλεδάκης Ι.*, Ασφάλεια και Ελευθερία (Ερμηνεία του ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα και σχετικά κείμενα), εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σ. 193 και 211-2, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.97, 101 και 106, *Περγιάδης Α.*, ο.π., σ. 173 και 176, *Πανούσης Γ.*, Επικινδύνως, ο.π., σ.18, *Τσαλίκολου Φ.*, Ο μύθος, ο.π., σ.14-15 και 45 και *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.700. Η πλειονότητα των όσων άνω συγγραφέων αναφέρουν μάλιστα ότι ο διαχωρισμός αυτός σε αρεστές και μη αρεστές- αποκλίνουσες κοινωνικές ομάδες έχει ως σκοπό τη διατήρηση της εξουσίας της εν λόγω τάξης. Για αυτό το λόγο όσοι δεν ακολουθούν τα πρότυπα που τάσσει κρίνονται ως επικίνδυνοι ή (ορθότερα) αποδιοπομπαίοι τράγοι. Κατά τον Foucault άλλωστε (όπως η άποψη μεταφέρεται από *Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.237) η κύρια λειτουργία του ποινικού συνίσταται στην 'προσαρμογή του πολίτη στο επιθυμητό κοινωνικό πρότυπο'. Την μη αποδοχή του να ξεφεύγει κάποιος από το κανονικό και να εντάσσεται σε ένα προϋφιστάμενο πλαίσιο εκφράζει και ο *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.706 και 708. Βλ. και *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, Επιτομή γενικού μέρους, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2001, σ.568 υποσημ. 4, ο οποίος κάνοντας λόγο για τις περιπτώσεις που η κατά συνθήκη τέλεση οδηγεί στην επαύξηση του αξιοποίνου, την θεωρεί ως επίφοβη καθώς οδηγεί στην ποινικοποίηση «ανεπιθύμητων» από το κράτος συμπεριφορών και προσωπικοτήτων χωρίς στην ουσία να θίγεται κάποιο έννομο αγαθό από αυτές. Ο *Μαγκάκης Γ. Α.*, ο.π., σ.45, θεωρεί επίσης υπαρκτό τον κίνδυνο τιμώρησης όσων απλά εναντιώνονται στην κρατούσα τάξη μέσω της χρήσης των -ιδιαίτερα ασαφών- εννοιών αυτών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη του *Kinzig F.*, ο.π., σ.426 επ., ο οποίος θεωρεί τις έννοιες της ροπής, του καθ' έξη ή του αντικοινωνικού δράστη, επικίνδυνες και παρωχημένες κατασκευές, οι οποίες βρίθουν δογματικών προβλημάτων και εμφανίζονται ως πρόσφορες για την αυθαίρετη ένταξη σε αυτές των ατόμων που το ίδιο το κράτος θεωρεί ως κίνδυνο απέναντι στην κυριαρχία του.

αντίστροφη όψη των επικίνδυνων/εχθρών²³. Από την μία πλευρά. όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις που τάσσει η κυρίαρχη τάξη, κρίνονται ως φυσιολογικοί- μέσοι κοινωνοί και άξιοι προστασίας, λόγω κυρίως της προβλεψιμότητας που εμπεριέχεται στη συμπεριφορά τους²⁴. Αντίθετα, οι εναπομείναντες εκτός των πλαισίων αυτών, χαρακτηρίζονται επικίνδυνοι, και κρίνεται σκόπιμη η ‘‘εξουδετέρωσή’’ τους προς ικανοποίησης της ανάγκης για μία ασφαλή και αρμονική συμβίωση των υπολοίπων κοινωνιών²⁵. Η απόσταση που δημιουργείται τότε μεταξύ του ‘‘εμείς’’ (μέσοι συνετοί) και του ‘‘αυτοί’’ (επικίνδυνοι άλλοι)²⁶ εκπληρώνει το στόχο της κοινωνικής συνοχής²⁷ και καθιστά πληρέστερη την άσκηση του κοινωνικού ελέγχου²⁸.

Περνώντας στη φύση των υπό εξέταση εννοιών, τόσο η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος όσο και η επικινδυνότητα του δράστη αποτελούν αόριστες νομικές έννοιες -ανήκουσες ειδικότερα

²³ Τσαλίκoglou Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.108. Βλ. και Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.38-40 και 99-102, ο οποίος κάνει μία διάκριση ανάμεσα σε αρνητικά και θετικά φορτισμένες έννοιες όπως αυτή του επικίνδυνου και αντικοινωνικού δράστη από τη μία και του μέσου συνετού ή ευσυνειδήτου πολίτη από την άλλη, η κατάταξη στις οποίες επέρχεται μετά την αξιολόγηση της συμπεριφοράς του δράστη βάσει των ιδεών του κρίνοντος και της «κοινής λογικής». Ακολουθώς ο Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.686, αποδεχόμενος αυτή τη διάκριση προχωρά στην αναφορά των εν λόγω εννοιών ως ιδεοτύπων, υποστηρίζοντας πως πρόκειται περί στερεοτυπικών εννοιών, οι οποίες «από το χώρο της κοινωνικής παρατήρησης έχουν μετεγγραφεί μόνιμα στη νομική επιστήμη» και αποσκοπούν στη διατήρηση των κοινωνικών ισορροπιών. Ο ως άνω συγγραφέας συνεχίζει μιλώντας για τη χρήση κοινωνικοηθικών κριτηρίων και τη σύγκριση με τα κρατούντα πρότυπα ευσυνειδήτης συμπεριφοράς για τη διάκριση και τη δημιουργία των στερεοτύπων αυτών (Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.694). Ανάλογος διαχωρισμός γίνεται και από το Μυλωνόπουλο (Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές έννοιες και Ποινικό Δίκαιο, ΥΠΕΡ 1993,σ. 252, όπου η ροπή από τη μία πλευρά και η νομοταγής διαγωγή από την άλλη αποτελούν τους αντίθετους πόλους στους οποίους μπορούν να καταταχθούν οι δράστες.

²⁴ Περί της νομικής κατασκευής ενός ορθολογικού και υπεύθυνου υποκειμένου μιλά και ο Στυλιανίδης Σ., Ατομο επικίνδυνο ή επικίνδυνο περιβάλλον; Ερωτήματα με αφορμή την κρίση σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, Λειβαδίτης Μ. (επιμελητής έκδοσης), σελ. 78-81. Για την έννοια του μέσου συνετού- φυσιολογικού κοινωνού γενικά βλ. Φυτράκης Ε., ο.π., σ.696 επ.

²⁵ Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.112, 183, 210, 218 και 220, 294 όπου επίσης γίνεται λόγος για τον στιγματισμό μίας συμπεριφοράς ως ανεπιθύμητης και επικίνδυνης με βάση τα πιστεύω της πολιτικής εξουσίας και τον χαρακτηρισμό της ως μη φυσιολογικής εφόσον αποκλίνει από το μέσο όρο και επομένως αποτελεί ρήγμα στην κοινωνική συνοχή. Βλ. και Πανούσης Γ., Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σελ. 28 και 37, ο οποίος επισημαίνει ότι η ύπαρξη της επικινδυνότητας εξαρτάται από το κατά πόσον η συμπεριφορά του συγκεκριμένου ατόμου αποκλίνει ποιοτικά του κοινώς αποδεκτού προτύπου της κοινωνίας και της κοινωνικά προσαρμοσμένης συμπεριφοράς. Όσο πιο πολύ παρεκκλίνει από το μέσο τόσο πιο επιβλαβής θεωρείται για την κοινωνία και χαρακτηρίζεται επικίνδυνος.

²⁶ Τσαλίκoglou Φ., Ο μύθος, ο.π, σ.16 και 166. Βλ. και Παπαδοπούλου Π., Η κοινωνική απεικόνιση της επικινδυνότητας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990, Λειβαδίτης Μ. (επιμελητής έκδοσης), σελ. 197, η οποία χαρακτηριστικά αναφέρει ότι αυτή η δημιουργία του επικίνδυνου-εχθρού, λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των λοιπών μελών της κοινωνίας.

²⁷ Πανούσης Γ., Ο ρόλος, ο.π., σ. 217.

²⁸ Νικολόπουλος Γ., Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 480, Πεγιάδης Α., ο.π., σ. 174.Βλ. και Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.696, ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η επικινδυνότητα του δράστη καθίσταται πλέον το κυρίαρχο χαρακτηριστικό, πάνω στο οποίο βασίζεται η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου. Περί κεκαλυμμένου κοινωνικού ελέγχου και στην περίπτωση των μέτρων κατά των ψυχικά ασθενών μιλάει ο Στυλιανίδης Σ., ο.π., σ. 75, όπου μέσα από τη θεραπεία σκοπείται πρωταρχικά η εξάλειψη της επικινδυνότητας.

στην κατηγορία των αξιολογικών²⁹- και υπόκεινται στον αναιρετικό έλεγχο του ΑΠ³⁰. Με ποιον τρόπο ανευρίσκονται λοιπόν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και πως οδηγούμαστε ακολούθως στη κατάφαση της ροπής και της επικινδυνότητας του δράστη; Η διάγνωση και η πρόγνωση³¹ αποτελούν τα κομβικά προς τούτο σημεία μέσω των οποίων σκοπείται η εξάλειψη του εν γένει κινδύνου που παρουσιάζει ο δράστης για την έννομη τάξη³². Και οι δύο αυτές διαδικασίες παρουσιάζουν ωστόσο την ίδια δυσκολία περί τη δυνατότητα εξαγωγής συμπερασμάτων. Αποτελεί άκρως δυσχερές –ίσως και ανέφικτο- έργο η παρατήρηση της συμπεριφοράς του ατόμου, η αποκωδικοποίησή της και η

²⁹ Σχετικά με τη φύση τους ως αξιολογικών εννοιών βλ. *Ζαγκαρόλας Ι.*, Παρατηρήσεις, ο.π., σ.338), *Μαργαρίτης Α.*, σε *Μαργαρίτης Α., Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, Άρθρα 50-133, εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σ.745, Σύλικος Γ., «Ιδιαίτερη επικινδυνότητα» Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα μίας ιδιαίτερας επικινδύνου νομικής κατασκευής, Πράξη και Λόγος του Ποινικού Δικαίου, 2005, σελ. 130, *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική ο.π., σ.54 και 293, ο οποίος αναφέρεται σε αξιολογική κρίση με βάση οντολογικά κριτήρια καθώς και *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.688 και 693, ο οποίος κάνει λόγο για αόριστη νομική έννοια, ενέχουσα αξιολογική υφή. Γενικά περί αξιολογικών εννοιών βλ. μεταξύ άλλων και *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τ. Α, Τα θεμέλια, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1985, σ.143 επ. και *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τόμος πρώτος, Η διδασκαλία περί εγκλήματος και αι μορφαι εμφανίσεως αυτού, εκδόσεις Γ. Παρισιανου, 1972, σ.101. Βλ. και ΑΠ 376/1961, όπου ορίζεται η έννοια της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια στα πλαίσια του 86 (ήτοι στα πλαίσια της επιμέτρησης) αξιολογική κρίση. Τέλος σχετικά με τη σύνδεση των αόριστων με τις αξιολογικές έννοιες βλ. μεταξύ άλλων *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1331-2 υποσημ. 82.

³⁰ *Αλεξιάδης Σ.*, Η επικινδυνότητα του εγκληματία: Ένα στοιχείο πλαστό, Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, τόμος Β, 1986, σ.139, *Βασιλακόπουλος Π.*, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, (Κριτικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις του Νόμου 2331/1995), ΠοινΧρ 1996, σ.1361 επ., *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 33, *Ζαγκαρόλας Ι.*, Παρατηρήσεις επί των υπ' αριθ. 92 και 134/1953 αποφάσεων του Αρείου Πάγου, Ο έλεγχος του ακυρωτικού επί της κρίσεως του δικαστού της ουσίας περί του επικινδύνου του κατηγορουμένου, ΠοινΧρ 1953, σελ.338-9, *Κακκαλής Π.*, ο.π., σελ. 70, *Κονταξής Α.*, Ποινικός κώδικας, Συνδυασμός θεωρίας και πράξης, τόμος α', έκδοση Γ., 2000, σ.276, *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία- Εφαρμογή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2003, σ.1171, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2006, σ.107, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.167-8 και 170 υποσημ. 112, *Συμεωνίδης Δ.*, Δικονομικές όψεις του κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας, 2000, σ.161 και *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1310-1. Γενικά αποδεκτή η ως άνω θέση και από τη νομολογία, όπως αναφαίνεται μεταξύ άλλων και από τις ΑΠ 92/1953 (Συμβ), ΑΠ 69/1965 (Συμβ), ΑΠ 1314/1982, ΑΠ 184/2002. Η δυνατότητα ή μη του ελέγχου της έννοιας φαίνεται σε παλαιότερες περιπτώσεις να συναρτάται από την αποδεχόμενη φύση της έννοιας. Σύμφωνα, λοιπόν με την ΑΠ 134/1953 ο όρος του επικινδύνου είναι νομική έννοια μόνο όταν λαμβάνεται υπόψη «προς διαβάθμισιν της βαρύτητος της πράξης» (όταν δηλαδή τυποποιείται στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης) δεν ισχύει το ίδιο ωστόσο στην περίπτωση που χρησιμοποιείται κατά την επιμέτρηση, οπότε και ανάγεται σε κρίση περί τα πράγματα και καθίσταται ανέλεγκτη. Για το ζήτημα των αόριστων εννοιών και το γεγονός ότι αυτές αποτελούν λογικές κατασκευές με σκοπό την οριοθέτηση των συμπεριφορών που δεν εμφανίζονται ως προσκείμενες στις επιθυμίες της έννομης τάξης βλ. *Ρουμेलιώτης Μ.*, Το ζήτημα μίας ορθής λύσης, ΝοΒ 1997, σ.721 επ. Πρέπει τέλος να παρατηρηθεί ότι η εν λόγω αοριστία αποτελεί και τη βάση μίας ευρείας διακριτικής ευχέρειας σχετικά με τα άτομα που θα χαρακτηριστούν ως επικίνδυνα (*Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1330-1) και έχει ως συνέπεια το ενδεχόμενο της αυθαιρεσίας όπως αναλύεται και κατωτέρω.

³¹ Για τον ορισμό της διάγνωσης και τον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνεται βλ. κατωτέρω. Περί της έννοιας της πρόγνωσης ως μία πιθανολογική πρόταση περί ύπαρξης μίας σχέσεως μεταξύ δύο γεγονότων ή καταστάσεων ή πραγμάτων, η οποία στηρίζεται όχι μόνο στα δεδομένα του τώρα αλλά και σε κρίσεις περί μελλοντικών γεγονότων βλ. *Μυλωνόπουλος Χ.*, Γεγονότα και προσωπικές κρίσεις ως αντικείμενα της μαρτυρικής κατάθεσης στην ποινική δίκη, ΠοινΧρ 1989, σελ 676. Ο ως άνω συγγραφέας αναφέρει ότι η προσφυγή και σε μελλοντικές κρίσεις είναι αναγκαία μιας και τα παρελθοντικά γεγονότα δεν κρίνονται πάντοτε ως επαρκή για τον σχηματισμό της κρίσης περί ενός γεγονότος (*Μυλωνόπουλος Χ.*, Γεγονότα, ο.π., σ. 692)

³² *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωση, ο.π., σ.130.

συνακόλουθη πρόβλεψη περί της μελλοντικής εξέλιξής της³³. Εξάλλου τα εξαγόμενα κάθε φορά συμπεράσματα αλλάζουν δραματικά ανάλογα με την επιστήμη στα πλαίσια της οποίας εξετάζονται και εμφανίζονται ως ευθέως συνδεδεμένα με την άποψη που γίνεται αποδεκτή σχετικά με τη φύση των υπό διαπραγμάτευση εννοιών³⁴.

Με ποιον τρόπο αξιολογούνται λοιπόν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη³⁵; Για τη διάγνωση και ανεύρεση των ιδιαίτερων αυτών χαρακτηριστικών, απαιτείται η εξέταση τόσο των εγγενών όσο και των εξωτερικών χαρακτηριστικών της³⁶. Αυτό είναι απαραίτητο δε μιας και τα

³³ Σχετικά με τη δυνατότητα της πρόγνωσης αλλά και τα πλείονα προβλήματα που προκύπτουν εξ αυτής βλ. *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις στο δίκαιο της προσωρινής κρατήσεως; Κριτικές παρατηρήσεις στις σχετικές ρυθμίσεις του ν. 2207/1994, ΥΠΕΡ 1994, σ.1288, υποσημ. 29, ο οποίος κρίνει τις προγνωστικές για το μέλλον κρίσεις δυσχερείς και επισφαλείς, *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ., *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικών Δίκαιον, Γενικών Μέρους, τόμος δεύτερος, Η διδασκαλία περί ποινής και μέτρων ασφαλείας, Αθήνα 1978, σ.47, όπου γίνεται δεκτή η δυσκολία πρόβλεψης λόγω των αστάθμητων παραγόντων που υπεισέρχονται στην εν λόγω κρίση, *Πανούσης Γ.*, Ο «τυχάιος», ο.π., σ. 1613-4, *Πανούσης Γ.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 781, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.37, *Σταθάς Γ.*, Προϋποθέσεις της υπ' όρον απολύσεως του εκτίοντος ποινή καταδικού, ΠοινΧρ 1997, σ.1563 επ., *Σύλικος Γ.*, ο.π., σ. 132 και *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος, ο.π., σ.104-105, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η πρόβλεψη παρουσιάζεται ως δυνατή μόνο αν γίνει δεκτή η άποψη περί μη ύπαρξης ελευθερίας βούλησης και η αποδοχή των ιδεών του ντετερμινισμού, *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.692 και *Streng F.*, Ο προσανατολισμός του Ποινικού Δικαίου στις συνέπειες της πράξης και τα όριά του, Περί των κινδύνων μιας διχοτόμησης του Ποινικού Δικαίου, ΠοινΧρ 2010, σ.625 επ.. Βλ. επίσης *Αίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ., ο οποίος θεωρεί τη δυνατότητα και την αξιοπιστία τόσο της διάγνωσης όσο και της πρόγνωσης ως μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάλογα με τη συγκεκριμένη κατηγορία δραστών στην οποία αναφέρεται, και υποστηρίζει πως μόνο στην περίπτωση των ναρκωτικών η διαπίστωση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και η ύπαρξη έξεως είναι αυτά που οδηγούν στη διαμόρφωση της ροπής και στην τέλεση συγκεκριμένων εγκλημάτων. Σχετικά με τις αδυναμίες της πρόγνωσης αλλά και την αναγκαιότητά της στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου αναφορά γίνεται και σε *Παπαχαράλαμπος Χ.*, Το άρθρο 106 Π.Κ. ανάμεσα στην καλή διαγωγή του κρατουμένου και στην 'κακή' διαγωγή του νομοθέτη, ΠοινΧρ 1999, σ.51 επ. Η ίδια άποψη φαίνεται να εκφράζεται και σε *Kaiser G.*, Σκόπιμη ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα (Εκατό χρόνια από την εξαγγελία του Μαρβούργειου Προγράμματος- Ένας απολογισμός), ΠοινΧρ 1982, (απόδοση *Κοτσαλής Α.*), σ.855, όπου αναφέρεται ότι οι δυσκολίες της διάγνωσης δεν καθίστανται επαρκής να οδηγήσουν στην εξάλειψη των εννοιών της έξης και της επικινδυνότητας από το Ποινικό Δίκαιο, μιας και το πρόβλημα της υποτροπής παρουσιάζεται ως πολύ μεγάλο. Βλ. τέλος και *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωση, ο.π., σ.130, 203 και 207, ο οποίος παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζει τα μειονεκτήματα της πρόγνωσης της μελλοντικής συμπεριφοράς και τη βάση αυτών επιβολή ποινής, επισημαίνει ότι εφόσον τηρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις του νόμου, η πρόγνωση είναι καθόλα νόμιμη και ίσως ενδεδειγμένη για την κατάλληλη μεταχείριση του δράστη. Παρά όμως τις συνεχείς προσπάθειες νομιμοποίησης των εν λόγω τεχνικών, τη δήθεν αναγκαιότητά τους και τη συνεχή χρήση στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου της πρόγνωσης (και της έννοιας της επικινδυνότητας γενικά) δεν έχει ανευρεθεί ένα αξιόπιστο και επακριβές μοντέλο πρόγνωσης της μελλοντικής συμπεριφοράς, γεγονός που οδηγεί σε διάφορα επιστημολογικά και μεθοδολογικά προβλήματα (*Νικολόπουλος Γ.*, Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 479, 481).

³⁴ Βλ. μεταξύ άλλων και *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.37, όπου αναφέρεται ότι η ίδια η δυνατότητα της διάγνωσης, και όχι μόνο οι μέθοδοι και τα αποτελέσματά της, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το ποια άποψη θα γίνει δεκτή σχετικά με τη φύση και τα συστατικά των εννοιών που μας ενδιαφέρουν.

³⁵ Σημειώνεται ότι οι απόψεις που αναλύονται κατωτέρω έχουν εκφραστεί κυρίως για τη διάγνωση του στοιχείου της επικινδυνότητας. Στα πλαίσια ωστόσο της παρούσας εργασίας η σύνδεση μεταξύ της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, του καθ' έξη εγκληματία και της επικινδυνότητας του δράστη, θεωρείται ως υπερβολικά στενή και ως εκ τούτου γίνεται αποδεκτό ότι οι εν λόγω διαπιστώσεις εφαρμόζονται κατ' αντίστοιχο τρόπο και στις υπόλοιπες περιπτώσεις που εξετάζονται.

³⁶ *Πανούσης Γ.*, Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σελ. 27. Άλλωστε ως παράγοντες και αίτια του εγκλήματος του εγκλήματος όπως αναφέρει και ο Παπαδάτος (*Παπαδάτου Π.*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη παρ' ημίν νομοθεσία και πράξει, ΠοινΧρ 1966, σ. 257-8) θεωρείται η σύνθεση των εξωγενών-κοινωνικών και ενδογενών παραγόντων και άρα πρέπει να διερευνηθούν και οι δύο ούτως ώστε επιτευχθούν οι λειτουργίες και οι σκοποί της Ποινικής Δικαιοσύνης. Για εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες κάνει λόγο και η *Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α.*, Εγκληματική διάθεση και επιμέτρησης της ποινής, ΝοΒ 1975, σ. 10, η οποία επισημαίνει ότι όσο πιο πολύ στηρίζεται η

στοιχεία που προδίδει η τέλεση μίας πράξης δεν θεωρούνται ως επαρκή για τον προσδιορισμό των ιδιοτήτων του δράστη³⁷. Γίνεται λοιπόν δεκτό ότι η προσωπικότητα διαμορφώνεται και επηρεάζεται μέσα από ένα μείγμα βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικών, πολιτισμικών καταστάσεων, στοιχεία τα οποία με τη σειρά τους δύνανται να καταστήσουν το άτομο επικίνδυνο³⁸ και ως εκ τούτου η ψυχολογική, κοινωνική και ιατρική εξέταση του δράστη συμπληρώνουν την εικόνα περί της προσωπικότητάς του³⁹. Την ανεύρεση των εν λόγω χαρακτηριστικών ακολουθεί τότε η πρόγνωση σχετικά με τη μελλοντική συμπεριφορά που θα ακολουθήσει το άτομο στο μέλλον⁴⁰. Η θεώρηση ότι η συμπεριφορά αυτή στηρίζεται στα μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του αποτελεί και τη βάση για την προβλεψιμότητά της⁴¹. Σημειώνεται δε, ότι η σχετική πρόβλεψη περί της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου και η πιθανολόγηση αυτής αποτελούν μεγέθη διαβαθμίσιμα και όχι πάντοτε σταθερά, δυνάμενα να λάβουν τη μορφή είτε της απλής δυνατότητας, της τάσης προς

διαμόρφωση του χαρακτήρα του δράστη σε ενδογενείς παράγοντες, τόσο πιο επικίνδυνο καθίσταται το άτομο. Ο *Αλεξιάδης Σ.* ο.π., σ.142 αναφέρει, τέλος ότι ως ενδείξεις γενικά χρησιμοποιούνται οι παράγοντες στους οποίους η εγκληματολογική θεωρία αποδίδει το έγκλημα, οι οποίοι όπως είναι φυσικό παραλλάσσουν ανάλογα με τη θεωρία που γίνεται κάθε φορά δεκτή.

³⁷ *Μπακατσούλας Μ.*, Το επικίνδυνο, ο.π., σ. 129.

³⁸ *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 62, *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.188 και *Πανούσης Γ.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σελ. 779, ο οποίος μάλιστα κάνει και λόγο περί της επίδρασης των κοινωνικών συγκρούσεων στα πλαίσια της διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ατόμου. Περί του περίπλοκου χαρακτήρα των αιτιών που διαμορφώνουν την προσωπικότητα του δράστη και το καθιστούν επικίνδυνο βλ. και *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέτασις, ο.π., σ. 80. Για τη δημιουργία της έξεως βάσει βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων κάνει λόγο και ο *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον και Δικονομία, Α', Ποινικόν Δίκαιον (Γενικαί Αρχαί), εκδόσεις το Νομικόν, 1955, σ.159. Βλ. τέλος και υποσημ. 7 περί των στοιχείων που διαμορφώνουν γενικότερα την προσωπικότητα αλλά και το ευμετάβλητο αυτής.

³⁹ *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωσις, ο.π., σ.205, *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέτασις, ο.π., σ.65, 67 και 94., *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.37-42 και 123 επ., *Ζαγκαρόλας Ι.*, Τα διεθνή συνέδρια του παρελθόντος έτους, ΠοινΧρ 1951, σ. 226, *Καλούτας Δ.*, Η «επικινδυνότης» του δράστου (Όρος του Ποινικού μας Δικαίου), ΕλλΔνη 1979, σ.108, *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνο του εγκληματίου και τα ασφαλιστικά μέτρα εν τω ΠΚ, Αθήναι- Θεσσαλονίκη, 1976, σ.4 και 9-10, *Κοκολάκης Ε.*, Έρευνα της προσωπικότητος, ο.π., σ.55 και 57, *Περγιάδης Α.*, ο.π., σ. 175, *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π. σ.143 και *Παπαδάτου Π.*, ο.π., σ. 259-260, όπου αναφέρεται ότι οι ενδείξεις επικινδυνότητας μπορεί να είναι ιατρικές (πχ ψυχικές ασθένειες), κοινωνικές (πχ δυσμενής όροι κατοικίας, ύπαρξη εργασίας κοκ) ή και νομικές (πχ προηγούμενες καταδίκες) και κρίνεται χρήσιμη η ψυχοβιολογική, ιατρική, ψυχιατρική, κοινωνική και σωματική εξέταση των εγκληματιών για την εκτίμηση περί ύπαρξης αντικοινωνικών στοιχείων. Τη σημασία της ψυχολογικής εξέτασης εξάγει και η *Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α.*, Η έρευνα της προσωπικότητος του εγκληματίου, ΠοινΧρ 1967, σ.131, 133 και 135. Αναφέρεται, τέλος, ότι η διάγνωση με κλινικές μεθόδους, αναπτύχθηκε στα πλαίσια της κλινικής εγκληματολογίας, ούτως ώστε αποφευχθεί η χρήση αορίστων νομικών εννοιών και η αναδρομική παρέμβαση του Ποινικού Δικαίου με την εκ των προτέρων μελέτη και ανεύρεση των ιδιοτήτων του ατόμου που το καθιστούν επιρρεπές στη διάπραξη εγκλημάτων στο μέλλον (*Νικολόπουλος Γ.*, ο.π., σ.951-2 και *Πανούσης Γ.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 778).

⁴⁰ Για τη διαδικασία της πρόγνωσης και τα πεδία στα οποία λαμβάνεται υπόψη βλ. γενικά *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωσις, ο.π., σ. 130 καθώς και τα κεφάλαια 1 και 2 της παρούσας εργασίας.

⁴¹ *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.32, *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν δίκαιον, ο.π., σ. 61 και *Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, ΠοινΕπιθ 1970, σελ. 785, ο οποίος αν και θεωρεί ότι η ελευθερία της βούλησης αποτελεί εμπόδιο στην πρόγνωση της μελλοντικής συμπεριφοράς, τα μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας δύνανται κατά κάποιο τρόπο να αποτελέσουν τη βάση για την πρόγνωση αυτή. Αυτή ήταν άλλωστε και η βάση της ώθησης της ιταλικής θετικής σχολής όπως μας πληροφορεί ο *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1317-8, η οποία σκοπούσε στην ανεύρεση των μηχανισμών της κοινωνικής συμπεριφοράς και την με βάση τα στοιχεία της άμεσα παρατηρήσιμης κοινωνικής πραγματικότητας να δοθεί η δυνατότητα πρόγνωσης της μελλοντικής συνέχειας. Βλ. βέβαια και *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο φόβος της τρέλας, ο.π., σελ. 47, για την έντονη αμφισβήτηση αυτής της θέσης από τη σύγχρονη ψυχολογία.

τέλεση ή του μελλοντικού και αφηρημένου κινδύνου⁴², κινούμενα σε ένα πλαίσιο εκτίμησης από την απλή αβεβαιότητα ως την απόλυτη βεβαιότητα⁴³.

Η μη αποδοχή ωστόσο της θεώρησης της ροπής, της επικινδυνότητας, της αντικοινωνικότητας κοκ ως σταθερά στοιχεία της προσωπικότητας -δυνάμενα να ανευρεθούν με κλινικές μεθόδους- οδήγησε στην αλλαγή πλευσης και στην προσπάθεια ανεύρεσης μέσω λογικών συλλογισμών⁴⁴. Το γεγονός δε ότι οι συγκεκριμένες ιδιότητες εκδηλώνονται μόνο στην περίπτωση που συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, καθιστά –περισσότερο- αποδεκτή την άποψη ότι τόσο η κατά συνθήκη τέλεση του εγκλήματος όσο και η επικινδυνότητα του δράστη όπως άλλωστε και το στοιχείο της ροπής, αποτελούν διαθετικές έννοιες και δη διαθετικές ιδιότητες προσώπων⁴⁵. Ως διαθετικές νοούνται δε, οι έννοιες με τις οποίες εκφράζεται η ικανότητα ή η τάση ενός ατόμου να συμπεριφέρεται ή να αντιδρά με ορισμένο τρόπο όταν βρίσκεται υπό συγκεκριμένες συνθήκες ή όταν πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις και ως κύριο χαρακτηριστικό τους θεωρείται το ότι δεν είναι άμεσα παρατηρήσιμες στον εξωτερικό κόσμο ⁴⁶. Η κατάφασή της υπό έρευνα ιδιότητας στηρίζεται τότε στην ύπαρξη ενδεικτών.

Οι ενδείκτες αποτελούν, εν αντιθέσει με την ίδια την ιδιότητα, άμεσα παρατηρήσιμες αντιδράσεις, που αντιστοιχούν στους τρόπους εκδήλωσης της εν λόγω συμπεριφοράς ή ιδιότητας, ήτοι στα συμπτώματά της. Όσο περισσότεροι ενδείκτες θεωρείται ότι υπάρχουν στη συγκεκριμένη περίπτωση, τόσο η πιθανότητα ύπαρξης της ιδιότητας στο εν λόγω άτομο τρέπεται σε βεβαιότητα

⁴² Τσαλίκoglou Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.92. Ο Κουράκης Ν., Περί της έννοιας, ο.π., σ. 787 υποσημ. 37, υποστηρίζει ότι νομικά σημαντική είναι μόνο η πιθανότητα, η οποία αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας. Για τον βαθμό πιθανολόγησης που απαιτείται σε επιμέρους περιπτώσεις στα πλαίσια του Ποινικού βλ. Διονυσοπούλου Α., ο.π., σ. 14 επ.

⁴³ Λίβος Ν., Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ.

⁴⁴ Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.135, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1346 και Φυτράκης Ε., Από την επικινδυνότητα, ο.π., σ.691, ο οποίος αναφέρει ότι η αλλαγή της θεώρησης της επικινδυνότητας από δυνατότητα σε πιθανότητα οδήγησε αναγκαστικά και στην αλλαγή των μεθοδολογικών εργαλείων ανίχνευσής της. Βλ. και Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., Η έρευνα, ο.π., σ.132, σχετικά με το πέρασμα από τη θεώρηση του εγκληματία ως παθολογικά ασθενή σε κοινωνικά απροσάρμοστα άτομα. Η διαφοροποίηση αυτή συνδέεται άλλωστε άμεσα και με τη φύση του Ποινικού Δικαίου και τις αλλαγές που έπρεπε να γίνουν κατά το χρόνο που μεταφέρθηκαν στα πλαίσια αυτά ώστε να προσαρμοστούν στις επιταγές που τάσσει το κράτος δικαίου και να καταστούν –έστω σχετικά- σύμφωνες με τις δικαιοκτικές αρχές.

⁴⁵ Για την εν γένει ανάλυση των διαθετικών εννοιών, παρατίθενται τα αναφερόμενα σε Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 243 επ. και ειδικά 247-258, Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 46 επ., Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.75, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό ίδρυμα κατά το άρθρο 70 του Ποινικού Κώδικα, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1998, σ.82 επ., Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.963-4, Τσαλίκoglou Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.100, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1332 υποσημ. 82.

⁴⁶ Βλ. και Μυλωνόπουλος Χ., Γεγονότα, ο.π., σ. 679 ο οποίος αναφέρει ότι οι διαθετικές έννοιες συνίστανται στις «ιδιότητες των προσώπων ή των πραγμάτων, οι οποίες εκφράζουν τάσεις, κλίσεις, ικανότητες» και η ύπαρξη των οποίων δε διαπιστώνεται μέσω της παρατήρησης αλλά μέσω της εκδήλωσής τους υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις

και τόσο πιο ασφαλές θεωρείται το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε⁴⁷. Αντίθετα στην περίπτωση που η ύπαρξη αντενδεικτών κρίνεται ως υπέρτερη, πρέπει να ακολουθείται η αντίστροφη πορεία και να θεωρείται ως περισσότερο πιθανή (και ακολούθως βέβαιη) η ανυπαρξία της ερευνόμενης ιδιότητας. Σημειώνεται τέλος, ότι λόγω της αναφοράς των εννοιών σε ψυχικά χαρακτηριστικά, στην περίπτωση που αυτά δεν έχουν εκδηλωθεί έστω και μία φορά στο παρελθόν, δε μπορούν να θεωρηθεί ο δράστης ότι φέρει την υπό έρευνα ιδιότητα⁴⁸.

Έχουμε λοιπόν να κάνουμε στη συγκεκριμένη περίπτωση με την αποτύπωση βάσει κανόνων της λογικής μίας πιθανή έκβαση των πραγμάτων⁴⁹, η οποία βασίζεται στην ύπαρξη κάποιων εμπειρικών δεδομένων της κοινωνικής πραγματικότητας που δύναται να λάβουν την μορφή ενός κανόνα (ενδείκτες)⁵⁰. Στις περιπτώσεις δε που ο εκ των προτέρων διαμορφωμένος κανόνας τείνει να ταυτίζεται με την παρατηρούμενη στη συγκεκριμένη στιγμή κατάσταση έχουμε να κάνουμε με μία πρόγνωση⁵¹. Η πορεία που ακολουθείται λοιπόν είναι η εξής: αναδεικνύεται στην αρχή μία υπόθεση (αν γίνει...) ακολουθεί μία πρόγνωση (τότε θα συμβεί...), η οποία θα βασίζεται σε συγκεκριμένα εμπειρικά στοιχεία (βλ. όλη την επόμενη παράγραφο) και με αυτόν τον τρόπο καταφάσκει η ύπαρξη συγκεκριμένων ιδιοτήτων στο πρόσωπο του δράστη⁵².

Το τελεσθέν έγκλημα, το είδος και η βαρύτητα της πράξης, η έμπρακτη αντίθεση με τις επιταγές του δικαίου μέσω της τέλεσης πράξεων αυξημένης σπουδαιότητας, η σημασία του επαπειλούμενου αγαθού που προβλέπεται ότι θα βλαβεί στο μέλλον, οι λεπτομέρειες τέλεσης, το ύψος ζημίας, η εν γένει προμελέτη, το απρόβλεπτο, απρόκλητο ή το ανεξήγητο της πράξης, η προηγούμενη, αδιάκοπη

⁴⁷ Ανδρουλάκης Ν., Αιτιολογία και Ανααιρετικός Έλεγχος ως Συστατικά της Ποινικής Απόδειξης, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 1998, σ.24, 56, 78) και Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 252.

⁴⁸ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 46, Μυλωνόπουλος Χ., Γεγονότα, ο.π., σ. 691-2, Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 261, και Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος ΙΙ, Απόπειρα συμμετοχή- Συρροή, σ.334. Το γεγονός ότι η τάση αυτή του δράστη προς τέλεση εγκλημάτων πρέπει να έχει εκδηλωθεί τουλάχιστον μία φορά κατά το παρελθόν τονίζει και ο Χωραφάς (Χωραφάς Ν., Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1955, σ.148 και 168. Βλ. και Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ. 100, ο οποίος υποστηρίζει ότι μέχρι το πέραςμα στην εγκληματική πράξη, όλα τα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν και ενδεικνύουν το επικίνδυνο του δράστη αποτελούν εσωτερικές καταστάσεις.

⁴⁹ Και σε αυτό το σημείο παρατηρείται ότι η πρόγνωση της μελλοντικής συμπεριφοράς αποτελεί ένα κύριο χαρακτηριστικό των διαθετικών εννοιών μιας και η πρόγνωση με την ικανότητα-διάθεση φαίνεται να είναι εγγενώς συνδεδεμένες (Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 244, 262)

⁵⁰ Τα στοιχεία αυτά για να γίνουν αποδεκτά πρέπει βέβαια να πληρούν και κάποιες προϋποθέσεις, όπως π.χ. το να είναι παρατηρήσιμοι, πλήρεις και ιεραρχημένοι καθώς και άμεσα συνδεδεμένοι με τη διάθεση. Βλ. Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 254-5, όπου αναγράφεται και τα στοιχεία στα οποία πρέπει να βασίζεται κάθε ένας εκ των χαρακτηρισμών αυτών.

⁵¹ Για παράδειγμα, έχουμε έναν κανόνα, ο οποίος συνίσταται στο ότι όσοι τελούν κλοπές είναι επικίνδυνοι ή τελούν κλοπές κατά συνήθεια εφόσον φέρουν τα χαρακτηριστικά Α,Β,Γ. Έχουμε, λοιπόν τον Χ, στον οποίο ενυπάρχουν τα στοιχεία Α, Β και Γ και τελεί κλοπές με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Ο κανόνας φαίνεται να επαληθεύεται στην συγκεκριμένη περίπτωση και μπορεί να γίνει δεκτή η πρόβλεψη ότι ο Χ αν βρεθεί αν βρεθεί υπό ορισμένες συνθήκες τότε η αντίδραση που θα παρατηρηθεί θα είναι η τέλεση ενός νέου εγκλήματος

⁵² Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 246

και επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων, η χρονική εγγύτητα των πράξεων⁵³, η χρήση επικίνδυνων μέσων, η προνοητικότητα και η λήψη μέτρων σχετικά με την μη αποκάλυψη της ταυτότητάς του⁵⁴, η ομαδική και οργανωμένη δράση, η ψυχική ετοιμότητα προς διάπραξη εγκλημάτων⁵⁵, η συμπεριφορά του δράστη μετά την τέλεση του εγκλήματος, η χρήση βίας, η μη εκδήλωση συναισθημάτων και η συναισθηματική απάθεια, η επιθετικότητα, η αντικοινωνική διάθεση, η άκαμπτη προσωπικότητά του, η μόρφωση, τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του δράστη, το νεαρό της ηλικίας, η ανυπαρξία ηθικών αναστολών, η τακτική συναναστροφή με εγκληματικούς κύκλους, το ριψοκίνδυνο του χαρακτήρα καθώς και η ύπαρξη γενικότερα αρνητικών χαρακτηριστικών, τα οποία εκδηλώνουν την εχθρική στάση του δράστη απέναντι στους άλλους, θεωρούνται ως στοιχεία δυνάμενα να οδηγήσουν στην κατάφαση τόσο της κατά συνήθεια τέλεσης όσο και της επικινδυνότητας⁵⁶. Αντιθέτως η ύπαρξη λευκού ποινικού μητρώου, το γεγονός ότι η προκληθείσα βλάβη στο έννομη αγαθό είναι μικρής αξίας, η επίδειξη καλής συμπεριφοράς μετά την πράξη, η έμπρακτη μετάνοια, η αποκατάσταση των θυμάτων, η κοινωνική και επαγγελματική του αποκατάσταση, η δημιουργία οικογένειας, η εν γένει αλλαγή του τρόπου ζωής του, η εκδήλωση σοβαρής ασθένειας κοκ, λαμβανόμενα υπόψη ως αντενδεικτές πρέπει να απομακρύνουν το δικαστή από την αποδοχή της συνδρομής των εν λόγω ιδιοτήτων⁵⁷.

⁵³ Πρβλ. και Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής στις περί υποτρόπων, καθ' ἑξῆς και κατ' ἐπάγγελμα εγκληματιῶν διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, ΠοινΧρ 1993, σ. 252, περί του αναγκαίου χρονικού συνδέσμου μεταξύ των πράξεων ούτως ὥστε να μην θεωρεῖται προϊόν μεμονωμένης ἀπόφασης.

⁵⁴ Βλ. Βαθιώτης Κ., Πολίτες- Εχθροί- Κουκουλοφόροι, ΠοινΔικ 2009, σ.620-1 και Παπαθεοδώρου Θ., Συμβολισμοί και ρητορική των πολιτικῶν ασφαλείας. Το παράδειγμα της ποινικοποίησης της κουκούλας, σε Εγκληματολογικές ἀναζητήσεις, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Σ. Αλεξιάδη, ἐπιμέλεια Α. Πιτσελά, ἐκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 733, ὅπου ἀναφέρεται – και εκφράζεται και η ὅποια ἀντίθεση και κριτική στην εν λόγω σκέψη- ὅτι η κάλυψη των χαρακτηριστικῶν του προσώπου (κουκουλοφόροι) ἀποκαλύπτει την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη ἐνδεικνύοντας την προδιάθεσή για βίαιη συμπεριφορά και καθιστώντας τότε λίαν πιθανή την τέλεση ἀξιόποινων πράξεων.

⁵⁵ Περὶ της ἐννοίας της ετοιμότητας βλ. Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., ο.π., σ.154-6 και Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 246.

⁵⁶ Ὅπως τα στοιχεία ἀντὶ παρατίθενται σε Γαρδίκας Κ., Η πρόγνωση, ο.π., σ. 133-137, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.48, Κοκολάκης Ε., Ἐρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.63, Κορφιιάτης Ν., Ὁ καθ' ἑξῆς και ὁ κατ' ἐπάγγελμα εγκληματίας, ὡς και ὁ επικίνδυνος τούτος, ΕλλΔικ 1978, σ.520-1, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμοῦ, ο.π., σ.9, Μυλωνόπουλος Χ., Ἐκθεση στο σχέδιο νόμου 2408/1996, Διεύθυνση Ἐπιστημονικῶν Μελετῶν, τμήμα νομοτεχνικῆς ἐπεξεργασίας σχεδίων και προτάσεων νόμου, Πανούσης Γ., Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σ. 30, Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 777, Παπαχαράλαμπος Χ., ο.π., σ.501 ἐπ., ὑποσημ. 61 και 92, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.148-9, Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 ἐπ., Τσαλικογλου Φ., Ὁ μύθος, ο.π., σ.97 Φυτράκης Ε., Ἀπὸ τον επικίνδυνο, ο.π., σ.693, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1346. Σημειώνεται ὅτι οἱ εν λόγω ἐνδείκτες προσαρμοσμένοι ἀνάλογα με τις ἰδιαιτερότητες της κάθε ἐννοίας, ἀποκτοῦν μεγαλύτερη ἢ μικρότερη σημασία σε κάθε μία ἀπὸ αυτές.

⁵⁷ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 49-50, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμοῦ, ο.π., σ.97 ὑποσημ. 89, Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 262, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.106 ὑποσημ. 232 και σ.154 καθώς και ΔιατΕισΕφΔυτΣτερΕλλ 46/2016,. Βλ. και Κουτσάγγελος Γ., Η έμπρακτη μετάνοια μετὰ την άσκηση ποινικῆς δίωξης ὡς προσωπικός λόγος δικαστικῆς ἀφεσης της ποινῆς στα τυπικά ἀδικήματα, ΠοινΧρ 2010, σ. 252 ἐπ., ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει ὅτι με την έμπρακτη μετάνοια ἐπιδεικνύει σχέση συμμόρφωσης, σεβασμοῦ και ἐνσωμάτωσης στην κοινωνική τάξη, ὁπότε και ὁ δράστης δεν ἐμφανίζεται πλέον ὡς ἀντικοινωνική προσωπικότητα ἀξία κολασμοῦ.

Για τη διάγνωση και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη που απαιτούνται για την κατάφαση των υπό εξέταση εννοιών, χρησιμοποιούνται λοιπόν και σε αυτή την περίπτωση –της χρήσης των διαθετικών εννοιών- κάποιες εκ των ανωτέρω αναφερόμενων τεχνικών (κοινωνικών-ψυχολογικών κοκ) και οι ενδείξεις που οδηγούν σε αυτά τα συμπεράσματα βασίζονται ως επί το πλείστον στα ίδια στοιχεία⁵⁸. Εν τούτοις, η επιλογή αυτή προκρίνεται λόγω της θεώρησής της ως την έχουσα τη μέγιστη δυνατή αντικειμενικότητα και αξιοπιστία⁵⁹ με την πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς να παραμένει πάντοτε ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία για τη διαπίστωση των υπό εξέταση ιδιοτήτων⁶⁰.

Έχει επικρατήσει, λοιπόν, η άποψη, ότι η πρόβλεψη αυτή αποτελεί επαρκή βάση για την τιμώρηση του δράστη, θεωρούμενη όχι υπό τη μορφή της «*πρόγνωσης της μελλοντικής συμπεριφοράς, αλλά περί συγκεκριμένου κινδύνου σε παρόντα χρόνο, ο οποίος με την σειρά του συνδέεται με την κατάγνωση εννόμων συνεπειών*» και η ορθότητά της συνίσταται τότε στη διαπίστωση του κινδύνου σε εκείνο το χρονικό διάστημα, χωρίς να ενδιαφέρει η μετέπειτα πορεία του δράστη⁶¹. Το γεγονός λοιπόν, ότι η εν λόγω κρίση αποτελεί τελικά όχι μία πρόβλεψη ή πρόγνωση αλλά ουσιαστικά μία

⁵⁸ Επισημαίνεται ωστόσο ότι η υποβολή σε δοκιμασίες- ή προηγούμενες εξετάσεις- για την ανεύρεση κατακρίνεται σε αυτό το σημείο ως επικίνδυνη, αδύνατη ή παράνομη, οπότε και προτιμάται η στήριξη της εν λόγω διάγνωσης και πρόγνωσης σε στοιχεία που έχουν εκδηλωθεί κατά το παρελθόν, δεχόμενοι ωστόσο ταυτόχρονα ότι αυτή η επιλογή αποκαλύπτει ορισμένες μόνο πτυχές της προσωπικότητας του εν λόγω δράστη (*Μυλωνόπουλος Χ.*, Διαθετικές, ο.π., σ. 251-2, 260). Βλ. και *Αλεξιάδης Σ.*, ο.π., σ.135-6, ο οποίος θεωρεί ότι με αυτόν τον τρόπο και λόγω του ότι η πρόγνωση βασίζεται στα ίδια στοιχεία, ουσιαστικά ξαναγυρνάμε στις απόψεις της ιταλικής θετικής σχολής, παραλλάσσοντας απλά εν μέρει τον ορισμό της επικινδυνότητας και θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο καθίσταται νομική έννοια.

⁵⁹ Αν και, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο *Μυλωνόπουλος Χ.*, Διαθετικές, ο.π., σ. 258-260, η αοριστία και η αβεβαιότητα παραμένει πάντοτε και τούτο διότι είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης συμπεριφοράς να μην μπορεί να εκφραστεί η πορεία της επί τη βάσει νόμων αλλά μόνο μέσω μίας γενικής τάσης του τι μπορεί να συμβεί. Το πρόβλημα, λοιπόν της αυθαίρετης κρίσης αν και ελαττώνεται αισθητά με τη χρήση των διαθετικών εννοιών, παραμένει και σε αυτή την περίπτωση υπαρκτό. Τόσο οι κανόνες αντιστοιχίας όσο και τα εμπειρικά δεδομένα εξακολουθούν να διαμορφώνονται από την εκάστοτε κυρίαρχη κοινωνικό-πολιτική ιδεολογία, με συνέπεια την εκ νέου στοχοποίηση συγκεκριμένων κατηγοριών δραστήων μόνο που αυτή τη φορά εκλαμβάνεται ως πιο αντικειμενικός. Εφόσον όμως ήδη η βάση στην οποία στηρίζεται όλη αυτή η κατασκευή είναι σαθρή και μεροληπτική, πως μπορούμε να δεχτούμε τα αποτελέσματα στα οποία καταλήγει;

⁶⁰ *Μυλωνόπουλος Χ.*, Διαθετικές, ο.π., σ. 244 και 262, ο οποίος θεωρεί ότι η πρόγνωση αποτελεί εγγενές στοιχείο των διαθετικών εννοιών. Το γεγονός αυτό φαίνεται άλλωστε να δέχεται και ο νομοθέτης, ο οποίος ειδικά στην περίπτωση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας η έννοια παρουσιάζεται ως στενά συνδεδεμένη με μία προγνωστική κρίση (*Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 49). Βλ. και *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ. σχετικά με τον τρόπο κατά τον οποίο δομούνται και βασίζονται οι προγνωστικές κρίσεις και αποφάσεις, οι οποίες ομοιάζουν κατά πολύ με αυτόν των διαθετικών εννοιών (μεταβλητές, πιθανή έκβαση, κανόνες αντιστοιχίας κοκ)

⁶¹ *Διονυσοπούλου Α.*, Προγνωστικές αποφάσεις στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2013, σ. 14 επ. και *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ., όπου η πρόγνωση μετατρέπεται σε κανονιστική σύνδεση νομικών συνεπειών με την επίδειξη ορισμένων συμπεριφορών. Την αυτή άποψη εκφράζει και ο *Μπακατσούλας (Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 124-5), ο οποίος αναφέρει ότι η διαπιστούμενη στο παρόν κατάσταση είναι βεβαία και πως η εκτίμηση περί του επικινδύνου είναι τόσο δυσχερής όσο και η διαπίστωση περί της ενοχής του δράστη. Συνεχίζει λοιπόν λέγοντας ότι εφόσον δεν απορρίπτουμε το δεύτερο γεγονός το ίδιο δεν πρέπει να συμβαίνει και με τη διαπίστωση της επικινδυνότητας.

κατάσταση διαχείρισης κινδύνων⁶² οδηγεί ακολούθως στο συμπέρασμα ότι δεν χρειάζεται να επιβεβαιωθεί από την πραγματικότητα για να χαρακτηριστεί ως η σωστή επιλογή⁶³. Σε κάθε δε περίπτωση, η εγκυρότητα της ‘πιθανολόγησης’ αυτής θεωρείται ότι διασφαλίζεται μέσω της αιτιολογίας των σχετικών αποφάσεων και των λοιπών δικονομικών εγγυήσεων που προσφέρονται στο συγκεκριμένο δράστη⁶⁴. Η ως άνω εκτιθείσα άποψη παραγνωρίζει ωστόσο το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση της κατά συνήθεια τέλεσης και της επικινδυνότητας του δράστη η αντίθεση με τις με τις αξίες του κράτους δικαίου είναι τόσο έντονη που δεν μπορούν να παραβλεφθούν τα υπάρχοντα μειονεκτήματα κατ’ αυτόν τον τρόπο⁶⁵.

Ανεξαρτήτως των όποιων προβληματισμών ανακύπτουν ωστόσο περί της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των προβλέψεων σχετικά με τη μελλοντική συμπεριφορά του δράστη, ο νομοθέτης φαίνεται να αποδέχεται τη δυνατότητα αυτή δημιουργώντας ακολούθως κατηγορίες δραστών, οι οποίοι τεκμαίρονται ότι βλάπτουν περισσότερο με τη συμπεριφορά τους και λόγω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους την έννομη τάξη⁶⁶. Παρά την όποια ‘αποδοχή’ των διακρίσεων αυτών, τόσο από το νομοθέτη όσο και από την ίδια την κοινωνία, η ίδια η ύπαρξη των κατηγοριών αυτών αποτελεί ρήγμα τόσο για τις αρχές όσο και για τα θεμέλια του Ποινικού Δικαίου⁶⁷.

Η αντιμετώπιση του ατόμου σαν αντικείμενο και η επιβολή κυρώσεων στηριζόμενη σε ανορθόδοξες μεθόδους χρησιμοποιούσες αόριστες νομικές έννοιες και κατασκευές παραβιάζει όμως έντονα την ανάγκη αντικειμενικότητας και ασφάλειας Δικαίου⁶⁸. Παραβλέπεται δε τελείως το γεγονός ότι το Ποινικό αποτελεί κατασταλτικό μηχανισμό, ο οποίος κινείται μόνο για να τιμωρήσει τα όσα έχουν ήδη συμβεί, και αντιθέτως γίνεται δεκτό, χωρίς καμία περαιτέρω επεξήγηση, η τιμωρία με βάση απλώς κάποιες πιθανές προβλέψεις για το μέλλον⁶⁹. Οι επιλογές αυτές αν και κρίνονται από τη γράφουσα ως απαράδεκτες, είναι ωστόσο υπαρκτές και για το λόγο αυτό καταγράφονται και

⁶² Λίβος Ν., Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ., ο οποίος αναφέρει μάλιστα ότι πρόκειται σε αυτές τις περιπτώσεις περί μίας αξιολογικής στάθμισης προσανατολισμένες σε συμφέροντα και σε καμία περίπτωση δεν μιλάμε πλέον για πρόβλεψη και Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.692. Βλ. περί αυτού και υποσημ. 2, 847, 876-7 944 επ.

⁶³ Βλ. Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.22, όπου αναφέρεται ότι η μη επέλευση του αποτελέσματος βασίζεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι δεν συνέτρεξαν οι προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο και όχι στο γεγονός ότι ο δράστης δεν έχει τις εν λόγω ιδιότητες και χαρακτηριστικά. Σημειώνεται δε ότι το ζήτημα αυτό συνδέεται και με τη γενικότερη θεώρηση, ότι η δικαστική πεποίθηση απαιτεί τη βεβαιότητα του υποκειμένου που τη σχηματίζει ότι έχει καταλήξει στο ορθό συμπέρασμα ακόμα και αν αυτή στο τέλος διαψευστεί από την πραγματικότητα (Δασκαλόπουλος Ι., Περί της δικανικής πεποιθήσεως (Συμβολή εις την ψυχολογικήν έρευναν της ετυμηγορίας του ποινικού δικαστού), ΠοινΧρ 1967, σ.329).

⁶⁴ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.16 και Μπακατσούλα Μ., Το επικίνδυνο, ο.π., σ. 12.

⁶⁵ Βλ. και Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1335.

⁶⁶ Βλ. κατωτέρω ιδίως Κεφ. 3^ο, 3 περί των διαμορφωθείσων κατηγοριών εγκληματιών.

⁶⁷ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 5^ο, 1 περί της αντίθεσης με αρχές όπως αυτές της νομιμότητας, της αναλογικότητας, της ενοχής, του τεκμηρίου αθωότητας κ.ο.κ.

⁶⁸ Βλ. Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σελ 80 καθώς και κατωτέρω Κεφ. 5^ο, 1.

⁶⁹ Μαγγανάς Α., Το πρόβλημα, ο.π., σ. 1010.

σχολιάζονται στην παρούσα εργασία, ούτως ώστε ανευρεθεί, αν είναι βέβαια δυνατόν, κάποιος τρόπος να συμβαδίσει τόσο η χρήση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος όσο και της ιδιότητας του επικίνδυνου δράστη με τις γενικώς παραδεδεγμένες αξίες της ποινικής δικαιοσύνης και την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου ή αν αντιθέτως είναι πλέον επιτακτική η κατάργησή τους.

Κεφάλαιο 1^ο: Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και ο ιδιαίτερα επικίνδυνος δράστης στα πλαίσια της στοιχειοθέτησης του εγκλήματος-Στάδιο κήρυξης της ενοχής

Εφόσον ο δράστης τελεί το έγκλημα κατά συνήθεια ή εφόσον από τις περιστάσεις προκύπτει η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του και η ιδιότητα αυτή επιφέρει ορισμένες συνέπειες όταν καταγράφεται στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου εγκλήματος ποια είναι η φύση της ιδιότητας αυτής; Επ' αυτού έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις⁷⁰. Ο Ανδρουλάκης μιλάει για ειδικές επιβαρυντικές περιστάσεις⁷¹, ο Μαργαρίτης αναφέρεται σε επιβαρυντική περίσταση που επιτείνει την τιμώρηση του εγκλήματος⁷², το ίδιο αναφέρουν και οι Κατσαντώνης, Μπουρόπουλος, Σπινέλλης και Συλίκος⁷³, ο Κοσμάτος αναφερόμενος στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα την αναφέρει ως λόγο επίτασης της ποινής⁷⁴, ο Αλεξιάδης θεωρεί την επικινδυνότητα ένα στοιχείο επαύξησης της ποινής⁷⁵, το ίδιο υποστηρίζουν και οι Κονταξής χαρακτηρίζοντάς αυτές προϋποθέσεις επαύξησης της ποινής⁷⁶ και Φυτράκης

⁷⁰ Σημειώνεται ότι οι κατωτέρω απόψεις έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη φύση του κατά συνήθεια τελούμενου εγκλήματος. Η γράφουσα ωστόσο θεωρεί ότι οι απόψεις αυτές, λόγω της έντονης σύνδεσης που παρουσιάζουν οι εν λόγω έννοιες, θα πρέπει να επεκταθούν, αναλογικά θεωρούμενες και στην επικινδυνότητα του δράστη. Ως εκ τούτου δε γίνεται κάποιος περαιτέρω διαχωρισμός σε κανένα από τα πλαίσια που εξετάζονται.

⁷¹ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ελαφρυντικές περιστάσεις, ΠοινΧρ 2015, σ.401 επ. και υποσημ. 58 και 59. Ο εν λόγω συγγραφέας φαίνεται να υποστηρίζει τη διπλή φύση τους, ως λαμβανομένων υπόψη από τη μία πλευρά κατά την επιμέτρηση της ποινής-επιβαρυντικές περιστάσεις είτε ως διακεκριμένη περίπτωση από την άλλη (βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, Ελαφρυντικές, ο.π., ειδικά υποσημείωση 58 και 59). Αναφέρεται μάλιστα σε αυτά τα πλαίσια σε ειδικές επιβαρυντικές περιστάσεις, στις περιπτώσεις που προβλέπονται για την επαύξηση του αξιοποίνου ενός συγκεκριμένου εγκλήματος. Τονίζει δε, ότι εφόσον τα στοιχεία αυτά λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος δε δύνανται να ληφθούν εκ νέου υπόψη κατά την επιμέτρηση. Για την απαγόρευση της διπλής-πολλαπλής απαξιολόγησης βλ. κατωτέρω υποσημ. 124 και 424.

⁷² *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία- Εφαρμογή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2003, σ.38

⁷³ Κατσαντώνης Α., Ο κανόνας της «Απαγορεύσεως της διπλής αξιολογήσεως στοιχείων της ποινικής υποστάσεως του εγκλήματος» («Doppelverwertungsverbot»), ΠοινΧρ 1985, σ.101, ο οποίος φτάνει σε αυτό το συμπέρασμα αποκλείοντας πρώτα το να ανήκει (η κατ' επάγγελμα οπότε κατά συνέπεια και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος) στην υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία του Ποινικού κώδικος (κατ' άρθρον), τόμος πρώτος, εκδόσεις Π. Σάκκουλα, 1959, σ.233, ο οποίος επίσης προβαίνει σε ένα διαχωρισμό αναφερόμενος στην κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ως συστατικό στοιχείο του εγκλήματος στην περίπτωση που θεμελιώνει το αξιοπίνο, *Σπινέλλης Δ.*, Η “αμεσότητα” του σκοπούμενου περιουσιακού οφέλους ή της βλάβης άλλου επί κακουρηματικής πλαστογραφίας, Κακουρηματικός χαρακτήρας της πλαστογραφίας λόγω ποσού και λόγω κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεσης, ΠοινΧρ 2009, σ.478 επ. και *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 130

⁷⁴ *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.90

⁷⁵ *Αλεξιάδης Σ.*, ο.π., σ.137

⁷⁶ *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.259. Όταν ωστόσο επαυξάνει το αξιοπίνο, κάνει λόγο για επιβαρυντικές περιπτώσεις του βασικού εγκλήματος, *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. β', σ.3237 και *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.265 με αναφορά σε κατά συνήθεια τέλεση και σ.276 για την περίπτωση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας

κατατάσσοντας την ιδιαίτερη επικινδυνότητα ως λόγο επίτασης της ποινής⁷⁷, ο Τζαννετής τη θεωρεί ένα αυτοτελές στοιχείο επίτασης της απαξίας της συμπεριφοράς του δράστη⁷⁸, ο Λίβος υποστηρίζει ότι πρόκειται περί μίας έννοιας κανονιστικού περιεχομένου, που οδηγεί στην επίταση της ποινής⁷⁹, ο Συμεωνίδης αναφέρεται στην τυποποιημένη συνδρομή ενός πρόσθετου στοιχείου σε ορισμένα εγκλήματα, το οποίο οδηγεί σε επαύξηση της απαξίας της πράξης⁸⁰, ο Κωστάρας και η Καϊάφα-Γκμπάντι μιλάνε για διακεκριμένη εγκληματική παραλλαγή του βασικού εγκλήματος⁸¹, ο Μπέκας κάνει λόγο για όρο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος που οδηγεί στο σχηματισμό διακεκριμένων παραλλαγών του εγκλήματος⁸², ο Μυλωνόπουλος αναφέρεται σε υποκειμενικά στοιχεία του αδίκου⁸³, ο Δημητράτος μιλά για στοιχεία αναγόμενα στο άδικο της πράξης⁸⁴, ο Μανωλεδάκης θεωρεί ότι πρόκειται περί υποκειμενικών εξωτερικών όρων του αξιοποίνου⁸⁵, ο Παρασκευόπουλος κάνει λόγο για στοιχεία αναφερόμενα στο φρόνημα του δράστη στα πλαίσια του καταλογισμού⁸⁶, η Συμεωνίδου-Καστανίδου θεωρεί ότι πρόκειται περί όρων που συμβάλλουν στην

⁷⁷ Φυτράκης Ε., Από την επικινδυνότητα, ο.π., σ.688 ο οποίος κάνει διαχωρισμό ανάμεσα στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα που αποτελεί λόγο επίτασης, αναφερόμενος τότε τόσο στα άρθρα 90-2 όσο και στις περιπτώσεις των άρθρων που τυποποιείται ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης και ανάμεσα στις περιπτώσεις που αποτελεί λόγο μετατροπής των πλημμελημάτων σε κακουργήματα.

⁷⁸ Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.963

⁷⁹ Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ. Ο εν λόγω συγγραφέας, μιλά μάλιστα για τη δημιουργία ιδιώνυμου εγκλήματος στις περιπτώσεις επαύξησης του αξιοποίνου (Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ.)

⁸⁰ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ. 9, ο οποίος ωστόσο αναφέρει ακολουθώντας, ότι η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης οδηγεί στην κατάφαση διακεκριμένης μορφής του εγκλήματος (Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.44).

⁸¹ Κωστάρας Α., Ποινικό Δίκαιο, Έννοιες και θεσμοί του γενικού μέρους, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σ.630, ο οποίος επίσης προχωρεί σε έναν διαχωρισμό μεταξύ των περιπτώσεων που η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος θεμελιώνει ή επαυξάνει το αξιοποίνιο και Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ

⁸² Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.276 και 278

⁸³ Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας 2007, σ.216, ο οποίος διακρίνει ανάμεσα στις περιπτώσεις που η κατά συνήθεια τέλεση καθιστά αξιοποινή την πράξη, ενώ στις λοιπές περιπτώσεις κάνει λόγο για επιβαρυντική περίσταση (Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., ΙΙ, σ.336).

⁸⁴ Δημητράτος Ν., Οι εξελίξεις στη νομολογία περί του θεσμού των ελαφρυντικών περιστάσεων κατά το άρθρο 84 του ελληνικού ΠΚ., ΠοινΧρ 2017, σ.477 επ.

⁸⁵ Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004, σ.102-3 και Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.258 και 568 υποσημ. 4. Και ο εν λόγω συγγραφέας διακρίνει τις περιπτώσεις θεμελίωσης από αυτές της επαύξησης, κάνοντας μάλιστα λόγο στη δεύτερη περίπτωση περί επιβαρυντικής περιστασης που προέρχεται από την αθροιστική τέλεση του εγκλήματος και αποτελεί διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος (Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.103 και 377 και Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.259). Την τελευταία αυτή θέση της κατά συνήθεια τέλεσης θεωρεί ωστόσο απαράδεκτη μίας και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος δύναται να οδηγεί στην αποδοχή ή μη του αξιοποίνου αλλά δεν κρίνεται ως αποδεκτό το να καθορίζει το ενδεχόμενο μέγεθός του. Βλ. και 79/1998 ΠλημμΚαστ, η οποία, αναφερόμενη στα στοιχεία της καθ' έξιν τέλεσης του εγκλήματος της αισχροκέρδειας, εκλαμβάνει τη συνήθεια ως εξωτερικό όρο του αξιοποίνου.

⁸⁶ Ο εν λόγω συγγραφέας αναφέρεται στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα ως όρο γενικής επιβάρυνσης του αξιοποίνου που τίθεται για να αποδοκιμάσει το φρόνημα (Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.21, 162, 166-7). Για στοιχεία του καταλογισμού (και όχι του αδίκου) που περιγράφουν έναν γενικότερο και δηλωτικό του φρονήματος τρόπο ζωής κάνει αντίστοιχα λόγο στα πλαίσια της συνήθειας (Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.173-4).

περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς⁸⁷ ενώ ο Χωραφάς αναφερόμενος στο αθροιστικό έγκλημα γενικά, μιλά για μία σειρά ομοειδών πράξεων που οδηγεί είτε στη συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος είτε στην καθιέρωση μίας βαρύτερης μορφής του εγκλήματος⁸⁸. Οι απόψεις λοιπόν δίστανται, τοποθετώντας τις υπό εξέταση έννοιες άλλοτε στα πλαίσια της επιμέτρησης και άλλοτε στα πλαίσια της ενοχής είτε τέλος και στα δύο πλαίσια ανάλογα με την περίπτωση ενώ η σύγκυση που επικρατεί ως προς το ζήτημα είναι εμφανής. Αποτελεί όμως μία πραγματικότητα, όποια από τις παραπάνω απόψεις και να γίνει δεκτή, ότι η κατάφαση της ύπαρξης των εν λόγω ιδιοτήτων οδηγεί στην επίταση του αξιοποίνου και στην επιβολή μεγαλύτερης ποινής.

Ο νομοθέτης από την πλευρά του, όταν χρησιμοποιεί στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ή την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη, τις χαρακτηρίζει είτε ως επιβαρυντική περίπτωση είτε ως διακεκριμένη περίπτωση. Το ερώτημα που ανακύπτει λοιπόν είναι ποια η φύση των εννοιών και αν οδηγούν τελικά στη διαμόρφωση διακεκριμένης παραλλαγής του βασικού εγκλήματος ή αν συνιστούν απλώς επιβαρυντικές περιστάσεις⁸⁹. Σημειώνεται ότι το όριο μεταξύ των δύο αυτών εννοιών είναι δυσδιάκριτο και δύσκολα μπορούν με σιγουριά να καταταγούν οι υπό εξέταση έννοιες σε μία εκ των δύο κατηγοριών. Κατά την άποψη της γράφουσας, η άποψη περί επιβαρυντικών στοιχείων που οδηγούν στη διαμόρφωση διακεκριμένων περιπτώσεων, ακόμα και όταν αναφέρονται υπό διαφορετική ονομασία στο νόμο, αποτελεί την ορθότερη λύση⁹⁰. Και τούτο διότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων το πλαίσιο ποινής και ο χαρακτήρας του εγκλήματος αλλάζει εντελώς στην περίπτωση που καταφαθεί η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσής του ή της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, καθιστώντας ως μη πρόπευσα την αποδοχή του να συνιστούν απλά ένα όργανο επιμέτρησης. Με βάση την παραδοχή αυτή, η κατά συνήθεια τέλεση και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα πρέπει να θεωρηθούν ως στοιχεία της ειδικής υπόστασης, και δη των

⁸⁷ *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.188, η οποία υποστηρίζει ειδικότερα ότι η έννοια της συνήθειας προσδιορίζει τον τρόπο και τις περιστάσεις τέλεσης της πράξης και η κατάφασή της αποπνέει την αυξημένη υποκειμενική ευθύνη του δράστη.

⁸⁸ *Χωραφάς Ν.*, Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον, τόμος πρώτος, Γενικόν Μέρος, εκδόσεις το Νομικόν, 1943

⁸⁹ Περί του ορισμού και της διάκρισης διακεκριμένης περίπτωσης και επιβαρυντικής περίπτωσης βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, Ελαφρυντικές, ο.π., σ.401 επ και ειδικά υποσημ. 58, *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2006, σ.192, *Κωστάρας Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.257 επ., *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., Ι, σ. 162 επ. και 169-170, *Λυμπερόπουλος Α.*, ο.π., σ.97 επ.

⁹⁰ Άλλωστε η ρητή αναφορά του νομοθέτη σε διακεκριμένες περιπτώσεις, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στο έγκλημα της κλοπής είναι ενδεικτική της άποψης αυτής. Όσον αφορά δε τις περιπτώσεις, στις οποίες ο νομοθέτης χαρακτηρίζει τις εν λόγω ιδιότητες ως επιβαρυντικές περιπτώσεις, ήτοι ως εργαλεία επιμέτρησης, αυτή θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνο στην περίπτωση που ο νομοθέτης, όπως συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση του άρθρου 351^Α, ορίζει ότι στα πλαίσια της τέλεσης του συγκεκριμένου εγκλήματος, με επαπειλούμενη ποινή τουλάχιστον Α, η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ή η ιδιαίτερη επικινδυνότητα λαμβάνεται υπόψη ως επιβαρυντική περίπτωση, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα στο δικαστή να τιμωρήσει το δράστη με ποινή προσεγγίζουσα το ανώτατο όριο της προβλεπόμενης από το νόμο ποινής και δεν αναβαθμίζει σε εξ ολοκλήρου διαφορετικά πλαίσια ποινής.

υποκειμενικών στοιχείων αυτής⁹¹. Βέβαια ούτε η λύση αυτή μπορεί να υιοθετηθεί ως απόλυτα σωστή, λόγω του ότι το άδικο και η ενοχή δε φαίνεται να αυξάνονται με την κατάφαση των υπό εξέταση εννοιών, όπως συμβαίνει αντίστοιχα στα πλαίσια των υπολοίπων διακεκριμένων περιπτώσεων⁹².

⁹¹ Σημειώνεται βέβαια ότι οι έννοιες αυτές καθ' εαυτές, θεωρούμενες εκτός των συγκεκριμένων πλαισίων της ειδικής υπόστασης, νοούνται πάντοτε ως επιβαρυντικές περιστάσεις μιας και διαδραματίζουν σε κάθε περίπτωση σημαντικό ρόλο στην επιμέτρηση του εγκλήματος, στάδιο όπου κρίνεται ως το μόνο που μπορούν να λαμβάνουν χώρα αυτού του είδους οι αξιολογήσεις. Αυτή αποτελεί άλλωστε τη μόνη αρμόζουσα λύση, η οποία ωστόσο δεν μπορεί να υποστηριχθεί για όσο χρόνο ο νομοθέτης επιμένει να χρησιμοποιεί τις υπό εξέταση έννοιες και ως στοιχεία αναφερόμενα στις ειδικές υποστάσεις συγκεκριμένων εγκλημάτων. Δεν αποτελεί λοιπόν παράδοξο να τις θεωρεί ο νομοθέτης λιγότερο ή περισσότερο επιμετρητικό όργανο ανάλογα με το έγκλημα, και αν σε αυτό υπάρχει τυποποιημένη η συνήθεια και η επικινδυνότητα; Το γεγονός ότι σε ορισμένα εγκλήματα το κάνει αυτό ρητά, ίσως οφείλεται στην ιδιαίτερη απαξία που θεωρεί ότι έχει η διάπραξη της εν λόγω πράξης κατ' αυτόν τον τρόπο, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο στο δικαστή ότι πρέπει απαραίτητως να το λάβει υπόψη στην επιμέτρηση στάδιο. Όπως και να έχει σημειώνεται ήδη από αυτό το σημείο ότι ως μόνη αρμόζουσα λύση και ανεκτή χρήση των εννοιών της επικινδυνότητας και της συνήθειας είναι η λήψη υπόψιν αποκλειστικά στα πλαίσια της επιμέτρησης, άποψη που ωστόσο δεν μπορεί να υποστηριχθεί για όσο χρόνο ο νομοθέτης επιμένει να χρησιμοποιεί τις υπό εξέταση έννοιες και ως στοιχεία αναφερόμενα στις ειδικές υποστάσεις συγκεκριμένων εγκλημάτων. Βλ. επί του ζητήματος υποσημ. 10 αλλά και κατωτέρω Κεφ. 2, 1, α.

⁹² Αν και τα ζητήματα αυτά άπτονται αμέσως με το ζήτημα της οριοθέτησης του μεγέθους της ενοχής και ως εκ τούτου εκφεύγουν των ορίων της παρούσας εργασίας, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν οι λόγοι για τους οποίους θεωρείται ότι η μη θέση περισσότερου αδικού και η μη ύπαρξη μεγαλύτερης ενοχής αποτελούν έναν ακόμα από τους λόγους που αναδεικνύουν ότι οι έννοιες αυτές δεν έχουν καμία θέση στα πλαίσια της στοιχειοθέτησης του εγκλήματος και θα πρέπει να απαλειφθούν. Κρίνεται λοιπόν, ότι η τέλεση μίας συγκεκριμένης πράξης θέτει ακριβώς τόσο άδικο και παρουσιάζεται εξίσου αξιόποινη όσο θα ετίθετο και στην περίπτωση που την πράξη την τελούσε κάποιος που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση των ανωτέρω εννοιών. Π.χ. για ποιο λόγο πρέπει να δεχτούμε ότι υπάρχει περισσότερο άδικο και μεγαλύτερη ενοχή στην τέλεση μίας συγκεκριμένης κλοπής ενός αυτοκινήτου στις 20-8 στην Αθήνα που τελεί ο Χ (στο πρόσωπο του οποίου μπορούν να καταφθούν οι προϋποθέσεις περί κατά συνήθεια τέλεσης) από αυτή που τελεί ο Ψ με ανάλογο τρόπο (ο οποίος δεν έχει τις παραπάνω ιδιότητες). Λαμβάνει χώρα μία κλοπή, βλάπτουσα ένα συγκεκριμένο έννομο αγαθό σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο κατά τον ίδιο περίπου τρόπο. Τα στοιχεία της υπαιτιότητας (ο δόλος συνεχίζει να διακρίνεται σε δόλο α και β βαθμού ή σε ενδεχόμενο), η ικανότητα για καταλογισμό (ο δράστης παρουσιάζεται ως καταλογιστός ή μη) και το άλλως δύνασθαι πράττειν (η δυνατότητα διάκρισης του αδικού και η δυνατότητα συμμόρφωσης προς τις επιταγές του δικαίου) εμφανίζονται τα ίδια τόσο στον δράστη μίας κλοπής όσο και στο δράστη 10 κλοπών αφού το άτομο δικάζεται τη συγκεκριμένη στιγμή και για μία μόνο συγκεκριμένη πράξη. Για ποιο λόγο λοιπόν, τα στοιχεία του αδικού και της ενοχής είναι διαφορετικά σε αυτές τις δύο περιπτώσεις; Αν αναλογιστεί κανείς ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος λαμβάνει χώρα μόνο η αξιολόγηση της συγκεκριμένης πράξης και όχι της εν γένει συμπεριφοράς του ατόμου απέναντι στα προστατευόμενα από την έννομη τάξη αγαθά (μεταξύ άλλων Κοτσαλής Α., Η αξιολογική αντίληψη περί ενοχής στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ 2002, υποσημ. 197) τότε εύκολα μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, εφόσον η πράξη που τελείται είναι η ίδια και στα πλαίσια αυτής της πράξης αξιολογείται μόνο η υπαιτιότητα του δράστη, η διαφορετική μεταχείριση των δύο αυτών δραστών είναι αδικαιολόγητη. Οπότε τι ακριβώς θεωρείται ότι αλλάζει και τιμωρείται περισσότερο; Η μόνη διαφορά που φαίνεται να υπάρχει, είναι κατασκευασμένη από την ίδια την έννομη τάξη, η οποία επιθυμεί να τιμωρήσει τον Χ βαρύτερα λόγω κυρίως των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του. Άλλωστε όπως εύστοχα τονίζει ο Κοτσαλής (Κοτσαλής Α., ο.π., υποσημ. 31) η ενοχή ενός ανθρώπου βρίσκεται όχι στο κεφάλι του, αλλά στο κεφάλι άλλων. Μάλλον η διαρκής εναντίωσή του δράστη προς την έννομη τάξη και το γεγονός ότι λόγω των επανειλημμένων τελέσεων εγκλημάτων το πέρασμα στην εγκληματική πράξη έχει καταστεί ευκολότερο και άρα η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας εμφανίζεται ως επιτακτικότερη, είναι τα στοιχεία που προσδίδουν μεγαλύτερη απαξία και αυτό που ουσιαστικά τιμωρείται είναι η επικινδυνότητα που ο εν λόγω δράστης παρουσιάζει και όχι η αυξημένη ενοχή του για την τέλεση της εν λόγω πράξης. Βλ. βέβαια και την άποψη που παρατίθεται και απορρίπτεται σε Jacobs G., Ενοχή, ο.π., σ. 21, όπου αναφέρεται, ότι η ενοχή αναγνωρίζεται από το δίκαιο ως μέσο πρόληψης και στις περιπτώσεις που η ανάγκη πρόληψης από την τέλεση μελλοντικών πράξεων είναι αυξημένη τότε αυξημένη είναι και η ενοχή του δράστη οπότε πρέπει να του επιβληθεί και αυξημένη ποινή. Αν και εφόσον κριθεί ότι η επανειλημμένη τέλεση της πράξης και η διαρκής εναντίωση αποτελούν στοιχεία που αναδεικνύουν τη μεγαλύτερη απαξία του δράστη και της πράξης του, η 'μεγαλύτερη ενοχή' αυτή μπορεί και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αποκλειστικά και μόνο στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής μέσω των κριτηρίων του 79 και δη της έντασης του δόλου. Για τη διαφορά ή μη της έννοιας και του εύρους της ενοχής στα πλαίσια της θεμελίωσης του αξιοποίνου και της επιμέτρησης βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη Α., Η επιμέτρηση της ποινής κατά το άρθρο 79 Π.Κ. και οι σκοποί της ποινής σε

Αξίζει δε, να αναφερθεί ότι στην περίπτωση που συντρέχουν περισσότερες περιπτώσεις, ήτοι καταφάσκειται π.χ και το κατ' επάγγελμα και η κατά συνήθεια, το ένα εξ αυτών καθορίζει το πλαίσιο ποινής ενώ τα λοιπά ασκούν απλά επιρροή στην μετέπειτα επιμέτρηση της ποινής. Μόνο μία εξ αυτών των περιστάσεων οδηγεί λοιπόν στη διαμόρφωση της διακεκριμένης μορφής ενώ οι λοιπές λαμβάνονται υπόψη αποκλειστικά κατά την επιμέτρηση, στο πλαίσιο ποινής που διαμορφώνεται εκ της πρώτης⁹³. Βάσει της παρατήρησης αυτής θα μπορούσαμε ακολούθως να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι (στις περισσότερες των περιπτώσεων) η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί επιβαρυντική περίσταση, ήτοι χρησιμοποιούμενη έννοια μόνο για την επιμέτρηση της ποινής και τούτο διότι είναι πολύ λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες συναντάται ως ο μόνος αποδεχόμενος για τη στοιχειοθέτηση της διακεκριμένης περίπτωσης λόγος και σχεδόν πάντοτε ακολουθείται και από κάποια άλλη περίσταση. Τονίζεται βέβαια, ότι εφόσον γίνει δεκτή αυτή η άποψη και θεωρηθεί η συνήθεια ως όργανο επιμέτρησης, αυτή παύει να αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, με τις όποιες συνέπειες και αν συνεπάγεται η άποψη αυτή⁹⁴.

Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια, τόμος πρώτος, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1986, σ. 239 και ειδικά υποσημ. 31 καθώς και σ.247-8, όπου αναφέρεται ότι η ενοχή στα πλαίσια της επιμέτρησης έχει ευρύτερο περιεχόμενο από την αντίστοιχη έννοια στα πλαίσια του αξιόποινου, περιλαμβάνοντας και την αποδοκμασία του δράστη για όλα τα στοιχεία που σχετίζονται είτε με το έγκλημα είτε με την προσωπικότητά του. Η επίταση του κινδύνου, την οποία ο δράστης γνωρίζει ότι θα προκαλέσει μέσω της επανειλημμένης τέλεσης και της πιθανότητας επανάληψης της πράξης, ως έμμεση συνέπεια της προκαλούμενης βλάβης οδηγεί στην μεγαλύτερη κοινωνική βλάβη και άρα στην ιδιαίτερη απαξία της πράξης και την ύπαρξη αυξημένης ενοχής. Περί της λήψης υπόψη της ενοχής του δράστη μόνο στα πλαίσια της τέλεσης του συγκεκριμένου εγκλήματος κάνει λόγο και ο *Baumann J.*, ο.π., σ.204. Τέλος για το γεγονός ότι η ενοχή για τον τρόπο ζωής πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αποκλειστικά κατά την επιμέτρηση βλ. *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.38. Βλ. και υποσημ. 10 περί του ότι μόνο το πλαίσιο της επιμέτρησης είναι το μόνο στο οποίο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο η συνήθεια όσο και η επικινδυνότητα.

⁹³ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.59 καθώς και ΑΠ 1640/1981 και ΑΠ 338/2014.

⁹⁴ Κατ' αυτόν τον τρόπο, στην περίπτωση που ασκηθεί αναίρεση από τον κατηγορούμενο με βάση αντιρρήσεις σχετικά με την αποδοχή της, η αναίρεση αυτή αφορά μόνο το σκέλος της ποινής, καθιστώντας το σκέλος της ενοχής αμετάκλητο. Βλ. χαρακτηριστικά επ' αυτού την απόφαση ΑΠ 134/1953, ΑΠ 1314/1982, στην οποία αναφέρεται ότι τόσο η κατά συνήθεια τέλεση όσο και η επικινδυνότητα αποτελούν όρους του αξιόποινου χαρακτήρα της πράξης, οπότε αν υπάρχει αιτιολογία για το ένα και όχι για τα άλλα, τότε η αναίρεση αφορά μόνο το μέρος της ποινής καθώς και ΑΠ 317/200, όπου υποστηρίζεται ότι «οι επιβαρυντικές περιστάσεις του βασικού εγκλήματος της τοκογλυφίας δεν έχουν αυτοτελή νομική υπόσταση, αλλά αποτελούν απλώς επιβαρυντικές περιστάσεις του αυτού βασικού εγκλήματος της τοκογλυφίας προς το οποίο αποτελούν σε σχέση ειδικότητας και υπερισχύουν τούτου» απέρριψε δε τον ισχυρισμό ότι πρόκειται περί στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης λέγοντας ότι«...η παρ. 3 η οποία απειλεί αυστηρότερες ποινές για την περίπτωση της κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεσης της τοκογλυφίας θεσπίζει όρους που συνιστούν όχι στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της τοκογλυφίας, αλλά επιβαρυντικές περιστάσεις οι οποίες, όπως προεκτέθηκε, δεν θεμελιώνουν το αξιόποινο, αλλά επαυξάνουν τούτο (αξιόποινο) που ήδη και με την τέλεση μιας μόνο πράξης θεμελιώνεται... και ότι η μετά μερική αναίρεση παραπομπή της υπόθεσης στο Εφετείο, αφορούσε μόνο τα κεφάλαια της συνδρομής των επιβαρυντικών περιστάσεων της κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεσης και την επιβλητέα ποινή». Και στα πλαίσια της νομολογίας ωστόσο, ο προβληματισμός σχετικά με τη φύση των εννοιών ως εργαλεία επιμέτρησης ή ως στοιχεία ενοχής δε φαίνεται να υποχωρεί αλλά παραμένει αναλλοίωτος όπως φαίνεται μεταξύ άλλων και σε πρόταση εισαγγελία στην ΑΠ 137/1953 (συνάπτονται προς την ενοχήν και τα ειδικά εν τω νόμω επιβαρυντικές περιστάσεις...) καθώς και στην ΑΠ 340/1954, αναφέρεται ότι τα εν λόγω στοιχεία λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια της κατάγνωσης της ενοχής και όχι σε αυτά της επιμέτρησης της ποινής

Παρά τους προβληματισμούς που ανακύπτουν σχετικά με τον προσδιορισμό της φύσης των εξεταζόμενων εννοιών, οι συνέπειες που επιφέρει η ύπαρξη και κατάφασή τους είναι συγκεκριμένες και έγκεινται στη βαρύτερη τιμώρηση του δράστη που θεωρείται ότι τις φέρει. Λογικά τότε ανακύπτει και ο προβληματισμός σχετικά με τη βάση αυτού του συλλογισμού και την κατά διάφορο τρόπο αντιμετώπιση του δράστη. Επί του θέματος έχουν εκφραστεί διάφορες απόψεις, εκ των οποίων καμία δε θεωρείται ως αρκετά πειστική⁹⁵. Έχει υποστηριχθεί λοιπόν ότι η βαρύτερη τιμώρηση επέρχεται λόγω του ότι ο δράστης αποτελεί έναν διαρκή κίνδυνο για την έννομη τάξη⁹⁶, λόγω της διακινδύνευσης συγκεκριμένων εννόμων αγαθών εκ της ύπαρξης αυτών των ιδιοτήτων στα άτομα⁹⁷, λόγω της επικινδυνότητας που παρουσιάζει η προσωπικότητά τους⁹⁸, λόγω της ιδιαίτερης εγκληματικής βουλήσεως⁹⁹, λόγω της ενοχής για τον τρόπο ζωής του¹⁰⁰, λόγω της ιδιάζουσας ευθύνης που συνεπάγεται αυτόματα η ύπαρξη της έξεως¹⁰¹, λόγω του ότι το άτομο άφησε τον εαυτό του να συνηθίσει σε αυτή την εγκληματική συμπεριφορά¹⁰² ή ακόμη λόγω του ότι η κατ' αυτόν τον τρόπο τέλεση συνεισφέρει στην παραγωγή και διατήρηση της ιδιότητας του επαγγελματία και την ενσάρκωση αρνητικών- παρασιτικών και αντικοινωνικών ρόλων στο πρόσωπο των συγκεκριμένων δραστών¹⁰³.

⁹⁵ Σημειώνεται ότι αν και δε φαίνεται να γίνεται δεκτό ως δογματικά ορθό από τη θεωρία το να τιμωρείται αντιμετωπίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο κάποια συγκεκριμένη κατηγορία δραστών, αποδέχεται το ότι ο νομοθέτης τις τυποποιεί και προσπαθεί να ανεύρει το λόγο της διαφορετικής αυτής μεταχείρισης, ούτως ώστε να τις οριοθετήσει και να δικαιολογήσει την ύπαρξή τους.

⁹⁶ *Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας, ο.π., σ. 786 και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., 116, η οποία στη συνέχεια την απορρίπτει ως λανθασμένη. Η εν λόγω άποψη ανευρίσκεται στα πλαίσια της αιτιολογικής έκθεσης του 1933, όπου αναφερόμενη στο έγκλημα της κλοπής, δικαιολογεί την επίταση του αξιοποίνου, λόγω της ιδιάζουσας επικινδυνότητας του εγκληματία και της επιτηδειότητας που απέκτησε μέσω της συνήθειας αλλά κυρίως λόγω της σταθερής εγκληματικής βούλησής του.

⁹⁷ *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ. 206.

⁹⁸ Βλ. *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1978, σ.391, ο οποίος αναφέρει ότι ο ποινικός καταλογισμός συνιστά αποδοκιμασία του δράστη για αυτό που έπραξε, ήτοι για την ψυχοδυναμική της προσωπικότητάς του και είναι στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη κατά την επιβολή της ποινής. Σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο, η αποδοκιμασία του δράστη πάει και βαθύτερα, αξιολογώντας και την επικινδυνότητά του, ήτοι το ψυχοστατικό της προσωπικότητάς του, πάντα όμως στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής. Για την αποδοχή αυτής της θεώρησης στα πλαίσια της εξέτασης των καθ' έξη εγκληματιών και την έντονη κριτική της όσον αφορά την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης μιλάει και ο Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.60

⁹⁹ *Μυλωνόπουλος Χ.*, Έκθεση, ο.π., επί άρθρου 1 παρ. 7

¹⁰⁰ *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., II, σ.335 και *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.173 επ., ο οποίος ωστόσο προχωρά και λέει ότι ακόμα και στην περίπτωση που γίνει δεκτή η επίδειξη αυξημένης ενοχής, δεν δύναται να θίγει και το άδικο της πράξης και λόγω αυτού η μετατροπή ενός έως τώρα πλημμελήματος σε κακούργημα υπερβαίνει πάντοτε την αρχή της ενοχής και κατακρίνεται. Βλ. και *Jacobs G.*, Ενοχή, ο.π., σ. 36 επ., ο οποίος θεωρεί η ενοχή αυξάνεται στην περίπτωση των καθ' έξη εγκληματιών καθώς στο άτομο αποδίδεται και το γεγονός ότι δεν ενστερνίζεται τα κοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς και λόγω αυτού έχει απομακρυνθεί από την έννομη τάξη, άρα γίνεται δεκτή η ενοχή για τον τρόπο ζωής.

¹⁰¹ *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 123.

¹⁰² *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., 119

¹⁰³ *Ανδρουλάκης Ν.*, Συρροή, α, σ.64 και 65.

Όποια ωστόσο από τις ανωτέρω απόψεις και να γίνει δεκτή, η υπέρβαση του ορίου της ποινής προς τα πάνω δε σταματά να είναι άκρως προβληματική μιας και η εγκληματική διάθεση που σκοπείται να απαλειφθεί είναι ‘νεφελώδης’ και αόριστη, μη δυνάμενη να δικαιολογήσει επαρκώς την επιβολή αυξημένης ποινής¹⁰⁴. Η μη εύρεση επαρκούς δικαιολογητικής βάσης έχει οδηγήσει μερίδα της θεωρίας στην εισήγηση περί ανάγκης καταργήσεως των εν λόγω εννοιών από τα πλαίσια της ειδικής υπόστασης του εγκλήματος¹⁰⁵, άποψη με την οποία συντάσσεται ανεπιφύλακτα και η γράφουσα.

Επειδή όμως η εν λόγω άποψη δεν έχει γίνει ακόμα δεκτή από το νομοθέτη, η ερμηνεία των εν λόγω διατάξεων και η κατάφαση των ιδιοτήτων από το δικαστήριο θα πρέπει να αιτιολογείται όσο το δυνατόν πληρέστερα και να βασίζεται σε άκρως αντικειμενικά κριτήρια. Ο νομοθέτης θέλοντας να κινηθεί προς την κατεύθυνση αυτή, εισάγει στο Γενικό Μέρος του ΠΚ τους αυθεντικούς ορισμούς τόσο της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος όσο και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη. Διακηρυσσόμενος σκοπός η διόρθωση κενών και αντιφάσεων, η επίτευξη ασφάλειας δικαίου, η ενότητα στη νομολογία, η αποφυγή της τόσο συχνής χρήσης τους από τους εφαρμοστές του δικαίου, η στήριξη σε αντικειμενικά κριτήρια και η ακόλουθη συμμόρφωση με το άρθρο 7 του Συντάγματος¹⁰⁶. Θεωρήθηκε δε ότι με αυτόν τον τρόπο θα αποφευγόταν στη συνέχεια και η μέχρι πρότινος εύκολη κακουργηματοποίηση των πλημμελημάτων, γεγονός που θα οδηγούσε με τη σειρά του και στην

¹⁰⁴ Κουράκης Ν., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.829. Βλ. και Κεφ. 5^ο, 1 σχετικά με το ότι μόνο ότι μπορεί να θεμελιώσει την επιβολή ποινής μπορεί να δικαιολογήσει και την αύξησή της.

¹⁰⁵ Συμεωνίδης Α., ο.π., σ.169, Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.277. Η Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π, 196-8 παρά το γεγονός ότι αποδέχεται την ύπαρξη αυτών, υπό την προϋπόθεση βέβαια να ερμηνεύεται συσταλτικά, κρίνει ότι η εσφαλμένη ερμηνεία που έχει επικρατήσει και το γεγονός ότι η έννοια είναι εύκολα παρερμηνεύσιμη, λόγω και της παράλληλης αναφοράς του ΠΚ σε καθ’ ἑξῆς εγκληματίες, προτείνει επίσης της κατάργησή της. Οι ως άνω απόψεις έχουν προταθεί στα πλαίσια της εξέτασης της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, ωστόσο θεωρείται ότι ανταποκρίνονται ακόμα περισσότερο στην περίπτωση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη. Όπως άλλωστε σημειώνει και ο Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.92 υποσημ. 74, μιλώντας για τη συνδρομή της ιδιαίτερης επικινδυνότητας στα πλαίσια του 374, δεν υπάρχει πρόσθετη βαρύτητα λόγω της ιδιότητας αυτής που να δικαιολογεί την τροπή της πράξης σε κακούργημα. Για την ιδιαίτερη επικινδυνότητα και την ανάγκη κατάργησής της που έχει γίνει έμπρακτα αποδεκτή και από το νομοθέτη φαίνεται άλλωστε και από τη σταδιακή εξάλειψή της από τα πλαίσια του Ειδικού Ποινικού βλ. κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 2.

¹⁰⁶ Μεταξύ άλλων Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος ΙΙΙ., Συρροή- Παραγραφή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σ.12, Κονταξής Α., ο.π., τ. α’, σ.259 και Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.268 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποινική επικαιρότητα, σ.1100. Βλ. και Μανωλεδάκης Ι., Ουσιαστικές ποινικές μεταρρυθμίσεις με το νόμο 2408/1996, Υπερ1997, σ.510, όπου αναφέρεται ότι με τον εν λόγω νόμο επιδιώκεται η εξάλειψη του φαινομένου της τροπής σε κακούργημα χωρίς επαρκή και σαφή αντικειμενική κάλυψη, γεγονός που επιτυγχάνεται και με την απαλοιφή της έννοιας του επικίνδυνου δράστη. Παρά το γεγονός ότι κάτι τέτοιο φαίνεται αντιφατικό, οι ίδιοι σκοποί διακηρύσσονται και στα πλαίσια της εισαγωγής της ιδιαίτερης επικινδυνότητας. Βλ. Κονταξής Α., τ. α’, σ.276 αλλά και αιτιολογική έκθεση του ν. 2479/1997, όπου αναφέρεται ότι «Η διάταξη της §1, που συνιστά προϋπόθεση επαύξεσης του αξιόποινου ορισμένων εγκλημάτων ενρύτατης διακινδύνευσης συμβάλλει στην ενότητα της εφαρμογής της από τα δικαστήρια και στηρίζεται σε αντικειμενικά δεδομένα».

αποσυμφόρηση των φυλακών¹⁰⁷. Σημειώνεται βέβαια ότι πρακτικά με την εισαγωγή των 13 στ και ζ, κανένας από τους στόχους αυτούς δεν επιτευχθεί. Αντίθετα τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν, λόγω του δυσερμήνευτου των εννοιών της δυσκολίας εναρμόνισής τους με τις βασικές αρχές που διέπουν το ποινικό δίκαιο, ήρθαν να προστεθούν στα ήδη υπάρχοντα¹⁰⁸.

1. Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος (13 στ' ΠΚ)

Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος προβλέπεται ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης συγκεκριμένων εγκλημάτων ήδη από την εισαγωγή του ΠΚ με την κλοπή, την απάτη, την τοκογλυφία, την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος να αποτελούν τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Για την ερμηνεία της συνήθειας σε αυτά τα πλαίσια λαμβάνονταν δε υπόψη τα όσα διατυπώνονταν για την ερμηνεία και την προσέγγιση της έννοιας των καθ' έξη εγκληματιών¹⁰⁹. Με το ν. 2408/1996 εισάγεται στο άρθρο 13 ΠΚ η περίπτωση στ', η οποία ορίζει αυθεντικά την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ως εξής: «Κατά συνήθεια τέλεση συντρέχει, όταν από την επανειλημμένη τέλεση της πράξης προκύπτει σταθερή ροπή του δράστη προς τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος ως στοιχείο της προσωπικότητας του δράστη»¹¹⁰. Με τον ως άνω ορισμό, ο νομοθέτης αποδέχεται λοιπόν, πλήρως τα όσα γίνονταν δεκτά μέχρι τότε στα πλαίσια της νομολογίας¹¹¹. Τι σημαίνει κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος σήμερα¹¹²; Η επανειλημμένη

¹⁰⁷ Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ., Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.268, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.25 καθώς και Εισηγητική έκθεση ν. 2408/1996, παρ. 2.

¹⁰⁸ Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ. και 1374 επ., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.73 και 132. Βλ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.167, ο οποίος θεωρεί ότι εξίσου εύκολα αχρηστεύονται και οι αυθεντικοί ορισμοί όταν γίνεται χρήση τόσο επισφαλών εννοιών στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου. Για την κενότητα του ορισμού της ιδιαίτερης επικινδυνότητας, την αοριστία και το περιθώριο που αφήνει στο δικαστή για ενδεχόμενη αυθαιρεσία ως προς την επιλογή του επικίνδυνου δράστη, βλ. Σνλίκος Γ., ο.π., σ. 130

¹⁰⁹ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.30. Αντίστοιχα δε μετά την εισαγωγή του αυθεντικού ορισμού, το 13 λαμβάνεται υπόψη και στην περίπτωση των άρθρων 38 επ. και 90-92 (Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Μπιτζελάκης Ν., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, ο.π., σ. 188 και σ. 60 υποσημ. 10). Παρά λοιπόν το ότι γίνεται αποδεκτό ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί διαφορετικό όρο, ο οποίος λαμβάνεται υπόψη σε διαφορετικές περιπτώσεις από τον καθ' έξη εγκληματία, οι έννοιες έχουν ακολουθήσει παράλληλη πορεία και φαίνεται να συμπλέκονται σε αρκετά σημεία, ίσως και αδικαιολόγητα. Βλ. και Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ., για τους προβληματισμούς που ανακύπτουν από τη σύγκλιση αυτή των εννοιών.

¹¹⁰ Σημειώνεται ήδη σε αυτό το σημείο, ότι η διάταξη του 13, περιέχουσα μόνο γενικούς ορισμούς δεν χρειάζεται να αναφέρεται στο κλητήριο θέσπισμα, το παραπεμπτικό βούλευμα ή την καταδικαστική απόφαση μιας και η μη αναγραφή τους δε φαίνεται να δυσχεραίνει την πληροφόρηση του κατηγορουμένου (Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.80 επ και ειδικά σ.83) ενώ εφαρμόζεται αναδρομικά ως ερμηνευτική (Μαργαρίτης Μ., Ποινικός, ο.π., σ.1144 και 1149).

¹¹¹ Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.22 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποινική επικαιρότητα, Ο ν. 2408 της 4.6.1996 «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις, Υπερ 1996, σ.1161, Εισηγητική έκθεση μ. 2408/1996, επί του άρθρου 1 καθώς και ΠλημμΤρικ 53/2002

¹¹² Για τον ορισμό της έννοιας σε σημείο προγενέστερο της εισαγωγής του άρθρου 13, τόσο από τη θεωρία όσο και από τη νομολογία βλ. αναλυτικά Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.56, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.19 επ., Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν και κατ' επάγγελμα εγκληματίαι, εγκληματολογική συγκριτική και σωφρονιστική μελέτη, εν Αθήναις, 1949, σ.18-19.

τέλεση ενός συγκεκριμένου εγκλήματος και η ύπαρξη σταθερής ροπής αποτελούν τα συστατικά στοιχεία της έννοιας και θα μας απασχολήσουν εκτεταμένα κατωτέρω. Πριν ωστόσο προβούμε στην ανάλυση των στοιχείων αυτών, κρίνεται ως σκόπιμη η παράθεση ορισμένων προβληματισμών σχετικά με τη φύση της κατά συνήθεια τέλεσης.

Η κατά συνήθεια και η κατ' επάγγελμα τέλεση αποτελούν τα δύο συστατικά του αθροιστικού εγκλήματος, έννοια η οποία εξετάζεται συνήθως στο κεφάλαιο περί συρροής εγκλημάτων αναφερόμενη ως μία εκ των περιπτώσεων που υπάρχει ενότητα εκ του νόμου¹¹³. Πως όμως συνδέονται οι περισσότερες πράξεις που αποτελούν το αθροιστικό έγκλημα μεταξύ τους; Δημιουργείται ένα ενιαίο έγκλημα αποτελούμενο από περισσότερες πράξεις ή κάθε μία διατηρεί την αυτοτέλεια της¹¹⁴; Επ' αυτού έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις και ο κύριος διαχωρισμός φαίνεται να λαμβάνει χώρα ανάλογα με το αν η κατά συνήθεια τέλεση επαυξάνει ή θεμελιώνει το αξιόποιο¹¹⁵. Μερίδα της θεωρίας υποστηρίζει ότι οι επιμέρους πράξεις αθροίζονται και κρίνονται πάντοτε συνολικά από το δικαστήριο ως ένα και μόνο έγκλημα¹¹⁶. Από την άλλη πλευρά υποστηρίζεται ότι ενότητα εκ του νόμου υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις που έχουμε να κάνουμε με

¹¹³ Ενότητα εκ του νόμου, ήτοι το να συνιστούν οι περισσότερες πράξεις ένα και μόνο έγκλημα λόγω του ενιαίου αποτελέσματος που επιφέρουν, υπάρχει κατά στις περιπτώσεις που η συνάφεια των πράξεων καθιστά προσήκουσα την ενιαία αντιμετώπιση των εγκλημάτων (Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.43 και 50).

¹¹⁴ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι το ενδιαφέρον για τη συνολική συμπεριφορά του δράστη ήταν και ο λόγος της αρχικής τυποποίησης του κατά συνήθεια εγκλήματος. Περί του ζητήματος βλ. Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.51 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., σ.85 επ., όπου αναφέρεται ότι η αρχική σκέψη συνίστατο στο να αίρεται η φυσική αυτοτέλεια των επιμέρους ομοειδών πράξεων και αυτές να συναποτελούν ένα ενιαίο εκ του νόμου- αθροιστικό έγκλημα. Εν συνεχεία ωστόσο αυτή η άποψη ανατράπηκε και το «αθροιστικό έγκλημα με την αρχική του έννοια, που ενέτασσε στην αντικειμενική του υπόσταση μία συρροή εγκλημάτων, έπαψε να υπάρχει», (Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.87).

¹¹⁵ Ομαδοποιώντας τις απόψεις που έχουν εκφραστεί σχετικά με το ενιαίο ή μη του εγκλήματος (βλ. και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.82-5 επί του ζητήματος), έχει υποστηριχθεί από τη μίας πλευρά ότι αθροιστικό είναι το έγκλημα μόνο μέχρι την κατάφαση της ιδιότητας της συνήθειας ενώ στη συνέχεια κάθε πράξη διατηρεί την αυτοτέλειά της. Από την άλλη πλευρά θεωρείται ότι η αυτοτέλεια κάθε επιμέρους πράξεως χάνεται, λόγω της κοινής ροπής, και η συρροή αυτών έχει ήδη υπολογιστεί στα πλαίσια της ποινής της διακεκριμένης μορφής του εγκλήματος. Τέλος έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι το ενιαίο του εγκλήματος υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις θεμελίωσης του αξιόποινου ενώ αντίθετα στην περίπτωση που επαυξάνει το αξιόποιο η αυτοτέλεια των πράξεων παραμένει και έχουμε να κάνουμε συνήθως με αληθινή πραγματική συρροή. Σημειώνεται ότι ο διαχωρισμός αυτός αποτελεί κατά μερίδα της θεωρίας και τη βάση για την απόδοση ή μη του χαρακτηρισμού του εγκλήματος ως αθροιστικού Βλ. π.χ. Κωστάρας Α., ο.π., σ.323, Κωστάρας Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.631, όπου αθροιστικό θεωρείται το έγκλημα μόνο στις περιπτώσεις που θεμελιώνει το αξιόποιο. Σχετικά με τον προβληματισμό που προκύπτει σε αυτές τις περιπτώσεις βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.6-7. Περί των παλαιότερων απόψεων σχετικά με το ζήτημα βλ. μεταξύ άλλων και Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.171 επ. και Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, α', ο.π., σ.69, 71-2.

¹¹⁶ Γεωργιάκης Ι., ο.π., σ.447, Κοτσαλής Α., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σ.881, Μαγκάκης Γ. Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.429-430. Όπως αναφέρει και ο Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, α', ο.π., σ.70, η δικαιολόγηση της ενότητας των πράξεων έγκειται στην κοινή ψυχολογική προέλευσή τους και την αποφυγή της σκληρότερης τιμώρησής τους μέσω των κανόνων της πραγματικής συρροής. Βλ. επίσης Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ. ο οποίος υποστηρίζει τη δημιουργία ενός ενιαίου ιδιώνυμου εγκλήματος, λόγω της ιδιαίτερης κοινωνικοηθικής απαξίας και της ξεχωριστής τους οικονομικής βλαπτικότητας. Το ίδιο φαίνεται να υποστηρίζουν και οι Κονταξής Α., ο.π., τ. α', σ.262 και Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.272 αναφέροντας ότι όταν η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος θεμελιώνει το αξιόποιο πρόκειται περί ιδιώνυμου εγκλήματος.

περιπτώσεις θεμελίωσης του αξιόποινου-και άρα δεν υπάρχει συρροή αλλά ένα μόνο έγκλημα¹¹⁷ ενώ στις περιπτώσεις που η κατά συνήθεια τέλεση επαυξάνει το αξιόποινο, η αυτοτέλεια μεταξύ των πράξεων παραμένει και τούτο διότι ο κοινός σκοπός δεν κρίνεται ως επαρκής να καταστήσει ενιαία την πράξη¹¹⁸. Προβληματισμός δημιουργείται τότε σχετικά με το είδος της συρροής που ενυπάρχει μεταξύ των περισσότερων πράξεων, με την αληθινή -χωρίς να αποκλείεται και η ύπαρξη κατ' ιδέαν εφόσον τα περισσότερα εγκλήματα τελούνται με μία μόνο πράξη- πραγματική συρροή να αποτελεί την κρατούσα λύση¹¹⁹.

Εφόσον λοιπόν, δεχόμαστε ότι οι περισσότερες πράξεις συρρέουν μεταξύ τους, προβληματισμός δημιουργείται σχετικά με το αν οι συνέπειες του χαρακτηρισμού αυτού λαμβάνονται υπόψη σε μία εκ των περισσότερων πράξεων ή αν αντιθέτως δρα ως επιβαρυντική περίσταση σε όλες τις πράξεις για τις οποίες διώκεται ο εν λόγω δράστης. Ως ορθότερη κρίνεται η πρώτη άποψη και η λήψη υπόψη σε μία και μόνο εκ των περισσότερων πράξεων μιας και σε διαφορετική περίπτωση λαμβάνει χώρα πολλαπλή απαξιολόγηση των ίδιων χαρακτηριστικών και παραβιάζεται ταυτόχρονα και η αρχή της αναλογικότητας¹²⁰. Συρρέει τότε μία διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος με τις λοιπές πράξεις, οι οποίες διατηρούν το χαρακτήρα της βασικής μορφής του¹²¹. Έχει βέβαια υποστηριχθεί, ότι αν για κάποιο λόγο σταματήσει να υπάρχει η απαιτούμενη μεταξύ των πράξεων ενότητα και μετά από κάποιο χρονικό διάστημα αρχίσει εκ νέου ο δράστης να τελεί με την ίδια "συνέπεια" νέα σειρά επαναλαμβανόμενων εγκληματικών πράξεων, τότε η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος θεμελιώνεται εκ νέου ακόμα και με την τέλεση μίας μόνο αξιόποινης πράξης, και ο δράστης

¹¹⁷ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, ο.π., σ.16, *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής, ο.π., α', σ.74, *Κωστάρας Α.*, ο.π., σ.323, *Κωστάρας Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.631, *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.376, *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, σ.257, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., ΙΙ, σ.335.

¹¹⁸ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.57 και 92 υποσημ. 197^α και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.92 και 190-1. Βλ. και *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.259, ο οποίος υποστηρίζει ότι όταν το κατά συνήθεια επαυξάνει το αξιόποινο, αποτελεί διακεκριμένη περίπτωση εγκλήματος και άρα δεν πρόκειται για ενιαίο ξεχωριστό αθροιστικό έγκλημα.

¹¹⁹ *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.262, *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι, ο.π., σ.272 υποσημ. 14 και 273, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π. ΙΙ, σ.336, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, σ.176, ο οποίος βέβαια διατηρεί και κάποιες επιφυλάξεις σχετικά με το ζήτημα αυτό και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.36 και 57. Σημειώνεται δε ότι αυτή ήταν και η κρατούσα άποψη στα πλαίσια του Γερμανικού Ακυρωτικού παλαιότερα και απέρρευε από την απαίτηση του εθνικοσοσιαλισμού να μην μένει ατιμώρητο κανένα έγκλημα, προσχωρώντας έτσι στις ιδέες του ποινικού δικαίου του δράστη (βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.88-9 και *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί Συρροής, σ.74).

¹²⁰ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, σ.16, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π. ΙΙ, σ.336, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.176 και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.54.

¹²¹ *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι, ο.π., σ.271, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π. ΙΙ, σ.336, *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.54 υποσημ. 121 και σ.57 επ. Βλ. ωστόσο και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.95,97 και 191, η οποία μιλά για συρροή κακουργημάτων, καθώς εφόσον καταφαθεί η ύπαρξη της συνήθειας, κάθε επιμέρους πράξη απειλείται με την ποινή της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος. Το ίδιο φαίνεται να υποστήριζε παλαιότερα και ο *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής, ο.π., α', σ.75, ο οποίος ωστόσο άλλαξε μετέπειτα γνώμη (*Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, σ.16).

τιμωρείται ξανά για τη διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος¹²². Επισημαίνεται ωστόσο ότι και σε αυτή την περίπτωση ανακύπτουν ζητήματα παραβίασης δεδικασμένου, διπλής απαξιολόγησης κ.ο.κ.

Τα ανωτέρω εκτεθέντα προκαλούν ακολούθως και προβληματισμούς σχετικά με την επιλογή μεταξύ ενιαίας ή συνολικής ποινής¹²³. Το πρόβλημα αυτό φαίνεται να λύνεται στη δικαστηριακή πρακτική μέσω της ταυτόχρονης κατάφασης και των προϋποθέσεων του κατ' εξακολούθηση εγκλήματος¹²⁴. Κατ' εξακολούθηση θεωρείται το έγκλημα (98 § 1 ΠΚ), το οποίο τελείται από το ίδιο πρόσωπο και απαρτίζεται από περισσότερες ομοειδείς πράξεις, οι οποίες αποτελούν μία φυσική ενότητα¹²⁵. Οι πράξεις αυτές προσβάλλουν το ίδιο έννομο αγαθό και παρουσιάζουν κάποια ομοιότητα ως προς τα χαρακτηριστικά του ενώ η χρονική απόσταση μεταξύ τους δεν είναι μεγάλη, ούτως ώστε καταστεί δυνατή η κατάφαση μίας σύνδεσης μεταξύ τους. Πρόκειται περί μίας ιδιάζουσας μορφής αληθινής πραγματικής συρροής, στα πλαίσια της οποίας οι επιμέρους πράξεις διατηρούν μεν την αυτοτέλειά τους αλλά λογίζονται ως ένα ενιαίο έγκλημα στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής¹²⁶. Η κατάφασή του οδηγεί στην επιεικέστερη αντιμετώπιση του δράστη, την απόκλιση από τον κανόνα της συνολικής ποινής και την επιβολή μίας ενιαίας. Η επιλογή της ενιαίας ποινής είναι δυναμική για το δικαστή και ως κριτήριο για την επιβολή της φαίνεται να χρησιμοποιείται το κατά πόσο κρίνεται αυτή ως επαρκής για την αποτροπή του δράστη από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων¹²⁷.

Με μια πρώτη ματιά, θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει κάποιος ότι οι έννοιες της κατά συνήθεια τέλεσης και του κατ' εξακολούθηση εγκλήματος δεν έχουν κανένα σημείο επαφής, καθώς λαμβάνονται υπόψη σε τελείως διαφορετικά στάδια της δίκης η μεν πρώτη κατά την κατάγνωση της ενοχής –κατά παραδοχή που γίνεται ανωτέρω- ενώ το δεύτερο ως κανόνας επιμέτρησης, ακολουθεί της επιβολής της ποινής¹²⁸. Η επανειλημμένη ωστόσο τέλεση αποτελεί το κοινό στοιχείο και το λόγο για τον οποίο οι δύο αυτές έννοιες συμπλέκονται. Το ότι άλλωστε και οι δύο αποσκοπούν στην

¹²² Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.177 και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.54.

¹²³ Όπως είδαμε οι περισσότερες πράξεις που απαιτούνται για το κατά συνήθεια έγκλημα γίνεται δεκτό ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν αποτελούν ένα ενιαίο έγκλημα αλλά συρροή εγκλημάτων, οπότε και θα πρέπει κανονικά να επιβάλλεται συνολική και όχι ενιαία ποινή.

¹²⁴ Τη λύση αυτή βρίσκει ως ορθότερη και ο Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, σ.16, καθώς με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η πολλαπλή αξιολόγηση των ίδιων δεδομένων. Περί του ζητήματος βλ. και Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.171 υποσημ. 118 και 175.

¹²⁵ Για τα χαρακτηριστικά του κατ' εξακολούθηση εγκλήματος Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, σ.23 επ., Μαγκάκης Γ. Α., ο.π., σ.433 επ., Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ., Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.256 Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.33, Φελουτζής, Κ., Το κατ' εξακολούθηση έγκλημα, ΠοινΧρ 1999, σ.389 επ. και ενδεικτικά από νομολογία ΑΠ 980/2003, 1531/2005, 273/2006 καθώς και ΑΠ 72/1994 (όπως αναφέρεται σε Χαραλαμπίδης Α., Ποινικό Δίκαιο και νομολογία, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σ.454 επ.).

¹²⁶ Για τη θεώρηση του κατ' εξακολούθηση εγκλήματος γενικά ως ενιαίο βλ. Φελουτζής, Κ., ο.π., σ.389 επ.

¹²⁷ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σελ 36

¹²⁸ Βλ. ωστόσο και την άποψη του Ortman, όπως μεταφέρεται από Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.86 υποσημ. 16, ο οποίος θεωρεί ότι το αθροιστικό έγκλημα εντάσσεται στα πλαίσια του κατ' εξακολούθηση.

αξιολόγηση και τιμωρία της συνολικής συμπεριφοράς του δράστη και όχι μόνο των επιμέρους πράξεων που τέλεσε αποτελεί ακόμα ένα κοινό που μοιράζονται. Συνήθως λοιπόν, γίνεται σωρευτική χρήση των δύο εννοιών μιας και τις περισσότερες φορές το έγκλημα που τελείται κατά συνήθεια πληροί και τους όρους του κατ' εξακολούθησης¹²⁹, σε σημείο μάλιστα η κατ' εξακολούθηση τέλεση να συνιστά και την προϋπόθεση της επανειλημμένης τέλεσης που απαιτείται για την μετέπειτα κατάφαση της συνήθειας¹³⁰. Εκτός των άλλων η ύπαρξη διαφωνίας σχετικά με το χαρακτήρα της συρροής των εγκλημάτων που συναποτελούν το κατά συνήθεια έγκλημα κρίνεται από μερίδα της θεωρίας ότι πρέπει οι εν λόγω πράξεις να θεωρούνται ως ένα κατ' εξακολούθηση έγκλημα, το οποίο πρέπει να τιμωρείται με ενιαία ποινή για την επιεικέστερη μεταχείριση του δράστη¹³¹.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των επιμέρους συστατικών της συνήθειας κρίνεται σκόπιμη η ανάδειξη της στενότητας και πολύπλοκης σχέση που παρουσιάζουν μεταξύ τους. Ως χαρακτηριστικό της συμπλοκής αυτής παρατίθεται το εξής σχήμα¹³². Για την ανάπτυξη μίας ενεργητικής συνήθειας, ήτοι μίας συνήθειας που το ίδιο επέλεξε να αποκτήσει, απαιτείται συνεχής και συνεπής επανειλημμένη τέλεση μίας συγκεκριμένης δραστηριότητας¹³³. Το άτομο σταδιακά εξοικειώνεται με την εν λόγω διαδικασία και στη συνέχεια η τέλεση της εν λόγω πράξης γίνεται σταδιακά ευκολότερη και επιτρέπει στο δράστη την απόκτηση μίας κάποιας δεξιοτεχνίας κατά την τέλεσή της και την ετοιμότητα να πράξει ανά πάσα στιγμή. Ακολούθως απαιτείται εκ νέου επανειλημμένη τέλεση ούτως ώστε πλέον η ετοιμότητα αυτή μετουσιωθεί σε ροπή, η οποία θα οδηγεί αυτοτελώς το άτομο στην τέλεση της συγκεκριμένης πράξης. Μόνο εφόσον λαμβάνουν χώρα όλα τα

¹²⁹ Βλ. σχετικά με τη συχνότητα από κοινού χρήση μεταξύ άλλων ΠλημμΤρικ 53/2002, ΑΠ 149/2003, ΑΠ 1531/2005, ΑΠ 474/2006, ΑΠ 1347/2007, ΑΠ 210/2012, ΑΠ 1164/2013 ΔιατΕισΕφΣτερΕλλ46/2016. Ο *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.34-5, τονίζει μάλιστα ότι οι έννοιες αυτές χρησιμοποιούνται συνήθως παρατακτικά και χωρίς καμία περαιτέρω διάκριση.

¹³⁰ *Φελουτζής Κ.*, ο.π., υποσημ. 71. Σημειώνεται ωστόσο ότι εφόσον η επανειλημμένη τέλεση συνίσταται σε προηγούμενες καταδίκες είναι αδύνατη η κατάφαση του κατ' εξακολούθησης(*Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.34).

¹³¹ *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π. II, σ.336, *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.57 υποσημ. 128 και σ.85 υποσημ. 184. Βλ. και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.94-5, η οποία επισημαίνει ότι παρά την μη ύπαρξη ενιαίου εγκλήματος σε αυτές τις περιπτώσεις, η κατά συνήθεια τέλεση εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως ένας συνολικός τρόπος ζωής. Για αυτό το λόγο φαίνεται ως επιεικέστερη η συναξιολόγηση των επιμέρους πράξεων, όπως ακριβώς συμβαίνει και με το χαρακτηρισμό του εγκλήματος ως κατ' εξακολούθησης.

¹³² Όπως το επιχείρημα αυτό αναπτύσσεται σε *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.73 επ., 111-2, 123 επ. και 176, η οποία ωστόσο φαίνεται να το απορρίπτει.

¹³³ Περί ενεργητικής και παθητικής συνήθειας βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.73-74 και 112 και *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής, ο.π., α', σ.58, όπου αναφέρεται ότι ο διαχωρισμός αυτός μεταξύ ενεργητικής και παθητικής συνήθειας δημιουργήθηκε από την επιστήμη με σκοπό την επίλυση του προβλήματος της μείωσης ή έλλειψης του καταλογισμού λόγω της ύπαρξης ροπής. Μέσω αυτού του διαχωρισμού λοιπόν, ο δράστης στον οποίο παρατηρείται η ύπαρξη ενεργητικής συνήθειας καθίσταται υπόλογος αρχικά για την απόκτηση της συνήθειας και για το γεγονός ότι όταν προχωρά τελικά στο έγκλημα. Με την καλλιέργεια αυτής της συνήθειας καθίσταται και η πράξη του πιο επιβλαβής και άρα το πρόβλημα περί ύπαρξης ή μη ελαττωμένου καταλογισμού σταματά να απασχολεί την επιστήμη.

ανωτέρω είναι δυνατή η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος¹³⁴. Η ύπαρξη λοιπόν της ροπής (υποκειμενικό στοιχείο) και η επανειλημμένη τέλεση (αντικειμενικό στοιχείο) απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά ούτως ώστε γίνει αποδεκτή η ύπαρξη της κατά συνήθεια τέλεσης

a) Επανειλημμένη τέλεση

Η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων αποτελεί το πρώτο εκ των συστατικών στοιχείων, που απαιτούνται για την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος¹³⁵, το οποίο πρέπει μάλιστα να καλύπτεται από τον δόλο του δράστη¹³⁶. Ζήτημα δημιουργείται ωστόσο τόσο ως προς τον αριθμό των πράξεων που απαιτούνται για την θεώρηση της ως επανειλημμένης όσο και ως προς το ποιες πράξεις πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην περίπτωση αυτή. Γίνεται δεκτό ότι απαιτείται η διάπραξη τουλάχιστον 2 διαδοχικών¹³⁷ ομοειδών πράξεων ούτως ώστε να γίνει δεκτή η κατά συνήθεια τέλεσή τους¹³⁸. Η επανειλημμένη τέλεση απαιτεί τη διάπραξη του ίδιου εγκλήματος είτε αυτό εμφανίζεται

¹³⁴ Για την ανάγκη ύπαρξης 3 φάσεων, ήτοι ύπαρξη περισσότερων πράξεων το πρώτον για τη δημιουργία της ροπής και περισσότερων ακολούθως για την κατάφαση της συνήθεια βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, *Περί συρροής*, ο.π., α', σ.56 υποσημ. 171, 57 και υποσημ. 172, *Λίβος Ν.*, *Η κατ' επάγγελμα*, ο.π., σ.1374 επ., ο οποίος αναφέρει ότι η ύπαρξη της έξεως είναι αυτή που οδηγεί στην κατάφαση της ροπής προς την τέλεση εγκλημάτων, η οποία με τη σειρά της καθιστά δυνατή την αποδοχή της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος.

¹³⁵ Τη θέση αυτή, περί της απαραίτητης συνδρομής της επανειλημμένης τέλεσης, ακολουθεί παγίως και η νομολογία. Βλ. μεταξύ άλλων ΠλημΓρικ 53/2002 αλλά και ΑΠ 291/2016, όπου υποστηρίζεται ότι «Για τη συνδρομή δε της επιβαρυντικής περιστάσεως της τελέσεως του εγκλήματος κατά συνήθεια απαιτείται οποσδήποτε επανειλημμένη τέλεση αυτού, από την οποία να προκύπτει σταθερή ροπή του δράστη προς τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος, ως στοιχείο της προσωπικότητάς του, ενώ δεν συντρέχει κατά συνήθεια τέλεση, όταν η αξιόποινη πράξη τελείται για πρώτη φορά», απορρίπτοντας ρητά την πιθανότητα στοιχειοθέτησης της συνήθειας στην περίπτωση τελέσεως ενός και μόνο εγκλήματος, το οποίο μπορεί να συμβεί μόνο στην περίπτωση της κατ' επάγγελμα τέλεσης. Έχει υποστηριχθεί από την άλλη πλευρά και η άποψη –μεμονωμένα βέβαια- ότι αρκεί και μία μόνο πράξη για την κατάφαση της συνήθειας, όταν αυτή δε λαμβάνει χώρα «ευκαιριακά αλλά βάσει σχεδίου, δηλαδή όταν, από την υποδομή που έχει διαμορφώσει ο δράστης και την οργανωμένη ετοιμότητά του με πρόθεση επανειλημμένης τελέσεως, προκύπτει, ..., σκοπός πορίσματος εισοδήματος καθώς και σταθερή ροπή αυτού προς διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος» (ΑΠ 1531/2005 με παραπομπή και σε ΑΠ 692/2000). Βλ. και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.72 σχετικά με την κριτική επί της άποψης αυτής, η οποία σχηματίστηκε λογικά λόγω παρανόησης σχετικά με τα όρια της κατ' επάγγελμα και της κατά συνήθεια τέλεσης, παραβιάζοντας ευθέως τη διάταξη του νόμου, η οποία απαιτεί επανειλημμένη τέλεση της πράξης.

¹³⁶ *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.277

¹³⁷ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.47 επ. και ειδικά υποσημ. 109. Σημειώνεται ωστόσο ότι στα πλαίσια του άρθρου 90 απαιτούνται 3 τουλάχιστον εγκλήματα για την κατάφαση της έξης (ή/και την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου), γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει ακολούθως στο συμπέρασμα ότι το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και στα πλαίσια της κατά συνήθεια τέλεσης (*Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.277). Ως ορθότερη κρίνεται ωστόσο η άποψη ότι ο επακριβής αριθμός των πράξεων που απαιτείται για την κατάφαση της εν λόγω προϋπόθεσης ανευρίσκεται in concreto, καθώς το πλήθος των πράξεων πρέπει να είναι συγχρόνως επαρκές και για την κατάφαση της ροπής του δράστη. Επ' αυτού *Λίβος Ν.*, *Η κατ' επάγγελμα*, ο.π., σ.1374 επ., ο οποίος θεωρεί ότι απαιτείται ένας εκ των προτέρων μη προσδιορισμός αριθμός εγκλημάτων, ούτως ώστε καταστεί δυνατή η κατάφαση της ροπής του δράστη και εν συνεχεία η κατάφαση της συνδρομής του κατά συνήθεια εγκλήματος και *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.277, ο οποίος τονίζει ότι είναι λογικά αδύνατο –με εξαίρεση τις παθολογικές καταστάσεις- να πιστοποιηθεί η ύπαρξη σταθερής ροπής μετά από τόσες λίγες επαναλήψεις της πράξης. Βλ. τέλος και *Μανωλεδάκης Ι.*, *Ποινικό Δίκαιο*, ο.π., σ.376 και *Μανωλεδάκης Ι.*, *Ποινικό Δίκαιο*, άρθρα 1-49, ο.π., σ.257, ο οποίος –αναφερόμενος ειδικά στις περιπτώσεις που η κατά συνήθεια τέλεση θεμελιώνει το αξιόποινο- θεωρεί ως ζήτημα πραγματικό το πόσες φορές πρέπει να τελεστεί η πράξη ούτως ώστε υπάρξει έγκλημα, τονίζοντας ωστόσο ότι μετά την κατάφαση του αθροιστικού εγκλήματος, κάθε εκ νέου τέλεση συνιστά εκ νέου έγκλημα.

¹³⁸ Ως ομοειδή θεωρούνται εκείνα τα εγκλήματα, τα οποία «παρουσιάζουν ουσιαστική συγγένεια με βάση το προσβαλλόμενο αγαθό» (*Παπαδομάκης Α.*, *Ποινική Δικονομία*, Η δομή της ποινικής δίκης, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη,

υπό τη βασική μορφή του ή αυτή των παραλλαγών του -διακεκριμένων και προνομιούχων μορφών- είτε πρόκειται για απόπειρες ή οποιεσδήποτε μορφές συμμετοχής σε αυτό¹³⁹ είτε έχουμε να κάνουμε με παραγεγραμμένες πράξεις ή τελεσθείσες στο εξωτερικό¹⁴⁰ χωρίς ωστόσο να λαμβάνονται υπόψη

2012, σ.388). Για τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχουν οι τελούμενες πράξεις ούτως ώστε θεωρηθούν ομοειδής βλ. *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.264, *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.277. Βλ. και *Μυλωνόπουλος Χ.*, *Ποινικό Δίκαιο*, ο.π., II, σ.335, όπου ως συγκεκριμένο έγκλημα νοείται το έγκλημα του αυτού είδους ανεξαρτήτως του αν η προσβολή του εννόμου αγαθού παρουσιάζεται ως διαφορετικής βαρύτητας. Σημειώνεται δε ότι, η "εμμονή" αυτή στην τέλεση συγκεκριμένου είδους εγκλήματος ίσως και να είναι ο παράγοντας που ενδεικνύει την επικινδυνότητα του εν λόγω δράστη και ακολούθως βάσει αυτού του γεγονότος επιλέχθηκε και η βαρύτερη τιμώρηση του κατά συνήθεια τελούμενου εγκλήματος. Βλ. επ' αυτού *Κοσμάτος Κ.*, *Η διάρκεια του εγκλεισμού*, ο.π., σ.88, ο οποίος αναφέρει ότι η επικινδυνότητα καταφάσκει από την ιδιαίτερη σχέση που έχει ο δράστης με το συγκεκριμένο προσβαλλόμενο αγαθό και *Γαρδίκας Κ.*, *Αι ειδικά των εγκληματιών κατηγορίες και η μεταχείρισή τους*, εκδόσεις Ν. Α. Σάκκουλα, 1951, σ.43.

¹³⁹ *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.271 και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.47. Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθούν κάποιες ειδικότερες παρατηρήσεις τόσο αναφορικά με τη συμμετοχή όσο και την απόπειρα. Η τιμωρία των τυχόν συμμετόχων στην σχηματισθείσα διακεκριμένη περίπτωση, το άρθρο 49 παρ.2 ορίζει ότι «οι ιδιαίτερες ιδιότητες ή σχέσεις ή άλλες περιστάσεις που επιτείνουν, μειώνουν, ή αποκλείουν την ποινή λαμβάνονται υπόψη μόνο για εκείνον τον συμμετόχο στον οποίο υπάρχουν». Ειδικότερα λοιπόν, τόσο η ιδιαίτερη επικινδυνότητα όσο και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος μπορούν να ενταχθούν στις αντικειμενικές περιστάσεις που συνοδεύουν την πράξη και οδηγούν στην επίταση της ποινής (*Χαραλαμπίδης Α.*, *Η συμμετοχή στα ιδιαίτερα και στα ιδιόχειρα εγκλήματα*, *ΠοινΧρ* 2016, σ.167 επ.). Επομένως για τη βαρύτερη τιμώρησή του δράστη απαιτείται οι προϋποθέσεις της κατά συνήθεια και του ιδιαίτερα επικίνδυνου να συντρέχουν και στο πρόσωπό του συγκεκριμένου ατόμου, ειδάλως τιμωρείται με την ποινή που προβλέπεται για το βασικό έγκλημα (*Κονταξής Α.*, ο.π., τ. β', σ.3238, *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.50, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.193-4 και *Χαραλαμπίδης Α.*, *Η συμμετοχή*, ο.π., σ.167, όλοι με περαιτέρω παραπομπές σε νομολογία καθώς και ΑΠ 886/1996 και ΕφΘεσ 595/2012, όπου γίνεται δεκτό ότι τα ιδιαίτερα αυτά στοιχεία πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο κάθε συμμετόχου «αδιατέτως και αυτοτελώς»). Βλ. και πρόταση εισαγγελέα σε ΑΠ 184/2002, η οποία αναφέρει: «Επισημαίνεται δε ότι, επειδή η "συμμετοχή" σε απάτη κακούργημα κατ' αρχήν συνιστά πλημμέλημα, προσλαμβάνει μορφή κακούργημα, αν η επιβαρυντική περίπτωση της κατ' επάγγελμα ή συνήθεια τέλεσης αφορά και το συμμετόχο, ο οποίος πράττει παρομοίως (βλ. άρθρ. 49 παρ. 2 Π.Κ., Α.Π. 110/2000 Ποιν. Χρ. Ν/409, Α.Π. 1779/99 Ποιν. Χρ. Ν/802, Χρ. Μυλωνόπουλου: ο. π. σ.524). Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι για την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης αξιολογούνται και οι μερικότερες συμμετοχικές πράξεις (*Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.49). Για παράδειγμα ο δράστης μπορεί να χαρακτηριστεί ως τελών απάτες κατά συνήθεια εφόσον διώκεται για την τέλεση μίας απάτης και έχει ανευρεθεί ότι προηγουμένως είχε τελέσει 2 ηθικές αυτοουργίες σε εγκλήματα απάτης. Δυνατή είναι επίσης η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης της συγκεκριμένης μορφής συμμετοχής στην περίπτωση που η ιδιότητα αυτή καταφάσκει στο πρόσωπό του συγκεκριμένου συμμετόχου, ο οποίος τελεί επανειλημμένως την ίδια μορφή συμμετοχής στο έγκλημα, π.χ. είναι ηθικός αυτοουργός σε 3 απάτες (*Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.49 καθώς και ΑΠ 1554/1981, 209/1999, 663/2001 1064/2004 και 1164/2013, οι οποίες πραγματεύονται την κατά συνήθεια συμμετοχή σε τέλεση εγκλήματος). Όσον αφορά ακολούθως την απόπειρα, δυνατή είναι η τιμώρηση του δράστη για απόπειρα τέλεσης της διακεκριμένης μορφής, όταν οι επιμέρους πράξεις της επανειλημμένης τέλεσης παραμένουν στο στάδιο της απόπειρας (*Ανδρουλάκης Ν.*, *Περί συρροής*, ο.π., α' σ.71 υποσημ. 221, *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.266 και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.48 καθώς και ΑΠ 1164/2013, 1940/2014, 126/2015. Στην περίπτωση δε, που κάποια εκ των επανειλημμένων τελέσεων συνιστά ολοκληρωμένο έγκλημα, ως ορθότερη κρίνεται η κρίση περί τέλεσης της διακεκριμένης μορφής και όχι της απόπειρας αυτής (*Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.272). Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος σχετικά με τα ανωτέρω αναφερόμενα ζητήματα η –παλαιότερη- άποψη ότι, η απόπειρα της κατά συνήθεια τέλεσης προσδιορίζεται ως η προσπάθεια διαμόρφωσης του εγκληματικού τύπου ενώ η συμμετοχή νοείται ως η παρεχόμενη βοήθεια προς τη συγκρότηση και διατήρηση της ιδιότητας αυτή (*Ανδρουλάκης Ν.*, *Συρροή*, α, ο.π., σ.75). Με την άποψη αυτή φαίνεται αρχικά να συμφωνεί και η *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.148 ενώ στη συνέχεια την απορρίπτει (σ.192) λέγοντας ότι η απόπειρα της κατά συνήθεια τέλεσης νοείται «ως προσπάθεια τέλεσης μίας συγκεκριμένης πράξης που έχει όλα τα στοιχεία της κατά συνήθεια δράσης», όπως και τελικά γίνεται αποδεκτό από τη θεωρία.

¹⁴⁰ *Μαργαρίτης Μ.*, *Ποινικός*, ο.π., σ.1057. Περί του ζητήματος αν πρέπει ή όχι να λαμβάνονται εξίσου υπόψη και εγκλήματα τα οποία έχουν παραγραφεί, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.87, η οποία το θεωρεί ως πιθανό ενώ αντίθετη άποψη εκφράζει ο *Λίβος Ν.*, *Η κατ' επάγγελμα*, ο.π., σ.1217 επ., που όπως σωστά αναφέρει με αυτόν τον τρόπο θα «έμπαιναν στην ποινική δίκη από το παράθυρο όσες πράξεις δεν μπορούν, για οποιονδήποτε λόγο... να εισέλθουν σ' αυτήν από την κυρία είσοδο».

τα ιδιώνυμα εγκλήματα και χωρίς να αρκεί η εν γένει προσβολή του ίδιου έννομου αγαθού¹⁴¹. Τα περισσότερα αυτά εγκλήματα θα πρέπει επιπροσθέτως να διακατέχονται από μία ενότητα. Είναι απαραίτητο λοιπόν και να μην εκλαμβάνεται η τέλεσή τους ως περιστασιακή ή συγκυριακή¹⁴². Η ενότητα αυτή αναδεικνύεται πρακτικά μέσω της χρονικής συνάφειας και της υψηλής συχνότητας τέλεσης, με τον ίδιο κατά κανόνα τρόπο εντός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου¹⁴³. Σε διαφορετική περίπτωση, ακόμη και αν η επανειλημμένη τέλεση καταφάσκει, δεν είναι δυνατή η κατάφαση της ροπής και κατά συνέπεια η εγκληματική ενέργεια χαρακτηρίζεται ως προϊόν μεμονωμένης απόφασης, όσο φορές και αν αυτή τελείται¹⁴⁴.

Ο επόμενος προβληματισμός που ανακύπτει είναι αν χρειάζεται οι περισσότερες αυτές πράξεις να διώκονται ή αρκεί να διώκεται ο δράστης μόνο για ένα έγκλημα; Γίνεται δεκτό ότι η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης είναι δυνατή ακόμα και αν ο δράστης διώκεται και δικάζεται για μία μόνο εξ αυτών, εφόσον μπορεί με κάποιο τρόπο να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ο εν λόγω δράστης έχει τελήσει στο παρελθόν και άλλες όμοιες πράξεις¹⁴⁵. Το εύλογο ερώτημα που σχηματίζεται τότε είναι το με ποιον τρόπο αποδεικνύεται η επανειλημμένη τέλεση στην περίπτωση που ο δράστης διώκεται μόνο για ένα έγκλημα; Το να έχει απασχολήσει και παλαιότερα ο εν λόγω δράστης το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης¹⁴⁶ ή το να χαρακτηρίζεται ως κατ' εξακολούθηση το διωκόμενο έγκλημα¹⁴⁷ είναι ορισμένοι από τους τρόπους αυτούς.

Αν και οι προηγούμενες εμπλοκές του δράστη με το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης και οι επ' αυτών εκδοθείσες αποφάσεις θεωρείται ως ο εύκολος και σίγουρος τρόπος για την κατάφαση της επανάληψης, τα προβλήματα που ανακύπτουν από την παραδοχή αυτή είναι ποίκιλα, μιας και ο

¹⁴¹ Μεταξύ άλλων *Λίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ.

¹⁴² Η επανειλημμένη τέλεση θα πρέπει να αποκαλύπτει μία «διαρκή και εσωτερική ροπή-τάση...αιτιολογημένη όμως με αναγωγή σε αντικειμενικά στοιχεία» και να μην αποτελεί αντιθέτως « απόρροια και έκφραση ευκαιριακής δράσης». Θεωρείται, λοιπόν, ότι αποτελεί ακριβώς «εξωτερίκευση ενός εσωτερικού και αυτοτελούς μεγέθους το οποίο χαρακτηρίζει την προσωπικότητα του δράστη» (ΠλημμΤρικ 53/2002).

¹⁴³ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.23

¹⁴⁴ Δε μπορεί λοιπόν να γίνει δεκτή και η ύπαρξη ροπής στην περίπτωση που ο δράστης έχει τελήσει δύο εγκλήματα, τα οποία πλήττουν τελείως διαφορετικά έννομα αγαθά ή όταν το ένα έγκλημα είναι εξ αμελείας και το άλλο εκ δόλο τελούμενο (*Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.964).

¹⁴⁵ *Κονταξής Α.*, ο.π., τ. α', σ.263 *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός, ο.π., σ.1225, *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.51 και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.82 και 190. Βλ. επίσης ΑΠ 317/2000 δεν είναι απαραίτητη η παραπομπή ή η καταδίκη του δράστη για περισσότερες πράξεις «δεδομένου ότι κριτήριο συνδρομής του επιβαρυντικού στοιχείου...είναι η διαπίστωση είτε ύπαρξης πρόθεσης βιοπορισμού από αυτή, είτε ροπή προς τέλεση αυτής της τέτοιας διαπίστωσης μη αποκλειόμενης από τον κατά τα άλλα έντιμο ατομικό οικογενειακό, επαγγελματικό ή έστω και κοινωνικό γενικά βίο του κατηγορουμένου...»

¹⁴⁶ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι δεν απαιτείται σε καμία περίπτωση η ύπαρξη προηγούμενης καταδίκης του δράστη, αρκεί όπως είπαμε να βεβαιωθεί με οιονδήποτε τρόπο ότι αυτή υπάρχει (*Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός, ο.π., σ.1225, *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι, ο.π., σ.272, *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, ο.π., σ.107 και ενδεικτικά ΑΠ 317/2000, 273/2006 και 937/2007).

¹⁴⁷ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 1 σχετικά με τη σχέση του κατ' εξακολούθηση με την κατά συνήθεια τέλεση.

δράστης έχει ήδη κριθεί από τη δικαιοσύνη για την προηγούμενη αυτή πράξη και είτε έχει αθωωθεί είτε έχει ήδη τιμωρηθεί για αυτή έχοντας καταδικαστεί. Αν ληφθούν λοιπόν υπόψη οι προηγούμενες αυτές αποφάσεις δεν υπάρχει παραβίαση του δεδικασμένου; Προφανής θεωρείται η προσβολή της ισχύος του δεδικασμένου στην περίπτωση που για την προηγούμενη αυτή τέλεση έχει υπάρξει αθωωτική απόφαση ή έχει παύσει για κάποιο λόγο η ποινική δίωξη¹⁴⁸. Αντικρουόμενες ωστόσο απόψεις εκφράζονται αναφορικά με το σκέλος των καταδικαστικών αποφάσεων. Η βεβαιότητας της ύπαρξης επανειλημμένης τέλεσης που προκύπτει από την προηγούμενη καταδίκη για τέλεση ομοειδών πράξεων έχει οδηγήσει μερίδα της θεωρίας να θεωρεί όχι μόνο ως δυνατή αλλά και πρέπουσα τη συνεκτίμησή τους προς στοιχειοθέτηση της κατά συνήθεια τέλεσης¹⁴⁹. Οι σοβαρές ωστόσο αντιρρήσεις που ανακύπτουν μέσω της αποδοχής της εν λόγω άποψης, δεν αίρονται από τα αναφερόμενα από αυτή επιχειρήματα και ως ορθότερη κρίνεται αντιθέτως η αποδοχή της προσβολής του δεδικασμένου στην περίπτωση που ληφθούν υπόψη προηγούμενες καταδικαστικές αποφάσεις μιας ο δράστης έχει ήδη τιμωρηθεί για το εν λόγω έγκλημα¹⁵⁰.

b) Ροπή

Ως ροπή νοείται η «*ωρισμένην ψυχικήν τάσις προς είδος τι πράξεων και δη τοσούτον ισχυράν, ώστε αι εκ αυτής πηγάζουσαι επί μέρους πράξεις να τελούνται «σχεδόν ασυναισθήτως», «ασυνειδήτως» ή να περιβάλλονται τον χαρακτήρα ικανοποιήσεως «ανάγκης»*¹⁵¹. Συνιστά λοιπόν μία αόριστη έννοια, ψυχολογικού περιεχομένου, η οποία φαίνεται να απεικονίζει τη σταθερή και διαρκή ψυχική τάση του

¹⁴⁸ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.52

¹⁴⁹ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.50 επ. και ειδικά 52-55, 97, ο οποίος προχωρά σε ένα διαχωρισμό υποστηρίζοντας ότι κάτι τέτοιο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνο αναφορικά με τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις καθώς σε όλες τις υπόλοιπες ισχύει ακόμα το τεκμήριο αθωότητας (Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.52 υποσημ. 119 και σ.55-6). Επιχείρημα υπέρ αυτής της θέσης θεωρείται τότε το γεγονός ότι ο νόμος αναφέρεται απλά στην προϋπόθεση της επανειλημμένης τέλεσης μην προχωρώντας σε καμία άλλη διάκριση και πως κάτι παρόμοιο λαμβάνει χώρα και στην περίπτωση της υποτροπής, όπου η επίταση της ποινής βάσει προηγούμενων καταδικαστικών αποφάσεων προβλέπεται και εφαρμόζεται χωρίς να θίγει το δεδικασμένο, μιας και η βαρύτερη τιμωρία και στις δύο περιπτώσεις στηρίζεται στην ex post διαπίστωση ότι συντρέχει επανειλημμένη τέλεση και δεν πρόκειται περί επαναξιολόγησης των ίδιων πραγματικών δεδομένων. Βλ. επίσης και ΑΠ 173/1957 (Συμβ), η οποία αφορά την τέλεση απάτης κατά συνήθεια και κατ'επάγγελμα από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη, και αναφέρει μεταξύ άλλων ότι δεν απαιτείται προηγούμενη καταδίκη για την κατάφαση των όρων, ότι η απαλλαγή του δράστη λόγω παραγραφής δεν αποτρέπει την κατάφαση των όρων, ότι η πιθανότητα επαναλήψεως της εγκληματικής δράσης αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας βάσει του συστηματικού τρόπου τέλεσης των εγκλημάτων και πως η νέα εκτίμηση του δικαστή σχετικά με τις ήδη κριθείσες πράξεις δεν κωλύεται εκ της ύπαρξης δεδικασμένου.

¹⁵⁰ Βλ. μεταξύ άλλων Λίβος Ν., Η κατ'επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ.

¹⁵¹ Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.57. Βλ. επίσης Kinzig J., ο.π., σ.426, ο οποίος αναφέρει ως ροπή τη «*διαμορφωθείσα εσωτερική κατάσταση του ατόμου, η οποία τον ωθεί στη συνεχή τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων*» και την προσβολή της έννομης τάξης με κάθε παρουσιαζόμενη ευκαιρία, Φιλόπουλος Π., Ερμηνευτική προσέγγιση στο έγκλημα της εκβίασης 'επιχειρήσεων' (άρθρ. 385 §1 στοιχ. β' ΠΚ), ΠοινΧρ 2002, σ.296 επ., ο οποίος προσεγγίζει την σταθερή ροπή ως την «*καθ' υψηλήν πιθανότητα μη αναστρέψιμη εδραίωση [Verfestigung] της προσωπικότητας κατά την εσωτερική, ψυχική της και εξωτερική, κοινωνική της δομή και ενσωμάτωση*» καθώς και Γαρδίκας Κ., Η εξέτασις, σ. 5 όπου η ροπή παρουσιάζεται ως η εμμονή της εγκληματικής βουλήσεως.

ατόμου προς ορισμένο είδος πράξεων, ήτοι τη διάπραξη συγκεκριμένου είδους εγκλήματος¹⁵². Η ύπαρξη της επιτελεί δύο λειτουργίες, μία ενεργητική και μία παθητική, με την πρώτη εξ αυτών να συνίσταται στη διαμόρφωση των κινήτρων του δράστη και τη δεύτερη να συμβάλλει στην εξασθένηση των ανασχετικών παραγόντων του ατόμου και με αυτόν τον τρόπο να διευκολύνεται το πέρασμα στην πράξη¹⁵³. Η μη δυνατότητα αντίστασης σε αυτή την έντονη ώθηση σε συνδυασμό με το ότι ο δράστης έχει συνηθίσει πλέον στην τέλεση της πράξης αποτελούν και τη βάση για την εικασία της ευκολότερης, σχεδόν ασυναίσθητης και χωρίς την ύπαρξη αναστολών προς τούτο τέλεση του εγκλήματος¹⁵⁴. Η εγκληματικότητα αποτελεί πλέον την δεύτερη φύση του δράστη, ο οποίος όντας ανίκανος να καταπολεμήσει τις ορμές του, επιδεικνύει μία συνεχή εχθρότητα προς την έννομη τάξη¹⁵⁵.

Αποτελεί ένα μόνιμο και αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, ανεπίδεκτο μάλιστα διορθώσεως, εκ του οποίου αναφαίνεται ταυτόχρονα και η επικινδυνότητα του δράστη¹⁵⁶. Η παραδοχή αυτή δημιουργεί ωστόσο προβληματισμούς σχετικά με την ύπαρξη ή μη της δυνατότητας συμμόρφωσης του δράστη προς τον εκάστοτε παραβιασθέντα κανόνα δικαίου. Από τη στιγμή που οι τελούμενες στα πλαίσια της ενυπάρχουσας ροπής πράξεις λαμβάνουν χώρα σχεδόν ασυναίσθητα το γεγονός της έλλειψης ή μείωσης του άλλως δύνασθαι πράττειν και ακολούθως της ενοχής του δράστη αποτελεί ένα υπαρκτό ζήτημα¹⁵⁷, το οποίο ωστόσο αντί να οδηγήσει στην επιβολή μικρότερης ποινής κατευθύνεται προς την αυστηρότερη τιμώρηση του δράστη. Ο τρόπος με τον οποίο αποκτήθηκε η ροπή καθώς και τα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία της δεν ενδιαφέρουν το νομοθέτη, ο οποίος

¹⁵² Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, ο.π., σ.10 υποσημ. 29, Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' ἑξιν, ο.π., σ. 17, Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.277, Συλίκος Γ., ο.π., σ. 131, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.72-3, 120.

¹⁵³ Ανδρουλάκης Ν., Περὶ συρροῆς, ο.π., α', σ.62 -3.

¹⁵⁴ Κονταξής Α., ο.π., σ.274, Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σελ. 245 και συγκριμένα υποσημ. 12 καθώς και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.127

¹⁵⁵ Κορφιάτης Ν., ο.π., σ.519

¹⁵⁶ Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ.9. Για την άμεση σχέση της ροπής με την επικινδυνότητα του δράστη βλ. κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, ΙΙ, β. Σημειώνεται δε ότι η σχέση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της επικινδυνότητας του δράστη γενικά είναι ιδιαίτερα στενή (βλ. αναλυτικότερα και Κεφ. 5^ο,2). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η ΔιατΕισΕφΔυτΣτερΕλλ 46/2016, κεντρική σημασία για την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος έχει το πρόσωπο του δράστη και η ύπαρξη ή μη σε αυτόν του στοιχείου της αυξημένης επικινδυνότητας και για αυτό το λόγο δημιουργείται η ανάγκη δραστηριότερης αντιμετώπισης του δράστη, που συνεπάγεται την αυστηρότερη τιμώρησή του. Η ύπαρξη ροπής και η συνακόλουθη θεώρηση περί συνέχισης της εγκληματικής δράσης αποτελούν τη βάση της διαφορετικής μεταχείρισης και την ουσιαστική εξομοίωση του κατά συνήθεια τελούμενου εγκλήματος με τον καθ' ἑξιν εγκληματία και τη λήψη και των δύο υπόψη ως κατηγορίες επικίνδυνων δραστών.

¹⁵⁷ Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, ο.π., σ.10 υποσημ. 29, Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ. 10, η οποία κάνοντας ένα διαχωρισμό ανάλογα με την προέλευση της ροπής υποστηρίζει ότι η συμμόρφωση είναι δυσκολότερη στην περίπτωση που αυτή στηρίζεται σε ενδογενείς παράγοντες, Λίβος Ν., Η καθ' ἐπάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ., Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.278 και 283 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποινική επικαιρότητα, σ.1161 καθώς και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.76, 114-5, 128. Περὶ του ενδεχομένου ύπαρξης ελαττωμένης ευθύνης λόγω της αδυναμίας «ν' αναχαιτίσωσιν εαυτούς ἀπὸ ελατηρίων κινουμένων ἀνωμάλως» βλ. και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' ἑξιν, ο.π., σ.86, ο οποίος ωστόσο απορρίπτει αυτή την εκδοχή.

αρκείται απλά και μόνο στην ύπαρξή της¹⁵⁸. Μπορεί λοιπόν να είναι επίκτητη ή έμφυτη¹⁵⁹, απαιτείται όμως πάντα να είναι σταθερή¹⁶⁰. Όντας εσωτερικό μέγεθος απαιτείται να εκδηλώνεται αντικειμενικά στον εξωτερικό κόσμο¹⁶¹ συνήθως μέσω της επανειλημμένης τέλεσης εγκλημάτων¹⁶².

Στην πράξη ωστόσο για την κατάφαση της ύπαρξης της ροπής λαμβάνεται σχεδόν αποκλειστικά υπόψη η επανειλημμένη τέλεση ή ο ειδικότερος τρόπος τέλεσης της πράξης¹⁶³. Τα ως άνω στοιχεία

¹⁵⁸ Δασκαλόπουλου Ι., Παρατηρήσεις ΑΠ 89/1966, ΠοινΧρ 1966 σ.274 επ., Κονταξής Α., ο.π., σ.275, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.73 και ΠλημμΤρικ 53/2002. Περί των ενδεχόμενων τρόπων και αιτιών δημιουργίας της ροπής βλ. Κορφιάτης Ν., ο.π., σ.519, ο οποίος επισημαίνει ότι στοιχεία όπως ο αλκοολισμός, η ανωριμότητα ή η ύπαρξη κάποιας πάθησης είναι δυνατόν να δημιουργήσουν ή να ενισχύσουν την υπάρχουσα ροπή και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.24, όπου αναφέρεται ότι ο πρώτος εγκλεισμός ή η έλλειψη επαγγελματικών και εκπαιδευτικών ικανοτήτων δύναται να αποτελούν κάποιους από τους λόγους δημιουργίας της έντονης αυτής τάσης. Τα αίτια δημιουργίας της ροπής συνίστανται κατά τον Lombroso (Lombroso C., Ο εγκληματίας άνθρωπος, εκδόσεις Ψιχάλου, χωρίς ημερομηνία, μετάφραση Αλεξίου-Πρωταίου Ε, τόμος α', σ.21) στα έντονα συναισθήματα- ερεθισμός, πάθος, έρωτας, πλεονεξία, μίσος κοκ-και εκφεύγουν της λογικής επιλογής. Ως προς τη φύση της ροπής ως παθογένειας της προσωπικότητας ή ως απλού κατασκευάσματος του νομοθέτη, ζήτημα αμέσως συμπλεκόμενο με το για ποιο λόγο ο νομοθέτης αρκείται απλά στην ύπαρξή της χωρίς να θέτει επιπρόσθετα κριτήρια κοκ βλ. Αίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ.

¹⁵⁹ Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 18 και 21. Βλ. και Γαρδίκας Κ., Οι καθ' έξιν και οι κατ' επάγγελμα εγκληματίαι, ΠοινΧρ 1951, σ. 58, όπου επισημαίνεται ότι η «έξιν δημιουργεί φύσιν» και συνεπώς δε μας ενδιαφέρει αν η ροπή του δράστη προέρχεται από εξωτερικά ή εσωτερικά αίτια καθώς το αποτέλεσμα είναι και στις δύο περιπτώσεις το ίδιο.

¹⁶⁰ Βλ. Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., ΙΙ, σ.334-5, ο οποίος αναφέρει ότι «η ροπή αυτή δεν αρκεί να υπάρχει πρέπει να είναι και σταθερή, ... ώστε κάθε επανάληψη είναι για αυτόν απολύτως φυσιολογική/αυτονόητη, χωρίς αναστολές ή σκέψη». Περί του ότι η ροπή μπορεί να είναι προσωρινή ή μόνιμη, να οφείλεται σε ενδογενής ή εξωτερικούς παράγοντες βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ.9-10.

¹⁶¹ Βλ. και ανωτέρω σε εισαγωγή περί διαθετικών εννοιών.

¹⁶² Συλίκος Γ., ο.π., σ. 131, ο οποίος μάλιστα απαιτεί για την απόδειξη της ροπής και προηγούμενες εμπλοκές στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.22. Βλ. και Κορφιάτης Ν., ο.π., σ.519, όπου επισημαίνεται ότι η τέλεση μίας και μόνο πράξης δεν αποκλείει την κατάφαση της ροπής. Το αν η επανειλημμένη τέλεση πρέπει να οδηγεί στο σχηματισμό της ροπής ή αν απλά η ροπή ενδεικνύεται μέσω αυτής αποτελεί έναν υπαρκτό προβληματισμό (βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.20-3 και 110 επ. καθώς και Μπέκας Γ., Οι νέοι σ.277 και υποσημ. 31), ο οποίος ουδέποτε απασχολεί ωστόσο το δικαστή, μιας και το στοιχείο της ροπής φαίνεται να μην αιτιολογείται. Σχετικά με τη σχέση μεταξύ επανειλημμένης τέλεσης και ροπής βλ. Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., ΙΙ, σ.334, ο οποίος θεωρεί ότι η ύπαρξη της ροπής πρέπει να συνοδεύεται από το γεγονός της επανειλημμένης τελέσεως. Με την άποψη αυτή συμφωνεί και ο Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.133, θεωρώντας ότι η ροπή εξωτερικεύεται με την τέλεση περισσότερων πράξεων. Ο Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, άρθρα 1-49, ο.π., σ.257 υποστηρίζει επίσης ότι η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης πρέπει να στηρίζεται στη ροπή που προέρχεται από την επανειλημμένη διάπραξη εγκλημάτων και όχι από την υποκειμενική άποψη του δικαστή περί της ύπαρξης του στοιχείου της ροπής. Ο Κονταξής Α., ο.π., τ. α', σ.262 θεωρεί ακολούθως ότι η επανειλημμένη τέλεση, ως αντικειμενικό στοιχείο που ενδεικνύει τη ροπή, πρέπει να αιτιολογείται από τους δικαστές και να αναδεικνύεται το ότι το ότι η επανειλημμένη τέλεση αποτελεί τη βάση της ροπής Ο Γεωργιάκης Γ., ο.π., σ.448, υποστηρίζει ότι η επανειλημμένη τέλεση αποτελεί και το στοιχείο που οδηγεί στη δημιουργία της τάσης του δράστη για την τέλεση των πράξεων αυτών ενώ η Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.110 επ. και ειδικά 111 επισημαίνει ότι για την στοιχειοθέτηση του κατά συνήθεια εγκλήματος απαιτείται η επανειλημμένη τέλεση του εγκλήματος βάσει της οποίας διαμορφώνεται η ροπή και εν συνεχεία η εκ νέου τέλεση του εγκλήματος προέρχεται εκ της διαμορφωθείσης ροπής. Το ίδιο υποστηρίζουν και οι Γαρδίκας Κ., Η εξέταση, ο.π., σ. 5), ο οποίος θεωρεί ότι η επανειλημμένη τέλεση πρέπει να οφείλεται στο αβελτίωτο του δράστη ή στην έντονη αντικοινωνική του διάθεση και όχι σε τυχαίους εξωτερικούς παράγοντες και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 18 και 87, όπου τονίζεται ότι η ροπή πρέπει να δημιουργείται μέσω της επανειλημμένης τέλεσης και να αποδίδεται στον αντικοινωνικό χαρακτήρα του δράστη.

¹⁶³ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποινική επικαιρότητα, σ.1162. Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι ως ενδείξεις της ροπής μπορούν να θεωρηθούν στοιχεία όπως η επανάληψη της πράξης, το σύντομο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των εγκλημάτων, η εμπλοκή με το ποινικό σύστημα σε μικρή ηλικία, η δύσκολη παιδική ηλικία, η κοινωνική του συμπεριφορά κοκ (Kinzig J., ο.π., σ.426 επ.). Ο Φιλόπουλος Π., ο.π., σ.296 επ. προσθέτει στα ως άνω στοιχεία και την αποστροφή του δράστη για εργασία σε συνδυασμό με την αναζήτηση μιας ζωής γεμάτης ανέσεων και πολυτέλειας. Και

θεωρούνται τότε ως επαρκή για τη συναγωγή του εν λόγω συμπεράσματος χωρίς να αναζητούνται περαιτέρω κριτήρια ή να δημιουργούνται προβληματισμοί¹⁶⁴. Λόγω όμως του ιδιαίτερου και κατεξοχήν μη νομικού χαρακτήρα της έννοιας, κρίνεται ως ορθότερο το να βασίζεται η διάγνωση και η αποδοχή της ύπαρξης της ροπής σε ιδιαίτερα «ψυχολογικά» και «κοινωνικά» οπότε και η συνεισφορά ειδικού πραγματογνώμονα θεωρείται ως επιβεβλημένη¹⁶⁵. Σημειώνεται δε, ότι ο Άρειος Πάγος θεωρώντας τη ροπή μέγεθος αναγόμενο στα πραγματικά περιστατικά, την καθιστά αναίρετικά ανέλεγκτη και άρα ο προσδιορισμός της επαφίεται αποκλειστικά στα δικαστήρια ουσίας¹⁶⁶.

Σε κάθε περίπτωση, η αοριστία και η υποκειμενικότητα της εν λόγω έννοιας την καθιστούν ένα δυσδιάκριτο και δυσδιάγνωστο μέγεθος¹⁶⁷. Λόγω της έκδηλης υποκειμενικότητας, της αδυναμίας απόδειξης της ύπαρξης της αλλά λόγω του ότι είναι ευθέως αντίθετη με την αρχή της ενοχής, έχουν γίνει ανά καιρούς προσπάθειες για την αποσύνδεση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος από την εν λόγω έννοια. Στα πλαίσια αυτά έχει προταθεί η αντικατάσταση της ροπής από πιο αντικειμενικά στοιχεία δυνάμενα να δώσουν σε έναν τρίτο παρατηρητή την εικόνα της συνήθειας¹⁶⁸, όπως για παράδειγμα από την υψηλή συχνότητα τέλεσης σε σύντομο χρονικό διάστημα¹⁶⁹. Παρά τα αρνητικά της στοιχεία -τα οποία δεν είναι και λίγα- η απόκτηση και η ύπαρξη της ροπής στο πρόσωπο

για την κατάφαση της ροπής λαμβάνονται λοιπόν υπόψιν στοιχεία, τα οποία εμπειρικά θεωρούνται ότι οδηγούν στο έγκλημα.

¹⁶⁴ Για την αντιμετώπιση του ζητήματος της ύπαρξης της ροπής από την πλευρά της νομολογίας παλαιότερα βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.123 επ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περί του πως εκλαμβάνεται η ροπή σήμερα αποτελούν οι ΑΠ 34/2009 και 126/2015, με την επανειλημμένη τέλεση να αποτελεί το στοιχείο πάνω στο οποίο βασίζεται η αποδοχή της ροπής, υποστηρίζοντας μάλιστα τη μη αναγκαιότητα αναφοράς της ροπής ως στοιχείο της προσωπικότητας, μιας και η σταθερότητα αυτής (ροπής) συνιστά αφ'εαυτής εκδήλωση-έκφραση της προσωπικότητας του ατόμου και δεν χρειάζεται να αναφερθεί ειδικά από το δικαστήριο.

¹⁶⁵ *Φιλόπουλος Π.*, ο.π., σ.296 επ., *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' ἑξίν, ο.π., σ. 104, όπου θεωρείται ως απαραίτητη η πραγματογνωμοσύνη σε όλες τις περιπτώσεις που αναζητώνται στοιχεία περί των ψυχικών ή πνευματικών καταστάσεων του δράστη. Παρά την αποδοχή της ανάγκης πραγματογνωμοσύνης για τη διαπίστωση αυτού του είδους των ιδιοτήτων, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν επαρκείς εμπειρικές ενδείξεις για τη ροπή καθιστά αυτό το έργο σχεδόν αδύνατο (*Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.120-1). Βλ. από την άλλη πλευρά και *Λίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ., και τον προβληματισμό που ανακύπτει από τη χρήση τόσο παρεμβατικών και επαχθών μέτρων στην προσωπικότητα του δράστη, για τη διαπίστωση πλημμεληματικών μορφών εγκλημάτων, γεγονός που οδηγεί τον εν λόγω συγγραφέα στο συμπέρασμα ότι πρέπει να εκτιμηθεί ελεύθερα από το δικαστήριο το κατά πόσο η επανειλημμένη πράξη οδήγησε στη δημιουργία ροπής. Σχετικά με τον προβληματισμό που ανακύπτει γενικά σχετικά με τη δυνατότητα πραγματογνωμοσύνης με σκοπό την ανάλυση της προσωπικότητας του δράστη βλ. *Κοτσαλής Α.*, Η κατ' άρθρο 200 ΚΠΔ ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη σε Μνήμη Π Ι. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χρ. Μπάκα, επιμέλεια Νέστωρ Κουράκης, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1996, σ. 569 και *Παπαδάτου Π.*, ο.π., σ. 269-270. Σημειώνεται ωστόσο ότι οι επαχθείς συνέπειες που συνεπάγεται η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης, όπως π.χ. την τροπή του εγκλήματος σε κακούργημα και την επιβολή επαχθών μέτρων κατά του δράστη, καθιστούν ορθότερη την αποδοχή της άποψης ότι περί του στοιχείου της ροπής πρέπει να αποφαίνονται οι αρμόδιοι επιστήμονες και όχι ο δικαστής με βάση αυθαίρετα κριτήρια.

¹⁶⁶ *Μυλωνόπουλος Χ.*, Διαθετικές, ο.π., σ. 263.

¹⁶⁷ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, ο.π., σ.10 και *Kinzig J.*, ο.π., σ.426, ο οποίος αναφέρει ότι η ροπή αποτελεί μία θεωρητική κατασκευή μη δεκτική αποδείξεως.

¹⁶⁸ *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.138

¹⁶⁹ *Kinzig J.*, ο.π., σ.426 επ.

του δράστη εξακολουθεί να αποτελεί ακόμη και σήμερα το κυρίαρχο στοιχείο, πάνω στο οποίο στηρίζεται η διαφορετική αξιολόγηση του συγκεκριμένου δράστη καθιστώντας λίαν προβληματική και σε αυτό το σημείο την ύπαρξη του κατά συνήθεια εγκλήματος.

I. Κατηγορίες κατά συνήθεια τελουμένων εγκλημάτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κατά συνήθεια τέλεση προβλεπόμενη στην ειδική υπόσταση συγκεκριμένων εγκλημάτων δύναται να οδηγήσει είτε στη θεμελίωση του αξιοποίνου είτε στην επίταση αυτού. Στην παρούσα ενότητα καταγράφονται και αναλύονται τα εγκλήματα αυτά, ούτως ώστε παρουσιαστούν οι συνέπειες που εν τοις πράγμασι επιφέρει η κατάφαση της εξεταζόμενης έννοιας, στα πλαίσια της ποινής και γίνει αντιληπτή η μεγάλη διάσταση μεταξύ των προβλεπόμενων ορίων που παρατηρείται μεταξύ των βασικών και των διακεκριμένων αυτών μορφών¹⁷⁰.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως συμβαίνει χαρακτηριστικά στην απάτη και την πλαστογραφία, για τη στοιχειοθέτηση της οικείας διακεκριμένης μορφής απαιτείται σωρευτικά τόσο η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης όσο και η πρόσθετη προϋπόθεση της υπέρβασης ενός ποσοτικού ορίου - ανερχόμενο συνήθως στις 30.000 ευρώ¹⁷¹. Με την εισαγωγή των ποσοτικών αυτών ορίων διαφαίνεται μία γενικότερη δυσπιστία του νομοθέτη προς τις επιλογές του εφαρμοστή του νόμου κατά τη χρήση της έννοιας¹⁷² και το όριο φαίνεται να τίθεται με σκοπό τον περιορισμό της ενυπάρχουσας τάσης περί εύκολης τροπής των πλημμελημάτων σε κακουργήματα μέσω της αποδοχής της ασαφούς έννοιας της κατά συνήθεια τέλεσης¹⁷³. Παρά το γεγονός ότι η ύπαρξη του κριτηρίου αυτού αποβλέπει στην στήριξη της κακουργηματοποίησης σε πιο αντικειμενικά κριτήρια, από μόνη της η επιλογή ενός ποσού ‘χ’, κρίνεται ήδη ως αυθαίρετη¹⁷⁴. Τα ίδια προβλήματα ανακύπτουν σε βάση δικαιοπολιτικής συνέπειας και συνοχής και εκ της επιλογής συγκεκριμένων μόνο εγκλημάτων για τη χρήση αυτών¹⁷⁵. Περαιτέρω προβληματισμοί δημιουργούνται ακολούθως και λόγω του ότι η υπέρβαση συγκεκριμένου

¹⁷⁰ Θεωρείται επίσης χρήσιμη και η αναφορά αντίστοιχων εννοιών που τυποποιούνται στις διακεκριμένες περιπτώσεις διαζευκτικά με την κατά συνήθεια τέλεση, όπως η κατ' επάγγελμα τέλεση ή η υποτροπή, ούτως ώστε να διευκρινιστεί σε ακόλουθο σημείο η σχέση μεταξύ των εννοιών αυτών. Η τέλεση του εγκλήματος από ιδιοτέλεια ή κερδοσκοπία, η ιδιαίτερα μεγάλη αξία του αντικειμένου του εγκλήματος καθώς και η περίπτωση της τέλεσης από περισσότερα από 1 άτομα, αποτελούν επίσης συναφείς περιπτώσεις, οι οποίες ωστόσο αναφέρονται μόνο προς χάριν προβληματισμού και δεν θα εξεταστούν περισσότερο.

¹⁷¹ Σημειώνεται ότι το κριτήριο αυτό έχει υιοθετηθεί στα εγκλήματα της πλαστογραφίας, της απάτης, στο ν. 1650/1986 άρθρο 28§3 περ. β. και πρόσφατα στο ν. 4443/2016.

¹⁷² Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.38

¹⁷³ Κιούπης Δ., Διατίμηση και κακουργήματα, ΠοινΧρ 1999, σ.620 επ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.38

¹⁷⁴ Κιούπης Δ., Διατίμηση, ο.π., σ.620 επ.

¹⁷⁵ Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, ο.π., σ.23 επ., Κιούπης Δ., Διατίμηση, ο.π., σ.620 επ., Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ποινική Επικαιρότητα, Υπερ 1999, σ.1515, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σελ 38-9.

ποσοτικού ορίου –ανερχόμενου συνήθως στις 120.000 ευρώ- αποτελεί διάφορη διακεκριμένη περίπτωση, οπότε και η σχέση μεταξύ των δύο αυτών περιπτώσεων μας βάζει σε σκέψεις.

Σε συγκεκριμένα εγκλήματα λοιπόν, όπως αυτά της αισχροκέρδειας ή της επαιτείας, η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης οδηγεί στη θεμελίωση του αξιοποίνου, καθιστώντας έγκλημα την επανειλημμένη τέλεση πράξεων οι οποίες μεμονωμένα δεν παρουσιάζουν κανένα ενδιαφέρον για το Ποινικό Δίκαιο. Από την άλλη πλευρά, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η συνδρομή της ιδιότητας αυτής οδηγεί στην επαύξηση του αξιοποίνου, δημιουργώντας διακεκριμένες περιπτώσεις. Σε αυτή την περίπτωση αυξάνεται το πλαίσιο ποινής των εγκλημάτων, τα οποία είτε διατηρούν τον χαρακτήρα του εγκλήματος που έχει ήδη δοθεί στο βασικό έγκλημα είτε μετατρέπονται τα έως τότε πλημμελήματα σε κακουργήματα¹⁷⁶. Πιο συγκεκριμένα τα εγκλήματα στα οποία τυποποιείται είναι τα εξής:

a) Εγκλήματα στα οποία η κατά συνήθεια τέλεση θεμελιώνει το αξιόποινο

1. Αισχροκέρδεια (405 ΠΚ)

«Όποιος...συνομολογεί ή παίρνει για τον εαυτό του ή για τρίτον περιουσιακά ωφελήματα που υπερβαίνουν την αξία της δικής του παροχής τόσο ώστε ανάλογα με τις ειδικές περιστάσεις να βρίσκονται σε προφανή δυσαναλογία προς αυτήν τιμωρείται, αν το πράττει κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και με χρηματική ποινή».

Η απόκτηση λοιπόν περιουσιακών ωφελημάτων τα οποία δεν τελούν σε αναλογία με την παροχή που δίδει ο δράστης, εφόσον γίνεται μία μόνο φορά κρίνεται ως καθόλα νόμιμη και δεν ενδιαφέρει το Ποινικό Δίκαιο. Εφόσον όμως ο δράστης επιδειξεί επανειλημμένα αυτή τη συμπεριφορά και από την τέλεση της πράξης προκύπτει η ροπή του δράστη προς την τέλεση πράξεων αισχροκέρδειας καθίσταται αυτή αξιόποινη και ο δράστης τιμωρείται με ποινή τουλάχιστον 3 μηνών¹⁷⁷.

¹⁷⁶ Σημειώνεται δε, ότι η αναγωγή σε κακούργημα έχει πολλαπλές δυσμενείς συνέπειες για τον κατηγορούμενο. Βλ. χαρακτηριστικά τις περιπτώσεις επιβολής μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, όπως αναλύονται στο κεφάλαιο 2ο. Συνέπειες παρατηρούνται και στο ζήτημα της παραγραφής του εγκλήματος (άρθρα 111 επ. ΠΚ), καθώς το διάστημα ύστερα από το οποίο παραγράφονται τα πλημμελήματα είναι σαφώς μικρότερο του αντίστοιχα απαιτούμενο στην περίπτωση του κακουργήματος (μεταξύ άλλων *Λίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ. *Χατζάκος Ι.*, Αρνητικά σημεία του Ν. 2408/1996 και άλλες παρεμπόπτουσες απόψεις, *ΠοινΧρ* 1996, σ.1751 επ.). Οι ίδιοι προβληματισμοί ανακύπτουν ακολούθως και για την αύξηση του πλαισίου της ποινής στα πλημμελήματα, στα οποία είναι τότε δυνατή λ.χ. η επιβολή περιοριστικών μέτρων (*Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.45).

¹⁷⁷ Περί της αντιμετώπισης από τη νομολογία βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1623/1993.

2. Επαιτεία (407 ΠΚ)

«Όποιος επαιτεί από φυγοπονία ή φιλοχρηματία ή κατά συνήθεια τιμωρείται με κράτηση έως έξι (6) μήνες ή με πρόστιμο έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της κράτησης».

Ξεκινώντας πρέπει να τονίσουμε ότι η επαιτεία συνιστά τη μοναδική περίπτωση, που η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί τη λιγότερο προβληματική έννοια στα πλαίσια της ειδικής του υπόστασης. Η τυποποίηση της εν λόγω συμπεριφοράς σε έγκλημα αποτελεί μία άκρως προβληματική κατάσταση, καθώς μη έχοντας κάποια αντικειμενική κοινωνική απαξία και μην προσβάλλοντας κάποιο συγκεκριμένο έννομο αγαθό¹⁷⁸ περιγράφει ένα τρόπο ζωής τον οποίο επιθυμεί ο νομοθέτης να αποδοκιμάσει και τίποτα άλλο¹⁷⁹. Το γεγονός δε ότι η κατά συνήθεια τέλεση προβλέπεται διαζευκτικά και επιφέρει τις ίδιες συνέπειες με τις κατ' εξοχήν φρονηματικές έννοιες της φυγοπονίας και της φιλοχρηματίας, αυξάνει κατά πολύ τους προβληματισμούς μας¹⁸⁰ μιας και η διαζευκτική αυτή πρόβλεψη και η με μόνο υποκειμενικά-φρονηματικά στοιχεία θεμελίωση του αξιολογίου παρουσιάζεται ως αδικαίωτη¹⁸¹.

3. Παίγνια (Β.δ. 29/1971 άρθρο 7 §1 περ. γ)

«Εις τας ποινάς του εδ. α' της παρούσης υπόκεινται και οι κατά συνήθειαν ή κατ' επάγγελμα παρέχοντες άσυλον εις παίκτας τυχερών παιγνίων ή και μικτών τοιούτων, παρά τας διατάξεις του παρόντος νόμου λειτουργούντων».

Τιμωρείται λοιπόν η παροχή ασύλου σε παίκτες τυχερών παιχνιδιών αποκλειστικά στις περιπτώσεις που τελείται κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα με την επιβολή «χρηματικής ποινής και φυλακίσεως μέχρι δύο ετών»¹⁸². Η αυτή ποινή επιβάλλεται κατά το άρθρο 7 §1 περ. α και στην περίπτωση που οι δράστες έχουν την ιδιότητα του εκμεταλλευόμενου ή διευθύνοντα κέντρα, στα οποία διενεργούνται τέτοιου είδους παράνομες πράξεις. Η οργανωμένη λοιπόν επιχείρηση και η συμπεριφορά των συμμετεχόντων-υπευθύνων για τη λειτουργία αυτών εξομοιούται από άποψης ποινικής ευθύνης με τον κατά συνήθεια παρέχοντα άσυλο.

¹⁷⁸ Μανωλεδάκης Ι., Η διαλεκτική, ο.π., σ. 125

¹⁷⁹ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.181

¹⁸⁰ Βλ. και Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.137, ο όπου υποστηρίζεται ότι στο έγκλημα της επαιτείας δεν υπάρχει καν πράξη και αυτό στο οποίο σκοπεύει αποκλειστικά η τυποποίησή τους είναι το να καταστείλει την προεγκληματική επικινδυνότητα του δράστη προλαμβάνοντας με αυτόν τον τρόπο την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς.

¹⁸¹ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι ο Μανωλεδάκης Ι., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.103, θεωρώντας την κατά συνήθεια τέλεση ως εξωτερικό όρο του αξιολογίου υποστηρίζει ότι πρέπει πάντοτε να συντρέχει και άρα η διάταξη του νόμου, που περιγράφει διαζευκτικά τα εν λόγω στοιχεία είναι άστοχη και το "ή" πρέπει επομένως να διαγραφεί.

¹⁸² Ανευρέθη η εφαρμογή της εν λόγω διάταξης στην απόφαση ΑΠ 1458/1987

b) Εγκλήματα στα οποία η κατά συνήθεια τέλεση επαυξάνει το αξιόποινο.

1. Διακεκριμένες περιπτώσεις- Βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (137B περ. γ ΠΚ)

«...τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών: ... αν ο δράστης τελεί τις πράξεις κατά συνήθεια ή κρίνεται από τις περιστάσεις τέλεσης ως ιδιαίτερος επικίνδυνος».

Τόσο το 137A όσο και το 137B, τυποποιούν κακουργηματικές πράξεις. Ενώ όμως η βασική μορφή του εγκλήματος τιμωρείται με ποινή κάθειρξης -ποινή δηλαδή τουλάχιστον 5 ετών-, στην περίπτωση που ο δράστης τελεί τα εν λόγω εγκλήματα κατά συνήθεια ή κρίνεται από τις περιστάσεις τέλεσης ως ιδιαίτερος επικίνδυνος, η ποινή κάθειρξης εκτοξεύεται και ανέρχεται σε τουλάχιστον 10 έτη. Σημειώνεται ότι, το εν λόγω έγκλημα είναι από τις ελάχιστες περιπτώσεις, στις οποίες η κατά συνήθεια τέλεση και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα προβλέπονται διαζευκτικά για τη στοιχειοθέτηση διακεκριμένης μορφής, ενώ αντίθετα λείπει το έτερον ήμισυ της συνήθειας, η κατ' επάγγελμα τέλεση.

2. Πλαστογραφία (216 §3 ΠΚ)

«Με την ίδια ποινή τιμωρείται ο υπαίτιος που διαπράττει πλαστογραφίες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνουν το ποσό των τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ»

Η βασική μορφή της πλαστογραφίας που στοιχειοθετείται στο άρθρο 216 §1 αποτελεί πλημμέλημα τιμωρούμενο με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 ετών. Στην περίπτωση ωστόσο που γίνει αποδεκτή από το δικαστήριο η κατά συνήθεια τέλεση, εφόσον συντρέχει και η επιπρόσθετη προϋπόθεση του συνολικού οφέλους (ή της συνολικής ζημίας) του δράστη άνω των 30.000 ευρώ, τότε η πλαστογραφία τρέπεται σε κακούργημα και ο δράστης τιμωρείται με κάθειρξη έως 10 έτη¹⁸³. Σημειώνεται δε ότι η ως άνω συμπεριφορά θεωρείται ότι ενέχει την ίδια απαξία με την κατ' επάγγελμα τέλεση ή τη διάπραξη πλαστογραφίας της οποίας το συνολικό όφελος ή ζημία ξεπερνά τις 120.000 ευρώ.

3. Δωροληψία υπαλλήλου (235 ΠΚ §1 και 2)

«1. Υπάλληλος, ο οποίος ζητεί ή λαμβάνει.... οποιασδήποτε φύσης αθέμιτο ωφέλημα, ή αποδέχεται την υπόσχεση παροχής τέτοιου ωφελήματος, για ενέργεια ή παράλειψη του σε σχέση με την άσκηση των καθηκόντων του, μελλοντική ή ήδη τελειωμένη..... Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή το αθέμιτο ωφέλημα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας,

¹⁸³ Για τη νομολογιακή αντιμετώπιση του ζητήματος βλ. ενδεικτικά ΑΠ 184/2002, 1339/2005, 149/2009, 573/2009, 749/2009, 826/2009, 849/2009, 1553/2010, 690/2014 και 665/2015, 163/2016.

τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή 10.000 έως 100.000 ευρώ 2. Αν η ως άνω ενέργεια ή παράλειψη του υπαιτίου αντίκειται στα καθήκοντά του....Αν ο υπαίτιος τελεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή το ωφέλημα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δεκαπέντε ετών και χρηματική ποινή 15.000 έως 150.000 ευρώ».

Η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος συναντάται τόσο στην § 1 όσο και στην §2 του άρθρου 235. Στην μεν πρώτη περίπτωση, τρέπει το έως τότε πλημμέλημα σε κακούργημα, τιμωρούμενο με ποινή κάθειρξης έως 10 έτη και χρηματική ποινή 10.000 έως 100.000 ευρώ ενώ στην περίπτωση της §2 -όπου απαιτείται επιπρόσθετα για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος το να αντίκειται η πράξη ή παράλειψη των υπαλλήλων στα καθήκοντά τους- επαυξάνει το πλαίσιο ποινής από τουλάχιστον 10 σε τουλάχιστον 15 έτη και το έγκλημα παραμένει κακούργημα¹⁸⁴. Ως ίδιας απαξίας κρίνεται τέλος και η συμπεριφορά του δωρολήπτη υπαλλήλου στην περίπτωση που συντρέχει η κατ' επάγγελμα τέλεση ή το ωφέλημα θεωρείται ως ιδιαίτερα μεγάλης αξίας.

4. Τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης (304 §2 περ. α)

«Όποιος με τη συναίνεση της εγκύου διακόπτει ανεπίτρεπτα την εγκυμοσύνη της ή προμηθεύει σ' αυτή μέσα για τη διακοπή της τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και αν ενεργεί κατά συνήθεια τις πράξεις αυτές τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών».

Παρά την επιλεγόμενη επίταση της ποινής, το εν λόγω έγκλημα παραμένει πλημμέλημα, τιμωρούμενο με φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών ενώ στην περίπτωση του βασικού εγκλήματος η επιβαλλόμενη ποινή συνίσταται σε φυλάκιση τουλάχιστον 6 μηνών. Σημειώνεται σε αυτό το σημείο, ότι η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης, όπως και οι διακεκριμένες περιπτώσεις βασανιστηρίων (137B), η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (337 ΠΚ), η κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια (342 ΠΚ) καθώς και η ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής (351A) είναι από τα ελάχιστα εγκλήματα στα οποία η διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος συνίσταται μόνο στην κατά συνήθεια τέλεσή του χωρίς να τυποποιείται διαζευκτικά η κατ' επάγγελμα τέλεση αυτού. Παρατηρείται επίσης ότι τα εν λόγω εγκλήματα αποτελούν τη μειοψηφία και σε ένα ακόμα ζήτημα, καθώς αφορούν προσωπαγή έννομα αγαθά και σχετίζονται άμεσα με την ανθρώπινη ζωή και τη γενετήσια ελευθερία και θεωρούνται

¹⁸⁴ Η παρ. 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 4α του άρθρου 3 του ν. 3943/2011 (Α' 66/31.3.2011). Σημειώνεται δε ότι σύμφωνα με την παρ. 4β του ίδιου άρθρου, στην περίπτωση της παραγράφου 2 του άρθρου 235 ορίζεται ότι, αν ο δράστης έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου του Υπουργείου Οικονομικών, για την επιβολή προσωρινής κράτησης αρκεί και η αιτιολογημένη κρίση ότι αν αφεθεί ελεύθερος ο κατηγορούμενος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Ανάλυση επί του ζητήματος θα ακολουθήσει στο οικείο κεφάλαιο περί της προβληματικής στο πεδίο της προσωρινής κράτησης (Κεφ. 2^ο, 2, α, ii).

συμπεριφορές θίγουσες σε ιδιαίτερο βαθμό την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια όπως και την κυρίαρχη κοινωνική ηθική.

Το γεγονός ωστόσο ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος εμφανίζεται σε τόσο περιορισμένο αριθμό εγκλημάτων -και μάλιστα αυτού του είδους- ‘‘μόνη της’’ εγείρει προβληματισμούς σχετικά με το λόγο της επιλογής από το νομοθέτη των συγκεκριμένων εγκλημάτων. Σημειώνεται δε, ότι στις εν λόγω περιπτώσεις τα εγκλήματα διατηρούν τον αρχικό τους χαρακτηρισμό ως πλημμελήματα ή κακουργήματα και ουδέποτε μεταπηδούν σε βαρύτερες κατηγορίες¹⁸⁵, γεγονός που φαίνεται να υποδεικνύει την ανασφάλεια που επιδεικνύει ακόμα και ο ίδιος ο νομοθέτης σχετικά με την τυποποίηση τόσο υποκειμενικών κριτηρίων για τη διαμόρφωση διακεκριμένων περιπτώσεων.

5. Προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (337 ΠΚ §3 και 4)

«3. Ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που δεν συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη και, με χειρονομίες ή προτάσεις ασελγείς, προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ανηλίκου στο πεδίο της γενετήσιας ζωής του...Αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια ή αν επακολούθησε συνάντηση, ο ενήλικος τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών. 4. Ενήλικος, ο οποίος μέσω διαδικτύου ή άλλου μέσου επικοινωνίας, αποκτά επαφή με πρόσωπο που εμφανίζεται ως ανήλικο κάτω των δεκαπέντε ετών...Αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια ή αν επακολούθησε συνάντηση με το εμφανιζόμενο ως ανήλικο πρόσωπο, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών».

Στα πλαίσια τόσο της §3 όσο και της §4 το έγκλημα συνεχίζει να είναι πλημμέλημα, τιμωρούμενο όμως με φυλάκιση τουλάχιστον 3 ετών αντί της αρχικώς προβλεπόμενης για τη βασική μορφή του εγκλήματος ποινής του 1 έτους στην περίπτωση που πρόκειται για πρόσωπο που εμφανίζεται να είναι σε ηλικία κάτω των 15 ή τουλάχιστον 2 ετών στην περίπτωση που αυτό είναι μικρότερο από 15. Η τυποποίηση μόνο της κατά συνήθειας τέλεσης δημιουργεί και εδώ τους ίδιους προβληματισμούς που αναφέρονται και ανωτέρω. Η εξομοίωση δε της συμπεριφοράς αυτής με την περίπτωση που επακολούθησε συνάντηση με τον ανήλικο, κατάσταση η οποία θέτει αντικειμενικά έναν μεγαλύτερο κίνδυνο για τον ανήλικο από την επικοινωνία εξ αποστάσεως, εμφανίζεται ως άκρως προβληματική.

6. Κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια (342 ΠΚ §3)

«3. Ο ενήλικος ο οποίος με χειρονομίες, με προτάσεις ή με εξιστόρηση, απεικόνιση ή παρουσίαση πράξεων που αφορούν τη γενετήσια ζωή προσβάλλει την αιδώ ανηλίκου, τον οποίον του έχουν

¹⁸⁵Στην περίπτωση π.χ. του άρθρου 351^Α, όπου τα τυποποιηθέντα εγκλήματα χαρακτηρίζονται ήδη ως κακουργήματα, η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος κατέχει τη θέση επιβαρυντικής περιστάσης και δεν αλλάζει το επαπειλούμενο πλαίσιο ποινής, καθιστώντας τις συνέπειες από την κατάφαση της ιδιότητας της συνήθειας όσο το δυνατόν λιγότερο επαχθής.

εμπιστευθεί για να τον επιβλέπει ή να τον φυλάσσει, έστω και προσωρινά, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και αν η πράξη τελείται κατά συνήθεια με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών...»

Και στην περίπτωση του άρθρου 342, η τέλεση της περιγραφόμενης πράξης κατά συνήθεια συνεχίζει να έχει το χαρακτήρα του πλημμελήματος, όπως και το βασικό έγκλημα. Στην §3 ορίζεται ότι, η προσβολή της αιδούς του ανηλίκου από άτομο στο οποίο έχουν εμπιστευθεί την επίβλεψη ή τη φύλαξη του τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 2 έτη αν γίνεται κατά συνήθεια αντί της ποινής της φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών που προβλέπεται για τη βασική μορφή του εγκλήματος.

7. Πορνογραφία ανηλίκων (348^A ΠΚ §4 περ. α)

«Οι πράξεις της πρώτης και δεύτερης παραγράφου τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ: «α. αν τελέσθηκαν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια»

Η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος τρέπει στην περίπτωση της πορνογραφίας ανηλίκων, το έγκλημα από πλημμέλημα σε κακούργημα, εκτινάσσοντας την επαπειλούμενη ποινή από φυλάκιση τουλάχιστον 1 έτους, όπως αυτή προβλέπεται στην §1 ή φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών στην §2, σε ποινή κάθειρξης έως 10 έτη. Αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρά τη δραματική αύξηση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, η χρηματική ποινή που προβλέπεται σωρευτικά στο άρθρο παραμένει η ίδια με αυτή της §1 ενώ εμφανίζεται αρκετά μειωμένη σε σχέση με την προβλεπόμενη στην §2 (πενήντα χιλιάδων έως τριακοσίων χιλιάδων ευρώ)¹⁸⁶. Προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός ότι η ίδια ποινή, επιφυλάσσεται και στην περίπτωση που η παραγωγή του υλικού της περιγραφόμενης πράξης συνδέεται *«με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της ψυχικής ή της διανοητικής ασθένειας ή σωματικής δυσλειτουργίας λόγω οργανικής νόσου ανηλίκου ή με την άσκηση ή απειλή χρήσης βίας ανηλίκου ή με τη χρησιμοποίηση ανηλίκου που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος»*, καθώς η απαξία των δύο αυτών συμπεριφορών δε καθίσταται ευκόλως κατανοητό σε ποιο βαθμό μπορεί να καταστεί συγκρίσιμη.

8. Ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής (351^A ΠΚ §2)

«Η κατά συνήθεια τέλεση της πράξης από τον ενήλικο σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο συνιστά επιβαρυντική περίπτωση».

¹⁸⁶ Σχετικά με την νομολογιακή προσέγγιση του ζητήματος βλ. ΣυμβΠλημΡοδ 133/2009, ΣυμβΠλημΡεθ 104/2012 (η οποία μάλιστα αναφέρεται μόνο σε κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος), ΝαυτΘεσ 2/2015 (συμβούλιο), ΜΟΔΑθ 881/2015.

Η εν λόγω διάταξη αποτελεί μία εκ των μεμονωμένων περιπτώσεων στις οποίες ορίζεται από τον ίδιο το νομοθέτη η κατά συνήθεια τέλεση ως επιβαρυντική περίπτωση και όντως μπορεί να εκληφθεί ως τέτοια. Το πλαίσιο ποινής παραμένει λοιπόν το ίδιο και η συνδρομή της υπό εξέταση ιδιότητας αποτελεί στοιχείο που λαμβάνεται απλώς υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής. Εφόσον, λοιπόν καταφαιθεί η ροπή και η ύπαρξη συνήθειας, ο δικαστής δύναται κατά το στάδιο της επιμέτρησης να λάβει υπόψη το στοιχείο αυτό, κινούμενος ωστόσο πάντα στο πλαίσιο που επιβάλλει η βασική μορφή του εγκλήματος, ήτοι *κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών στην περ. α, κάθειρξη μέχρι δέκα ετών στην περ. β και φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους στα πλαίσια της περ. γ*. Το έγκλημα εξακολουθεί λοιπόν να είναι κακούργημα στα πλαίσια των δύο πρώτων περιπτώσεων και πλημμέλημα στην τρίτη ενώ η συνδρομή της κατά συνήθεια απλά δίνει τη δυνατότητα στο δικαστή να πλησιάσει το ανώτατο όριο της επαπειλούμενης ποινής με την ποινή που θα επιβάλλει¹⁸⁷.

9. Παραβίαση του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και της προφορικής συνομιλίας (370^A ΠΚ §4)

«Αν ο δράστης...είναι πάροχος υπηρεσιών τηλεφωνίας ή νόμιμος εκπρόσωπος αυτού ή μέλος της διοίκησης ή υπεύθυνος διασφάλισης του απορρήτου ή εργαζόμενος ή συνεργάτης του παρόχου ή ενεργεί ιδιωτικές έρευνες ή τελεί τις πράξεις αυτές κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή απέβλεπε στην είσπραξη αμοιβής, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή από πενήντα πέντε χιλιάδες (55.000) μέχρι διακόσιες χιλιάδες (200.000) ευρώ».

Η κατάφαση της ανωτέρω περιγραφόμενης συμπεριφοράς εξακολουθεί να είναι κακούργημα και για την τέλεση του εγκλήματος της παραβίασης του απορρήτου, η επαπειλούμενη ποινή παραμένει ίδια με αυτή της βασικής μορφής, ήτοι κάθειρξη μέχρι 10 έτη, με τη διαφορά ωστόσο ότι προβλέπεται και η επιβολή χρηματικής ποινής. Τέλος οι διαζευκτικά αναφερόμενες στην §4 περιπτώσεις κρίνονται ως τελείως διαφορετικής φύσεως αλλά και απαξίας μεταξύ τους παρά το γεγονός ότι όλες απειλούνται με το ίδιο πλαίσιο ποινής, γεγονός που επίσης εγείρει αρκετούς προβληματισμούς.

10. Διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής (374 ΠΚ περ. ε)

«Η κλοπή τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών: ...Αν η πράξη τελέστηκε από πρόσωπο που διαπράττει κλοπές ή ληστείες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, ή αν η συνολική αξία των αντικειμένων της κλοπής υπερβαίνει το ποσό των εκατόν είκοσι (120.000) ευρώ.

¹⁸⁷ Για την πρακτική εφαρμογή της διάταξης παραπέμπουμε σε ΑΠ 1420/2007, 1420/2012 και 484/2013

Η κλοπή αποτελεί ακόμα μία από τις περιπτώσεις όπου η συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης οδηγεί στην τροπή του έως τότε πλημμελήματος σε κακούργημα με την επαπειλούμενη ποινή από αυτή της φυλάκισης τουλάχιστον 3 μηνών να εκτοξεύεται σε αυτή της κάθειρξης μέχρι 10 έτη¹⁸⁸.

11. Εκβίαση (385 ΠΚ §1 περ. β)

«Αν ο υπαίτιος μεταχειρίστηκε βία ή απειλή βλάβης της επιχείρησης, του επαγγέλματος... τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και δεν επιτρέπεται μετατροπή ή η αναστολή της ποινής. Αν τις παραπάνω πράξεις τέλεσε πρόσωπο που διαπράττει τέτοιες πράξεις κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών»

Στα πλαίσια αποκλειστικά της περίπτωσης β, της εκβίασης δηλαδή επιχειρήσεων, η κατά συνήθεια τέλεση, καθιστώντας τη διακεκριμένη αυτή παραλλαγή της εκβίασης ιδιαίτερα διακεκριμένη¹⁸⁹, τρέπει το έγκλημα της εκβίασης σε κακούργημα τιμωρούμενο με ποινή κάθειρξης έως 10 έτη αντί της φυλάκισης τουλάχιστον 2 ετών που επιβάλλεται για τη βασική μορφή του εγκλήματος¹⁹⁰.

12. Απάτη (386 ΠΚ §3 περ. α)

«Επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών: αν ο υπαίτιος διαπράττει απάτες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό όφελος ή η συνολική ζημία υπερβαίνουν το ποσό των τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ»

Τρέπεται επίσης σε κακούργημα η απάτη τελούμενη κατά συνήθεια, εφόσον ταυτόχρονα το συνολικό όφελος ή η ζημία ξεπερνά τις 30.000 ευρώ¹⁹¹. Τότε η επιβαλλόμενη ποινή από φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών -ή 2 ετών αν το αντικείμενο είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας- εκτοξεύεται σε αυτή

¹⁸⁸ Περί της νομολογιακής προσέγγισης βλ. ενδεικτικά τις ΑΠ 340/1954, 1554/1981, 440/1982, 1314/1982, 680/1983, 1149/1987, 1113/1993, 209/1999, 368/1999, 397/2001, 783/2001, 1339/2005, 474/2006, 604/2006, 1449/2006, 265/2009, 821/2012, 1021/2013, 338/2014, 486/2014, 1109/2014, 56/2015, 483/2015, 1256/2015, 291/2016, ΤριμΕφΚακΑθ 2427/2015, ΤριμΕφΑνηλΑθ 59/2013, ΣυμβΠλημΘεσ 1059/2008 και ΔιατΕισΕφΔυτΣτερΕλλ 46/2016.

¹⁸⁹ Περί του προβληματισμού αυτού και την λήψη υπόψη της κατά συνήθεια τέλεσης αποκλειστικά στα πλαίσια της εκβίασης επιχειρήσεων και όχι στις λοιπές περιπτώσεις βλ. *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, ο.π., σ.410-2, *Φιλόπουλος Π.*, ο.π., υποσημ. 123 και ΣυμβΕφΔυτΣτερΕλλ 36/2014.

¹⁹⁰ Περί της κατά συνήθεια τελούμενης εκβίασης επιχειρήσεων στα πλαίσια της νομολογίας βλ. μεταξύ άλλων ΑΠ 540/2000, 783/2001 (Συμβ), 85/2002 (Συμβ), 937/2007, 1183/2008, 1534/2008, 1771/2010, 2051/2010, 1040/2011, 126/2015, ΣυμβΕφΑθ 1940/2014, ΠεντΕφΚακΑθ 229/2011 και ΣυμβΠλημΡοδ 112/2010.

¹⁹¹ Σημειώνεται ότι η απαίτηση του πρόσθετου αυτού στοιχείου, το οποίο εισήχθη με το ν. 2721/1999, καθιστά τη ρύθμιση επεικέστερη για το δράστη (καθώς απαιτούνται περισσότερα στοιχεία για να γίνει δεκτή η στοιχειοθέτηση της διακεκριμένης περίπτωσης) και για αυτό το λόγο αναδρομικά εφαρμοζόμενη (βλ. *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός, ο.π., σ.1143-4 και ΟΛΑΠ 5/2001). Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι ειδικά στην περίπτωση της απάτης το ποσοτικό όριο και το μέγεθος της επελθούσης ζημίας φαίνεται να αποτελεί κριτήριο επαγωγής στην κατά συνήθεια ακόμη και πριν από την αλλαγή του νόμου (*Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.39 υποσημ. 92)

της κάθειρξης έως 10 έτη¹⁹². Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι μέχρι το 1996, η απάτη προσλάμβανε κακουρηγηματική μορφή και στην περίπτωση που οι περιστάσεις έδειχναν ότι ο δράστης ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνος¹⁹³.

13. Αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος (394 ΠΚ §4)

«Αν ο υπαίτιος επιχειρεί τέτοιες πράξεις κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή ενήργησε από ιδιοτέλεια ή αν πρόκειται για πράγμα ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών».

Ακόμα και με τη συνδρομή της κατά συνήθεια τέλεσης, το έγκλημα εξακολουθεί να είναι πλημμέλημα ενώ η επαπειλούμενη ποινή αυξάνεται ανερχόμενη σε φυλάκιση τουλάχιστον 6 μηνών εκ της αρχικής ποινής φυλάκισης (ήτοι ποινή 10 μέρες- 5 έτη)¹⁹⁴. Ως ίδιας απαξίας κρίνονται και οι περιπτώσεις που ο δράστης ενήργησε βάσει σκοπού ιδιοτέλειας ή το αποδεχόμενο ή διαθέτων προϊόν κρίνεται ως ιδιαίτερα μεγάλης αξίας.

14. Παράνομη αλιεία (400 ΠΚ §2)

«Αν ο υπαίτιος ασκεί παράνομη αλιεία κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών».

Και η παράνομη αλιεία συνεχίζει να χαρακτηρίζεται ως πλημμέλημα με το πλαίσιο να αλλάζει και από το αρχικώς προβλεφθέν της φυλάκισης μέχρι 6 μήνες τρέπεται σε φυλάκιση έως και 2 έτη.

15. Τοκογλυφία (404 ΠΚ §3)

«Αν ο υπαίτιος επιχειρεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τοκογλυφικές πράξεις του είδους των παρ.1 και 2 τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή».

Η ποινή της τοκογλυφίας τελούμενη κατά συνήθεια και λόγω της τροπής της σε αυτή την περίπτωση σε κακούργημα, από φυλάκιση τουλάχιστον 6 μηνών, που επιφυλάσσεται στους δράστες των πράξεων που περιγράφονται στην §1 και 2, γίνεται κάθειρξη έως και 10 έτη. Επιπροσθέτως,

¹⁹² Για τα χαρακτηριστικά, που κατά τη νομολογία οδηγούν στη στοιχειοθέτηση της κακουρηγηματικής μορφής της κατά συνήθεια τέλεσης της απάτης όπως αναφέρονται ενδεικτικά στις ΑΠ 372/1954, 173/1957 (Συμβ), 752/1981, 90/1982, 1478/1994, 151/2001, 1071/2001, 2413/2000, 1307/2002, 149/2003, 980/2003, 1948/2003, 1002/2006, 1064/2004, 1531/2005, 39/2006, 273/2006, 1347/2007, 39/2009, 149/2009, 1304/2009, 1313/2009 (Συμβ), 210/2012, 1164/2013, 804/2014, 598/2015, 917/2015, 388/2016, 54/2017 καθώς και ΠλημμΤρικ 53/2002.

¹⁹³ Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι παλαιότερα θεωρείτο ότι η απάτη ακόμα και από επικίνδυνο δράστη διώκετο μόνο κατ' έγκληση. Σχετικά με την εν λόγω προβληματική βλ. Σοφουλάκης Λ., Απάτη από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη διώκεται μόνο κατ' έγκληση κατ' άρθρον 393 του ΠΚ, ΠοινΧρ 1992, σ.1003-4

¹⁹⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται οι ΑΠ 368/1999, 58/2001, 151/2001, 174/2001, 586/2006 και 821/2012.

σωρευτικά με την στερητική της ελευθερίας ποινή επιβάλλεται και στη διακεκριμένη περίπτωση – όπως και στη βασική μορφή του εγκλήματος- χρηματική ποινή¹⁹⁵.

16. Νόμος περί Επιταγής (ν. 5960/1933 Άρθρο 79 παρ.2 περ. α)

«Επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους α) εάν ο υπαίτιος μετέρχεται την εν παρ. 1 πράξιν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή β) εάν αι περιστάσεις υφ' ός ετελέσθη η πράξις μαρτυρούν ότι ο υπαίτιος είναι ιδιαίτερος επικίνδυνος. Εις τας περιπτώσεις ταύτας το δικαστήριο, δια της αυτής αποφάσεως, διατάσσει την δια του τύπου δημοσίευσιν, επιμελεία του εισαγγελέως, περιλήψεως της καταδικαστικής αποφάσεως, της σχετικής δαπάνης περιλαμβανομένης εις τα, κατά το άρθρ.581 του Κωδ. Ποιν. Δικονομίας, έξοδα».

Η έκδοση ακάλυπτης επιταγής παραμένει πλημμέλημα και στην περίπτωση που αυτή τελείται κατά συνήθεια. Η ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 μηνών αυξάνεται ωστόσο και ανέρχεται πλέον στο 1 έτος κατ' ελάχιστο όριο. Ως πρόσθετο δε χαρακτηριστικό εμφανίζεται το γεγονός ότι σε αυτές τις περιπτώσεις επιβάλλεται και η δημοσίευση της καταδικαστικής απόφασης, αποσκοπούσα στην αποτελεσματικότερη προστασία του κοινού από τον "επικίνδυνο αυτό" δράστη.

Σημειώνεται δε, ότι εφόσον το έγκλημα τελείται κατά συνήθεια, το αξιόποινο της πράξης δεν εξαλείφεται στην περίπτωση που ο δράστης αποζημιώσει τον κομιστή μετά τη νόμιμη εμφάνιση και μη πληρωμή της επιταγής, όπως συμβαίνει αντίστοιχα στην περίπτωση που στοιχειοθετείται το βασικό έγκλημα. Άξιο μνείας το γεγονός ότι στην περ. β τυποποιείται διακεκριμένο έγκλημα και λόγω της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, καθιστώντας το εν λόγω έγκλημα ένα από τα ελάχιστα στα οποία εξακολουθεί να συνυπάρχει η επικινδυνότητα με την κατά συνήθεια τέλεση¹⁹⁶.

17. Μέτρα για την πρόληψη και την καταστολή της ζωοκλοπής και της ζωοκτονίας (ν. 1300/1982 άρθρο 3 §2)

«Αν ο υπαίτιος επιχειρεί τις παραπάνω πράξεις ως επάγγελμα, ή από συνήθεια, ή η ζημιά που προκλήθηκε στον παθόντα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, τότε επιβάλλονται οι ποινές του άρθρ. 2 αυτού του Νόμου».

¹⁹⁵ Περί της δικαστηριακής πρακτικής βλ. ενδεικτικά ΑΠ 89/1966, 1367/1987, 1622/1993, 1096/1998, 372/1999 (Συμβ), 789/1999, 317/2000, 98/2001 (Συμβ), 148/2001, 967/2004 (Συμβ), 383/2006, 1384/2007 (Συμβ), 698/2009, 2008/2009 (Συμβ), 280/2013, 619/2014 και ΣυμβΠλημΛαρ 424/200

¹⁹⁶ Περί της νομολογιακής αντίληψης βλ. μεταξύ άλλων ΑΠ 52/1982 (Συμβ) και 483/1987 (Συμβ), στις οποίες εκτός από την κατά συνήθεια τέλεση καταφάσκει και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη.

Όταν συντρέχει η διακεκριμένη περίπτωση της πράξης που τυποποιείται στην παράγραφο 1¹⁹⁷, αυτή τρέπεται σε κακούργημα και τιμωρείται με κάθειρξη έως και 10 έτη έναντι της επιβαλλόμενης ποινής τουλάχιστον 2 ετών που αντιστοιχεί στη βασική μορφή του εγκλήματος. Σημειώνεται ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται επικουρικά και οι πράξεις τιμωρούνται κατ' αυτόν τον τρόπο εφόσον δεν τιμωρούνται βαρύτερα από διατάξεις του ΠΚ. Σημειώνεται δε, ότι η τέλεση της ζωοκλοπής τιμωρείται βαρύτερα, εφόσον τελείται από καθ' έξη δράστη ήδη από το Ρωμαϊκό δίκαιο¹⁹⁸.

18. Για την προστασία του περιβάλλοντος (ν. 1650/1986 άρθρο 28§3 περ. β)

«Όποιος προκαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον...τέλέστηκε από υπαίτιο που σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος...και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ ή από υπαίτιο που διαπράττει εγκλήματα του παρόντος άρθρου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ»

Στην περίπτωση λοιπόν που το έγκλημα τελείται κατά συνήθεια και συγχρόνως το όφελος του δράστη ξεπερνά το προβλεπόμενο οικονομικό όριο, η ποινή από αυτή της φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους τρέπεται και σε αυτή την περίπτωση σε ποινή κάθειρξης έως 10 έτη. Το ίδιο αποτέλεσμα επέρχεται και στην χρηματική ποινή, όπου το ανώτατο όριο της προβλεπόμενης στην παράγραφο 2 αποτελεί πλέον στην παράγραφο 3 το κατώτατο όριο αυτής. Την ίδια απαξία εμφανίζει και η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος, όπως άλλωστε παρατηρείται και στην πλειοψηφία των εγκλημάτων της παρούσας ενότητας.

19. Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ν. 3028/2002)

Άρθρο 53 §2- Κλοπή μνημείων : *«Αν η πράξη τελέστηκε από πρόσωπα ενωμένα για τη διάπραξη κλοπών ή ληστειών ή για τη διάπραξη εγκλημάτων που προβλέπονται στον παρόντα νόμο επιβάλλεται κάθειρξη. Η ίδια ποινή επιβάλλεται εάν ο δράστης διαπράττει κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα κλοπές μνημείων».*

¹⁹⁷ «Όποιος με πρόθεση, κρύβει, αγοράζει, παίρνει ως ενέχυρο, ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο δέχεται ζώα ή σφάγια ή μέρη από σφάγια που προέρχονται από ζωοκλοπή ή ζωοκτονία ή μεταβιβάζει σε άλλον την κατοχή τους ή συνεργεί στη μεταβίβασή τους...»

¹⁹⁸ Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ.4 επ.

Το έγκλημα της κλοπής μνημείων παραμένει κακούργημα και στην περίπτωση κατάφασης της κατά συνήθεια τέλεσης, επιβάλλεται ωστόσο σε αυτή την περίπτωση ποινή κάθειρξης -ήτοι πέντε (5) έως είκοσι (20) έτη (52 § 3 ΠΚ)- αντί της αρχικά προβλεπόμενης κάθειρξης έως και 10 έτη.

Άρθρο 54- Υπεξαίρεση μνημείων: *«Με κάθειρξη μέχρι (10) δέκα ετών τιμωρείται η υπεξαίρεση (άρθρο 375 του Ποινικού Κώδικα), αν έχει αντικείμενο μνημείο με ιδιαίτερα μεγάλη αξία ή αν ο δράστης τελεί την πράξη της υπεξαίρεσης μνημείων κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια».*

Εφόσον λοιπόν αντικείμενο της υπεξαίρεσης είναι μνημείο και ο δράστης τελεί αυτού του είδους τις πράξεις κατά συνήθεια, αντί της ποινής που προβλέπεται στο 375 §1 (ποινή έως δύο ετών), επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι 10 έτη¹⁹⁹.. Σημειώνεται δε, ότι ως ίδιας απαξίας κρίνεται και αντίστοιχη ποινή επιβάλλεται κατά τον ΠΚ και στην περίπτωση που η συνολική αξία του υπεξαηρεθέντος, αντικειμένου (ανεξαρτήτως των επιμέρους χαρακτηριστικών του) υπερβαίνει το ποσό των 120.000 ευρώ.

Άρθρο 55- Αποδοχή και διάθεση μνημείων που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος: *«Η πράξη της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 394 παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα) τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών, αν έχει αντικείμενο μνημείο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό προέρχεται από αξιόποινη πράξη. Επιβάλλεται κάθειρξη, αν ο υπαίτιος επιχειρεί την πράξη του προηγούμενου εδαφίου κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια».*

Η εν λόγω διάταξη αποτελεί διακεκριμένη μορφή του εν τω ΠΚ αντίστοιχου εγκλήματος και στοιχειοθετείται εφόσον το αντικείμενο της αποδοχής/διάθεσης είναι μνημείο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας. Απαιτείται μάλιστα ο δράστης να γνωρίζει ότι αυτό αποκτήθηκε μέσω της τέλεσης εγκλήματος. Εφόσον πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις και ο δράστης δρα κατά συνήθεια τότε στοιχειοθετείται διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος τιμωρούμενη με ποινή κάθειρξης (5-20 έτη) αντί της αρχικά προβλεπόμενης κάθειρξης έως και 10 έτη.

Άρθρο 61 §2-Παράνομη ανασκαφή ή άλλη αρχαιολογική έρευνα

«Αν οι πράξεις της προηγούμενης παραγράφου τελέσθηκαν μέσα σε αρχαιολογικούς χώρους ή αν ο υπαίτιος τις επιχειρεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη».

Όπως και η πλειονότητα των εγκλημάτων που τυποποιούνται στον εν λόγω νόμο, η ήδη τιμωρούμενη σε βαθμό κακούργηματος παράνομη ανασκαφή προς εύρεση αρχαίων, η οποία επισύρει ποινή κάθειρξης έως 10 έτη, εφόσον τελείται κατά συνήθεια τιμωρείται με ποινή κάθειρξης – ήτοι

¹⁹⁹ Βλ. μεταξύ άλλων και ΑΠ 1144/2011, 1138/2013 και ΤριμΕφΚακΚρητ 296/2004.

ποινή 5 έως και 20 έτη-. Ως ίδιας απαξίας αξιολογείται και η παράνομη ανασκαφή στα πλαίσια αρχαιολογικών χώρων, η οποία θα μπορούσε να πει κανείς ότι προκαλεί σχεδόν με σιγουριά μεγαλύτερη βλάβη στα προστατευόμενα πολιτιστικά αγαθά που υπάρχουν στο χώρο, προκαλώντας εκ νέου προβληματισμό για την εξίσωση ορισμένων συμπεριφορών εκ μέρους του νομοθέτη.

Άρθρο 62- Παράνομη χρήση ανιχνευτή μετάλλου: *«Αν η πράξη της προηγούμενης παραγράφου τελέσθηκε μέσα σε αρχαιολογικούς χώρους ή αν ο υπαίτιος της πράξης την επιχειρεί κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) ετών».*

Η παράνομη χρήση ανιχνευτή μετάλλου συνεχίζει να τιμωρείται ως πλημμέλημα (βαρύτερα ωστόσο) και στην περίπτωση που τελείται κατά συνήθεια. Το πλαίσιο αυξάνεται λοιπόν με την επιβαλλόμενη ποινή από ποινή τουλάχιστον 3 μηνών να ανέρχεται σε αυτή των τουλάχιστον 3 ετών²⁰⁰. Ως ίδιας απαξίας κρίνεται και η χρήση ανιχνευτών μετάλλου στα πλαίσια αρχαιολογικού χώρου, γεγονός που εγείρει τους ίδιους προβληματισμούς με τους διατυπωθέντες στα πλαίσια του άρθρου 61.

20. Εφαρμογή της Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής (ν. 3305/2005 άρθρο 26 §2)

«Όποιος κατά παράβαση του άρθρου 8 πωλεί ή αγοράζει ή προσφέρει προς πώληση ή αγορά γενετικό υλικό ή γονιμοποιημένα ωάρια ή υλικό προερχόμενο από γονιμοποιημένα ωάρια ή μεσολαβεί στην πώληση ή αγορά των ανωτέρω ή αποκρύπτει ή παραποιεί στοιχεία του ιατρικού φακέλου με σκοπό την πώληση γενετικού υλικού ή γονιμοποιημένων ωαρίων, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών. Αν όμως ο υπαίτιος διαπράττει τις ως άνω πράξεις κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, τιμωρείται με ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα (10) ετών».

Εν προκειμένω εφόσον συντρέχει η διακεκριμένη περίπτωση της κατά συνήθεια τέλεσης, το έως τότε πλημμέλημα της παράνομης αγοραπωλησίας γονιμοποιημένου γενετικού υλικού, το οποίο απειλείτο με ποινή τουλάχιστον 2 έτη, τρέπεται σε κακούργημα και τιμωρείται πλέον με ποινή κάθειρξη έως 10 έτη, με την απόκλιση της αξιολόγησης των ως άνω συμπεριφορών να εμφανίζεται ως υπερμεγέθης και ίσως αδικαιολόγητη.

21. Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις (ν. 3691/2008 Άρθρο 45§1 περ. γ)

²⁰⁰ Βλ. ΑΠ 1144/2011 για τη νομολογιακή αποτύπωση της κατά συνήθεια τέλεσης παράνομης χρήσης ανιχνευτή.

«Ο υπαίτιος των πράξεων του στοιχείου α' τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και με χρηματική ποινή από πενήντα χιλιάδες (50.000) ευρώ έως δύο εκατομμύρια (2.000.000) ευρώ, αν ασκεί τέτοιου είδους δραστηριότητες κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή είναι υπότροπος ή έδρασε για λογαριασμό, προς όφελος ή εντός των πλαισίων εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή ομάδας».

Η πράξη του νομιμοποίησης εσόδων όπως τυποποιείται στο άρθρο 45§1 απειλείται με κάθειρξη έως 10 έτη. Παραμένει δε κακούργημα στις περιπτώσεις που τελείται κατά συνήθεια²⁰¹, τιμωρούμενο απλώς με μεγαλύτερη ποινή, ήτοι με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών²⁰². Σημειώνεται δε, ότι το ξέπλυμα αποτελεί μία από τις μοναδικές περιπτώσεις που ο νομοθέτης αναφέρει διαζευκτικά στα πλαίσια ενός εγκλήματος την στοιχειοθέτηση διακεκριμένης μορφής είτε μέσω της κατά συνήθεια τέλεσής του είτε λόγω της τέλεσης στα πλαίσια τρομοκρατικής ή εγκληματικής οργάνωσης, αποδίδοντάς τους την ίδια απαξία²⁰³.

22. Δωρεά και μεταμόσχευση οργάνων και άλλες διατάξεις (ν. 3984/2011)

Άρθρο 36: *«Αν τα αδικήματα που προβλέπονται στο άρθρο 35 τελούνται καθ' υποτροπή, κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή αν το θύμα είναι ανήλικος ή άτομο με διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης τιμωρούνται με κάθειρξη...»*

Άρθρο 60: *«Αν τα αδικήματα που προβλέπονται στο άρθρο 59 τελούνται καθ' υποτροπή, κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή αν το θύμα είναι ανήλικος ή άτομο με διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης τιμωρούνται με κάθειρξη».*

Το άρθρο 36 ορίζει ότι το αδίκημα της αφαίρεσης οργάνων τρέπεται από πλημμέλημα σε κακούργημα εφόσον καταφαθούν οι προϋποθέσεις της συνήθειας. Το πλαίσιο ποινής τότε επαυξάνεται και καταλήγει να ανέρχεται σε κάθειρξη -5 έως και 20 έτη-. Σημειώνεται ότι η αρχικώς επαπειλούμενη, ανάλογα με την εν προκειμένω τελεσθείσα πράξη, κινείται στα βασικά εγκλήματα σε ένα πλαίσιο μεταξύ τουλάχιστον 4 μηνών έως ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 ετών. Ακολουθώς, σύμφωνα με το άρθρο 60 καθίστανται, επίσης, κακουργήματα οι περιγραφόμενες στο άρθρο 59

²⁰¹ Βλ. και ΑΠ 454/2016 για την πρακτική αντιμετώπιση του ζητήματος.

²⁰² Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι στον προηγούμενο νόμο περί νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (ν. 2331/1995 όπως τροποποιήθηκε με τους 3424/2005 και 3472/2006), η κατά συνήθεια τέλεση εμφανιζόταν μόνο στα πλαίσια της λίστας των βασικών εγκλημάτων ενώ δεν καθ' εαυτή διακεκριμένη μορφή της τέλεσης του εγκλήματος του ξέπλυματος, ενώ τιμωρείτο εφόσον τελούσε τις πράξεις αυτές κατ' επάγγελμα, ήταν υπότροπος ή ιδιαίτερα επικίνδυνος. Και σε αυτή την περίπτωση λοιπόν φαίνεται η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη να αντικαταστάθηκε από την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος. Για τις προβληματικές που προέκυπταν στα πλαίσια του νόμου αυτού από την χρήση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας βλ. μεταξύ άλλων και Βασιλακόπουλος Π., ο.π., σ.1361 επ.

²⁰³ Στην παραπάνω παρατήρηση θα επανέλθουμε προς το τέλος της εργασίας, όπου ανακύπτει ο προβληματισμός αναφορικά με τη σχέση μεταξύ συνήθειας, επικινδυνότητας και οργανωμένων ομάδων προς τέλεση εγκλημάτων.

πλημμεληματικές πράξεις οι οποίες σχετίζονται με την αφαίρεση ιστών και κυττάρων, στην περίπτωση που αυτές τελούνται κατά συνήθεια και η επαπειλούμενη ποινή ανέρχεται και πάλι σε αυτή της κάθειρξης -5 έως 20 έτη-. Ως ίδιας απαξίας συμπεριφορές θεωρούνται δε η υποτροπή του δράστη και οι ιδιαίτερες ιδιότητες του θύματος ως ανήλικο ή άτομο με διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης, ήτοι άτομα τα οποία θεωρείται ότι πρέπει να απολαμβάνουν μεγαλύτερης προστασίας. Σημειώνεται τέλος, ότι ο νόμος θεωρεί τη συνδρομή των όρων ως επιβαρυντικές περιστάσεις, ενώ στην ουσία αλλάζει τελείως το πλαίσιο ποινής το οποίο επιβάλλεται στις περιπτώσεις αυτές, γεγονός που δημιουργεί αρκετούς προβληματισμούς σχετικά με την ορθότητα αυτής της εκτίμησης²⁰⁴.

23. Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών (ν. 4177/2013 άρθρο 20 §1 περ. β)

«Επιβάλλεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) ετών, αν ο υπαίτιος διαπράττει την παράβαση αυτή κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια».

Στην περίπτωση που ο δράστης του εγκλήματος της μη συμμόρφωσης συστημάτων μέτρησης/μετρητών ποσότητας καυσίμων πράττει τούτο κατά συνήθεια, εξακολουθεί να τιμωρείται για την τέλεση πλημμελήματος αλλά πλέον αντί για ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 6 μηνών, η οποία προβλέπεται στην περ. α ως ποινή για το βασικό έγκλημα, η ποινή που του επιφυλάσσεται ανέρχεται σε αυτή των τουλάχιστον 3 ετών.

24. Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις (ν. 4251/2014)

Άρθρο 29 §5- διευκόλυνση εισόδου στο ελληνικό έδαφος: *«Όποιος διευκολύνει την είσοδο... Αν ο ανωτέρω ενήργησε εκ κερδοσκοπίας ή κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή το έγκλημα τελείται από δύο (2) ή περισσότερους από κοινού, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον πενήντα χιλιάδων (50.000)».*

Όπως άλλωστε και στις περισσότερες εκ των ήδη αναφερομένων περιπτώσεων, η τέλεση του εγκλήματος κατά συνήθεια οδηγεί στην τιμώρηση του δράστη με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών αντί της προβλεπόμενης για τη βασική μορφή του εγκλήματος κάθειρξης έως 10 έτη. Εκτός της αύξησης του μεγέθους της στερητικής της ελευθερίας ποινής παρατηρείται δε και η αύξηση του ορίου της προβλεπόμενης χρηματικής ποινή από τουλάχιστον 20.000 ευρώ σε τουλάχιστον 50.000 ευρώ. Η τέλεση με σκοπό κερδοσκοπίας και η τέλεση από ομάδα συνιστάμενη από τουλάχιστον 2 άτομα

²⁰⁴ Βλ. και ανωτέρω Κεφ. 1^ο περί της προβληματικής σχετικά με την κατηγοριοποίηση αυτή και τις συνέπειες που επιφέρει η επιλογή του χαρακτηρισμού ως διακεκριμένη περίπτωση ή ως επιβαρυντική περίπτωση.

θεωρούνται ως προκαλούσες την ίδια βλάβη στην έννομη τάξη και χρήζουσες επίσης της αυτής βαρύτερης τιμώρησης.

Άρθρο 30§1 περ. β: Υποχρεώσεις μεταφορέων: *«Με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τριάντα χιλιάδων (30.000) έως εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο, αν ο υπαίτιος ενεργεί εκ κερδοσκοπίας, κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή είναι υπότροπος ή έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου ή τουριστικού ή ναυτιλιακού ή ταξιδιωτικού πράκτορα ή αν δύο ή περισσότεροι ενεργούν από κοινού».*

Η μεταφορά ή η διευκόλυνση μεταφοράς ή η εξασφάλιση καταλύματος για απόκρυψη των μη δικαιούμενων να εισέλθουν στη χώρα αποτελεί συμπεριφορά τιμωρούμενη ως κακούργημα με ποινή κάθειρξης μέχρι 10 ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) έως τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο. Στην περίπτωση δε που η πράξη αυτή τελείται επανειλημμένα και εκφράζεται η ροπή του δράστη προς τέλεση νέων εγκλημάτων η επαπειλούμενη ποινή ανέρχεται σε κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών και η χρηματική ποινή αντίστοιχα διπλασιάζεται²⁰⁵. Ως ίδιας απαξίας συμπεριφορές τυποποιούνται οι τελούμενες από άτομα, το επάγγελμα των οποίων θεωρεί ο νομοθέτης ότι διευκολύνει κατά πολύ την τέλεση της απαγορευμένης αυτής πράξης λόγω της στενής τους σχέσης με την τέλεση μεταφορών. Η αναφορά και των δημοσίων υπαλλήλων ακολουθεί μάλλον τη σκέψη ότι ως όργανα του ίδιου του κράτους, ενδεχόμενες εγκληματικές συμπεριφορές τους βλάπτουν την έννομη τάξη περισσότερο.

25. Ενσωμάτωση της Οδηγίας...(ν. 4443/2016)

Άρθρο 28§3 περ. δ και §4-Αξιοποινες πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες: *«Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών αν...ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το περιουσιακό όφελος που πράγματι επήλθε ή η ζημία που πράγματι αποφεύχθηκε ή η προξενθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ...4. Στην περίπτωση των τριών πρώτων εδαφίων της προηγούμενης παραγράφου, αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη.*

Άρθρο 31§2 περ. δ και §3- Αξιοποινή χειραγώγηση της αγοράς:*«2. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 1 επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι δέκα ετών: α) αν η αξία των παράνομων συναλλαγών ή των εντολών για διενέργεια συναλλαγής υπερβαίνει συνολικά τα πέντε (5) εκατομμύρια ευρώ ή β) αν η μέση ημερήσια αξία των παράνομων συναλλαγών ή των εντολών για τη διενέργεια συναλλαγής υπερβαίνει το*

²⁰⁵ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 817/2008 για την θεώρηση της νομολογίας επί του θέματος.

ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ ή γ) αν το περιουσιακό όφελος ή η αποφευχθείσα ζημία ή η προξενθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ ή δ) αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το περιουσιακό όφελος ή η αποφευχθείσα ζημία ή η προξενθείσα ζημία υπερβαίνει το ποσό των διακοσίων πενήντα χιλιάδων (250.000) ευρώ.³ Στην περίπτωση των τριών πρώτων εδαφίων της προηγούμενης παραγράφου, αν ο υπαίτιος είναι πρόσωπο που διαπράττει το έγκλημα της παραγράφου 1 κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια, επιβάλλεται κάθειρξη. 4. Στην περίπτωση της παραγράφου 2 αν ο υπαίτιος είναι μέλος εγκληματικής οργάνωσης κατά την έννοια του άρθρου 187 παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα και τα παραπάνω αδικήματα τελούνται με σκοπό να ποριστεί η εγκληματική οργάνωση υλικά ή άλλα οφέλη, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών.

Με βάση τα τυποποιηθέντα στην §2, το έγκλημα της χειραγώγησης της αγοράς από την απειλούμενη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους φτάνει να τιμωρείται πλέον με ποινή κάθειρξης έως 10 έτη²⁰⁶. Η κατά συνήθεια τέλεση θα πρέπει να συνοδεύεται από την ταυτόχρονη κατάφαση της πρόκλησης ζημίας ή της αποκόμισης οφέλους ποσού άνω των 250.000 ευρώ ούτως ώστε είναι δυνατή η στοιχειοθέτηση της ανωτέρω διακεκριμένης μορφής. Παρατηρείται δε, ότι το απαιτούμενο ποσοτικό όριο το οποίο απαιτείται σε αυτή την περίπτωση είναι εμφανώς μειωμένο σε σχέση με τα όσα προβλέπονται στις λοιπές περιπτώσεις. Ακολουθώντας μέσω της §3, η οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνιστά διακεκριμένη περίπτωση των ήδη διακεκριμένων περιπτώσεων υπό περ. α, β, γ της §2, η ποινή συνεχίζει να αυξάνεται και διαμορφώνεται ένα τελικό πλαίσιο 5 έως 20 ετών αντί του αρχικά διαμορφούμενου 5 έως 10 ετών. Εφόσον λοιπόν οι ήδη διακεκριμένες περιπτώσεις του εν λόγω εγκλήματος -εκτός αυτής που δημιουργείται από την κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση φυσικά- τελούνται κατά συνήθεια, η απαξία που εμφανίζουν είναι μεγαλύτερη και τιμωρούνται βαρύτερα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος, η άποψη που διατυπώνεται από τον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου στα πλαίσια της γνωμοδότησης 1/2017 πως η αρχική εκτίμηση σχετικά με την τέλεση των εγκλημάτων κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και η αναγωγή του πλημμελήματος της αξιόποινης χειραγώγησης της αγοράς σε κακούργημα γίνεται από τα αρμόδια όργανα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

26. Παρέκβαση για το έγκλημα της Μαστροπείας (349 ΠΚ)

Παρά το ότι στα πλαίσια του εγκλήματος της μαστροπείας δε συναντάμε τον όρο της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, κρίνεται ως πρόσφορη η αναφορά της καθώς το στοιχείο της

²⁰⁶ Τόσο στο άρθρο 28 όσο και στο άρθρο 31 η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος επιφέρει τα ίδια αποτελέσματα και για αυτό το λόγο επιλέγεται η ανάλυση του ενός από αυτά.

πορνείας σχετίζεται άμεσα με αυτήν. Θεωρείται λοιπόν από τη νομολογία ότι «Προαγωγή στην πορνεία είναι η παρακίνηση του παθόντος προσώπου με οποιοδήποτε τρόπο να παρέχει κατά συνήθεια σαρκικές ηδονές σε άοριστο αριθμό προσώπων αντί χρηματικής ή άλλης αμοιβής. Εξώθηση είναι η διέγερση αισθημάτων που διαφθείρουν την ηθική του ανηλίκου και προκαλούν πρόωρα την ροπή του στην πορνεία, ενώ υπόθαλψη ή διευκόλυνση της πορνείας υπάρχει όταν δημιουργούνται με πράξη ή παράλειψη οι κατάλληλες συνθήκες για τη συνέχιση της εν λόγω κατάστασης»²⁰⁷. Η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης της πράξης και της ύπαρξης της ροπής, ως στοιχείο της προσωπικότητας του δράστη, λαμβάνονται υπόψη, όχι στο πρόσωπο του δράστη όπως έχουμε συνηθίσει αλλά στα πρόσωπο του θύματος. Ο εξαναγκασμός ή η παρακίνηση κάποιου προσώπου στην επανειλημμένη τέλεση μίας ενέργειας μέσω της οποίας το τελευταίο αποκτά ροπή, είναι λοιπόν και το στοιχείο που καθιστά αξιόποινες τις πράξεις του δράστη. Αν από την άλλη πλευρά εφόσον το ‘‘θύμα’’ δεν τελεί επανειλημμένως ή τελεί μόνο ευκαιριακά τέτοιες πράξεις, τότε αυτός που το εξαναγκάζει ή το παρακινεί δεν μπορεί να κριθεί ένοχος για την τέλεση του εγκλήματος της μαστροπείας, γεγονός που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την προσέγγιση της συνήθειας από μία διαφορετική οπτική.

c) Κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των εγκλημάτων

Η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης δύναται να οδηγήσει, όπως είδαμε, στα εξής ενδεχόμενα: τη θεμελίωση του αξιοποίνου και την τροπή μίας ποινικώς αδιάφορης συμπεριφοράς σε έγκλημα, την επαύξηση του αξιοποίνου με τη ταυτόχρονη όμως διατήρηση του χαρακτηρισμού του εγκλήματος ως πλημμέλημα ή ως κακούργημα και τέλος η τροπή ενός μέχρι πρότινος πλημμελήματος σε κακούργημα. Στόχος της εν λόγω ενότητας είναι η ανεύρεση τυχόν κοινών στοιχείων, μεταξύ των εγκλημάτων στα οποία τυποποιείται η κατά συνήθεια τέλεση, ούτως ώστε οριοθετηθεί πληρέστερα η υπό εξέταση έννοια.

Ξεκινώντας από το πρώτο ενδεχόμενο και τις περιπτώσεις θεμελίωσης του αξιοποίνου, τα εγκλήματα τα οποία παρατίθενται ανωτέρω (επαιτεία, αισχροκέρδεια, παροχή ασύλου σε παίκτης) δε φαίνεται να μοιράζονται κάποιο κοινό χαρακτηριστικό πλην της επιλογής του νομοθέτη να τα ομαδοποιήσει κατ’ αυτόν τον τρόπο, επιλογή η οποία φαίνεται να εκπορεύεται από λόγους σκοπιμότητας και μόνο. Επέλεξε λοιπόν κάποιες συμπεριφορές, οι οποίες όταν τελούνται μεμονωμένα φαίνονται ως ‘‘άκακες’’ για την κοινωνική συνοχή, ενώ αντίθετα η επανειλημμένη και συνεχής δραστηριοποίηση σε αυτούς τους τομείς αποτελεί μία ένδειξη απομάκρυνσης από το

²⁰⁷ ΑΠ 741/2013. Βλ. επίσης ΑΠ 402/2004 (Συμβ) , 1635/2006, 1447/2007, 1468/2008, όπου θεωρείται ως πορνεία η «παροχή κατά συνήθεια σαρκικών ηδονών σε άοριστο αριθμό προσώπων»

κοινωνικό σύνολο και διάσπασης των δεσμών συνοχής αυτής. Η αναφορά λοιπόν στην κατ' επάγγελμα τέλεση (που εμφανίζεται διαζευκτικά αναφερόμενη στα δύο εκ των τριών αυτών εγκλημάτων) αποτελεί ίσως μία πιο δικαιολογημένη επιλογή για την επίτευξη του σκοπού αυτού καθώς και στις 3 περιπτώσεις, ο τρόπος βιοπορισμού με όχι καθόλα νόμιμα μέσα είναι ίσως και το μοναδικό συνδετικό στοιχείο. Ειδικότερα, με την αισχροκέρδεια, ο νομοθέτης φαίνεται να θέλει να καλύψει τα κενά που αφήνονται ατιμώρητα σε περίπτωση μη στοιχειοθέτησης του εγκλήματος της τοκογλυφίας. Μιας και αποτελεί ωστόσο μία συνήθη ανθρώπινη συμπεριφορά η επιδίωξη (ακόμα και δυσανάλογου) κέρδους, ο νομοθέτης θέλησε να περιορίσει το αξιόποιο και επέλεξε την κατά συνήθεια τέλεση για την επίτευξη αυτού του στόχου, θεωρώντας μάλλον ότι τότε η συμπεριφορά εμφανίζεται ως πιο συστηματική, δίνοντας επαρκή εχέγγυα αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Ακολούθως το έγκλημα της επαιτείας αποτελεί κλασική περίπτωση τιμώρησης του φρονήματος και του τρόπου ζωής του δράστη, η οποία θα έπρεπε να ακολουθήσει τη πορεία του εγκλήματος της αλητείας και να καταργηθεί ως αναχρονιστικός θεσμός. Τέλος, όσον αφορά τη διάταξη του Β.δ. 29/1971, δεν είναι καν δυνατή η ανεύρεση του λόγου για τον οποίο η συμπεριφορά αυτή τυποποιείται ως έγκλημα και γι' αυτό δεν σχολιάζεται περαιτέρω.

Περνώντας στο δεύτερο ενδεχόμενο, η βαρύτερη τιμώρηση με την εξακολούθηση χαρακτηρισμού της εγκληματικής συμπεριφοράς ως πλημμέλημα φαίνεται να επιφυλάσσεται από τη μία πλευρά σε εγκλήματα πλήττοντα "σε μικρότερο βαθμό" την έννομη τάξη και την κοινωνική συνοχή και από την άλλη πλευρά σε εγκλήματα, όπου η τυποποίηση της κατά συνήθεια τέλεσης δεν ακολουθείται από άλλες περιστάσεις ενέχουσες πιο αντικειμενικά στοιχεία. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία εγκλημάτων -όπως π.χ. στην περίπτωση της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής, της παράνομης αλιείας ή της μη συμμόρφωσης συστημάτων μέτρησης/μετρητών ποσότητας καυσίμων- θα μπορούσε εύκολα να γίνει δεκτό ότι οι εν λόγω συμπεριφορές όχι μόνο δε θα έπρεπε να τιμωρούνται κατ' αυτόν τον τρόπο εφόσον τελούνται κατά συνήθεια αλλά θα έπρεπε να αποποινικοποιηθούν και να μετατραπούν σε κυρώσεις αστικού ή διοικητικού τύπου και. Αναφορικά με τη δεύτερη κατηγορία που διακρίναμε, ως πλημμελήματα συνεχίζουν να χαρακτηρίζονται και οι συμπεριφορές στα πλαίσια των οποίων τυποποιείται μόνο η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος (και όχι η κατ' επάγγελμα). Θα μπορούσαμε μάλιστα να πούμε ότι σε όλες αυτές τις περιπτώσεις είναι δυνατή και η ύπαρξη κάποιας μορφής (ακόμα και εξαναγκασμένης) συναίνεσης από το θύμα, το οποίο εγείρει επίσης προβληματισμούς. Αποδοκιμάζεται σε αυτές τις περιπτώσεις η προσωπικότητα του δράστη και η εκδήλωση από αυτόν συμπεριφορών που θίγουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ακόμη και στην

περίπτωση κατά την οποία το θύμα κατά του οποίου στρέφεται η πράξη δεν εναντιώνεται στην τέλεση των πράξεων αυτών.

Προχωρώντας στις περιπτώσεις όπου βαρύτερη τιμώρηση επιφυλάσσεται σε κακουργήματα, το πλαίσιο ποινής φαίνεται να ακολουθεί κάποιες προδιαγραφές και να ανέρχεται τις περισσότερες φορές σε κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών (από την προβλεπόμενη ποινή κάθειρξης έως 10 έτη) ή να αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση στο ήδη τεθειμένο πλαίσιο ποινής. Και σε αυτή την περίπτωση το μόνο κοινό μεταξύ των εγκλημάτων που κατέστη δυνατό να ανευρεθεί είναι η με κάποιο τρόπο σύνδεσή τους με την οργανωμένη εγκληματικότητα -όπως άλλωστε φαίνεται χαρακτηριστικά και από την ύπαρξη των εγκλημάτων του 351^A, του ν. περί αρχαιοτήτων καθώς και του Κώδικα περί Μετανάστευσης στη λίστα του 187- και τη συστηματική διασάλευση της έννομης τάξης..

Τέλος, παρατηρείται ότι η αναγωγή σε κακουργήματα αφορά συνήθως εγκλήματα τα οποία φαίνεται να επιφέρουν κάποιο οικονομικό όφελος στο δράστη²⁰⁸. Τα πλαίσια ποινής στις παραπάνω περιπτώσεις ανέρχονται συνήθως, ανεξαρτήτως της ποινής που απειλείτο για το βασικό έγκλημα, σε ποινή κάθειρξης έως 10 έτη με ενδεχόμενη ταυτόχρονη επιβολή χρηματικής ποινής. Και από την εν λόγω κατηγοριοποίηση φαίνεται να προκύπτει ότι η αναγωγή σε κακούργημα αφορά εγκλήματα, τα οποία εμφανίζονται στην κοινωνική συνείδηση ως συνδεδεμένα με την οργανωμένη εγκληματικότητα. Η πλειονότητα άλλωστε των εγκλημάτων που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία ανευρίσκονται και στη λίστα του άρθρου 187, όπου για την τιμώρηση της εγκληματικής οργάνωσης απαιτείται η τέλεση των πράξεων αυτών σε βαθμό κακουργήματος, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται όπως είδαμε μέσω της τυποποίησης των αναφερόμενων διακεκριμένων μορφών.

Για ποιο λόγο, λοιπόν, επιλέγει ο νομοθέτης να τιμωρεί βαρύτερα ειδικά αυτά τα εγκλήματα και όχι κάποια άλλα; Ποια είναι τα κοινά στοιχεία μεταξύ αυτών των (άκρως ετερογενών) εγκλημάτων και για ποιο λόγο τιμωρούνται κατά παρόμοιο τρόπο τόσο διαφορετικές συμπεριφορές; Σε τι τελικά έγκειται η απαξία της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος; Νομιμοποιείται η κατ' αυτόν τον τρόπο αναγωγή μίας πλημμεληματικής πράξης σε κακούργημα; Έχει σχέση το είδος του εγκλήματος και η συχνότητα τέλεσής του²⁰⁹ με την αναγωγή του σε κακούργημα εφόσον αυτό τελείται κατά

²⁰⁸ Βλέπε χαρακτηριστικά τα εγκλήματα της πλαστογραφίας, της δωροληψίας, της πορνογραφίας, της εκβίασης της απάτης, της τοκογλυφίας, της κλοπής, της χειραγώγησης της αγοράς ή και πράξεις σχετιζόμενες με αγοραπωλησίες στη μαύρη αγορά (μεταμόσχευση οργάνων, αγοραπωλησία γενετικού υλικού) κοκ.

²⁰⁹ Θα μπορούσε να υποστηριχθεί τότε ότι υπάρχει κάποια σχέση μεταξύ της τυποποίησης του συγκεκριμένου εγκλήματος και της στατιστικής αποτύπωσης της συχνότητας τέλεσής του, καθώς με αυτόν τον τρόπο θα μειωνόταν η εν λόγω εγκληματικότητα για το χρονικό διάστημα που θα παρέμενε στη φυλακή ο δράστης. Πρβλ. και *Μαγγανάς Α.*, Το πρόβλημα, ο.π., σ. 1009, σχετικά με το ζήτημα της λήψης υπόψιν του αριθμού των στατιστικών περί του συγκεκριμένου εγκλήματος για την εκτίμηση της επικινδυνότητας ή μη του συγκεκριμένου δράστη. Ο κίνδυνος λοιπόν υποτροπής, ο

συνήθεια; Γνωρίζοντας όμως ότι τα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να απαντηθούν με βεβαιότητα και συνέπεια προς το λοιπό δικαιοσύνη σύστημα, λαμβάνουν τη μορφή ρητορικής ερώτησης, διατυπώνονται χάριν προβληματισμού και έχουν ως σκοπό τη συνειδητοποίηση της σαθρής βάσης στην οποία στηρίζονται οι παραδοχές της συνήθειας²¹⁰. Ο νομοθέτης δε φαίνεται λοιπόν, να επιλέγει βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων τα εγκλήματα στα οποία τυποποιείται η συνήθεια αλλά αντιθέτως προβαίνει στην εν λόγω διαδικασία “αυθαίρετα” και με βάση “ενσωματωμένα” στην Ποινική Δικαιοσύνη στερεότυπα περί ιδιαίτερων κατηγοριών ανθρώπων και εγκλημάτων. Η έλλειψη συνοχής μεταξύ των κατηγοριών, καθώς και η διαφορετική βαρύτητα και απαξία των εν λόγω πράξεων, επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη²¹¹.

Η λίστα των εγκλημάτων αυτών περιέχει ποικίλες συμπεριφορές πλήττουσες διάφορα προστατευόμενα από την έννομη τάξη έννομα αγαθά. Συνιστάμενες είτε σε πράξεις βλάπτουσες οικονομικής φύσεως αγαθά, πράξεις κατά της γενετήσιας ελευθερίας, πράξεις θίγουσες τη δημόσια τάξη και ασφάλεια²¹² είτε σε εγκληματικές ενέργειες στις οποίες δεν μπορούμε να ορίσουμε επακριβώς το έννομο αγαθό, δεν καθίσταται δυνατή η εύρεση κοινών χαρακτηριστικών μέσω του αντικειμένου που προτίθεται ο νομοθέτης να προστατεύσει περισσότερο από τα άλλα. Σημειώνεται δε, ότι εγκλήματα φέροντα ιδιαίτερα απαξία και προκαλώντα κοινωνική αντίδραση λόγω της ειδικής φύσης τους δε συμπεριλαμβάνονται στις ανωτέρω επιλογές του νομοθέτη περί βαρύτερης τιμώρησης, με μοναδική ίσως εξαίρεση την περίπτωση των βασανιστηρίων, η οποία φαίνεται να εκφράζει όχι μόνο μία νομοθετική επιλογή αλλά και να μεταφέρει εύστοχα τις κοινωνικές αντιλήψεις περί ιεράρχησης της σημασίας των εννόμων αγαθών.

οποίος φαίνεται να είναι και ένας ενδεχόμενος λόγος για τη θεώρηση της συγκεκριμένης πράξης ως μεγαλύτερης απαξίας όταν αυτή τελείται κατά συνήθεια, αποτελεί και σε αυτή την περίπτωση ένα συνδυαστικό κρίκο μεταξύ των υπό διαπραγμάτευση εννοιών.

²¹⁰ Σημειώνεται ότι, οι ίδιοι προβληματισμοί ανακύπτουν και στα πλαίσια της ιδιαίτερης επικινδυνότητας αλλά λόγω του περιορισμένου αριθμού των εγκλημάτων στο οποίο συμβαίνει αυτό και λόγω της θεώρησης της γράφουσας περί της στενής σχέσης μεταξύ της επικινδυνότητας και της συνήθειας επιλέχθηκε η ανάλυση του προβληματισμού σε αυτό το σημείο σωρευτικά και για τις δύο κατηγορίες.

²¹¹ Βλ. και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.197, η οποία αναφέρει ότι η αυξημένη ποινική ευθύνη που επέρχεται μέσω της κατάφασης του κατά συνήθεια εγκλήματος δεν μπορεί να δικαιολογηθεί εξίσου σε όλα τα εγκλήματα στα οποία τυποποιείται.

²¹² Για τις έννοιες της δημόσιας τάξης και της δημόσιας ασφάλειας βλ. *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.271, *Μανωλεδάκης Ι.*, Η διαλεκτική, ο.π., σ. 73-5, *Πανούσης Γ.*, Ανασφάλεια: το Σκιάχτρο της παγκοσμιοποίησης σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 105 επ., *Σκανδάλης Μ.*, Η εξέλιξη της έννοιας της επικινδυνότητας στις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΠοινΔικ 2017, σ. 516 επ., *Συκιάτου Α.*, Παγκοσμιοποίηση και αντεγκληματική πολιτική, ΠοινΔικ 2016, σ.558-9 και *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1329. Για την σύνδεση των εννοιών αυτών και με την επικινδυνότητα του δράστη βλ. *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1342

Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων η κατά συνήθεια και η κατ' επάγγελμα τέλεση τυποποιούνται διαζευκτικά ως διακεκριμένες περιπτώσεις –τόσο στα πλαίσια του νόμου όσο και στα πλαίσια των δικαστικών αποφάσεων-. Η ύπαρξη σχεδίου και οργανωμένης δομής προς διάπραξη εγκλημάτων θεωρείται τότε ότι αποκαλύπτει εκτός από την επαγγελματική ιδιότητα του δράστη και στοιχεία της ενδότερης προσωπικότητάς του και της ροπής του προς τις πράξεις αυτές²¹³. Η ανά πάσα στιγμή ετοιμότητα και η ευκολία με την οποία οι συγκεκριμένοι δράστες προβαίνουν στην τέλεση εγκλημάτων είναι το στοιχείο στο οποίο εντοπίζεται η ιδιαίτερη απαξία που τους αποδίδει ο νομοθέτης. Με βάση αυτό το δεδομένο προχωρά και στην επιλογή των εγκλημάτων που θεωρεί ότι τελούνται ‘‘αποτελεσματικότερα’’ και είναι πιο επιβλαβή για το κοινωνικό σύνολο εφόσον τελούνται από αυτού του είδους τους δράστες.

Ένα ακόμα στοιχείο άξιο μνείας είναι ότι πολλά από τα εγκλήματα στα οποία η κατά συνήθεια τέλεση επαυξάνει τα αξιόποινα, τυποποιούνται και ως εγκλήματα τα οποία αναφέρονται στα πλαίσια του άρθρου 187 περί εγκληματικής οργάνωσης²¹⁴. Το γεγονός αυτό εγείρει αρκετούς προβληματισμούς αναφορικά με την σχέση της συνάφειας της τιμώρησης των δύο αυτών κατηγοριών, οι οποίοι θα επιχειρηθεί να λυθούν στο σχετικό κατωτέρω κεφάλαιο. Ως ένα πρώιμο συμπέρασμα σχετικά με τη σχέση αυτή είναι ότι ίσως η εξέλιξη των μορφών της εγκληματικότητας έχει οδηγήσει σε μία μετεξέλιξη του τρόπου αντιμετώπισης της μελλοντικής συμπεριφοράς των δραστών. Από τον κίνδυνο για την μελλοντική τέλεση εγκλημάτων που εμπεριέχεται στη συμπεριφορά του ατόμου που τελεί εγκλήματα κατά συνήθεια περνάμε πλέον στην απαξία της ‘‘επικίνδυνης’’ ομάδας στην οποία ανήκει το άτομο και η οποία το βοηθάει να συνεχίσει επ' αόριστον να τελεί εγκληματικές πράξεις, καθιστώντας το πέρασμα αυτό μάλιστα πιο εύκολο.

Λόγοι σκοπιμότητας και αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης συγκεκριμένων μορφών εγκληματικότητας, των οποίων παρατηρείται η αύξηση κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, φαίνεται να οδηγούν λοιπόν το νομοθέτη στην επιλογή συγκεκριμένων εγκλημάτων²¹⁵. Ίσως πάλι τα εγκλήματα αυτά να αποτελούν την εικόνα που έχει στο μυαλό του ο νομοθέτης εκφράζοντας τα αντίστοιχα κοινωνικά στερεότυπα, σχετικά με το ποια εγκλήματα διαπράττονται περισσότερο από

²¹³ Περί της σχέσης μεταξύ των δύο αυτών εννοιών βλ. και κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 1, II, b και Κεφ. 1^ο, 3.

²¹⁴ Βλ. για παράδειγμα τα εγκλήματα της τοκογλυφίας, της απάτης, της εκβίασης, της κλοπής, της πορνογραφίας ανηλίκων, της ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής κοκ. Για τη σύνδεση ειδικά του εγκλήματος της εκβίασης επιχειρήσεων με την οργανωμένη εγκληματικότητα και την τιμώρηση της εν λόγω συμπεριφοράς λόγω της ιδιαίτερης εγκληματικής έντασης του δράστη βλ. *Φιλόπουλος Π.*, ο.π., σ.296 επ. και ενδεικτικά την ΑΠ 126/2015 όπου εξετάζεται η κατά συνήθεια τελούμενη εκβίαση καθώς και η κατηγορία για σύσταση και ένταξη σε εγκληματική οργάνωση.

²¹⁵ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.168. Βλ. και υποσημ. 62, 876-7 και 944 επ. περί της μετατροπής του Ποινικού Δικαίου σε ένα σύστημα διαχείρισης κινδύνων γεγονός το οποίο φαίνεται να συνδέεται άμεσα με τα εξεταζόμενα σε αυτό το σημείο ζητήματα.

αδιόρθωτους καθ' έξη εγκληματίες –π.χ. οι επικίνδunami και ‘‘άνώμαλοι- ψυχικά ασθενείς’’ θα προχωρήσουν πιο εύκολα στην τέλεση εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εφόσον το κάνουν μία φορά θα συνεχίσουν την ίδια συμπεριφορά εκτός και αν κάποιος τους σταματήσει-. Η συμπεριφορά άλλωστε αυτή, λόγω και του φόβου που υπάρχει στην κοινωνία σχετικά με συγκεκριμένες κατηγορίες δραστών, φαίνεται κατά το νομοθέτη να ενέχει μεγαλύτερη απαξία και να αξίζει όχι μόνο διαφορετική μεταχείριση στα πλαίσια των σχετικών άρθρων (όπως για παράδειγμα στα ΠΚ 90-92, 38-40 κοκ) αλλά και βαρύτερη τιμώρηση εξεταζόμενη στα πλαίσια της ενοχής του δράστη. Ως ενδεχόμενο παρουσιάζεται βέβαια το να συνδέεται η επιλογή αυτή με τα εμπειρικά-στατιστικά δεδομένα της υποτροπής.

Με την τυποποίηση της συνήθειας επιχειρείται η αντικειμενοποίηση των προϋποθέσεων της διαφορετικής μεταχείρισης συγκεκριμένων κατηγοριών εγκληματιών, μέσω της τροπής της ιδιαίτερης απαξίας που εκφράζεται απέναντι στον εγκληματία σε ιδιαίτερη απαξία έναντι του τελούμενου από αυτόν εγκλήματος. Άλλωστε και η δικαστηριακή πρακτική, με την άρνησή της να εφαρμόσει μεν τη διαφορετική ποινική μεταχείριση των καθ' έξη αλλά αντίθετα με την μεγάλη της προθυμία να ανάγει σε κακουργήματα τα εγκλήματα τα οποία τελούνται κατά συνήθεια μπορεί και να οδήγησε το νομοθέτη στις εν λόγω επιλογές. Όποιος ωστόσο και αν είναι ο λόγος που επιλέγονται τα συγκεκριμένα εγκλήματα από το νομοθέτη, η αυτού του είδους η τιμωρία χωρίς κάποιο στέρεο λόγο δικαιολόγησής της και ειδικά η αναγωγή ορισμένων εξ αυτών των συμπεριφορών σε κακουργήματα με βάση υποκειμενικά και αυθαίρετα κριτήρια συνεχίζει να θεωρείται ηθικοδογματικά αδικαίωτη και εξυπηρετούσα αποκλειστικά λόγους σκοπιμότητας και κατακρίνεται και θεωρείται απολύτως απορριπτέα.

II. Διαχωρισμός από αντίστοιχες έννοιες του Ποινικού Κώδικα

Η σύγχυση που επικρατεί τόσο στα πλαίσια της θεωρίας όσο -ειδικά- και στα πλαίσια της νομολογίας σχετικά με την οριοθέτηση εννοιών όπως ο καθ' έξη εγκληματίας, η κατ' επάγγελμα τέλεση ή η υποτροπή και ο μη ευκρινής διαχωρισμός τους από την κατά συνήθεια τέλεση με τη διαζευκτική χρήση τους, την ταυτόσημη αιτιολογία σε περίπτωση αποδοχής τους καθώς και οι εν γένει θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για τη μεταξύ τους σχέση, αποτελούν το ζήτημα με το οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα ενότητα επιχειρώντας να αναδείξουμε τις διαφορές αλλά και τα κοινά σημεία που αυτές παρουσιάζουν.

α) Καθ' έξη εγκληματίας και κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος

Παρά το γεγονός ότι οι όροι συνήθεια και έξις αποτελούν ουσιαστικά έννοιες που εκφράζουν το ίδιο ακριβώς πράγμα χρησιμοποιούμενες πολύ συχνά υπαλλακτικώς, η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και ο καθ' έξη εγκληματίας εκφράζουν δύο τελείως διαφορετικές καταστάσεις στα πλαίσια του ποινικού δικαίου και επιφέρουν τελείως διαφορετικές συνέπειες. Ως εκ τούτου ο καθ' έξη εγκληματίας δεν αποτελεί απλά το υποκείμενο που τελεί εγκλήματα κατά συνήθεια²¹⁶.

Η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί στοιχείο αναφερόμενο στα χαρακτηριστικά της τελεσθείσας πράξης, είναι μέρος της ειδικής υπόστασης συγκεκριμένων εγκλημάτων και η ύπαρξή της μας ενδιαφέρει στα πλαίσια της εξέτασης της ενοχής του δράστη. Η κατάφαση λοιπόν της συνήθειας συμβάλλει στον χαρακτηρισμό του εγκλήματος και την αποδοχή της μεγαλύτερης ενοχής του δράστη μέσω της τέλεσης μίας βαρύτερης μορφής του εγκλήματος και έχει ως συνέπεια την επιβολή μεγαλύτερης ποινής. Από την άλλη πλευρά, ο καθ' έξη εγκληματίας αναφερόμενος ρητά στο πρόσωπο και της ιδιότητες του εγκληματία οδηγεί στην ιδιαίτερη ποινική μεταχείρισή του, ανεξαρτήτως της φύσεως του τελούμενου εγκλήματος, λαμβάνεται υπόψη σε ένα στάδιο μεταγενέστερο της αποδοχής της ενοχής του δράστη και οδηγεί είτε στην επιβολή ιδιαίτερης ποινής είτε στην έκτισή της σε ιδιαίτερα καταστήματα. Η αποδοχή της ύπαρξης την εν λόγω ιδιότητας δεν οδηγεί τότε στην επιβολή μεγαλύτερης ποινής αλλά στην επιβολή ενός διαφορετικού είδους κύρωσης, το οποίο εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς και επιλέγεται λόγω της αδυναμίας των “κλασικών μέτρων” για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου δράστη²¹⁷.

Περί της σχέσης που συνδέει τις δύο αυτές έννοιες έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις. Κατά τη γνώμη της γράφουσας η σύνδεση επέρχεται μέσω του ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος φαίνεται να αποτελεί “εξέλιξη” του καθ' έξη εγκληματία, με σκοπό την αντικειμενοποίηση των κριτηρίων του νόμου για την επιβολή διαφορετικών κυρώσεων σε συγκεκριμένους δράστες και προς

²¹⁶ Σημειώνεται βέβαια ότι η ουσιαστική ταύτιση μεταξύ των δύο αυτών εννοιών αποτελεί μία πραγματικότητα με αποτέλεσμα τη διαζευκτική χρήση τους αλλά και την ταύτιση του νοήματός τους, τόσο στα πλαίσια της θεωρίας [βλ. μεταξύ άλλων Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ 148, Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.233, ο οποίος θεωρεί την κατά συνήθεια τέλεση και τον καθ' έξη εγκληματία ταυτόσημες έννοιες, οι οποίες απλά λαμβάνουν διαφορετική θέση ανάλογα με το στάδιο στο οποίο λαμβάνονται υπόψη και Τούση Α.- Γεωργίου Α., Ποινικός Κώδικς (Ερμηνεία κατ' άρθρον), εκδόσις Γ', εκδοτικός οίκος Αδελφοί Δ. Τζάκα, Αθήναι 1967, σ.282] όσο και στα πλαίσια της νομολογίας (βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1948/2003 και ΔιατΕιδΕφΣτερΕλλ 46/2016), όπου όπως αναφέρει ο Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ. υποσημ. 79, ως καθ' εγκληματίας θεωρείται (από την πλευρά της νομολογίας) ο τελώντας κατά συνήθεια εγκλήματα. Εγκληματία. Βλ. τέλος και Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, ο.π., α', σ.55, σχετικά με τις εν γένει διαφορές μεταξύ κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και καθ' έξη εγκληματία.

²¹⁷ Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.65 και Δημητράτος Ν., Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.1156. Βλ. γενικά περί των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι εν λόγω κυρώσεις και κατωτέρω Κεφ. 3^ο.

επίτευξη των επιταγών της ασφάλειας του δικαίου με το να μεταφέρονται τα επιλεγμένα κριτήρια από το πρόσωπο του δράστη στις ιδιότητες της πράξης. Εμπόδιο, ωστόσο, για την αποδοχή της ως άνω άποψης αποτελεί το γεγονός ότι τόσο η κατά συνήθεια τέλεση όσο και ο καθ' έξη εγκληματίας, χρησιμοποιούνται ως ξεχωριστές έννοιες με διαφορετικές συνέπειες, ήδη από την εισαγωγή του ΠΚ. Για ποιο λόγο λοιπόν τα ίδια ακριβώς στοιχεία, εφόσον καταφαθεί η ύπαρξή τους, οδηγούν σε διαφορετικά αποτελέσματα; Η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα, όπως συνέβη και στην περίπτωση αναζήτησης των κριτηρίων επιλογής των εγκλημάτων στα οποία τυποποιείται η κατά συνήθεια τέλεση, μόνο στο μυαλό του νομοθέτη μπορεί να βρεθεί.

Μία ενδεχόμενη απάντηση θα μπορούσε να συνίσταται στο ότι κάποιες συγκεκριμένες πράξεις, οι οποίες θεωρούνται από το νομοθέτη ως φέρουσες μεγαλύτερη απαξία λόγω του συγκεκριμένου τρόπου τέλεσης, πρέπει να τιμωρούνται βαρύτερα μέσω της τυποποίησης της κατά συνήθεια τέλεσης ως διακεκριμένης μορφής του εν λόγω εγκλήματος. Ωστόσο αυτό δεν φαίνεται να είναι αρκετό για την αντιμετώπιση της επικίνδυνης αυτής για τη συνοχή της έννομης τάξης κατηγορίας δραστών που το έγκλημα θεωρείται ως στοιχείο της προσωπικότητάς του και δεν επιδέχονται βελτίωσης. Σε αυτή την περίπτωση δε μας ενδιαφέρει τόσο η προσβολή του συγκεκριμένου εννόμου αγαθού όσο ο ίδιος ο δράστης. Γι' αυτόν άλλωστε το λόγο και οι ποινές που απαιτούνται για την εφαρμογή των διατάξεων για τους καθ' έξη είναι σχετικά μικρές και η δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων αφορά περισσότερες περιπτώσεις και όχι τις περιοριστικά αναφερόμενες στο νόμο. Με αυτόν τον τρόπο θεωρείται ότι προφυλάσσεται αποτελεσματικότερα η κοινωνία από την επικινδυνότητα που φέρουν οι καθ' έξη δράστες. Η μη εφαρμογή ωστόσο των διατάξεων σχετικά με τους καθ' έξη στα απαιτούμενα για την επίτευξη των ως άνω σκοπών επίπεδα οδήγησε το νομοθέτη στην επέκταση της κατά συνήθεια τέλεσης ούτως ώστε διασωθεί έστω και κάτι από τους αρχικούς του στόχους. Τότε η κατά συνήθεια τέλεση και ο καθ' έξη εγκληματίας μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν έννοιες ταυτόσημες, υπαλλακτικά χρησιμοποιούμενες, ούτως ώστε η κάθε μία εξ αυτών να 'γεμίζει τα κενά' που αφήνει η μη εφαρμογή της έτερης.

b) Κατά συνήθεια τέλεση και κατ' επάγγελμα τέλεση

Όσον αφορά το έτερο ήμισυ του αθροιστικού εγκλήματος, την κατ' επάγγελμα τέλεση, η αναφορά θα περιοριστεί σε συγκεκριμένες μόνο παρατηρήσεις, λόγω της ευρύτητας που παρουσιάζει το θέμα. Επισημαίνεται λοιπόν αρχικά, ως ένδειξη της σχέσης που συνδέει τις εν λόγω έννοιες, ότι στο σχέδιο νόμου για την εισαγωγή του 13 στ' και οι δύο αναλύονταν στα πλαίσια ενός και μοναδικού

ορισμού²¹⁸. Λόγω ωστόσο των σφοδρών αντιδράσεων που υπήρχαν εκ μέρους της θεωρίας για το γεγονός αυτό, η διάταξη τροποποιήθηκε παίρνοντας τη μορφή που έχει και σήμερα²¹⁹. Σημειώνεται δε εξ αρχής, ότι και το κατ' επάγγελμα έγκλημα, αποτελεί στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη τόσο στο στάδιο της κατάγνωσης της ενοχής όσο και στο πλαίσιο της επιμέτρησης της ποινής αλλά και της μεταχείρισης του εγκληματία, γεγονός που επιφέρει τους ίδιους προβληματισμούς και συνεπάγεται την ίδια σύγχυση με τη χρήση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος.

Ξεκινώντας με τις προφανείς διαφορές που παρουσιάζουν οι εν λόγω έννοιες, αναφέρονται τα στοιχεία στα οποία βασίζονται. Η κατά συνήθεια τέλεση απαιτεί λοιπόν την επανειλημμένη τέλεση του εγκλήματος μέσω της οποίας δύναται ακολούθως να καταφαθεί και η ύπαρξη ροπής προς τη διάπραξη ενός συγκεκριμένου εγκλήματος, καθιστώντας κατά αυτόν τον τρόπο το έγκλημα ως στοιχείο της προσωπικότητας του δράστη. Η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος από την άλλη πλευρά φαίνεται να στηρίζεται σε περισσότερο αντικειμενικά στοιχεία. Η επανειλημμένη τέλεση αποτελεί και σε αυτή την περίπτωση προϋπόθεση της στοιχειοθέτησης της μίας εκ των δύο μορφών υπό τις οποίες συναντάται το κατ' επάγγελμα με την ύπαρξη υποδομής, η οποία καταδεικνύει την πρόθεση του δράστη για την επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων να αρκεί για τη στοιχειοθέτηση της άλλης μορφής του επαγγέλματος. Εφόσον ενυπάρχει ένα από τα δύο αυτά στοιχεία -επανειλημμένη τέλεση ή ύπαρξη υποδομής- και ταυτόχρονα καταφάσκει ο σκοπός του δράστη προς πορισμό εισοδήματος από την τέλεση των εγκλημάτων, συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 και το έγκλημα τελείται κατ' επάγγελμα. Ως κατ' επάγγελμα εγκληματίας δε, νοείται ο με μεθοδική οργάνωση και διαρκή ετοιμότητα, ειδικές αναπτυγμένες ικανότητες και με ειδική τεχνική κατάρτιση εγκληματίας, ο οποίος προσανατολίζεται στην τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος²²⁰. Ο σκοπός πορισμού εισοδήματος και η υποδομή από την μία πλευρά και η ύπαρξη ροπής από την άλλη φαίνεται να είναι τα στοιχεία που διαφοροποιούν τις έννοιες. Η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος φαίνεται τότε να προσδιορίζεται από το σκοπό του δράστη ενώ η κατά συνήθεια βάσει των αιτιών που τον οδηγούν στο έγκλημα²²¹. Μία άλλη μεγάλη διαφορά έγκειται στην αποδοχή του κατ' επάγγελμα και στην περίπτωση που έχει τελεστεί μία μόνο πράξη ενώ από την άλλη πλευρά η επανειλημμένη τέλεση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της συνήθειας.

²¹⁸ «Κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος συντρέχει εφόσον από την επανειλημμένη τέλεση της πράξης προκύπτει σκοπός του δράστη για πορισμό εισοδήματος ή σταθερή ροπή του προς αυτό».

²¹⁹ Βλ. χαρακτηριστικά Λίβος Ν., Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ., Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.269 και ειδικά υποσημ. 7, οι οποίοι είχαν χαρακτηρίσει ως βάνανση και δογματικά αστήρικτη την ένωση αυτή.

²²⁰ Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.126-8, ο οποίος συνδέει μάλιστα την κατ' επάγγελμα τέλεση με την έννοια της οργανωμένης εγκληματικότητας (σ. 127).

²²¹ Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., Η έννοια του κατ' επάγγελμα ο.π., σ.130

Ο σκοπός ωστόσο τιμώρησης των εν λόγω συμπεριφορών, φαίνεται να είναι ο ίδιος και στις δύο περιπτώσεις και να έγκειται στο ότι οι εν λόγω δράστες αποτελούν ένα διαρκή κίνδυνο για την κοινωνία καθώς αναμένεται διαρκώς η τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων εκ μέρους τους. Η ιδιαίτερη απαξία τους συνίσταται τότε στην ύπαρξη μίας αυξημένης υποκειμενικής ευθύνης των δραστών, δημιουργούμενη μέσω της έμμονης αντίθεσης που επιδεικνύουν κατά των προστατευόμενων από την έννομη τάξη αγαθών, διαφαινόμενη από τη διαρκή προσφορά στην τέλεση εγκλημάτων δημιουργώντας την αίσθηση μίας μη βελτιώσιμης κατάστασης²²².

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για τη σχέση που συνδέει τόσο την κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος όσο και τον καθ' έξη και του κατ' επάγγελμα εγκληματία. Έχει ειπωθεί λοιπόν, ότι ο κατ' επάγγελμα εγκληματίας ανήκει στην ευρύτερη έννοια του καθ' έξη, υποκατηγορία του τελευταίου, ειδική μορφή του και μάλιστα την πλέον επικίνδυνη²²³. Η ως άνω άποψη συμπληρώνεται, θα μπορούσαμε να πούμε, από την θεώρηση ότι ο βιοπορισμός εκ του εγκλήματος αποτελεί και την αφετηρία της καθ' έξη εγκληματικότητας²²⁴, με την κατ' επάγγελμα τέλεση ενός εγκλήματος να οδηγεί στη δημιουργία μίας ροπής προς το έγκλημα, η οποία με τη σειρά της έχει ως επακόλουθο και την αντίστοιχη κατάφαση της έννοιας της συνήθειας²²⁵. Μπορεί επίσης να υποστηριχθεί το ότι η κατά συνήθεια τέλεση τυποποιείται στις περιπτώσεις όπου ο σκοπός πορισμού εισοδήματος θα ήταν δύσκολο να αποδειχθεί, δεχόμενοι έτσι την συνήθεια ως υποκατάστατο του κατ' επάγγελμα²²⁶. Άλλωστε, η από κοινού αναφορά των εννοιών στα πλαίσια των

²²² Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.129 και 130 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.180επ.

²²³ Βλ. Γαρδικάς Κ., Αι ειδικαί, ο.π., σ.32, Γαρδικάς Κ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 57, όπου η επιλογή αυτή δικαιολογείται με βάση το γεγονός ότι τα αίτια και οι ιδιότητες που οδηγούν το άτομο στο να επιλέξει τον συγκεκριμένο τρόπο βιοπορισμού είναι το στοιχείο της έξεως, Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.125, ο οποίος αναφέρει ότι η άποψη αυτή επικρατεί ήδη από την εποχή του Ferris και στηρίζεται στο γεγονός ότι ο σκοπός πορισμού εισοδήματος δεν επαρκεί σε καμία περίπτωση για να οριοθετηθούν επαρκώς οι δύο αυτές έννοιες, Κορφιάτης Ν., ο.π., σ.522, όπου ο εξ επαγγέλματος εγκληματίας θεωρείται ως ο σπουδαιότερος τύπος επικίνδυνου καθ' έξη δράστη, Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 104, όπου οι κατ' επάγγελμα δράστες χαρακτηρίζονται ως η αφρόκρεμα των καθ' έξη και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 19.

²²⁴ Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη (άρθρα 90-92 Ποιν. Κώδικος, Θεσσαλονίκη, 1991,σ.121 και Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.64 και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 19.

²²⁵ Βλ. ΑΠ 1948/2003, όπου αναφέρεται ότι «με την ίδρυση και λειτουργία της εταιρείας...αλλά και την όλη οργάνωση και εκτέλεση του σχεδίου...είχαν διαμορφώσει την αναγκαία υποδομή...και είχαν αποκτήσει σταθερή ροπή για τέτοιες πράξεις».

²²⁶ Βλ. Ανδρουλάκης Ν., Περί συρροής, τ. α', σ.64-5, ο οποίος μη δεχόμενος την ψυχολογική έννοια της ροπής και θεωρώντας ότι η επανειλημμένη διάπραξη δε δύναται να τελείται δίχως την κατ' επάγγελμα τέλεση απλώς και μόνο για την ικανοποίηση εσωτερικών αναγκών, ορίζει τη συνήθεια ως το ρυθμό, τη ρουτίνα του επαγγέλματος. Ο εν λόγω συγγραφέας δε φαίνεται να απομακρύνεται από αυτή του την άποψη και μεταγενεστέρως (Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο ΙΙΙ, ο.π., σ.14) αναφερόμενος στη στενή σχέση που παρουσιάζουν οι δύο έννοιες και θεωρώντας πως η κατ' επάγγελμα τέλεση αποτελεί απλώς μία πιο αντικειμενικά εκπεφρασμένη σταθερή ροπή προς τέλεση εγκλημάτων. Όσον αφορά δε την κατά συνήθεια τέλεση, θεωρεί ότι πρακτικά επιλέγεται από το δικαστήριο στις περιπτώσεις που δεν είναι τόσο εμφανής η ύπαρξη της ετοιμότητας προς επανάληψη και του σκοπού βιοπορισμού. Τονίζει ωστόσο ότι όλα αυτά πρέπει να λαμβάνουν χώρα με ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία εκ μέρους του δικαστηρίου για την ύπαρξη των υποκειμενικών στοιχείων της συνήθειας, οπότε μάλλον τη θεωρεί πλέον ως ξεχωριστό μέγεθος που ωστόσο εξακολουθεί να επιτελεί την ίδια λειτουργία. Αντίστοιχη άποψη για τη στενή σχέση μεταξύ των δύο εννοιών και την ύπαρξη κοινών

άρθρων 90-2 ΠΚ, αφήνει να διαφανεί το γεγονός ότι πρόκειται για μία κατηγορία δραστών –τους επικίνδυνους- από την οποία προκύπτουν δύο υποομάδες με κοινά -κάποια τουλάχιστον- χαρακτηριστικά²²⁷.

Το γεγονός ότι και οι δύο έννοιες τυποποιούνται διαζευκτικά σχεδόν σε όλα τα εγκλήματα στα οποία τυποποιούνται σε συνδυασμό με την πάγια τακτική της νομολογίας για την από κοινού χρησιμοποίησή τους είναι ακόμη μία ένδειξης της στενής σχέσης που ενυπάρχει μεταξύ των δύο εννοιών. Η αποδοχή τότε της κατά συνήθεια τέλεσης φαίνεται να συνίσταται στην επανειλημμένη τέλεση του εγκλήματος και να δικαιολογείται βάσει των στοιχείων που γίνονται δεκτά και για το κατ' επάγγελμα έγκλημα, καθώς τα ενδεικνυόμενα την κατ' επάγγελμα τέλεση «αποτελούν γεγονότα από τα οποία προκύπτει επίσης σταθερή ροπή προς διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος²²⁸» οδηγώντας στην ταυτόχρονη κατάφαση και των δύο εννοιών, με την απλή προσθήκη της λέξης της ροπής. Άλλωστε η αποδοχή της μη χειροτέρευσης της θέσης του κατηγορουμένου μέσω της εναλλαγής και της κατάφασης της μίας μορφής τέλεσης ή της άλλης (κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα) ενισχύει την ως άνω άποψη²²⁹.

Παρά το ότι καμία από τις παραπάνω απόψεις δεν μπορεί να γίνει εξ ολοκλήρου αποδεκτή, η στενή σύνδεση της κατ' επάγγελμα και της κατά συνήθεια τέλεσης είναι πρόδηλη. Ακόμα πιο προφανής γίνεται δε στην περίπτωση της μεταχείρισης του δράστη, όπου και οι δύο έννοιες εμφανίζονται ως επιμέρους κατηγορίες επικίνδυνων δραστών, οι οποίοι θεωρείται ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν με διαφορετικό τρόπο από τους υπόλοιπους εγκληματίες.

γ) Υποτροπή και κατά συνήθεια τέλεση (υπότροπος και καθ' έξη εγκληματίας)

Η υποτροπή εμφανιζόμενη άλλοτε υπό τη μορφή της επιβαρυντικής περιστασης, άλλοτε ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης και άλλοτε με το λαμβάνεται υπόψη στα πλαίσια της επιβολής συγκεκριμένης ποινής και στον καθορισμό της ιδιαίτερης μεταχείρισης δραστών που παρουσιάζουν

στοιχείων εκφράζει και η *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.138, 142, 176 και 179, όπου αναφέρεται ότι ο νομοθέτης επέλεξε να τυποποιήσει το κατά συνήθεια έγκλημα στις περιπτώσεις που δε θέλησε να προβεί στη χρήση του κατ' επαγγέλματος θεωρώντας ότι ο σκοπός πορισμού εισοδήματος δεν θα μπορούσε να αποδειχθεί ευχερώς. Μάλιστα η ως άνω συγγραφέας υποστηρίζει την ανάγκη ύπαρξης μίας «επιχείρησης» και οργανωμένης δομής για την προσέλκυση πελατών και για την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης, ούτως ώστε αποδώσει σε αυτήν όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά κριτήρια και με αυτόν τον τρόπο να καταστήσει την έννοια περισσότερο σύμφωνη με τις συνταγματικές επιταγές (*Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σελ.180 επ. και ειδικά 190)

²²⁷ *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.129

²²⁸ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε ΑΠ 273/2006

²²⁹ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.102. Βλ. και *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός, ο.π., σ.38, ο οποίος διαφωνεί με αυτή την πρακτική και τη βρίσκει αντίθετη με το άρθρο 6 παρ. 3 της ΕΣΔΑ, η οποία επιτάσσει να γνωρίζεις με βάση ποια παράγραφο και ποια συγκεκριμένη επιβαρυντική περίσταση κατηγορείσαι. Ο ΑΠ ωστόσο δε φαίνεται να συμφωνεί και το θεωρεί μη χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε ΑΠ 651/1999.

ορισμένα χαρακτηριστικά, παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος.

Ξεκινώντας με μία συνοπτική επισκόπηση της έννοιας της υποτροπής, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τρόποι με τους οποίους εμφανίζεται γενικά η εν λόγω έννοια και εκτός των πλαισίων των άρθρων 88 επ. του ΠΚ. Η εγκληματολογία χρησιμοποιεί λοιπόν, τον όρο της “φυσικής υποτροπής” στην περίπτωση που παρατηρείται η κατ’ επανάληψη τέλεση εγκλημάτων από το ίδιο πρόσωπο ενώ “αληθινή υποτροπή” υπάρχει όταν η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων αποτελεί εκδήλωση μίας μόνιμης τάσης του ατόμου για διάπραξη εγκλημάτων²³⁰. Η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων αποτελεί σε όλες τις άνω περιπτώσεις το κύριο χαρακτηριστικό της υποτροπής και το κυριότερο κοινό που αυτή παρουσιάζει με την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος.

Για την κατάφαση της –νομικής- υποτροπής απαιτείται η ύπαρξη προηγούμενης καταδικαστικής απόφασης, δεν απαιτείται η εν όλω ή εν μέρει έκτιση της προηγουμένως επιβαλλόμενης ποινής και αρκεί η εκ νέου καταδίκη για οποιοδήποτε έγκλημα²³¹. Η υπεροχή της ειδικής πρόληψης και η θεώρηση του υπότροπου δράστη ως επικίνδυνου, κρίνεται ως επαρκής λόγος για την επαύξηση της ποινής²³². Η τέλεση των περισσότερων εγκλημάτων αρκεί δε, να στηρίζεται σε εξωτερικούς-ευκαιριακούς παράγοντες και δεν χρειάζεται η σύνδεσή τους με κάποιο βαθύτερο αίτιο²³³. Για την κατάφαση του κατά συνήθεια εγκλήματος αντίθετα, απαιτείται η επανειλημμένη τέλεση να συνδέεται με την ύπαρξη ροπής, να αφορά συγκεκριμένο είδος εγκλήματος ενώ η ύπαρξη προηγούμενης καταδίκης δεν είναι απαραίτητη.

²³⁰ Περί των όρων της φυσικής και της αληθινής υποτροπής βλ. *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.124. Βλ. και *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1138, ο οποίος θεωρεί ότι όπου συντρέχουν οι προϋποθέσεις του 88 επ. πρόκειται περί νομικής υποτροπής, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις κάνει λόγο για κοινωνική υποτροπή. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διατύπωση του *Λίβου (Λίβος Ν.*, Η κατ’ επάγγελμα, ο.π., σ.1217 επ.), ο οποίος αναφέρει ότι με την θέση της επανειλημμένης τέλεσης στην αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων μέσω της τυποποίησης των αθροιστικών εγκλημάτων δημιουργείται και ένα νέο είδος υποτροπής, η νομοτυπική.

²³¹ Σχετικά με την παλαιότερα προβλεπόμενη έννοια της σωφρονιστικής υποτροπής και τις διαφορές που παρουσιάζει από την ισχύουσα δικαστική υποτροπή βλ. *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 250 επ.

²³² *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1138. Η επικινδυνότητα φαίνεται να παίζει και στα πλαίσια της υποτροπής σημαντικό ρόλο, μιας και όπως αναφέρει ο *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.87, η τυποποίηση της υποτροπής ως λόγος επίτασης της ποινής φαίνεται να έχει ως βάση την επικινδυνότητα του δράστη. Παρόμοια άποψη εκφράζουν και οι *Βουγιούκας Κ.*, ο.π., σ.219, ο οποίος αναφέρει ότι οι περισσότερες παραβιάσεις προσδίδουν εμφανώς ένα είδος επικινδυνότητας στο άτομο και *Καλούτσας Δ.*, ο.π., σ. 108, ο οποίος υποστηρίζει ότι η υποτροπή αποτελεί συγγενή έννοια της επικινδυνότητας. Βλ. από την άλλη πλευρά και *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ’ έξι, ο.π., σ. 61, όπου υποστηρίζεται ότι η αντικοινωνική διάθεση των καθ’ έξι είναι το κύριο στοιχείο που τους διαχωρίζει από τους υπότροπους, διαχωρίζοντας λοιπόν τελείως τους τελευταίους από την κατηγορία των επικινδύνων.

²³³ Αυτό είναι άλλωστε και το κύριο στοιχείο που διαφοροποιεί τον υπότροπο από τον καθ’ έξι δράστη, καθιστώντας τους δεύτερους περισσότερο επικίνδυνους από τους πρώτους και αποτελεί το λόγο για τον οποίο κρίνεται πως οι ρυθμίσεις για την αντιμετώπισή τους πρέπει να είναι διάφορες και αυστηρότερες. Βλ. μεταξύ άλλων *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.33, *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ’ έξι, ο.π., σ. 57-8 και 61, *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.122 *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ’ έξι, ο.π., σ. 19 και *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.282.

Όσον αφορά τη σχέση που συνδέει τον υπότροπο εγκληματία με τον καθ' έξη, υποστηρίζεται ότι λόγω της θέσης που λαμβάνει στα πλαίσια του ΠΚ η αντιμετώπιση του τελευταίου, ήτοι στα άρθρα 88 επ., ο καθ' έξη εγκληματίας αποτελεί υποκατηγορία του υπότροπου²³⁴. Κατά το Δημητράτο, γίνεται στα πλαίσια του ΠΚ διάκριση ανάμεσα σε βελτιώσιμους και μη βελτιώσιμους υπότροπους, με τους καθ' έξη επικίνδυνους των άρθρων 90-92 να εντάσσονται στη δεύτερη κατηγορία υποτρόπων²³⁵. Ως ενδεχόμενο ανευρίσκεται τέλος, η νομική υποτροπή να αποτελεί τεκμήριο της επικινδυνότητας του δράστη και πρόδρομος της δημιουργίας επικίνδυνων καθ' έξη εγκληματιών²³⁶.

Παρά τα κοινά στοιχεία που ανευρίσκονται μεταξύ των δύο εννοιών, πρέπει να σημειωθεί ότι ένας δράστης μπορεί να είναι μεν υπότροπος αλλά όχι καθ' έξη, στις περιπτώσεις π.χ όπου δεν διαφαίνεται η ύπαρξη ροπής στο πρόσωπό του αλλά οφείλεται η τέλεση των περισσότερων πράξεων σε τυχαίους παράγοντες²³⁷. Από την άλλη πλευρά δυνατή είναι και η αποδοχή της ιδιότητας ενός ατόμου ως καθ' έξη εγκληματία αλλά όχι ως υπότροπο, στην περίπτωση π.χ. που δεν ανευρίσκονται για το πρόσωπο του συγκεκριμένου δράστη προηγούμενες καταδίκες. Δυνατή είναι επίσης η υποστήριξη της άποψης ότι η υποτροπή θεωρείται ως μία ακόμα ένδειξη για την κατά συνήθεια τέλεση (ή τον καθ' έξη εγκληματία)²³⁸.

Αμφότερες οι ανωτέρω απόψεις ενδεικνύουν τον ιδιαίτερο δεσμό μεταξύ των εννοιών που διαπραγματευόμαστε. Μπορούμε δε να σχηματοποιήσουμε αυτό το δεσμό ως εξής. Η επανειλημμένη τέλεση δύναται να οδηγήσει στην αποδοχή της ιδιότητας του δράστη ως υπότροπου. Η υποτροπή με τη σειρά της είναι ένας παράγοντας ικανός να υποδεικνύει την ύπαρξη ροπής στο πρόσωπο του δράστη. Η ροπή αυτή ακολούθως, ως στοιχείο της προσωπικότητας του δράστη, οδηγεί στην κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος ή/και της επικινδυνότητας του δράστη, καθιστώντας τόσο τον ίδιο όσο και τις πράξεις στις οποίες προβαίνει έναν υπαρκτό κίνδυνο για την κοινωνία.

²³⁴ Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ.85. Βλ. ενδεικτικά από την πλευρά της νομολογίας την ΔιατΕισΕφΔυτΣτερΕλλ 46/2016. Τη στενή σχέση των δύο εννοιών αναδεικνύει και το γεγονός ότι μόλις στο σχέδιο του 1948 του ΠΚ γίνεται διαχωρισμός των υποτρόπων από τους καθ' έξη (Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.19, Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ 151). Για τις εν γένει διαφορές των δύο αυτών κατηγοριών βλ. και Βουγιούκας Κ., Έγκλησις και επικίνδυνοι εγκληματίαι, ΠοινΧρ 1956, σ.218 υποσημ. 5.

²³⁵ Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π, σ.1138.

²³⁶ Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.119 και 121.

²³⁷ Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1160. Βλ. και ανωτέρω υποσημ. 233.

²³⁸ Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν ο.π., σ.87 και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.50 και ειδικά υποσημ. 115. Οι εν λόγω έννοιες δύναται λοιπόν να διασταυρωθούν στην περίπτωση που η επανειλημμένη τέλεση του εγκλήματος στηρίζεται σε προηγούμενες καταδίκες, άρα στο πρόσωπο του δράστη γίνονται ταυτόχρονα αποδεκτές και οι προϋποθέσεις της υποτροπής αλλά και του κατά συνήθεια εγκλήματος.

Τσως λοιπόν ο ορθότερος χαρακτηρισμός της σχέσης μεταξύ της υποτροπής και της συνήθειας να έγκειται στο ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές έννοιες, οι οποίες μοιράζονται κάποιες κοινές προϋποθέσεις και επιβάλλονται επιδιώκουσες κάποιους κοινούς στόχους²³⁹. Η επικινδυνότητα του δράστη βασιζόμενη στο γεγονός ότι οι επανειλημμένες τελέσεις εγκλημάτων θα οδηγήσουν πιθανώς σε εκ νέου εγκληματικές δραστηριότητες και η έντονη και συνεχής αντίθεση με την έννομη τάξη φαίνεται να αποτελούν και σε αυτή την περίπτωση το συνδυαστικό κρίκο. Αυτός είναι ενδεχομένως και ο λόγος για τον οποίο παρατηρείται η σύμπτωσή τους σε ορισμένες περιπτώσεις στα πλαίσια ειδικών υποστάσεων εγκλημάτων και η θεώρηση της σχέσης τους ως τόσο στενής, αποτελώντας ταυτόχρονα και μία πιθανή εξήγηση στο γιατί ο νομοθέτης επέλεξε την τοιαύτη μορφή για τα άρθρα 88 επ.

2. Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη

Ι. Η ιστορική και διεπιστημονική εξέλιξη της έννοιας της επικινδυνότητας

Η έννοια της επικινδυνότητας, δυνάμενη να συμπεριλάβει στα πλαίσια της την περιγραφή διαφορετικών μεταξύ τους περιπτώσεων, αποτελεί μία ευρύτερη έννοια, η οποία αναφέρεται σε μία κατάσταση, ένα αντικείμενο, ένα άτομο ή μία πράξη²⁴⁰. Εν προκειμένω, μας ενδιαφέρει η επικινδυνότητα ως ιδιότητα του ατόμου, η οποία δύναται ακολούθως να λάβει διάφορες μορφές και να χαρακτηριστεί μεταξύ άλλων ως εγκληματική ή κοινωνική²⁴¹, προεγκληματική, μετεγκληματική (επικινδυνότητα της υποτροπής) ή σωφρονιστική²⁴², χρόνια ή περιστασιακή/οξεία, ενδογενής, εξωγενής ή σύνθετη, ομοειδής ή ετεροειδής²⁴³. Την παρούσα εργασία θα απασχολήσει σχεδόν

²³⁹ Βλ. και Βουγιούκας Κ., ο.π., σ.221, ο οποίος αναφέρει ότι οι όροι της υποτροπής και της συνήθειας απευθύνονται στους ίδιους τύπους εγκληματιών.

²⁴⁰ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 25 και Λίβος Ν., Ο κίνδυνος ως πρόβλημα απόδειξης στην ποινική δίκη, Τιμητικός τόμος για τον Ν. Ανδρουλάκη, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 2003, σ. 1032.

²⁴¹ Βλ. περί της διάκρισης αυτής βλ. Δημητράτος Ν., Προβλήματα ποινικής δογματικής στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, ΠοινΧρ 2000, σ.381 επ., Κουράκης Ν., Περί της έννοιας, ο.π., σ. 787 και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 90 και ειδικά υποσημ. 4 και Μπακατσούλα Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 120. Ως κοινωνική θεωρείται δε η επικινδυνότητα στις περιπτώσεις που αναφερόμαστε σε καταστάσεις πριν από την τέλεση κάποιου εγκλήματος ενώ αντίθετα η εγκληματική εξετάζεται στο μετέπειτα της εγκληματικής πράξης διάστημα. Ο Πεγράδης Α., ο.π., σ. 174, αναφέρει μάλιστα ότι η εγκληματική επικινδυνότητα έχει στηριχθεί κατά κόρον στην έννοια της κοινωνικής. Ο Ζαγκαρόλας Ι., Το δίκαιον της εκτελέσεως εις τους νέους ποινικούς κώδικας, ΠοινΧρ 1951, σ.330, υποστηρίζει επίσης παρόμοια άποψη, θεωρώντας ότι η εγκληματική επικινδυνότητα είναι η ιδιότητα που έχουν τα κοινωνικώς επικίνδυνα άτομα. Η ίδια διάκριση γίνεται και στα πλαίσια της ΑΠ 98/1994, η οποία αναφέρει «Όταν η απειλή από το πρόσωπο του υπαιτίου πηγάζει από την πρώτη αξιόποινη πράξη υπόκειται κοινωνική επικινδυνότητα, ενώ προκειμένου για πρόσωπο, το οποίον έχει διαπράξει κατά το παρελθόν αξιόποινη πράξη, θεωρείται ότι υπάρχει εγκληματική επικινδυνότητα».

²⁴² Βλ. Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 34, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.4. Σημειώνεται δε ότι οι μορφές αυτές αντιστοιχούν στη διάκριση σε επικίνδυνα άτομα, επικίνδυνους δράστες καθώς και επικίνδυνους κρατουμένους. Σημειώνεται δε, ότι τους επικίνδυνους κρατουμένους ως ιδιαίτερη σωφρονιστική κατηγορία δέχεται και ο Ευρωπαϊός νομοθέτης (Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική επικινδυνότητα, ο.π., σ.87).

²⁴³ Για τις εν λόγω διακρίσεις βλ. Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.138, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.55, Ζαγκαρόλας Ι., Τα διεθνή, ο.π., σ.226, Καλούτας Α., ο.π., σ. 108 και Καρανίκας Α., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 59.

αποκλειστικά η εγκληματική επικινδυνότητα, καθώς μόνο στις περιπτώσεις που έχει τελεστεί ήδη κάποιο έγκλημα, κρίνεται ως δέουσα η παρέμβαση του Ποινικού Δικαίου ενώ με τις λοιπές μορφές θα ασχοληθούμε μόνο παρεμπιπτόντως.

Οι επικίνδυνοι δράστες αποτελούν μία αυτοτελή εγκληματολογική ομάδα και μία ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία²⁴⁴. Ανάλογα με τον τόπο και το χρόνο, την πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση που επικρατεί σε μία συγκεκριμένη έννομη τάξη, η έννοια του επικίνδυνου εγκληματία φαίνεται να λαμβάνει διαφορετικές διαστάσεις και να σχετίζεται περισσότερο ή λιγότερο με συγκεκριμένα εγκλήματα και ιδιότητες²⁴⁵, εξαρτώμενη άμεσα από τις αποδεκτές ανά καιρούς θεωρίες περί των αιτιών της εγκληματικότητας και την αποδοχή ατομικών ή κοινωνικών παραγόντων για τη διαμόρφωση και εκδήλωσή της²⁴⁶. Το γεγονός δε, ότι το περιεχόμενο και η φύση της ιδιότητας αυτής απασχολεί περισσότερες επιστήμες εκτός της νομικής, καθιστά το έργο της οριοθέτησής της ακόμα πιο δύσκολο, μιας και η αλληλεξάρτηση και διαπλοκή μεταξύ των περισσότερων αυτών απόψεων παρουσιάζεται ως πολύ έντονη²⁴⁷.

²⁴⁴ Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.44.

²⁴⁵ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 26, Παπαδοπούλου Π., ο.π., σελ. 194-5, Περγιάδης Α. ο.π., σ. 176, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1310 υποσημ. 14 και 1318. Για τις κατηγορίες των δραστών που θεωρούνται γενικά ως επικίνδυνοι βλ. Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνου», ο.π., σ.775 υποσημ. 28, Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.104, Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 103 και ειδικά 115 επ., όπου γίνεται λόγος για υπερεπικίνδυνους δράστες, Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. β., ο.π., σ.47, Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 126 επ., Χωραφάς Ν., Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1978, σ.388, Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 541. Βλ. επίσης Παπαδοπούλου Π., ο.π., σ. 196, η οποία αναφέρει ότι οι κατηγορίες αυτές των επικίνδυνων δραστών δημιουργούνται από το ίδιο το σύστημα και παραθέτει ως χαρακτηριστικά παραδείγματα της διαδικασίας αυτής τους φτωχούς, τους τεντιμπήδες, τους κομμουνιστές, τους τρομοκράτες και γενικά άτομα τα οποία δεν ασπάζονται την κυρίαρχη για την εποχή ιδεολογία, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1325 και 1329, όπου οι επικίνδυνοι δράστες διακρίνονται αφενός στους επιρρεπείς στη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων και αφετέρου στα άτομα που επιδίδονται σε κοινωνικά απρεπείς δραστηριότητες, όπως η πορνεία, η ομοφυλοφιλία, η μέθη, ο τζόγος, η αλητεία κοκ και σε μία πιο σύγχρονη κλίμακα στους φτωχούς, τους μετανάστες, το οργανωμένο έγκλημα κοκ αλλά και Παπαθεοδώρου Θ., ο.π., σ. 741, όπου ως σύγχρονο παράδειγμα του επικίνδυνου δράστη αναφέρεται ο μετέχων στις διαδηλώσεις κουκουλοφόρος.

²⁴⁶ Πανούσης Γ., Επικινδύνως, ο.π., σ.17.

²⁴⁷ Κάθε μία από τις ως άνω επιστήμες εξετάζει μάλιστα το φαινόμενο υπό διαφορετικό πρίσμα καταλήγοντας εκ των πραγμάτων σε διαφορετικά αποτελέσματα (Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ΝοΒ 1978, σελ. 776 επ.). Χαρακτηριστικό γνώρισμα της διαφορετικής αυτής προσέγγισης αποτελεί, κατά τον ως άνω συγγραφέα, το γεγονός ότι η νομική εστιάζει κυρίως στην αναζήτηση των γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τις εκδηλώσεις της επικινδυνότητας ενώ αντίθετα η εγκληματολογία ενδιαφέρεται κυρίως για τα αίτια που οδήγησαν στη δημιουργία της. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρείται από τη μεν εγκληματολογία η ανεύρεση ενός τρόπου ούτως ώστε με την κατάλληλη μεταχείριση και θεραπεία αυτές να απαλειφθούν και το άτομο να μπορέσει να επανενταχθεί στην κοινωνία ενώ αντίθετα η ποινική διάσταση αποζητά κυρίως στην ανεύρεση τρόπων να αντιμετωπίσει παροδικά και μόνο το πρόβλημα (Πανούσης Γ., Ποινική και εγκληματολογική, ο.π., σ. 31 και 33). Βλ. και Τσαλίκογλου Φ., Ο φόβος της τρέλας, ο.π., σελ. 46, η οποία υποστηρίζει ότι στο ποινικό ο νομοθέτης δέχεται εξ ύπαρξής την ύπαρξή της επικινδυνότητας, χωρίς να δίνει σημασία στο από πού προέρχεται, δίνοντας απλώς κάποιες ενδείξεις στο δικαστή για την αναγνώριση της ύπαρξής της στο συγκεκριμένο άτομο. Απομακρύνεται λοιπόν, εύστοχα με αυτόν τον τρόπο ο νους του κοινωνού από τα υπαρκτά προβλήματα της κοινωνίας και το ενδιαφέρον του προσανατολίζεται αντ' αυτών σε «αποδιοπομπαίους τράγους και φανταστικούς εχθρούς» (Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1349).

Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η ίδια η φύση της επικινδυνότητας λαμβάνει διάφορες μορφές ανάλογα με την επιστήμη στα πλαίσια της οποίας εξετάζεται. Διερευνούμενη αρχικά στα πλαίσια της εγκληματολογίας και της

Ο όρος της επικινδυνότητας εμφανίσθηκε στα πλαίσια της ψυχιατρικής ήδη από την εποχή του Διαφωτισμού και χρησιμοποιήθηκε ως κριτήριο για τον εγκλεισμό του “επικίνδυνου ψυχασθενή” σε ψυχιατρικό κατάστημα²⁴⁸. Κατά τον 19^ο αιώνα, οι κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που επήλθαν στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, οδηγώντας στην εν μέρει αλλαγή του ρόλου της ψυχιατρικής από απλό κλάδο της ιατρικής σε μέσο με κοινοτική-συλλογική διάσταση, απέκτησε η εν λόγω επιστήμη ως σκοπό και την ανίχνευση κοινωνικών απειλών²⁴⁹. Ασχολούμενη κυρίως με τα αίτια της ιδιότητας του επικινδύνου ατόμου θεωρεί την εμφάνιση της ιδιότητας αυτής ως αποτέλεσμα της ύπαρξης κάποιας παθογένειας και συνέπεια της ύπαρξης ψυχικής ασθένειας²⁵⁰. Καθίσταται τότε η επικινδυνότητα μία βιολογική-παθολογική πραγματικότητα²⁵¹, η οποία πηγάζει από την «*ανωμαλία του ψυχικού οργανισμού του ατόμου*»²⁵². Τα χαρακτηριστικά της επιθετικότητας και της βιαιότητας αποτελούν συστατικά στοιχεία της ιδιότητας αυτής και απορρέουν από την ύπαρξη και έξαρση της συγκεκριμένης ασθένειας με αποτέλεσμα τα ως άνω άτομα να αποτελούν κίνδυνο για τους άλλους²⁵³. Το άτομο λοιπόν που «*βρίσκεται σε παθολογική κατάσταση και από αυτή και εξαιτίας της έκανε ήδη ή δεν έκανε, αλλά υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να κάνει πράξεις ή παραλείψεις που όχι μόνο αντιβαίνουν στον ΠΚ και διώκονται από αυτόν αλλά ενδεχομένως στρέφονται και εναντίον του εαυτού του και έτσι μπορεί να βλάψει άμεσα ή έμμεσα τη κοινωνική τάξη και ασφάλεια*» θεωρείται σε αυτά τα πλαίσια ως επικίνδυνο²⁵⁴. Αντίστοιχα η μορφή που λαμβάνει η επικινδυνότητα από ψυχολογικής απόψεως συνίσταται στην ψυχική ιδιότητα του ατόμου, η οποία μπορεί να το οδηγήσει σε τέλεση εγκλημάτων, αποτελώντας μία πιθανή αιτία εγκλημάτων²⁵⁵.

ψυχιατρικής, θεωρείτο ως ένα οντολογικό μέγεθος, δυνάμενο να διαγνωσθεί κλινικά εξαιτίας του ότι αποτελεί μία πραγματικότητα και μία παθολογία (Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική επικινδυνότητα, ο.π., σ.33, Πανούσης Γ., Ποινική και εγκληματολογική, ο.π., σ. 32 και 40, Πεγιάδης Α., ο.π., σ. 174, Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1345). Αντιθέτως, στα πλαίσια του ποινικού τρέπεται σε ένα αξιολογικό- κανονιστικό στοιχείο (Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 33, Συλίκος Γ., ο.π., σ. 130, Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1345), στηριζόμενο στις ενδείξεις που ο ίδιος ο νομοθέτης αλλά και η κοινωνία επιλέγει (Συλίκος Γ., ο.π., σ. 130). Τότε επικίνδυνο είναι ότι ορίζει απλά ο νόμος ως τέτοιο (Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 777) παρά το γεγονός ότι εξακολουθεί να εμφανίζεται σαν ένα οιωνή βιολογικό στοιχείο. Σημειώνεται δε ότι η κρίση αυτή της επικινδυνότητας ως οντολογικό ή αξιολογικό-νομικό στοιχείο συνδέεται άμεσα και με την αντίστοιχη θεώρηση της φύσης του εγκλήματος, όπως εκτίθεται κατωτέρω (μεταξύ άλλων και υποσημ. 251 και 257).

²⁴⁸ Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική επικινδυνότητα, ο.π., σ.19 και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1316-7.

²⁴⁹ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1314-5

²⁵⁰ Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 777

²⁵¹ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1315.

²⁵² Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.140

²⁵³ Όπως αυτή παρατίθεται σε Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.104

²⁵⁴ Στριγγάρη Μ. Γ., Η επικινδυνότητα των ψυχικών διαταραχών (στον ΠΚ και στην εφαρμογή του), ΠοινΧρ 1983, σ.10

²⁵⁵ Όπως αυτή παρατίθεται σε Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.121

Περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η έννοια “μεταπηδά” και στην εγκληματολογία μέσω των διδαχών της ιταλικής θετικής σχολής²⁵⁶. Η αλλαγή της θεώρησης του εγκλήματος ως μίας κοινωνική πλέον πραγματικότητα αντί της μέχρι τότε θεώρησής του ως νομικής κατασκευής αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για την εν λόγω εξέλιξη²⁵⁷. Επιχειρείται τότε η αντιμετώπιση του προβλήματος της εγκληματικότητας πριν να φτάσουμε στο στάδιο του περάσματος στην πράξη και την τέλεση του εγκλήματος, ήδη με τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ατόμου και την καταπολέμησή τους²⁵⁸. Οι πιθανότητες επαναφοράς του συγκεκριμένου δράστη στον “ομαλό βίο” είναι και το σημείο ακριβώς που ενδιαφέρει την εγκληματολογία²⁵⁹. Η ενασχόληση με τις ιδιαίτερες κατηγορίες –επικίνδυνων- δραστών έχουν ως αφετηρία τις θεωρίες του C. Lombroso περί ύπαρξης συγκεκριμένων ανθρώπων, φερόντων συγκεκριμένα γνωρίσματα ως μόνιμα στοιχεία της προσωπικότητάς τους, τα οποία αιτιωδώς τους οδηγούν στο έγκλημα²⁶⁰. Εν συνεχεία την ιδέα αυτή επεξεργάστηκε ο R. Garofalo αναδεικνύοντας την έννοια της επικινδυνότητας²⁶¹ και θεωρώντας ως συστατικά στοιχεία της την εγκληματική ικανότητα και την προσαρμοστικότητα του δράστη²⁶². Ο

²⁵⁶ Περί των απόψεων της ιταλικής θετικής σχολής βλ. κατωτέρω υποσημ. 493

²⁵⁷ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1316.

²⁵⁸ Νικολόπουλος Γ., Επικρίσεις, ο.π., σ.952-3

²⁵⁹ Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 779 και 781

²⁶⁰ Ο Lombroso στο έργο του ο Εγκληματίας άνθρωπος (Lombroso C., ο.π., τόμος α') ασχολείται με την έννοια του εγκλήματος (σ.71, 96 επ.), τις αιτίες της εγκληματικότητας (σ.94 επ., όπου ως κύρια αιτία θεωρεί τον αταβισμό και τις αλλοιώσεις του ανθρωπίνου οργανισμού, 123 επ. όπου αναφέρεται σε σωματικές ανωμαλίες και ηθικές τάσεις, ήτοι σε καθαρά ατομικούς παράγοντες μη δυνάμενους σε ορισμένες περιπτώσεις να αλλάξουν), τη φύση των ποινών (σελ.80 επ. όπου μιλά για την εξέλιξη της φύσης τους και σελ.37 όπου τις χαρακτηρίζει ως ανούσιες και μη αποτελεσματικές για την αντιμετώπιση του εγκλήματος) και προχωρά σε μία κατηγοριοποίηση των δραστών βάσει των μόνιμων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους αλλά και της εξωτερικής τους εμφάνισης (σ.37, 108 επ. και 250 επ.). Βάσει των χαρακτηριστικών αυτών θεωρεί ότι πρέπει να επιλέγεται και ο τρόπος με τον οποίο θα πρέπει να τιμωρούνται και προτάσσει ως λύση για τα άτομα «με εγκληματικές ροπές και ηθική φρενοβλάβεια» το διαρκή περιορισμό τους (σ.125).

²⁶¹ Περί της θεωρίας του Garofalo βλ. Αλεξιάδης Σ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σελ 131 επ., Γαρδικας Κ., Η εξέταση, ο.π., σ.62 επ., Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.30 επ., Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.25 επ., Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.11, Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 129 υποσημ. 2, Κουράκης Ν., Ποινική Καταστολή, , μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σ.227, Νικολόπουλος Γ., Επικρίσεις, ο.π., σ.952 επ., Νικολόπουλος Γ., Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 480, Παπάς Β., Η “Κοινωνική Άμυνα” ως ποινική το πρώτον θεωρία, ΠοινΧρ 1968, σ.587 υποσημ. 19, Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π, σ. 516 επ., Φαρσεδάκης Ι., Η εγκληματολογική σκέψη απ’ την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τόμος α’, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σ.268 επ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1319-1322. Σημειώνεται ότι κατά τον Garofalo, η ιδιαίτερη επικινδυνότητα εμφανίζεται συνήθως σε δράστες με υψηλή εγκληματική ικανότητα και προσαρμοστικότητα, όπως τους δράστες εγκλημάτων λευκού περιλαίμιου. Η θεώρηση αυτή, παρερμηνευμένη ελαφρώς, ίσως να είναι αυτή που ώθησε τον Έλληνα νομοθέτη στην τυποποίηση της επικινδυνότητας σε οικονομικού κυρίως περιεχομένου εγκλήματα, όπως είδαμε και ανωτέρω.

²⁶² Ως εγκληματική ικανότητα νοείται η σταθερή και ενεργητική διαστροφή της προσωπικότητας του δράστη, η οποία θέτει τον κίνδυνο-πιθανότητα το άτομο να εγκληματήσει ξανά στο μέλλον. Ορίζεται δε και ως βαθμός εγκληματικής διάθεσης. Περί της εξέλιξης του στοιχείου της ικανότητας με βάση τις θεωρίες του Pinatel και του Merton βλ. Πανούσης Γ., Νομική και Εγκληματολογική, ο.π., σ. 32. Ως προσαρμοστικότητα νοείται από την άλλη πλευρά, η τυχόν δυνατότητά του δράστη για επαναφορά στο κοινωνικό σύνολο ύστερα από την τέλεση της πράξης, η οποία εξαρτάται από τις ικανότητες του ατόμου, την επιθυμία για ικανοποίηση των αναγκών του κοκ και διαγιγνώσκεται κυρίως μέσω των κινήτρων του. Σημειώνεται ότι τα στοιχεία αυτά φαίνεται ακόμα και σήμερα να αποτελούν τα χαρακτηριστικά που “προδίδουν” την επικινδυνότητα του δράστη μιας και για να διαγνώσεις μία επικίνδυνη προσωπικότητα πρέπει να εξεταστούν το είδος και η βαρύτητα της πράξης, τα αίτια και να υπάρξει η πρόβλεψη για εξακολούθηση των

Ferri συμπληρώνοντας το περιεχόμενο της έννοιας κατέγραψε τις προϋποθέσεις, τα κριτήρια και τις ενδείξεις της, αναδεικνύοντας την αντικοινωνικότητα του δράστη και της πράξης ως τα βασικά της στοιχεία²⁶³.

Επιτακτικές ανάγκες αντιμετώπισης συγκεκριμένων κατηγοριών δραστών (στους οποίους οι “κλασικές” μέθοδοι που χρησιμοποιούσε το Ποινικό Δίκαιο δεν επαρκούσαν) οδήγησαν στην ακόλουθη εισαγωγή της έννοιας της επικινδυνότητας και στην Ποινική Δικαιοσύνη²⁶⁴, η οποία μεταμορφώνεται σε αυτά τα πλαίσια σε αυτοτελές κριτήριο προσδιορισμού και επιμέτρησης των επιβαλλόμενων κυρώσεων για την αντιμετώπιση και τη μεταχείριση δραστών, στους οποίους ανιχνεύεται η πιθανότητα διάπραξης περαιτέρω εγκλημάτων²⁶⁵. Κατ’ αυτόν τον τρόπο το ενδιαφέρον -από το κεντρικό μέχρι τότε μέγεθος της πράξης- μετατοπίζεται στο πρόσωπο του δράστη²⁶⁶ και ο φόβος της επανάληψης της αντικοινωνικής αυτής πράξης καθίσταται το στοιχείο που λαμβάνεται κυρίως υπόψη²⁶⁷. Η επανάληψη δε της πράξης πρέπει να εμφανίζεται ως ενδεχόμενο όχι μόνο ως δυνατό -όπως συνέβαινε έως τότε στα πλαίσια και των λοιπών επιστημών- αλλά ταυτόχρονα πρέπει να εμφανίζεται και πιθανό²⁶⁸.

εγκληματικών ενεργειών (εγκληματική ικανότητα) καθώς και η αντικοινωνικότητα του δράστη (κοινωνική προσαρμοστικότητα).

²⁶³ Σχετικά με τη θεωρία του Ferri, *Αλεξιάδης Σ.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ.133, *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.27, *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.4 *Κουράκης Ν.*, Ποινική καταστολή, ο.π., σ.228 επ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 130-1 υποσημ. 1 και *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1322-3.

²⁶⁴ Μεταξύ άλλων *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1316. Βλ. και κατωτέρω Κεφ. 3^ο, 1 περί της εισαγωγής μέτρων ασφαλείας για τους ίδιους ως άνω λόγους.

²⁶⁵ Μεταβάλλεται λοιπόν η επικινδυνότητα και από μία φυσιοψυχική κατάσταση καταλήγει να λαμβάνει τη μορφή της αόριστης νομικής έννοιας, γεγονός που λαμβάνει χώρα κυρίως λόγω της αδυναμίας της επιστήμης να ανεύρει τα επακριβή αίτια της εγκληματικότητας (*Αλεξιάδης Σ.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ.134, 137 και 139) αλλά και με σκοπό να προσδοθεί σε αυτήν η επίφαση της αντικειμενικότητας και να κριθεί ακολούθως ως πιο συμβατή με τις βάσεις του Ποινικού Δικαίου (*Περγιάδης Α.*, ο.π., σ. 174). Υποκαθίσταται τότε το στοιχείο της ενεστώσας δυνατότητας τέλεσης εγκλημάτων από την πιθανότητα τέλεσης μελλοντικών εγκλημάτων (*Φυτράκης Ε.*, ο.π., σ.691). Η μεταβολή αυτή στηρίζεται κυρίως στην ανάπτυξη των θεωριών του Prins, ο οποίος μετουσίωσε τις ιδέες της κοινωνικής άμυνας σε ποινική θεωρία (*Παππάς Β.*, ο.π., σ.591). Περί της θεωρίας του Prins βλ. μεταξύ άλλων και *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1323-413. Υποστηρίζεται δε, ότι η πιθανότητα αυτή θα πρέπει να συνίσταται μόνο στην πιθανότητα διάπραξης του ίδιου εγκλήματος, να είναι δηλαδή “ειδική και συγκεκριμένη”, και όχι να αφορά οποιοδήποτε έγκλημα, διότι σε αυτή την περίπτωση θα ήταν υπερβολικά αόριστη (*Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 135), άποψη με την οποία συμφωνεί και η γράφουσα για την επίτευξη της επαρκούς οριοθέτησης της έννοιας. Τα όσα αναφέρονται παραπάνω αποτελούν τέλος ένα ακόμα στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στα πλαίσια της εξέτασης της ενδεχόμενης σύμπτωσης της κατά συνήθεια τέλεσης και του επικίνδυνου δράστη μιας και οι προϋποθέσεις τους φαίνεται -εν μέρει τουλάχιστον- να ταυτίζονται.

²⁶⁶ *Παππάς Β.*, ο.π., σελ. 577 υποσημ. 1. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν σε αυτό το σημείο τα όσα αναφέρει ο *Πανούσης Γ.*, Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σελ. 30, υποστηρίζοντας ότι η επικίνδυνη πράξη αποτελεί το αποτέλεσμα μίας επικίνδυνης προσωπικότητας

²⁶⁷ Βλ. και *Πανούσης Γ.*, Νομική και Εγκληματολογική, ο.π., σ. 29, όπου αναφέρεται ότι η επικινδυνότητα ενδιαφέρει το ποινικό λόγω του ότι με αυτόν τον τρόπο δύναται να εντοπίσει τον ενδεχόμενο κίνδυνο που αποτελεί το συγκεκριμένο άτομο για τα προστατευόμενα έννομα αγαθά.

²⁶⁸ *Γαρδικας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ. 6 και 65, *Ζαγκαρόλας Ι.*, Το δίκαιον, ο.π., σ.330 και υποσημ. 1, *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.7 και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ’ ἑξίν, ο.π., σ. 90 και ειδικά υποσημ. 2, *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 120 και 123, *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1345. Υπάρχουν βέβαια και αντίθετες απόψεις

Σε μία προσπάθεια οριοθέτησης και ορισμού της έννοιας της επικινδυνότητας, έχουν διατυπωθεί ανά καιρούς διάφορες απόψεις²⁶⁹. Εν πρώτοις ανευρίσκεται η προσέγγιση της επικινδυνότητας υπό το πρίσμα μίας παθολογικής κατάστασης, προερχόμενης αποκλειστικά λόγω των εσωτερικών χαρακτηριστικών του ατόμου²⁷⁰. Κατά τον Καρανίκα, ως επικινδυνότητα νοείται η «μόνιμος ψυχοβιολογική κατάσταση, εις ην ευρίσκεται άτομον τι και η οποία εγκυμονεί κινδύνους για την κοινωνία». Ο Χωραφάς και ο Σοφουλάκης την προσεγγίζουν δεχόμενοι ότι αποτελείται από την ψυχική ετοιμότητα και την εγγενή διάθεση του δράστη για διάπραξη εγκλημάτων²⁷¹. Δύναται επίσης να συνιστά μία κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο δράστης και η οποία εγκυμονεί συνεχώς κινδύνους για την κοινωνία, προερχόμενη εκ βιολογικών ή κληρονομικών παραγόντων²⁷² ή μία παράνομη κατάσταση (αντικοινωνικότητα) από την οποία απορρέει το συμπέρασμα ότι αναμένεται ο εν λόγω δράστης να ξαναεγκληματίσει²⁷³. Η προδιάθεση αυτή για τέλεση εγκλημάτων θεωρείται κατά τον Καρανίκα διαρκής καθώς εδράζεται στις μόνιμες και σταθερές ιδιότητες του χαρακτήρα του²⁷⁴. Ο Γαρδίκας συμπληρώνει ότι οι σταθερές αυτές ιδιότητες καθιστούς του εν λόγω δράστες

όπου η δυνατότητα επανάληψης της εγκληματικής ενέργειας φαίνεται να επαρκεί (επί της άποψης αυτής βλ. *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.8 και *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 123 υποσημ. 3). Σημειώνεται ότι ως δυνατότητα νοείται το σύνολο των δυνατών αποτελεσμάτων με βάση τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας (για την ανάλυση των εννοιών τόσο της δυνατότητας όσο και της πιθανότητας βλ. *Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας, ο.π., σελ. 784 και *Πανούσης Γ.*, Ο «τυχαίος», ο.π., σ. 1612). Το ποιο από αυτά θα πραγματοποιηθεί επιλέγεται ουσιαστικά μέσα από τη χρήση των πιθανοτήτων. Ως πιθανό νοείται από την άλλη πλευρά όχι μόνο ότι είναι δυνατό, δεν αποκλείεται δηλαδή να συμβεί, αλλά ότι με βάση τη συνήθη πορεία των πραγμάτων είναι λογικό να λάβει χώρα. Τα συμπεράσματα που εξάγονται σε αυτήν την περίπτωση δεν είναι λοιπόν δεσμευτικά αλλά απλώς πιθανά. Κατά τον Κουράκη (*Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας, ο.π., σ. 784) αν το αποτέλεσμα που θεωρούμε ότι είναι πιθανόν να επέλθει είναι επιβλαβές για την έννομη τάξη, τότε εμφανίζεται και η έννοια του κινδύνου, ήτοι η πιθανότητα επέλευσης μελλοντικής βλάβης με βάση στοιχεία αντικειμενικώς διαπιστώσιμα κατά λογική κοινή πείραν. Η αλλαγή αυτή από τη δυνατότητα στην πιθανότητα φαίνεται να σχετίζεται άμεσα και με την αλλαγή της φύσεως της επικινδυνότητας που επήλθε από τη μεταφορά της έννοιας εκ των λοιπών επιστημών στα πλαίσια της Δικαιοσύνης (βλ. και ανωτέρω υποσημ. 265).

²⁶⁹ Όπως άλλωστε αναφέρει και η *Τσαλίκολου Φ.*, Ο φόβος της τρέλας, ο.π., σελ. 46, η έννοια της επικινδυνότητας είναι από τη φύση της ασαφής και δεκτική πολλών σημασιών.

²⁷⁰ Ακολουθώντας τις απόψεις που έχουν εκφραστεί από την ιταλική θετική σχολή σχετικά με τη δυνατότητα τέλεσης εγκλημάτων, οι βιολογικοί παράγοντες κατέχουν σπουδαία σημασία για την κατάγνωση της επικινδυνότητας. Περί των απόψεων αυτών βλ. και *Ζαγκαρόλας Ι.*, Τα διεθνή, ο.π., σ.225.

²⁷¹ *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1955, σ.148 και *Σοφουλάκης Α.*, Απάτη, ο.π., σ.1004.. Βλ. και *Χωραφάς Ν.*, Αι πνευματικά, ο.π., σ. 544, όπου αναφέρεται ότι ο επικίνδυνος δράστης αποδοκιμάζεται εκ του λόγου ότι η συνολική προσωπικότητά του αποτελεί μία εστία η οποία τροφοδοτεί τον κίνδυνο τέλεσης εκ νέου εγκλημάτων. Ο ως άνω συγγραφέας θεωρείται από την γράφουσα ως εμπύπτων στο πλαίσιο αυτό των απόψεων μιας και προχωρά σε έναν διαχωρισμό περί της επικινδυνότητας του δράστη, αναφέροντας ότι τα ενδογενή αίτια και χαρακτηριστικά καθιστούν πιο επικίνδυνο το συγκεκριμένο δράστη, ενώ το περιβάλλον εφόσον είναι υποστηρικτικό και κατάλληλο προς τούτο δύναται να βοηθήσει σημαντικά στον αφανισμό της επικινδυνότητάς του (*Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1978, σ.383 επ.) προσεγγίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο την έννοια ως παθολογική κατάσταση.

²⁷² *Καλούτας Α.*, ο.π., σ.107-8.

²⁷³ *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 123.

²⁷⁴ *Καρανίκα Α.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 59.

“κατώτερους”, με το στοιχείο αυτό της κατωτερότητας να αποτελεί και το κύριο χαρακτηριστικό τους²⁷⁵.

Λαμβανομένη υπόψη ακολούθως ως μία νομική έννοια, η επικινδυνότητα σχετίζεται κυρίως με την πρόβλεψη της μελλοντικής του συμπεριφοράς ως προς την τέλεση εγκλημάτων χωρίς να προσδιορίζεται κάποιο περαιτέρω χαρακτηριστικό της. Ο Ζαγκαρόλας υποστηρίζει ότι η δυνατότητα τέλεσης εγκλημάτων ενυπάρχει σε όλους τους ανθρώπους, επικίνδυνοι είναι ωστόσο εκείνοι στους οποίους η δυνατότητα αυτή μετατρέπεται σε πιθανότητα και μάλιστα ορισμένου βαθμού²⁷⁶. Κατά τον Κοσμάτο, η επικινδυνότητα συνίσταται στην εντύπωση που δίδεται από τα διαπραχθέντα έως τώρα εγκλήματα περί της βάσιμης πιθανότητας τέλεσης και άλλων σοβαρών εγκλημάτων στο μέλλον²⁷⁷. Οι Γαρδίκας και Τζαννετής θεωρούν ότι η επικινδυνότητα του δράστη αποτελεί την έκφραση του κινδύνου της υποτροπής του²⁷⁸ ενώ ο Χαραλαμπίκης τη θεωρεί άρρηκτα συνδεδεμένη με την πιθανολόγηση ότι ο δράστης, εξαιτίας της ιδιαίτερης ψυχосύνθεσής του, αναμένεται να διαπράξει νέα αδικήματα στο μέλλον²⁷⁹.

Μερίδα της θεωρίας από την άλλη πλευρά απορρίπτει την ύπαρξη της επικινδυνότητας και αποδίδει τη χρήση της σε λόγους καθαρά σκοπιμότητας. Ο Αλεξιάδης αναφέρεται σε μία υποθετική κατασκευή, ένα λογικό κατασκεύασμα και ένα πλαστό στοιχείο που για κάποιο λόγο αποτελεί μία από τις βάσεις του Ποινικού Δικαίου²⁸⁰. Περί μίας ιδεολογικής κατασκευής των ποινικών επιστημών, με αμιγώς αξιολογικό χαρακτήρα, η οποία το μόνο που προσφέρει είναι την επιλεκτική απόδοση της ετικέτας του επικίνδυνου σε κάποια συγκεκριμένα άτομα που επιλέγει με άκρως υποκειμενικά κριτήρια το ίδιο το σύστημα κάνει λόγο και ο Χουλιάρας²⁸¹, άποψη με την οποία συμφωνεί και ο Δημόπουλος υποστηρίζοντας ότι πρόκειται περί μίας αξιολογικής έννοιας περιέχουσας την πιθανολόγηση περί τέλεσης εγκλημάτων και χρησιμοποιείται από το κράτος για τον χαρακτηρισμό συγκεκριμένων κατηγοριών εγκληματιών²⁸². Κατά την Τσαλίκου, η επικινδυνότητα δεν αποτελεί μία αντικειμενικά προσδιορίσιμη και αυθύπαρκτη οντότητα αλλά μία ιδεολογικό-πολιτικά προσδιορισμένη κοινωνική κατασκευή²⁸³ ενώ ο Πανούσης υποστηρίζει ότι ακόμα και αν δεχτούμε

²⁷⁵ Γαρδίκας Κ., Η εξέτασις, ο.π., σ.69.

²⁷⁶ Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ’ ημίν δικαστική και σωφρονιστική πρακτική αντιμετώπισις των ψυχοπαθών εγκληματιών, ΠοινΧρ 1973, σ.430. Βλ. και ανωτέρω υποσημ. 42 και 43 περί του απαιτούμενου βαθμού πιθανότητας για την κατάφαση της επικινδυνότητας του δράστη.

²⁷⁷ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.90.

²⁷⁸ Γαρδίκας Κ., Η πρόγνωσις, ο.π., σ. 130, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.965.

²⁷⁹ Χαραλαμπίκης Χ., Επιτομή Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016,σ.520.

²⁸⁰ Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.140,143

²⁸¹ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1348 και 1353.

²⁸² Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.36

²⁸³ Τσαλίκου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.14 και 103

την ύπαρξη βιολογικών παραγόντων για τον σχηματισμό της επικινδυνότητας αυτή δεν παύει να αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή²⁸⁴, η οποία στοχοποιεί όσους θεωρούνται ότι έρχονται σε διαρκή αντίθεση με τις κοινωνικές αξίες²⁸⁵. Ως επικίνδυνος νοείται τότε όχι όποιος θεωρείται πιθανόν να εγκληματήσει αλλά όποιος είναι πιθανόν να επιλεγεί από τους μηχανισμούς κοινωνικής αντίδρασης και να στιγματιστεί ως τέτοιος²⁸⁶. Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος και η άποψη ότι η επικινδυνότητα αποτελεί μία μεροληπτική αντίληψη της πραγματικότητας που υπαγορεύεται από την στάση που τηρεί κάθε φορά η κοινωνική αντίδραση απέναντι στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά²⁸⁷.

Πρόσφατα δε, η έννοια της επικινδυνότητας ‘‘συρρικνώνεται’’ και συνδέεται πλέον με συγκεκριμένα είδη εγκλημάτων –μεγάλης απαξίας συνήθως- και τρόπους τέλεσης αυτών, ούτως ώστε επιτευχθεί ο αναγκαίος περιορισμός της έννοιας και υπάρξει κάποια – έστω ελάχιστη- νομιμοποίησή της στα πλαίσια της σύγχρονης κοινωνίας²⁸⁸. Τεκμήριο επικινδυνότητας υπάρχει τότε στους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, καθώς η πιθανότητα υποτροπής τους είναι μεγάλη και η πιθανότητα ίασής τους σχεδόν ανύπαρκτη²⁸⁹. Υψηλή επικινδυνότητα παρουσιάζουν και κατά το Σκανδάμη οι δράστες κακουργημάτων εμπειροχόντων βία ή εγκλημάτων που στρέφονται γενικά κατά της γενετήσιας ελευθερίας²⁹⁰ ενώ ο Φυτράκης θεωρεί ότι η επικινδυνότητα του προσώπου έχει μετουσιωθεί ουσιαστικά στη σύγχρονη γλώσσα ως την πιθανότητα τέλεσης εγκλημάτων βίας²⁹¹. Με την άποψη αυτή φαίνεται να συντάσσεται και το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο με την CM/REC(2014)3, ορίζει ως επικίνδυνο το άτομο που έχει καταδικαστεί για τη διάπραξη ενός σοβαρού σεξουαλικού περιεχομένου ή σχετιζόμενου με τη βία εγκλήματος και ο οποίος εκτιμάται ότι είναι πολύ πιθανό να διαπράξει εκ νέου ένα εξίσου σοβαρό του αυτού είδους έγκλημα²⁹². Σημειώνεται σε αυτό το σημείο, ότι η ύπαρξη του στοιχείου της βίας, παρά τη μη αναφορά του στο νόμο, αποτελεί επίσης σημαντικό

²⁸⁴ Πανούσης Γ., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 778. Περί του γενικότερου προβληματισμού αν η επικινδυνότητα αποτελεί ένα υπαρκτό μέγεθος ή μία κατασκευή βλ. μεταξύ άλλων Πανούσης Γ., Επικινδύνως, ο.π., σ.17

²⁸⁵ Πανούσης Γ., Επικινδύνως, ο.π., σ.18

²⁸⁶ Τσαλίκογλου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.161, με παραπομπή και σε άποψη Δασκαλάκη

²⁸⁷ Νικολόπουλος Γ., Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 480. Άμεσα σχετίζεται η άποψη αυτή και με τα όσα αναφέρονται κατωτέρω στο Κεφ. 3^ο, 3 σχετικά με την αλλαγή της έννοιας της επικινδυνότητας ανάλογα με το χρόνο, τον τόπο αλλά και τις κυρίαρχες αντιλήψεις, οι οποίες φαίνεται να λαμβάνουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των εν λόγω θεωρήσεων.

²⁸⁸ Βλ. Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 26 επ. όπου αναφέρονται ως συνδεδετικά στοιχεία η βία και η σεξουαλική φύση του εγκλήματος με σκοπό τον περιορισμό της χρήσης της έννοιας αλλά και σ. 31 επ. όπου παρατίθεται η άποψη περί διεύρυνσης της έννοιας και αποδοχής της επικινδυνότητας και των εγκληματιών λευκών περιλαιμίου.

²⁸⁹ Μαγγανάς Α., Η υπ’ όρον απόλυση για τους σεξουαλικά επικινδύνους εγκληματίες, ΠοινΔικ 10/1998, σ.1023

²⁹⁰ Σκανδάμης Μ.Ο θεσμός, ο.π., σ.176

²⁹¹ Φυτράκης Ε., Από την επικινδυνότητα, ο.π., σ.289-90

²⁹² Βλ. άρθρο 1α και 17. Ως κριτήρια δε ικανά να αναδείξουν την επικινδυνότητα του ατόμου θεωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 5 της εν λόγω σύστασης, μεταξύ άλλων και οι προηγούμενες πράξεις που αυτό τέλεσε, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των πράξεων που αναδεικνύουν την πιθανότητα της ύπαρξης κινδύνου για εκ νέου τέλεση εγκλημάτων καθώς και την αποτυχία των προηγούμενων επιβληθεισών ποινών. Τονίζεται δε, ότι η υποτροπή (η επανειλημμένη δηλαδή τέλεση) δεν αποτελεί από μόνη της επαρκές στοιχείο για την κατάγνωση της επικινδυνότητας.

στοιχείο και για τη διάγνωση της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια στα πλαίσια των άρθρων 38 επ. και 69επ²⁹³. Την κατεύθυνση αυτή φαίνεται να ακολουθεί και ο νομοθέτης, όπως φαίνεται και από το Σχέδιο Νόμου για την αντιμετώπιση δραστών με ψυχικές διαταραχές, καθιστώντας την έννοια της επικινδυνότητας κατά τι πιο συγκεκριμένη²⁹⁴.

Ανεξαρτήτως των επιμέρους διαφωνιών που ανακύπτουν, οι απόψεις περί επικινδυνότητας φαίνεται να τέμνονται σε αρκετά σημεία. Η βάσιμη πιθανότητα τέλεσης νέων εγκλημάτων εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του δράστη και το γεγονός ότι οι μηχανισμοί καταστολής κινούνται με πρόφαση μόνο το γεγονός της τελεσθείσας πράξης, τιμωρώντας κατά κύριο λόγο βασιζόμενοι στην πρόβλεψη περί της μελλοντικής συμπεριφοράς του και επιδιώκοντας μία ακραία μορφή του σκοπού της ειδικής πρόληψης αποτελούν την κοινή συνισταμένη όλων. Όποια όμως και από τις αναφερόμενες διατάξεις και αν γίνει δεκτή, παραμένει μία πραγματικότητα ότι η ρευστή, ευμετάβλητη, υπερβολικά ευρεία, ενέχουσα αβεβαιότητα, κυκλικότητα και ανασφάλεια, στηριζόμενη σε ασαφή και υποκειμενικά κριτήρια, σχετική, βασισμένη σε πιθανότητες, μη ουσιαστικά ελέγξιμη, άκρως δυσερμήνευτη και δυσαπόδεικτη (αν όχι αναπόδεικτη) έννοια του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη, η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με την αρχή ή το άτομο που την μεταχειρίζεται κάθε φορά, αποτελεί μία επικίνδυνη και αυθαίρετη έννοια μη έχουσα θέση στο Ποινικό Δίκαιο²⁹⁵. Η διεύρυνση δε της ευθύνης του δράστη με βάση μία μελλοντική πιθανότητα αποτελεί εκ προοιμίου μία επικίνδυνη κατάσταση²⁹⁶. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν άλλωστε και στην αδυναμία οριοθέτησής της από το νομοθέτη και τη συνακόλουθη επιλογή του να ελαχιστοποιήσει τις περιπτώσεις που την χρησιμοποιεί χωρίς ωστόσο να την απαλείφει²⁹⁷.

²⁹³ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 3^ο αλλά και Παράρτημα 2.

²⁹⁴ Βλ. κατωτέρω Παράρτημα 3.

²⁹⁵ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 26 και 123-4, Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.91, Κονταξής Α., ο.π., τ. α', σελ 261, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.76, Μαγγανάς Α., Το πρόβλημα, ο.π., σ. 1010, Μαγκάκης Γ. Α., ο.π., σ.45, Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.167-8, Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.99, Συμεωνίδης Α., ο.π., σελ.144, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.78 και σ.116 υποσημ. 27, Τσαλίκογλου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.108, Τσαλίκογλου Φ., Ο φόβος της τρέλας, ο.π., 48, Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1346-8 καθώς και ΑΠ 98/1994. Ως κύριο δε χαρακτηριστικό αυτών των αρνητικών ιδιοτήτων της έννοιας το στοιχείο της υπερπροβλεψιμότητας (false positives) και της μεγάλης πιθανότητας λάθους (μεταξύ άλλων Νικολόπουλος Γ., Η «επιχείρηση Baxstrom, ο.π., σ. 488-9 και 491 και Streng F., ο.π., σ.625 επ.). Έχει διατυπωθεί από την άλλη πλευρά -αν και μεμονωμένα- η άποψη ότι η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη αποτελεί έννοια επαρκώς αποσαφηνισμένη από τη νομολογία του ΑΠ και πως η επιλογή του νομοθέτη για την απόλειψή της, προδίδει την από πλευράς νομοθέτη «έλλειψη εμπιστοσύνης στην ευθυκρισία και δικαιοκρισία του Έλληνα δικαστικού λειτουργού». Περί της ανωτέρω άποψης και της ανάγκης ύπαρξης της έννοιας λόγω της ιδιαίτερης απαξίας που παρουσιάζουν οι πράξεις του εν λόγω δράστη και της συνακόλουθης υπεροχής της καταπολέμησης του εγκλήματος σε αυτές τις περιπτώσεις, βλ. Χατζάκος Ι., ο.π., σελ 1751 επ.

²⁹⁶ Baumann J., ο.π., σ.31.

²⁹⁷ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, II.

Η επικινδυνότητα λοιπόν του δράστη -είτε αναφερόμενη ως τέτοια από το νομοθέτη είτε θεωρούμενη ως εγκληματική διάθεση είτε ακόμα μέσω της περιγραφικής της απεικόνισης ως ανάγκη αποτροπής από την εκ νέου τέλεση- αποτελεί έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για την εν γένει αντιμετώπιση συγκεκριμένων συμπεριφορών και ατόμων από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης παρά τα μειονεκτήματα που παρουσιάζει. Όσο εξακολουθεί ωστόσο να υπάρχει στα πλαίσια του ΠΚ, η χρήση της και η θεμελίωση της απαιτείται να στηρίζεται τουλάχιστον σε εξωτερικά εκδηλωτικά στοιχεία και εμπειρικά δεδομένα και όχι αποκλειστικά σε στοιχεία αναγόμενα στον εσωτερικό κόσμο του δράστη²⁹⁸, με την εξέταση της ατομικής και κοινωνικής ζωής του δράστη να αποτελούν τη βάση της πρόβλεψης και τον περιορισμό του εύρους της από την αρχή της νομιμότητας να καθιστούν κάπως πιο ανεκτή και αντικειμενική την πρόγνωση της μελλοντικής του συμπεριφοράς²⁹⁹.

II. Τα στοιχεία που καθιστούν τον δράστη ιδιαίτερα επικίνδυνο (13 ζ).

Η βαρύτητα της τελεσθείσας πράξης αρχικά και η προστεθείσα στην πορεία αντικοινωνικότητα του δράστη όπως και η γενικότερη αξιολόγηση του τρόπου ζωής του, αποτελούν τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη για την διαπίστωση της ιδιότητας ενός δράστη ως ιδιαίτερα επικίνδυνου³⁰⁰. Με το ν. 2408/1996 επέρχεται ωστόσο η σχεδόν ολοκληρωτική εξάλειψη της ιδιαίτερης επικινδυνότητας ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης εγκλημάτων— όπως για παράδειγμα την κλοπή, την εκβίαση ή την

²⁹⁸ Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων δραστών στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, σε Τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ.951-2. Βλ. και CM/Rec(2014)3, όπου στα άρθρα 26 επ. απαιτεί η αξιολόγηση του κινδύνου εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων να γίνεται βάσει αξιόπιστων πληροφοριών μέσα από αντικειμενικά στοιχεία και την εξ ολοκλήρου εξέταση της προσωπικότητας του δράστη.

²⁹⁹ Σκανδάμης Μ., Ο θεσμός, ο.π., σ.165, ο οποίος θεωρεί ότι η έννοια της επικινδυνότητας, στις περιπτώσεις που δεν περιορίζεται από την αρχή της νομιμότητας οδηγεί μετά βεβαιότητας στην παραβίαση των δικαιωμάτων του ατόμου και δημιουργεί μία κατάσταση ανασφάλειας δικαίου. Βλ. και Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1327, όπου αναφέρεται ότι ο περιορισμός αυτός έχει προταθεί ήδη από τον Ancel και τη νέα κοινωνική άμυνα.

³⁰⁰ Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνο, ο.π., σ.5-6. Την ίδια πορεία κατά την άποψη της γράφουσας φαίνεται να ακολούθησε το θέμα και στα πλαίσια της νομολογιακής προσέγγισης της επικινδυνότητας του δράστη. Για την εξέλιξη αυτή βλ. αρχικά την ΑΠ 11/2968 όπου ως επικίνδυνος δράστης παρουσιάζεται «όστις εκ της βαρύτητος του τρόπου και των συνθηκών τελέσεως της πράξεως, των εις το έγκλημα τούτο ωθήσαντων αυτόν αιτιών και της εν γένει προσωπικότητός του, παρέχει βάσιμον πιθανότητα ότι θέλει διαπράξει νέα εν τω μέλλοντι εγκλήματα» ενώ η αντικοινωνικότητα του δράστη δε φαίνεται να λαμβάνεται ακόμη υπόψη και εν συνεχεία ΑΠ 295/1982 φαίνεται από την άλλη πλευρά η αντικοινωνικότητα να λαμβάνει κυρίαρχο ρόλο και να κρίνεται ως ιδιαίτερος επικίνδυνος ο δράστης όταν «εκ του τόπου, χρόνου και τρόπου τελέσεως του εγκλήματος, της βαρύτητος αυτού, της προσωπικότητος του δράστου και των ωθήσαντων τούτων αιτιών, μαρτυρήται αντικοινωνικότης αυτού και ροπή προς διάπραξιν νέων εν τω μέλλοντι εγκλημάτων». Σημειώνεται ωστόσο ότι αποκλίσεις από τη λήψη υπόψη του στοιχείου της αντικοινωνικότητας και την αντ' αυτής θεώρηση της ροπής ως κυρίαρχο στοιχείο της επικινδυνότητας, ενυπάρχουν ακόμη και μετά την εισαγωγή του ορισμού, όπως για παράδειγμα στην ΑΠ (Συμβ) 21/1999, όπου αναφέρεται ως «*ιδιαίτερα επικίνδυνος ο διαπράξας αδίκημα μαρτυρούν ως εκ των περιστάσεων, υφ' ας ετελέσθη, ήτοι βαρύτητος αδικήματος, ποιότητος και εντάσεως των εις το αδίκημα ωθήσαντων αιτιών, εν γένει προσωπικότητος του δράστου ροπήν του υπαιτίου προς διάπραξη νέων εις το μέλλον εγκλημάτων*».

απάτη- εξαιτίας του ότι κρίνεται ως αόριστη, ασαφής και αντίθετη με βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου³⁰¹. Αποτελεί λοιπόν γεγονός άξιο απορίας το ότι ακολούθως με το ν. 2479/1997 άρθρο 2 παρ. 1, εισάγεται στο άρθρο 13 ως περίπτωση ζ, ο αυθεντικός ορισμός του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη³⁰².

Ο νομοθέτης μέσω των διατυπώσεων του άρθρου 13, θεωρεί ότι ιδιαίτερα επικίνδυνος είναι ο δράστης «αν από τη βαρύτητα της πράξης, τον τρόπο και τις συνθήκες τέλεσής της, τα αίτια που τον ώθησαν και την προσωπικότητά του, μαρτυρείται αντικοινωνικότητα αυτού και σταθερή ροπή του σε διάπραξη νέων εγκλημάτων στο μέλλον». Όπως αντίστοιχα συνέβη και στην περίπτωση της κατά συνήθεια τέλεσης, ο ορισμός ακολουθεί τη μέχρι τότε κυρίαρχη δικαστηριακή πρακτική³⁰³ και λαμβάνεται υπόψη ως τη βάση για την επεξήγηση των λοιπών εμφανίσεων της επικινδυνότητας στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου, προσαρμοζόμενη ανάλογα με το στάδιο στο οποίο βρισκόμαστε κάθε φορά.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των επιμέρους χαρακτηριστικών που απαιτείται κατά τον ΠΚ να φέρει ο δράστης ούτως ώστε καταφαθεί η διακεκριμένη μορφή του εγκλήματος και η βαρύτερη τιμώρηση του δράστη λόγω της επικινδυνότητας που αυτός φέρει πρέπει να σημειωθεί ότι ο εν λόγω δράστης δεν αρκεί να είναι επικίνδυνος αλλά πρέπει να καταφάσκει η ιδιαίτερη επικινδυνότητά του, ούτως ώστε αυτός να εμπίπτει στα αναφερθέντα στο άρθρο 13. Γίνεται λοιπόν δεκτό ότι η επικινδυνότητα αποτελεί μία έννοια διαβαθμίσιμη³⁰⁴ και εκ των επικίνδυνων δραστών τιμωρούνται

³⁰¹ Εισηγητική έκθεση ν. 2408/1996, επί του άρθρου 1 παρ. 7 και 9. Βλ. ωστόσο και Χατζάκος Ι., ο.π., σελ 1751 επ. περί της αντίθετης άποψης και της επαρκούς σαφήνειας της έννοιας και την απόδοση της κατάργησής της σε λόγους δυσπιστίας του νομοθέτη προς το έργο του Έλληνα δικαστή. Περί της ανάγκης ύπαρξης της έννοιας λόγω της ιδιαίτερης απαξίας που παρουσιάζουν οι πράξεις του εν λόγω δράστη βλ. και Μυλωνόπουλος Χ., Έκθεση, ο.π., επί άρθρου 1 παρ. 7 και 9, ο οποίος επισημαίνει ωστόσο την ανάγκη οριοθέτησης της έννοιας. Η απόπειρα αυτή περιορισμού της χρήσης της επικινδυνότητας χαρακτηρίζεται ωστόσο ως θνησιγενής και μεμονωμένη μίας και τα στοιχεία αυτά εξακολουθούν να λαμβάνονται υπόψη σε μία πληθώρα διατάξεων ενώ σε κάθε περίπτωση, τα κενά που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης αναπληρώνονται από την τυποποίηση της κατά συνήθεια τέλεσης (Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.690. Για ουσιαστική υποκατάσταση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας από την κατά συνήθεια και την κατ' επάγγελμα τέλεση, λόγω του υπαρκτού τεκμηρίου επικινδυνότητας που ενυπάρχει σε αυτές τις περιπτώσεις, μιλάει και ο Μανωλεδάκης Ι., Ουσιαστικές, ο.π., σ.511. Περί της συχνότερης προσφυγής στην έννοια της κατά συνήθεια τέλεσης μετά την κατάργηση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας, την αναπλήρωση του κενού που δημιουργήθηκε και την ουσιαστική επιβίωση του στοιχείου της επικινδυνότητας βλ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.30-2, 139-140, ο οποίος υποστηρίζει ότι η αντικατάσταση αυτή έγινε με σκοπό την αντικειμενοποίησης καταγραφής των νομικών κριτηρίων.

³⁰² Μεταξύ άλλων Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.278-9

³⁰³ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 48, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.77-8, Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1338

³⁰⁴ Η ύπαρξη λιγότερο και περισσότερο επικίνδυνων δραστών αποδεικνύει την ύπαρξη μία σχετική διαβάθμιση ως προς το επικίνδυνο της προσωπικότητας του δράστη και τις περιπτώσεις που αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και σε ποιο κάθε φορά βαθμό. Σχετικά με το διαβαθμίσιμο της έννοιας βλ. Χωραφάς Ν., Ποινικόν Δίκαιον, τόμος πρώτος, εκδόσεις Π. Σάκκουλα, 1978, σ.383, ο οποίος θεωρεί ότι η αυτή διαφέρει είτε ανάλογα με τον αριθμό και τη βαρύτητα των πιθανών μελλοντικών εγκλημάτων είτε με βάση την πιθανότητα να τελεστούν αυτά τα εγκλήματα. Βλ. και Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 33 και 49, ο οποίος αναφέρει τον αντίστοιχο προβληματισμό που έχει ανακύψει στα πλαίσια του αγγλοσαξονικού, όπου

βαρύτερα όσοι εκ αυτών επιδεικνύουν «*μια ιδιαίτερα αρνητική, αντικοινωνική «επίδοση» μεγαλύτερης «διακινδύνευσης» των εννόμων αγαθών, άξια αυστηρότερης τιμωρίας» συμπεριφορά*³⁰⁵.

Τα αίτια της πράξης, η βαρύτητα, ο τρόπος και οι συνθήκες τέλεσης και η εν γένει προσωπικότητα του δράστη είναι τα στοιχεία πάνω στα οποία πρέπει να βασίζεται η πεποίθηση περί της αντικοινωνικότητάς του και η ροπή του προς τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων³⁰⁶ ενώ ως απαραίτητη κρίνεται και η επίγνωση όλων των παραπάνω στοιχείων εκ μέρους του δράστη, ακόμα και αν αυτός δεν τα αξιολογεί ως κάτι το αρνητικό³⁰⁷. Επαρκεί δε η τέλεση και μίας μόνο πράξης (τετελεσμένη ή σε απόπειρα), αρκεί μέσα από αυτή να διαφαίνονται τα στοιχεία που απαιτεί το 13³⁰⁸.

Τα ειδικότερα αυτά στοιχεία ερμηνεύονται κατά τον τρόπο που μας υποδεικνύει το άρθρο 79 ΠΚ, χωρίς ωστόσο να ταυτίζονται πάντα με αυτά³⁰⁹. Η βαρύτητα του εγκλήματος νοείται ως το αποτέλεσμα της αξιολόγησης του μεγέθους και του είδους της βλάβης ή του κινδύνου που προκλήθηκε μέσω της τέλεσης, της φύσης, του είδους και το αντικείμενου του εγκλήματος καθώς και της έντασης του δόλου. Αναφορικά με τις συνθήκες και τον τρόπο προπαρασκευής και εκτέλεσης του εγκλήματος, αναφέρεται ότι παρά το γεγονός ότι στα πλαίσια της επιμέτρησης αποτελούν

η έννοια της επικινδυνότητας (dangerousness) φαίνεται να αντικαθίσταται από αυτή του κινδύνου (risk) λόγω του ότι η δεύτερη επιδέχεται διαβάθμιση ενώ η πρώτη όχι.

³⁰⁵ Πρβλ. *Κονταξής Θ.*, *Ιδιαίτερα τεχνάσματα [ή διαδρομές στον χώρο του παραλόγου]*, ΠοινΧρ 1997, σ. 1115 επ., ο οποίος αναφέρει ότι ο χαρακτηρισμός ιδιαίτερα παρουσιάζει μία κλιμάκωση, η οποία ακολούθως συνεπάγεται και αύξηση της ποινικής ευθύνης του δράστη. Φαίνεται λοιπόν από τη μία να υπάρχει η απλή επικινδυνότητα του δράστη, η οποία συνίσταται στην αντίθεση με την έννομη τάξη, η οποία φαίνεται να λαμβάνει χώρα σε κάθε έγκλημα, καθιστώντας τον επικίνδυνο και από την άλλη υπάρχει η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη, η οποία προειδοποιεί για το πότε και έναντι σε ποιους πρέπει η κοινωνία να προφυλάσσεται περισσότερο, ήτοι αυτούς που θεωρεί πιο “ικανούς” να τη βλάψουν.

³⁰⁶ *Μυλωνόπουλος Χ.*, *Διαθετικές*, ο.π., σ. 245. Βλ. και *Κονταξής Α.*, τ. α', σ.277 και *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.280, οι οποίοι σημειώνουν ότι τα στοιχεία αυτά πρέπει αποκλειστικά και σωρευτικά να αποτελούν τη βάση για την εν λόγω κρίση του δικαστηρίου και δεν είναι απλώς ενδεικτικά της ιδιότητας ενός δράστη ως επικίνδυνου, ενώ ιδανικά θα πρέπει να ανακύπτουν από την τέλεση του συγκεκριμένου εγκλήματος. Μέσω της χρήσης των εν λόγω στοιχείων ως βάση ο νομοθέτης επιδιώκει να αντικειμενοποιήσει τη χρήση των εννοιών της αντικοινωνικότητας και της επικινδυνότητας εν γένει (*Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 132). Το γεγονός ωστόσο ότι για τη διάγνωση της διαθετικής έννοιας της επικινδυνότητας περνάμε από το στάδιο της διάγνωσης και δύο ακόμη τάσεων –της αντικοινωνικότητας και της ροπής-, οι οποίες μάλιστα στηρίζονται στους ίδιους ενδείκτες με αυτούς της επικινδυνότητας (*Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 48) αποτελεί κατά τη γράφουσα από μόνο του ένα θεμελιακό προβληματισμό. Σημειώνεται δε ότι τα χαρακτηριστικά αυτά, της αντικοινωνικότητας και της ροπής πρέπει να έχουν εκδηλωθεί τουλάχιστον μία φορά κατά το παρελθόν, να συνεχίζουν να συντρέχουν στο παρόν και να πιθανολογείται ότι θα συνεχίσουν να κάνουν το ίδιο και στο μέλλον (βλ. *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ.49, και ανωτέρω σε εισαγωγή περί της ανάλυσης των διαθετικών εννοιών).

³⁰⁷ *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.284

³⁰⁸ *Κονταξής Α.*, τ. α', σ.277 και *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.280. Βλ. ωστόσο και *Κοσμάτος Κ.*, *Η διάρκεια του εγκλεισμού*, ο.π., σ.94-5, περί του ότι η κρίση περί επικινδυνότητας πρέπει να στηρίζεται στην επανειλημμένη –και μάλιστα χρονικά κοντά- τέλεση εγκλημάτων, καθώς σε διαφορετική περίπτωση η εχθρική στάση παρουσιάζεται ως χαλαρή ενώ η συνέχεια της αντικοινωνικής του διάθεσης διαρρηγνύεται. Τότε οι συνθήκες, ο τόπος, ο χρόνος, ο τρόπος και τα αίτια που οδήγησαν στην πράξη, είναι σημαντική ένδειξη περί της ύπαρξης ή μη της επικινδυνότητας καθώς έτσι μπορούμε να καταλάβουμε αν αυτός αποτελεί διαρκή απειλή για τα εν λόγω έννομα αγαθά. Βλ. και *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, *Ποινολογία*, ο.π., σ.100, όπου υποστηρίζεται ότι η επικινδυνότητα πρέπει να προκύπτει από τη μακρά εγκληματική πορεία του δράστη και δεν αρκεί η επί του ζητήματος κρίση να στηρίζεται αποκλειστικά στο συγκεκριμένο και μοναδικό έγκλημα.

³⁰⁹ *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.280-2

στοιχεία της βαρύτητας της πράξης, για την κατάφαση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας νοούνται ως ξεχωριστή προϋπόθεση, με τον ιδιαίτερο τρόπο, τόπος, χρόνο και τα μέσα τέλεσης του εγκλήματος να αποτελούν τα στοιχεία που λαμβάνονται τότε υπόψη³¹⁰. Η προσωπικότητα του δράστη αξιολογείται εν συνεχεία, βάσει του χαρακτήρα και του βαθμού ανάπτυξης του δράστη, την προηγούμενη ζωή του και τις κοινωνικές και επαγγελματικές περιστάσεις καθώς και τη διαγωγή του. Τέλος, παρά το γεγονός ότι στα πλαίσια της επιμέτρησης λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση της προσωπικότητας του δράστη, τα αίτια της πράξης διαχωρίζονται από την προσωπικότητα και αποτελούν ξεχωριστό παράγοντα για την ανάδειξη της επικινδυνότητας³¹¹. Ως αίτιο δε θεωρείται «η ιδέα την οποία έχει το άτομο για το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα»³¹². Συνιστά λοιπόν το λόγο για τον οποίο προχωρά ένα άτομο στη συγκεκριμένη πράξη³¹³ και αποτελούν το πιο σημαντικό κριτήριο ίσως κριτήριο για την κατάφαση της επικινδυνότητας μιας και μέσω της εξέτασης αυτών αναδεικνύονται ταυτόχρονα όχι μόνο τα αντικειμενικά κριτήρια του τελεσθέντος εγκλήματος αλλά και η σχέση μεταξύ της πράξης και της προσωπικότητας του δράστη, προσεγγίζοντας πολύπλευρα τη συμπεριφορά του και καθιστώντας πιο εμφανή-πειστική την πιθανότητα εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων³¹⁴. Βέβαια δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι η αιτία που οδηγεί στο έγκλημα δύναται σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι τόσο ισχυρή και ‘πειστική’, ώστε να αναιρείται η ελευθερία βούλησης του δράστη καθιστώντας τότε και την τιμωρία του δράστη απαράδεκτη³¹⁵.

Για την κατάγνωση της ποινικής ευθύνης του δράστη εκτιμάται λοιπόν η συνολική ψυχική προσωπικότητα του δράστη³¹⁶ και λαμβάνονται υπόψη στοιχεία αναφερόμενα είτε στην ίδια την πράξη (τρόπος και συνθήκες τέλεσης, βαρύτητα) είτε στην προσωπικότητα του δράστη (αίτια,

³¹⁰ Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.281. Σε αυτά τα πλαίσια η χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων, η πολυπλοκότητα της μεθόδου κοκ είναι ορισμένα από τα στοιχεία που θα εξετάσει ο δικαστής. Σχετικά με την πρακτική αντιμετώπιση του θέματος και την ανάδειξη των στοιχείων που λαμβάνονται υπόψη βλ. και Κεφ. 1^ο, 3.

³¹¹ Για τα αίτια του εγκλήματος στα πλαίσια του 79 βλ. Κουράκης Ν., Επιμέτρηση, ο.π., σ. 289 επ.

³¹² Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.52

³¹³ Η κερδοσκοπία, η απληστία ή το μίσος για την κατεστημένη κοινωνία (Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.281), η άμυνα, η προστασία δικαιώματος, η τάση για άτακτο βίο, η οργή, η θλίψη, η φιλοκέρδεια, το συμφέρον του παθόντος, η φυγοπονία, η επιδίωξη οφέλους ή βλάβης άλλου, η αγανάκτηση, η μετάνοια κοκ (Καράμπελας Α., Τα κίνητρα των εγκληματικών πράξεων και η σημασία τους στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα, ΝοΒ 1985, σ.579) αποτελούν ορισμένα από τα στοιχεία που λαμβάνονται τότε υπόψη ως κίνητρα και αίτια που οδήγησαν στο έγκλημα. Ο Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 129 μιλά για ποιοτική διάκριση κινήτρων σε ηθικά και ανήθικα, ευγενή και ποταπά, εγωιστικά και φιλάλληλα, νόμιμα και παράνομα καθώς και συγγνωστά και παράνομα. Περί της άποψης ότι τα κίνητρα του δράστη αποτελούν κατά τεκμήριο δείκτες των μόνιμων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη βλ. Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.162-3.

³¹⁴ Κουράκης Ν., Περί της έννοιας, ο.π., σ. 788.

³¹⁵ Καράμπελας Α., Τα κίνητρα, ο.π, σ.576-7, ο οποίος μάλιστα κατακρίνει το να αποδοκιμάζεται το άτομο για τις εν λόγω πράξεις και προτείνει την επιβολή μέτρων ασφαλείας ως την ορθότερη επιλογή

³¹⁶ Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 122. Βλ. και υποσημ. 98 σχετικά με τις απόψεις του Χωραφά για το ψυχολογικό.

προσωπικότητα), τα οποία εφόσον κριθούν ικανά να καταδείξουν την αντικοινωνικότητα και τη ροπή του δράστη, οδηγούν στον χαρακτηρισμό του ως ιδιαίτερα επικίνδυνου.

a) Αντικοινωνικότητα

Περνώντας τώρα στα κατ' ιδίαν στοιχεία της επικινδυνότητας, η αντικοινωνικότητα, μία –επίσης– αόριστη αξιολογική έννοια³¹⁷ ερμηνευόμενη ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο στον οποίο βρισκόμαστε³¹⁸, μπορεί να χαρακτηριστεί ως το κατ' εξοχήν στοιχείο με το οποίο αυτή εξωτερικεύεται³¹⁹. Αποτελεί δε το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ήδη από την διατύπωση των θεωριών της ιταλικής θετικής σχολής³²⁰ γεγονός που εξακολουθεί να ισχύει μέχρι και σήμερα³²¹.

Μέσω του βαθμού κοινωνικοποίησης του δράστη και τη γενικότερη στάση που αυτός επιδεικνύει έναντι της έννομης τάξης θεωρείται ότι ανιχνεύεται η ενυπάρχουσα στην προσωπικότητά του επικινδυνότητα³²². Όσο πιο αντικοινωνικές μπορούν να θεωρηθούν τότε οι διαθέσεις του ατόμου, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο κίνδυνος που δημιουργείται για την έννομη τάξη και τόσο περισσότερο επικίνδυνος κρίνεται ο εν λόγω δράστης³²³. Ως αντικοινωνική νοείται λοιπόν η συμπεριφορά, η οποία δεν αποδέχεται το σύστημα των αξιών της κρατούσας κοινωνικής τάξης ενώ συγχρόνως αντιτίθεται με τα κοινωνικά συμφέροντα³²⁴.

³¹⁷ *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 132, ο οποίος την χαρακτηρίζει μία αόριστη αξιολογική έννοια ουσιαστικά κενή περιεχομένου, η οποία καθορίζει την ύπαρξη μίας ακόμη πιο αόριστης έννοιας της επικινδυνότητας που με τη σειρά της οδηγεί σε μία όχι επαρκώς νομιμοποιημένη σκληρή τιμωρία συγκεκριμένων τύπων δραστηρίων.

³¹⁸ *Πανούσης Γ.*, *Επικινδύνως*, ο.π., σ. 18, όπου αναφέρεται ότι η «ταξική δομή των θεσμών και οι κοινωνικές προκαταλήψεις καθορίζουν όχι μόνο το είδος αλλά και τη μορφή της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ατόμων». Πρβλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, I και ειδικά υποσημ. 245 και 246 σχετικά με την ύπαρξη των χαρακτηριστικών αυτών και στην έννοια της επικινδυνότητας.

³¹⁹ *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότητα*, ο.π., σ. 1326-7.

³²⁰ *Δημόπουλος Χ.*, *Η προεγκληματική*, ο.π., σ.27. Βλ. και ανωτέρω Κεφ. 1, 2, I και ειδικά υποσημ. 261-263.

³²¹ Βλ. και *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 131, ο οποίος αναφέρει ότι όλα τα υπόλοιπα στοιχεία βρίσκονται εκεί για να παραπλανήσουν, ενώ το μόνο που έχει σημασία είναι η αντικοινωνικότητα. Περί της προβληματικής που δημιουργείται σε αυτή την περίπτωση λόγω της μείωσης ή και εξάλειψης του άλλως δύνασθαι πράττειν βλ. ανωτέρω Κεφ. 1, I, b.

³²² Σημειώνεται ωστόσο ότι είναι παράλογο το να προσπαθείς μέσω της προσωπικότητας του δράστη να βρεις και το βαθμό της κοινωνικοποίησής του, να προσπαθείς δηλαδή να εξειδικεύσεις το μέρος μέσω της εξειδίκευσης του όλου και όχι το αντίθετο, όπως συμβαίνει στα πλαίσια του άρθρου 79 (*Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.282), γεγονός το οποίο φαίνεται να αγνοεί ο νομοθέτης στα πλαίσια του 13 και αντί να θεωρεί την αντικοινωνικότητα στοιχείο για την ανεύρεση της προσωπικότητας του δράστη προχωρά στην ακριβώς αντίστροφη διεργασία. Περί του ρόλου της κοινωνικής ή αντικοινωνικής διαγωγής ως στοιχείο για την εξατομίκευση απλά της ποινής βλ. *Μπακατσούλας Μ.*, *Το επικίνδυνον*, σ. 119.

³²³ *Χωραφάς Ν.*, *Ποινικό Δίκαιο*, ο.π., 1978, σ.383

³²⁴ Βλ. *Δημόπουλος Χ.*, *Η προεγκληματική*, ο.π., σ. 211 και ειδικά υποσημ. 25 και *Κουράκης Ν.*, *Περί της έννοιας*, ο.π., σ. 787 υποσημ. 29, όπου ως αντικοινωνική νοείται η συμπεριφορά η οποία προσβάλλει τους κανόνες διαβίωσης και συμβίωσης που έχουν τεθεί από την ίδια την κοινωνία. Το έγκλημα ωστόσο ενδεικνύει πάντα μία αντικοινωνική συμπεριφορά, μιας και λογίζεται ως ένα κακό που διαταράσσει τις κοινωνικές σχέσεις (*Ανδρουλάκης Ν.*, *Ποινικόν Δίκαιον*, ο.π., σ.45). Προβληματισμός ανακύπτει τότε ως προς το τι καθιστά την εν λόγω συμπεριφορά τόσο διαφορετική ώστε να θεωρείται ότι η αντικοινωνικότητα της συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης νομιμοποιεί την επιβολή μεγαλύτερης και διαφορετικής ποινής; Ο *Συλίκος Γ.*, ο.π., σ. 131, υποστηρίζει ότι αν και η αντίθεση προς την έννομη τάξη εκφράζεται με την τέλεση εγκλημάτων, εντούτοις η αντικοινωνικότητα εκφράζει μία γενικότερη και σταθερή αντίθεση

Οι συνήθειες και οι προδιαθέσεις του ατόμου, οι αλλοιώσεις της νοητικής και της συναισθηματικής σφαίρας του ατόμου και οι κοινωνικές του δεξιότητες μπορούν να θεωρηθούν ως σημάδια της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του³²⁵. Η έμπρακτη αμφισβήτηση των θεσμών και της κυρίαρχης ιδεολογίας, η οποία πραγματώνεται μέσω της συνεχούς ρήξης με το σύστημα αποτελούν επίσης στοιχεία τα οποία θεωρούνται ενδεικτικά της αντικοινωνικότητας του δράστη³²⁶. Το ίδιο ισχύει και για την τέλεση συγκεκριμένων εγκλημάτων, όπως τα αθροιστικά εγκλήματα ή τα ενέχοντα αξιολογικές κρίσεις, όπως την τέλεση από ιδιοτέλεια ή κακοβουλία κοκ³²⁷.

Οι "κακές έξεις" αποτελούν λοιπόν ένα από τα κριτήρια για τη διαπίστωση της επικινδυνότητας οδηγώντας το δικαστήριο στο συμπέρασμα περί της μέλλουσας αντικοινωνικής πορείας του ατόμου³²⁸ και αποτελώντας ένα από τα πολλά στοιχεία στα οποία φαίνεται να συνδέονται η επικινδυνότητα με την συνήθεια. Πιο συγκεκριμένα το γεγονός ότι ο δράστης προέβη αδίστακτα σε πυρά κατά αστυνομικών, η χρήση κλεμμένων αυτοκινήτων, η χρήση επιχειρησιακών τηλεφώνων και η κάλυψη των χαρακτηριστικών του προσώπου του, ενδεικνύουν άτομο που περιφρονεί πλήρως την έννομη τάξη, την ανθρώπινη ζωή και την κοινωνική συμβίωση αποκαλύπτοντας την ανάπτυξη μίας ιδιαίτερα επικίνδυνης εγκληματικής δυναμικής³²⁹. Η έκδηλη ωστόσο υποκειμενικότητα της έννοιας της αντικοινωνικότητας έχει από την αρχή της χρήσης του στοιχείου προκαλέσει αντιδράσεις και αντιρρήσεις³³⁰, μιας και το φαινόμενο των κοινωνικών στερεοτύπων, ο προσδιορισμός της φυσιολογικής και ανεκτής συμπεριφοράς βάσει των κυρίαρχων πολιτικών-κοινωνικών ιδεολογιών φαίνεται να φτάνει στο αποκορύφωμά του και είναι πασιφανές ότι το άτομο τιμωρείται με βάση την

προς αυτή καθώς σε διαφορετική περίπτωση κάθε δράστης εγκλήματος θα χαρακτηριζόταν ως ιδιαίτερα επικίνδυνος. Ως αντικοινωνική συμπεριφορά κρίνει κάθε έγκλημα και ο *Χωραφάς Ν.*, *Αι πνευματικάί, ο.π.*, σ.530, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι για την επικινδυνότητα του δράστη απαιτείται και κάποιο επιπλέον στοιχείο. Το ποιο θα είναι δε αυτό το χαρακτηριστικό δεν είναι ωστόσο απολύτως σαφές.

³²⁵ *Κοκολάκης Ε.*, Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.63. Περί των ψυχο-φυσικών καταστάσεων και προδιαθέσεων ως αίτια για την εγκληματικότητα συγκεκριμένων δραστών και υποβοηθητικό στοιχείο για την κατάγνωση της επικινδυνότητας *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 99. Βλ. ωστόσο και *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. υποσημ. 49, ο οποίος υποστηρίζει ότι οι ενδείξεις αντικοινωνικότητας έχουν πλέον αντικατασταθεί από τα εργαλεία εκτίμησης κινδύνου.

³²⁶ *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.107.

³²⁷ *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.20 και 132.

³²⁸ *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ. 286

³²⁹ ΣυμβΠλημΚατ 51/2012. Σε αυτό το σημείο κρίνεται ως απαραίτητη και μία σύντομη παρατήρηση στη νομολογιακή προσέγγιση καθώς στα πλαίσια αυτά δε φαίνεται να διαχωρίζονται επαρκώς τα στοιχεία που οδηγούν στην αποδοχή της επικινδυνότητας από αυτή της αντικοινωνικότητας. Βλ. και κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 3.

³³⁰ *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.29, ο οποίος αναφέρεται στις αντιρρήσεις του Ancel για το στοιχείο της αντικοινωνικότητας.

αντίθεσή τους στις κρατούσες κοινωνικές ιδέες και σε καμία περίπτωση βάσει του εγκλήματος που τέλεσε³³¹.

b) Ροπή

Όσον αφορά το έτερο απαραίτητο στοιχείο για την κατάφαση της επικινδυνότητας του δράστη, ήτοι τη ροπή προς την τέλεση εγκλημάτων, θα περιοριστούμε σε συγκεκριμένες μόνο παρατηρήσεις στο σημείο αυτό μιας και εκλαμβάνεται κατά τρόπο ανάλογο με τον εκτιθέντα ανωτέρω στα πλαίσια της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος προς αποφυγή άσκοπων επαναλήψεων³³². Και σε αυτή την περίπτωση λοιπόν, λόγω της ιδιαίτερης φύσης της έννοιας απαιτείται η διαπίστωσή της να βασίζεται στην αξιολόγηση της προσωπικότητας του δράστη από ειδικό προς τούτο πραγματογνώμονα³³³. Εξίσου υπαρκτός και εδώ ο προβληματισμός περί της μείωσης της ικανότητας του καταλογισμού εκ της ύπαρξης της ροπής εφόσον ο δράστης φαίνεται να μην μπορεί να πράξει διαφορετικά³³⁴. Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι παρά το γεγονός ότι για την κατάφαση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας γίνεται δεκτό πως αρκεί η τέλεση μίας και μόνο πράξης, ορθότερο κρίνεται το να απαιτούνται περισσότερες επαναλήψεις, ούτως ώστε καταγνωσθεί η ύπαρξη της σταθερής ροπής στο πρόσωπο του εν λόγω δράστη, η οποία κρίνεται σχεδόν αδύνατο να διαφαινεται από την τέλεση της συγκεκριμένου και μεμονωμένου εγκλήματος³³⁵.

Η ροπή, ως προϋπόθεση για την κατάφαση και των δύο υπό εξέταση εννοιών, αποτελεί το κύριο και πιο εμφανές σημείο τομής τους, αναδεικνύοντας έμπρακτα τη μεταξύ τους σύνδεση³³⁶. Τονίζεται

³³¹ Συλίκος Γ., ο.π., σ. 132. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.40, ο όρος αυτός είναι αρνητικά φορτισμένος και η χρήση του υποδηλώνει ευθεία και ξεκάθαρη επίθεση έναντι του φρονήματος του δράστη.

³³² Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 1, b.

³³³ Βλ. και ανωτέρω υποσημ. 165 καθώς και [CM/Rec\(2014\)3](#) (άρθρα 13 επ.), όπου ορίζεται ότι η πιθανότητα εκ νέου τέλεσης και ακολούθως το συμπέρασμα της επικινδυνότητας του δράστη πρέπει να αξιολογείται από τις δικαστικές αρχές κατόπιν εισηγήσεων αρμοδίων πραγματογνώμωνων.

³³⁴ Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 100, όπου τονίζεται ότι ανάλογα με την ένταση της χρόνιας επικινδυνότητας (ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη) μειώνεται και η ικανότητά του προς καταλογισμό. Βλ. επί του ζητήματος και ανωτέρω υποσημ. 156-157.

³³⁵ Μεταξύ άλλων Συλίκος Γ., ο.π., σ. 131. Αξίζει δε να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι η τέλεση οιαδήποτε εγκλήματος και μάλιστα όχι επανειλημμένα δεν μπορεί να οδηγήσει στην ύπαρξη της ροπής και άρα δεν δύναται να γίνει αποδεκτή ούτε και η θεώρηση του δράστη ως επικίνδυνου από τη στιγμή που η ροπή αποτελεί συστατικό στοιχείο αυτού. Το γεγονός δε ότι η ως άνω παρατήρηση δεν γίνεται αποδεκτή σε αυτά τα πλαίσια καθιστά ακόμα πιο προβληματική, αόριστη και δεκτική αυθαιρεσιών την έννοια.

³³⁶ Την άποψη ότι η ίδια η έννοια της ροπής συμπίπτει με αυτήν την επικινδυνότητας εκφράζει ο Πεγιάδης Α., ο.π., σ. 175. Βλ. και Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξίν, ο.π., σ. 61, Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.276, όπου αναφέρεται ότι η σταθερή ροπή αποτελεί μία έννοια διαγνωστικής εκτίμησης, η οποία παραπέμπει ευθέως στην επικινδυνότητα του δράστη. Την ίδια ανησυχία σχετικά με την υπαλλακτική χρήση της σταθερής ροπής ως στοιχείο της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη εκφράζει και ο Λίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1020 υποσημ. 15. Για τη σύνδεση της ροπής ως στοιχείο της συνήθειας, όπως έχει τελικά διαμορφωθεί σήμερα και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.77-8. Αν και η ως άνω συγγραφέας απορρίπτει τη θέση ότι η ροπή πρέπει να εκδηλώνεται μέσα από την τέλεση συγκεκριμένου εγκλήματος, καθώς τότε έχουμε να κάνουμε με μία ουσιαστική ταύτιση

βέβαια ότι για την κατάφαση της ροπής σε κάθε μία εκ των περιπτώσεων αυτών απαιτούνται κάποια διαφορετικά στοιχεία. Στα πλαίσια της κατά συνήθεια τέλεσης λοιπόν, η ροπή πρέπει να συνοδεύεται από την επανειλημμένη τέλεση της πράξης, χωρίς να μας ενδιαφέρει (αρχικά τουλάχιστον) η εξακολούθηση ύπαρξής της και στο μέλλον, παρά μόνο το κατά πόσον αυτή ενυπήρχε κατά το χρόνο τέλεσης της συγκεκριμένης πράξης. Στη δε δεύτερη περίπτωση, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται προς τη μελλοντική συμπεριφορά του δράστη, ενώ η διαδικασία απόκτησής της ή ο τρόπος εκδήλωσής της καθίστανται ακόμα περισσότερο αδιάφορα. Ακόμη η πρόγνωση στα πλαίσια της συνήθειας αφορά την τέλεση κάποιου συγκεκριμένου εγκλήματος ενώ αντίθετα στα πλαίσια της επικινδυνότητας αναφέρεται σε ένα οποιουδήποτε έγκλημα³³⁷.

Οι ως άνω διαφορές κρίνονται ωστόσο επιφανειακές και αμελητέες, καθώς ο διαχωρισμός αυτός δε φαίνεται να επηρεάζει ούτε πρακτικά ούτε θεωρητικά τη σύνδεση που ενυπάρχει μεταξύ της συνήθειας και της επικινδυνότητας αλλά και της ταύτισης της έννοιας της ροπής στα δύο αυτά πλαίσια. Η διάγνωσή της συνδέεται αναπόσπαστα και στις δύο περιπτώσεις με το γεγονός ότι η τέλεση του εγκλήματος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικότητας του ατόμου και το κυρίαρχο στοιχείο στο οποίο βασίζεται η πρόγνωση περί επανάληψης της πράξης και στο μέλλον, καθιστώντας τη λίαν πιθανή μιας και η εγκληματική πράξη έχει καταστεί πλέον μία συμπεριφορά απολύτως φυσιολογική για το δράστη. Η ύπαρξη της, ανεξαρτήτως του τρόπου με τον οποίο λαμβάνεται υπόψη, υποδηλώνει ταυτόχρονα και την τάση του ατόμου να διαπράττει εγκληματικές πράξεις, η οποία θεωρείται ότι θα συνεχιστεί και στο μέλλον³³⁸. Αντιθέτως αν είναι απολύτως απίθανο να συνεχίσει αυτή η συμπεριφορά τότε αυτομάτως καθίσταται αδύνατη και η κατάφαση της έννοιας της ροπής³³⁹. Η επιβολή της ποινής στις ιδιαίτερες αυτές περιπτώσεις που θεωρείται ότι ο δράστης παρουσιάζει σταθερή ροπή, εξυπηρετεί τότε αποκλειστικά την εξάλειψη του κινδύνου μελλοντικής τέλεσης εγκλημάτων από το δράστη, είτε στην περίπτωση που μιλάμε για κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος είτε για ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη³⁴⁰.

της ιδιαίτερης επικινδυνότητας με την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος, η ταύτιση αυτή φαίνεται να αποτελεί μία πραγματικότητα, όπως παρουσιάζεται αναλυτικότερα και κατωτέρω Κεφ. 1^ο, 3 αλλά και Κεφ. 5^ο, 2.

³³⁷ Για τις διαφορές αυτές βλ. και Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.283

³³⁸ ΑΠ 1113/1993.

³³⁹ Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., II, σ.335

³⁴⁰ Ενδιαφέρον σχετικά με τη σύνδεση της κατά συνήθεια τέλεσης και της επικινδυνότητας, η άποψη που εκφράζεται στα πλαίσια της ΑΠ 338/2014, ότι εκτός από το στοιχείο της ροπής απαιτείται και η κατάφαση της αντικοινωνικότητας του δράστη για την αποδοχή της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος. Η ίδια άποψη ανευρίσκεται και σε Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, ο.π., σ.561, ο οποίος αναφερόμενος στην κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος της απάτης απαιτεί την κατάφαση τόσο της ροπής όσο και της αντικοινωνικότητας του δράστη. Το γεγονός αυτό καθιστά έκδηλη την αλληλοσυμπλήρωση των ως άνω εννοιών και τη στενή σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ τους.

III. Εγκλήματα στα οποία η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη επαυξάνει το αξιόποιο

Η τάση του νομοθέτη προς απάλειψη της επιβαρυντικής περιστασης της ιδιαίτερης επικινδυνότητας καθίσταται εμφανής εκ του ότι η χρήση της έχει περιοριστεί πλέον σε 4 μόνο εγκλήματα, χωρίς ωστόσο το γεγονός αυτό να οδηγεί απαραίτητως στο συμπέρασμα ότι η επικινδυνότητα του δράστη έχει σταματήσει να ασκεί μεγάλη επιρροή εντός του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης³⁴¹. Η συνειδητοποίηση ότι μία τέτοια έννοια δεν αρμόζει να βρίσκεται στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης είναι εμφανής ενώ προβληματισμό δημιουργεί και σε αυτό το πλαίσιο η επιλογή των εγκλημάτων που έχουν διατηρήσει την πρόβλεψή της ιδιαίτερης επικινδυνότητας καθώς δε φαίνεται να φέρουν κανένα κοινό στοιχείο μεταξύ τους³⁴². Έχουμε λοιπόν από τη μία πλευρά τη διακεκριμένη περίπτωση των βασανιστηρίων και αυτήν της αντιμετώπισης της βίας στα γήπεδα -εγκλήματα στα οποία το στοιχείο της βίας και της έντονης απαξίας προς το δράστη είναι διακριτό- και από την άλλη το έγκλημα της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής και η παραβίαση του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων τα οποία κατά τρόπο όμοιο παρά τη διαφορά της φύσης τους οδηγούν στην επιβάρυνση της ποινής³⁴³. Φαίνεται λοιπόν να επικρατούν σωρευτικά και οι δύο τάσεις περί της προσέγγισης της επικινδυνότητας που αναφέραμε ανωτέρω, με τα σοβαρά εγκλήματα τα εμπεριέχοντα βία από την μία πλευρά και τα εγκλήματα τα οποία περιέχουν οικονομικούς σκοπούς από την άλλη να διεκδικούν και να προδίδουν την εν λόγω ιδιότητα στο δράστη³⁴⁴.

1. Διακεκριμένες περιπτώσεις- Βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (137B περ. β ΠΚ)

Οι συνέπειες της κατάφασης της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη παραμένουν και σε αυτό το επίπεδο οι ίδιες με αυτές που ακολουθούν την κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσής του, αναβαθμίζοντας το πλαίσιο ποινής σε κάθειρξη τουλάχιστον 10 έτη³⁴⁵.

2. Ποινική αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα (ν. 2725/1999,όπως τροποποιήθηκε με το ν. 4049/2012 και το ν. 4326/2015)- Άρθρο 41στ' §3, 4^A και 7

³⁴¹ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 2^ο και 3^ο περί της σημασίας που εξακολουθεί να έχει η επικινδυνότητα σε όλα τα υπόλοιπα πλαίσια που εξετάζονται εντός της παρούσας εργασίας.

³⁴² Περί της συνέχισης ωστόσο της λειτουργίας που επιτελούσε και την υποκατάστασή της στα πλαίσια της ειδικής υπόστασης από την κατά συνήθεια τέλεση βλ. Κεφ. 1^ο, 3.

³⁴³ Έντονη κριτική περί του γεγονότος ότι η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη διακεκριμένων μορφών βασανιστηρίων και του δράστη εγκλημάτων κατά της πνευματικής ιδιοκτησίας οδηγούν στην επιβολή παρόμοιας βαρύτητας ποινών ασκεί ο Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 29-30. Περί του προβληματισμού των ανόμοιων περιπτώσεων και της μη συνοχής των εγκλημάτων που επιλέγει ο νομοθέτης βλ. και ανωτέρω Κεφ. 1, 1, I.

³⁴⁴ Βλ. επ' αυτού ανωτέρω υποσημ. 288.

³⁴⁵ Βλ. και ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 1, I, b.

«Για την εφαρμογή του παρόντος, ιδιαίτερα επικίνδυνος χαρακτηρίζεται ιδίως ο δράστης που αποδεικνύεται ότι έχει τελέσει στο παρελθόν αδικήματα βίας με αφορμή αθλητικές εκδηλώσεις ή ότι συμμετείχε στην τέλεση των πράξεων έχοντας αρχηγικό ρόλο ή ενήργησε βάσει οργανωμένου εγκληματικού σχεδίου ή προξένησε σημαντικής έκτασης φθορές ή βλάβες σε έννομα αγαθά τρίτων».

Ο ως άνω ορισμός της επικινδυνότητας φαίνεται να αποκλίνει σε αρκετά σημεία από τον αντίστοιχο του άρθρου 13, παραθέτοντας συγκεκριμένες περιπτώσεις στις οποίες δύναται κάποιος να κριθεί ως επικίνδυνος και εξειδικεύοντας περαιτέρω τον αυθεντικό ορισμό του ΠΚ. Η προηγούμενη τέλεση αντίστοιχων πράξεων, η ύπαρξη στοιχείων βίας, η οργάνωση και η ετοιμότητα προς τέλεση εγκλημάτων καθώς και το μέγεθος της ζημίας που επέφερε αποτελούν ορισμένες από αυτές. Η σύνδεση αυτών με τα όσα ενδεικνύουν την κατά συνήθεια ή την κατ' επάγγελμα τέλεση αλλά και στοιχεία που ενυπάρχουν στο οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζεται τότε ως προφανής. Εφόσον λοιπόν καταφαθεί η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη, οι πράξεις των παρ. 1 και 2, τιμωρούνται με ποινή μέχρι 3 έτη (αντί των 2 ετών που προβλέπονται για την παράγραφο 1 και του ορίου του 1 έτους στην παράγραφο 2). Επισημαίνεται δε ρητά η ρήτρα επικουρικότητας της διάταξης, καθώς αυτή εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση που οι εν λόγω ενέργειες δεν τιμωρούνται βαρύτερα από κάποια άλλη διάταξη.

Ακολούθως στην παρ. 4Α, αναφέρει ότι συνιστά επιβαρυντική περίπτωση των παρ. 1 και 2 *«το ότι από τη βαρύτητα της πράξης, τη βιαιότητα κατά την τέλεσή της, τις περιστάσεις αυξημένης επικινδυνότητας για τη ζωή ή τη σωματική ακεραιότητα προσώπων, τα αίτια που ώθησαν τον δράστη σε αυτήν και τη σοβαρή διασάλευση της δημόσιας τάξης, προκύπτει αντικοινωνικότητα αυτού και σταθερή ροπή του σε διάπραξη νέων εγκλημάτων στο μέλλον».* Η περιγραφική ανάλυση των στοιχείων που συνθέτουν την έννοια του άρθρου 13ζ, μας οδηγεί να δεχτούμε ότι και σε αυτή την περίπτωση ο νόμος αναφέρεται στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη, καθορίζοντας ωστόσο λεπτομερέστερα τον τρόπο τέλεσης της πράξης και τα στοιχεία που απαιτούνται για την κατάφασή του.

Τέλος, κατά την παράγραφο 7 *«Σε περίπτωση καταδίκης για πράξεις που προβλέπονται στις παραγράφους 1 έως 4, το δικαστήριο επιβάλλει υποχρεωτικά και για χρονικό διάστημα δύο έως πέντε ετών στο δράστη απαγόρευση προσέλευσης και παρακολούθησης όλων των αθλητικών εκδηλώσεων...στις οποίες μετέχει ομάδα, σε αγώνα της οποίας ή με αφορμή αγώνα της οποίας, τελέσθηκε η αξιόποινη πράξη. Το δικαστήριο μπορεί, επίσης, να απαγορεύσει την προσέλευση και παρακολούθηση και οποιασδήποτε άλλης αθλητικής εκδήλωσης, αν από τις περιστάσεις και με βάση την προσωπικότητα του δράστη κρίνει ότι αυτός είναι επικίνδυνος για την ομαλή τέλεση των αθλητικών*

εκδηλώσεων». Η κατάφαση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη οδηγεί λοιπόν και στην επιβολή αυτού του ιδιαίτερου μέτρου ασφαλείας (αν και ο νόμος το χαρακτηρίζει ως παρεπόμενη ποινή), το οποίο επιτάσσει την προσέλευση στο ΑΤ της κατοικίας του κάθε φορά που λαμβάνει χώρα κάποιος αγώνας.

3. Πνευματική Ιδιοκτησία, Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα (ν. 2121/1993 άρθρο 66 §3 εδ. 2)

«Αν ο υπαίτιος τελεί τις παραπάνω πράξεις κατ' επάγγελμα ή αν οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες έγινε η πράξη μαρτυρούν ότι ο υπαίτιος είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας ή των συγγενικών δικαιωμάτων, επιβάλλεται κάθειρξη μέχρι 10 ετών και χρηματική ποινή 5 έως 20 εκατομμυρίων δραχμών, καθώς και αφαίρεση της άδειας λειτουργίας της επιχείρησης στα πλαίσια της οποίας εκτελέσθηκε η πράξη».

Ενώ για την παραβίαση της παρ. 1 του άρθρου 66 του νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας προβλέπεται η τιμώρηση του δράστη με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 2.900 - 15.000 ευρώ, στην περίπτωση που αυτός κριθεί ως ιδιαίτερα επικίνδυνος τιμωρείται κατά την §3 με ποινή κάθειρξης μέχρι 10 ετών και χρηματική ποινή 15- 60 χιλιάδες ευρώ, αποτελώντας ακόμη μία περίπτωση που η συνδρομή των στοιχείων που εξετάζουμε οδηγεί στην τροπή του εγκλήματος σε κακούργημα. Εκτός από την αλλαγή του χαρακτήρα του εγκλήματος, η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη οδηγεί και στην επιβολή παρεπόμενης ποινής, η οποία συνίσταται στην αφαίρεση της άδειας λειτουργίας της επιχείρησης στα πλαίσια της οποίας εκτελέσθηκε η πράξη.

Την ίδια απαξία φαίνεται να ενέχουν για το νομοθέτη οι τοιαύτες πράξεις στην περίπτωση που τελούνται κατ' επάγγελμα ή σε κερδοσκοπική κλίμακα. Αντιθέτως αν συντρέχει η περίπτωση της ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, παρά το γεγονός ότι όπως είδαμε ανωτέρω συνήθως οδηγούσε στις ίδιες συνέπειες με την κατάφαση της κατά συνήθεια ή κατ' επάγγελμα τέλεσης, στη συγκεκριμένη περίπτωση το έγκλημα εξακολουθεί να φέρει το χαρακτήρα πλημμελήματος και τιμωρείται απλά σε διάφορο πλαίσιο ποινής, ήτοι φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών και χρηματική ποινή 2- 10 εκατομμύρια.

4. Νόμος περί Επιταγής (Ν. 5960/19333 Άρθρο: 79 παρ.2 περ. α)

«Επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους α) εάν ο υπαίτιος μετέρχεται την εν παρ. 1 πράξιν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή β) εάν αι περιστάσεις υφ' ός ετελέσθη η πράξις μαρτυρούν ότι ο υπαίτιος είναι ιδιαιτέρως επικίνδυνος...».

Και στα πλαίσια του νόμου περί επιταγής η επικινδυνότητα του δράστη επιφέρει τις ίδιες συνέπειες που αναλύθηκαν ανωτέρω στην περίπτωση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος,

ήτοι εξακολουθεί λοιπόν το έγκλημα να είναι πλημμέλημα ενώ το όριο της ποινής αυξάνεται σε ποινή τουλάχιστον ενός έτους, δημοσιεύεται η εν λόγω απόφαση ενώ δεν απαλείφεται το αξιόποινο με την αποπληρωμή.

5. Ειδικά για την περίπτωση των ναρκωτικών

Στο άρθρο 8 του ν. 1729/1987 και εν συνεχεία στο άρθρου 23 του ν. 3459/2006, προβλέπονταν ως επιβαρυντικές περιστάσεις και οδηγούσαν στην επιβολή ισόβιας κάθειρξης και χρηματικής ποινής στον εν λόγω δράστη, τόσο η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος³⁴⁶ όσο και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη³⁴⁷. Η πρόβλεψη αυτή ωστόσο απαλείφθηκε με τη νέα κωδικοποίηση του ν. 4139/2013 (Νόμος περί Εξαρτησιογόνων Ουσιών και άλλες διατάξεις)³⁴⁸, όπου ως μόνη σχετική πρόβλεψη παραμένει το άρθρο 23 §2 περ. α, στην οποία ως ιδιαίτερα διακεκριμένη περίπτωση παραμένει μόνο η κατ' επάγγελμα τέλεση, η οποία πρέπει να αφορά όφελος υπερβαίνον τις 75.000 ευρώ. Παρά το γεγονός ότι η επικινδυνότητα του δράστη -και η κατά συνήθεια τέλεση- δεν τυποποιείται πλέον ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης των σχετικών με τα ναρκωτικά εγκλημάτων, η αναφορά σε αυτά κρίνεται ως επιβεβλημένη. Και τούτο διότι η αξιολόγηση της προσωπικότητας

³⁴⁶ Λόγω της μη αναφοράς των στοιχείων αυτών στο νόμο σήμερα, επιλέγεται να αναφερθούν σε αυτό το σημείο και τα σχετικά με την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος. Η αναφορά σε δεδομένα όπως η κατοχή μεγάλων ποσοτήτων ναρκωτικών, η διασύνδεση με μεγάλο έμπορο ναρκωτικών, η ύπαρξη υποδομής, η εκμίσθωση των χώρων "εργασίας" σε άλλο όνομα, η διατήρηση χώρων (οικιών και παρακειμένου οικοπέδου) για την απόκρυψη των κατεχομένων ναρκωτικών (καβάντζα) καθώς και η κατοχή κατάλληλων προς τον επιμερισμό των ποσοτήτων "εργαλείων" όπως π.χ. νάυλον συσκευασίες και ζυγαριά ακριβείας, αποτελούν ορισμένα από αυτά. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 157/2002, 398/2009, 1437/2009, 301/2013, 859/2014, 928/2014, 7/2017 περί των στοιχείων που συντελούσαν στην κατάφαση της συνήθειας.

³⁴⁷ Για τα στοιχεία που οδηγούν στην κατάφαση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας βλ. *Θεολόγη Β.*, Η επικινδυνότητα του δράστη (ή του ναρκωτικού) στις νομοτεχνικές επιλογές του νομοθέτη, ΠοινΔικ 2013, σ.819, όπου αναφέρεται ότι ο τόπος τέλεσης, το πλαίσιο τέλεσης, η υποτροπή και οι ιδιότητες του προσώπου καθώς και η εξακολουθητική τέλεση συγκεκριμένων εγκλημάτων είναι ορισμένα από αυτά. Για τη νομολογιακή αντιμετώπιση βλ. μεταξύ άλλων ΑΠ 157/2002 όπου οι μεγάλες ποσότητες ναρκωτικών, η φύλαξή τους σε ειδικά διαμορφωμένη κρύπτη, η ύπαρξη υποδομής καθώς και γενικότερα τα στοιχεία που οδηγούν στην κατάφαση του κατ' επαγγέλματος και κατά συνήθεια εγκλήματος είναι τα δεδομένα πάνω στα οποία στηρίζεται η κρίση του δράστη ως ιδιαίτερα επικίνδυνου, ΑΠ 1928/2008, όπου η για μεγάλο χρονικό διάστημα συστηματική τέλεση του εγκλήματος οδηγεί επίσης στην κατάφαση όλων των υπό διαπραγμάτευση στοιχείων, ΣυμβΠλημΚατ 51/2012, στα πλαίσια της οποίας γίνεται δεκτό ότι ο τρόπος τέλεσης, η επιτήδεια και μεθοδευμένη δράση, η προπαρασκευή με χρήση κλεμμένων οχημάτων και η ιδιαίτερη μέριμνα να καλύψουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου, αποδεικνύουν ότι αν αφεθεί ελεύθερος θα διαπράξει εκ νέου έγκλημα καθώς και ΑΠ 529/2014, όπου ως στοιχεία της επικινδυνότητας αναφέρονται: «οι περιστάσεις τέλεσης της ως άνω κακούρηγματικής κατοχής ναρκωτικών ουσιών προς εμπορία, μαρτυρούν ότι ο κατηγορούμενος είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος, σε συνδυασμό και από την κατοχή των προαναφερθέντων όπλων, πυρομαχικών, εκρηκτικών μηχανισμών και υλών εξαρτημάτων όπλων και απομίμησης όπλων, τα οποία κατείχε χωρίς άδεια της αρμόδιας Αστυνομικής Αρχής». Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι ΑΠ 1720/2011, 100/2009, 2305/2007, 452/2016 (με παραπομπή και σε υπ' αριθ. 1388-1389/2009 ΠεντΕφΘεσ) στις οποίες και παραπέμπουμε.

³⁴⁸ Βλ. ΟΛΑΠ 1/2015. Οπότε ακόμα και αν ο δράστης είχε διωχθεί ή καταδικαστεί (πριν την αλλαγή του νόμου) ως ιδιαίτερα επικίνδυνος ή το έγκλημα είχε χαρακτηριστεί ως κατά συνήθεια τελούμενο, τιμωρείται (μετά την άσκηση κάποιου ενδίκου μέσου) για τη βασική μορφή του εγκλήματος, καθώς ως επιεικέστερη η διάταξη του ν. 4139/2013 εφαρμόζεται αναδρομικά (ενδεικτικά ΑΠ 529/2014 και 527/2014)

του δράστη και η ενδεχόμενη επικινδυνότητά του δεν σταμάτησαν να λαμβάνονται υπόψη για την κατάφαση ή μη της ενοχής του δράστη³⁴⁹.

Στο άρθρο 29§2 για παράδειγμα προβλέπεται ότι, η πράξη της προμήθειας και κατοχής ναρκωτικών αποκλειστικά για χρήση του δράστη είναι δυνατόν να κριθεί ως ατιμώρητη αν θεωρηθεί ότι «η αξιόποινη πράξη ήταν εντελώς περιστασιακή και δεν είναι πιθανόν να επαναληφθεί». Η περιστασιακή δε διάπραξη αντιπαραβάλλεται όπως τονίσαμε παραπάνω με την ύπαρξη της συνήθειας και της ροπής. Εφόσον λοιπόν ο δράστης προχωρεί με συνέπεια και σταθερότητα στις πράξεις αυτές, τότε επιβάλλεται η ποινή του άρθρου 29§1³⁵⁰ καθιστώντας προφανές ότι παρά την μη αναφορά του στοιχείου της ροπής είτε μέσω της συνήθειας είτε μέσω της επικινδυνότητας, αυτή εξακολουθεί να λαμβάνεται υπόψη σε πολλαπλά επίπεδα. Όπως αναφέρει ο Θεολόγος δεν είναι η επικινδυνότητα του χρήστη που προκαλεί το έγκλημα των ναρκωτικών αλλά το έγκλημα της χρήσης που προκαλεί την επικινδυνότητα του δράστη³⁵¹ και παρά το γεγονός ότι δεν αναφέρεται πλέον ρητά στα πλαίσια αυτά, εξακολουθεί να είναι έχει θέση στην ειδική υπόσταση των εγκλημάτων

3. Νομολογιακή προσέγγιση των εννοιών.

Η αναφορά στη χρήση των υπό εξέταση εννοιών δε θα ήταν πλήρης χωρίς την καταγραφή της νομολογιακής προσέγγισης των εννοιών και για αυτό το λόγο κρίνεται ως αναγκαία η συνοπτική καταγραφή του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι εν λόγω έννοιες στα πλαίσια της νομολογίας³⁵². Κυρίως θα μας απασχολήσει η σχέση που φαίνεται να ενυπάρχει μεταξύ της κατά

³⁴⁹ Παρά την εξάλειψη της ιδιαίτερης επικινδυνότητας από στοιχείο της ειδικής υπόστασης, ο Μπέκας Γ., Οι κυρωτικοί κανόνες της διακίνησης ναρκωτικών, ΠοινΔικ2013, σ.784 επ. υποστηρίζει ότι η επικινδυνότητα της συμπεριφοράς του δράστη λαμβάνεται υπόψη περισσότερο στις νέες αυτές ρυθμίσεις καθώς στο προϋσχύσαν δίκαιο η ανελαστικότητα των ποινών οδηγούσε στην επιβολή της ίδιας ποινής σε όλους (σ.784), ενώ σήμερα δύναται να κάνει δεκτή την τέλεση προνομιούχων μορφών τέλεσης στην περίπτωση που θεωρήσει ότι η πράξη είναι μικρής απαξίας και επικινδυνότητας (σ.786) και να επιλέξει ανάμεσα στις ιδιαίτερα διακεκριμένες και τις ιδιαίτερα διακεκριμένης μορφές ανάλογα με το βαθμό της επικινδυνότητας που επιδεικνύουν (σ.788). Βλ. και Θεολόγης Β., ο.π., σ.817-8), ο οποίος αναφέρει ότι η έννοια της επικινδυνότητας είναι κρίσιμη για την επεικέστερη ή αυστηρότερη αντιμετώπιση του δράστη και πως ο βαθμός της επικινδυνότητας είναι αυτός που διαχωρίζει το διακινητή ναρκωτικών από τον απλό χρήστη (σ.822). Βλ. τέλος και Βαθιώτης Κ., Ειδικά ζητήματα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σύμφωνα με τον νέο νόμο 4139/2013, ΠοινΔικ 2013, σ.791-2, όπου αναφέρεται ότι η τιμώρηση της κατοχής ναρκωτικών στοχεύει στην αποτροπή του κινδύνου μελλοντικής διακίνησης και πως η τιμωρία των προπαρασκευαστικών πράξεων με όμοιο τρόπο με αυτόν των αυτορικών επέρχεται με βάση την αντίληψη ότι έχουμε απέναντί μας έναν άνθρωπο που λόγω του τρόπου βιοπορισμού του εικάζεται ότι διαρκώς και πάντως με αποφασιστικότητα, αποτάσεται το δίκαιο. Κατά τη γνώμη της γράφουσας όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την εφαρμογή των ιδεών του ποινικού δικαίου του εχθρού στο πλαίσιο των ναρκωτικών αποδεικνύουν ότι η επικινδυνότητα του δράστη δεν σταμάτησε να λαμβάνεται υπόψη, απλώς εξαλείφθηκε η εν λόγω λέξη από τις αντίστοιχες διατάξεις.

³⁵⁰ Η επικινδυνότητα λοιπόν του δράστη αποτελεί σε αυτό το σημείο το βασικό κριτήριο για το αξιόποινο ή μη της πράξης, Θεολόγης Β., ο.π., σ.819

³⁵¹ Θεολόγης Β., ο.π., σ.818. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος για τον οποίο στους τοξικομανείς, όπως θα δούμε και κατωτέρω, επιφυλάσσεται διαφορετική ποινική μεταχείριση.

³⁵² Αναφορά γίνεται τόσο σε παλαιότερες αποφάσεις όσο και σε πρόσφατες, με σκοπό την ανάδειξη της “συνέπειας” που παρουσιάζει η νομολογία, κυρίως στο να μην αιτιολογεί την επιλογή της περί αποδοχής της συνδρομής τους. Οι αποφάσεις

συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της ιδιαίτερης επικινδυνότητα του δράστη αλλά και η σχέση της συνήθειας με την κατ' επάγγελμα τέλεση. Η πρώτη σχέση επιλέγεται να αναλυθεί λόγω του εν γένει ενδιαφέροντος για τη σύνδεση μεταξύ των δύο θεμάτων που απασχολούν την παρούσα εργασία ενώ η δεύτερη ούτως ώστε καταστεί πιο εμφανής η στενή σύνδεση μεταξύ των δύο συνισταμένων του αθροιστικού εγκλήματος και η μη διάκρισή τους σε πρακτικό επίπεδο. Σημειώνεται δε ότι στην πλειοψηφία των αποφάσεων που ερευνήθηκαν παρατηρείται η "εμμονή" της νομολογία σε μία συγκεκριμένη-κρατούσα προσέγγιση, η οποία παραμένει σταθερή ανεξαρτήτως του εγκλήματος για το οποίο ο δράστης δικάζεται³⁵³.

Η επανειλημμένη τέλεση της πράξης -ως το κυρίαρχο και μοναδικό τις περισσότερες φορές στοιχείο μέσω του οποίου αιτιολογείται η ύπαρξη της συνήθειας και της ροπής γενικότερα³⁵⁴- το γεγονός ότι το έγκλημα έχει λάβει το χαρακτήρα καθημερινότητας, χωρίς να απαιτείται προσπάθεια προς υπερνίκηση αναστολών, η ριζωμένη στην ψυχή του δράστη τάση προς διάπραξη συγκεκριμένου εγκλήματος -με δύναμη κατά πάσα πιθανότητα μη αναστρέψιμη ως στοιχείο της προσωπικότητάς του-³⁵⁵, η συχνότητα τέλεσης των εγκλημάτων, η συστηματική και με λίαν τολμηρά μέσα και τρόπους

επιλέχθηκαν με βάση το στοιχείο της τυχαιότητας ούτως ώστε καταστεί όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο το δείγμα στο οποίο αναφερόμαστε, μιας και η καταγραφή του συνόλου των σχετικών αποφάσεων, κρίθηκε ως αδύνατη λόγω της πληθώρας των εν λόγω αποφάσεων αλλά και περιττή λόγω της σχολαστικής ενασχόλησης της θεωρίας με τα ζητήματα αυτά. Επιλέγεται επίσης η ανάλυση συγκεκριμένων και ενδεικτικών αποφάσεων, ανωτάτων ιδίως δικαστηρίων. Αρχικά αναζητήθηκαν αποφάσεις στα Ποινικά Χρονικά (έτη 1950 και ύστερα), ούτως ώστε καταγραφεί η αντιμετώπιση των εννοιών κατά τους πρώτους χρόνους εισαγωγής του ΠΚ και πριν από την εισαγωγή του αυθεντικού ορισμού του άρθρου 13. Εν συνεχεία αναζητήθηκαν σχετικά πρόσφατες αποφάσεις στις Τράπεζες Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ και ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Η αναζήτηση έλαβε χώρα έχοντας ως βασικό κριτήριο τη συνδρομή των εννοιών και όχι τα εγκλήματα στα οποία τυποποιείται, ούτως ώστε επιχειρηθεί η εξαγωγή κάποιων ελάχιστων συμπερασμάτων σχετικά με την εν γένει αντιμετώπιση των όρων, ανεξαρτήτως του εγκλήματος σε διάφορα χρονικά σημεία, από την εισαγωγή του Κώδικα έως σήμερα. Η αναφορά επικεντρώνεται στην κατά συνήθεια τέλεση εγκλημάτων λόγω της εξάλειψης της ιδιαίτερης επικινδυνότητας από το σύνολο σχεδόν των εγκλημάτων, χωρίς ωστόσο να παραλείπεται και η ανάλυση της τελευταίας, κυρίως μέσω των περιπτώσεων που οι εξεταζόμενες έννοιες αναφέρονται διαζευκτικά. Σημειώνεται ότι οι αποφάσεις που λήφθηκαν υπόψη για τη συναγωγή των συμπερασμάτων της παρούσας ενότητας είναι οι ίδιες που αναφέρονται και ανωτέρω στα οικεία κεφάλαια παράθεσης των επιμέρους εγκλημάτων στα οποία τυποποιούνται οι έννοιες και ως εκ τούτου αναφορά σε ειδικότερες αποφάσεις γίνεται μόνο στις περιπτώσεις που στα πλαίσια αυτών παρατηρείται κάτι "αξιοπρόσεκτο". Τέλος επισημαίνεται ότι η γενικότερη παρανόηση και εσφαλμένη εφαρμογή που παρατηρείται να λαμβάνει χώρα στα πλαίσια της δικαστηριακής πρακτικής, αποτελούν ορισμένους από τους λόγους που δεν επιχειρείται μία εντατικότερη και βαθύτερη ανάλυση της νομολογιακής τακτικής.

³⁵³ Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος για τον οποία τα συμπεράσματα καταγράφονται στη συγκεκριμένη ενότητα και όχι στα πλαίσια κάθε επιμέρους εγκλήματος. Σημειώνεται ωστόσο ότι χρήση των εννοιών παρατηρήθηκε να λαμβάνει χώρα κυρίως στα εγκλήματα της απάτης, της εκβίασης, της κλοπής και της πλαστογραφίας.

³⁵⁴ Βλ. χαρακτηριστικά ΝαυτΘεσ 2/2015, όπου η κατά συνήθεια τέλεση βασίστηκε στην επί 42 φορές τέλεση του εγκλήματος και το (αναγκαστικά) μακρό χρονικό διάστημα για το οποίο εκδηλωνόταν αυτή η συμπεριφορά. Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις όπου η παράθεση συγκεκριμένων δεδομένων που να οδηγούν στην κατάφαση των όρων είναι υπαρκτή και το δικαστήριο δεν αρκείται στην απλή επανάληψη της διάταξης του νόμου και την επανειλημμένη τέλεση αλλά αντιθέτως προσπαθούν να αιτιολογήσουν -όσο γίνεται βέβαια- την επιλογή στην οποία προέβησαν. Βλ. χαρακτηριστικά ΠλημμΚαστ 79/1998, ΑΠ 789/1999, 151/2001, 1339/2005, 467/2007 1553/2010, 821/2012, 338/2014.

³⁵⁵ Ο υποκειμενικός χαρακτήρας του κριτηρίου και το γεγονός ότι προσιδιάζει στην κατάφαση των στοιχείων του καθ' έξη εγκλημάτια και της προσπάθειας καταπολέμησης της επικινδυνότητάς του είναι τότε έκδηλος.

τέλεση, η για μακρό χρόνο εξακολούθηση³⁵⁶, η χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων, η ευκολία με την οποία ο δράστης προχωρά στην τέλεση του εγκλήματος³⁵⁷, ο μεγάλος αριθμός θυμάτων, ο πανομοιότυπος τρόπος τέλεσης, το ύψος της ζημίας των θυμάτων, το όφελος που αποκόμισε ο δράστης κοκ, αποτελούν ορισμένα από τα στοιχεία που κρίνονται ως ενδεικτικά της ύπαρξης της ροπής και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος. Ως αντένδειξη από την άλλη πλευρά θεωρείται η ύπαρξη λευκού ποινικού μητρώου, η τέλεση του εγκλήματος λίγες φορές με μικρή κάθε φορά λεία³⁵⁸, η απουσία γνωριμίας με τους λοιπούς κατηγορουμένους, η ύπαρξη φόβου περί αντιποίνων.

Το επόμενο ενδιαφέρον ζήτημα έγκειται στο ότι στην πλειονότητα των αποφάσεων ο δράστης φαίνεται να κατηγορείται σωρευτικά ως τελών το έγκλημα τόσο κατ' επάγγελμα όσο και κατά συνήθεια ενώ σε αυτές τις περιπτώσεις το βάρος επιρρίπτεται στην κατάφαση και αιτιολόγηση του στοιχείου της κατ' επάγγελμα³⁵⁹. Εφόσον λοιπόν γίνει δεκτό ότι υπήρξε επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων εναντίον περισσότερων προσώπων, χρονική συνάφεια μεταξύ των πράξεων, σύστημα και μέθοδος κάλυψης των αξιόποινων πράξεών τους, ετοιμότητα και προετοιμασία για συνεχή τέλεση εγκλημάτων, κατοχή όπλων και συναφών προς το έγκλημα εργαλείων, συνεχής επικοινωνία μεταξύ των δραστών, χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων και παρουσίαση προσεκτικά σχεδιασμένων ψευδών γεγονότων αλλά και εφόσον καταφαθεί η σύσταση και ύπαρξη υποδομής και άρα η κατ' επάγγελμα τέλεση, μία απλή αναφορά στο στοιχείο της ροπής και στο γεγονός ότι αυτή αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητας του δράστη, αρκεί για την κατάφαση της συνδρομής και του κατά συνήθεια εγκλήματος. Η απλή αναπαραγωγή του κειμένου του κειμένου του νόμου και η άποψη πως η κατά συνήθεια τέλεση είναι δεδομένη εφόσον έχει γίνει ήδη αποδεκτή η συνδρομή της κατ' επάγγελμα τέλεσης οδηγεί στην θεώρηση ότι δεν χρειάζεται κάποια περαιτέρω αιτιολογία³⁶⁰.

³⁵⁶ Το χρονικό διάστημα που απαιτείται συνήθως κινείται μεταξύ 1 μηνός και 1 έτους.

³⁵⁷ Επιλέγεται ως χαρακτηριστική η αναφορά στην ΠλημμΤρικ 53/2002, η οποία αναφέρει ως στοιχεία της κατά συνήθεια τέλεσης «την υψηλή χρονικά συχνότητα τέλεσης της πράξης, προκειμένου να θεωρηθεί ότι αποτελούν εξωτερίκευση ενός εσωτερικού και αυτοτελούς μεγέθους, η χρησιμοποίηση ιδιαίτερων τεχνασμάτων (ΑΠ 1846/1997 πχρ 1998, 619, ΑΠ 831/1996 ΠΧρ 1997, 678) ή η ευκολία επίδειξης αξιόποινων συμπεριφορών, οπότε ο δράστης έχει οικονομική ανάγκη...».

³⁵⁸ Στην ΑΠ 1314/1982 χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι δύο μόνες κλοπές, που αφορούν μάλιστα αντικείμενα όχι ιδιαίτερα σημαντικής αξίας δεν αρκούν για την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ή την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη.

³⁵⁹ Σημειώνεται ότι το γεγονός αυτό λαμβάνει χώρα παρά το γεγονός ότι πρόκειται περί δύο διαφορετικών εννοιών, κάθε μία εκ των οποίων πρέπει να αιτιολογείται ειδικά για ποιο λόγο θεωρείται ότι συντρέχει. Για την ανάγκη αυτή βλ. μεταξύ άλλων και Κονταξής Α., ο.π., τ.β', σ.3711

³⁶⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον η θεωρούμενη κατά τη νομολογία σχέση μεταξύ του κατ' επάγγελμα και του κατά συνήθεια εγκλήματος και για το λόγο αυτό παρατίθενται ορισμένα σημεία αποφάσεων που θεωρούνται ως ενδεικτικά. Ξεκινώντας από την ΑΠ 783/2001, τόσο η συνήθεια όσο και το επάγγελμα «προκύπτουν από την επανειλημμένη και βάσει σχεδίου τέλεση τούτου, την υποδομή, που είχαν διαμορφώσει, την οργανωμένη ετοιμότητα τους με κατοχή όπλων και φορητού ασυρμάτου και την συνεχή μεταξύ τους επαφή, στοιχεία που υποδηλώνουν πρόθεση επανειλημμένης τελέσεως των πράξεων αυτών προς πορισμό εισοδήματος και σταθερή ροπή προς διάπραξη των εγκλημάτων αυτών, ως στοιχείο της προσωπικότητας τους». Στην Εισαγγελική πρόταση της ΑΠ 924/2001, γίνεται αναφορά στην επανάληψη της απατηλής

Η απαιτούμενη ειδική αιτιολογία υπάρχει λοιπόν εφόσον η απόφαση αναφέρει κατ' είδος όλα τα αποδεικτικά μέσα από τα οποία προέκυψαν οι παραδοχές αυτές, που είναι σαφείς και πλήρεις και χωρίς αντιφάσεις ενώ εκθέτει τα περιστατικά από τη συνδρομή των οποίων συγκροτείται η αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση της κακουργηματικής μορφής. Η ίδια η επανειλημμένη τέλεση της πράξης αυτής κάτω από τις συνθήκες που έγινε υποδηλώνει και τη σταθερή ροπή για τη διάπραξη του εγκλήματος αυτού ως στοιχείο της προσωπικότητάς τους³⁶¹.

Περνώντας τώρα στην προσέγγιση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, η ροπή προς το έγκλημα και η αντικοινωνικότητα προκύπτουν μέσα από την εξέταση του οικογενειακού και επαγγελματικού περιβάλλοντος του δράστη, την εξέταση στοιχείων της προσωπικότητάς του αλλά και την έλλειψη αναστολών προς την τέλεση εγκλημάτων³⁶². Η επανειλημμένη τέλεση καθώς και η κατ' εξακολούθηση τέλεση του εγκλήματος, η συχνότητα τέλεσης, η συστηματικότητα³⁶³, η χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων³⁶⁴, η ποιότητα και η έκταση των αιτιών³⁶⁵, το γεγονός ότι η τέλεση

συμπεριφοράς με επαγγελματικό ρυθμό, στην επιδίωξη πορισμού εισοδήματος με την συμπεριφορά αυτή και στην διαμόρφωση, διατήρηση και λειτουργία οργανωμένης εγκληματικής δράσεως, προκειμένου να αιτιολογηθεί η κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση της απάτης. Κατά την ΑΠ 1534/2008 «...οι επανειλημμένες απειλές με το προαναφερόμενο περιεχόμενο, πρόσφορες να προκαλέσουν φόβο στο μέσο συνετό άνθρωπο και να αποκλείσουν το αυτοπροαίρετο της αποφάσεως του εξαναγκασμένου εγκαλούντος, συνοδευόμενες από την μεθοδική και συστηματική (βάσει οργανωμένου σχεδίου προς πορισμό εισοδήματος) απαίτηση της κατηγορουμένης για καταβολή χρηματικού ποσού των πεντακοσίων (500) ευρώ σε εβδομαδιαία βάση, αμέσως μετά την αποχώρηση της από την εργασία της καθώς και ο σκοπός της να χρησιμοποιεί το προαναφερόμενο αποκτώμενο κέρδος για την αντιμετώπιση των οικονομικών τους αναγκών, όπως ίδια εξ' άλλου διατείνεται (αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα και προβλήματα υγείας) σαφώς καταδεικνύουν την κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση του αδικήματος της εκβίασης, καθόσον αβίαστα προκύπτει αφενός σκοπός για πορισμό σταθερού εισοδήματος και αφετέρου ροπή για τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος ως στοιχείο της προσωπικότητάς της και αποσκοπούσαν στη βλάβη της επιχείρησης του τελευταίου...». Στην ΑΠ 1109/2014 αναφέρεται ότι ο δράστης «διαπράττει τις πράξεις του αυτές κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια καθ' όσον από την επανειλημμένη τέλεση τους και από την υποδομή που είχαν διαμορφώσει (λαμβάνομένης υπ' όψιν της μεθόδου: διαρρήξεις καταστημάτων με τη χρήση αιχμηρού αντικειμένου, επιλογή τόπου δράσης μακριά από αυτόν της κατοικίας σας) προκύπτει σκοπός σου για πορισμό εισοδήματος και επιπλέον σταθερή ροπή του προς τη διάπραξη του συγκεκριμένου εγκλήματος ως στοιχείο της προσωπικότητάς του». Τέλος κατά την ΑΠ 619/2014 ως στοιχείο που οδήγησε στην κατάφαση της κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος θεωρήθηκε αποκλειστικά η επανειλημμένη τέλεση της πράξης και η μη άσκηση από την κατηγορούμενη άλλου επαγγέλματος.

³⁶¹ Βλ. χαρακτηριστικά την ΤριμΕφΚακΑθ 2427/2015, στην οποία συναντάται η ακόλουθη αιτιολογία «...καθώς από την επανειλημμένη τέλεση της ίδιας πράξης εντός μικρού χρονικού διαστήματος, προκύπτει σκοπός τους για πορισμό εισοδήματος αλλά και σταθερή ροπή τους στη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας ως στοιχείο της προσωπικότητάς τους»

³⁶² Βλ. και Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.77-78 με πλούσιες παραπομπές στη νομολογία μέχρι τη δεκαετία του 90. Τα στοιχεία της ιδιαίτερης επικινδυνότητας ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης φαίνεται τότε να συμπίπτουν με τα στοιχεία που οδηγούν στην διαφορετική μεταχείριση του δράστη λόγω της κατάφαση της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια, οπότε παραπέμπουμε και στις αποφάσεις που αναλύονται στο Κεφάλαιο 3^ο αλλά και στο Παράρτημα 2.

³⁶³ Χαρακτηριστικά αναφέρεται η ΑΠ 173/1957 (Συμβ), όπου αναφέρεται ότι η πιθανότητα επαναλήψεως αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας από τον συστηματικό τρόπο κατά τον οποίο τελούνταν οι απάτες.

³⁶⁴ Σοφουλάκης Α., Απάτη, ο.π., σ.1003 και Κονταξής Θ., Ιδιαίτερα, ο.π., σ. 1115 επ., όπου αναφέρεται ότι η ιδιαίτερη εξυπνάδα, η οποία επιδεικνύεται με τη χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων (τα οποία εκλαμβάνονται ως ξεχωριστά, πολύπλοκα και σατανικά, και από τα οποία να προκύπτει ότι ο δράστης έχει επικίνδυνο εγκληματικό μυαλό) προδίδουν έναν ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη.

³⁶⁵ Παπαγεωργίου-Γονατάς Σ., Ποινικό Δίκαιο και Franchising, ΠοινΧρ 1996, σ.449 επ.

παρουσιάζει τα στοιχεία της πανουργίας και της επιτηδειότητα, η ύπαρξη περισσότερων θυμάτων, το μεγάλο μέγεθος της ζημίας ή της αντίστοιχης ωφέλειας, ο ιδιαίτερος τόπος στον οποίο τελέστηκε η πράξη³⁶⁶, η τέλεση κατά τις νυχτερινές ώρες, η εκτεταμένη προετοιμασία, η λήψη μέτρων για την αποφυγή της σύλληψης, η ύπαρξη προηγούμενων καταδικών στο πρόσωπο του δράστη αποτελούν επίσης κάποια από τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη³⁶⁷.

Παρατηρήθηκε δε, ότι μέχρι την απόφαση του όρου της ιδιαίτερης επικινδυνότητας από την ειδική υπόσταση των εγκλημάτων -ιδίως της κλοπής, της απάτης και της εκβίασης- η κατηγορία του δράστη περιελάμβανε τόσο την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος όσο και την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη³⁶⁸. Το δικαστήριο μάλιστα φαίνεται να θεμελιώνει την κατάφασή τους στα ίδια ακριβώς στοιχεία³⁶⁹, με αποτέλεσμα η σύγκυση μεταξύ των εννοιών, η αδυναμία διαχωρισμού τους και η ουσιαστική ταύτιση των προϋποθέσεων τους να αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός ειδικά στα πλαίσια της νομολογίας³⁷⁰. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να επιβεβαιωθεί η άποψη που αναφέραμε και ανωτέρω, ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος καλείται να καλύψει τα κενά που άφησε η κατάργηση της περίπτωσης της ιδιαίτερης επικινδυνότητας, καθώς η

³⁶⁶ Για παράδειγμα βλ. ΑΠ (Συμβ) 21/1999 όπου η τέλεση σε χώρο εκκλησίας λαμβάνεται υπόψη από το δικαστήριο για την κατάφαση της επικινδυνότητας

³⁶⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι ΑΠ 340/1954 και 440/1982, οι οποίες αφορούν την τέλεση κλοπής κατά συνήθεια και κατ' επάγγελμα από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη. Τα στοιχεία πάνω στα οποία βασίστηκε η εν λόγω κρίση προέκυψαν εκ του ποινικού μητρώου του κατηγορουμένου καθώς και από τις συνθήκες και τον τρόπο τέλεσης της πράξης (είχαν αντικλειδιά, διαρρηκτικά εργαλεία, η τέλεση του εγκλήματος έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της νύχτας σε κεντρικό σημείο της Αθήνας). Στην ΑΠ 69/1965 (Συμβ) η κρίση των κατηγορουμένων ως ιδιαίτερα επικίνδυνων επέρχεται λόγω «του μεγάλου δε αριθμού...διαρρήξεων και του τρόπου ενεργείας αυτών, ήτοι για χρήσεως αντικλείσος, πολλαπλών διαρρήξεων εντός μίας και της αυτής νυκτός...κινούμενοι ευχερώς και ταχέως δια μισθωθέντος αυτοκινήτου...» Κατά την ΑΠ 52/1982 (Συμβ) η ροπή του δράστη και η επικινδυνότητά του συνάγεται «λόγω του μεγέθους της προσγεγόμενης...ζημιάς...εντός ελάχιστων ημερών...της συμμετοχής του συγκατηγορουμένου του υπαλλήλου της τράπεζας... όστις παρείχε τηλεφωνικώς ψευδείς πληροφορίες εις το Υποκατάστημα (της Τράπεζας) ως προς την κάλυψιν των εμφανιζομένων...επιταγών».

³⁶⁸ Βλ. μεταξύ άλλων και Συμμεωνίδης Δ., ο.π., σ.35 υποσημ. 84, όπου επισημαίνεται η ως άνω παρατήρηση.

³⁶⁹ Βλ. ενδεικτικά τις ΑΠ 173/1957 (Συμβ), 1230/1986, 1149/1987 (Συμβ), 1478/1994 (Συμβ) και 2650/1996.

³⁷⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι αποφάσεις που αναφέρονται στην υποενότητα των εγκλημάτων του ν. περί ναρκωτικών καθώς και η πρόταση του εισαγγελέα στην ΑΠ 184/2002, όπου για την κατάφαση της συνήθειας απαιτείται «το παραπεμπτικό βούλευμα πρέπει να θεμελιώνει σε πραγματικά περιστατικά την αντικοινωνικότητα και τη ροπή του δράστη προς διάπραξη άλλων εγκλημάτων στο μέλλον, διαφορετικά είναι αναιρέτο για έλλειψη αιτιολογίας». Το ίδιο διαφωτιστική κρίνεται και η ΑΠ 483/1987, η οποία αφορά την κατάφαση του δράστη για την κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος της έκδοσης ακάλυπτων επιταγών από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη. Κατά την ως άνω απόφαση η κατά συνήθεια και κατ' επάγγελμα τέλεση θεωρείται επίσης ως ένα από τα στοιχεία που καθιστούν το δράστη ιδιαίτερα επικίνδυνο και αναφέρεται το παρακάτω χαρακτηριστικό απόσπασμα: «...Κατέκλυσε την αγορά με ακάλυπτες επιταγές 43 συνολικά και σημαντικού ποσού και η ενέργειά του αυτή αποτελούσε την κύρια επαγγελματική δραστηριότητα. Η εμμονή στη δραστηριότητα αυτή, η επινοητικότητα του στην παραπλάνηση των τρίτων, η έλλειψη δισταγμού, μαρτυρεί το επικίνδυνο του χαρακτήρα του». Αναφέρεται επίσης και η ΑΠ 1623/1993, στην οποία συναρτάται η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος με την αντικοινωνικότητα του δράστη «...αλλά και κατά συνήθεια, λόγω της ροπής να διαπράττει τέτοιες πράξεις και μάλιστα σε νεαρά άτομα που είχαν εθιστεί στη χρήση ναρκωτικών και που είχαν ανάγκη του ως άνω φαρμάκου, όπως ήταν ο ρηθείς ανήλικος, του οποίου την κατάσταση ο αναιρεσείων γνώριζε και εκμεταλλεύθηκε από αισχροκέρδη κατά έκδηλα αντικοινωνικό τρόπο...»

χρήση και των δύο αποσκοπεί στο ίδιο αποτέλεσμα, την ανακοπή της εγκληματικής πορείας του δράστη και την αποτελεσματικότερη προστασία της κοινωνίας από αβελτίωτους δράστες³⁷¹.

Η πρακτική της νομολογίας φαίνεται λοιπόν όχι μόνο να μην μετριάζει αλλά αντιθέτως να επιτείνει τους προβληματισμούς που αναφέρονται στη χρήση των υπό εξέταση εννοιών, καθιστώντας κατ' αυτόν τον τρόπο ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη εξάλειψης τόσο της κατά συνήθεια τέλεσης όσο και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας από τα πλαίσια της ειδικής υπόστασης των εγκλημάτων, επιβεβαιώνοντας την άποψη ότι η ασάφεια και αοριστία που της διακατέχει αποτελούν ρήγμα των βασικών αρχών του Ποινικού Δικαίου.

Κεφάλαιο 2^ο: Η εξέταση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και του επικίνδυνου δράστη στα πλαίσια της επιβολής της ποινής.

Αφού λοιπόν επιχειρήθηκε η προσέγγιση και ο διαχωρισμός των υπό εξέταση εννοιών, όπως αυτές εμφανίζονται στα πλαίσια της κατάγνωσης της ενοχής, περνάμε στην λήψη υπόψη στα λοιπά στάδια της Ποινικής Δικαιοσύνης, όπου η διάκρισή τους κρίνεται ως ήσσονος σημασίας, μιας και τα στοιχεία που αναλύθηκαν ανωτέρω ως οι προϋποθέσεις κατάφασης της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος ή του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη, λαμβάνονται υπόψη ανεξαρτήτως του εγκλήματος το οποίο εξετάζεται και χωρίς αυτές να κατονομάζονται ρητώς. Ο επικίνδυνος δράστης και η έννοια της συνήθειας τόσο στα πλαίσια της επιβολής της ποινής όσο και την επιλογή της ποινικής μεταχείρισης του κατηγορούμενου και μετέπειτα κρατούμενου δράστη, φαίνεται να διαπλέκονται και να λαμβάνουν πλέον τον ίδιο χαρακτήρα, ήτοι αυτόν της κρίσης του δικαστηρίου περί της μελλοντικής εγκληματικής (ή μη) συμπεριφοράς του ατόμου.

Το τελούμενο έγκλημα λαμβάνεται υπόψη ως το στοιχείο μέσα από το οποίο διαγιγνώσκονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη ενώ ο τυχόν κίνδυνος που ανακύπτει εξ αυτών για την έννομη τάξη αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο τόσο για το νομοθέτη όσο και από τον εφαρμοστή του νόμου στα πλαίσια αυτών των διατάξεων. Βάσει λοιπόν αυτής της ιδέας, θα επιχειρηθεί η σχηματοποίηση της σχέσης που ενώνει αυτές τις δύο έννοιες, η οποία σε μία αρχική μορφή της έχει ως εξής: Θεωρείται ότι η επικινδυνότητα αποτελεί μία ευρύτερη έννοια – δυνάμενη να χαρακτηριστεί και ως έννοια γένους- εντός της οποίας εντοπίζονται όλες οι επιμέρους κατηγορίες δραστών, οι οποίες θεωρούνται από το νομοθέτη ως επιρρεπείς στη διάπραξη περαιτέρω εγκλημάτων και ως εκ τούτου

³⁷¹ Βλ. επί του ζητήματος ανωτέρω υποσημ. 301 και 342.

επιδεικνύουν μία μονιμότερη αντίθεση προς την έννομη τάξη, καθιστώντας τη διαφορετική τους αντιμετώπιση επιβεβλημένη.

Στα πλαίσια αυτά οι προγνωστικές κρίσεις του δικαστή και οι λεγόμενες προγνωστικές αποφάσεις³⁷², οι οποίες λαμβάνουν χώρα στην πλειονότητα των περιπτώσεων που εξετάζονται στο παρόν κεφάλαιο, παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο. Η εκτίμηση περί εκδήλωσης ή μη μίας συγκεκριμένης συμπεριφοράς αποτελεί τότε την προϋπόθεση για την εφαρμογή του κανόνα δικαίου κατά τον συγκεκριμένο αυτό τρόπο³⁷³. Παρά το ότι η προγνωστική αυτή κρίση πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία και στις γνώσεις των δικαστών και δεν αποτελεί αποτέλεσμα απλώς της διαίσθησής τους³⁷⁴, οι ενδοιασμοί που αναφέρονται παραπάνω για την εν γένει ύπαρξη προβλέψεων στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου, εξακολουθούν και εδώ να υπάρχουν. Το γεγονός ωστόσο ότι σε αυτή την περίπτωση η χρήση τους αφορά τη δικαιολόγηση της συγκεκριμένης ποινικής μεταχείρισης των εν λόγω δραστών και όχι τη θεμελίωση της επιβολής κυρώσεων³⁷⁵ αποτελεί και το λόγο για τον οποίο το πρόβλημα παρουσιάζεται ως μικρότερο.

1. Ποινικός Κώδικας

Το γενικό μέρος του ΠΚ βρίθεται ρυθμίσεων, στις οποίες αν και δεν αναφέρονται ρητά οι έννοιες της συνήθειας και της επικινδυνότητας εντούτοις λαμβάνονται ποικιλοτρόπως υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει η προσωπικότητα του δράστη. Σε αυτό το στάδιο, τα στοιχεία που συνθέτουν την ιδιοσυστασία του δράστη εμφανίζεται ως το ορθότερο μέρος για να εκτιμώνται από

³⁷² Βλ. *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις, ο.π., σ.1288 και υποσημ. 29 και τον διαχωρισμό στον οποίο προβαίνει μεταξύ προγνωστικών κρίσεων προσανατολισμένων στο παρελθόν (όπως π.χ στις περιπτώσεις που ερευνάται αν το συγκεκριμένο άτομο τέλεσε την εν λόγω πράξη, υπό ποιες συνθήκες κοκ) και στις αναφερόμενες στο μέλλον. Και οι δύο αυτές κρίσεις συνάγονται μέσω της αξιολόγησης πραγματικών στοιχείων του παρελθόντος, η οποία λαμβάνει χώρα με την εφαρμογή των κανόνων της λογικής. Οι αναφερόμενες στο μέλλον προγνωστικές κρίσεις είναι αυτές που θα μας απασχολήσουν κατωτέρω και αναφέρονται μεταξύ άλλων στην μετατροπή και αναστολή της ποινής, την ποινή επί της απόπειρας και της απλής συνέργειας, την υφ' όρον απόλυση και τη χορήγηση αδειών στα πλαίσια του Σωφρονιστικού Κώδικα. Περί των κατηγοριών αυτών των προγνωστικών κρίσεων βλ. και *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ.

³⁷³ *Διονυσοπούλου Α.*, ο.π., σ. 14 επ. και *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ.

³⁷⁴ *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωση, ο.π., σ. 131. Για τη διάκριση σε πρόγνωση "από διαίσθηση" βάσει των εμπειριών και των κρίσεων των δικαστών ή των σωφρονιστικών υπαλλήλων και πρόγνωση εγκληματοβιολογική π.χ. μέσω στατιστικών απεικονίσεων ή σύνταξη προγνωστικών πινάκων, *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ. 139 καθώς και υποσημ. 15. Βλ. επίσης *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ. 101, *Κοκολάκης Ε.*, Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.102, 125, 126, όπου γίνεται για την εγκληματολογική πρόγνωση υποστηρίζοντας ότι αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για το δικαστή καθώς συνίσταται στη μετά πιθανότητας κρίση σχετικά με την μελλοντική εγκληματική συμπεριφορά του ατόμου. Από την άλλη πλευρά η κρίση αυτή περί της ύπαρξης κινδύνου εκ νέου τέλεσης δε φαίνεται τελικά να στηρίζεται σε κάποιο από τα παραπάνω στοιχεία αλλά αποτελεί συμπέρασμα στηριζόμενο αποκλειστικά και μόνο στη διαίσθηση του δικαστή, γεγονός που καθιστά την εν λόγω κρίση πέρα για πέρα αυθαίρετη (*Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1338 και υποσημ. 101).

³⁷⁵ *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008

το δικαστή καθώς με αυτόν τον τρόπο επιλέγεται η αρμόζουσα στην προσωπικότητα και τις ανάγκες του εκάστοτε δράστη ποινή³⁷⁶.

Η ύπαρξη ροπής στο πρόσωπο του δράστη και η εξέταση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της επικινδυνότητάς του εμφανίζεται στα πλαίσια της δικαστικής επιμέτρησης κυρίως μέσω των επιμέρους στοιχείων της προσωπικότητας, η πλειονότητα των οποίων συμπίπτει με τα αναφερόμενα στο άρθρο 79 και νοείται τότε ως εγκληματική διάθεση. Ακολούθως η έλλειψη επικίνδυνης προσωπικότητας οδηγεί στην -ευκολότερη- χορήγηση των ελαφρυντικών που αναφέρονται στο άρθρο 84 και σχετίζονται με την προηγούμενη ζωή του δράστη αλλά και τα αίτια που τον οδήγησαν στην πράξη. Στα πλαίσια των υπολοίπων ρυθμίσεων, η προσπάθεια καταπολέμησης της επικινδυνότητας, μέσω της διακηρυσσόμενης αποτροπής του δράστη από την τέλεση εκ νέου εγκληματικών πράξεων στο μέλλον³⁷⁷, οδηγεί στην έκτιση της ποινής κατά συγκεκριμένο τρόπο³⁷⁸, ήτοι σε καταστήματα κράτησης, στην επιβολή επιπρόσθετων κυρώσεων καθώς και στην άρνηση επανόδου του δράστη στην κοινωνία και τη συνέχιση του εγκλεισμού του. Τότε η επιλογή του είδους της ποινής, εξαρτάται άμεσα από την εξέταση της προσωπικότητας του δράστη και παραλλάσσεται αναλόγως του αν επαρκεί ή όχι στο να τον αποτρέψει από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων και να επιτευχθεί ο σκοπός της γενικής αλλά και της ειδικής πρόληψης³⁷⁹. Σε αυτό το πεδίο ο κίνδυνος υποτροπής του δράστη εμφανίζεται να συμπλέκεται πολλαπλώς με την επικινδυνότητα της προσωπικότητας του δράστη³⁸⁰. Κρίνεται απαραίτητη λοιπόν η ανάδειξη και

³⁷⁶ Τονίζεται και εδώ - βλ. ως προς τούτο ανωτέρω υποσημ. 10 και 92- ότι το μόνο πλαίσιο στο οποίο δύναται να λαμβάνεται υπόψη η έννοια της επικινδυνότητας αλλά και της συνήθειας είναι αυτό της επιμέτρησης, μιας και η αυξημένη ενοχή του δράστη μόνο στα πλαίσια της έντασης του δόλου μπορεί να γίνει δεκτή, καθιστώντας τη χρήση του δεδομένου της γενικότερης αντίθεσής του με την έννομη τάξη αποδεκτή. Ακόμη και τότε όμως η χρήση τους πρέπει να είναι λελογισμένη, καθώς όπως εύστοχα παρατηρεί ο *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Φρόνημα*, ο.π., σ.180, αν ο σταθερός τρόπος ζωής παίζει ανεπιβεβλημένο ρόλο, ουσιαστικά περιπαίζει ο νομοθέτης την έννοια της ενοχής.

³⁷⁷ Η πιθανότητα διάπραξης εκ νέου εγκλημάτων φαίνεται τότε να αναπαραγάγει ουσιαστικά το περιεχόμενο της επικινδυνότητας και ως εκ τούτου οι δύο αυτές έννοιες φαίνεται να ταυτίζονται. Βλ. μεταξύ άλλων και *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότητα*, ο.π., σ. 1335-6.

³⁷⁸ *Δημόπουλος Χ.*, *Η μεταχείριση*, ο.π., σελ 67, ο οποίος αναφέρει ότι η έλλειψη επικινδυνότητας μπορεί να οδηγήσει στην έκτιση της ποινής με άλλο τρόπο όπως την αναστολή της ή τη μετατροπή της σε χρηματική στην περίπτωση που στα πρόσωπα των συγκεκριμένων αυτών δραστών δεν εμφανίζεται η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας τόσο επιτακτική ούτε τυχόν μη εγκλεισμός τους ενδέχεται να οδηγήσει σε βλάβη της έννομης τάξης. Ανάλογη άποψη εκφράζεται και σε *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, *Ποινολογία*, ο.π., σ.560 υποσημ. 93.

³⁷⁹ Μεταξύ άλλων βλ. *Γαρδίκας Κ.*, *Η εξέταση*, ο.π., σ. 2.

³⁸⁰ Βλ. και *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 34 όπου η μετεγκληματική επικινδυνότητα και ο κίνδυνος υποτροπής φαίνεται να ταυτίζονται ως έννοιες. Δε μπορεί λοιπόν να διαχωριστεί ευχερώς σε αυτές τις περιπτώσεις αν ο νομοθέτης σκοπεί στην καταπολέμηση μίας κατάστασης κινδύνου ή της ιδιότητας του επικινδύνου της προσωπικότητας του δράστη. Κατά τη γράφουσα ωστόσο όποιο από τα δύο και αν γίνει δεκτό, ο πρακτικός αντίκτυπος δε διαφέρει και πολύ καθώς ο επιδιωκόμενος σκοπός παραμένει ο ίδιος και η διαφορά έγκειται στα επιλεγόμενα κριτήρια και την αντικειμενικότητα ή την υποκειμενικότητα που παρουσιάζουν. Βλ. επ' αυτού κατωτέρω Κεφ. 6^ο, 1.

συνοπτική ανάλυση των εν λόγω εμφανίσεων, οι οποίες θεωρείται ότι συνάπτουν άμεσα με τα υπό εξέταση ζητήματα.

α) Δικαστική επιμέτρηση ποινής (άρθρο 79 §3) και ελαφρυντικά (άρθρο 84 §2)

Το άρθρο 79 συνιστά την κατευθυντήρια γραμμή που δίνεται από το νομοθέτη στο δικαστή για την επιβολή μίας ανάλογης δίκαιης και εξατομικευμένης ποινής³⁸¹. Η βαρύτητα της πράξης και η προσωπικότητα του δράστη αποτελούν τα δύο στοιχεία, τα οποία χρήζουν διερεύνησης πριν το δικαστήριο προχωρήσει στην επιμέτρηση³⁸² και τόσο η επικινδυνότητα του δράστη όσο και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος λαμβάνονται υπόψη και στα δύο αυτά επιμέρους στοιχεία³⁸³. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, υπό τις σημερινές προβλέψεις του νόμου, τα ίδια στοιχεία εξετάζονται κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο σε δύο διαφορετικά σημεία από τον δικαστή, μία για την κατάφαση της ενοχής και μία για την μετέπειτα επιμέτρηση της επιβαλλόμενης ποινής³⁸⁴.

Λαμβάνονται λοιπόν υπόψη οι υπό εξέταση έννοιες αρχικά στα πλαίσια της βαρύτητας της πράξης, λόγω της ιδιαίζουσας μορφής και της φύσης που λαμβάνει το έγκλημα και η ένταση του δόλου

³⁸¹ Για την ανάγκη επιβολής μίας ποινής φέρουσας τα ως άνω χαρακτηριστικά βλ. μεταξύ άλλων και *Ανδρουλάκης Ν.*, *Ελαφρυντικές*, ο.π., σ.401 επ. Σημειώνεται ωστόσο ότι η εν λόγω διάταξη αποτελεί ίσως την πιο «ευάλωτη» σε ιδεολογικοπολιτικές και κοινωνικές αντιλήψεις διάταξη μιας και η δικαιοσύνη της ποινής εξαρτάται από τους σκοπούς που γίνεται δεκτό κάθε δεδομένη χρονική στιγμή ότι εξυπηρετεί η επιβολή της (*Ψαρούδα-Μπενάκη Α.*, *Η επιμέτρηση*, ο.π., σ. 229).

³⁸² Σχετικά με τη σχέση των δύο αυτών στοιχείων και το πώς το κάθε ένα επιδρά στον καθορισμό της τελικά επιβαλλόμενης ποινής έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις, οι οποίες εκφεύγουν των ορίων της παρούσας εργασίας. Αναφέρεται, ωστόσο –καθώς κρίνεται ότι σχετίζεται άμεσα με το θέμα που διαπραγματευόμαστε– ότι ως σωστότερο κρίνεται το να ακολουθήσει ο δικαστής την εξής πορεία: Μέσα στο πλαίσιο που αναφέρει ο νόμος για το έγκλημα, ο δικαστής χρησιμοποιεί τη βαρύτητα της πράξης για να καθορίσει το ανώτατο όριο που θεωρεί ως το δίκαιο για τη συγκεκριμένη περίπτωση και εν συνεχεία να λάβει υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη ούτως ώστε να προβεί σε ενδεχόμενη μείωση της ποινής αυτής (*Ανδρουλάκης Ν.*, *Ποινικόν Δίκαιον*, ο.π., 1985, σ.94 επ., *Λυμπερόπουλος Α.*, ο.π., σ.97 επ.). Περί των λοιπών απόψεων σχετικά με την επιβολή δίκαιης και ανάλογης ποινής βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, *Ποινικόν Δίκαιον*, ο.π., 1985, σ.96 επ., *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, *Δίκαιο των Ποινικών*, ο.π., σ. 382 επ., *Κατσαντώνης Α.*, *Ο κανόνας*, ο.π., σ. 104 επ., *Κουράκης Ν.*, *Επιμέτρηση*, ο.π., σ. 289 επ., *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, *Ποινολογία*, ο.π., σ.385 επ. και *Ψαρούδα-Μπενάκη Α.*, *Η επιμέτρηση*, ο.π., σ. 231 επ.

³⁸³ Ειδικά όσον αφορά την επικινδυνότητα του δράστη, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή λαμβάνεται υπόψη τόσο στο πλαίσιο της εξέτασης της βαρύτητας της πράξης όσο και σε αυτά της προσωπικότητάς του. Για τη μεν βαρύτητα του εγκλήματος λαμβάνονται υπόψη δύο παράγοντες, ένας αντικειμενικός και έναν υποκειμενικός, με τον μεν πρώτο να συνίσταται στη διατάραξη των όρων της κοινωνικής ζωής και το δεύτερο να αντιστοιχεί στο βαθμό ελλείψεως σεβασμού του δράστη προς τους κανόνες της έννομης τάξης (*Χωραφάς Ν.*, *Ποινικόν Δίκαιον*, ο.π., 1978, σ.379). Και τα δύο αυτά στοιχεία αποτελούν κατά τον ως άνω συγγραφέα σύμπτωμα της επικινδυνότητας του δράστη. Το γεγονός δε ότι, η επικινδυνότητα του δράστη, αποτελεί μία έννοια διαβαθμίσιμη, η οποία εξαρτάται από τη βαρύτητα του εγκλήματος, την ποιότητα και την ένταση των κινήτρων και την όλη προσωπικότητα του δράστη (*Χωραφάς Ν.*, *Γενικά Αρχαία του Ποινικού Δικαίου*, τ. Α', εκδόσεις Π. Σάκκουλας 1962, σ.366), την τοποθετεί επίσης στο στάδιο της εξέτασης της προσωπικότητας.

³⁸⁴ Σχετικά με την απαγόρευση της διπλής αξιολόγησης των στοιχείων που συγκαθορίζουν το πλαίσιο της ποινής και στην επιμέτρηση βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, *Ελαφρυντικές*, ο.π., σ.401 επ., *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, *Δίκαιο των Ποινικών*, ο.π., σ. 401, *Κοτσαλής Α.*, *Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα*, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., *Δίκαιο και Οικονομία*, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.610, *Λυμπερόπουλος Α.*, ο.π., σ.97 επ., *Μπέκας Γ.*, *Οι νέοι*, ο.π., σ.281 και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.167. Βλ. και *Κατσαντώνης Α.*, *Ο κανόνας*, ο.π., σ. 98 και 107-8, ο οποίος προχωρά σε μία διάκριση και κάνει δεκτό ότι έννοιες επιδεικτικές αυξομειώσεως, δύνανται να ληφθούν υπόψη και κατά την επιμέτρηση και για την κατάφαση του εγκλήματος.

αποτελεί το σημείο στο οποίο κυρίως αποτυπώνονται τα εν λόγω χαρακτηριστικά³⁸⁵. Θεωρείται τότε ότι η ποιότητα και ο χαρακτήρας του δράστη διαφοροποιείται λόγω της κλιμακούμενης έντασης της διατάραξης των όρων της κοινωνικής ζωής, προερχόμενης από την σταθερή έλλειψη σεβασμού που δείχνει ο δράστης προς τις αξίες της κοινωνίας³⁸⁶. Η εν λόγω αυξημένη βαρύτητα της πράξης οδηγεί τότε στην αυξημένη ενοχή του δράστη και εν συνεχεία στην επιβολή μεγαλύτερης ποινής, η οποία κρίνεται ως ανάλογη τόσο με την τελεσθείσα πράξη όσο και με την προσωπικότητα του δράστη. Κατά την εξέταση της προσωπικότητας του δράστη από την άλλη πλευρά, η ύπαρξη ροπής και άρα η κατά συνήθεια τέλεση και η επικινδυνότητα του δράστη, είναι από τα κυρίαρχα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη³⁸⁷, λόγω του ότι τα εμπεριέχοντα στην εγκληματική διάθεση στοιχεία συμπίπτουν κατά κανόνα με τα στοιχεία που συνθέτουν τις υπό διαπραγμάτευση έννοιες³⁸⁸. Τα αίτια που τον οδήγησαν στην πράξη, ο βαθμός της κοινωνικοποίησής του και ο γενικότερος χαρακτήρας του, δίνουν την αίσθηση ότι ο δράστης που έχει τα παραπάνω συγκεκριμένα χαρακτηριστικά θα προχωρήσει εκ νέου στην τέλεση ενός εγκλήματος, αν η επιβαλλόμενη ποινή δεν είναι επαρκής για να τον αποτρέψει από αυτό³⁸⁹.

Οι ελαφρυντικές περιστάσεις αποτελούν μία εκ των προβλεπόμενων στον ΠΚ περιπτώσεων που οδηγούν στην μείωση της ποινής, εφόσον θεωρηθεί ότι στην προσωπικότητα του δράστη υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που επιτάσσουν αυτή τη μείωση³⁹⁰, εφόσον δηλαδή θεωρηθεί ότι «*η μειωμένη επικινδυνότητα της προσωπικότητας του δράστη και οι ανάγκες της ειδικής πρόληψης το*

³⁸⁵ Μεταξύ άλλων Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1337.

³⁸⁶ Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ., Μαγκάκης Γ. Α., Ο καταλογισμός, ο.π., σ.144 υποσημ. 8 και 146-7.

³⁸⁷ Βλ. και Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.379-80 και 397 οι οποίοι επισημαίνουν ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνο τα στοιχεία της προσωπικότητας που εμφανίζονται μέσω της τέλεσης της πράξης ειδικά τα προβλήματα αντισυνταγματικότητας και τιμώρησης του φρονήματος είναι υπαρκτά.

³⁸⁸ Για την άμεση σύνδεση της εγκληματικής διάθεσης με την επικινδυνότητα του δράστη βλ. Κουτσάγγελος Γ., ο.π., σ. 252 επ., Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ., Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 547 και Χωραφάς Ν., Γενικά Αρχαί, ο.π., 1962, σ.365, ο οποίος φαίνεται μάλιστα να ταυτίζει τις δύο αυτές έννοιες. Ο Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ.138, θεωρεί επίσης ότι ο όρος εγκληματική διάθεση απλά αντικαθιστά τον όρο της επικινδυνότητας στα πλαίσια της επιμέτρησης ενώ ο Κωστάρας Α., ο.π., σ.215 υποστηρίζει ότι ως εγκληματική διάθεση νοείται η επικινδυνότητα του δράστη, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή μέσω της τελεσθείσας πράξης. Τέλος κατά τη Λιούρδη Α., Η ποινική αντιμετώπιση δραστηών ελαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμό κατά τα άρθρα 37 και 38 ΠΚ – Οι διαστάσεις ενός προβλήματος-, σε Μνήμη Νίκου Σ. Φωτάκη, εκδόσεις Α.Ν Σάκκουλας, 1997, σ.117, η ετοιμότητα του δράστη ως χαρακτηριστικό της επικινδυνότητας είναι και το στοιχείο που καθορίζει την εγκληματική του διάθεση. Βλ. ωστόσο και την άποψη που παρατίθεται στη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ.9, με την οποία φαίνεται να συντάσσεται και ο Κουράκης Ν., Επιμέτρηση, ο.π., υποσημ. 3, ότι η εγκληματική διάθεση ισοδυναμεί με την ύπαρξη ροπής, θέση η οποία δεν αναιρεί βέβαια τη σύνδεση της με την επικινδυνότητα, μιας και η ύπαρξη ροπής είναι το κυρίαρχο στοιχείο του επικίνδυνου δράστη. Υπάρχει τέλος και η άποψη, η οποία απομακρυνόμενη από όλα τα ανωτέρω, υποστηρίζει ότι ως εγκληματική διάθεση νοούνται όλα τα στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη, τα οποία εμφανίζονται κατά την τέλεση της πράξης (Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 390).

³⁸⁹ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1337., τα αναφερόμενα στην παρ. 3 του άρθρου 79 φαίνεται απλά να είναι κάποιοι ενδείκτες που θα πρέπει να χρησιμοποιήσει ο δικαστής με σκοπό να αποτιμήσει την επικινδυνότητα ή μη του δράστη.

³⁹⁰ Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ.

επιβάλλουν»³⁹¹. Επιλέγουμε να αναφερθούμε κυρίως στην περίπτωση α του άρθρου 84, όπου προβλέπεται ότι η έντιμη έως την τέλεση της πράξης κοινωνική ζωή του δράστη³⁹² καθώς και στην περίπτωση β', όπου η τέλεση της πράξης από όχι ταπεινά αίτια – ήτοι τις περιπτώσεις που τα αίτια θεωρούνται συμβατά με την «κοινή συνείδηση περί ηθικής...και δεν μαρτυρούν διαστροφή του δράστη»³⁹³ - , οι οποίες θεωρείται ότι δεν συντρέχουν ήδη εκ του λόγου ότι ο δράστης δρα κατά συνήθεια ή έχει ροπή προς τη διάπραξη εγκλημάτων, ήτοι όταν κρίνεται ως (ιδιαίτερα) επικίνδυνος³⁹⁴.

Παρότι δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιος κανόνας που να απαγορεύει την χορήγηση ελαφρυντικών όταν ο δράστης παρουσιάζει τις συγκεκριμένες ιδιότητες, εντούτοις δεν χορηγούνται από τη στιγμή που ο δικαστής διαβλέπει ότι χρειάζεται η μέγιστη δυνατή ποινή για την αποτροπή του δράστη από την τέλεση άλλων εγκλημάτων³⁹⁵. Η εν γένει αντικοινωνική συμπεριφορά του δράστη και η ροπή τους προς διάπραξη εγκλημάτων φαίνεται, λοιπόν, να αποτελεί το στοιχείο που πρέπει να ελλείπει σε αυτή την περίπτωση ούτως ώστε το δικαστήριο να προβεί στην επιβολή μειωμένης ποινής, με ενδεχόμενη ωστόσο την αποδοχή και της αντίθετης εκδοχής εφόσον θεωρηθεί ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ή η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη στηρίζονται σε διαφορετικά κριτήρια από αυτά που εξετάζονται για την κατάφαση της ελαφρυντικής περίπτωσης³⁹⁶.

³⁹¹ Χαραλαμπάκης Α., Οι λόγοι μείωσης της ποινής, ΠοινΔικ 2016, σ.217

³⁹² Η κρατούσα κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης ηθική είναι το στοιχείο που προσδιορίζει κατά πόσο η συμπεριφορά του δράστη υπήρξε έντιμη ή άτιμη (Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ.). Σημειώνεται ότι παλαιότερα, η νομολογία έκανε δεκτή τη συνδρομή του πρότερου έντιμου βίου ακόμη και σε περιπτώσεις που υπήρχαν στο πρόσωπο του δράστη και προηγούμενες καταδίκες του δράστη, εν συνεχεία όμως αυστηροποίησε τις προϋποθέσεις απαιτώντας θετική και επωφελή για την κοινωνία δράστη. Βλ. επ' αυτού Δημητράτος Ν., Οι εξελίξεις, ο.π., σ.477 επ., Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ., ο οποίος θεωρεί ότι απαιτείται έντιμη και όχι άσπιλη προηγούμενη ζωή και Χαραλαμπάκης Α., Οι λόγοι, ο.π., σ.217. Εφόσον λοιπόν τα αίτια της πράξης κρίνονται ως αντικοινωνικά ή ταπεινά, η απαξία της πράξης θεωρείται μεγαλύτερη και λαμβάνονται υπόψη για την επιβάρυνση της ποινής και όχι για την ελάφρυνσή της. Περί του ζητήματος των αιτιών βλ. μεταξύ άλλων Κωστάρας Α., ο.π., σ.216

³⁹³ Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ.

³⁹⁴ Βλ. ως προς τούτο Ανδρουλάκης Ν., Ελαφρυντικές, ο.π., σ.401 επ., ο οποίος θεωρεί ότι οι εν λόγω ιδιότητες ότι συνιστούν επιβαρυντικές περιστάσεις, Δημητράτος Ν., Οι εξελίξεις στη νομολογία, ο.π., σ.477 επ., όπου υποστηρίζεται ότι ενέχει μία αξιολογική αντίφαση το να δέχεται τη συνδρομή του ελαφρυντικού ταυτόχρονα με την ύπαρξη της ροπής, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.97 υποσημ. 89, ο οποίος θεωρεί ότι η καλή συμπεριφορά αποτελεί αντένδειξη της επικινδυνότητας και ως εκ τούτου δε δύναται να καταφαθούν και τα δύο ταυτόχρονα καθώς και Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ., όπου υποστηρίζει ότι δεν πρέπει να γίνεται δεκτή η συνδρομή της προτεινόμενης υπό αυτού ελαφρυντικής περίπτωσης στην περίπτωση που ο δράστης παρουσιάζει αυτά τα χαρακτηριστικά.

³⁹⁵ Χαραλαμπάκης Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.375 με αναφορά σε ΑΠ 1073/2011. Με αυτή την άποψη φαίνεται να συμφωνεί εν μέρει και ο Ανδρουλάκης Ν., Ελαφρυντικές, ο.π., σ.401 επ., καθώς υποστηρίζει ότι η ελάφρυνση της ποινής πρέπει να δίδεται μόνο «υπό τον όρο μιας θεμελιωμένης πρόβλεψης ότι ο δράστης δεν θα ξαναεγκληματίσει».

³⁹⁶ Δημητράτος Ν., Οι εξελίξεις, ο.π., υποσημ. 27, ο οποίος παρουσιάζει την άποψη αυτή της νομολογίας, Μαργαρίτης Μ., Ποινικός, ο.π., σ. 1052, ο οποίος αναφέρει ότι η ταυτόχρονη αποδοχή της κατά συνήθεια τέλεσης ή του ιδιαίτερα επικίνδυνου και του ελαφρυντικού της καλής συμπεριφοράς μετά την πράξη δε δημιουργεί αντίφαση (με παραπομπή σε ΑΠ 167/95) αλλά και ΑΠ 1063/1981, όπου υποστηρίζεται ως δυνατή η κατάφαση του ελαφρυντικού του πρότερου βίου ακόμα και στην περίπτωση που κριθεί ότι ο δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος.

b) Μετατροπή ποινής (άρθρο 82 §1)

Το δικαστήριο, στην περίπτωση κατά την οποία δεν αποφανθεί υπέρ της αναστολής της ποινής, εξετάζει κατά πόσον η επιβαλλόμενη στερητική της ελευθερίας ποινή δύναται κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 82 να μετατραπεί σε χρηματική, γεγονός το οποίο αποτελεί τον κανόνα για τις ποινές που δεν ξεπερνούν τα 2 έτη. Όταν, δε, αυτή ανέρχεται από 1 έως 2 έτη, μόνο κατ' εξαίρεση δεν μετατρέπεται εφόσον το δικαστήριο αιτιολογημένα κρίνει ότι ο δράστης είναι υπότροπος -πληρούνται δηλαδή οι προϋποθέσεις που τάσσουν τα άρθρα 88 επ.- και η έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής θεωρείται απαραίτητη για την αποτροπή του εν λόγω ατόμου από την τέλεση εγκλημάτων στο μέλλον. Όσον αφορά, τέλος, τις ποινές το ύψος των οποίων κυμαίνεται από 2 έως 5 έτη, τότε οι προϋποθέσεις για την μη εφαρμογή της διάταξης μειώνονται και αρκεί η έκτιση της ποινής να κρίνεται ως απαραίτητη για να αποτραπεί ο δράστης από την τέλεση άλλων πράξεων³⁹⁷.

Τα ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι η σχέση της έννοιας της αποτροπής από την τέλεση άλλων εγκλημάτων με τα στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη, τα οποία αναλύονται στην παρούσα εργασία. Η ύπαρξη ροπής και η αντικοινωνικότητα του δράστη αποτελούν ορισμένα από τα στοιχεία, τα οποία ενδέχεται να οδηγήσουν στην εκ νέου τέλεση εγκλημάτων³⁹⁸. Η τέλεση αυτών των εγκλημάτων αποτρέπεται, ακολούθως, είτε με την επιβολή βαρύτερης ποινής είτε με την ιδιαίτερη μεταχείριση του δράστη από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης. Θεωρείται, λοιπόν, ότι η στερητική της ελευθερίας ποινή, που έχει βαρύτερη μορφή και απομακρύνει το δράστη από την κοινωνία, δρα ως κατασταλτικός παράγοντας των τάσεων αυτών με συνέπεια την αποτελεσματικότερη προστασία της κοινωνίας. Επομένως, στην περίπτωση που ο δικαστής έχει να επιλέξει ανάμεσα σε δύο μορφές ποινών -μία η οποία να εκτίεται σε ένα κατάσταση κράτησης και μία η οποία αποτελεί μεν "κακό" για το δράστη αλλά αυτός συνεχίζει να κυκλοφορεί ελεύθερος στην κοινωνία- το στοιχείο της

³⁹⁷ Ο νομοθέτης φαίνεται να τίθεται κατά των βραχυχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών αποδεχόμενος ότι τα μειονεκτήματα που έχουν είναι περισσότερα από τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα και για αυτό το λόγο διατάσσει την αναστολή ή την μετατροπή τους. Βλ. και Ζαγκαρόλας Ι., Το διεθνές, ο.π., σ.179-180, ο οποίος δέχεται την έκτιση μικρής διάρκειας ποινών, μόνο στην περίπτωση που έχουν ήδη επιβληθεί υποκατάστατα της στερητικής της ελευθερίας και σε προηγούμενες καταδίκες του δράστη και θεωρήθηκαν ανεπαρκή για την αποφυγή τέλεσης άλλων εγκλημάτων από το δράστη. Ως μερικώς σχετική κρίνεται και η προβληματική που έχει ανακύψει τελευταία σχετικά με τη δυνατότητα μετατροπής των ποινών ύψους 5 ετών στην περίπτωση που πρόκειται για ποινή κάθειρξη. Η δημιουργία ενός "οικονεί τεκμηρίου" περί εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων από τον εν λόγω δράστη κακουργημάτων και της επικινδυνότητας που αυτός φέρει λόγω της βαρύτητας των εγκλημάτων που πράττει ίσως να αποτελεί ακόμη ένα λόγο για τον οποίο μέρος της νομολογίας δεν κάνει δεκτή τη δυνατότητα μετατροπής σε αυτές τις περιπτώσεις.

³⁹⁸ Βλ. και Μαργαρίτης Α., Ποινολογία, ο.π., σ.582 επ., όπου αναφέρεται ότι τα κριτήρια που τάσσει ο νόμος για την εφαρμογή του θεσμού δεν είναι και πολύ σαφή, ενώ ο ΑΠ θεωρεί την ύπαρξη προηγούμενων καταδικών, το χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του δράστη, τη βαρύτητα του εγκλήματος, τις περιστάσεις τέλεσης και τις επιπτώσεις του εγκλήματος για την κοινωνία, επαρκείς ενδείξεις για την ανάγκη αποτροπής εκ νέου τέλεσης. Παρατηρείται λοιπόν ότι τα χαρακτηριστικά που εξετάζονται συμπίπτουν με τα όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω ως ενδείξεις της επικινδυνότητας και της κατά συνήθεια τέλεσης, καθιστώντας την σύνδεση προφανή.

επικινδυνότητας λαμβάνει κατά λογική αναγκαιότητα εξέχουσα θέση στη σκέψη του. Προχωρώντας λοιπόν μία πρόβλεψη σχετικά με την μελλοντική συμπεριφορά του δράστη, εκτιμώντας δηλαδή την επικινδυνότητά του και την ενδεχόμενη ροπή του προς τέλεση εγκλημάτων, επιλέγεται τελικώς η μορφή της επιβαλλόμενης ποινής και μεταφράζεται σε στερητική της ελευθερίας, εφόσον το δικαστήριο κρίνει ότι υπάρχει κίνδυνος εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων ενώ σε κάθε άλλη περίπτωση μετατρέπεται σε καθώς θεωρείται ως επαρκής ανασταλτικός παράγοντας η έκτιση κατά αυτόν τον τρόπο.

Η ρητή άλλωστε αναφορά στο ν. 2725/1999 άρθρο 41στ §6 περί μη μετατροπής τη ποινής -αλλά και μη αναστολής της)- στην περίπτωση των ιδιαίτερα επικίνδυνων δραστών αλλά και των δραστών που τελούν εγκλήματα κατά συνήθεια, αποτελεί απόδειξη των ως άνω αναφερόμενων³⁹⁹. Η ύπαρξη της επικινδυνότητας και της κατά συνήθεια τέλεσης ταυτίζονται σε αυτή την περίπτωση με την ανάγκη έκτισης της ποινής και την μη μετατροπή της σε χρηματική ή κοινωφελή εργασία.

γ) Επιμέτρηση των ποινών σε χρήμα (80 §2)

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η τελικώς επιβαλλόμενη από το δικαστήριο ποινή στοχεύει μεταξύ άλλων και στην αποτροπή τέλεσης περαιτέρω εγκληματικών πράξεων από τον εν λόγω δράστη. Ως κύριες ποινές θεωρούνται κατά τον ΠΚ, οι στερητικές της ελευθερίας (50 επ.) καθώς και οι χρηματικές. Η επιλογή από το νομοθέτη της μίας ή της άλλης μορφής συναρτάται συνήθως από το είδος του εγκλήματος αλλά και την απαξία που θεωρείται ότι ενέχει η εν λόγω πράξη⁴⁰⁰. Υπάρχουν ωστόσο και περιπτώσεις στο νόμο, όπου η τέλεση εγκλημάτων δύναται να επισύρει την ταυτόχρονη επιβολή τόσο στερητικής της ελευθερίας ποινής όσο και χρηματικής⁴⁰¹. Ο νομοθέτης με αυτόν τον τρόπο εκφράζει την πεποίθηση, ότι η επιβολή μίας μόνο κύρωσης δεν θεωρείται επαρκής για την επίτευξη των σκοπών που θέλει να επιτύχει μέσω της τιμωρίας του δράστη και κρίνει ως αναγκαία την επιβολή και διαφορετικών μορφών.

³⁹⁹ «Σε περίπτωση καταδίκης...δεν επιτρέπεται η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε χρηματική ή σε παροχή κοινωφελούς εργασίας και δεν χορηγείται αναστολή εκτέλεσης της ποινής όταν: (αα)...τελεί κατά συνήθεια τις πιο πάνω πράξεις ή (ββ) ο δράστης κρίνεται από τις περιστάσεις τέλεσης ως ιδιαίτερος επικίνδυνος...». Αντίστοιχες ρυθμίσεις, με την ακόλουθη δημιουργία τεκμηρίων υπέρ εκ νέου τέλεσης από το δράστη ορισμένων εγκλημάτων, υπήρχαν και κατά το παρελθόν, όπως π.χ στα εγκλήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, οι οποίες όμως έχουν πλέον εγκαταλειφθεί από το νομοθέτη

⁴⁰⁰ Πρβλ. *Jescheck H.*, ο.π., σ.738, όπου υποστηρίζεται ότι η επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής λαμβάνει χώρα μόνο αν κάτι τέτοιο κρίνεται απαραίτητο από τις ιδιαίτερες περιστάσεις είτε της πράξης είτε της προσωπικότητας του εγκληματία με σκοπό τον ‘‘επηρεασμό του δράστη’’ ή για την προστασία της έννομης τάξης. Σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις πρέπει αντίθετα να επιλέγεται κάποιο άλλο είδος ποινής.

⁴⁰¹ Συνήθως κάτι τέτοιο συμβαίνει στις περιπτώσεις κατά τις οποίες μέσω της διάπραξης του εγκλήματος, ανεξαρτήτως του αν το έννομο αγαθό που θίγεται είναι διαφορετικής φύσεως και όχι οικονομικό, δύναται να επέλθει ταυτόχρονα και κάποιο οικονομικό όφελος στο δράστη. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η παραπάνω πρόβλεψη εμπεριέχεται στις τυποποιημένες στα άρθρα 235 επ., 348, 351, 351^Α, 404 κοκ συμπεριφορές.

Η ίδια σκέψη κυριαρχεί και στα πλαίσια του άρθρου 80§2⁴⁰², όπου ανεξαρτήτως του είδους του τελούμενου εγκλήματος, ο δικαστής έχει τη διακριτική ευχέρεια, να επιβάλλει και χρηματική και στερητική της ελευθερίας ποινή, αν θεωρεί ότι η επιβολή μίας μόνο εκ των δύο δεν αρκεί και απαιτούνται βαρύτερες κυρώσεις για την επίτευξη των σκοπών, κυρίως, της ειδικής πρόληψης. Για να οδηγηθεί σε αυτό το συμπέρασμα λαμβάνει υπόψη την προσωπικότητα του δράστη και την τυχόν ύπαρξη στοιχείων επικινδυνότητας στο πρόσωπό του, καθώς η απαξία της συγκεκριμένης πράξης παραμένει ίδια σε όλες τις περιπτώσεις και το μόνο που αλλάζει είναι ο δράστης και η πρόβλεψη που γίνεται περί του πιθανού εγκληματικού του μέλλοντος.

Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι και σε αυτήν την περίπτωση η επικινδυνότητα είναι το κυρίαρχο στοιχείο που επηρεάζει τη κρίση του δικαστή, λαμβάνοντας και σε αυτή την περίπτωση τη μορφή της αποτροπής του κινδύνου εκ νέου τέλεσης αξιόποινων πράξεων από το πρόσωπο που κατηγορείται για τη συγκεκριμένη πράξη και θεωρείται ότι η επιβολή περισσότερων ή βαρύτερων κυρώσεων θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα της εγκληματογένεσης και θα απαλείψει την τυχόν επικινδυνότητα του ατόμου.

d) Ποινή επιβαλλόμενη στην απόπειρα (42 §2) και ποινή απλού συνεργού (47 §2)

Τόσο το άρθρο 42 όσο και το άρθρο 47 προβλέπει ότι η επαπειλούμενη ποινή για τους δράστες στην περίπτωση μη ολοκλήρωσης του εγκλήματος και παραμονής στο στάδιο της απόπειρας αλλά και τους απλούς συνεργούς δύναται να είναι μειωμένη κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 83. Η ελαφρύτερη τιμωρία των δύο αυτών περιπτώσεων στηρίζεται –ενδεχομένως- στο ότι οι εν λόγω δράστες θέτουν λιγότερο άδικο και παρουσιάζονται να έχουν μικρότερη ενοχή για τη συγκεκριμένη πράξη καθώς και να προκαλούν μικρότερη βλάβη στην έννομη τάξη από ότι οι δράστες τελειωμένων εγκλημάτων από την μία πλευρά ή οι αυτουργοί των εν λόγω πράξεων από την άλλη πλευρά.

Εντούτοις στην §2 και των δύο ανωτέρω άρθρων, προβλέπεται ότι η επαπειλούμενη ποινή επανέρχεται στο κανονικό -και μη ελαττωμένο- πλαίσιο της, στην περίπτωση που το δικαστήριο αποφασίσει ότι η κατά το §1 ποινή δεν επαρκεί για να αποτρέψει τον δράστη από την τέλεση και άλλων εγκλημάτων⁴⁰³. Βάσει λοιπόν, και σε αυτή την περίπτωση, μίας -αμφίβολης αξιοπιστίας και μη στηριγμένης σε αποδεκτά και επιστημονικής προέλευσης στοιχεία- πρόβλεψης εκ μέρους του

⁴⁰² «Στις περιπτώσεις που ο νόμος απειλεί διαζευκτικά είτε ποινή στερητική της ελευθερίας είτε χρηματική ποινή ή πρόστιμο, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει και τις δύο ποινές, αν κρίνει ότι μόνο η μία από τις δύο δεν αρκεί για να αποτρέψει τον υπαίτιο από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων».

⁴⁰³ «Αν το δικαστήριο κρίνει ότι η κατά την προηγούμενη παράγραφο ελαττωμένη ποινή δεν επαρκεί για να αποτρέψει τον υπαίτιο από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων, μπορεί να του επιβάλει την ίδια ποινή με αυτήν που ο νόμος προβλέπει για την ολοκληρωμένη πράξη, εκτός από την ποινή του θανάτου».

εκάστοτε δικαστή περί της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου, και της επικινδυνότητάς του, η τιμωρία που του επιφυλάσσεται από το νόμο είναι βαρύτερη⁴⁰⁴. Όπως παρατηρεί εύστοχα ο Μυλωνόπουλος, η κατά αυτόν τον τρόπο «*επιβάρυνση της ποινής...προσλαμβάνει προτιμωρητικό χαρακτήρα και δεν επιβάλλεται με βάση την πραγματωθείσα αξιόποινη πράξη, όπως απαιτεί το άρθρ. 7 του Συντάγματος...και η συνταγματικότητά της είναι αμφίβολη*⁴⁰⁵». Η σχέση της πρόβλεψης αυτής με το θέμα της εργασίας και η άποψη της γράφουσας περί της ταύτισης -στο μυαλό του δικαστή αλλά και του νομοθέτη κυρίως- της ανάγκης αποτροπής από την τέλεση περαιτέρω πράξεων με την επικινδυνότητα του δράστη ισχύει και στη συγκεκριμένη περίπτωση.

ε) Αναστολή ποινής (άρθρο 99§1 και 100 §1 και §4)

Ύστερα από την απόφαση του δικαστηρίου περί της ενοχής του δράστη πλημμελήματος και την επιβολή της συγκεκριμένης ποινής από το δικαστήριο, ακολουθεί η εξέταση των προϋποθέσεων του άρθρου 99 αρχικά περί αναστολής της και στη συνέχεια περί μετατροπής της. Με αυτόν τον τρόπο καταδεικνύεται ότι η στέρηση της ελευθερίας και ο εγκλεισμός του δράστη αποτελεί το *ultimum refugium* και επιλέγεται μόνο στην περίπτωση που κρίνεται ως το αναγκαίο μέσο την επίτευξη των σκοπών της ποινής. Στα άρθρα 99 επ. ορίζονται οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ούτως ώστε ανασταλεί η εκτέλεση της ποινής, οι οποίες διαφοροποιούνται ανάλογα με το ύψος της επιβαλλόμενης ποινής και το αν αυτή ανέρχεται σε διάρκεια κάτω των 3 ετών ή αν αντίθετα βρίσκεται στο πλαίσιο από 3 έως 5⁴⁰⁶. Όσον αφορά τις ποινές έως 3 χρόνια, η αναστολή δεν χορηγείται στην περίπτωση που καταγνωσθεί ότι η μετατροπή της ποινής σε χρηματική (ή ακολούθως σε κοινωφελή εργασία) είναι «*απολύτως αναγκαία για να αποτρέψει τον κατάδικο από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων*».

Αντίστοιχη πρόβλεψη υπάρχει και για την αναστολή υπό επιτήρηση του άρθρου 100, στην περίπτωση που η επιβαλλόμενη ποινή κυμαίνεται από 3 έως 5 χρόνια, όπου η επιλογή της αναστολής της ποινής υπό επιτήρηση δεν υφίσταται στην περίπτωση που η εκτέλεση της ποινής «*είναι απολύτως αναγκαία για να αποτρέψει τον κατάδικο από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων*». Σημειώνεται δε, ότι το δικαστήριο που χορηγεί την αναστολή δεν έχει υποχρέωση να αιτιολογήσει την απόφασή του

⁴⁰⁴ Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.115 και 133

⁴⁰⁵ Μυλωνόπουλος Χ., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., ΙΙ, σ.14 (σχετικά με την απόπειρα) και 268 (σχετικά με την απλή συνέργεια).

⁴⁰⁶ Οι εν λόγω διατάξεις εφαρμόζονται σε ποινές έως 5 έτη, ήτοι σε πταίσματα ή πλημμελήματα, τα οποία θεωρείται ότι επιφέρουν μικρότερη βλάβη και ενέχουν μικρότερη απαξία. Εύλογα ωστόσο ανακύπτουν προβληματισμοί εκ του γεγονότος ότι η ποινή των 5 ετών, δεν φαίνεται να αντιστοιχεί σε μικρής απαξίας εγκλήματα αλλά η ανύψωση αυτή του ορίου βασίζεται σε λόγους σκοπιμότητας και αποσυμφόρησης των φυλακών. Περί αυτού βλ. Σοφουλάκης Α., Προβλήματα ανακύπτοντα κατά την εφαρμογή της διατάξεως της παραγράφου 1 του άρθρου 99 του Ποινικού Κώδικα (υποχρεωτική αναστολή εκτελέσεως της ποινής) και σκέψεις αντιμετώπισης αυτών, ΠοινΧρ 2001, σ.956

αυτή, γιατί στην προκειμένη περίπτωση εφαρμόζει τον κανόνα, ενώ αντίθετα αιτιολογημένη κρίση απαιτείται στην περίπτωση που δεν πράττει τοιούτοτρόπως και θεωρεί ως αναγκαία την εκτέλεση της ποινής⁴⁰⁷. Φαίνεται λοιπόν, πως η πρόβλεψη περί της ύπαρξης κινδύνου προς τέλεση εγκλημάτων στο μέλλον, η οποία προκύπτει εκ των ιδιαίτερων ιδιοτήτων της προσωπικότητας του δράστη, αποτελεί και σε αυτή την περίπτωση τον παράγοντα που καθιστά την χορήγηση της αναστολής επιτρεπτή ή μη⁴⁰⁸.

Ακόμη και στην περίπτωση που τελικά δεν καταφθούν οι ιδιότητες αυτές στο χρονικό σημείο της έκδοσης της απόφασης και τελικά ανασταλεί υπό όρους η ποινή του δράστη, δίδεται εκ νέου στο δικαστήριο η δυνατότητα να την άρει εφόσον κρίνει ότι πλέον υπάρχουν ενδείξεις που δύνανται να οδηγήσουν σε αντίθετες προβλέψεις⁴⁰⁹. Η παραβίαση των τεθειμένων όρων από μόνη της δε δύναται να οδηγήσει στην άρση της αναστολής εφόσον δε συντρέχουν και κάποιες άλλες προϋποθέσεις. Απαιτείται λοιπόν, όχι μόνο ο δράστης να παραβιάζει τους όρους της αναστολής του αλλά αυτή η συμπεριφορά του να είναι συστηματική και σε τέτοιο βαθμό, ώστε να κρίνεται πλέον ως απαραίτητη «η έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής για να αποτραπεί ο καταδικασμένος από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων». Η αποτροπή από την μελλοντική τέλεση, η οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι τεκμαίρεται στις περιπτώσεις των κατά συνήθεια τελούμενων εγκλημάτων αλλά και όταν ο δράστης χαρακτηρίζεται ως επικίνδυνος αποτελούν και σε αυτή την περίπτωση μία παράφραση των υπό εξέταση εννοιών.

f) Υφ' όρον απόλυση (105§ 3 και 4, 106§1, 110§5, 110^A, 110^B§4, 110^F και 129§3)

Στα άρθρα 105 επ. ΠΚ ρυθμίζονται οι όροι της απόλυσης του κρατουμένου, η οποία αναγνωρίζεται ως υποχρεωτική, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του νόμου⁴¹⁰, ήτοι η παρέλευση ενός συγκεκριμένου χρόνου κράτησης (τυπική προϋπόθεση)⁴¹¹ και η αξιολόγηση των στοιχείων της

⁴⁰⁷ Σοφουλάκης Α., ο.π., σ.956 επ.

⁴⁰⁸ Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.194 και Σοφουλάκης Α., ο.π., σ.956 επ. όπου αναφέρεται ότι η αντικοινωνικότητα και η ύπαρξη ροπής αποτελούν στοιχεία τα οποία θα έπρεπε να αποτρέπουν το δικαστή από τη χορήγηση της αναστολής.

⁴⁰⁹ Σημειώνεται δε ότι η άρση της αναστολής λόγω τέλεσης νέου εγκλήματος, στηρίζεται και στο ότι πλέον ο κίνδυνος τέλεσης εγκλημάτων είναι μεγαλύτερος (Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.561).

⁴¹⁰ Λίβος Ν., Πότε η χορήγηση της υφ' όρον απόλυσεως είναι υποχρεωτική; (Με αφορμή τα ΣυμβΕφΠειρ 251/1993 και ΣυμβΠλημΠειρ 595/1993), ΠοινΧρον 1993, σ.926, Παπαχαλαράμπος Χ., ο.π., σ.501 επ. Για τις συνέπειες της υποχρέωσης του δικαστή ως προς τη χορήγηση της απόλυσης βλ. Μαγγανάς Α., ο.π., σ.1024. Για το γεγονός ότι η απόλυση αποτελούσε την εξαίρεση πριν από την αλλαγή που επήλθε με το νόμο του 93, ενώ ακολούθως κατέστη ο κανόνας βλ. μεταξύ άλλων Μαγγανάς Α., ο.π., σ.1022.

⁴¹¹ Σχετικά με την προϋπόθεση της παρέλευσης συγκεκριμένων χρονικών διαστημάτων σημειώνονται τα εξής. Ο νόμος τάσσοντας συγκεκριμένα όρια, ρυθμίζει το χρονικό διάστημα, το οποίο κρίνεται ως απαραίτητο να εκτιθεί κατ' αυτόν τον τρόπο, ήτοι σε καταστήματα κράτησης. Με αυτή την πρόβλεψη τίθεται ταυτόχρονα και το ελάχιστο απαιτούμενο όριο για την "απότιση του αδικού" που έθεσε ο δράστης με τη τέλεση του συγκεκριμένου εγκλήματος. Ο δράστης οφείλει, λοιπόν, να εκτίσει τουλάχιστον τόσα έτη από την ποινή του για να "αποπληρώσει το χρέος του" προς την κοινωνία. Η παραπάνω σκέψη αποτελεί συνέπεια της εφαρμογής της αρχής της ενοχής και της αρχής της αναλογικότητας στο στάδιο

προσωπικότητας του δράστη, όπως αυτή παρουσιάζεται στα πλαίσια της κράτησής του (ουσιαστική προϋπόθεση)⁴¹². Η υφ' όρον απόλυση συνιστά έναν ειδικό τρόπο εκτέλεσης της ποινής, καθώς κρίνεται ότι μετά την παρέλευση ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος δεν απαιτείται πλέον ο περιορισμός του δράστη στη φυλακή και δύναται να επιστρέψει σε συνθήκες ελευθερίας⁴¹³. Η λήψη υπόψη του σκοπού της ειδικής πρόληψης, η προσπάθεια αποφυγής της υποτροπής και κοινωνικής αποκατάστασης του κρατουμένου αποτελούν ορισμένους από τους λόγους για τους οποίους προβλέπεται αυτό το μέτρο⁴¹⁴.

Η υποχρέωση αυτή απόλυσης του δράστη, ακόμα και μετά το πέρας των τεθειμένων χρονικών ορίων, ανατρέπεται κατά το 106§1 στην περίπτωση που «η διαγωγή του κατάδικου, κατά την έκτιση της ποινής του, καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων». Η ίδια ρύθμιση εμφανίζεται και στο άρθρο 105§3, όπου σε περίπτωση που η ποινή αφορά τέλεση πλημμελήματος, που για κάποιο λόγο δεν έχει μετατραπεί, η έκτιση ενός πολύ μικρού μέρους της ποινής (1/5) οδηγεί στην απόλυση του δράστη εκτός και αν κριθεί αιτιολογημένα «από την εν γένει συμπεριφορά του κατά το χρόνο έκτισης της ποινής ότι.....δεν αρκεί για να αποτραπεί ο κατάδικος από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων». Ανάλογη διάταξη εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις των ανηλίκων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 129. Ο κανόνας της χορήγησης της απόλυσης υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού ανατρέπεται ακολούθως κατά τον ίδιο τρόπο και στην περίπτωση του άρθρου 110^Γ⁴¹⁵.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η διάταξη του άρθρου 110^Β, όπου προβλέπεται η ανάκληση της χορηγηθείσας απόλυσης, εφόσον το άτομο παραβιάζει τις υποχρεώσεις που του έχουν επιβληθεί με αυτήν. Μόνη η παραβίαση αυτή δεν αρκεί, ωστόσο, και απαιτείται επιπροσθέτως και η μη

της εκτέλεσης της ποινής, όπως αναφέρει και ο *Λίβος Ν.*, Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.925-6. Βλ. ωστόσο *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ. περί της αντίθετης άποψης.

⁴¹² Κατά τον *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ., η ύπαρξη ροπής στο εν λόγω δράστη πρέπει να είναι επίσης από τα στοιχεία που οδηγούν στη συνέχιση της κράτησης του ατόμου. Η *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος, ο.π., σ.126, σημειώνει ότι η άποψη αυτή επικράτησε καθώς θεωρήθηκε ότι η παράταση της κράτησης βάσει των επικίνδυνων χαρακτηριστικών του κρατουμένου βλάπτει μεν τα δικαιώματα του συγκεκριμένου ατόμου αλλά θεωρείται ως νομιμοποιημένη καθώς η κοινωνία βλάπτεται περισσότερο από τον κίνδυνο τέλεσης εκ νέου εγκλημάτων.

⁴¹³ *Κορδοπάτη Δ.*, Προβλήματα κατά την εφαρμογή του θεσμού της υφ' όρον απολύσεως (Η απόρριψη της αιτήσεως προς απόλυση καταδίκου υπό όρο, λόγω της «κατ' επίφαση μόνο καλής διαγωγής αυτού»- ΟΛΑΠ 4/1997), ΠοινΔικ 7/2000, σ.772, *Λίβος Ν.*, Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.923, *Μαγγανάς Α.*, ο.π., σ.1023. Βλ. και *Σταθείας Γ.*, ο.π., σ.1563 επ., ο οποίος κάνει λόγο για μέσο προσωπικής αντεγκληματικής πολιτικής.

⁴¹⁴ ΟΛΑΠ 4/1997. Όλα τα παραπάνω επιτυγχάνονται δε καθώς ο «φόβος επανεγκλεισμού στη φυλακή, αν ο κατάδικος κατά την περίοδο της δοκιμασίας δεν επιδειξει καλή διαγωγή, συμβάλλει σημαντικά στην βελτίωση του και οπωσδήποτε λειτουργεί ανασταλτικά στη διάπραξη τυχόν νέου εγκλήματος» (*Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός της υφ' όρον απολύσεως, ΠοινΧρ 2002, σ.769 επ.)

⁴¹⁵ Σημειώνεται δε ότι σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις απαιτείται ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία ούτως ώστε γίνει δεκτή η μη απόλυση του κρατουμένου.

συμμόρφωση του δράστη προς τις τεθειμένες υποχρεώσεις να είναι τέτοιας βαρύτητας και κατά τέτοιο τρόπο συντελεσμένες, ούτως ώστε η συμπεριφορά του να μην παρέχει την προσδοκία ότι θα τηρήσει τις υποχρεώσεις του στο μέλλον και άρα πρέπει απαραίτητως η έκτιση της ποινής του να συνεχιστεί σε κατάσταση κράτησης⁴¹⁶. Η αυτή ρύθμιση προβλέπεται και στην περίπτωση που έχουμε να κάνουμε με ανήλικους δράστες, όπως αυτή τυποποιείται στα πλαίσια του άρθρου 129^Α.

Το γεγονός δε ότι η απόλυση υπό όρους χορηγείται και σε κρατούμενους, οι οποίοι εμφανίζουν ορισμένες ιδιότητες -ακόμη και στην περίπτωση που δεν πληρούνται οι όροι που απαιτεί ο νόμος- παρουσιάζει επίσης έντονο ενδιαφέρον για την ανάλυσή μας. Οι προβλεπόμενες στο άρθρο 110^Α κατηγορίες εμπεριέχουν άτομα, στα οποία θα μπορούσαμε να πούμε ότι βρίσκονται συγκεντρωμένες αντενδείξεις επικινδυνότητας⁴¹⁷. Η φυσική ανικανότητα προς τέλεση εγκλημάτων η οποία παρατηρείται σε άτομα που παρουσιάζουν χρόνιες ασθένειες ή μεγάλο ποσοστό αναπηρίας είναι το κοινό στοιχείο που παρατηρείται να υπάρχει και να ενώνει τις προβλεπόμενες στο εν λόγω άρθρο περιπτώσεις. Η έλλειψη του στοιχείου της επικινδυνότητας στο άτομο, οδηγεί λοιπόν στην απελευθέρωσή του. Η κοινωνία αισθάνεται επαρκώς ασφαλής και στην περίπτωση που ο εν λόγω εγκληματίας “κυκλοφορεί ελεύθερος” καθώς δε δύναται πλέον να τη βλάψει, άρα δεν κρίνεται ως αναγκαία η συνεχής επιτήρηση και ο εγκλεισμός του.

Στα πλαίσια του άρθρου 110§5 προβλέπεται τέλος ότι, *«Σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης, για να προληφθεί κίνδυνος της δημόσιας τάξης ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών του τόπου διαμονής εκείνου*

⁴¹⁶ Επισημαίνεται ότι η εν λόγω διατύπωση ομοιάζει αρκετά με τα προβλεπόμενα για την υφ’ όρον απόλυση όπως είχε πριν αντικατασταθεί το άρθρο 106 με το άρθρο 33 § 2 του ν. 2172/1993 (*«η απόλυση υπό όρο χορηγείται μόνο αν ο κατάδικος κατά το διάστημα εκτέλεσης της ποινής του έδειξε καλή διαγωγή, εκπλήρωσε όσο μπορούσε τις υποχρεώσεις του προς τον παθόντα οι οποίες έχουν βεβαιωθεί δικαστικώς, και αν από την έρευνα της προηγούμενης ζωής του και γενικά των ατομικών και κοινωνικών του περιστάσεων και τη διάγνωση του χαρακτήρα του με βάση τα στοιχεία αυτά παρέχει την προσδοκία ότι θα ζήσει έντιμα στο μέλλον»*), όπου όχι μόνο η διαγωγή του δράστη αλλά και ο εν γένει χαρακτήρας του έπρεπε να παρέχουν τα εχέγγυα περί έντιμης μελλοντικής ζωής του στην περίπτωση αποφυλάκισής του. Η διεξοδική εξέταση της όλης προσωπικότητας του δράστη κρίνεται ως επιτακτική στα πλαίσια αυτά (*Κορδοπάτη Δ.*, ο.π., σ.772) και η έλλειψη επικινδυνότητας του δράστη αποτελεί σίγουρα το λόγο για τον οποίο επιλέγεται η απόλυση του δράστη (*Αλεξιάδης Σ.*, ο.π., σ.138-9). Η προσδοκία έντιμου βίου συνίσταται τότε όχι στη βεβαιότητα αλλά στην *«απλή ελπίδα πιθανότητα και έλλογο αναμονή»* ότι η συμπεριφορά του δράστη που απολύεται θα είναι πλέον πιο προσεκτική και όχι αντικοινωνική καθώς δε θα το ρισκάρει να επιστρέψει στη φυλακή προς έκτιση του υπολοίπου της ποινής που απέμεινε (*Ψαρούδα- Μπενάκη Α.*, Παρατηρήσεις σε 87/1981 ΠλημΚέρκ, ΠοινΧρ 1982, σ.189). Η προϋπόθεση αυτή ωστόσο κατά την ως άνω συγγραφέα θέτει τον πήχη της προγνώσεως πολύ ψηλά, καθιστώντας την πλήρωση αυτού του όρου σχεδόν ανέφικτη (*Ψαρούδα- Μπενάκη Α.*, Παρατηρήσεις, ο.π., σ.190).

Η αλλαγή αυτή του άρθρου 106 σημειώνεται ότι αποτελεί συνέπεια της διαφορετικής εκτίμησης και θέλησης του ιστορικού νομοθέτη. Η δυσπιστία και διστακτικότητα των δικαστηρίων προς την εφαρμογή της διάταξης, οδήγησαν στην τροπή της υφ’ όρον απολύσεως σε κανόνα, ο οποίος ανατρέπεται μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Σχετικά με τη δυσπιστία αυτή βλ. Λίβος Ν., Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.922-3, *Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.769 επ., *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός, ο.π., 150 επ. και *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η κοινωνική επίδραση της ποινικής νομολογίας, ΥΠΕΡ 1997, σ.7. Περί λόγων σκοπιμότητας και της ανάγκης αποσυμφόρησης των φυλακών ως το κύριο χαρακτηριστικό που οδήγησε στη μεταρρύθμιση αυτή βλ. *Κορδοπάτη Δ.*, ο.π., σ.773.

⁴¹⁷ Βλ. ανωτέρω σε Εισαγωγή.

που απολύθηκε μπορεί να διατάξει την προσωρινή σύλληψή του ύστερα από την οποία προκαλείται αμέσως με τη νόμιμη διαδικασία η απόφαση για την ανάκληση. Σε περίπτωση οριστικής ανάκλησης, θεωρείται ότι αυτή επήλθε την ημέρα της σύλληψης». Κατά αυτόν τον τρόπο ρυθμίζεται η επιτακτική ανάγκη διασφάλισης της δημόσιας τάξης στην περίπτωση που δε διαγνωσθεί εγκαίρως η επικινδυνότητα του δράστη και απολυθεί υπό όρους. Προβληματισμός βέβαια ανακύπτει σχετικά με το ποιος είναι αρμόδιος να κρίνει ποια κατάσταση θεωρείται ως επείγουσα και με βάση ποια κριτήρια αναγνωρίζεται μία συγκεκριμένη συμπεριφορά ως κίνδυνος για τη δημόσια τάξη. Τα ενδεχόμενα παραβίασης των δικαιωμάτων του ατόμου αυξάνονται κατά πολύ καθώς, εφόσον ο εισαγγελέας αποφασίσει για τα παραπάνω και -κατά τρόπο ενδεχομένως αυθαίρετο- προχωρήσει στη σύλληψη του ατόμου, «προκαλείται αμέσως με τη νόμιμη διαδικασία η απόφαση για την ανάκληση». Η ίδια πρόβλεψη τυποποιείται και στα πλαίσια του 110^Γ §4, η οποία αφορά τις περιπτώσεις που η απόλυση έγινε υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού.

Η κράτηση λοιπόν του δράστη είναι δυνατόν να λήξει εφόσον παρέλθει ένα ορισμένο χρονικό διάστημα κράτησης. Το διάστημα αυτό καθορίζεται από τα άρθρα 105 επ. αλλά και με βάση τους εκάστοτε εκδιδόμενους νόμους που ρυθμίζουν με ευνοϊκότερο τρόπο τις προϋποθέσεις απόλυσης των κρατουμένων. Ύστερα από την πλήρωση των γενικών- τυπικών όρων του 105, λαμβάνονται υπόψη και οι ιδιαίτερες ιδιότητες του προσώπου, ούτως ώστε καθοριστεί αν αυτός είναι έτοιμος να επιστρέψει στην κοινωνία. Κυρίαρχος παράγοντας για την χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης καθίσταται τότε η διαγωγή του κατηγορουμένου κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του στη φυλακή⁴¹⁸, η οποία κρίνεται ως ένα «εμπειρικό και εύχρηστο κριτήριο»⁴¹⁹.

Το γεγονός ότι πλέον ο δράστης επιδεικνύει καλή συμπεριφορά οδηγεί και στο συμπέρασμα ότι η εχθρική στάση που τηρούσε ως προς την έννομη τάξη έχει λήξει και οι σκοποί της ποινής έχουν επιτευχθεί⁴²⁰. Η συμπεριφορά αυτή, ως αναπόσπαστο στοιχείο του χαρακτήρα του δράστη, αποτελεί τη βάση για τη διάγνωση του κινδύνου υποτροπής του. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ΟΛΑΠ 4/1997 «Για την αξιολόγηση της διαγωγής του καταδίκου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η εν γένει συμπεριφορά του, όπως εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια της κρατήσεώς του, για δε την αξιολόγηση της επικινδυνότητας αυτού προς τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και ο χαρακτήρας του, όπως διαγιγνώσκεται με βάση την όλη διαγωγή του κατά τη διάρκεια εκτίσεως της

⁴¹⁸ Για το πώς εκλαμβάνεται η καλή διαγωγή από τη νομολογία βλ. μεταξύ άλλων *Μαργαρίτης Α.*, Ποινολογία, ο.π., σ.747 και 751 υποσημ. 60. Σημειώνεται δε, ότι λαμβάνεται υπόψη και η διαγωγή που επεδείχθη κατά το χρόνο της προσωρινής κράτησης (*Σκανδάμης Μ.*, Ο Θεσμός, ο.π., σελ 151).

⁴¹⁹ *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ.

⁴²⁰ *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ.

ποινής του»⁴²¹. Αντίθετα τα αναγόμενα σε προγενέστερο της κράτησης χρόνο περιστατικά, ως στοιχεία τα οποία ήδη έχουν ληφθεί υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής δε λαμβάνονται υπόψη⁴²² ενώ αν τυχόν συμβεί κάτι τέτοιο το σχετικό βούλευμα καθίσταται αναιρετέο⁴²³, μιας και η λήψη υπόψη των στοιχείων αυτών θα συνιστούσε διπλή απαξιολόγηση των ίδιων στοιχείων και παραβίαση της ισχύος του δεδικασμένου⁴²⁴.

Στοιχεία δυνάμενα να οδηγήσουν στην κατάφαση της κακής διαγωγής του δράστη αποτελούν μεταξύ άλλων τα πειθαρχικά παραπτώματα που τυχόν τέλεσε κατά το χρόνο κράτησής του⁴²⁵, η στάση του απέναντι στους συγκρατούμενους και τους υπαλλήλους της φυλακής, η συμπεριφορά που επέδειξε στο διάστημα των χορηγηθεισών αδειών, η τυχόν εργασία του, η παρακολούθηση προγραμμάτων κοκ. Βάσει αυτών των στοιχείων και της συμπεριφοράς που θα επιδείξει ο κρατούμενος ενώπιον του αρμοδίου για την απόλυσή του συμβουλίου⁴²⁶ πρέπει το δικαστήριο να προβλέψει ότι η εκ νέου τέλεση εγκλημάτων μετά την απόλυση του δράστη δεν είναι πιθανή⁴²⁷.

Η νομολογία ωστόσο κρίνοντας ως ανεπαρκή τη λήψη υπόψη αποκλειστικά της διαγωγής και του χαρακτήρα του κρατουμένου κατά το χρόνο της κράτησης⁴²⁸, επαναφέρει την διάγνωση της

⁴²¹ Από την ίδια απόφαση θεωρήθηκε ωστόσο ως δυνατή και η αναφορά και στοιχείων της προηγούμενης ζωής του δράστη αρκεί τα αναφερόμενα στο διάστημα της κράτησης να επαρκούν για τη μη χορήγηση της υφ' όρον.

⁴²² Εγκύκλιος Εισαγγελέα ΑΠ 1392/1995, *Κορδοπάτης Δ.*, ο.π., σ.773, *Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.769 επ., *Μαγγανάς Α.*, ο.π., σ.1023 με αναφορές και σε ΣυμβΑΠ (Ολ) 10/1997.

⁴²³ *Κορδοπάτη Δ.*, ο.π., σ.773

⁴²⁴ *Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.769 επ., *Λίβος Ν.*, Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.923. Βλ. ωστόσο και *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ., ο οποίος προβληματίζεται σχετικά με το αν η ανάγκη αποτροπής της διπλής αξιολόγησης και ο σεβασμός προς το δεδικασμένο υπήρξε η αιτία της ουσιαστικής τροπής της υφ' όρον απόλυσης σε απόδοση χάριτος.

⁴²⁵ Για το ποια πειθαρχικά παραπτώματα ενδεικνύουν την επικινδυνότητα του κρατουμένου βλ. *Μαργαρίτης Α.*, Ποινολογία, ο.π., σ.744, 746 και 747 *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.170 επ., ο οποίος θεωρεί ως χαρακτηριστικό γνώρισμά τους την ύπαρξη βίας. Βλ. επίσης και ΣυμβΕφΠειρ 179/2001, όπου απαιτείται τα παραπτώματα αυτά να είναι κάποιες συγκεκριμένης βαρύτητας και να έχουν τελεσθεί κοντά στον χρόνο που εξετάζεται το ζήτημα της απόλυσής του ούτως ώστε να αποτελέσουν τη βάση για την πρόγνωση περί της μελλοντικής επίδειξης εγκληματικής συμπεριφοράς καθώς και ΣυμβΕφΠειρ 76/2002, όπου αναφέρεται ότι τα πειθαρχικά παραπτώματα πρέπει να είναι δηλωτικά της επικινδυνότητας του δράστη.

⁴²⁶ *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.176, ο οποίος θεωρεί δέον να λαμβάνονται αυτά μόνο τα στοιχεία υπόψη ούτως ώστε αξιολογηθεί ο χαρακτήρας του κρατουμένου υπό τη μορφή που έχει σήμερα καθώς σε διαφορετική περίπτωση η διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου θα συνίστατο μόνο στο να επικυρώσει το «φυλακτικό φάκελο του κρατουμένου».

⁴²⁷ Περί της εφαρμογής της αρχής in dubio pro reo και τον αντίστοιχο προβληματισμό βλ. *Κορδοπάτη Δ.*, ο.π., σ.774, *Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.769 επ., *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ και *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός, ο.π., σ.153

⁴²⁸ Βλ. και *Μαγγανάς Α.*, ο.π., σ.1025-6, ο οποίος επίσης κρίνει ως απαραίτητη τη λήψη υπόψη τόσο της βαρύτητας της τελεσθείσας πράξης όσο και της εν γένει προσωπικότητας του δράστη ούτως ώστε καταστεί δυνατή η υλοποίηση των σκοπών του μέτρου, καθώς η σημερινή μορφή της διάταξης θεωρείται από αυτόν ως ανεπαρκής, κυρίως λόγω του εξαναγκαστού και επιφανειακού χαρακτήρα της συμπεριφοράς στα πλαίσια της κράτησης (*Μαγγανάς Α.*, ο.π., σ.1023). Την ίδια άποψη εκφράζει και η *Ψαρούδα- Μπενάκη Α.*, Παρατηρήσεις, ο.π., σ.189, καθώς κρίνει ότι κατά το χρόνο της κράτησης το άτομο δε συμπεριφέρεται φυσικά και ανάλογα με την πραγματική του προσωπικότητα αλλά προσαρμόζεται σε αυτά που θέλει η φυλακή. Βλ. τέλος και *Κορδοπάτη Δ.*, ο.π., σ.774, ο οποίος υποστηρίζει ότι μόνο μέσω της ανάλυσης και εύρεσης του αληθινού χαρακτήρα του δράστη εξυπηρετείται η ανάγκη αποτελεσματικότερης καταπολέμησης της

επικινδυνότητας βάσει της εν γένει προσωπικότητάς του, με τη χρήση της κατ' επίφαση καλής συμπεριφοράς⁴²⁹. Ο προβληματισμός που ανακύπτει σε αυτό το σημείο σχετικά με το κατά πόσον καθίσταται δυνατός ο διαχωρισμός των στοιχείων της προσωπικότητας ανάλογα με το χρόνο και τη δυνατότητα να λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία αυτά μόνο σε συγκεκριμένα πλαίσια είναι υπαρκτός⁴³⁰. Σε οποιαδήποτε περίπτωση ωστόσο, ο κίνδυνος της αυθαιρεσίας παραμένει εκ μόνου του γεγονότος ότι η διαγωγή αποτελεί ένα εσωτερικό μέγεθος⁴³¹. Ωστόσο όπως έχει ήδη τονιστεί, οι προβλέψεις σχετικά με τη μελλοντική συμπεριφορά του δράστη, καθ' όσον χρόνο αυτές συνεχίζουν να υφίστανται στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου, πρέπει να στηρίζονται σε όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά κριτήρια και ως εκ τούτου η λήψη υπόψη του συνόλου της συμπεριφοράς του δράστη –δίνοντας προτεραιότητα βέβαια στη συμπεριφορά κατά την έκτιση της ποινής- κρίνεται ως η -σχετικά- ορθότερη λύση⁴³².

g) Τρόπος εκτέλεσης ποινών και μέτρων ασφαλείας (56§2)

Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 56, η επιβαλλόμενη στο δράστη ποινή εκτίεται στην κατοικία του και όχι σε κατάστημα κράτησης, από τη στιγμή που ηλικία του ξεπερνά το 75^ο έτος⁴³³. Η γενική θεώρηση ότι οι υπερήλικοι, όπως και τα άτομα με κινητικές ή άλλες αναπηρίες, δεν αποτελούν πλέον κίνδυνο για την κοινωνία μέσω της διάπραξης περαιτέρω εγκλημάτων, κυρίως λόγω της εξασθένησης των φυσικών τους δυνάμεων και το γεγονός ότι το γήρας αντένδειξη της επικινδυνότητας του δράστη, θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί η βάση της εν λόγω ρύθμισης.

Η θεώρηση αυτή ανατρέπεται, ωστόσο, από τη στιγμή που το δικαστήριο αποφασίσει, με ειδικά και εμπειρισταωμένα αιτιολογημένα άποψη, ότι αυτού του είδους η ποινή δεν επαρκεί για να αποτραπεί ο δράστης από την τέλεση και άλλων εγκλημάτων στο μέλλον, ήτοι εφόσον θεωρηθεί ότι ο δράστης εξακολουθεί να είναι επικίνδυνος για την κοινωνία.⁴³⁴ Λόγω αυτής της πρόβλεψης, η

επικινδυνότητας. Για την ανάγκη αναζήτησης της αληθούς και πραγματικής προσωπικότητας του κρατουμένου κάνει λόγο και ο Σταθέας Γ., ο.π., σ.1563 επ. αλλά και ο Παπαχαράλαμπος Χ., ο.π., σ.501 επ. και ειδικά υποσημ. 46.

⁴²⁹ Λίβος Ν., Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ. και Σκανδάμης Μ., Ο θεσμός, ο.π., σ.152.

⁴³⁰ Βλ. ως προς αυτό και Λίβος Ν., Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.924, ο οποίος θεωρεί ότι παρά τα διαφορετικά αυτά χρονικά πλαίσια, δεν είναι δυνατή η κατάτμηση της προσωπικότητας του ατόμου σε τέτοιο βαθμό, ώστε να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμησή της διαφορετικά στοιχεία.

⁴³¹ Κορδοπάτη Δ., ο.π., σ.773.

⁴³² Περί πιθανών λύσεων βλ. Παπαχαράλαμπος Χ., ο.π., σ.501 επ. (λύσεις στηριζόμενες ωστόσο αποκλειστικά στην ύπαρξη ή μη του στοιχείου της επικινδυνότητας στο πρόσωπο του δράστη) και Σκανδάμη Μ., Ο θεσμός, ο.π., σ.166 επ.

⁴³³ Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω διάταξη εντάσσεται στο κεφάλαιο περί ποινών και μέτρων ασφαλείας, το περιεχόμενό της επιλέγεται να αναλυθεί στο συγκεκριμένο σημείο της εργασίας καθώς ρυθμίζει κατά ανάλογο προς τα προηγουμένως αναλυθέντα, τον τρόπο έκτισης της επιβαλλόμενης ποινής σε συγκεκριμένους δράστες.

⁴³⁴ Μάλιστα τάσσοντας αυστηρότερες προϋποθέσεις από ότι στις ανωτέρω περιπτώσεις, απαιτεί η έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής συγκεκριμένα σε κατάσταση κράτησης πρέπει να κρίνεται ως «απολύτως αναγκαία» για την αποτροπή των εγκλημάτων. Αντί της διατύπωσης «δεν αρκεί για να αποτρέψει το δράστη...» (άρθρο 80 και 105 επ.), «κρίνει ότι απαιτείται για την αποτροπή» (άρθρο 82), στην περίπτωση του άρθρου 56, όπως επίσης και στην περίπτωση

ποινή εκτίεται σε κατάσταση κράτησης, όπου ο δράστης τελεί υπό τη -στενότερη δυνατή- επίβλεψη του κράτους, του αφαιρείται η οιαδήποτε φυσική δυνατότητα περί τέλεσης εγκλημάτων και καθίσταται εκ των πραγμάτων ακίνδυνος.

h) Παρέκβαση σχετικά με το άρθρο 86 ΠΚ και την επιβολή της θανατικής ποινής

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη μία συνοπτική αναφορά και στο άρθρο 86 ΠΚ -παρά την από χρόνια κατάργησή του- λόγω της έντονης σχέσης που αυτή παρουσίαζε με την έννοια της επικινδυνότητας. Κατά το εν λόγω άρθρο προβλεπόταν η επιβολή της ποινής του θανάτου, εφόσον το έγκλημα ήταν ιδιαιτέρως επαχθές ή ο δράστης κρινόταν ως επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια⁴³⁵. Υπήρχαν, δε, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία εμφάνιζε ο επικίνδυνος δράστης, τα οποία φαίνεται να συνάδουν κυρίως με το κοινωνικώς απροσάρμοστο του εγκληματία. Ως χαρακτηριστικό αναφέρεται το εξής απόσπασμα του ΒουλΣυμβΠλημΘεσ 1208/1985, όπου η επιβολή της θανατικής ποινής στο δράστη λόγω της ιδιαίτερης επικινδυνότητας βασίζεται στο ότι «η αναληψία που επέδειξε ο κατηγορούμενος κατά την τέλεση της πράξης προς το θύμα, οι ψύχραιμες σκέψεις και ενέργειές του να καλύψει το έγκλημα και να εξαφανίσει κάθε ίχνος, η ηρεμία με την οποία έφαγε και κοιμήθηκε μετά το έγκλημα, αλλά και τις αμέσως επόμενες δύο ημέρες, κυρίως όμως οι προσπάθειες και ενέργειες τις οποίες είχε κάνει προηγουμένως για να φονεύσει και άλλες γυναίκες, όπως την Ι.Σ., τη Σ.Σ και Ν. σκιαγραφούν την εικόνα του στυγερού δολοφόνου, χωρίς ηθικούς φραγμούς και αναστολές».

2. Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Η προσωπικότητα του δράστη και η επιρροή των χαρακτηριστικών αυτών στην μελλοντική συμπεριφορά του επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται και στα πλαίσια των διατάξεων του ΚΠΔ ως στοιχεία είτε ενδεικνύοντα την επικινδυνότητα του δράστη είτε τον κίνδυνο υποτροπής του⁴³⁶. Η επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού και η χορήγηση

της αναστολής της ποινής, ο νομοθέτης επιτάσσει η έκτιση της ποινής κατά αυτόν τον τρόπο να παρουσιάζεται ως απολύτως αναγκαία στην περίπτωση του συγκεκριμένου δράστη. Γίνεται λοιπόν μία στάθμιση ανάμεσα στην ανάγκη διασφάλισης της έννομης τάξης και της κοινωνίας και της ανάγκης προστασίας του ατόμου από τα επαχθέστερα κατασταλτικά μέτρα που διαθέτει η πολιτεία. Για να καταστεί δυνατή η έκτιση της στερητικής της ελευθερίας ποινής σε κατάσταση κράτησης και όχι κατά άλλο τρόπο, στις περιπτώσεις του άρθρου 56 αλλά και στα πλαίσια του άρθρου 99 επ., η ζυγαριά πρέπει να κλίνει σαφώς υπέρ της ανάγκης ασφάλειας της κοινωνίας. Σε οιαδήποτε άλλη περίπτωση ωστόσο το να υποβάλλεις το άτομο στο στιγματιστικό και απάνθρωπο μέτρο του εγκλεισμού, με τις συνέπειες που επέρχονται για το άτομο αλλά και για τον περίγυρό τους, είναι αθέμιτο.

⁴³⁵ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 134/1953, ΑΠ 214/1955, ΒουλΣυμβΠλημΘεσ 1208/1985. Περί της έννοιας του επικίνδυνου για τη δημόσια ασφάλεια δράστη βλ. κατωτέρω 622-3.

⁴³⁶ Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι η υποτροπή -όχι μόνο υπό τη νομική μορφή της- θα μπορούσε να εκληφθεί ως το αποτέλεσμα της εκδήλωσης της επικινδυνότητας του δράστη καθώς επιβεβαιώνεται -για τυχαίους ίσως λόγους- η πρόβλεψη περί εκ νέου τέλεσης εγκληματικών πράξεων και η διαρκής αντίθεση του δράστη προς την έννομη τάξη. Ο

ανασταλτικού αποτελέσματος σε περίπτωση άσκησης ενδίκου μέσου αποτελούν τις πιο καίριες περιπτώσεις, οι οποίες επιλέγεται να αναπτυχθούν στο συγκεκριμένο σημείο⁴³⁷.

a) Επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού

i. Ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη (200 ΚΠΔ)

Στην περίπτωση που κρίνεται απαραίτητη η διενέργεια πραγματογνωμοσύνης σχετικά με την διανοητική κατάσταση του κατηγορουμένου είναι δυνατή κατά το άρθρο 200ΚΠΔ, η εισαγωγή του ατόμου σε δημόσιο ψυχιατρείο⁴³⁸, ούτως ώστε παρατηρηθεί η κατάσταση της ψυχικής του υγείας⁴³⁹. Η παρατεταμένη αυτή παρακολούθηση από εξειδικευμένο προσωπικό, σκοπεύει στην εξαγωγή ασφαλών και αξιόλογων αποτελεσμάτων σχετικά με την κατάσταση του δράστη, η οποία αποτελεί ένα «*δυσδιάγνωστο και λεπτό αντικείμενο*»⁴⁴⁰. Παρά την μη ρητή αναφορά στην έννοια της επικινδυνότητας, η εγγενής –στο μυαλό κυρίως του νομοθέτη– σύνδεση των ψυχικών ασθενειών με αυτή, οδηγεί στην αναφορά της εν λόγω διάταξης στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

Την απόφαση αυτή λαμβάνει στα πλαίσια της προδικασίας ο ανακριτής μετά τη σύμφωνη γνώμη εισαγγελέα⁴⁴¹ ενώ στο στάδιο του ακροατηρίου το αρμόδιο δικαστήριο, αφού πάντα ακουστεί η γνώμη του δράστη μέσω του συνηγόρου του⁴⁴². Δυνατή είναι τέλος και η εφαρμογή του μέτρου κατά

κίνδυνος δε υποτροπής ταυτίζεται με την πρόγνωση της επικινδυνότητας του δράστη καθώς και τα δύο αναφέρονται στην πιθανότητα που ενυπάρχει να οδηγηθεί το άτομο στην τέλεση εγκλημάτων και στο μέλλον. Για την έννοια του κινδύνου υποτροπής βλ. μεταξύ άλλων Παπαδαμάκης Α., ο.π., σ.387 και 667.

⁴³⁷ Για τα λοιπά ζητήματα που ανακύπτουν στα πλαίσια του δικονομικού συστήματος κυρίως μέσω της χρήσης του κατά συνήθεια εγκλήματος βλ. Συμεωνίδης Α., ο.π., ο οποίος αναφέρεται μεταξύ άλλων σε ζητήματα δεδικασμένου (σ.50 επ. και σ.92 υποσημ. 197^α), συνάφειας (σ.59 επ.), στη δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων περί αυτοφώρου, το οποίο αποτελεί προέκταση του προβληματισμού σχετικά με το ενιαίο ή μη του εγκλήματος (σ.84 επ. και ειδικά σ.86), στη μεταβολή της κατηγορίας (σ.91 επ. και ειδικά σ.96, όπου αναφέρεται ότι αποτελεί επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας η κρίση περί κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και σε μεταγενέστερο στάδιο της δίκης εφόσον στο κατηγορητήριο εμπιρεύονται όλες οι επιμέρους πράξεις που συνιστούν την επανειλημμένη τέλεση), στην αρχή της απαγόρευσης της χειροτέρευσης της θέσης (97 επ. και ειδικά σ.99 και 101), το ανασταλτικό αποτέλεσμα της αναιρέσης (σ.102 επ.) κ.οκ. Περί του επιτρεπτού της αναφοράς της επιβαρυντικής περιστασης της κατά συνήθεια τέλεσης για πρώτη φορά σε μεταγενέστερο στάδιο βλ. και Σπινέλλης Α., ο.π., σ.478 επ.

⁴³⁸ Ο εν λόγω εγκλεισμός λαμβάνει χώρα στο Ψυχιατρικό Κατάστημα του Κορυδαλλού (Κοτσαλής Α., Η κατ' άρθρ. 200, ο.π., σ. 568).

⁴³⁹ Σε κάθε περίπτωση η κατάσταση της ψυχικής υγείας πρέπει να βρίσκεται σε συνάρτηση με την τέλεση της συγκεκριμένης πράξης (Κοτσαλής Α., Η κατ' άρθρ. 200, ο.π., σ. 571).

⁴⁴⁰ ΤριμΠλημΣυρ 44/1993. Ο Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνου», ο.π, σ.774, αναφέρει ότι με τον εγκλεισμό των κατηγορουμένων προς παρατήρηση επιτυγχάνεται επίσης και η αποτροπή ενδεχόμενων κινδύνων για τη δημόσια ασφάλεια και την τέλεση εκ νέου εγκλημάτων.

⁴⁴¹ Η δυνατότητα αυτή δίδεται δε μόνο στα πλαίσια της τακτικής ανάκρισης και όχι της προανάκρισης (Κοτσαλής Α., Η κατ' άρθρ. 200, ο.π., σ. 568, Κωνσταντινίδης Α., Η θέση του ψυχιάτρου-πραγματογνώμονα στην ποινική δίκη σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, ΙΙ, Μελέτες Ποινικού Δικαίου-Εγκληματολογίας-Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 864. Το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με το ότι τόσο επαχθή μέτρα αρμόζουν μόνο στις βαρύτερες των περιπτώσεων (βλ. και κατωτέρω υποσημ. 449 επ.).

⁴⁴² Εφόσον η ανάγκη για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης προκύψει κατά το ακροατήριο τότε αυτό αναβάλλει τη συζήτηση μέχρι την περάτωση της εν λόγω διαδικασίας (Γάφος Η., Κοινωνική άμυνα κατά των ανωμάλων εγκληματιών, ΠοινΧρ 1970, σ. 741).

την εκτέλεση της ποινής, ούτως ώστε κριθεί το κατά πόσον η πνευματική κατάσταση του δράστη απαιτεί τη διακοπή ή αναβολή εκτέλεσης της επιβαλλόμενης σε αυτόν ποινής⁴⁴³. Κατά της απόφασης διενέργειας της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου⁴⁴⁴ ενώ η εν λόγω απόφαση του Συμβουλίου δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα.

Η παραμονή στο χώρο του ψυχιατρείου δύναται να διαρκέσει έως και 6 μήνες⁴⁴⁵. Ο χρόνος αυτός ‘νοσηλείας’ αν και ορίζεται ρητά στο νόμο ότι αφαιρείται από την τυχόν επιβληθείσα από το δικαστήριο ποινή⁴⁴⁶ δε λογίζεται ως χρόνος προσωρινής κράτησης, γεγονός που όπως αναφέρει ο Κοτσαλής παρατείνει αδικαιολόγητα τον χρόνο κράτησης του εν λόγω δράστη⁴⁴⁷. Παρατηρείται λοιπόν, ότι ο νόμος προβλέπει διάφορες ασφαλιστικές δικλείδες και εγγυήσεις σχετικά με την τήρηση των δικαιωμάτων του δράστη, στην περίπτωση που επιλεγεί αυτή η διαδικασία⁴⁴⁸. Ωστόσο το μέτρο αυτό εξακολουθεί να συνιστά ένα «βαρύ, περιοριστικό της ελευθερίας μέτρο δικονομικού καταναγκασμού⁴⁴⁹» και για αυτό το λόγο η χρήση του πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην αρχή της αναλογικότητας⁴⁵⁰ και μόνο στην περίπτωση που συντρέχουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής στο πρόσωπο του δράστη⁴⁵¹ όπως ανάλογα απαιτείται και για την εφαρμογή του μέτρου της προσωρινής κράτησης⁴⁵².

ii. Προσωρινή κράτηση (282 επ.)

Ο διακηρυσσόμενος κατά το άρθρο 296 σκοπός της επιβολής των περιοριστικών όρων είναι η αποτροπή του κινδύνου τέλεσης εκ νέου εγκληματικών πράξεων και η εξασφάλιση της παράστασης του δράστη τόσο στην ανάκριση όσο και στην διαδικασία ενώπιον του ακροατηρίου⁴⁵³. Η επιβολή δε

⁴⁴³ Κοτσαλής Α., Η κατ’ άρθρ. 200, ο.π., σ. 568.

⁴⁴⁴ Η άσκηση μάλιστα της προσφυγής αυτής έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα (Γάφος Η., Κοινωνική, ο.π., σ. 741).

⁴⁴⁵ Σχετικά με το χρόνο για τον οποίο επιβάλλεται το μέτρο της εισαγωγής και το αν αυτός είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας, βλ. Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνοι», ο.π., σ.782 και Δαλακούρας Θ., Αρχή της αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, ΠοινΧρ 2005, σ.961 επ.

⁴⁴⁶ Βλ. και Κοτσαλής Α., Η κατ’ άρθρ. 200, ο.π., σ. 570, ο οποίος θεωρεί ότι η εν λόγω πρόβλεψη αποτελεί μία από τις αυστηρές εγγυήσεις που τάσσει ο Κώδικας για τη διενέργεια της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης.

⁴⁴⁷ Κοτσαλής Α., Η κατ’ άρθρ. 200, ο.π., σ. 570

⁴⁴⁸ Καρράς Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ.475 επ. και Κωνσταντινίδης Α., Η θέση, ο.π., σ. 864.

⁴⁴⁹ Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες, ο.π., σελ.. 313

⁴⁵⁰ Κωνσταντινίδης Α., Η θέση, ο.π., σ. 865. Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει εν προκειμένω ένα τόσο επαχθές στερητικό της ελευθερίας μέτρο να διατάσσεται μόνο στις βαρύτερες περιπτώσεις τέλεσης εγκλημάτων. Συνεπώς θα ήταν λοιπόν η αποδοχή της θέσης ότι δύναται να λαμβάνει χώρα μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης κατηγορείται για την τέλεση κακουργήματος. Περί της ανωτέρω άποψης βλ. Δαλακούρας Θ., Αρχή της αναλογικότητας, ο.π., σ.961 επ ειδικά υποσημείωση 20.

⁴⁵¹ Καρράς Α., ο.π., σ.476 και Κωνσταντινίδης Α., Η θέση, ο.π., σ. 864.

⁴⁵² Κωνσταντινίδης Α., Η θέση, ο.π., σ. 864.

⁴⁵³ Βλ. ωστόσο και Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού, ΠοινΔικ 7/2005, σ. 874, (μετάφραση Βαθιώτης Κ.), ο οποίος παρομοιάζει την προσωρινή κράτηση με το θεσμό της ασφαλιστικής κράτησης και υποστηρίζει ότι η επιβολή της επέρχεται μόνο με αφορμή την παρουσίαση στη δίκη και με πραγματικό σκοπό την

του μέτρου της προσωρινής κράτησης τελεί σε σχέση επικουρικότητας με την επιβολή περιοριστικών όρων⁴⁵⁴ και αποτελεί γενικά την ύστατη-εξαιρετική λύση για την εξασφάλιση των σκοπών αυτών⁴⁵⁵.

Προσωρινή κράτηση επιβάλλεται κατά τα σημερινώς ισχύοντα στην περίπτωση που κρίνεται αιτιολογημένα από το δικαστήριο ότι τα περιοριστικά μέτρα δεν επαρκούν και πως «αν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανόν, όπως προκύπτει από προηγούμενες αμετάκλητες καταδίκες του για ομοειδείς αξιόποινες πράξεις, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα» ή «όταν με βάση τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της πράξης κρίνεται αιτιολογημένα, ότι αν αφεθεί ελεύθερος, είναι πολύ πιθανό να διαπράξει και άλλα εγκλήματα». Απαιτείται δε να είναι το μοναδικό μέσο για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού⁴⁵⁶.

Το γεγονός ότι η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος αλλά και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη οδηγεί στην την επαύξηση κυρίως του αξιοποίνου αποτελεί το πρώτο σημείο τομής και τον λόγο επιρροής των εν λόγω εννοιών στην επιβολή της προσωρινής κράτησης. Η εν λόγω ανύψωση του πλαισίου ποινής -ειδικά στις περιπτώσεις που το έγκλημα τρέπεται σε κακούργημα- έχει σημαντικές συνέπειες στα πλαίσια των μέτρων δικονομικού καταναγκασμού, καθώς συνιστά το στοιχείο που επιτρέπει τελικά την επιβολή τους⁴⁵⁷. Σε όσα εγκλήματα είναι εξ αρχής κακούργημα, η ύπαρξη των εννοιών φαίνεται απλά ενισχύει το κριτήριο της αναμενόμενης ποινικής κύρωσης, μέσω της επανειλημμένης πράξης στο παρελθόν και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πράξης⁴⁵⁸.

Ακολούθως, η σύνδεση της επιβολής της προσωρινής κράτησης με την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη ξεκινά από την ίδια την αρχική μορφή του άρθρου 282, η οποία ανέφερε ρητά την ύπαρξη της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη ως έναν από τους λόγους που οδηγούσαν σε αυτή⁴⁵⁹. Παρά

εξάλειψη του κινδύνου που το άτομο- εχθρός αποτελεί. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η θεώρηση της προσωρινής κράτησης ως «προκαταβολική ασφαλιστική κράτηση», το οποίο μας παραπέμπει στα μέτρα ασφαλείας που από τη φύση τους συνδέονται με την επικινδυνότητα του δράστη (Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνου», ο.π., σ.771). Ο ίδιος συγγραφέας αναφερόμενος στους λόγους που ώθησαν το νομοθέτη κατά το παρελθόν να ρυθμίσει τοιουτοτρόπως το ζήτημα της προσωρινής κράτησης, υποστηρίζει ότι αυτές προσανατολιζόνταν σε ένα ορισμένο τύπο επικίνδυνου κατηγορουμένου, αυτόν του καθ' έξη και του κατ' επάγγελμα εγκληματία

⁴⁵⁴ Παπαδαμάκης Α., ο.π., σ.384 και Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες, ο.π., σ.339

⁴⁵⁵ Καρράς Α., ο.π. σ.540 και Μαργαρίτης Μ., Οι πρόσφατες τροποποιήσεις των διατάξεων επί της προσωρινής κρατήσεως (ν. 2172/93 και 2207/94), ΕλλΔνη 1995, σ.519.

⁴⁵⁶ Καρράς Α., ο.π. σ.542

⁴⁵⁷ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.155 επ., ο οποίος αναφέρει ότι πληρούται κατ' αυτόν τον τρόπο η νομική προϋπόθεση του ελαχίστου ορίου επαπειλούμενης ποινής για τη δυνατότητα επιβολής προσωρινής κράτησης.

⁴⁵⁸ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.156

⁴⁵⁹ «Όσο διαρκεί η προδικασία, αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του κατηγορουμένου για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών, είναι δυνατό να διαταχθούν είτε περιοριστικοί όροι είτε προσωρινή κράτηση κάθε φορά που αυτό κρίνεται ότι είναι απόλυτα αναγκαίο για να προληφθεί η τέλεση νέων

το γεγονός ότι πλέον δεν προβλέπεται ρητά η εν λόγω προϋπόθεση, η πρόβλεψη του στοιχείου της εκ νέου τέλεσης προκύπτουσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης και το εγκληματικό παρελθόν του δράστη παραπέμπει ‘‘κεκαλυμμένως’’ στην εν λόγω έννοια⁴⁶⁰. Από την άλλη πλευρά, η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί επίσης ένα στοιχείο δυνάμενο να ληφθεί υπόψη είτε στα πλαίσια της προηγούμενης ζωής του δράστη είτε μέσω της προϋπόθεσης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πράξης⁴⁶¹. Η ύπαρξη στο κατηγορητήριο των εννοιών της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη, φαίνεται να αποτελούν ένα ισχυρό αρνητικό πρόκριμα για την επιβολή της προσωρινής κράτησης μιας και η αξιολόγησή τους κρίνεται ως πρόσφορο στοιχείο για την πρόγνωση του κινδύνου εξακολούθησης των εγκληματικών ενεργειών φαίνεται να αποτελούν την αιτία για την θέση αυτή⁴⁶².

Η πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς του δράστη φαίνεται ακολούθως να λαμβάνει χώρα κατά διαφορετικό τρόπο στις περιπτώσεις που ο δράστης τελεί συγκεκριμένα εγκλήματα. Εφόσον λοιπόν πρόκειται για ένα έγκλημα το οποίο παρουσιάζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά -τα οποία θεωρείται, μάλλον, ότι το καθιστούν ‘‘βαρύτερο’’ όπως π.χ. η τέλεση εγκλήματος με επαπειλούμενη ποινή την ισόβια κάθειρξη ή η τέλεση στα πλαίσια τρομοκρατικής ή εγκληματικής οργάνωσης- η

κακουργημάτων ή πλημμελημάτων ή να παρεμποδιστεί εξαιρετικά πιθανή φυγή του κατηγορουμένου, ή κάθε φορά που ο κατηγορούμενος κρίνεται ότι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος...».

⁴⁶⁰ *Μαργαρίτης Μ.*, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις, ο.π., σ.521 επ και ειδικά 523, ο οποίος θεωρεί ότι ο νομοθέτης αντικειμενοποιεί τις προϋποθέσεις επιβολής μέσω της αλλαγής αυτής και της συνακόλουθης οριοθέτησης της έννοιας, στοχεύοντας στην μείωση της επιβολής του μέτρου, *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1336, ο οποίος αναφέρει την με αυτόν τον τρόπο ανάπτυξη ενός αντικειμενικότερου μοντέλου πιθανολόγησης αλλά και *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις στο δίκαιο της προσωρινής κρατήσεως; Κριτικές παρατηρήσεις στις σχετικές ρυθμίσεις του ν. 2207/1994, ΥΠΕΡ 1994, σ.1287, ο οποίος συμφωνώντας με τα διακηρυσσόμενα από την εισηγητική έκθεση του ν. 2207/1994 – νόμος ο οποίος επέφερε την εν λόγω αλλαγή- θεωρεί ότι αντικαθίσταται η αξιολογική έννοια της ιδιαίτερης επικινδυνότητας με μία αναλυτικότερη, σαφέστερη και αποδείξιμη προϋπόθεση. Την ταύτιση μεταξύ των δύο εννοιών δε φαίνεται ωστόσο να απορρίπτει ούτε ο εν λόγω συγγραφέας, θεωρώντας ότι με την επελθούσα αλλαγή εξειδικεύονται απλώς οι προϋποθέσεις της επικινδυνότητας με σκοπό την μείωση της επιβολής του μέτρου. Η ανωτέρω σύνδεση -ουσιαστική ταύτιση θα μπορούσαμε να πούμε- της ιδιαίτερης επικινδυνότητας με την ανάγκη πρόληψης εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων είχε υποστηριχθεί και κατά τη συνεδρίαση της Βουλής για την αλλαγή του 282, και αποκρουσθεί με το -όχι και τόσο πειστικό- επιχείρημα ότι για την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη λαμβάνεται υπόψη και η σοβαρότητα του εγκλήματος, ενώ κάτι αντίστοιχο δεν ισχύει στην περίπτωση της πρόληψης (*Λαφαζάνος Θ.*, Προβλήματα θεσμού προσωρινής κράτησης, ΠοινΧρ 1982, σ.451). Άλλωστε στην περίπτωση που η πρόγνωση περί πιθανότητας εκδήλωσης εγκληματικών ενεργειών αφορούσε μικρής μόνο βαρύτητας εγκλήματα, θα ήταν αδικαιολόγητη η επιβολή τόσο επαχθών μέτρων βασιζόμενη μάλιστα σε πιθανολογικές κρίσεις, οι οποίες δε θα ήταν καν σε θέση να βλάψουν ή να βλάψουν σε επαρκή βαθμό την έννομη τάξη ώστε να δικαιολογείται μία τέτοια αντίδραση. Βλ. επ’ αυτού και την ανάλυση της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια, όπως αναλύεται στο κεφάλαιο 3^ο.

⁴⁶¹ Βλ. *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.44, 53 υποσημ. 120, 56, 58 και 142 επ και ειδικά 145-7, 151, ως προς τις μορφές και τις περιπτώσεις κατά τις οποίες λαμβάνεται υπόψη η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος, χωρίς απαραίτητως να σημαίνει ότι η κατάφασή της συνεπάγεται και τον κίνδυνο εκ νέου τέλεσης. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις στο δίκαιο, ο.π., σ.1289-1290, ο οποίος επίσης δεν την θεωρεί ως επαρκές στοιχείο για τη θεμελίωση του κινδύνου διαπράξεως και άλλων εγκλημάτων.

⁴⁶² Βλ. *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ. 107 και 148. Παρά το γεγονός ότι ο ως άνω συγγραφέας αναφέρεται αποκλειστικά στην κατά συνήθεια τέλεση, γνώμη της γράφουσας αποτελεί το ότι πολλώ μάλλον τα ίδια ισχύουν και για την εν γένει επικινδυνότητα του δράστη.

κρίση του δικαστηρίου στηρίζεται πλέον στα «συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά» που παρουσιάζει η εν λόγω πράξη⁴⁶³. Αντιθέτως σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις η πρόβλεψη του δικαστηρίου θα πρέπει να βασίζεται στο γεγονός ότι ο δράστης έχει καταδικαστεί και στο παρελθόν για ομοειδής εγκλήματα, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο να ξαναεγκληματήσει και στο μέλλον. Και σε αυτήν την περίπτωση βέβαια η ανάγκη πρόβλεψης παρουσιάζεται ως προβληματική -όπως άλλωστε και κάθε πρόβλεψη στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου- το γεγονός ωστόσο ότι στηρίζεται σε πιο αντικειμενικά κριτήρια ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο αυθαιρεσιών⁴⁶⁴. Αν και αυτονόητο, σημειώνεται ότι η κρίση του δικαστηρίου για την πιθανότητα διάπραξης και άλλων εγκλημάτων πρέπει να είναι αιτιολογημένη και δεν αρκεί η απλή αναφορά των προϋποθέσεων του νόμου αλλά απαιτείται η ανάλυση και αξιολόγηση των ιδιοτήτων και καταστάσεων της συγκεκριμένης περίπτωσης πάνω στα οποία βασίζεται η εν λόγω πρόβλεψη⁴⁶⁵.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο σημείο αυτό σε δύο συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η πρώτη συνίσταται στην εφαρμογή του μέτρου, στην περίπτωση που ο δράστης του εγκλήματος είναι αλλοδαπός, μιας και η αναζητούμενη επικινδυνότητα του δράστη, ως ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία για την επιβολή της προσωρινής κράτησης, καταφάσκει τότε εκ των προτέρων λόγω του φόβου που ενυπάρχει για την «άγνωστη προσωπικότητά του»⁴⁶⁶. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος η ρύθμιση του άρθρου 3§4 περ. β του ν. 3943/2011, όπου προβλέπεται ότι «στην περίπτωση της παραγράφου 2 του άρθρου 235 Π.Κ., αν ο δράστης έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου του Υπουργείου Οικονομικών, για την επιβολή προσωρινής κράτησης αρκεί και η αιτιολογημένη κρίση ότι αν αφεθεί ελεύθερος ο κατηγορούμενος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα». Τονίζεται σε αυτό το σημείο, ότι το άρθρο 235 είναι μία

⁴⁶³ Για τις προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου σε αυτές τις περιπτώσεις βλ. και *Διονυσοπούλου Α.*, ο.π., σ. 14 επ. Το στοιχείο αυτό ωστόσο φαίνεται να επιτρέπει στο δικαστή να εκφράσει τις προσωπικές του απόψεις και να αποφασίσει όχι όπως θα έπρεπε κανονικά βάσει αντικειμενικά κριτήρια για τον χαρακτήρα και την απαξία του εγκλήματος Βέβαια η επιταγή του νόμου για αναφορά σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά συρρικνώνει κάπως το ενδεχόμενο αυθαιρεσίας. Βλ. και *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.143, ο οποίος θεωρεί ότι για την προηγούμενη ζωή του δράστη πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συγκεκριμένα μόνο περιστατικά της προηγούμενης ζωής του, π.χ. προηγούμενες καταδικαστικές αποφάσεις, και όχι η εν γένει προσωπικότητά του καθώς τότε επιστρέφουμε αδικαιολόγητα στην αοριστία και την ασάφεια των προηγούμενων ρυθμίσεων που δεν κρίνονται σε καμία περίπτωση ως συμβατές με το σύγχρονο πνεύμα των διατάξεων της προσωρινής κράτησης.

⁴⁶⁴ Για την αμφισβήτηση σχετικά με την αξιοπιστία των προγνώσεων ειδικά στα πλαίσια της ποινικής προδικασίας, βλ. *Δαλακούρας Θ.*, Αρχή της αναλογικότητας, ο.π., σ.961 επ.

⁴⁶⁵ Βλ. και *Μαργαρίτης Μ.*, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις, ο.π., σ.521, ο οποίος θεωρεί ότι αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η προϋπόθεση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας αντικαταστάθηκε από την πιθανότητα διάπραξης και άλλων εγκλημάτων, ούτως ώστε καταστούν σαφείς οι επιθυμίες του νομοθέτη περί των στοιχείων που χρήζουν αιτιολόγησης στο δικαστή.

⁴⁶⁶ *Δαλακούρας Θ.*, Ιδιαιτερότητες της ποινικής διαδικασίας επί αλλοδαπών, ΠοινΧρ 2007, σ.193 επ. Το δεδομένο αυτό δε φαίνεται να αλλάζει κατά τον ανωτέρω συγγραφέα από το γεγονός ότι δεν επιφυλάσσεται πλέον διαφορετική αντιμετώπιση στα πλαίσια του άρθρου ανάλογα με το χαρακτηρισμό τους ως ημεδαπών ή ως αλλοδαπών.

εκ των περιπτώσεων στις οποίες η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος μετατρέπει το έως τότε πλημμέλημα σε κακούργημα. Η πρόβλεψη δε περί της μελλοντικής δράσης του ατόμου βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πράξης παραπέμπει ευθέως στην έννοια της επικινδυνότητας. Παρατηρείται λοιπόν ότι, οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για να καταστεί δυνατή η επιβολή της προσωρινής κράτησης ελαχιστοποιούνται. Με αυτόν τον τρόπο η τέλεση του εγκλήματος της δωροληψίας εξομοιούται με τις περιπτώσεις στις οποίες η επαπειλούμενη ποινή είναι ισόβια κάθειρξη ή έχει τελεστεί στα πλαίσια εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης ή είχε πολλά θύματα. Πως όμως είναι δυνατόν οι ανωτέρω πράξεις να θεωρηθούν ως έχουσες την ίδια απαξία με τη δωροληψία και να νομιμοποιείται λόγω αυτού ο νομοθέτης να ‘‘εξαφανίζει’’ με τον ίδιο τρόπο τις προστατευτικές για το δράστη ρυθμίσεις⁴⁶⁷;

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και η ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη όχι απλώς να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την επιβολή των εν λόγω μέτρων αλλά την επηρεάζουν πολλαπλώς. Ο κίνδυνος σε αυτήν την περίπτωση της διπλής (ή και τριπλής) αξιολόγησης των ίδιων στοιχείων είναι περισσότερο από ποτέ υπαρκτός ίσως ακόμα και επιτρεπτός από πλευράς νομοθέτη⁴⁶⁸. Η λειτουργία δε, των μέτρων αυτών ως ‘‘πρόωρα’’ τιμωρητικών και η έκφραση μίας «προκαταρκτικής αποδοκιμασίας» στο πρόσωπο του δράστη είναι έκδηλη⁴⁶⁹.

b) Ανασταλτική δύναμη της έφεσης (497§8)

Ο κανόνας στα πλαίσια του άρθρου 497 έγκειται στο ότι το ανασταλτικό αποτέλεσμα είναι δίδεται υποχρεωτικά για τις ποινές έως 3 χρόνια ενώ η χορήγησή του καταλείπεται στην ευχέρεια του δικαστηρίου σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις⁴⁷⁰. Εφόσον λοιπόν κριθεί ότι η επιβολή περιοριστικών όρων -αντί της έναρξης έκτισης της επιβαλλόμενης ποινής- δεν επαρκεί και ότι αν ο καταδικασθείς «αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από προηγούμενες καταδίκες του για αξιόποινες

⁴⁶⁷ Για την προβληματική που ανακύπτει από την εν λόγω διάταξη βλ. και Διονυσοπούλου Α., ο.π., σ. 14 επ.

⁴⁶⁸ Περί του προβλήματος πολλαπλής αξιολόγησης των στοιχείων που συνθέτουν την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος, όταν χρησιμοποιούνται για την πλήρωση των τυπικών αλλά και των ουσιαστικών όρων της προσωρινής κράτησης βλ. Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.155 επ.

⁴⁶⁹ Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες, ο.π., σ.15

⁴⁷⁰ Είναι δυνατή η χορήγηση ανασταλτικής δύναμης ακόμα και σε περιπτώσεις τέλεσης κακούργηματων που επισύρουν ποινές έως και 20 χρόνια («επιβλήθηκε ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης»). Δε φαίνεται να υπάρχει η δυνατότητα μόνο για τις περιπτώσεις ισόβιας κάθειρξης, στις οποίες καμία αναφορά δε γίνεται στο νόμο, καθιστώντας το με αυτόν τον τρόπο αδύνατο να δοθεί ανασταλτικό αποτέλεσμα στην έφεση.

πράξεις⁴⁷¹ ή από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα...», δεν χορηγείται κατ' εξαίρεση το ανασταλτικό αποτέλεσμα⁴⁷².

Παρατηρείται λοιπόν, ότι τα κριτήρια για τη χορήγηση του ανασταλτικού αποτελέσματος φαίνεται να ομοιάζουν αρκετά με τα προβλεπόμενα στα πλαίσια της προσωρινής κράτησης⁴⁷³, με την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος να αποτελεί και σε αυτή την περίπτωση ένα από τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια της εξέτασης των ουσιαστικών προϋποθέσεων της διάταξης⁴⁷⁴. Από την άλλη πλευρά η σύνδεση με την ιδιαίτερη επικινδυνότητα του δράστη και σε αυτή την περίπτωση ανάγεται στην ίδια την ιστορική διατύπωση του άρθρου⁴⁷⁵ και πλέον διαφαίνεται μέσω της προϋπόθεσης της πρόβλεψης περί της μελλοντικής συμπεριφοράς του δράστη.

Η επανειλημμένη τέλεση της πράξης, το είδος και η βαρύτητα των τελεσθέντων εγκλημάτων αποτελούν και εδώ τα κυρίαρχα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη είτε στα πλαίσια των προηγούμενων καταδικών είτε στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης⁴⁷⁶, με την επικινδυνότητα του δράστη και την πρόβλεψη περί συνέχειας των εγκληματικών ενεργειών να αποτελεί και εδώ τη βάση χάριν της οποίας η ανάγκη της ασφάλειας της κοινωνίας υπερτερεί και ο περιορισμός του δράστη σε κάποιο κατάστημα κράτησης κρίνεται ως αναγκαίος.

Κεφάλαιο 3^ο: Ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση

Για ποιο λόγο και με βάση ποια κριτήρια επιβάλλεται η ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση συγκεκριμένων δραστών; Νομιμοποιείται η διαφοροποίηση αυτή να λαμβάνει χώρα λόγω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του ατόμου; Δύνανται δύο δράστες που τέλεσαν ακριβώς το ίδιο έγκλημα υπό τις ίδιες ακριβώς συνθήκες τιμωρούνται με διαφορετικό τρόπο όχι για το άδικο που

⁴⁷¹ Το γεγονός ότι εν προκειμένω γίνεται λόγος για καταδίκες αφορώσες όχι κάποιο συγκεκριμένο είδος εγκλήματος αλλά οποιεσδήποτε αξιόποινες πράξεις, δημιουργεί προβληματισμούς σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της διάταξης αλλά και τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη, καθώς προσιδιάζει πάρα πολύ με τα στοιχεία της έξεως και της επικινδυνότητας όπως αυτά συναντώνται στα πλαίσια της μεταχείρισης των επικινδύνων δραστών.

⁴⁷² Παπαδαμάκης Α., ο.π., σ.667

⁴⁷³ Παπαδαμάκης Α., ο.π., σ.662 και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.104, ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι τα λαμβάνονται υπόψη τα ίδια ακριβώς κριτήρια με αναστραμμένη βέβαια φορά.

⁴⁷⁴ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.103

⁴⁷⁵ «..η αναστολή διατάσσεται αν ο κατηγορούμενος δεν είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος....». Βλ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.103-4.

⁴⁷⁶ Ως ιδιαίτερα δε χαρακτηριστικά της πράξης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία, τα οποία βάσιμα παρουσιάζουν και δικαιολογούν την ύπαρξη προηγούμενης εγκληματικής πορείας, η οποία δε πρόκειται να ανατραπεί και θα συνεχίσει από τη στιγμή που ο δράστης θα αφεθεί ελεύθερος (Παπαδαμάκης Α., ο.π., σ.668 επ.) Η άποψη αυτή κατά τον ως άνω συγγραφέα δεν αποτελεί μία απλή λεκτική παράφραση των διατυπωθέντων στο νόμο αλλά μία ουσιαστική στροφή προς την ανάγκη εξέτασης αντικειμενικών και εμπειρικά διαπιστώσιμων ιδιοτήτων και καταστάσεων, τα οποία να θεμελιώνουν τον κίνδυνο βλάβης της έννομης τάξης και όχι απλώς να τον πιθανολογούν. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.105, ο οποίος θεωρεί ότι η συνεκτίμηση των στοιχείων της κατά συνήθεια τέλεσης πρέπει να συνεκτιμώνται μόνο στο πλαίσιο που εξ αυτών ενδεικνύεται ο κίνδυνος εκ νέου τέλεσης

έθεσαν αλλά ουσιαστικά για αυτό που είναι; Υπάρχουν συγκεκριμένοι τύποι δραστών, οι οποίοι δεν χρειάζεται να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα με όλους τους υπόλοιπους;

Ο ΠΚ αγνοώντας τους ανωτέρω προβληματισμούς και με πρόσχημα την αυξημένη ανάγκη διασφάλισης της κοινωνίας σε ορισμένες περιπτώσεις, θεωρεί ότι αρμόζει διαφορετική μεταχείριση σε δράστες φέροντες ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως οι ψυχικά ασθενείς και οι καθ' έξη εγκληματίες, δράστες που θεωρείται γενικά ότι δεν επιδέχονται διορθώσεως⁴⁷⁷. Στη διαμόρφωση των εν λόγω στάσεων συμβάλλουν καθοριστικά παλαιότερες απόψεις περί βιολογικών αιτιών της εγκληματικότητας και αδιόρθωτου εγκληματία και φαίνεται να έχει επικρατήσει η θεώρηση ότι υπάρχει μία εγκληματική προσωπικότητα, η οποία διαφέρει από αυτή του νομοταγούς πολίτη λόγω της ύπαρξης σταθερών και μόνιμων χαρακτηριστικών, τα οποία καθιστούν το πέρασμα στην εγκληματική πράξη ευκολότερο⁴⁷⁸. Τα άτομα αυτά αποτελούν μεγαλύτερο κίνδυνο για την κοινωνία⁴⁷⁹ και ως εκ τούτου θεωρείται ότι παρουσιάζουν διαφοροποιημένη -και μεγαλύτερη- ενοχή η οποία με τη σειρά της νομιμοποιεί τη διαφορετική τους μεταχείριση⁴⁸⁰.

Η έκτιση των επιβαλλόμενων κυρώσεων σε αυτή την περίπτωση λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένα καταστήματα⁴⁸¹ και δεν υπόκειται σε συγκεκριμένους και εκ των προτέρων προσδιορισμένους χρονικούς περιορισμούς, μιας και δεν είναι εφικτός ακόμα ο υπολογισμός του χρονικού διαστήματος που απαιτείται για την επίτευξη των σκοπών του εν λόγω μέτρου⁴⁸². Αντίθετα ο χρόνος της επιβαλλόμενης ποινής καθορίζεται με χρονικά μεταγενέστερη απόφαση ενώ η παύση

⁴⁷⁷ Ως ανεπίδεκτοι διορθώσεως νοούνται οι δράστες που παρουσιάζουν το στοιχείο της έξεως ή της συνήθειας και τονίζεται ότι αυτή η κατηγορία αποτελεί και τους συνήθεις αποδέκτες της τακτικής της αχρήστευσης (*Δημόπουλος Χ.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.43 και 65). Βλ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξην, ο.π., σ. 88, όπου αναφέρεται ότι το αβελτίωτο του δράστη δεν ταυτίζεται πάντα με την επικινδυνότητά του, μιας και το αβελτίωτο περιγράφεται ως μία διαρκής κατάσταση ενώ η επικινδυνότητα μπορεί να εμφανίζεται και ως στιγμιαία κάποιες φορές. Βλ. τέλος και *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 123, στο οποίο υποστηρίζει ότι το αβελτίωτο είναι μεν ένδειξη της επικινδυνότητας, εντούτοις ο επικίνδυνος δράστης δύναται υπό ορισμένες προϋποθέσεις και εφόσον του επιβληθεί η δέουσα ποινή να βελτιωθεί.

⁴⁷⁸ *Δασκαλάκης Η.*, Η Μεταχείριση, ο.π., σ.26-7, όπου γίνεται και εκτεταμένη ανάλυση της εγκληματολογικής θεωρίας του περάσματος στην πράξη, όπως αυτή διατυπώθηκε από τον De Greef και αναλύθηκε ακολούθως από τον Pinatel. Ως χαρακτηριστικά που ενδεικνύουν την "επικινδυνότητα" των εν λόγω δραστών αναφέρονται ο εγωκεντρισμός, η επιθετικότητα, η συναισθηματική αδιαφορία και η απροβλεψία (βλ. και ανωτέρω υποσημ. 20 σχετικά με τις θέσεις που εκφράζονται από την εγκληματολογία της αντίδρασης). Περαιτέρω για τη σχέση που παρουσιάζει με την επικινδυνότητα βλ. μεταξύ άλλων και *Νικολόπουλος Γ.*, Η «επιχείρηση Βaxstrom», ο.π., ιδίως σ. 492.

⁴⁷⁹ *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.284

⁴⁸⁰ *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.826. Για την αποδοχή της επιβολής διαφορετικής ποινής -αλλά ουδέποτε βαρύτερης ποινής- βλ. και *Λίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα, ο.π., σ.1374 επ.

⁴⁸¹ Τα καταστήματα αυτά δύνανται να είναι ψυχιατρικά καταστήματα ή παραρτήματα φυλακών στα πλαίσια των άρθρων 38 επ. ΠΚ και ιδιαίτερα καταστήματα ή ιδιαίτερα τμήματα φυλακών στα άρθρα 90 επ. αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι μέχρι και σήμερα δεν έχουν ιδρυθεί ιδιαίτερα ψυχιατρικά καταστήματα για την έκτιση των προβλεπόμενων στα 37 επ. μέτρων και η έκτισή τους λαμβάνει χώρα σε παραρτήματα Φυλακών, ειδικότερα δε στο Ψυχιατρείο του Κορυδαλλού. Περί της ανάγκης έκτισης σε ειδικά καταστήματα βλ. και ανωτέρω υποσημ. 631.

⁴⁸² Βλ. μεταξύ άλλων κατωτέρω υποσημ. 539.

της επέρχεται μόνο στην περίπτωση θεωρηθεί ότι ο κρατούμενος έχει πλέον ‘‘ακινδυνοποιηθεί’’⁴⁸³. Έως εκείνη τη στιγμή θεωρείται ότι η διαδικασία της θεραπείας και η ανάγκη αχρήστευσης του δράστη με σκοπό την ωφέλεια της κοινωνίας είναι επίσης κάποια από τα στοιχεία που νομιμοποιούν την επιβολή των αυτής της μορφής κυρώσεων.

1. Μέτρα ασφαλείας και ποινή- Σκοπός επιβολής κυρώσεων

Τόσο οι ποινές όσο και τα μέτρα ασφαλείας αποτελούν την απάντηση της πολιτείας στην τέλεση του εγκλήματος καθώς και στον δράστη που το διαπράττει⁴⁸⁴. Η έννοια της ποινής, οι νομιμοποιητικοί της λόγοι, οι αρχές που πρέπει να ακολουθούνται κατά την επιβολή της αλλά και οι σκοποί που υπηρετεί η επιβολή της είναι ανάλογη με το χρόνο και την κοινωνία στην οποία βρισκόμαστε⁴⁸⁵. Για την επιβολή της απαιτείται ως «ελάχιστη προϋπόθεση...η δυνατότητα καταλογισμού της πράξης σε ενοχή του δράστη»⁴⁸⁶ και ως σκοποί της θεωρούνται η γενική και ειδική πρόληψη σε συνδυασμό με την ανάγκη επανένταξης του ατόμου, ανεξαρτήτως των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζει ο συγκεκριμένος δράστης⁴⁸⁷. Βάσει ωστόσο των επιμέρους στοιχείων της προσωπικότητας και τις ανάγκες που ανακύπτουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση η ιεράρχηση μεταξύ τους διαφοροποιείται⁴⁸⁸. Μέσω της επιβολής της ποινής θεωρείται ότι δύναται να λάβει χώρα μία

⁴⁸³ Βαθιώτης Κ., Τραγικά διλήμματα στην εποχή του ‘‘πολέμου κατά της τρομοκρατίας’’. Από τη σάνιδα του Καρνεάδη στο ‘‘Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού’’, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σ. 256, Γαρδίκας Κ., Οι καθ’ έξιν, ο.π., σ. 64, Γάφος Η., Κοινωνική, ο.π., σ. 746, Ζαγκαρόλας Ι., Το δίκαιον, ο.π., σ.331, Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1162, Κατσαντώνης Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., τ. β’, σ.91 και Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.4-5. Βλ. και Γαρδίκας Κ., Η εξέταση, ο.π., σ. 89, όπου αναφέρεται ότι η καταπολέμηση των αιτιών που οδηγούν στην εγκληματικότητα θεωρείται και ο λόγος για τον οποίο υφίσταται αυτή η διαφορετική μεταχείριση.

⁴⁸⁴ Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.801.

⁴⁸⁵ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι ως ποινή νοείται «η ρυθμισμένη αντίδραση του κράτους στο έγκλημα με προσβολή αγαθών του δράστη. Σκοπός της (ταυτιζόμενος με τον αντίστοιχο σκοπό του Ποινικού Δικαίου γενικά) είναι η προστασία των εννόμων αγαθών με τη γενική και την ειδική πρόληψη αλλά και η οριοθέτηση της καταστολής» (Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.29). Για την εξέλιξη της ποινής αλλά και τους σκοπούς της ανάλογα με τη σχολή του δικαίου που ακολουθείται βλ. Γεωργάκης Ι., ο.π., σ.402 επ., Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.801 και 803 επ., Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.30 επ., Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.1-2. Για τα χαρακτηριστικά της ποινής ως αποδοκιμασία έναντι του (καταλογιστού) δράστη βλ. μεταξύ άλλων Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.806-7 και Μαγκάκης Γ. Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.67 επ. και Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 536-7.

⁴⁸⁶ Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.954.

⁴⁸⁷ Βλ. Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π. σ.47, όπου αναφέρει ότι η αναμόρφωση και επανένταξη καθιερώνεται ως σκοπός ακόμα και για όσους δύνανται να χαρακτηριστούν ως επικίνδυνοι και αβελτίωτοι (βλ. ανωτέρω υποσημ. 477 περί της έννοιας του αβελτίωτου).

⁴⁸⁸ Για τους σκοπούς αυτούς της ποινής βλ. Ανδρουλάκης Ν., Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1985, σ.33 και 40, Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 6, Καράμπελας Α., Τα κίνητρα, ο.π., σ.576, Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.823, Κουτσαγγέλος Γ., ο.π., σ. 252 επ. και Kaiser G., ο.π., σ.837 και 852. Ειδικά αναφορικά με την ειδική πρόληψη σημειώνεται ότι αυτή εμφανίζεται υπό τις μορφές της βελτίωσης όσων εμφανίζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αλλά είναι επιδεκτικοί βελτίωσης, της αχρήστευσης όσων δε βελτιώνονται και του εκφοβισμού τόσο του ίδιου του δράστη όσο των υπολοίπων κοινωνιών ούτως ώστε παρεμποδιστεί η τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Για τις λεπτές διαφορές μεταξύ εκφοβισμού και αχρήστευσης, Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.45-6. Βλ. τέλος και Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 255, όπου αναφέρεται ότι η επανένταξη εμφανίζεται ως λιγότερο ή περισσότερο δύσκολη ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δράστη.

πρέπουσα αλλαγή στην προσωπικότητα του δράστη, ούτως ώστε να προστατευθεί τόσο η κοινωνία και οι αξίες που αυτή αντιπροσωπεύει αλλά και το ίδιο το άτομο⁴⁸⁹.

Εγκλήματα ωστόσο τελούνται και από δράστες, στους οποίους η επιβολή ποινής, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, που αυτά παρουσιάζουν δεν επιτρέπεται ή δεν επαρκεί⁴⁹⁰. Τότε πλην την ενοχής λαμβάνεται υπόψη και η επικινδυνότητα του δράστη με σκοπό να συμπληρώσει τα κενά που αφήνει η πρώτη⁴⁹¹⁴⁹². Η ιταλική θετική σχολή⁴⁹³, μέσω της ‘επιπόνησης’ της επικινδυνότητας

⁴⁸⁹ Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.15, Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία ο.π., σ.808 και 819. Η αναμόρφωση του δράστη και η εξάλειψη των «εγκληματογενών δυνάμεων» αποτελεί τότε τον κύριο σκοπό που επιτελεί το Ποινικό Δίκαιο (Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 531).

⁴⁹⁰ Γεωργιάκης Ι., ο.π., σ.467, Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 29, Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.229 και Χαραλαμπίδης Α., Επιτομή, ο.π., σ.513.

⁴⁹¹ Πεγιάδης Α., ο.π., σελ. 173.

⁴⁹² Σημειώνεται ότι μέχρι το 1951 και την εισαγωγή του ΠΚ, η επιβολή κυρώσεων αφορούσε μόνο τους έχοντες καταλογισμό δράστες ενώ οι ακαταλόγιστοι δεν ενδιέφεραν το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης. Τα παραπάνω λάμβαναν χώρα εξαιτίας των διδαχών της κλασικής σχολής, όπου δεν νοείτο καν η επιβολή κυρώσεων σε δράστες μη έχοντες καταλογισμό δράστες. Η μετέπειτα αλλαγή επήλθε βάσει των νεότερων πορισμάτων της ψυχιατρικής επιστήμης και η τέλεση εγκληματικών πράξεων από τους ακαταλόγιστους αντιμετωπίζεται πλέον μέσω της επιβολής μέτρων ασφαλείας. Περί αυτού βλ. Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.105, Δέδες Χ., Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων εγκληματιών, Δικονομικά Προβλήματα εκ της εφαρμογής του άρθρου 69 ΠΚ, ΝοΒ 1963, σ.369, Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ’ ημίν δικαστική, ο.π., σ.425-6, Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.207, Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.2.

⁴⁹³ Περί των υποστηριζόμενων από την ιταλική θετική σχολή θέσεων συνοπτικά αναφέρεται ότι το έγκλημα εκλαμβάνεται ως μία φυσική ή κοινωνική πραγματικότητα, η ελευθερία της βούλησης δεν γίνεται αποδεκτή, η ενοχή αντικαθίσταται από την κοινωνική ευθύνη και η κατηγορία στην οποία ο δράστης ανήκει είναι σημαντική για τη μετέπειτα μεταχείρισή του. Περί της ανάλυσης των απόψεων της εν λόγω σχολής βλ. μεταξύ άλλων Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.30 επ., Κουράκης Ν., Ποινική Καταστολή, ο.π., σ.224 επ., Λιούρη Α., Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.627 και Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ.531 και 539. Οι ιδέες αυτές αναπτύχθηκαν και εμπλουτίστηκαν αρχικά από τη Διεθνή Ένωση Ποινικού Δικαίου και εν συνεχεία από τη γερμανική θετική σχολή, εισάγοντας τα μέτρα κοινωνικής άμυνας, υποστηρίζοντας την συνύπαρξη των μέτρων ασφαλείας και της ποινής και έχοντας ως κύριο στόχο την προστασία της κοινωνίας από την επικίνδυνη προσωπικότητα. Για τις απόψεις που εκφράστηκαν στα πλαίσια αυτά βλ. Ανδρουλάκης Ν., Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1985, σ.57 και 63 επ., Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.28, Κουράκης Ν., Ποινική Καταστολή, ο.π., σ.232 επ., Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.804, Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.30-1, Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.9 επ., Νικολόπουλος Γ., Επικρίσεις, ο.π., σ.983-4, Παππάς Β., ο.π., σ.578 επ., Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1323 επ. και Χωραφάς Ν., Ελληνικόν, ο.π., 1943, σ.167. Για τις διαφορές μεταξύ των απόψεων της ιταλικής και της γερμανικής θετικής σχολής βλ. μεταξύ άλλων και Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ.532 επ. Τονίζεται σε αυτό το σημείο ότι και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος αποτελεί ένα από τα βασικά ζητήματα ανάλυσης στα συγκεκριμένα πλαίσια, λόγω του ότι και οι εγκληματίες αυτοί γίνεται δεκτό διαφέρουν ουσιαδώς από τους υπόλοιπους. Με την επικράτηση των ιδεών της νέας κοινωνικής άμυνας, την αλλαγή του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται το έγκλημα και τη στροφή του ενδιαφέροντος προς τον άνθρωπο, τίθεται ως σκοπός και η (κοινωνική) επανένταξη του εγκληματία καθώς θεωρείται ότι η προστασία του δράστη από την κοινωνία είναι εξίσου σημαντική με την προστασία της κοινωνίας. Βλ. χαρακτηριστικά την άποψη του Gramatica, όπως μεταφέρεται από Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., 954, ότι τα μέτρα ασφαλείας αποσκοπούν όχι στην άμυνα της κοινωνίας έναντι του επικίνδυνου δράστη αλλά αντίθετα στην προστασία του εν λόγω ατόμου από τους δυνάμενους να το οδηγήσουν στην εκ νέου τέλεση εγκλημάτων κοινωνικούς κινδύνους. Σχετικά με τις ιδέες και τις απόψεις σχολής της νέας κοινωνικής άμυνας βλ. μεταξύ άλλων Ανδρουλάκης Ν. Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.77 επ., Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 249, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.28, Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.804-5, Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.36 επ. και 72-3, Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1326 επ.

του δράστη⁴⁹⁴ και των καθ' ἑξῆς και κατ' ἐπάγγελμα εγκληματιῶν⁴⁹⁵ εισφέρει στο ποινικό οπλοστάσιο τα μέτρα ασφαλείας αποσκοπώντας στην ειδική πρόληψη και την επαρκή προστασία του κοινωνικού συνόλου⁴⁹⁶, μέσω της πρόληψης των εγκλημάτων και της κατάσβεσης των αιτιῶν της εγκληματικότητας⁴⁹⁷. Το ενδιαφέρον του Ποινικού Δικαίου μετατοπίζεται τότε από την τελεσθείσα πράξη στο πρόσωπο του δράστη και η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων υπερέχει της ανάγκης διασφάλισης των δικαιωμάτων του ατόμου⁴⁹⁸. Με αυτόν τον τρόπο η επικινδυνότητα και η κοινωνική ευθύνη αποκτούν προτεραιότητα έναντι της ενοχής του δράστη και οι σκοποί και αρχές που ἔχουν ταχθεί από τη σχολή του Κλασικού Ποινικού Δικαίου δεν γίνονται σε αυτά τα πλαίσια δεκτά⁴⁹⁹.

Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη η αναφορά ορισμένων εκ των γενικών χαρακτηριστικών των μέτρων ασφαλείας ούτως ώστε αναδειχθούν οι μεταξύ αυτών και των ποινῶν διαφορές και καταστεί ακολούθως δυνατή η απάντηση στο ερώτημα για ποιο λόγο ο νομοθέτης επιλέγει τις μεν για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων κατηγοριῶν επικίνδυνων δραστών και με ποια κριτήρια την ἄλλη για τους υπόλοιπους. Εἶναι ὄντως δύο διαφορετικές μορφές κυρώσεων ἢ ονομάζονται απλῶς διαφορετικά, ούτως ὥστε φανεί νομιμοποιημένη η παρέκκλιση από τους γενικούς κανόνες;

Τα μέτρα ασφαλείας αποσκοπούν κυρίως στην εξάλειψη της επικινδυνότητας που ενυπάρχει στην προσωπικότητά του ενώ ελλείπει από αυτά το στοιχείο της αποδοκίμασίας- ηθικής απαξίας του δράστη για την τελεσθείσα πράξη, ὅπως συμβαίνει αντίστοιχα στα πλαίσια των ποινῶν⁵⁰⁰. Η επιβολή γίνεται τότε με κριτήριο την προστασία της κοινωνίας⁵⁰¹ και την αποτροπή πραγματοποίησης του

⁴⁹⁴ *Κακκαλῆς Π.*, ο.π., σελ. 69. Για τη σύλληψη της ἔννοιας και σε πρότερο χρονικά στάδιο, υπό τη μορφή του φόβου επανάληψης της πράξης, βλ. *Πεγιάδης Α.*, ο.π., σελ. 173.

⁴⁹⁵ *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 249.

⁴⁹⁶ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Ι., ο.π., σ.71 επ., *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.950, *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 30

⁴⁹⁷ *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν δίκαιον, τυπογραφείον Ελλάς, 1933, σ. 100.

⁴⁹⁸ *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.31και *Χαραλαμπίκης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.515, ο οποίος αναφέρει ότι στις περιπτώσεις το συμφέρον της ολότητας υπερέχει του ατομικού συμφέροντος του δράστη.

⁴⁹⁹ Βλ. κατωτέρω υποσημ. 509 επ.

⁵⁰⁰ *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.26. Βλ. ωστόσο και *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ.9 υποσημ. 14 - ὅπου μεταφέρεται η ἄποψη του Feuerbach- ο οποίος υποστηρίζει ότι η εξάλειψη του κινδύνου διατάραξης της ἔννομης τάξης, αποτελεί εν γένει σκοπὸ της ποινῆς. Για τις διακηρυσσόμενες διαφορές μεταξύ μέτρων ασφαλείας και ποινῆς βλ. *Καφετζῆς Γ.* (επιμέλεια), Πρακτικά Συνεδριάσεων των Αναθεωρητικῶν Επιτροπῶν του Σχεδίου Ποινικού Κώδικος, τεύχος πρώτον, Εθνικὸ Τυπογραφεῖο 1962, σ.101-2 και *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1333. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τέλος και τα αναφερόμενα σε *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.41 επ και ειδικά 43-44, ο οποίος θεωρεῖ ότι τα μέτρα ασφαλείας αποτελοῦν μία ευεργεσία προς το δράστη καθώς στοχεύουν στη βελτίωσή του και ὄχι κακὸ ὅπως η ποινή. Τα χαρακτηρίζει δε ως αόριστα χρονικά, ηθικῶς ουδέτερα και ὄχι περιέχοντα αποδοκίμασία για το δράστη.

⁵⁰¹ *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ. 89, *Κουράκης Ν.*, Συστηματικὴ ερμηνεία, ο.π., σ.835 και *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.76

κινδύνου τέλεσης περαιτέρω εγκλημάτων⁵⁰². Η ανάγκη της ειδικής πρόληψης παίρνει τα πρωτεία και η αποφυγή τέλεσης εκ νέου εγκληματικών πράξεων από το δράστη καθίσταται ο βασικός στόχος⁵⁰³. Η τελεσθείσα πράξη χάνει τον πρωταρχικό ρόλο που επιτελεί στα πλαίσια της επιβολής της ποινής και καθίσταται απλώς μία ένδειξη-σύμπτωμα της επικινδυνότητας του δράστη⁵⁰⁴ ενώ το άτομο αποτελεί πλέον το κύριο σημείο ενδιαφέροντος για την κίνηση του κατασταλτικού μηχανισμού και η συμπεριφορά που αναμένεται να έχει στο μέλλον οδηγεί στην ανάλογη αντιμετώπισή του. Σε αυτά τα πλαίσια, λοιπόν, εκτός από την καταστολή των ήδη τελεσθέντων εγκλημάτων ως σκοπός του ΠΚ θεσπίζεται και η πρόληψη των μελλοντικών⁵⁰⁵.

Η θεραπεία του δράστη ή/και η φυσική του εξουδετέρωσής αποτελούν τα μέσα για την επίτευξη των ως άνω σκοπών⁵⁰⁶. Η θεραπεία επιδιώκεται με τη χορήγηση κατάλληλης φαρμακευτικής αγωγής αλλά και μέσω της γενικότερης βελτίωσης της προσωπικότητας του δράστη ενώ η αχρήστευση συνίσταται στην απομόνωση του δράστη και την περιαγωγή του σε κατάσταση φυσικής αδυναμίας, ήτοι στην ακινδυνοποίηση του ατόμου για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα με σκοπό την αποχή του από την τέλεση εγκλημάτων⁵⁰⁷. Στην περίπτωση δε κατά την οποία η θεραπεία καθίσταται για οποιοδήποτε λόγο αδύνατη, κυρίαρχος σκοπός του μέτρου καθίσταται η αχρήστευση του δράστη,

⁵⁰² Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. β', ο.π., σ.46 και 107

⁵⁰³ Μεταξύ άλλων, Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ. 10.

⁵⁰⁴ Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνοι», ο.π., σ.779-780, και Γαρδικας Κ., Η εξέτασις, ο.π., σ. 90, Ζαγκαρόλας Ι., Τα διεθνή, ο.π., σ.226, Καρανίκας Δ., Οι επικίνδυνοι ανήλικοι, Δημοσιεύματα Εταιρείας Προστασίας Αποφυλακιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, 1949, σ.9, Κοκολάκης Ε., το επικίνδυνον, ο.π., σ.51, όπου αναφέρεται ότι επιβάλλονται οι κυρώσεις επ' ευκαιρία μόνο της τέλεσης εγκλήματος και Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 128.

⁵⁰⁵ Δέδες Χ., Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.370 και Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.42-3. Βλ. και Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.32, ο οποίος υποστηρίζει ότι -τουλάχιστον αρχικά- το προληπτικό στοιχείο και όχι αυτό του κολασμού του δράστη ήταν αυτό που υπερτερούσε.

⁵⁰⁶ Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνοι», ο.π., σ.769, Δασκαλάκης Η., Η Μεταχείριση, ο.π., σ.104, Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. β', ο.π., σ.108, Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.52, Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 επ., όπου αναφέρεται η επιδίωξη είτε της βελτίωσης του δράστη και η προσαρμογή του στα κοινωνικά πρότυπα είτε της αχρήστευσής του. Βλ. και Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.22, ο οποίος ορθά παρατηρεί ότι στο οικείο κεφάλαιο των μέτρων ασφαλείας δε γίνεται πουθενά λόγος για θεραπεία ή για βελτίωση παρότι αυτός είναι γενικά ο στόχος που γίνεται δεκτό ότι επιδιώκεται μέσω της επιβολής αυτών των μέτρων. Εντούτοις συνεχίζει ο συγγραφέας, η νομολογία φαίνεται να διακηρύσσει ότι η επιβολή μέτρου ασφαλείας δεν αποτελεί έκφραση τιμωρίας για το δράστη αλλά στοχεύει στην καταπολέμηση της επικίνδυνης ψυχικής κατάστασής του ή στην προφύλαξη από αυτήν (Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.232). Για τη διαφορά που εμφανίζουν τα κατασταλτικά και τα θεραπευτικά μέτρα βλ. χαρακτηριστικά Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια, ο.π., σ.39-4. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το θεραπευτικό αποτέλεσμα επιτυγχάνεται μετά από συναίνεση του ασθενή και ενεργή συμμετοχή του στη θεραπευτική διαδικασία σε ένα κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Από την άλλη πλευρά τα κατασταλτικά μέτρα λαμβάνονται από την κρατική εξουσία με μονομερείς ενέργειες που δεν απαιτούν τη συναίνεση του ατόμου και αποτελεί ένα δεινό επιβαλλόμενο λόγω των προηγούμενων ενεργειών του. Ερωτήματα ανακύπτουν λοιπόν σχετικά με το αν είναι εφικτή η σύνδεση του θεραπευτικού κομματιού μέσω της επιβολής κατασταλτικών μέτρων. Για τη διάρρηξη εκ του λόγου αυτού, ήτοι της σύνδεσης των κατασταλτικών και των θεραπευτικών σκοπών, της σχέσης που έχει ο ασθενής με το γιατρό βλ. Στυλιανίδης Σ., ο.π., σ. 76 και Λιάκος Α., ο.π., σ. 89.

⁵⁰⁷ Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.16 και 43.

ούτως ώστε με αυτόν τον τρόπο διασφαλιστεί το ότι θα απόσχει από την τέλεση αξιόποινων πράξεων⁵⁰⁸.

Παρατηρείται λοιπόν, ότι η αρχή της ενοχής δεν έχει καμία θέση στην περίπτωση των ατόμων που θεωρείται ότι αποτελούν ένα μόνιμο κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο⁵⁰⁹. Ενώ λοιπόν μέτρο για την επιβολή ποινής αποτελεί το άδικο που τέθηκε από τον εν λόγω δράστη με τη συγκεκριμένη πράξη, στην περίπτωση των μέτρων ασφαλείας αυτό μετουσιώνεται στο μέτρο της επικινδυνότητας που αυτός παρουσιάζει⁵¹⁰. Οι «προληπτικές και εξασφαλιστικές αυτές λειτουργίες» εμφανίζονται τότε ως ηθικά και νομικά νομιμοποιημένες λόγω της ανάγκης θεραπείας των ασθενών αλλά και της εξασφάλισης των υπόλοιπων κοινωνιών⁵¹¹.

Η μη λήψη υπόψη της αρχής της ενοχής οδηγεί ακολούθως και στην αποδοχή της σχετικά αόριστης διάρκειας των μέτρων ασφαλείας με τη διάρκεια του μέτρου να μην εξαρτάται από τη διαπραχθείσα πράξη αλλά αντίθετα να προσδιορίζεται από την ανάγκη θεραπείας του ατόμου ή/και την επικινδυνότητά του. Το γεγονός της απόκλισης από το –σχετικά– ορισμένο της διάρκειας του μέτρου⁵¹², αποστερεί ωστόσο από τον κρατούμενο την οιαδήποτε δυνατότητα πρόβλεψης περί της απόλυσής του και δε συμβαδίζει σε καμία περίπτωση με τις αρχές του κράτους δικαίου⁵¹³.

⁵⁰⁸ Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., 956. Βλ. και Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.73, ο οποίος αναφέρει ότι πρέπει να αχρηστεύονται επιλεκτικά όσοι παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα, δηλαδή όσοι πιθανολογείται ότι θα συνεχίσουν να τελούν εγκλήματα εφόσον αποδεσμευτούν από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης. Ο Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.33 από την άλλη πλευρά θεωρεί ότι η αχρήστευση επέρχεται εκ του λόγου ότι δεν μπορούν να συμβιούν αβλαβώς με τους άλλους. Βλ. και Παππάς Β., ο.π., σ.588, ο οποίος αναφέρει ότι κατά την άποψη του Prins, η θεραπεία αποτελεί μόνο ανταντακλαστικό αποτέλεσμα της απομάκρυνσης του δράστη από την κοινωνία και της αχρήστευσής του ούτως ώστε να μην ξαναεγκληματήσει.

⁵⁰⁹ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.31 και Roxin C., Έχει το ποινικό δίκαιο μέλλον; (μετάφραση Τσαλαβούτα Ε.), ΠοινΧρ 1998, σ.707. Σημειώνεται δε ότι η απόκλιση από την αρχή της ενοχής αποτελεί ένα γνώρισμα που συνοδεύει τα μέτρα ασφαλείας από την αρχή. Η άρνηση της ύπαρξης της ελευθερίας της βούλησης του ατόμου και ο ντετερμινιστικός χαρακτήρας των ιδεών της θετικής σχολής οδήγησε στο να αναχθεί η επικινδυνότητα στη βάση του Ποινικού Δικαίου και η κοινωνική ευθύνη να αντικαταστήσει την έννοια της ενοχής (Δημόπουλος Χ., η προεγκληματική, ο.π., σ.24 και Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.3 και Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας, ο.π., σ.27). Βλ. και Baumann J., ο.π., σ.27, όπου αναφέρεται ότι η επιβολή κύρωσης ανάλογης με την ενοχή δεν εξασφαλίζει επαρκώς την κοινωνία από τον επικίνδυνο δράστη.

⁵¹⁰ Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.39

⁵¹¹ Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.245 και Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 επ., ο οποίος αναφέρει ότι «ο περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας ενός επικινδύνου για το κοινωνικό σύνολο δράστη δεν αντιβαίνει στον σεβασμό της ανθρώπινης αξίας, από τη στιγμή που ο άνθρωπος, τα δικαιώματά του οποίου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους, νοείται τόσο ως άτομο όσο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου». Περί της γενικής θεώρησης ότι η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση προέρχεται εκ του αναφερόμενου θεραπευτικού και φυλακτικού σκοπού που αυτά υπηρετούν καθώς και στην αντίστοιχη (υποτιθέμενη) έλλειψη του τιμωρητικού σκοπού τους βλ. Αναγνωστόπουλος Η., Μέτρα ασφαλείας ο.π., σελ 385 και Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 επ

⁵¹² Βλ. Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.33), ο οποίος θεωρεί ότι παρά το γεγονός ότι κανόνα για την επιβολή της ποινής αποτελεί το ορισμένο της διάρκειάς της, ενυπάρχει μία ροπή προς την αοριστία της διάρκειάς της γενικώς μέσω θεσμών που μπορεί να κατεβάσουν τα όριά της (χάρης, υφ' όρον κοκ)

⁵¹³ Κυριακοπούλου Ο., Ασφαλιστική κράτηση κατά παραβατικών ανηλίκων; Αντιρρήσεις εκ του Συντάγματος, της ΕΣΔΑ και της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΠοινΧρ 2010, σ.780 επ.

Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η αρχή της αναλογικότητας -αν και δεν είναι σίγουρο ότι κάτι τέτοιο λαμβάνει χώρα πρακτικά- είναι επιτακτικό να εφαρμόζεται και στις περιπτώσεις των μέτρων ασφαλείας, τόσο στα πλαίσια της επιβολής τους όσο και στα πλαίσια της εξακολούθησής τους⁵¹⁴. Παρά τη μη ρητή αναφορά στα πλαίσια του νόμου η συνταγματικής ισχύος αρχή, είναι το όριο το οποίο δεν πρέπει ουδέποτε να ξεπεραστεί καθώς αν αυτό συμβεί ακόμα και οποιαδήποτε επίφαση νομιμότητας υπάρχει στην επιβολή των μέτρων αυτών θα χαθεί. Το επιβαλλόμενο λοιπόν μέτρο πρέπει να είναι ανάλογο της βαρύτητας της πράξης και της επικινδυνότητας του δράστη⁵¹⁵. Η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας θα πρέπει να είναι τότε σαφές ότι υπερέρχει της ανάγκης προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων του δράστη στη συγκεκριμένη περίπτωση και μόνο τότε να επιτρέπεται και να δικαιολογείται η επιβολή μέτρων ασφαλείας, εφόσον δηλαδή η επικινδυνότητά του δε φαίνεται να μπορεί να αντιμετωπιστεί με διαφορετικό τρόπο⁵¹⁶.

Οι παρεκκλίσεις συνεχίζονται με το άρθρο 4 του ΠΚ, όπου ορίζεται ότι η απαγόρευση της αναδρομικής εφαρμογής του νόμου και η εφαρμογή της επεικέστερης για το δράστη διάταξης δεν τυγχάνουν εφαρμογής στα πλαίσια των μέτρων ασφαλείας⁵¹⁷ ενώ εφαρμόζεται ο εν ισχύ νόμος κατά την εκδίκαση της υπόθεσης και όχι κατά αυτού που ισχύει θεωρείται ως πιο ευνοϊκός για το δράστη⁵¹⁸. Ακόμα και στην περίπτωση που η πράξη που οδήγησε στην επιβολή των μέτρων ασφαλείας καταστεί εκ των υστέρων μη αξιόποινη, κατά το άρθρο 4 παρ. 2 του ΠΚ, η εκτέλεση του μέτρου δύναται να συνεχιστεί, εφόσον το δικαστήριο κρίνει ότι τα μέτρα πρέπει να διατηρηθούν⁵¹⁹. Το άρθρο 11 ΠΚ προβλέπει ακολούθως τη δυνατότητα επιβολής μέτρων ασφαλείας ακόμα και αν για τις πράξεις επί

⁵¹⁴ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 130 και ειδικά υποσημ. 565, *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος στο πλαίσιο της Ε.Ε.: Η πρόταση της Επιτροπής του 2012 και οι νέες προκλήσεις για το κράτος δικαίου, ΠoinXp 2013, σ.401 επ., Κατσαντώνης Α., Ποινικών Δίκαιον, τ. β', ο.π., σ.48, 72 και 110, *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ 149, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.238, *Τσουμάνης Ν.*, ο.π., σ.67 επ., *Χαραλαμπίκης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.515. Βλ. επίσης και Σύσταση Νο. R (82) 17, όπου προτείνεται η εφαρμογή μέτρων ασφαλείας μόνο στις περιπτώσεις που αυτά κρίνονται ως απολύτως αναγκαία και σε αναλογία με το βαθμό της επικινδυνότητας που παρουσιάζει ο δράστης. Βλ. ωστόσο και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ 149, ο οποίος θεωρεί ότι πρέπει το μέτρο ασφαλείας να είναι ανάλογο μόνο της επικινδυνότητας του δράστη.

⁵¹⁵ *Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.238, *Τσουμάνης Ν.*, ο.π., σ.67 επ.

⁵¹⁶ *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.956-7. Στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για ανωτέρω στάθμιση είναι για παράδειγμα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τελεσθείσας πράξης, η βαρύτητα της αναμενόμενης εγκληματικής συμπεριφοράς, η πιθανότητα που θεωρείται ότι υπάρχει να επέλθει όντως το προβλεπόμενο αποτέλεσμα και ο κίνδυνος τέλεσης εκ νέου πράξεων να μετουσιωθεί σε βλάβη καθώς και η εν γένει προσωπικότητα και τα συμφέροντα του δράστη (*Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.957).

⁵¹⁷ Για την αντισυνταγματικότητα της μη εφαρμογής της αρχής της αναδρομικότητας βλ. *Κωστάρας Α.*, ο.π., σ.207. Εναντίον της εσφαλμένης αυτής πρόβλεψης, όπως και όλων των υπολοίπων εξαιρέσεων από τις εγγυήσεις της ποινής τίθεται και ο *Χαραλαμπίκης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.516.

⁵¹⁸ Με αυτή την εξαίρεση συμφωνεί ο *Αναγνωστόπουλος Η.*, Μέτρα ασφαλείας και ποινές, ΝοB 1989, σ.385 καθώς θεωρεί ότι η τυχόν εφαρμογή της ευμενέστερης θα ήταν δύσκολη μιας και προϋποθέτει την ύπαρξη ομοίων και συγκρίσιμων μεγεθών (π.χ. χρόνος επιβαλλόμενης ποινής) κάτι το οποίο δεν μπορεί να υποστηριχθεί στις περιπτώσεις θεραπείας.

⁵¹⁹ *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, σ.37 και *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.836

των οποίων αποφασίζεται, επιβλήθηκε και εκτίθηκε ποινή στο εξωτερικό, διασπώντας με αυτόν τον τρόπο την ισχύ του δεδικασμένου. Ακολούθως τόσο η αρχή *ne bis in idem*⁵²⁰ όσο και η αρχή *in dubio pro reo* δε φαίνεται να εφαρμόζονται στα πλαίσια αυτά, με την τελευταία να αντικαθίσταται τότε από την ανάγκη εξασφάλισης της κοινωνίας⁵²¹. Το ίδιο ισχύει και για την αρχή της μη χειροτέρευσης της θέσης του κατηγορουμένου, τα οποία δύνανται να επιβληθούν για πρώτη φορά ακόμα και από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο⁵²². Επιπροσθέτως, η απόφαση που διατάσσει την επιβολή μέτρων ασφαλείας δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα⁵²³, οι διατάξεις της υπ' όρον απολύσεως δεν έχουν εφαρμογή εν προκειμένω⁵²⁴ ενώ δεν χωρεί απονομή χάριτος στην περίπτωση επιβαλλόμενων μέτρων ασφαλείας μιας και η δυνατότητα αυτή παρέχεται μόνο εφόσον έχει επιβληθεί ποινή⁵²⁵. Σημειώνεται τέλος, ότι οι ως άνω θέσεις διατυπώθηκαν και αναπτύχθηκαν στα πλαίσια της νομολογίας και έχουν πλέον καθιερωθεί⁵²⁶.

Παρά τις διαφορές που παρουσιάζουν οι εν λόγω κυρώσεις φαίνεται πως και οι δύο αποτελούν ισοδύναμα δεινά, τα οποία στοχεύουν πρωταρχικά στην τιμωρία και όχι την θεραπεία ή την επανένταξη των δραστών⁵²⁷. Άλλωστε το γεγονός ότι η φύση και οι σκοποί των μέτρων ασφαλείας

⁵²⁰ Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.131 και Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 επ

⁵²¹ Γαρδίκας Κ., Η εξέταση, ο.π., σ.10

⁵²² Μπακατσούλας Μ., Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 133 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο, ο.π., σ. 121.

⁵²³ Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.72. Για το κατά πόσο είναι αθωωτική η απόφαση που επιβάλλει το μέτρο ασφαλείας και την ακόλουθη προβληματική βλ. Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, σ.43-46 καθώς και την προβληματική που αναπτύσσεται κατωτέρω στην ενότητα για τους ακαταλόγιστους δράστες.

⁵²⁴ Κουράκης Ν., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.835, Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.131, Χαλαραμπάκης Α., Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.518-9

⁵²⁵ ΓνωμΕισΑΠ 9/1979 και 9/1992, Κουράκης Ν., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.835, Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.72 και Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.95. Βλ. επ' αυτού και άρθρο 47§1 Συντάγματος όπου αναφέρεται ότι «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει το δικαίωμα...να χαρίζει, μετατρέπει ή μετριάξει τις ποινές που επιβάλλουν τα δικαστήρια καθώς και να αίρει τις κάθε είδους νόμιμες συνέπειες ποινών που έχουν επιβληθεί και εκτιθεί».

⁵²⁶ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, σ.37 και Λέδες Χ., Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.374.

⁵²⁷ Βλ. Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ' ημίν δικαστική, ο.π., σ.428-9 και Αναγνωστόπουλος Η., «Επικίνδυνοι» ο.π., σ.780 η επιβολή μέτρου ασφαλείας ίσως να έχει και δυσμενέστερες συνέπειες για το δράστη από ότι η επιβολή ποινής. Με την άποψη αυτή συμφωνεί και ο Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.229, ο οποίος μιλάει για επαχθέστερες συνθήκες έκτισης από ότι η ποινή και δυσμενέστερες συνέπειες για το δράστη και διαβλέπει την ύπαρξη ενός «λανθάνοντα τιμωρητικού χαρακτήρα» στα μέτρα ασφαλείας ενώ αναφορά γίνεται ταυτόχρονα και στον επώδυνο και στιγμιαστικό τους χαρακτήρα (Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.26). Ο Roxin C., ο.π., σ.707 επίσης αναφέρει ότι τα μέτρα ασφαλείας επιτρέπουν σκληρότερη επέμβαση στο άτομο. Σημειώνεται ότι η εννοιολογική οριοθέτηση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών αποτελεί και σήμερα ένα ζητούμενο. Ο Μαγκάκης Γ. Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.76 αναφέρει ότι αν και ο θεωρητικός διαχωρισμός μεταξύ των δύο κυρώσεων είναι ξεκάθαρος, η πρακτική διάκριση τους παρουσιάζεται ιδιαίτερα δύσκολη μιας και οι συνέπειες για το άτομο είναι το ίδιο επαχθείς. Με την άποψη αυτή συντάσσονται και οι Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.45, οι οποίοι θεωρούν ότι συμπλέκονται σε διάφορα σημεία καθιστώντας δύσκολο τον πλήρη διαχωρισμό τους. Ο Κωστάρας Α., ο.π., σ.207 θεωρεί ακολούθως ότι δε διαφέρουν ουσιαστικά στην πράξη καθώς έχουν τα ίδια αποτελέσματα για το άτομο. Περί σημασιολογικής και όχι ουσιαστικής διαφοροποίησης των δύο αυτών μορφών κυρώσεων βλ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1327 και 1333. Βλ. και Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σελ.239, ο οποίος αναφερόμενος στο άρθρο 70 καταλήγει στο συμπέρασμα ότι παρότι χαρακτηρίζεται ως μέτρο ασφαλείας διατηρεί τα γνωρίσματα και τις συνέπειες της ποινής, καθώς παρουσιάζει τιμωρητικά στοιχεία και κατασταλτικό χαρακτήρα.

συνδέονται άρρηκτα και με ερωτήματα περί της φύσεως του εγκλήματος και της ποινής δεν μπορεί παρά να γίνει αποδεκτό⁵²⁸. Η ομοιότητα αυτή έχει αναγνωριστεί εδώ και χρόνια από τη θεωρία οδηγώντας στο συμπέρασμα, ότι πρόκειται ουσιαστικά για μία ‘‘άπάτη της ετικέτας’’ και ότι οι δύο αυτές μορφές κυρώσεων είναι ουσιαστικά μία και το μόνο που αλλάζει είναι το όνομα της κύρωσης⁵²⁹, επιλογή που φαίνεται να στοχεύει στην παράκαμψη των εχεγγύων και της ανάγκης προστασίας των δικαιωμάτων που προσφέρει η επιβολή της ποινής⁵³⁰.

Εκτός των ποινών και των μέτρων ασφαλείας στα πλαίσια του ΠΚ συναντώνται και μορφώματα κινούμενα μεταξύ των 2 αυτών κυρώσεων, όπως συμβαίνει με τις αναφερόμενες στα άρθρο 38 επ. και 90 επ., οι οποίες έχουν τον χαρακτήρα ιδιαιζουσών ποινών⁵³¹. Η χρήση του όρου αυτού αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία του ελληνικού ΠΚ⁵³². Η ύπαρξη καταλογισμού από την μία πλευρά –η οποία οδηγεί στην επιβολή ποινής- και η ύπαρξη της επικινδυνότητάς του –η οποία χρήζει αντιμετώπισης μέσω της επιβολής μέτρων ασφαλείας- αποτελεί το λόγο για τον εν λόγω συνδυασμό⁵³³. Επιλέγεται,

⁵²⁸ Παρασκευόπουλος Ν., *Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας*, ο.π., σ.228.

⁵²⁹ Βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.75, *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.28, ο οποίος επισημαίνει ότι εφόσον εξαλειφθεί ο θεραπευτικός σκοπός του μέτρου αυτό μεταλλάσσεται σε αποκλειστικά κατασταλτικό μέσο, το οποίο συνιστά και την λεγόμενη άπατη της ετικέτας ως προς το διαχωρισμό των μέτρων ασφαλείας από τις ποινές. Το ίδιο υποστηρίζουν και οι *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.48. Όπως θα αναλυθεί ωστόσο και παρακάτω γνώμη της γράφουσας αποτελεί το ότι ο φυλακτικός σκοπός του μέτρου ασφαλείας υπερτερεί σε κάθε περίπτωση του θεραπευτικού, ο οποίος διακηρύσσεται απλά για να προσδώσει μία επίφαση νομιμότητας στην επιβολή των μέτρων ασφαλείας -και στις ιδιαιζουσες ποινές- οπότε η άπατη της ετικέτας αποτελεί ένα γενικότερο πρόβλημα των μέτρων αυτών.

⁵³⁰ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1985, σ.59 και *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.836. Για αυτό το λόγο απαιτείται και σε αυτή την περίπτωση να τηρούνται οι εγγυήσεις που συνεπάγεται η επιβολή της ποινής (*Γεωργιάκης Ι.*, ο.π., σ.469, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.76 και 197 και *Χαραλαμπίδης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.515). Βλ. και *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.67, ο οποίος υποστηρίζει την ανάγκη ισορροπίας που πρέπει να μεταξύ ποινής και μέτρου ασφαλείας και το γεγονός ότι η επιβολή κυρώσεων θα πρέπει να λαμβάνει πάντα χώρα με σεβασμό στην αξιοπρέπεια του ατόμου και λαμβάνοντας υπόψη τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, ανεξαρτήτως του είδους της κύρωσης. Το γεγονός δε, ότι καμία από τις εγγυήσεις της ποινικής δίκης δεν ισχύει ουσιαστικά για τα μέτρα ασφαλείας έχει ως αποτέλεσμα κατά την άποψη της γράφουσας να αφήνεται το ελεύθερο στον κρατικό μηχανισμό για την επιβολή αυθαίρετων μέτρων και την μη ανάλογη παρέμβασή του σε άτομα που αυτό το ίδιο χαρακτηρίζει ως επικίνδυνα, με ότι συνεπάγεται αυτό για το υποτιθέμενο κράτος δικαίου!

⁵³¹ Ιδιόρρυθμες ονομάζουν τις εν λόγω ποινές οι *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.144. Η *Καϊάφα-Γκμπαντι Μ.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ.182 μιλά για μία ποιοτικά διαφορετική ποινή ενώ οι *Γεωργιάκης Ι.*, ο.π., σ.405 υποσημ. 766 και *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 63 υποστηρίζουν ότι δεν πρόκειται περί ιδιαιζουσών ποινών αλλά περί μέτρων ασφαλείας. Η επιλογή ωστόσο του νομοθέτη φαίνεται να είναι ξεκάθαρη καθώς για την αποφυγή των εν λόγω παρερμηνειών προχώρησε στην αντικατάσταση, στα πλαίσια του άρθρου 90, της φράσης «του εν λόγω μέτρου» σε «της εν λόγω ποινής» (*Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.55).

⁵³² *Λιούρδη Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.622 *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.74. Βλ. και *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 259, *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.56, 59 και 71, όπου αναφέρεται ότι η επιλογή αυτή βασίστηκε στην απόρριψη του δυαδικού συστήματος που ακολουθείτο στις λοιπές χώρες, για την αποφυγή της άπατης της ετικέτας κρινόμενη ως ορθότερη και πιο λογική. Παρά τις διαφωνίες που ενυπήρχαν, (τόσο στα πλαίσια των 38 επ. όσο και των 90 επ., όπως αναφέρεται σε *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.70-71 και 104-5) η άποψη του Χωραφά περί επιβολής αορίστου διάρκειας ποινής ήταν τελικά αυτή που επικράτησε.

⁵³³ *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π. σ.118 και 120, *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικό Δίκαιο, τ. β', ο.π., σελ.73 και 91, *Μαργαρίτης Λ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.150 υποσημ. 39 καθώς και *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.68, ο οποίος αναφέρει ότι οι ιδιαιζουσες ποινές διατηρούν χαρακτηριστικά και των δύο ειδών κυρώσεων, το τιμωρητικό της ποινής

λοιπόν, το μονιστικό σύστημα ποινών και σε αυτή την περίπτωση τα μέτρα ασφαλείας ενσωματώνονται στην επιβαλλόμενη ποινή, με σκοπό την αντιμετώπιση συγκεκριμένων κατηγοριών δραστών⁵³⁴. Οι ομοιότητες που παρουσιάζουν τα εν λόγω μέτρα με τα μέτρα ασφαλείας είναι έκδηλες⁵³⁵ και για αυτό το λόγο έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι θα έπρεπε κανονικά να εντάσσονται στα μέτρα ασφαλείας⁵³⁶. Σημειώνεται δε, ότι η επιβολή των συγκεκριμένων ποινών -σύμφωνα με τα άρθρα 59 και 62 ΠΚ- επιφέρουν και την ταυτόχρονη επιβολή της παρεπόμενης ποινής της στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων.

Η ανάγκη για δίκαιη και ανάλογη με την ενοχή κύρωση έρχεται σε αυτές τις περιπτώσεις σε σύγκρουση με την ανάγκη προστασίας της κοινωνίας⁵³⁷ και η υπεροχή της ειδικής πρόληψης αποτελεί τον λόγο για τον οποίο την υπέρβαση των ορίων που θέτει η βαρύτητα της αξιόποινης πράξης νομιμοποιείται⁵³⁸. Οι ποινές αυτές έχουν λοιπόν αόριστη διάρκεια, καθώς θεωρείται ότι οι ορισμένης διάρκειας κυρώσεις δεν επαρκούν για να βελτιώσουν όσους χρήζουν βελτίωσης ή/και να προστατεύσουν την κοινωνία από τους επικίνδυνους⁵³⁹. Με αυτόν τρόπο ωστόσο ο ίδιος ο καθορισμός του ύψους της ποινής –και όχι μόνο για τη διάρκεια που αυτή θα λάβει τελικώς- εξαρτάται όχι μόνο το τελεσθέν έγκλημα, όπως απαιτεί το Σύνταγμα, αλλά και από τη συμπεριφορά του δράστη μετά την καταδίκη, γεγονός που καθιστά πρόδηλη την επιλογή του νομοθέτη η ποινή να παίρνει τον χαρακτήρα της αντίδρασης στην επιδειχθείσα από τον δράστη συμπεριφορά και την προσωπικότητά του και να μην αποτελεί απλώς την αντίδραση της κοινωνίας στην τελεσθείσα πράξη.

αλλά και την ανάγκη ειδικής πρόληψης του μέτρου ασφαλείας και εφαρμόζονται συνήθως σε ειδικές κατηγορίες εγκληματιών, όπως οι καθ' έξη.

⁵³⁴ Λιούρδη Α., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.111, Μαγκάκης Γ. Α., Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.74, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.954.

⁵³⁵ Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 249, Δασκαλάκης Η., Η Μεταχείριση, ο.π., σ.104, Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1162.

⁵³⁶ Λιούρδη Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.629. Βλ. και Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.9, ο οποίος υποστηρίζει ότι τα μέτρα ασφαλείας που επιβάλλονται στους ακαταλόγιστους αποτελούν μία «σχεδόν πιστή αντιστοιχία στην κάθειρξη αόριστης διάρκειας» αναπαριστώντας πολύ γραφικά τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών μορφών.

⁵³⁷ Κατσαντώνης Α., Ποινικό Δίκαιο, τ. β', σ.93 και Κουράκης Ν., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.840. Το ίδιο ισχύει και για τα μέτρα ασφαλείας που είναι εξ ορισμού αόριστης διάρκειας αλλά στις ιδιαίζουσες ποινές παρουσιάζεται ως προβληματικότερο.

⁵³⁸ Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 258

⁵³⁹ Γαρδικάς Κ., Αι ειδικά, ο.π., σ.48, Κοκολάκης Ε. Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.1. Κατά τον ίδιο συγγραφέα (Κοκολάκης Ε., Αόριστος, ο.π., σ.9) με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η επιβολή κατάλληλης και ανάλογης προς την επικίνδυνη προσωπικότητα ποινής. Βλ. και Δασκαλάκης Η., Η Μεταχείριση, ο.π., σ.130 επ. Ειδικά σ.133 όπου αναφέρεται ότι επιλέγεται το σύστημα της σχετικής αοριστίας ούτως ώστε διαφυλαχθεί στο ελάχιστο η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Ωστόσο, όπως ορθά επισημαίνει ο Λίβος (Λίβος Ν., Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.927) είναι καταστροφικό για τη σωφρονιστική πολιτική και για την επίτευξη του σκοπού της ειδικής πρόληψης το να μη γνωρίζει ο κρατούμενος αν, υπό ποιους όρους και πότε περίπου θα μπορέσει να απολυθεί.

Τα προβλήματα που ανακύπτουν από την πρόβλεψη τέτοιων αορίστων ποινών και ο κίνδυνος αυθαιρεσίας είναι τόσο έκδηλος που δε χρειάζεται καν να αναλυθεί περαιτέρω⁵⁴⁰.

2. Ειδικότερα ως προς τα μέτρα ασφαλείας

Όπως ήδη επισημάνθηκε, ως εκ της φύσης τους τα μέτρα ασφαλείας, στοχεύουν στην εξάλειψη της επικινδυνότητας του προσώπου ή του αντικειμένου, το οποίο θεωρείται ως ικανό να βλάψει την έννομη τάξη. Ποιες είναι λοιπόν οι επιμέρους κατηγορίες των δραστών, που ο νομοθέτης θεωρεί ως επικίνδυνες λόγω των χαρακτηριστικών που παρουσιάζει η προσωπικότητά τους; Ειδικής μεταχείρισης χρήζουν λοιπόν οι ψυχικά ασθενείς, οι τοξικομανείς και οι αλκοολικοί, οι φυγόπονοι και οι αλήτες καθώς και οι κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια δράστες. Ακολουθεί συνοπτική αναφορά σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις καθώς θεωρείται ότι θα συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση των θεμάτων που μας απασχολούν πριν προβούμε στην ανάλυση των επιμέρους κατηγοριών των επικίνδυνων δραστών που μας ενδιαφέρουν κυρίως ήτοι τους καθ' ἑξῆς και τους ψυχικά ασθενείς.

Ο ελληνικός ΠΚ, ακολουθώντας ένα ιδιόμορφο δυαδικό σύστημα, επιτρέπει την επιβολή ποινών αλλά και/ή μέτρων ασφαλείας⁵⁴¹. Προβλέπονται μέτρα αναπληρωματικά⁵⁴² ή συμπληρωματικά - επιβάλλεται σωρευτικά και μέτρο ασφαλείας και ποινή- της ποινής⁵⁴³⁵⁴⁴. Μπορούν δε να διακριθούν

⁵⁴⁰ Μεταξύ άλλων *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 183, όπου αναφέρεται η μη συμβατότητα της ποινής με την αρχή της αναλογικότητας και της ενοχής. Βλ. βέβαια και *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.51 επ., ο οποίος υποστηρίζει ότι η επιβολή αόριστης κάθειρξης μπορεί να συμβιβαστεί με την ατομική ελευθερία, εφόσον υπάρχουν οι κατάλληλες εγγυήσεις όπως π.χ. η επιβολή δια δικαστικής απόφασης, η τήρηση των προϋποθέσεων που τάσσει ο νόμος, το να λαμβάνει χώρα εφόσον υπάρχει έγκλημα ορισμένης βαρύτητας και προγενέστερη καταδίκη και να συνδυάζονται όλα αυτά με την ύπαρξη συγκεκριμένων ιδιοτήτων στην προσωπικότητα του δράστη. Θεωρεί λοιπόν τις ιδιόμορφες ποινές του ΠΚ καθόλα συμβατές με την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου, ειδικά από τη στιγμή που καθορίζεται και ελάχιστο όριο στην ποινή μετά το οποίο δύναται ο κρατούμενος να απολυθεί. Από την άλλη πλευρά η θέσπιση ανωτάτου ορίου θεωρείται από τον ως άνω συγγραφέα ως ένας υπαρκτός κίνδυνος για την κοινωνία καθώς δίνει την ευκαιρία ακόμα και σε καθόλα επικίνδυνα άτομα να επιστρέψουν σε αυτή (σελ 54). Κατά τη *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 59, από την άλλη πλευρά, η αοριστία ως προς ανώτατο όριο την καθιστά αντικείμενο κριτικής καθώς είναι ανοιχτό -και πιο πιθανό κατά τη γνώμη της γράφουσας- στην περίπτωση αυτή το ενδεχόμενο αυθαιρεσιών εκ μέρους των αρχών και είναι έκδηλη η ανισότητα της μεταχείρισης μεταξύ των δραστών.

⁵⁴¹ *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.40.

⁵⁴² Για τη διάκριση αυτή βλ. μεταξύ άλλων *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικό Δίκαιο, τ. β', ο.π., σ.72, *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική ο.π., σ.87. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναπληρωματικού της ποινής μέτρου ασφαλείας αποτελεί το άρθρο 69.

⁵⁴³ Τα συμπληρωματικά μέτρα από την άλλη πλευρά διακρίνονται σε στερητικά και περιοριστικά της ελευθερίας. Στα στερητικά της ελευθερίας μέτρα εντάσσονται τα αναφερόμενα στα άρθρα 71-72 ενώ στα περιοριστικά μέτρα αυτά των άρθρων 73-74. Για τη διάκριση μεταξύ άλλων *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., 958. Και οι δύο αυτές κατηγορίες εκτελούνται μετά την λήξη της επιβαλλόμενης ποινής. Σημειώνεται δε ότι η επιβολή των μέτρων αυτών βασίζεται στη διάγνωση μίας αυξημένης επικινδυνότητας στο πρόσωπο του δράστη, η οποία δύναται να προκύπτει εκ της ψυχικής του ασθένειας, της ἑξης προς ουσίες ή συγκεκριμένων ιδιοτήτων της προσωπικότητάς του (*Αναγνωστόπουλος Η.*, «Επικίνδυνου», ο.π., σελ 779).

⁵⁴⁴ Ειδικά ως προς τα συμπληρωματικά μέτρα ασφαλείας αναφέρεται ως έντονος ο προβληματισμός σχετικά με τη χρονική προτεραιότητα που πρέπει να ακολουθηθεί. Καμία λύση εν προκειμένω δεν κρίνεται ως επαρκής καθώς και οι δύο

και σε αμιγή μέτρα ασφαλείας και σε ασφαλιστικά μέτρα θεραπείας⁵⁴⁵ καθώς και σε επανορθωτικά ή βελτιωτικά και εξασφαλιστικά⁵⁴⁶.

Ξεκινώντας με τη διάταξη του άρθρου 71 ΠΚ, η εισαγωγή των αλκοολικών⁵⁴⁷ και τοξικομανών δραστών σε θεραπευτικό κατάστημα, αποτελεί μέτρο συμπληρωματικό της ποινής και στερητικό της ελευθερίας επιβαλλόμενο δυνητικά από το δικαστήριο⁵⁴⁸ και το οποίο εκτίεται μετά την απότιση της επιβαλλόμενης ποινής. Σημειώνεται δε ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου παρά την αναφορά της σε δύο κατηγορίες δραστών, έχει περιοριστεί σήμερα αποκλειστικά στα πλαίσια των αλκοολικών δραστών, μιας και οι ειδικότερες διατάξεις του ν. περί ναρκωτικών εφαρμόζονται στους αναφερόμενους στο άρθρο τοξικομανείς⁵⁴⁹.

Σχετικά με την κατηγορία των αλκοολικών αξίζει να σημειωθούν τα εξής. Θεωρείται από το νομοθέτη ότι η ύπαρξη της έξεως προς το αλκοόλ συνάδει με την ροπή προς την τέλεση εγκλημάτων, καθώς η κατάσταση αυτή φαίνεται να επιφέρει μόνιμες αλλοιώσεις στον οργανισμό και την προσωπικότητα του ατόμου⁵⁵⁰. Οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του άρθρου 71 είναι: η τέλεση

πιθανότητες παρουσιάζουν μειονεκτήματα. Από τη μία πλευρά, στην περίπτωση που προηγηθεί η έκτιση της ποινής, εμφανίζεται ο κίνδυνος να χειροτερεύσει η ψυχική κατάσταση του ατόμου καθιστώντας την μετέπειτα θεραπεία του ήδη αποτυχημένη. Στην αντίστροφη δε περίπτωση, η τυχόν επιτευχθείσα από την έκτιση της ποινής βελτίωση του δράστη μπορεί να εξαφανιστεί από τη μεταγενέστερη εκτέλεση του μέτρου ασφαλείας. Για την προβληματική αυτή βλ. μεταξύ άλλων *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.74, *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.119, *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.77, *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., 955. Βλ. και *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικά, ο.π., σ.52, *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.148, *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιο, ο.π., σ.210-1 και 217 και *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.109, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι σε ορισμένες περιπτώσεις θα έπρεπε να προηγείται το μέτρο ασφαλείας ούτως ο δράστης απεξαρτηθεί πριν την έκτιση της ποινής του. Άποψη της γράφουσας αποτελεί το να δίδεται άμεση προτεραιότητα στο θεραπευτικό μέτρο ή την αποτοξίνωσης καθώς το αντίθετο αποτελεί ουσιαστικά μαρτύριο για το δράστη. Εν συνεχεία προβληματισμούς δημιουργεί και το γεγονός ότι η τέλεση μίας και μόνο πράξης επιφέρει την επιβολή διπλής κύρωσης -ήτοι μίας ποινής και ακολούθως ενός μέτρου ασφαλείας-. Βλ. επ' αυτού *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.836. Περί της παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας στις περιπτώσεις που μετά την ποινή επιβάλλεται και μέτρο ασφαλείας βλ. *Streng F.*, ο.π., σ. 626.

⁵⁴⁵ Όπως η διάκριση αυτή αναφέρεται σε ΓνωμΕισΑΠ 9/1992. Ως αμιγή μέτρα ασφαλείας θεωρούνται όσα κατατείνουν απλώς στην προφύλαξη του κοινωνικού συνόλου από τον κίνδυνο που ενέχει η προσωπικότητα του δράστη ενώ ασφαλιστικά μέτρα θεραπείας, νοούνται αυτά συνιστούν συγχρόνως προστατευτική υπέρ του δράστη εκδήλωση της Πολιτείας με στόχο την αποθεραπεία του.

⁵⁴⁶ *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.40-41. Για βελτιωτικά (π.χ. 72 ΠΚ) και προφυλακτικά μέτρα (73 ΠΚ) διακρίνει από την άλλη πλευρά ο *Κωστάρας Α.*, ο.π., σ.209-210.

⁵⁴⁷ Σημειώνεται ότι οι αλκοολικοί αποτελούν μία από τις κατηγορίες στις οποίες κατά το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ δύναται να επιβληθεί στερητικό της ελευθερίας μέτρο ανεξαρτησίας της τέλεσης εγκλήματος, ούτως ώστε αποφευχθεί η επικίνδυνη συμπεριφορά του ατόμου μετά την κατανάλωση αλκοόλ. Για την μεταχείριση που επιφυλάσσεται στους εν λόγω δράστες ιστορικά βλ. *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.146 επ.

⁵⁴⁸ Οπότε και πρέπει ο δικαστής να αιτιολογεί ειδικά και εμπεριστατωμένα την επιλογή του περί επιβολής του μέτρου αυτού. Βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 140.

⁵⁴⁹ *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.70, *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.972 και *Χαραλαμπίδης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.523. Για τη σχέση που φαίνεται να ενυπάρχει μεταξύ της κατάχρησης ναρκωτικών και της εγκληματικότητας βλ. *Παρασκευόπουλος Ν.*, Ποινική μεταχείριση προσώπων εξαρτημένων από ναρκωτικά και ήδη κρατουμένων, ΠοινΧρ 2009, σ.849 επ.

⁵⁵⁰ *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.143 επ., ο οποίος διερευνά και τη σχέση μεταξύ των ιδιοτήτων αυτών και της εγκληματικότητας και *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.217. Η αναφορά της χρήσης αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών ως

εγκλήματος όχι ασήμαντης βαρύτητας, η σύνδεση του εν λόγω εγκλήματος με την κατάχρηση οιοπνεύματος και η κατάφαση της ιδιότητας του προσώπου ως κانونτα καθ' έξη κατάχρηση οιοπνευματωδών ποτών⁵⁵¹⁵⁵². Παρότι λοιπόν η επικινδυνότητα δεν αποτελεί όπως βλέπουμε προϋπόθεση για τη επιβολή του εν λόγω μέτρου, εντούτοις φαίνεται να είναι ο καθοριστικός προς τούτο παράγοντας⁵⁵³. Η διάρκειά του μέτρου είναι σχετικά αόριστη, μη δυνάμενη ωστόσο να ξεπεράσει τα 2 έτη ενώ η απόλυση των εν λόγω κρατουμένων γίνεται, τέλος, δίχως να είναι απαραίτητη η επιβολή όρων⁵⁵⁴.

Προχωρώντας στη ρύθμιση της μεταχείρισης των χρηστών ναρκωτικών-τοξικομανών, αρχικά η μεταχείριση που επιφυλασσόταν στους εν λόγω δράστες προβλεπόταν στο άρ. 12 παρ.2 Ν.1729/87⁵⁵⁵ και επρόκειτο για ένα είναι μέτρο ασφαλείας -ασφαλιστικό μέτρο θεραπείας- του οποίου η φύση είναι ανάλογη αυτή του άρθρου 71ΠΚ⁵⁵⁶. Εν συνεχεία αντικαταστάθηκε η εν λόγω διαδικασία στα πλαίσια του Νέου Κώδικα Ναρκωτικών -ν. 4139/2013- και πλέον εφαρμόζονται άρθρα 21,29 και 30 επ. του εν λόγω νόμου⁵⁵⁷. Η διάγνωση δε, της εξάρτησης προς τα ναρκωτικά βασίζεται σε κοινωνική, ψυχολογική και ιατρική εξέταση ενώ η κατάφασή της εκφράζεται πρακτικά με την επιβολή μειωμένης ποινής είτε ακόμα και την πλήρη ατιμωρησία του δράστη. Η παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος ως περιοριστικός όρος κατά την προδικασία ή ως λόγος αναστολής της εκτέλεσης της ποινής μετέπειτα, καθώς και η εισαγωγή σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάσταση κράτησης ή σε κατάσταση κράτησης ή σε τμήμα αυτού στο οποίο λειτουργεί τέτοιο πρόγραμμα κατά την έκτιση

σπουδαίες αφορμές για την τέλεση εγκλημάτων αναφέρεται και σε *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.90-98. Για τη σχέση του αλκοολισμού με την τέλεση εγκλημάτων και την ύπαρξη ροπής βλ. τέλος και *Lombroso C.*, ο.π., τ. α', σ.28 και τ. β', σ.40 και 86.

⁵⁵¹ Καθ' έξη κατάχρηση θεωρείται ότι υπάρχει όταν το άτομο έχει αναπτύξει τέτοια ροπή προς την κατανάλωση αλκοόλ, ώστε να μην είναι δυνατή η αντίστασή του προς αυτό (*Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 140). Σημειώνεται ότι για την εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου, η έξη προς το αλκοόλ απαιτείται να μην έχει οδηγήσει το δράστη σε κατάσταση πλήρους ανικανότητας προς καταλογισμό καθώς σε αυτή την περίπτωση εφαρμόζεται το άρθρο 69 ΠΚ (*Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.143 επ *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.972).

⁵⁵² Σημειώνεται ότι η σύνδεση της συγκεκριμένης πράξης με την κατάχρηση αλκοόλ δεν απαιτείται να είναι αιτιώδης (*Χαραλαμπίδης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.523) ενώ αρκεί να αποτελεί έναν εκ των παραγόντων που κατέστησαν το δράστη επιρρεπή (*Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.973).

⁵⁵³ Λόγω της συστηματικής του ένταξης στο κεφάλαιο των μέτρων ασφαλείας πρέπει να γίνει δεκτή και η προϋπόθεση της επικινδυνότητας του δράστη, η οποία προκύπτει από την κατάχρηση του αλκοόλ και για αυτό το λόγο ανακύπτει και η ανάγκη θεραπείας (*Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 140)

⁵⁵⁴ *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.219

⁵⁵⁵ Σχετικά με τη μεταχείριση των τοξικομανών σε αυτά τα πλαίσια βλ. *Αναγνωστόπουλος Η.*, «Επικίνδυνον», ο.π., σ.774 επ.

⁵⁵⁶ ΓνωμΕισΑΠ 9/1992

⁵⁵⁷ *Θεολόγη Β.*, ο.π., σ.817, όπου αναφέρεται ότι η ειδική μεταχείριση που του επιφυλάσσεται προσιδιάζει σε αυτή των ασθενών και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 141

της ποινής⁵⁵⁸, η απόλυση του κρατουμένου -ακόμα και αν δεν πληρούνται οι όροι του 105 ΠΚ- εφόσον αυτός ολοκληρώσει με επιτυχία το πρόγραμμα απεξάρτησης αποτελούν ορισμένες από τις εκφάνσεις αυτές.

Συνεχίζοντας με την παραπομπή σε κατάσταση κράτησης (άρθρο 72), παρατηρείται ότι αποτελεί συμπληρωματικό της ποινής και στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας⁵⁵⁹, το οποίο επιβάλλεται εφόσον η δυνατότητα αυτή προβλέπεται ρητά στην οικεία διάταξη του τελεσθέντος εγκλήματος⁵⁶⁰ και δη πλημμελήματος⁵⁶¹. Εφόσον ο δράστης προχωρήσει στην τέλεση ενός από αυτά τα εγκλήματα, εξετάζεται ακολούθως αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 72, ενώ αν αυτές καταφαθούν είναι στις περισσότερες των περιπτώσεων δυνατή μόνο η επιβολή του μέτρου από το δικαστήριο. Καθίσταται δε υποχρεωτική όταν ο εν λόγω δράστης τυχαίνει να είναι υπότροπος⁵⁶². Συνήθως η εφαρμογή τους λαμβάνει χώρα στις περιπτώσεις που επιβάλλονται βραχυχρόνιες ποινές, οι οποίες κρίνονται ως μη επαρκής για τη διαπαιδαγώγηση του δράστη⁵⁶³. Σκοπό της διάταξης αποτελεί η απαλλαγή του δράστη από τα χαρακτηριστικά της φυγοπονίας και της ροπής προς τον άτακτο βίο, τα οποία κρίνονται ως επικίνδυνα για το κοινωνικό σύνολο χαρακτηριστικά⁵⁶⁴ και μέσω της αποβολής των στοιχείων αυτών θεωρείται ότι αποτρέπεται και η μελλοντική τέλεση εγκλημάτων από το δράστη⁵⁶⁵. Η σχετικά αόριστη διάρκειά του καθορίζεται στο χρονικό πλαίσιο από 1 έως 5 έτη και μετά τη συμπλήρωση του ελαχίστου ορίου του 1 έτους, ελέγχεται περιοδικά η ανάγκη

⁵⁵⁸ Σημειώνεται ότι ο χρόνος αυτός λογίζεται ως χρόνος έκτισης της επιβαλλόμενης ποινής εν αντιθέσει με τα όσα ισχύουν στα πλαίσια της επιβολής μέτρων ασφαλείας γενικά, όπου αυτός δεν αφαιρείται μετέπειτα από το χρόνο της επιβαλλόμενης ποινής.

⁵⁵⁹ Για την εφαρμογή του μέτρου κατά το παρελθόν βλ. *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 109.

⁵⁶⁰ Βλ. και *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.175-6 και 196, σχετικά με το ότι η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας πρέπει να λαμβάνει χώρα σε περιπτώσεις τέλεσης συγκεκριμένων εγκλημάτων, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται ο τρόπος με τον οποίο επελέγησαν τα εγκλήματα αυτά. Παρατηρείται τότε ότι οι περιπτώσεις στις οποίες τυποποιείται η εν λόγω προϋπόθεση φαίνεται να αποτελούν κατά το νομοθέτη “κλασικές” εκδηλώσεις φυγοπονίας και σχετίζονται κυρίως με εγκλήματα στρεφόμενα κατά της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, το γεγονός ότι πολλά από τα εγκλήματα στα οποία είναι δυνατή η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας αποτελούν επίσης και εγκλήματα στα οποία τυποποιείται η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος -κλοπή, απάτη, εκβίαση, αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος, επαιτεία-. Η οικονομική φύση των εγκλημάτων αυτών εμφανίζεται ως λογικό να αποτελεί τη βάση για την παραπομπή σε κατάσταση εργασίας, καθώς καταδεικνύει την προσπάθεια βιοπορισμού με άλλα μέσα πλην της δουλειάς, αναδεικνύοντας με κάποιο τρόπο τη φυγοπονία του δράστη. Το ίδιο δεν μπορεί να λεχθεί ωστόσο και στην περίπτωση της συνήθειας, όπου οι περιπτώσεις που επιλέγονται από το νομοθέτη δε φαίνεται να ακολουθούν κάποιο κριτήριο. Ίσως λοιπόν αυτή και αυτή η σύμπτωση των εγκλημάτων να αποτελεί ακόμη ένα σημάδι της σύνδεσης της επικινδυνότητας του δράστη με την τυποποίηση του κατά συνήθεια εγκλήματος.

⁵⁶¹ *Χαραλαμπίκης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.524

⁵⁶² Βλ. *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.221, όπου αναφέρεται ότι η υποχρέωση επιβολής του μέτρου προκύπτει εκ του γεγονότος ότι κρίνεται ως υπερεπικίνδυνος.

⁵⁶³ *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικό Δίκαιο, τ. β', σ.112

⁵⁶⁴ *Τζαννιτής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.976 και *Χαραλαμπίκης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.524

⁵⁶⁵ *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.82. Βλ. και *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.220, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο παρασιτικός βίος φυγόπονων και ρεπόντων προς τον άτακτο βίο επικίνδυνων δραστών, παρέχει το δικαίωμα επιβολής εγκληματοπροληπτικών μέτρων μιας και θεωρούνται πιο επιρρεπείς στην τέλεση εγκλημάτων.

εξακολούθησης του μέτρου από το δικαστήριο Πλημμελειοδικών. Σημειώνεται τέλος ότι η εν λόγω διάταξη θεωρείται ως αμφίβολης συνταγματικότητας μετά την απαγόρευση της αναγκαστικής εργασίας⁵⁶⁶.

Η απαγόρευση διαμονής κατά το άρθρο 73, αποτελεί ακολούθως περιοριστικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας⁵⁶⁷, το οποίο επιβάλλεται λόγω του κινδύνου που θεωρείται ότι αποτελεί για τη δημόσια τάξη η παραμονή ενός συγκεκριμένου δράστη σε ορισμένο τόπο⁵⁶⁸. Είναι δυνατή τέλος η επιβολή του τόσο στην περίπτωση τέλεσης πλημμελήματος όσο και κακουργήματος⁵⁶⁹.

Όσον αφορά το μέτρο της δικαστικής απέλασης (άρθρο 74ΠΚ), χαρακτηρίζεται ως μέτρο ασφαλείας⁵⁷⁰ περιοριστικό της ελευθερίας, συμπληρωματικό της ποινής και η επιβολή του είναι δυνατή για το δικαστή⁵⁷¹ ενώ λαμβάνει χώρα μετά από την ολοσχερή έκτιση των υπολοίπων επιβαλλόμενων κυρώσεων. Ο σκοπός της συνίσταται στην απομάκρυνση του ατόμου από την επικράτεια, λόγω της επικινδυνότητας που παρουσιάζει η αντικοινωνική διάθεση του αλλοδαπού για την ελληνική έννομη τάξη⁵⁷². Δύναται δε να σφευδί η επιβολή του τόσο με στερητική της ελευθερίας ποινή όσο και με άλλα μέτρα ασφαλείας, όπως τα προβλεπόμενα στα άρθρα 71 και 72⁵⁷³ αλλά και να επιβληθεί σε περίπτωση αθώωσης του εν λόγω δράστη με ταυτόχρονη επιβολή του μέτρου της φύλαξης του⁵⁷⁴. Στην περίπτωση δε που είναι αδύνατη κατά το χρόνο απόλυσης του

⁵⁶⁶ Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.106.

⁵⁶⁷ Καρράς Α., ο.π., σ.369. Για το μέτρο γενικά βλ. Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.175.

⁵⁶⁸ Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, σ.84, Κατσαντώνης Α., Ποινικό Δίκαιο, τ. β', σ.113.

⁵⁶⁹ Χαράλαμπάκης Α., Επιτομή, ο.π., σ.525, όπου και αναφέρεται ότι σε περίπτωση επιβολής ποινής φυλακίσεως το εν λόγω μέτρο μπορεί να διαταχθεί μόνο στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που το ορίζει ρητά ο νόμος.

⁵⁷⁰ Σημειώνεται ότι η ΓνωμΕισΑΠ 7/2001 αναφέρεται στην απέλαση είτε με τη μορφή της παρεπόμενη ποινή είτε ως μέτρο ασφαλείας αναδεικνύοντας και τον υπάρχοντα προβληματισμό σχετικά με τη φύση της κύρωσης. Περί της διπλής αυτής φύσης βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 148. Την άποψη ότι πρόκειται περί παρεπόμενης ποινής λόγω του άκρως επαχθούς χαρακτήρα της υποστηρίζει και ο Φυτράκης Ε., Περιμένοντας την απέλαση: το αρ. 74§4 ΠΚ, ΠοινΧρ 2001, σ.585 επ.

⁵⁷¹ Σιδέρης Δ., Διοικητική και δικαστική απέλαση αλλοδαπών και πολιτικών προσφύγων, ΠοινΧρ 1997, σ.1233 επ.

⁵⁷² Εφόσον λοιπόν κριθεί ότι η παραμονή του στη χώρα δε συνάδει με τους όρους της κοινωνικής συμβίωσης, συμπέρασμα προερχόμενο από το είδος του εγκλήματος, τις ειδικές συνθήκες τέλεσης, την εν γένει συμπεριφορά του, το χρόνο παραμονής στη χώρα, το βαθμό κατά τον οποίο έχει ενταχθεί κοκ, τότε κρίνεται ως επικίνδυνος, λόγω της παρούσας και σοβαρής απειλής που συνιστά για τη δημόσια τάξη και πρέπει να απομακρυνθεί (Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 148 και 150). Βλ. και ΓνωμΕισΑΠ 9/1979 σύμφωνα με την οποία υποστηρίζεται ότι στα πλαίσια του ν. 410/1976 η επικινδυνότητα των αλλοδαπών δραστών εγκλημάτων σχετικών με τα ναρκωτικά τεκμαιρόταν στο ν. 410/1976 και για αυτό το λόγο η απέλαση σε αυτές τις περιπτώσεις ήταν υποχρεωτική. Το ίδιο φαίνεται να συνέβαινε ακολούθως και στα πλαίσια του ν. 1729/1987 (Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ.). Για την στάση που κρατάει το ΕΔΔΑ και ΔΕΚ απέναντι στο μέτρο της απέλασης βλ. Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.124 επ.

⁵⁷³ Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ.

⁵⁷⁴ Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ. και ΜΟΕ 46/1994. Σημειώνεται ότι στις περιπτώσεις εφαρμογής του άρθρου 69, για την απέλαση του εν λόγω δράστη δεν χρειάζεται να συντρέχουν οι κανονικές προϋποθέσεις που τάσσει το άρθρο 74 (Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 139) και εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών να προβούν στην αντικατάσταση των επιβαλλόμενων μέτρων με αυτό της απέλασης (74 παρ. 2), οπότε και εκτελείται αμέσως. Η απόφαση περί μη αντικατάστασης και εμμονής στο μέτρο της φύλαξης δύναται να στηρίζεται τότε στην επικινδυνότητα του δράστη και στην ανάγκη εξασφάλισης της κοινωνίας, η οποία δε θεωρείται ως δυνατή στην περίπτωση

δράστη η εκτέλεση της απέλασής του, συνεχίζει να κρατείται στη φυλακή έως ότου καταστεί εφικτή⁵⁷⁵.

Τέλος, ως προς το μέτρο της δήμευσης (άρθρο 76) αναφέρεται ότι αποτελεί τη μοναδική περίπτωση που κατά τον ΠΚ προβλέπεται επιβολή μέτρου ασφαλείας κατά περιουσιακών αγαθών. Ο κίνδυνος που απορρέει είτε εκ της ίδιας της συστάσεως του αντικειμένου είτε από την εγκληματική διάθεση και την επικινδυνότητα των κατόχων τους και η επακόλουθη επικινδυνότητα που παρουσιάζει το αντικείμενο για τη δημόσια ασφάλεια, αποτελούν τους λόγους για την επιβολή του⁵⁷⁶.

3. Κατηγορίες ‘επικίνδυνων δραστών’

Οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, το άτομο που τις επιδεικνύει καθώς και η ομάδα- τάξη στην οποία βρίσκεται⁵⁷⁷, καθίσταται πιο πιθανόν να χαρακτηριστούν-στιγματιστούν ως επικίνδυνες για την κοινωνία όσο περισσότερο απομακρύνονται από το πρότυπο του φυσιολογικού, γεγονός που οδηγεί και στην κατηγοριοποίησή τους ως τέτοιες στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου⁵⁷⁸. Τα αρνητικά

που απελαθεί ο δράστης, ενώ από την άλλη πλευρά η απόφαση περί αντικατάστασης δύναται να στηριχθεί στο γεγονός ότι και στη χώρα εκείνη υπάρχουν ανάλογα θεραπευτικά καταστήματα όπου θα τύχει της κατάλληλης αγωγής με την ηθική και υλική μάλιστα συμπαράσταση της οικογενείας του (ΤριμΠλημΣυρ 44/1993)

⁵⁷⁵ Η κράτηση ήταν παλαιότερα αόριστης διάρκειας, το άρθρο 74§4 ορίζει ωστόσο πλέον ανώτατο όριο μετά την επέλευση του οποίου το άτομο αναγκαστικά απολύεται υπό όρους (*Φυτράκης Ε.*, Περιμένοντας, ο.π., σ.585 επ.)

⁵⁷⁶ Για την προβληματική της δήμευσης και την ενδεχόμενη σύνδεση με την επικινδυνότητα του δράστη βλ. *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η δήμευση, ο.π., σ.401 επ., *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικό Δίκαιο, τ. β', σ.114 επ., *Παύλου Σ.*, Η δήμευση οχημάτων μεθυσμένων οδηγών, ΠοινΧρ1997, σ.937 επ. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα υποστηριχθέντα σε *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' ἑξίν, ο.π., σ. 66, ο οποίος αναφέρει ότι η δήμευση των αντικειμένων συντελούν στην «*επίσχεση της προς το έγκλημα ροπής*».

⁵⁷⁷ Περί της έννοιας της επικινδυνότητας της τάξης βλ. *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1318 υποσημ. 36.

⁵⁷⁸ *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 100, ο οποίος αναφέρει ότι οι τύποι της εμπειρίας πρέπει να χρησιμοποιούνται για την απόθεση του νομικού στίγματος σε ορισμένες κατηγορίες ατόμων. Ο *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1343, επίσης αναφέρει ότι λόγω της φύσης της επικινδυνότητας εναπόκειται στην ίδια την κοινωνία να επιλέξει ποιοι κίνδυνοι πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω της χρήσης του Ποινικού Δικαίου. Λόγο περί της στοχοποίησης συγκεκριμένων ομάδων δραστών και την επιλεκτική λειτουργία της δικαιοσύνης κάνει και ο *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η κοινωνική επίδραση, ο.π, σ.9. Ο *Παπαθεοδώρου Θ.*, ο.π., σ. 740 αναφέρεται ακολούθως στην τάση του νομοθέτη να προχωρά σε συμβολικές ποινικοποιήσεις και να «*τυποποιεί ποινικά κοινωνικές αντιδράσεις*». Ο *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ., θεωρεί πως η ποινική αντιμετώπιση συγκεκριμένων δραστών εξυπηρετεί πρακτικές πολιτικής σκοπιμότητας και λειτουργεί ως placebo για την καταπολέμηση της ανασφάλειας του κοινωνικού συνόλου. Βλ. και *Κονταξής Θ.*, Κοινωνική, ο.π., σ. 1142, όπου γίνεται λόγος και για την ακόλουθη βαρύτερη τιμώρηση εκ μέρους των δικαστών ατόμων που έχουν διαπράξει συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως π.χ σχετικά με τα ναρκωτικά, λόγω των δυνατών προκαταλήψεων και των κοινωνικών προτύπων. Η ίδια άλλωστε τακτική φαίνεται να ακολουθείται και γενικότερα στα πλαίσια του δικαίου και της απαξίας συγκεκριμένων συμπεριφορών (*Πανούσης Γ.*, Ο ρόλος, ο.π., σ. 209). Την άποψη αυτή στηρίζει και ο *Καρανίκας Δ.*, *Εγχειρίδιον*, ο.π., σ.189 και 191 ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά, ότι η κατηγοριοποίηση των επικίνδυνων εγκληματιών σχηματίζεται κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο χαρακτηρίζεται και μία πράξη ως έγκλημα, βάσει δηλαδή της αντικοινωνικότητας της εν λόγω συμπεριφοράς και την τυποποίηση των κατηγοριών που παρουσιάζουν αυτή τη συμπεριφορά, βασιζόμενη πάντα στην επικρατούσα στην κοινωνία άποψη. Πρβλ. και *Ρουμελιώτης Μ.*, ο.π., σ.723, όπου αναφέρεται ότι ο δικαστής αποδίδει απλά τη δικαιοσύνη που έχει ήδη κρίνει ο λαός ότι πρέπει να αποδοθεί.

κοινωνικά στερεότυπα που έχουν παγιωθεί σχετικά με τη φύση του εγκλήματος και του εγκληματία που πρέπει να φοβόμαστε φαίνεται να παίζουν μεγάλο ρόλο σε αυτή την κατηγοριοποίηση⁵⁷⁹.

Σχηματίζονται λοιπόν διαχρονικά ορισμένες κατηγορίες εγκληματιών κατά των οποίων η αντιμετώπιση εμφανίζεται δικαιολογημένα διαφοροποιημένη⁵⁸⁰. Οι κατηγορίες αυτές αλλάζουν ανάλογα με το χρόνο, τον τόπο και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες - και τους στόχους που αυτές αντίστοιχα υποδεικνύουν για την αντιμετώπιση των εγκληματιών⁵⁸¹, με κάποιες εκ των κατηγοριών αυτών, παρά τις αλλαγές των συνθηκών, να παραμένουν ωστόσο σταθερές⁵⁸². Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τόσο οι ψυχικά ασθενείς όσο και οι καθ' ἑξῆς εγκληματίες, οι οποίοι τεκμαίρονται συνεχώς ως αποτελούντες μείζονα κίνδυνο για την κοινωνία⁵⁸³ λόγω κυρίως των ψυχικών και κοινωνικών διαταραχών που φέρουν και της θεώρησης ότι οι ιδιότητες αυτές ευθύνονται για ένα μεγάλο μέρος των εγκλημάτων που τελούνται⁵⁸⁴.

Τεκμήριο επικινδυνότητας υπάρχει εν πρώτοις στις περιπτώσεις των ατόμων που παρουσιάζουν ψυχικές ασθένειες⁵⁸⁵. Τότε, η τέλεση του εγκλήματος αποτελεί απλώς «εκδήλωσιν της επικινδύνου προσωπικότητος του δράστου», δίνοντας με αυτόν τον τρόπο το δικαίωμα στο κράτος να παρέμβει τόσο προληπτικά -με διοικητικά μέτρα- όσο και κατασταλτικά, για την επίτευξη της προστασίας της

⁵⁷⁹ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ.28 υποσημ. 122 και Φυτράκης Φ., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.694-5. Περί του ρόλου των στερεοτύπων, τα οποία σχηματίζονται με βάση τις εκάστοτε κυρίαρχες πολιτικά ιδεολογίες βλ. και Πανούσης Γ., Ο ρόλος, ο.π., σ. 516

⁵⁸⁰ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, I και ειδικά υποσημ. 245.

⁵⁸¹ Μεταξύ άλλων Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1310 και υποσημ. 14.

⁵⁸² Παρά το ευμετάβλητο της έννοιας παρατηρείται ότι οι περισσότερες εξ αυτών των κατηγοριών παραμένουν σταθερές διαχρονικά (Περγιάδης Α., ο.π., σ. 173 και 176 και Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 32-3).

⁵⁸³ Βλ. επ' αυτού Αλεξιάδης Σ., ο.π., σ. 138, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, σ.60 και 275, ο οποίος αναφερόμενος στους ψυχικά ασθενείς τους χαρακτηρίζει ως το κλασικότερο παράδειγμα προεγκληματικής επικινδυνότητας και αναφέρει πως το τεκμήριο της επικινδυνότητάς τους έχει καθιερωθεί ήδη από το 1905, Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 57, όπου υποστηρίζεται ότι η επικινδυνότητα της ἑξέως έχει γίνει αποδεκτή ήδη από την Αρχαία Ρώμη, Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ' ἡμῖν δικαστική, ο.π., σ.427, ο οποίος επίσης παραθέτει το γεγονός ότι για τους υπότροπους-καθ' ἑξῆς και για τους ψυχικά ασθενών τεκμήριο επικινδυνότητας υπάρχει από το 1902, όταν και τυποποιήθηκαν ως ιδιαίτερη κατηγορία επικινδύνων δραστών στη Νορβηγία, Καρανίκας Α., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.214, και Τούση Α.-Γεωργίου Α., ο.π., σ.284, όπου υποστηρίζεται ότι οι καθ' ἑξῆς και οι κατ' ἐπάγγελμα δράστες αποτελούν τις σπουδαιότερες κατηγορίες επικινδύνων δραστών, Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνο, ο.π., σ.21-22. Σημειώνεται δε, ότι ήδη από το σχέδιο του ελληνικού ΠΚ του 1924 προβλέπεται η επιβολή αόριστης διάρκειας μέτρων ασφαλείας για τους καθ' ἑξῆς (68-69) και τους ανίκανους για καταλογισμό (84) (Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδικη, ο.π., σ.19). Οι δύο αυτές κατηγορίες, όπως αναλύεται και κατωτέρω, φαίνεται τέλος να αλληλεπιδρούν διαρκώς μεταξύ τους, με τους καθ' ἑξῆς εγκληματίες να μην έχουν απλά τόσο «έντονον ψυχικὴν ανωμαλίαν» για να υποβληθούν στα μέτρα που προβλέπονται για τους ψυχικά ασθενείς (Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 62).

⁵⁸⁴ Βλ. και Roxin C., ο.π., σ.707.

⁵⁸⁵ Για την αντιμετώπιση των ψυχικά ασθενών στα πλαίσια του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης διαχρονικά βλ. Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνο, ο.π., σ.58-62 και Τσαλίκολου Φ., Ο μύθος, ο.π., σελ.42 επ. Σημειώνεται ότι, η αντίθεση του ατόμου με τις κυρίαρχες ηθικές, πολιτικές και κοινωνικές αξίες δεν μπορεί να επισύρει την κατάφαση της ύπαρξης ψυχικής ασθένειας από μόνη της (Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική έκθεση, Αυτεπάγγελτη έρευνα του Συνηγόρου του Πολίτη για την Ακούσια Νοσηλεία Ψυχικά ασθενών, 2007, σ.8).

κοινωνίας⁵⁸⁶. Η αντίληψη αυτή σχετίζεται άμεσα με το επικρατούν στερεότυπο του επικίνδунου-ψυχοσθενή-δράστη⁵⁸⁷, ο οποίος αντιμετωπίζεται ως κάτι το διαφορετικό που πρέπει να απομακρυνθεί από την κοινωνία⁵⁸⁸.

Ανευρίσκονται λοιπόν στα πλαίσια του ΠΚ διατάξεις—οι οποίες τονίζεται ότι μέχρι σήμερα δεν έχουν υποστεί καμία αλλαγή— οι οποίες επιβάλλουν διαφορετική μεταχείριση στους ψυχικά ασθενείς, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των άρθρων 38 επ. και 69 επ.⁵⁸⁹. Ο νομοθέτης φαίνεται τότε να ξεκινά από τη βαρύτητα της πράξης, ούτως ώστε να μπορέσει να εκτιμήσει το κατά πόσο ο δράστης είναι και επικίνδυνος⁵⁹⁰, η οποία σε συνδυασμό με τον γενικότερο τρόπο τέλεσης και την ύπαρξη της ψυχικής ασθένειας προσδίδουν και στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας σχεδόν αυτόματα τον χαρακτηρισμό του επικίνδυνου⁵⁹¹. Εφόσον γίνει δεκτό ότι ο δράστης είναι και επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, η αντιμετώπισή του ατόμου από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης διαφοροποιείται και η επιβαλλόμενη κύρωση λαμβάνει τη μορφή είτε του μέτρου ασφαλείας είτε της ιδιόζουσας ποινής, περιπτώσεις δηλαδή που χαρακτηρίζονται από τη —σχετικά— αόριστη διάρκειά τους

Κρίνεται χρήσιμη η σε αυτό το σημείο αναφορά της στάσης που έχει κρατήσει το ΕΔΔΑ σχετικά με την μεταχείριση των ψυχικά ασθενών, ούτως ώστε καταδειχθεί το γεγονός ότι οι εσωτερικές ρυθμίσεις φαίνεται να αποκλίνουν δραματικά όχι μόνο των επιταγών του Συντάγματος αλλά και της

⁵⁸⁶ Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ' ημίν δικαστική, ο.π., σ.426)

⁵⁸⁷ Λιάκος Α., ο.π., σ. 91, Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.8, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, σ.965, Τσαλίκολου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.19-20. Για το πώς καθιερώθηκε το στερεότυπο αυτό και τη δημιουργία του μύθου του ψυχικά ασθενή εγκληματία βλ. Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.99 επ και Τσαλίκολου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.33 επ., 47-8 και 113, Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.690. Αναφορά στη συσχέτιση των χαρακτηριστικών των ψυχικά ασθενών με αυτά των εγκληματιών ανευρίσκεται και σε Lombroso C., ο.π., τ. α', σ.160 και τ. β', σ.40 και 94. Βλ. ωστόσο και την άποψη του Garofalo (όπως μεταφέρεται από Φαρσεδάκης Ι., ο.π., σ.284 επ.), ο οποίος φαίνεται να διαφωνεί με την τόσο άμεση σύνδεση των ψυχικών ασθενειών με την τέλεση εγκλημάτων.

⁵⁸⁸ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.54-72 και Τσαλίκολου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.19, 68 και 153-4, η οποία θεωρεί ότι η ταύτιση της ψυχικής ασθένειας με την έννοια της επικινδυνότητας-κακού προέρχεται από την θεωρούμενη ως απειλή προς το κοινωνικό σύνολο μη προβλεψιμότητα και το ανεξέλεγκτο της συμπεριφοράς των συγκεκριμένων ατόμων. Θεωρείται λοιπόν ότι οι δύο έννοιες έχοντας τα ίδια χαρακτηριστικά (αιφνίδιο, βίαιο και απρόβλεπτο) αναγκαστικά συμπίπτουν κιόλας σε κάποια σημεία. Η διάψευση της ανωτέρω θέσης από τα πορίσματα της επιστήμης αλλά και της ίδια της πραγματικότητας δε φαίνεται ωστόσο να είναι αρκετά για να πείσουν τον νομικό κόσμο. Περί της εν λόγω διάψευσης βλ. Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.11 και Τσαλίκολου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.114-115. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι ψυχικά ασθενείς δε δύναται να καταστούν επικίνδυνοι απλά απορρίπτεται η θέση ότι όλοι οι ψυχικά ασθενείς είναι πάντα επικίνδυνοι (Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.104).

⁵⁸⁹ Σημειώνεται δε ότι η τέλεση του συγκεκριμένου εγκλήματος σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να συνδέεται αιτιωδώς με την ύπαρξη της συγκεκριμένης ασθένειας (Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.210, Κοτσαλής Α., Συστηματική, ο.π., σ.597) ενώ το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και μεταξύ της επικινδυνότητας του δράστη και της ψυχικής ασθένειά του (Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.954, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.105).

⁵⁹⁰ Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.6

⁵⁹¹ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.79

ΕΣΔΑ⁵⁹². Το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ θεμελιώνει το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια⁵⁹³ και ως βασικός του σκοπός θεωρείται «η αποτροπή αυθαίρετων ή αδικαιολόγητων στερήσεων της ελευθερίας»⁵⁹⁴. Στην παρ. 1, απαριθμούνται περιοριστικά, οι περιπτώσεις στις οποίες κρίνεται νόμιμη η στέρηση της ελευθερίας του ατόμου⁵⁹⁵ ενώ οι λοιπές παράγραφοι του εν λόγω άρθρου αφορούν τις εγγυήσεις που πρέπει να συνοδεύουν τη διαδικασία της στέρησης της ελευθερίας⁵⁹⁶. Στην περ. ε' μεταξύ των διάφορων-ειδικών κατηγοριών⁵⁹⁷ ανευρίσκονται και οι ψυχικά ασθενείς ως μία εκ των περιπτώσεων, στις οποίες δύναται να επιβληθούν μέτρα στερητικά της ελευθερίας -ακόμη και στην περίπτωση που αυτοί δεν έχουν τελέσει κάποιο έγκλημα- υπό την προϋπόθεση ότι κάτι τέτοιο προβλέπεται από την εσωτερική νομοθεσία του κράτους, υπαγορεύεται από μία συγκεκριμένη ανάγκη και λαμβάνει χώρα σε μία δικαιοκρατική κοινωνία, υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας⁵⁹⁸. Η δυνατότητα στέρησης της ελευθερίας έχει σε αυτές τις περιπτώσεις ως δικαιολογητικό λόγο είτε την επικινδυνότητα που τα άτομα αυτά παρουσιάζουν προς το κοινωνικό σύνολο είτε για την προάσπιση των δικών τους συμφερόντων μέσω της παροχής ιατρικής βοήθειας⁵⁹⁹ και πρέπει να

⁵⁹² Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι και στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, βλ. χαρακτηριστικά REC (2004)10, άρθρα 32 επ., θεωρείται ως δέουσα η αντιμετώπιση των ψυχικά ασθενών εμπλεκόμενων με το ποινικό σύστημα, κατ' αντιστοιχία με τα οριζόμενα στα άρθρα 5 και 6 της ΕΣΔΑ.

⁵⁹³ Για το περιεχόμενο των εν λόγω εννοιών και την νομολογιακή τους χρήση, ως τις δύο όψεις του αυτού δικαιώματος βλ. αναλυτική προσέγγιση σε *Γαλανού Μ.*, Ζητήματα ερμηνείας του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, ΠοινΔικ 2/2010, σ.225 επ.

⁵⁹⁴ *Μπολάνη Α. Μ.*, Σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Δικαιώματα – Παραδεκτό – Δίκαιη ικανοποίηση – Εκτέλεση, Σισιλιάνος Λ. Α. (διεύθυνση έκδοσης), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σ.167 με περαιτέρω παραπομπές σε σύγχρονη νομολογία

⁵⁹⁵ *Γαλανού Μ.*, ο.π., σ.232 και *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1090,.

⁵⁹⁶ Για τα γενικά και ειδικά δικαιώματα που θεσπίζονται στα πλαίσια αυτά βλ. *Γαλανού Μ.*, ο.π., σ.233

⁵⁹⁷ Τις λοιπές περιπτώσεις αποτελούν οι αλκοολικοί, οι τοξικομανείς, οι αλήτες και οι πάσχοντες από μεταδοτικοί ασθένεια. Παρατηρείται λοιπόν ότι με εξαίρεση την τελευταία περίπτωση, που επιβάλλεται η στέρηση της ελευθερίας για λόγους δημόσιας υγείας, οι λοιπές περιπτώσεις συνίστανται στην επιβολή μέτρων εναντίον ατόμων που θεωρούνται και από τον ελληνικό ΠΚ ως κατηγορίες επικίνδυνων ατόμων. Η καταπολέμηση της προεγκληματικής σε αυτή τη φάση επικινδυνότητας του ατόμου και η αποθεραπεία του επιδιώκει την μη πραγμάτωση του κινδύνου της προσωπικότητάς τους σε τέλεση εγκλημάτων. Περί του ετερόκλητου των κατηγοριών που εμπίπτουν σε αυτά πλαίσια των ευάλωτων ομάδων βλ. *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1092.

⁵⁹⁸ *Γαλανού Μ.*, ο.π., σ.243-4. Περί της μη διάκρισης μεταξύ ποινικών και εξωποινικών μέτρων από πλευράς ΕΔΔΑ βλ. *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1098. Σημειώνεται ότι ο χαρακτηρισμός του δράστη ως ψυχικά ασθενή ή μη ανήκει κατά αποκλειστικότητα στην αρμοδιότητα του κράτους μέλους και το ΕΔΔΑ δεν μπορεί να παρέμβει (*Αλεξιάδης Σ.*, Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΔΔΑ σχετικά με τις εγγυήσεις της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των κρατουμένων ψυχασθενών (Με αφορμή την απόφαση Luberti του ΕυρΔΔΑ), ΕΕΕυρΔ 1:1984, σ.184-185).

⁵⁹⁹ *Μπολάνη Α. Μ.*, ο.π., σ.189 και *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1092-3, ο οποίος διακρίνει ως κύριο σκοπό την προστασία του κοινωνικού συνόλου και θεωρεί την κράτηση αυτή ένα είδος προληπτικής κοινωνικής άμυνας αλλά και δευτερευόντως φαίνεται να επιτελεί προστατευτικό για τα ίδια τα άτομα και την προάσπιση των συμφερόντων τους -μέσω της θεραπείας τους- σκοπό. Επισημαίνεται ωστόσο ότι η ανάγκη επίτευξης των ως άνω στόχων δεν στερεί το δικαίωμα στα εν λόγω άτομα να προσφύγουν, όπως ορίζεται κατά την παρ. 4 του ίδιου άρθρου, κατά της απόφασης που επέβαλε το εν λόγω μέτρο. Κρίσιμη εδώ κρίνεται μία παρέμβαση σχετικά με την έννοια της επικινδυνότητας, η οποία φαίνεται να συνίσταται και σε αυτή την περίπτωση στην απειλή ή στον κίνδυνο για εκ νέου τέλεση εγκλημάτων στην περίπτωση που αφεθεί ελεύθερος και φαίνεται να διαγιγνώσκεται βάσει των ίδιων στοιχείων που θα αναπτυχθούν και κατωτέρω, ήτοι τη συμπεριφορά προς τους συγκαταρούμενους, το αν είναι συνεργάσιμος ή όχι ο κρατούμενος, τη μορφή της ψυχικής του

αποτελεί το έσχατο μέσο για την επίτευξη των ως άνω στόχων⁶⁰⁰. Οι προϋποθέσεις του επιτρεπτού επιβολής στερητικών της ελευθερίας μέτρων έχουν εξειδικευτεί από τη νομολογία του δικαστηρίου και απαιτείται ο εγκλεισμός του ατόμου -ανεξάρτητα από το αν αυτός οφείλεται ή όχι σε προηγούμενη τέλεση αξιόποινης πράξης- να πληροί σωρευτικά τα ακόλουθα: 1.να καταφάσκει η ύπαρξη ψυχικής ασθένειας ικανή, σε είδος και σε βαρύτητα, να δικαιολογήσει τη στέρηση της ελευθερίας του ατόμου, 2. η διάγνωση της ασθένειας να στηρίζεται σε αντικειμενικά και αξιόπιστα κριτήρια, όπως μία ψυχιατρική γνωμάτευση ή πραγματογνωμοσύνη και να αναδεικνύεται με πειστικό και πρόδηλο τρόπο καθώς και 3. η παράταση της στέρησης να στηρίζεται σε εξακολούθηση της ασθένειας⁶⁰¹.

Η δυνατότητα προσφυγής σε δικαστικές αρχές, η παροχή δικαστικών εγγυήσεων, η εκπροσώπηση από συνήγορο ή/και η αυτοπρόσωπη εμφάνιση ενώπιον των αρχών, η έκδοση της σχετικής απόφασης σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο περιοδικός έλεγχος της νομιμότητας του εγκλεισμού, η επιβολή του μέτρου μόνο από δικαστικές αρχές, το να λαμβάνει χώρα ο εγκλεισμός σε χώρους και υπό συνθήκες που να εξυπηρετούν τη θεραπεία του ατόμου -όπως π.χ σε δημόσια νοσοκομεία ή κατάλληλα προς τούτο ιδρύματα- η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας τόσο ως προς το διάστημα για το οποίο επιβάλλεται το μέτρο όσο και ως το αν με την επιβολή του εξυπηρετούνται οι σκοποί της κύρωσης αποτελούν επίσης εγγυήσεις που απαιτούνται να υπάρχουν κατά τις σχετικές διαδικασίες⁶⁰².

ασθένειας, την ανάγκη φαρμακευτικής αγωγής κοκ, κρίσεις οι οποίες απαιτείται να στηρίζονται σε αντικειμενικές ενδείξεις. Για τα ζητήματα αυτά βλ. Γαλανού Μ., ο.π., σ.242-3.

⁶⁰⁰ Μπολάνη Α. Μ., ο.π., σ.190.

⁶⁰¹ Γαλανού Μ., ο.π., σ.243, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.144 και Μπολάνη Α. Μ., ο.π., σ.189. Τις βάσεις για το ζήτημα θέτει η απόφαση Wintwerp (24/10/1979) (για περαιτέρω ανάλυση βλ. Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.119, Αλεξιάδης Σ., Η πρόσφατη, ο.π., σ.185, Μαργαρίτης Α., Έφεση, ο.π., σ. 1094-5 και Συνήγορος του Πολίτη, ο.π., 2007, σ.6) όπου και τίθενται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την επιβολή του μέτρου. Για τις εξαιρέσεις που γίνονται δεκτές στα πλαίσια εξαιρετικά επειγουσών περιπτώσεων βλ. Μαργαρίτης Α., Έφεση, ο.π., σ. 1094. Η ύπαρξη της ψυχικής ασθένειας, και η αναγνώρισή της μέσω ψυχιατρικής γνωμάτευσης, πρέπει αρχικά να καθιστά απαραίτητη την ακούσια νοσηλεία. Η δε παράταση της νοσηλείας επιτρέπεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία η νόσος εξακολουθεί.

⁶⁰² Όπως οι εγγυήσεις αυτές αναφέρονται σε Αλεξιάδης Σ., Η πρόσφατη, ο.π., σ.182 επ., Γαλανού Μ., ο.π., σ.242 επ., Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.120, 129 επ. 134 επ., 140, 146-153 Μαργαρίτης Α., Έφεση, ο.π., σ. 1094-6, ο οποίος τονίζει ότι το βάρος απόδειξης περί της αναγκαιότητας του μέτρου το φέρει το κράτος και Μπολάνη Α. Μ., ο.π., σ.191. Ενδεικτικά περί του ζητήματος τούτου βλ. απόφαση X κατά Ηνωμένου Βασιλείου (5/11/1981), Luberti (23/2/1984), Koendjibiharae (25/10/1990) Herczegfallwy κατά Αυστρίας (24/9/1992), Mocarska κατά Πολωνίας, E κατά Νορβηγίας (29/8/1990), Johnson κατά Ηνωμένου Βασιλείου (24/10/1997), Morsink κατά Ολλανδίας (6/11/2007) Stojanovski κατά ΠΓΔΜ (22/10/2009) L. B. κατά Βελγίου (2/10/2012), όπως αναλύονται στους ανωτέρω συγγραφείς. Βλ. τέλος -λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η εν λόγω απόφαση για τα ζητήματα που τίγονται στην παρούσα εργασία και ειδικά τον ορισμό της επικινδυνότητας- και υπόθεση Bergmann. v. Germany (σε <http://hudoc.echr.coe.int/eng>), όπου ο αιτών, έχοντας διαπράξει σοβαρά και βίαια εγκλήματα κυρίως στρεφόμενα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και έχοντας διαταραχές συμπεριφοράς, διαταραχές σχετιζόμενες με τη σεξουαλικότητα (σαδισμός) αλλά και έξη προς το αλκοόλ, κρατείτο συνεχώς περιορισμένος από το 1985. Αφού λοιπόν το δικαστήριο αποφάσισε ότι ο περιορισμός του δεν δικαιολογείται να συνεχίζεται λόγω των πράξεων στις οποίες αυτός προέβη, λόγω

Πάρα ταύτα ακόμα και οι ως άνω προϋποθέσεις δεν κρίνονται ως επαρκής. Η προστασία των ψυχικά ασθενών φαίνεται να εξασθενεί αρκετά ήδη εκ της ένταξής τους στις ευάλωτες ομάδες -έννοια η οποία επίσης αποτελεί μία νομική και κοινωνική κατασκευή- και στα πλαίσια αυτά δε φαίνονται να ακολουθούνται οι διαδικαστικές και ουσιαστικές εγγυήσεις που τίθενται γενικά στα πλαίσια της ΕΣΔΑ⁶⁰³ ενώ ο διακηρυσσόμενος σκοπός της θεραπείας κρίνεται και ως ανεπαρκής για την επίτευξη της προστασίας των δικαιωμάτων των ως άνω ατόμων ή/και δραστών⁶⁰⁴. Όπως όμως γίνεται αντιληπτό, η πρόταξη του σκοπού της θεραπείας -παρά τις μεμονωμένες εξαιρέσεις⁶⁰⁵-στα πλαίσια του ΕΔΔΑ είναι εμφανής και η μεταχείριση των ψυχικά ασθενών κρίνεται ως σαφώς πληρέστερη από ότι την αντίστοιχη της ελληνικής έννομης τάξης.

Προχωρώντας στην επόμενη διαχρονικά αμετάβλητη κατηγορία επικίνδυνων δραστών λόγω της ανάγκης υπέρτερης προστασίας της κοινωνίας που δημιουργείται από την ύπαρξη των εν λόγω ιδιοτήτων, θα αναφερθούμε στους καθ' έξη εγκληματίες⁶⁰⁶. Ως έξις γενικά νοείται λοιπόν, το ψυχολογικο- κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο αποκτάται μέσω της επανάληψης μίας πράξης⁶⁰⁷ ενώ ως καθ' έξη εγκληματίες χαρακτηρίζονται γενικά τα άτομα στα οποία ανευρίσκεται *«ερριζομένην προς το έγκλημα ροπήν, η οποία ως επί το πολύ είναι το αποτέλεσμα της αλληλεπιδράσεως εμφύτου ιδιοσυστασίας και συνθηκών του κοινωνικού βίου»*⁶⁰⁸. Κάτι το ψυχολογικά μη εύλογο αποτελεί το

του ότι έχει εκτιθεί πλήρως η ποινή του, θεώρησε ότι ο περιορισμός του δικαιολογείται βάση της περιπτώσεως ε' του άρθρου 5 καθώς συνεχίζει να θεωρείται επικίνδυνος για την κοινωνία.

⁶⁰³ *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1093

⁶⁰⁴ *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1093

⁶⁰⁵ Βλ. π.χ. απόφαση Bizzotto κατά Ελλάδας (15/11/1996) (όπως αναφέρεται σε Γαλανού Μ., ο.π., σ.244-5 και Υπόθεση Bizzotto κατά Ελλάδος, ΠοινΧρ 1997, σ.917 επ.), όπου γίνεται δεκτό ότι δεν υπάρχει παραβίαση της ΕΣΔΑ, μιας και ο εν λόγω δράστης κρατείτο λόγω της ιδιαίτερης επικινδυνότητάς του και όχι με σκοπό τη θεραπεία του και για αυτό το λόγο συγχωρείται η μη εφαρμογή των όρων του ν. 1729/1987 και η έκτιση σε κατάσταση κράτησης και όχι σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα, όπως είχε διαταχθεί με τη δικαστική απόφαση.

⁶⁰⁶ Σχετικά με την ιστορική επισκόπηση των καθ' έξη εγκληματιών βλ. *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 7 υποσημ. 1 και 35-58, *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.189, *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.116 επ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξις, ο.π., 1949, σ.1-15. Βλ. επίσης και *Lombroso C.*, ο.π., τ. β', σ.3, όπου οι καθ' έξη εγκληματίες αποτελούν μαζί με τους εκ γενετής και τους κατά περίσταση εγκληματίες τις κατηγορίες που αναγνωρίζει ο ως άνω συγγραφέας. Περί των χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν κατά τον ως άνω συγγραφέα βλ. *Lombroso C.*, ο.π., τ. α', σ.217 και τ. β' σ.148. Σημειώνεται δε ότι, κατά τον Ferrì οι καθ' έξη εγκληματίες πρέπει να αντιμετωπίζεται με τρόπο όμοιο με αυτόν που χρησιμοποιείται για την καταστολή των εκ γενετής εγκληματιών, ήτοι με την με οιοδήποτε τρόπο απομάκρυνσή τους από την κοινωνία, καθώς η εμμονή τους προς το έγκλημα είναι παροϊμώδης (όπως η άποψη αυτή μεταφέρεται από *Κουράκης Ν.*, Ποινική Καταστολή, ο.π., σ.230). Περί της ιστορικής εξέλιξης των ρυθμίσεων των άρθρων 90-92 που ρυθμίζουν την αντιμετώπιση των καθ' έξη εγκληματιών βλ. μεταξύ άλλων και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξις, ο.π., σ 149-154. Βλ. και *Ζαγκαρόλας Ι.*, Το διεθνές, ο.π., σ.179-180, περί των απόψεων και αποφάσεων που συνέβαλαν καταλυτικά στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι καθ' έξη εγκληματίες.

⁶⁰⁷ *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.121 και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξις, ο.π., σ.16-17

⁶⁰⁸ *Χωραφάς Ν.*, Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον, εκδόσεις το Νομικόν, 1952, σ.159. Παρόμοιος ορισμός δίδεται και από τους *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.282. Βλ. και *Κορφιάτης Ν.*, ο.π., σ.520, όπου υποστηρίζεται για την κατάφαση της ιδιότητας του καθ' έξη πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η όλη προσωπικότητα του δράστη, ο τρόπος ζωής του, ο τρόπος τέλεσης, το είδος της πράξης, η βαρύτητα αλλά και τα αίτιά της. Η περιγραφή αυτή ωστόσο μας παραπέμπει άμεσα στον

λόγο για τον οποίο αντιμετωπίζονται διαφορετικά⁶⁰⁹ καθώς φαίνεται να προχωρούν στην τέλεση του εγκλήματος με βάση ασήμαντες αφορμές⁶¹⁰.

Ο χαρακτηρισμός αυτός δίδεται συνήθως σε άτομα, τα οποία παρά τις επανειλημμένες ποινές που τους έχουν επιβληθεί, με το που βγουν από τη φυλακή ξαναυποτροπιάζουν ή τα άτομα στα οποία το έγκλημα έχει γίνει δεύτερη φύση και επάγγελμά τους⁶¹¹. Η αδυναμία αλλαγής και διορθώσεως, η κατώτερη διανοητική κατάσταση, η μειονεξία της προσωπικότητας, η αβουλία, η κατάχρηση ουσιών, η έλλειψη εσωτερικών αντιστάσεων και η συναισθηματική ψυχρότητα, η φυγοπονία και η αλητεία αποτελούν ορισμένα από τα στοιχεία που τους χαρακτηρίζουν⁶¹², με κυριότερο πάντα την αδιαφορία που επιδεικνύουν έναντι της ποινής και η εμμονή τους -βαθιά ριζωμένη ροπή- προς το έγκλημα. Θεωρείται ότι παρουσιάζουν επίσης μικρή εγκληματική ικανότητα και χαμηλή προσαρμοστικότητα⁶¹³. Δύνανται δε να χωριστούν σε δύο κατηγορίες -ψυχολογικούς τύπους- τους έχοντες ενεργητική και παθητική προσωπικότητα⁶¹⁴, ενώ μία άλλη κατηγοριοποίηση τους χωρίζει και

σημερινό ορισμό τόσο της συνήθειας όσο και της επικινδυνότητας ενισχύοντας για ακόμη μία φορά το επιχείρημα της έντονης διασύνδεσης της έξεως, της συνήθειας και της επικινδυνότητας.

⁶⁰⁹ *Jacobs G.*, Ενοχή, ο.π., σ. 35, ο οποίος επισημαίνει ότι αυτός θεωρείται και ο λόγος που η ενοχή για την πράξη μετατρέπεται σε ενοχή για τον χαρακτήρα του δράστη στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Το 'ελάττωμα' αυτό ωστόσο δεν κρίνεται ως επαρκές κατά τον συγγραφέα ούτως ώστε οδηγήσει στην άρση ή τη μείωση της ενοχής του. Περί μείωσης της ικανότητας προς καταλογισμό στους περισσότερους εκ των καθ' έξη εγκληματιών λόγω του ότι «κατέχονται υπό ψυχικών ανωμαλιών» βλ. *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 107, ο οποίος με αυτόν τον τρόπο φαίνεται να συνδέει άρρηκτα τις δύο αυτές κατηγορίες επικίνδυνων δραστών. Στο ίδιο συμπέρασμα φαίνεται να καταλήγει και ο *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 59-60, θεωρώντας την ύπαρξη «ψυχικών ανωμαλιών» ως χαρακτηριστικό γνώρισμα των καθ' έξη και υποστηρίζοντας ότι μόνο σε ακραίες περιπτώσεις αυτή η ιδιότητα συνεπάγεται και τη μείωση του καταλογισμού.

⁶¹⁰ *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 16

⁶¹¹ *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.31, *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 57, *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.120 και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 16, 19, 86, ο οποίος αναφέρεται στην εγκληματική ροπή των εν λόγω δραστών ως δεύτερη φύση τους και τη μηδενική ανασχετική δράση των ποινών στη συνέχιση των εγκληματικών δράσεων.

⁶¹² *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.34, *Γαρδίκας Γ.*, Η διεθνής, ο.π., σ.386, *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 58-9. Τα χαρακτηριστικά αυτά φαίνεται να δίνουν κατά την άποψη της γράφουσας, μία αίσθηση ότι οι καθ' έξη εγκληματίες είναι λιγότερο άξιοι από τον μέσο άνθρωπο και αυτός είναι ένας ακόμα λόγος που μπορούμε να τους φερόμαστε διαφορετικά. Μιας λοιπόν και υποσυνείδητα περνά το μήνυμα ότι είναι κατώτεροι, ίσως θεωρείται ότι δεν χρειάζεται και να τους συμπεριφερόμαστε όπως και σε όλους τους υπόλοιπους εγκληματίες και εξ αυτού του λόγου φαίνεται να συμπληρώνεται ο λόγος της διαφορετικής τους μεταχείρισης.

⁶¹³ *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.54, *Πανούσης Γ.*, Νομική και Εγκληματολογική, ο.π., σ. 35 καθώς και *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.129 ο οποίος μάλιστα αποδίδει το γεγονός αυτό στο ότι η ροπή που παρουσιάζουν οφείλεται κατά κύριο λόγο σε παθολογικές ιδιότητες. Η σύνδεση αυτή του καθ' έξη εγκληματία με τα στοιχεία της επικινδυνότητας (προσαρμοστικότητα και ικανότητα) θα μπορούσε να μας οδηγήσει και λογικά στο συμπέρασμα ότι οι καθ' έξη εγκληματίες αποτελούν μία υποκατηγορία των επικίνδυνων δραστών.

⁶¹⁴ Για τη διάκριση αυτή βλ. *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.34, *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέτασις, ο.π., σ. 75, *Γαρδίκας Γ.*, Η διεθνής των αστυνομιών συνεργασία, Η Interpol, ΠοινΧρ 1962, σ.386, *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.127, *Κοκολάκης Ε.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ.69 επ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 17-9. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα από τα χαρακτηριστικά που αποδίδεται σε κάθε μία εκ των τύπων αυτών. Οι καθ' έξη εγκληματίες με ενεργή προσωπικότητα, οι οποίοι είναι οι λιγότεροι σε αριθμό αλλά ταυτόχρονα και οι πιο επικίνδυνοι, ασκούν το έγκλημα σαν επάγγελμα ή μπαίνουν σε οργανώσεις, είναι μεθοδικοί και ακολουθούν συγκεκριμένο τρόπο τέλεσης. Ευχαριστιούνται αυτό που κάνουν και δεν θέλουν να αλλάξουν καθώς η ζωή τους είναι στενά συνδεδεμένη με το έγκλημα πλέον. Οι ομοιότητες που φέρουν σε αυτή την περίπτωση με τους κατ' επάγγελμα είναι κατά την άποψη της γράφουσας αρκετά εμφανής, στηρίζοντας την άποψη που αναφέρθηκε και ανωτέρω ότι οι κατ' επάγγελμα εγκληματίες αποτελούν υποκατηγορία των καθ' έξη (βλ. επί τούτου και ανωτέρω υποσημ. 223). Από την άλλη πλευρά, οι με παθητική

σε αμιγής και μη τύπους⁶¹⁵. Τα εγκλήματα τα οποία τελούν είναι τέλος μέσης βαρύτητας και ανάγονται είτε κατά της περιουσίας και των ηθών είτε περιέχουν το στοιχείο της βίας⁶¹⁶. Για τη μεταχείριση των καθ' ἑξῆς εγκληματιών έχουν προταθεί ανά καιρούς διάφορα συστήματα⁶¹⁷ με τον Έλληνα νομοθέτη να δημιουργεί τη δική του λύση και να επιβάλλει στη συγκεκριμένη περίπτωση ιδιαίζουσες ποινές⁶¹⁸.

Πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι η ερμηνεία της έννοιας του καθ' ἑξῆς εγκληματία γίνεται σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 13⁶¹⁹ και επομένως λαμβάνονται υπόψη οι προηγούμενες πράξεις, η ύπαρξη ροπής, η βαρύτητα και το είδος του εγκλήματος, η συχνότητα τέλεσης, ο προγενέστερος βίος κοκ για την κατάφαση ή μη της ύπαρξής της. Μπορούν, λοιπόν, να γίνουν δεκτά όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω σχετικά με την διερεύνηση και επεξεργασία της έννοιας της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, αναλόγως προσαρμοσμένα σε αυτή την περίπτωση αποκλειστικά στο πρόσωπο του δράστη, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα επιμέρους χαρακτηριστικά των πράξεών τους⁶²⁰. Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών εννοιών έγκειται ωστόσο ότι στην περίπτωση των καθ' ἑξῆς εγκληματιών δεν απαιτείται η τέλεση ενός συγκεκριμένου είδους εγκλημάτων, αλλά

προσωπικότητα είναι άβουλοι, άτομα που εμφανίζουν έντονη αντικοινωνική διάθεση και υποκύπτουν εύκολα σε πειρασμούς ενώ διαπράττουν εγκλήματα μόνο όταν τους δίνεται η ευκαιρία. Στη συγκεκριμένη κατηγορία αναγνωρίζεται και η ευθύνη του περιβάλλοντος στο οποίο μεγάλωσαν και ζουν για το γεγονός της τέλεσης εγκλημάτων και χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών αποτελούν οι φυγόπονοι επαίτες και αλήτες και οι πόρνες. Στη δημιουργία και των δύο περιπτώσεων συμβάλλουν τόσο οικονομικοί όσο και κοινωνικοί λόγοι (Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.128) ενώ εξίσου σημαντικό ρόλο παίζει η μη σωστή αντιμετώπισή τους από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης, το οποίο είτε δεν τους επέβαλε ποινή όταν έπρεπε είτε η επιβληθείσα δεν ήταν αρκετή καθώς και η πρόωπη ηλικία στην οποία ξεκίνησαν τις εγκληματικές δράσεις (Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.131 και Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 21).

⁶¹⁵ Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 58, με τους πρώτους να καταλαμβάνουν τους «εξ υπερβολής και διαστροφής της γενετησίου ορμής» δράστες ενώ οι δεύτεροι καταλαμβάνουν τους όσους ασκούν ως μέσο βιοπορισμού το έγκλημα

⁶¹⁶ Γαρδίκας Κ., Αι ειδικαί, ο.π., σ.32 και Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον, ο.π., σ.63-75, Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 57

⁶¹⁷ Βλ. επ' αυτών Γαρδίκας Κ., Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 62-3 και 67 επ., Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.214, σ Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.136, Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 543-4. Ανά καιρούς έχουν εφαρμοστεί μέτρα και έχουν επιβληθεί κυρώσεις όπως η ισόβια εξορία, η αποστολή σε αποικίες, η ασφαλιστική κράτηση ή η συμμετοχή σε καταναγκαστικά έργα (Γαρδίκας Κ., Η εξέτασις, ο.π., σ.64, Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' ἑξῆς ο.π., σ.10- 15, 59-60 και 107-8). Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η ασφαλιστική κράτηση επανέρχεται δριμύτερη ως μέτρο προτεινόμενο για την αντιμετώπιση των επικίνδυνων εγκληματιών, θεωρούμενος μάλιστα από το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο ως καθ' ὅλα σύμφωνος με τις συνταγματικές επιταγές. Επί του ως άνω μέτρου βλ. Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 250 και 253, Κυριακοπούλου Ο., ο.π, σ.780 επ και Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67, Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1344 και Streng F., ο.π., σ.625 επ.

⁶¹⁸ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι ο χαρακτηρισμός του δράστη ως καθ' ἑξῆς συνιστά γενικό λόγο επίταξης της ποινής και λαμβάνεται υπόψη στο πρόσωπο του δράστη που φέρει τα συγκεκριμένα αυτά τα χαρακτηριστικά (Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1157, Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 188, Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σελ 233 και Τούση Α.-Γεωργίου Α., ο.π., σ.284).

⁶¹⁹ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 1.

⁶²⁰ Βλ. Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.276 καθώς και Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.78. Βλ. ωστόσο και Συμεωνίδου-Καστανίδου, ο.π., σ.182, η οποία θεωρεί ότι τα όσα γίνονται δεκτά για το κατά συνήθεια έγκλημα δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την ιδιότητα του καθ' ἑξῆς εγκληματία, η οποία ουδεμία σχέση έχει με την τελούμενη πράξη.

αντιθέτως επαρκεί η τέλεση οιοδήποτε εγκλήματος για την κατάφαση της ιδιότητας⁶²¹, καθιστώντας τον εν λόγω όρο ακόμα πιο αόριστο και επικίνδυνο από την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος.

Στις επόμενες ενότητες καταγράφονται και αναλύονται οι διατάξεις του ΠΚ στις οποίες ανευρίσκεται η μεταχείριση που επιφυλάσσεται στις δύο αυτές κατηγορίες δραστών, τους ψυχικά ασθενείς και τους καθ' έξη, με ιδιαίτερη έμφαση στις περιπτώσεις που συνυπάρχουν με την ιδιότητα του επικινδύνου προς τη δημόσια ασφάλεια. Οι με ελαττωμένο καταλογισμό επικίνδυνοι ή/και καθ' έξη εγκληματίες, οι επικίνδυνοι ακαταλόγιστοι και οι καθ' έξη εγκληματίες των άρθρων 90 επ. είναι και οι κατηγορίες που θα μας απασχολήσουν κατωτέρω.

Κρίνεται σκόπιμο σε αυτό το σημείο να οριοθετηθεί η έννοια της επικινδυνότητας προς τη δημόσια ασφάλεια, η οποία αν και ταυτίζεται σε πολλά σημεία με την επικινδυνότητα του δράστη ως στοιχείο της ειδικής υπόστασης παρουσιάζει κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις⁶²². Ως επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια θεωρείται λοιπόν, ο δράστης, από τον οποίο αναμένεται ότι πιθανότατα θα τελέσει και άλλες αξιόποινες πράξεις στο μέλλον, οι οποίες θα διαταράσσουν σοβαρά την ειρηνευμένη έννομη τάξη⁶²³. Οι αναμενόμενες και πιθανές αυτές εγκληματικές πράξεις θα πρέπει τότε να όχι ασήμαντης βαρύτητας -ούτως ώστε να δικαιολογείται κάπως ο λόγος για τον οποίο του επιβάλλεται η εν λόγω κύρωση⁶²⁴ ενώ αρκεί η τέλεση μίας και μόνο πράξης κατά το παρελθόν για

⁶²¹ Μεταξύ άλλων *Κορφιάτης Ν.*, ο.π., σ.522.

⁶²² Το στοιχείο της προβλεπόμενης βαρύτητας των μελλοντικών εγκλημάτων, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, είναι και αυτό που ξεχωρίζει την ιδιαίτερη επικινδυνότητα, όπως περιγράφεται στο άρθρο 13, από την επικινδυνότητα για τη δημόσια ασφάλεια που συναντάται στα πλαίσια της ποινικής μεταχείρισης του δράστη, καθιστώντας την πρώτη κατά τι ευρύτερη έννοια από την δεύτερη. Εντούτοις η διαφορά αυτή δε φαίνεται να επηρεάζει ουσιωδώς την ταύτιση των δύο εννοιών, πρακτική που ακολουθεί και η νομολογία. Βλ. επ' αυτού και *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, *Ποινολογία*, ο.π., σ.101.

⁶²³ *Μυλωνόπουλος Χ.*, *Διαθετικές*, ο.π., σ. 246 και *Χωραφάς Ν.*, *Ποινικόν Δίκαιον*, ο.π., 1955, σ.161. Κατά τον Δασκαλάκη (*Δασκαλάκης Η.*, *Η μεταχείριση*, ο.π., σ.109) επικινδυνότητα σημαίνει σοβαρή πιθανολόγηση ότι ο δράστης θα τελέσει έγκλημα και στο μέλλον. Ο *Καρανίκας Δ.*, *Εγχειρίδιο*, ο.π., σ.211 υποστηρίζει ότι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια είναι ο δράστης από τον οποίο αναμένεται ο κίνδυνος γενικής υποτροπής. Βλ. *Κοκολάκης Ε.*, *Αόριστος καταδίκης*, ο.π., σ.178, ο οποίος θεωρεί επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια θεωρείται ο δράστης όταν από τη βαρύτητα της πράξης, του τρόπου και των συνθηκών τέλεσης, των κινήτρων και της ψυχικής προσωπικότητας, των όρων του περιβάλλοντός του, παρέχεται βέβαιη πιθανότητα και όχι απλά υποψία ότι αυτός θα τελέσει νέο έγκλημα. Τέλος ο *Κατσαντώνης Α.*, *Ποινικό Δίκαιο*, τ. β', ο.π., σ.79 ως επικίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια αναφέρει τον δράστη, του οποίου η ψυχική ετοιμότητα καθιστά δυνατή την πρόβλεψη της τέλεσης μελλοντικών εγκλημάτων.

⁶²⁴ *Δημητράτος Ν.*, *Η ποινική αντιμετώπιση*, ο.π., σ.953, ο οποίος θεωρεί ότι μόνο αν προβλέπεται η τέλεση σοβαρών πράξεων ο δράστης αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια, *Κακκαλής Π.*, ο.π., σ. 69, *Κοτσαλής Α.*, *Δικαστική Ψυχιατρική*, ο.π., σ.89, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, *Δίκαιο των Ποινικών*, ο.π., σ. 122, *Τζαννετής Α.*, ο.π., σ.964. Περί της ανάγκης τέλεσης σοβαρών εγκλημάτων στο μέλλον για την κατάφαση της επικινδυνότητας του δράστη μιλά και ο *Κοσμάτος Κ.*, *Η διάρκεια του εγκλεισμού*, ο.π., σ.90 καθώς και ο *Κατσαντώνης Α.*, *Ποινικό Δίκαιο*, τ. β', ο.π., σ.109. Με την άποψη αυτή φαίνεται να συντάσσεται και μέρος της νομολογίας. Βλ. μεταξύ άλλων και ΤριμΠλημΤρικ 44/1993, όπου επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια «*χαρακτηρίζεται ο δράστης οσάκις είναι πιθανή η εκ μέρους του επανάληψη εγκλημάτων στο μέλλον, τα μετά πιθανότητος δε αναμενόμενα εγκλήματα είναι τέτοιας σοβαρότητας ώστε η εξαιτίας τους διατάραξη της έννομης τάξης να θεωρείται σημαντική*» καθώς και ΑΠ 94/1998 η οποία στηρίζει την επικινδυνότητα του δράστη στο γεγονός ότι είναι «*δυνατόν να διαταράξει ουσιωδώς και σημαντικώς τις βιοτικές σχέσεις των ατόμων μιας οργανωμένης κοινωνίας, η οποία απαιτεί ειρηνική συμβίωση, με στόχο την εξέλιξη και πρόοδο*».

την κατάφαση της εν λόγω ιδιότητας⁶²⁵. Η επικινδυνότητα μπορεί τέλος να συνίσταται όχι μόνο σε περιπτώσεις όπου ο δράστης θεωρείται απειλή για αόριστο αριθμό ατόμων αλλά αρκεί να κατευθύνεται ο κίνδυνος και σε ορισμένο μόνο κύκλο ανθρώπων⁶²⁶ ή ακόμη και ένα μόνο άτομο, αρκεί αυτό το άτομο να μην είναι ο ίδιος ο δράστης⁶²⁷. Σημειώνεται τέλος, ότι ο χρόνος κατά τον οποίο πρέπει να συντρέχει η εν λόγω προϋπόθεση είναι αυτός της έκδοσης της απόφασης, χωρίς να ενδιαφέρει κατά πόσο αυτή η ιδιότητα υπήρχε ή όχι κατά την τέλεση της πράξης⁶²⁸.

α) Εγκληματίες με ελαττωμένο καταλογισμό (άρθρα 36 επ. ΠΚ)

Ελαττωμένη ικανότητα προς καταλογισμό υπάρχει στην περίπτωση κατά την οποία η ύπαρξη ψυχικής ασθένειας καταφάσκει μεν αλλά δεν επέρχεται λόγω της ύπαρξης αυτής ουσιαστικής μείωση της ικανότητας διάκρισης ή συμμόρφωσής του δράστη προς τον κανόνα δικαίου και άρα δεν κρίνεται ως επαρκής για την πλήρη άρση της ενοχής και την αθώωση του δράστη⁶²⁹. Η κατάφασή της έχει λοιπόν ως συνέπεια την υποχρεωτική επιβολή ελαττωμένης κατά το άρθρο 83 ΠΚ ποινής⁶³⁰ και στην

⁶²⁵ Βλ. *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.952, όπου αναφέρεται ότι η ύπαρξη λευκού ποινικού μητρώου δεν αρκεί από μόνη της για τη μη εφαρμογή του μέτρου, *Τζαννετίς Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, σ.964. Σημειώνεται δε ότι λουπές διαπραχθείσες κατά το παρελθόν εγκληματικές ενέργειες λαμβάνονται μεν υπόψη για την αξιολόγηση της προσωπικότητας του δράστη χωρίς ωστόσο να αποτελεί προϋπόθεση, η τέλεση περισσότερων πράξεων στο παρελθόν. Αντίθετη θέση λαμβάνει ο *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.91 και 94, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο δράστης πρέπει να ενέχει μία συνεχή και διαρκή απειλή για την έννομη τάξη, οι πράξεις δε, πρέπει να παρουσιάζουν χρονική εγγύτητα μεταξύ τους ούτως ώστε αυτή να νομιμοποιείται αυτή να λαμβάνει μέτρα τέτοιας βαρύτητας απέναντί του. Την ίδια θέση ασπάζονται και οι *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, σ.100, θέση που πρέπει να ακολουθεί και κατά τη γνώμη της γράφουσας μιας και η επανειλημμένη τέλεση αποτελεί συστατικό στοιχείο της ροπής, άνευ της οποίας δε δύναται να καταφαθεί η επικινδυνότητα.

⁶²⁶ *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.954, *Τζαννετίς Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, σ.966

⁶²⁷ *Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας, ο.π., σ. 787.

⁶²⁸ *Γαρδικάς Κ.*, Η εξέτασις, ο.π., σ. 4, *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1161, *Κορφιάτης Ν.*, ο.π., σ.524 με παραπομπές και σε αντίθετες απόψεις, *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική, ο.π., σ.95 και ειδικά σε υποσημ. 265, *Λιούρδη Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.626, *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.109 υποσημ. 1, *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.101, *Τζαννετίς Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.966, *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.283 και *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1955, σ.161.

⁶²⁹ Βλ. μεταξύ άλλων *Κοτσαλής Α.*, Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.592 με περαιτέρω παραπομπές. Σχετικά με την έννοια του ελαττωμένου καταλογισμού, η οποία αποτελεί μία ιδιαίτερη, ειδική μορφή της ικανότητας προς καταλογισμό, βλ. μεταξύ άλλων *Κοτσαλής Α.*, Συστηματική ερμηνεία, ο.π., *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική και Δικαστική Ψυχολογία, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2011, σ.111 επ., *Λιούρδη Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.112, *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ο καταλογισμός, ο.π., σ.145. Σημειώνεται δε, ότι στην περίπτωση που το δικαστήριο έχει αμφιβολίες σχετικά με την ύπαρξη ή μη της ικανότητας προς καταλογισμό στο δράστη, με την εφαρμογή της αρχής in dubio pro reo, δέχεται την ανικανότητα αυτού και προχωρά στην απαλλαγή του (μεταξύ άλλων *Κοτσαλής Α.*, Η κατ' άρθρ. 200, ο.π., σ. 581 και *Κωνσταντινίδης Α.*, Η θέση, ο.π., σ. 872). Στην πράξη ωστόσο, όπως μας πληροφορεί ο *Κωνσταντινίδης Α.*, Η θέση, ο.π., σ. 866, ο δικαστής επιλέγει συχνότερα την προσφυγή στην έννοια του ελαττωμένου καταλογισμού λόγω δυσπιστίας προς τα πορίσματα του πραγματογνώμονα αλλά και για να αποφύγει την απαλλαγή του κατηγορουμένου σε ενδεχόμενη αποδοχή της συνδρομής του ακαταλόγιστου.

⁶³⁰ Περί της υποχρεωτικότητας της μειωμένης ποινής βλ. *Κοτσαλής Α.*, Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.607 επ και 619. Για τη διαμάχη που είχε επικρατήσει στα πλαίσια της σύνταξης του Κώδικα, σχετικά με το δυνητικό ή υποχρεωτικό της μειωμένης ποινής βλ. ωστόσο *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.58 και 188. Σημειώνεται ότι κατά τον *Δασκαλάκη (Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π. σ.114), οι ελαττωμένα καταλογιστοί δράστες έχουν μικρότερη ποινική ευθύνη και για αυτό το λόγο τους πρέπει να επιβάλλεται και μικρότερη ποινή.

περίπτωση που παρουσιάζεται η ανάγκη για ιδιαίτερη μεταχείριση ή μέριμνα στο πρόσωπο του συγκεκριμένου δράστη οδηγεί στην έκτιση της ποινής σε ιδιαίτερα καταστήματα⁶³¹. Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η έννοια του ελαττωμένου καταλογισμού αποτελεί μία αόριστη και δύσκολα διαγνώσιμη έννοια⁶³², η οποία από τη στιγμή που θεωρείται να υπάρχει ταυτόχρονα με την επικινδυνότητα και την έξη στο πρόσωπο ενός εγκληματία οδηγεί σε δυσμενείς συνέπειες για τον εν λόγω δράστη και στη "σκληρότερη" μεταχείρισή του από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης.

Οι δράστες με ελαττωμένο καταλογισμό χωρίζονται λοιπόν ανάλογα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν σε ελαττωμένα καταλογιστό (36), ελαττωμένα καταλογιστό έχοντα ανάγκη ιδιαίτερης μέριμνας (37), επικίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια ελαττωμένα καταλογιστό (39-40) και επικίνδυνο καθ' έξη και κατ' επάγγελμα ελαττωμένα καταλογιστό (41)⁶³³.

i. Επικίνδυνοι εγκληματίες με ελαττωμένο καταλογισμό (38-40 ΠΚ)

Το άρθρο 38 οριοθετεί το πεδίο επιβολής της ιδιάζουσας ποινής του περιορισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα αναφερόμενο σε δράστες με ελαττωμένη ικανότητα προς καταλογισμό⁶³⁴ ή κωφάλαλους τελούντες εγκλήματα που επισύρουν ποινή ανώτερη των 6 μηνών⁶³⁵, οι οποίοι κρίνονται ως επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια⁶³⁶. Εφόσον οι ως άνω προϋποθέσεις πληρούνται, διατάσσεται

⁶³¹ Η έκτιση του μέτρου προβλέπεται ότι λαμβάνει χώρα σε ιδιαίτερα καταστήματα λόγω της ανάγκης για «*ιδιαίτερη μέριμνα και μεταχείριση*» και την αποφυγή της πιθανότητας «*χειροτέρευση(ς) της ψυχικής τους καταστάσεως*» στην περίπτωση που εξέτιαν την ποινή τους σε οιοδήποτε άλλο "γενικό" κατάστημα κράτησης, Κοτσάλης Α., Δικαστική Ψυχιατρική, ο.π., σ.94. Σημειώνεται ότι στα πλαίσια του άρθρου 37, την απόφαση περί της ανάγκης έκτισης σε ιδιαίτερο κατάστημα λαμβάνει το δικαστήριο του τόπου εκτέλεσης της ποινής (Λιούρδη Α., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.629).

⁶³² Καρανίκας Α., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.209 και Jacobs G., Ενοχή, ο.π., σ. 28, ο οποίος μιλά για μία νομική κατασκευή που χρησιμοποιείται για την αποφυγή της κατάφασης της ανικανότητας προς καταλογισμό. Όπως άλλωστε και η έννοια του καταλογισμού εν γένει χαρακτηρίζεται ως μία αόριστη φιλοσοφική έννοια (Ζαγκαρόλας Ι., Η εν τη παρ' ημίν, ο.π., σ.426). Βλ. επίσης και Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.233, ο οποίος υποστηρίζει ότι η έννοια της ικανότητας προς καταλογισμό διέπεται, από μία "κοινωνικά και ιστορικά προσδιορισμένη σχετικότητα", η οποία φαίνεται προσδίδει στα επιμέρους στοιχεία της ιδιότητες όχι προερχόμενες από την επιστήμη αλλά από την κρίση της ίδιας της κοινωνίας. Το αντικοινωνικό φρόνημα λοιπόν φαίνεται να προσδιορίζει (έστω και κατ' έμμεσο τρόπο) και να διαχωρίζει το άτομο με ικανότητα προς καταλογισμό από τον ανίκανο. Περί της ασάφειας και της αοριστίας τόσο της έννοιας του ελαττωμένου καταλογισμού όσο και της επικινδυνότητας τοποθετείται και η Λιούρδη Α., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.117 παραπέμποντας στα λεγόμενα του Στριγγάρη. Λόγω δε της αοριστίας της έννοιας δε φαίνεται να προσφέρεται η χρήση της για την εξατομίκευση της αντιμετώπισης των ελαττωμένα καταλογιστών δραστών (Λιούρδη Α., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.120). Τις ίδιες άλλωστε κυκλικές και αυθαίρετες κρίσεις συνεπάγεται και η σύζευξη των εννοιών της επικινδυνότητας και της δημόσιας ασφάλειας (Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 123).

⁶³³ Λιούρδη Α., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.110

⁶³⁴ Σημειώνεται ότι η διάταξη αναφέρει ότι ο ελαττωμένος καταλογισμός πρέπει να επέρχεται λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών και δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις της διατάραξης της συνείδησης.

⁶³⁵ Για την προβληματική του ορίου της ποινής βλ. κατωτέρω την ανάλυση στα πλαίσια των διατάξεων 69 επ. Σημειώνεται δε ότι αν η προβλεπόμενη ποινή είναι κάτω του ως άνω ορίου τότε μπορεί να επιβληθεί μεν κράτηση σε ιδιαίτερα καταστήματα κατά το άρθρο 37 αλλά όχι η ποινή των 38 επ. (Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 85).

⁶³⁶ Από τις λιγοστές ανευρεθείσες αποφάσεις προέκυψε ότι η επικινδυνότητα του δράστη σε αυτές τις περιπτώσεις συνδέεται με την τέλεση εγκλημάτων που εμπεριέχουν έντονα το στοιχείο της βίας και δη με την τέλεση ανθρωποκτονιών (ΜΟΔΠρεβ 17/1999 (όπως παραπέμπεται από ΤρΕΦίωαν 369/2000), ΑΠ 98/1994 και 1779/2008. Βλ. ωστόσο και σε

υποχρεωτικά ο περιορισμός των εν λόγω δραστών σε ψυχιατρικά καταστήματα ή παραρτήματα φυλακών⁶³⁷. Τη σχετική απόφαση λαμβάνει το δικάζον το δράστη δικαστήριο⁶³⁸ και αντί της ελαττωμένης ποινής, που επιβάλλεται στις περιπτώσεις ύπαρξης ελαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμό γενικά, εφαρμόζεται σε αυτή την περίπτωση, το σύστημα της σχετικά αόριστης καταδίκης. Η επιβαλλόμενη ποινή μη έχουσα συγκεκριμένη διάρκεια εξ αρχής προσδιορίζεται μόνο κατά το ελάχιστο όριο διάρκειάς της⁶³⁹ ενώ σε περίπτωση συρροής, το κατώτατο όριο της ποινής υπολογίζεται με βάση τη βαρύτερη εξ αυτών προβλεπόμενη ποινή⁶⁴⁰.

Κατά το άρθρο 39 ΠΚ, η ποινή αυτή θεωρείται εκτιθείσα και ο κρατούμενος απολύεται μόνο εφόσον έχει παρέλθει το κατώτατο ορισθέν χρονικό διάστημα και ταυτόχρονα κριθεί ότι αυτός δεν αποτελεί πλέον κίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια⁶⁴¹. Ο νόμος, θέλοντας να αποφύγει το ενδεχόμενο της επ' αόριστον εξακολούθησης της ποινής και με σκοπό να περισώσει -όσο γίνεται τουλάχιστον σε αυτές τις περιπτώσεις- την αρχή της ενοχής αλλά και την αρχή της αναλογικότητας, προβλέπει και το μέγιστο δυνατό όριο στο οποίο της εν λόγω ποινής⁶⁴², χρονικό διάστημα το οποίο αποτελείται από το άθροισμα του κατώτατου ορίου που επιβάλλει η απόφαση συν το ανάλογο με τον χαρακτήρα του εγκλήματος διάστημα των 10 –σε περίπτωση πλημμελήματος- ή των 15 ετών –σε περίπτωση

παράρτημα 3, όπου παρατίθενται οι ανευρεθείσες από την έρευνα στο Ψυχιατρείο του Κορυδαλλού αποφάσεις που επιβάλλουν την ποινή του 38). Άλλα στοιχεία δυνάμενα να ληφθούν υπόψη είναι η ψυχική διάθεση του δράστη, η υφή, το είδος και η μορφή της πράξης, το γεγονός το πρόσωπο κατά του οποίου στρέφεται η πράξη ανήκει στο οικογενειακό περιβάλλον του δράστη, η επίδειξη βίαιας συμπεριφοράς τόσο πριν όσο και μετά την τέλεση της εγκληματικής πράξης, η επίδειξη προκλητικής στάσης. Βλ. επίσης και τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη στην κατάφαση της επικινδυνότητας στους ακαταλόγιστους, όπως αναφέρονται παρακάτω, καθώς αναλογικά θα μπορούσαν να γίνουν δεκτά και σε αυτή την περίπτωση.

⁶³⁷ Περί του υποχρεωτικού χαρακτήρα της επιβολής του μέτρου βλ. *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική ο.π., σ.95 και ειδικά σε υποσημ. 265. Πρβλ. ωστόσο κατωτέρω υποσημ. 674 περί αντίθετων απόψεων.

⁶³⁸ *Λιούρδη Α.*, Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.629

⁶³⁹ Ως προς την ανεύρεση του ελάχιστου αυτού ορίου αξίζει να ειπωθούν τα εξής: Προσδιορίζεται αρχικά το πλαίσιο ποινής σύμφωνα με το άρθρο 36 -ελαττωμένη δηλαδή κατά τα κριτήρια του 83- και στη συνέχεια το ανώτατο όριο της προβλεπόμενης σε αυτήν την περίπτωση ποινής αφού διαιρεθεί δια του δύο, αποτελεί την ποινή που δύναται να επιβληθεί σε αυτήν την περίπτωση. Έστω λοιπόν ότι δικάζεται ο Α για την τέλεση εγκλήματος το οποίο επισύρει ποινή της ισόβιας κάθειρξης. Εφόσον κριθεί ότι η ικανότητα προς καταλογισμό είναι μειωμένη μειώνεται αντίστοιχα και το πλαίσιο ποινής σύμφωνα με το 83 και ανέρχεται σε κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών. Εφόσον το πλαίσιο ποινής στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αυτό των 10 έως 20 ετών, στην περίπτωση που ο δράστης κριθεί και επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, τότε το ελάχιστο όριο που μπορεί να επιβληθεί από το δικαστήριο είναι αυτό των (20:2=)10 ετών. Βλ. για τον υπολογισμό και *Λιούρδη Α.*, Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.629

⁶⁴⁰ Βλ. μεταξύ άλλων και ΑΠ 1779/2008 όπου προβλέπεται ότι «η προβλεπόμενη στο για τους επικίνδυνους στη δημόσια ασφάλεια με ελαττωμένο καταλογισμό εγκληματίες...είναι ιδιόμορφη, σκοπό δε έχει να επιτύχει τη θεραπευτική αγωγή του περιοριζόμενου ασθενούς και δεν είναι δυνατόν να συρρεύσει και να αποτελέσει ποινή- βάση και να υπολογιστεί συνολική ποινή προσαυξανόμενη της ποινής βάσης με τμήμα άλλων επί μέρους ποινών».

⁶⁴¹ Σημειώνεται ότι στην περίπτωση που παύει να ισχύει η προϋπόθεση της ψυχικής ασθένειας ο περιορισμός αντικαθίσταται κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 40.

⁶⁴² Περί των ενδοιασμών που υπήρξαν κατά την κατάρτιση του Κώδικα σχετικά με την πρόβλεψη ανωτάτου ορίου βλ. *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.189. Το ανώτατο όριο της ποινής προβλέπεται δε ούτως ώστε να μην θεωρηθεί η ποινή τελείως εξουθενωτική για το δράστη στον οποίο επιβάλλεται (*Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.121).

κακουργήματος. Δυνατή είναι η απόλυση του κρατουμένου, είτε αυτεπαγγέλτως είτε ύστερα από αίτηση του κρατουμένου, και σε προγενέστερο χρόνο του ύστατου αυτού ορίου -πάντοτε μετά τη συμπλήρωση του κατωτάτου επιβαλλόμενου- εφόσον διαπιστωθεί ότι δεν πληρούνται πλέον οι προϋποθέσεις που οδήγησαν στην επιβολή του μέτρου. Το δικαστήριο -Τριμελές Πλημμελειοδικείο του τόπου έκτισης της ποινής- αποφασίζει τότε σχετικά με το ζήτημα, αφού πρώτα λάβει υπόψη τη γνώμη που εξέφρασαν ειδικοί εμπειρογνώμονες (ψυχίατροι). Εφόσον το δικαστήριο αποφασίσει ότι εξέλειψε η επικινδυνότητα του δράστη, διατάσσει την απόλυσή του πάντοτε υπό όρους.

Εκτός από την πρόβλεψη της ποινής του περιορισμού περιλαμβάνεται στην απόφαση του δικαστηρίου και η -ορισμένης διάρκειας- ποινή, που θα πρέπει να εκτιθεί στην περίπτωση κατά την οποία εκλείψουν οι όροι που καθιστούν αναγκαία την έκτιση της ποινής σε ιδιαίτερο κατάσταση⁶⁴³. Για την επιμέτρηση της εν λόγω ποινής -η οποία υπόκειται επίσης σε κάποια ελάχιστα όρια κατά το νομοθέτη- δε λαμβάνεται υπόψη η ελαττωμένη ικανότητα προς καταλογισμό, και άρα δεν εφαρμόζεται το ελαττωμένο πλαίσιο του άρθρου 83 αλλά το πλαίσιο που επιφυλάσσεται για την τέλεση του εν λόγω εγκλήματος βάσει των διατάξεων του Ειδικού Ποινικού⁶⁴⁴.

Εφόσον λοιπόν κριθεί από το αρμόδιο δικαστήριο -του τόπου εκτέλεσης της ποινής- ότι ο περιορισμός στο ψυχιατρικό κατάσταση δεν είναι πλέον αναγκαίος, καθώς εξέλειψαν οι προϋποθέσεις που τον επέτασσαν, μπορεί να διαταχθεί η αντικατάσταση του περιορισμού με την ποινή φυλάκισης ή κάθειρξης την οποία έχει ήδη αποφασίσει το δικαστήριο. Η διαδικασία αυτή ξεκινά ύστερα από αίτηση του εισαγγελέα και η αντικατάσταση αυτή επιτρέπεται είτε στις περιπτώσεις που έχει μεν "εκλείψει" η ψυχική ασθένεια του δράστη αλλά αυτός παραμένει επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια είτε δεν έχει παρέλθει το ελάχιστο απαιτούμενο όριο της επιβαλλόμενης ποινής⁶⁴⁵. Σε αυτή την περίπτωση η έκτιση της ποινής λαμβάνει χώρα σε οποιοδήποτε

⁶⁴³ Λιούρδη Α., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.629, Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.111, ο οποίος μάλιστα αναφέρει ότι η εν λόγω αντικατάσταση επέρχεται εφόσον ο κρατούμενος ιάθηκε από την ψυχική ασθένεια αλλά εξακολουθεί να είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια και Τούση Α.- Γεωργίου Α., ο.π., σ.144. Σημειώνεται δε ότι η πρόβλεψη της ως άνω ποινής σημειώνεται ότι πρέπει να λαμβάνει χώρα στα πλαίσια της απόφασης που επιβάλλει και τον περιορισμό σε ψυχιατρικό κατάσταση (Λιούρδη Α., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.633). Σύμφωνα δε με την ΤρΕΦΙωαν 369/2000 δεν επιτρέπεται η μετέπειτα συμπλήρωσή της απόφασης αυτής για την πρόβλεψη της εν λόγω ποινής, καθώς αυτό θα σήμαινε ουσιώδη μεταβολή του περιεχομένου της.

⁶⁴⁴ Για τον τρόπο υπολογισμού της ποινής βλ. Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.109-110. Η διάταξη αυτή παραβλέπει ωστόσο το γεγονός ότι η ύπαρξη μειωμένου καταλογισμού επιτάσσει και την επιβολή μειωμένης ποινής (Λιούρδη Α., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.630) προκαλώντας έντονους προβληματισμούς σχετικά με το περιεχόμενο αυτό

⁶⁴⁵ Τονίζεται σε αυτό το σημείο ότι στην περίπτωση που δε συνέτρεχαν πλέον και οι δύο προϋποθέσεις ο κρατούμενος θα απολυόταν εφόσον είχε παρέλθει το ελάχιστο όριο της ποινής. Από την άλλη αν εξακολουθούσαν να συντρέχουν και οι δύο προϋποθέσεις δε θεωρείται από τη γράφουσα ως πιθανόν να συμφωνούσαν οι θεράποντες ιατροί σε μία τέτοια μεταφορά σε "κανονική φυλακή", καθώς είναι κάτι παραπάνω από υπαρκτός ο κίνδυνος να υποτροπιάσει εκ νέου η υγεία του δράστη, όταν αυτός βρίσκεται σε περιβάλλον που στερείται την αρμόζουσα ιατρική περίθαλψη. Οπότε μόνο η

κατάστημα κράτησης ενώ ρητά ορίζεται ότι ο χρόνος τον οποίο πέρασε ο δράστης στο ειδικό ψυχιατρικό κατάστημα λογίζεται ως χρόνος έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής και ως εκ τούτου αφαιρείται από την επιβαλλόμενη κατά το άρθρο 38§3 ποινή.

ii. Εγκληματίες καθ' έξη με ελαττωμένο καταλογισμό (άρθρο 41 ΠΚ)

Στην περίπτωση κατά την οποία, εκτός από τα ανωτέρω αναφερόμενα στοιχεία, είναι δυνατή και η κατάφαση της ιδιότητα του καθ' έξη, η μεταχείριση του δράστη αυστηροποιείται. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής της εν λόγω διάταξης, συνίστανται στη σωρευτική συνδρομή των εξής στοιχείων: Απαιτείται αρχικά η κρίση του δικαστηρίου περί του ότι ο δράστης έχει την ιδιότητα του καθ' έξη εγκληματία. Κρίνεται ακολούθως ως αναγκαία η επιβολή του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 38 και θεωρείται συγχρόνως ότι ο δράστης αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια. Καθορίζεται τότε το ελάχιστο και το μέγιστο όριο διάρκειας του περιορισμού, εντούτοις το πλαίσιο πάνω στο οποίο υπολογίζεται το κατώτατο όριο της ποινής δεν ελαττώνεται κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 83, καθώς σε αυτή την περίπτωση δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις περί ελαττωμένου καταλογισμού⁶⁴⁶ και το ελάχιστο όριο ποινής επαυξάνεται υπολογιζόμενο σύμφωνα με τα πλαίσια που τίθενται για την περίπτωση της υποτροπής κατά τα άρθρα 88 επ.

Ως λόγος επιβολής του μέτρου καθίσταται λοιπόν αποκλειστικά η επικινδυνότητα του ατόμου καθώς η ύπαρξη της ψυχικής του ασθένειας δε φαίνεται να λαμβάνεται υπόψη⁶⁴⁷, με τη μεταχείρισή τους να προσιδιάζει σε αυτή την περίπτωση περισσότερο σε αυτή των εχόντων καταλογισμό καθ' έξη δραστών παρά των ελαττωμένων καταλογιστών. Για αυτόν το λόγο μάλλον προβλέπεται και η ευχέρεια του δικαστηρίου να μετατρέψει -όποτε το θελήσει- την ποινή του περιορισμού στην ποινή της αόριστης κάθειρξης των άρθρων 90 επ.⁶⁴⁸.

b) Ακαταλόγιστοι εγκληματίες (άρθρα 69-70 ΠΚ)

Επισημαίνεται εξ' αρχής ότι ο όρος ακαταλόγιστος εγκληματίας που χρησιμοποιείται από τον ΠΚ είναι εσφαλμένος. Εκ του άρθρου 14 προκύπτει ότι έγκλημα συνιστά μία «πράξη άδικη και

δραματική βελτίωση της υγείας του δράστη θα οδηγούσε τους υπεύθυνους ιατρούς του να συμφωνήσουν στην έκτιση σε άλλου είδους φυλακή, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να εξομοιωθεί με την "εξάλειψη της ψυχικής ασθένειας". Βέβαια το γεγονός ότι το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει την αντικατάσταση χωρίς να λάβει υπόψη την άποψη των ιατρών ανατρέπει το ως άνω επιχείρημα καθιστώντας την αντικατάσταση δυνατή όποτε κρίνει το ίδιο το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης ως απαραίτητο.

⁶⁴⁶ Περί των αντιρρήσεων που είχαν διατυπωθεί -ήδη πριν την κατάρτιση του ΠΚ- σχετικά με τη μη εφαρμογή των διατάξεων περί επιβολής μειωμένης ποινής σε αυτή την περίπτωση βλ. Καφετζής Γ., ο.π., σελ 378, 418

⁶⁴⁷ Λιούρδη Α., Συστηματική ερμηνεία, ο.π., σ.639

⁶⁴⁸ Καρανίκας Α., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.213 και Λιούρδη Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.637

καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο» και συνεπώς ως εγκληματίας μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ο δράστης ο οποίος τελεί μία πράξη, η οποία πληροί τους όρους του 14. Η έλλειψη καταλογισμού λοιπόν -ως απαραίτητος όρος για την κατάφαση της έννοιας του εγκλήματος- καθιστά μη δυνατό τον χαρακτηρισμό του εν λόγω δράστη ως εγκληματία⁶⁴⁹. Παρά την ανωτέρω ασυνέπεια έχει επικρατήσει στα πλαίσια του ΠΚ η χρήση του όρου ακαταλόγιστος εγκληματίας και ως εκ τούτου θα ακολουθηθεί και στην παρούσα ανάλυση⁶⁵⁰.

Ζητήματα δημιουργούνται ακολούθως και με την άσκηση της ποινικής δίωξης. Παρά το γεγονός ότι δεν πρόκειται ουσιαστικά περί αξιόποινης πράξης, όπως απαιτεί το άρθρο 36 ΚΠΔ, όταν ελλείπει η ικανότητα καταλογισμού, αν και προβληματική, θεωρείται ως επιβεβλημένη η άσκησή της ούτως ώστε καταστεί δυνατή η επιβολή του προβλεπόμενου μέτρου ασφαλείας⁶⁵¹. Στην περίπτωση ωστόσο που ο εισαγγελέας κρίνει ότι ελλείπει κάποια από τις προϋποθέσεις για την επιβολή του μέτρου, δύναται να αρχειοθετήσει τη μήνυση⁶⁵².

Τονίζεται, επίσης, ότι η επιβάλλουσα τη φύλαξη απόφαση χαρακτηρίζεται ως αθωωτική μιας και απαλλάσσει το δράστη από την επιβολή ποινής ή από την άσκηση δίωξης για την τελεσθείσα πράξη και ως εκ τούτου δεν είναι δυνατή η άσκηση ενδίκων μέσων⁶⁵³. Οι συνέπειες ωστόσο για το άτομο μπορούν να χαρακτηριστούν και στην περίπτωση του στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας το ίδιο -ίσως και περισσότερο- επαχθείς με αυτές της επιβολής στερητικής της ελευθερίας ποινής. Έχει λοιπόν προταθεί η λύση να χαρακτηριστεί ως καταδικαστική η εν λόγω απόφαση, ούτως ώστε

⁶⁴⁹ Περί της προβληματικής αυτής βλ. *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.106, *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.239, *Σιταρόπουλος Ν.*, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Φύλαξη ακαταλόγιστων προσώπων, Απόφαση της 19.6.2003, ΠοινΔικ 5/2004, σ.554

⁶⁵⁰ Επισημαίνεται ότι η ασυνέπεια αυτή διορθώνεται με το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το οποίο αναλύεται στο παράρτημα 3 της παρούσης και οι ακαταλόγιστοι εγκληματίες μετονομάζονται σε δράστες με ψυχική ή διανοητική διαταραχή.

⁶⁵¹ *Δέδες Χ.*, Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.371, *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.967

⁶⁵² *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.967

⁶⁵³ *Κοκολάκης Ε.*, Αόριστος Καταδίκη, ο.π., σ.87, *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση κατά βουλεύματος και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι- ψυχικά πάσχοντες) (Μέρος ΣΤ), ΠοινΔικ 2015, σ.1083, ο οποίος αναφέρει ότι ως καταδικαστική νοείται μόνο η απόφαση που «και ενοχή κηρύσσει και ποινή επιβάλλει», *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.967. Βλ. επίσης ΑΠ 216/1983 (Συμβ) όπου τονίζεται το μη επιτρεπτό της άσκησης αναίρεσης κατά αθωωτικής απόφασης. Σημειώνεται ωστόσο ότι η δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων από πλευράς εισαγγελέα κατά της αθωωτικής απόφασης, όπως αυτή δίδεται κατά το άρθρο 486 ΚΠΔ, διατηρείται (βλ. μεταξύ άλλων ΑΠ 1487/2004). Η μη δυνατότητα άσκησης ενδίκων μέσων αποτελεί ωστόσο κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του δράστη και σοβαρή παράλειψη του Έλληνα νομοθέτη. Σχετικά με την αντίθεση της μη δυνατότητας άσκησης ενδίκων μέσων στις επιταγές διατάξεων υπερεθνικού χαρακτήρα βλ. *Σιταρόπουλος Ν.*, ο.π., σ.555 και *Καρράς Α.*, Η καθυστέρηση της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης – Δικαιοκρατική και αποτελεσματική αντιμετώπισή της, ΠοινΧρ 2015, σ. 721 επ., ο οποίος επισημαίνει ότι ακόμα και στις περιπτώσεις αθωωτικής απόφασης, πρέπει να δίδεται το δικαίωμα άσκησης έφεσης στον κατηγορούμενο, αν σε αυτή γίνεται αποδεκτό ότι αυτός έχει τελέσει την αξιόποινη πράξη.

καταστεί δυνατή τουλάχιστον η άσκηση αναίρεσης⁶⁵⁴. Όσον αφορά δε το ένδικο μέσο της έφεσης, ως μόνη εναπομείνουσα λύση απομένει το 486 παρ. 1 ΚΠΔ, και η άσκησή της λόγω του ότι η αιτιολογία της απόφασης θίγει την υπόληψη του ατόμου χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο για την έκδοση της απόφασης⁶⁵⁵.

Στα άρθρα 69 επ. προβλέπεται, λοιπόν, η μεταχείριση των ακαταλόγιστων εγκληματιών⁶⁵⁶ και επιβαλλόμενο μέτρο καθίσταται η φύλαξη σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα⁶⁵⁷, η οποία αποτελεί στερητικό της ελευθερίας μέτρο⁶⁵⁸ και αναπληρωματικό της ποινής. Επιτελεί δε η επιβολή της διπλό σκοπό, θεραπευτικό και φυλακτικό⁶⁵⁹ ενώ σύμφωνα με το άρθρο 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα, το

⁶⁵⁴ Δέδες Χ., Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.375. Η άσκηση έφεσης δεν καθίσταται ούτε σε αυτή την περίπτωση δυνατή μιας και το άρθρο 489 δεν περιλαμβάνει την περίπτωση της φύλαξης.

⁶⁵⁵ Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.100 υποσημ. 10. Σημειώνεται ότι και αυτό το ζήτημα ρυθμίζεται στο νέο Σχέδιο Νόμου, όπου προβλέπεται ρητά η δυνατότητα άσκησης έφεσης.

⁶⁵⁶ Περί της ιστορικής αναδρομής της μεταχείρισης των ακαταλόγιστων δραστών και περί των συστημάτων που ακολουθούνται στα πλαίσια άλλων εννόμων τάξεων βλ. Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.107 επ.

⁶⁵⁷ Σημειώνεται ότι τα άτομα αυτά εγκλείονται σε δημόσια θεραπευτήρια και όχι σε ειδικά καταστήματα κράτησης καθώς θεωρείται ότι και τα άτομα αυτά θέλουν ψυχιατρική θεραπεία ίδια με όλων των υπολοίπων ψυχικά ασθενών (Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.110). Την ίδια άποψη ακολουθεί και η REC (2004)10, όπου στα άρθρα 10 και 35 επισημαίνεται η ύπαρξη κατάλληλου περιβάλλοντος σε νοσοκομειακές μονάδες για την κράτηση των ατόμων με ψυχικές ασθένειες, ακόμα και αν αυτοί έχουν εμπλακεί στο ποινικό σύστημα. Σύμφωνα δε με τη ΓνωμΕισΑΠ 12/2008., τα αρμόδια αυτά θεραπευτικά κέντρα οφείλουν να δέχονται τους δράστες που τους παραπέμπει το δικαστήριο (σε οιοδήποτε τμήμα τους), υπό την απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση ότι δύνανται να του παρέχουν την κατάλληλη θεραπεία και να εκπληρώσουν το φυλακτικό σκοπό του μέτρου. Σύμφωνα δε με τη ΓνωμΕισΑΠ 8/2007, «το ιατρικόν και νοσηλευτικόν προσωπικόν των θεραπευτηρίων αυτών έχει αρμοδιότητα μόνον δια την θεραπείαν και νοσηλείαν των προαναφερθέντων ατόμων και όχι δια την φύλαξιν αυτών. Το έργο της φυλάξεως τούτων ανήκει εις την αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης». Παραπέμπουμε ωστόσο και σε ΣυμβΠλημΘεσ 1801/1989, όπου η έλλειψη της δυνατότητας επαρκούς φύλαξης στα δημόσια θεραπευτικά καταστήματα οδήγησε στην θεώρηση ότι η φύλαξη του δράστη στο Ψυχιατρείο του Κορυδαλλού κρίνεται ως απαραίτητη και δεν επαρκεί το οποιοδήποτε θεραπευτικό κατάστημα.

⁶⁵⁸ Καρράς Α., ο.π., σ.369.

⁶⁵⁹ Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ποικίλες απόψεις που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη σχέση μεταξύ των δύο σκοπών. Ο Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.947-8 υποστηρίζει ότι η προστασία της κοινωνίας αποτελούσε κατά παλαιότερες απόψεις τον σκοπό επιβολής της φύλαξης, ενώ πλέον ο χαρακτήρας του μέτρου κρίνεται ως κυρίαρχα θεραπευτικός, καθώς μόνο υπό αυτές τις βάσεις θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό στα πλαίσια ενός δικαιοκρατικού συστήματος και να μην αντιτίθεται στο άρθρο 2 του Συντάγματος. Ο εν λόγω συγγραφέας συνεχίζει λέγοντας ότι παρά την ως άνω επιταγή, η δημόσια ασφάλεια συνεχίζει να αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα τόσο για την επιβολή όσο και για τη συνέχιση του μέτρου. Κατά τον Παρασκευόπουλο δε, (Παρασκευόπουλος Ν., Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.246), το μέτρο ασφαλείας λαμβάνει εξασφαλιστικό χαρακτήρα μόνο στην περίπτωση που η βελτίωση του δράστη κρίνεται ως ανέφικτη και τότε έχουμε ουσιαστικά να κάνουμε με ποινή. Περί της άποψης ότι προκρίνεται ο θεραπευτικός σκοπός του μέτρου, βλ. Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.89, Κωστάρας Α., ο.π., σ.207, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.960-1, ο οποίος θεωρεί ότι σε διαφορετική περίπτωση το άτομο θα χρησιμοποιείτο ως αντικείμενο καταστολή, παραβιάζοντας τοιούτοτρόπως την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. προληπτικό χαρακτήρα, μέσω της θεραπείας του ασθενούς και της μελλοντικής αποφυγής απ' αυτόν άδικων πράξεων. Ως χαρακτηριστική αναφέρεται και η διατυπωθείσα από την απόφαση ΜΟΔ 896,897/2016 της οποίας παρατίθεται το ακόλουθο απόσπασμα: «Η φύλαξη ακαταλόγιστων εγκληματιών συνιστά μέτρο ασφαλείας και όχι ποινή. Σκοπός της «θεραπευτικής φύλαξης», κατ' άρθρο 69 ΠΚ, είναι η θεραπευτική φύλαξη, δεν έχει κατασταλτικό αλλά προληπτικό χαρακτήρα, μέσω της θεραπείας του ασθενούς και της μελλοντικής αποφυγής απ' αυτόν άδικων πράξεων. Από τη θεραπεία του ακαταλόγιστου ψυχικά ασθενούς δεν ωφελείται, συνεπώς, μόνο ο ίδιος αλλά και το κοινωνικό σύνολο, αφού έτσι θα αποδοθεί στην κοινότητα ένα άτομο χωρίς επικινδυνότητα. Συνεπώς, η θεραπεία εξυπηρετεί, τελικά, τη δημόσια ασφάλεια. Για το λόγο αυτό, η φύλαξη στο ψυχιατρικό κατάστημα δεν πρέπει να αντιστρατεύεται ή να υπονομεύει τη θεραπεία, γιατί έτσι θα ακυρωνόταν αυτή καθ' αυτή η προοπτική θεραπείας του ασθενούς, εξαφάνισης της (όποιας) επικινδυνότητάς του και, εν τέλει, απόλυσής του...δεν προκύπτει ότι η «φύλαξη» ταυτίζεται με τη φυλάκιση ή ότι σημαίνει συνεχή περιορισμό σ' ένα δωμάτιο, θάλαμο, τμήμα,

άτομο στο οποίο επιβάλλεται η κύρωση του άρθρου 69 θεωρείται εκ του νόμου κρατούμενος⁶⁶⁰. Οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την επιβολή του εν λόγω μέτρου είναι: α) η ανικανότητα προς καταλογισμό ή η ύπαρξη κωφαλαλίας⁶⁶¹, β) η τέλεση αξιόποινης πράξης, ήτοι η τέλεση κακουργήματος ή το πλημμέλημα γ) η εν λόγω πράξη να τιμωρείται με ελάχιστη προβλεπόμενη ποινή 6 μηνών και γ) ο δράστης να είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια. Για την επιβολή του μέτρου τονίζεται ότι η τελεσθείσα πράξη, πρέπει να είναι τελειωτικά άδικη, καθώς σε διαφορετική περίπτωση οι ακαταλόγιστοι δράστες τίθενται σε χειρότερη μοίρα από τους έχοντες καταλογισμό⁶⁶².

Προβληματισμός δημιουργείται αναφορικά με την προϋπόθεση των εγκλημάτων που απαιτούνται να έχουν τελεστεί ούτως ώστε είναι δυνατή η επιβολή του μέτρου, καθώς ο νόμος

κλινική ή, εν γένει, νοσοκομείο. Αντίθετα, συνεπάγεται την στενή παρακολούθηση της θεραπευτικής πορείας του ασθενούς από το ψυχιατρικό νοσοκομείο, στο οποίο έχει ανατεθεί η θεραπευτική του φύλαξη». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του Χαραλαμπίκη (*Χαραλαμπίκης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.519), ο οποίος θεωρεί ότι η όλη διχογνωμία δεν έχει ουσιαστικά αντικείμενο καθώς όποια από τις δύο απόψεις και αν γίνει δεκτή, ο στόχος παραμένει η προστασία της κοινωνίας, οπότε και η θεραπεία και η προστασία συγκεκριούνται σε έναν ενιαίο σκοπό. Περί της υπεροχής του φυλακτικού σκοπού βλ. *Ζαγκαρόλας Ι.*, Η εν τη παρ' ημών δικαστική, ο.π., σ.430, *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.169 και 234, *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1086, *Σιταρόπουλος Ν.*, ο.π., σ.555, *Στριγγάρη Μ. Γ.*, ο.π., σ.8, *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 121, *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος, ο.π., σ.27. Η τελευταία εκδοχή θεωρείται από τη γράφουσα ως πιο πειστική και ανταποκρινούσα στην πραγματικότητα της εφαρμογής του μέτρου, γεγονός που φαίνεται ξεκάθαρα και από το γεγονός ότι μόνο η επικινδυνότητα του ατόμου και όχι η ίαση, οδηγεί στην απόλυσή του. Όπως αναφέρει δε και ο *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.177, η απόλυση θεωρείται δυνατή στην περίπτωση που παύσει η επικινδυνότητα του δράστη ακόμα και αν η ψυχική ασθένεια συνεχίζει, ουδέποτε όμως μπορεί να λάβει χώρα το αντίθετο.

⁶⁶⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο -και δικαιολογημένα εκφράζεται- η άποψη ότι τα εν λόγω άτομα δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ούτε κατάδικοι ούτε νοσηλευόμενοι, καθώς στερούνται των βασικών χαρακτηριστικών και δικαιωμάτων και των δύο (*Στριγγάρης Μ. Γ.*, ο.π., σ.9, *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος, ο.π., σ.28).

⁶⁶¹ Περί της πρώτης προϋπόθεσης επιλέγεται να μην γίνει λόγος καθώς εκφεύγει κατά πολύ των ορίων του διαπραγματευομένου θέματος. Ως προς την προϋπόθεση της κωφαλαλίας αναφέρεται μόνο ότι θεωρείται ως εναλλακτικός προς την ανικανότητα προς καταλογισμό όρος της επιβολής της φύλαξης λόγω της υποτιθέμενης από το νομοθέτη ανεπαρκούς ανάπτυξης των πνευματικών λειτουργιών του δράστη. Για το ζήτημα της ανικανότητας προς καταλογισμό βλ. αντί άλλων *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική ο.π., σ.25 επ. και 179 επ. και *Μυλωνόπουλος Χ.*, Γενικό Μέρος, ο.π., σ.586 επ. Σημειώνεται ότι πρέπει να συντρέχει η προϋπόθεση αυτή τόσο κατά την τέλεση της πράξης όσο και κατά το χρόνο επιβολής του μέτρου. Σχετικά με τη διχογνωμία που ενυπάρχει αν η ανικανότητα προς καταλογισμό πρέπει να ενυπάρχει μόνο κατά την τέλεση της πράξης ή αν είναι απαραίτητη και κατά το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 122. Επ' αυτού βλ. και *Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.247, *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.81 και 195, *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.99, όπου επισημαίνεται ότι σε αντίθετη περίπτωση θα πρόκειται περί επιβολής μέτρων υποχρεωτικής θεραπείας σε υγιές άτομο, γεγονός που κρίνεται κατάφωρα παράνομο. Στην περίπτωση δε, που η ανικανότητα συντρέχει μόνο κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, ως μόνη επιλογή για το δικαστήριο παραμένει η ολοσχερής απαλλαγή του δράστη και η μη επιβολή της φύλαξης (*Χαραλαμπίκης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.520).

⁶⁶² *Δέδες Χ.*, Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.372, *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.949-50 και *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.144. Το μόνο στοιχείο που πρέπει να λείπει λοιπόν σε αυτές τις περιπτώσεις είναι αυτό της ικανότητας προς καταλογισμό. Αντίθετα πρέπει να καταφάσκονται όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, χωρίς να συντρέχουν στη συγκεκριμένη περίπτωση λόγοι ικανοί να άρουν το άδικο ή τον καταλογισμό. Βλ. ωστόσο και *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.961-2, όπου γίνεται αποδεκτό ότι μία τέτοια προϋπόθεση περιορίζει αδικαιολόγητα το πεδίο εφαρμογής της διάταξης και κάνει διάκριση μεταξύ των στοιχείων του αδίκου που πρέπει να συντρέχουν ανάλογα με τον χαρακτηρισμό τους ως εξαρτημένων ή μη από την ψυχική ασθένεια υποκειμενικών παραστάσεων του ακαταλόγιστου.

αναφέρεται γενικά στην τέλεση εγκλήματος που απειλείται με ποινή ανώτερη των έξι μηνών⁶⁶³. Από τη μία πλευρά υποστηρίζεται πως το όριο των 6 μηνών αναφέρεται στην ανώτερη προβλεπόμενη από το νόμο ποινή⁶⁶⁴, ήτοι το πλαίσιο ποινής καθορίζεται από χ έως ψ εκ του νόμου και όπου ψ πρέπει να ενυπάρχει χρονικό διάστημα ανώτερο των 6 μηνών. Ωστόσο, η κρατούσα γνώμη ακολουθεί τη θέση ότι το όριο των 6 μηνών αναφέρεται στην ελάχιστη προβλεπόμενη από το νόμο ποινή, ήτοι το χ πρέπει να είναι μεγαλύτερο ή ίσο των 6 μηνών⁶⁶⁵. Η εν λόγω επιλογή βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αρχή της αναλογικότητας, η οποία υπαγορεύει την εφαρμογή τόσο επαχθών μέτρων μόνο στην περίπτωση της τέλεσης κάποιου εκ των βαρύτερων πλημμελημάτων⁶⁶⁶. Άλλωστε μόνο τότε μπορεί να καταφαιθεί και η συνακόλουθη προϋπόθεση της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια⁶⁶⁷, καθώς η πρόγνωση για την τέλεση εγκλημάτων με όχι ασήμαντο αντίκτυπο για την κοινωνία δέον να προέρχεται από την στο παρελθόν τέλεση όμοιων εγκλημάτων, τα οποία έχουν κάποια βαρύτητα. Για τους δράστες εγκλημάτων που απειλούνται με ποινή μικρότερη από το ως άνω όριο, το άρθρο 69 δεν τυγχάνει επομένως εφαρμογής και ως μόνη λύση σε αυτές τις περιπτώσεις –η οποία μάλιστα δε γίνεται δεκτή από το σύνολο της θεωρίας- απομένει η εφαρμογή των διατάξεων για τον ακούσιο εγκλεισμό⁶⁶⁸.

Στα πλαίσια της εξέτασης των αποφάσεων που επιβάλλουν την ποινή του άρθρου 69, παρατηρήθηκε για άλλη μία φορά η σύνδεση της τέλεσης βίαιων εγκλημάτων, και δη ανθρωποκτονιών, με την έννοια της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια. Στοιχεία που λαμβάνονται επίσης υπόψη για την κατάφαση της επικινδυνότητας και επηρεάζουν την απόφαση περί επιβολής –ή συνέχισης- της φύλαξης είναι το είδος, η φύση και η σοβαρότητα της ασθένειας⁶⁶⁹, η ηλικία κατά την οποία εκδήλωσε ο δράστης την ασθένεια, οι εξωτερικές της εκδηλώσεις και ο ρυθμός

⁶⁶³ Η κατά αυτόν τον τρόπο εξάρτηση της επιβολής του μέτρου από τη βαρύτητα του τελεσθέντος εγκλήματος αποτελεί από μόνο του απόδειξη της υπεροχής του φυλακτικού έναντι του θεραπευτικού σκοπού, και αναδεικνύει της ομοιότητες του μέτρου ασφαλείας με την ποινή (Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού ο.π., σ.46).

⁶⁶⁴ Κονταξής Α., ο.π., τ. α', σ.705 ενώ παρόμοια θέση φαίνεται να ακολουθούσε παλαιότερα και η νομολογία (Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Η τέλεση πλημμελήματος με απειλούμενη ποινή και κατώτερη των 6 μηνών επιτρέπει τη φύλαξη των ακαταλόγιστων δραστών ή μόνον ακούσια νοσηλεία; (Με αφορμή το ΒουλΣυμβΠλημΘεσ 471/1994), ΥΠΕΡ 1994, σ.961).

⁶⁶⁵ Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.949, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.46, Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.98, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ.85 και 122, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, σ.963, ΣυμβΠλημΚαστ 39/1997, ΠλημΧαλκιδ 246/1997.

⁶⁶⁶ Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.109, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.170, ο οποίος θεωρεί ότι το έγκλημα πρέπει να είναι τέτοιας βαρύτητας ούτως ώστε να μην κρίνεται ως δυσανάλογη και καταχρηστική η στέρηση της ελευθερίας του δράστη καθώς και Χαράλαμπακης Α., Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.520. Βλ. και Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.150, ο οποίος τονίζει ότι όσο πιο δραστικό είναι το μέτρο που περιορίζει την ελευθερία του ατόμου τόσο μεγαλύτερη βαρύτητα θα πρέπει να έχει και το έγκλημα που τελέστηκε.

⁶⁶⁷ Βλ. Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Η τέλεση πλημμελήματος, ο.π., σ.961, η οποία συνδέει το κατώτατο όριο της επαπειλούμενης ποινής με τη διάγνωση της επικινδυνότητας του δράστη.

⁶⁶⁸ Βλ. κατωτέρω Κεφ. 3^ο, 3, β, Ι στα πλαίσια της ανάλυσης της ακούσιας νοσηλείας.

⁶⁶⁹ Συνήθως δε ο υπό εξέταση δράστης πάσχει από σχιζοφρένεια ή από παρανοϊκού τύπου ψυχώσεις.

τους, η τυχόν ύπαρξη παραισθήσεων και παραληρητικών ιδεών, η πρόβλεψη περί επιδείνωσης της ασθένειας στο μέλλον, η ανάγκη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και η λήψη ή μη των φαρμάκων αυτών από το δράστη οικεία βουλήσει, η επανειλημμένη στο παρελθόν εισαγωγή σε θεραπευτικά καταστήματα που ωστόσο δεν έφεραν κάποιο αποτέλεσμα, η εν γένει συναισθηματική κατάσταση του δράστη, ο ειδικότερος τρόπος τέλεσης της πράξης⁶⁷⁰ και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, η βαρύτητα της τελεσθείσας πράξης, η τυχόν ύπαρξη περισσώτερων του ενός θυμάτων, το γεγονός ότι τι θύμα άνηκε στην οικογένεια του δράστη, η ύπαρξη επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς και πριν αλλά και μετά την τέλεση του εγκλήματος, η εκδήλωση αυτοκαταστροφικής ή/και ετεροκαταστροφικής συμπεριφοράς, το περιβάλλον στο οποίο διαβιεί, η έλλειψη στενού οικογενειακού ή φιλικού περιβάλλοντος ικανού να φροντίσει το δράστη, η συμπεριφορά που επιδικνύεται κατά την έκτιση και κατά το χρόνο λήψης αδειών⁶⁷¹. Παρατηρείται δε ότι η ψυχική κατάσταση του δράστη και η διαπίστωσή της μέσω της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης αποτελούν βαρύνουσες σημασίες παράγοντες για την κατάφαση των προϋποθέσεων του άρθρου 69⁶⁷². Σημειώνεται, ωστόσο, σε αυτό το σημείο, ότι η διενέργεια πραγματογνωμοσύνης δεν είναι υποχρεωτική εκ του νόμου στις περιπτώσεις επιβολής του μέτρου του άρθρου⁶⁷³.

Εφόσον διαπιστωθεί ότι συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, η επιβολή του μέτρου ασφαλείας είναι υποχρεωτική για τον δικαστή. Ορθότερο, ωστόσο, θα ήταν να γίνει δεκτό ότι η εν λόγω κύρωση δεν πρέπει να επιβάλλεται αν δεν είναι αναγκαία, πρόσφορη και ανάλογη, εφόσον δηλαδή δεν τηρείται η αρχή της αναλογικότητας⁶⁷⁴ και ως εκ τούτου ο εγκλεισμός πρέπει να αποτελεί την έσχατη

⁶⁷⁰ Η επέλευση του θανατηφόρου αποτελέσματος μέσω της πρόκλησης φωτιάς και τα πολλαπλά και επίμονα χτυπήματα με μαχαίρι αποτελούν ορισμένους από τους τρόπους αυτούς.

⁶⁷¹ Όπως τα στοιχεία αυτά αναφέρονται σε *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.109, *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ 10, *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική ο.π., σ.90, *Χαραλαμπίδης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.520 καθώς και σε ΣυμβΠλημΧαλκ 149/1985, ΣυμβΠλημΘεσ 414/1991, ΠλημΣερρ 167/1991 (σημειώνεται ότι είναι από τις λίγες περιπτώσεις που δεν αφορά ανθρωποκτονία αλλά κυρίως τέλεση εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και τέλεση επικίνδυνης σωματικής βλάβης κατά του αστυνομικού που τον καταδίωκε), ΤριμΠλημΣυρ 44/1993, ΑΠ 865/1993, ΣυμβΠλημΔραμ 150/1993, ΜΟΕ 46/1994, ΣυμβΠλημΧαλκ 315/1999, ΣυμβΕφ 135/2001, 187/2002 ΠλημΑρτ, ΣυμβΠλημβολ 7/2014, ΜΟΔΑθ 345, 346, 370, 371/2012, ΜΟΔΑθ 897/2016.

⁶⁷² Για τη σπουδαία σημασία της πραγματογνωμοσύνης ως προς την επιβολή ή μη του μέτρου και την εξακολούθησή του βλ. *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.109, 172 και 233, ο οποίος αποδίδει τη βαρύνουσα θέση της στον διακηρυσσόμενο θεραπευτικό σκοπό του μέτρου καθώς και *Στριγγάρη Μ. Γ.*, ο.π., σ.9. Για τη θέση της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης στα πλαίσια της ποινικής δίκης και την μη υποχρέωση του δικαστηρίου να την ακολουθήσει βλ. μεταξύ άλλων *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια, ο.π., 110-116 και 238. Η δυνατότητα αυτή της παρέκκλισης από τη γνώμη του πραγματογνώμονα, επιβεβαιώνει κατά τον Παρασκευόπουλο (*Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας, ο.π., σ.234-5) και την κοινωνικό-νομική φύση του καταλογισμού σε βάρος της ιατρικής υπόστασης της ανωτέρω έννοιας.

⁶⁷³ *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.159. Περί της εν γένει δυνατότητας και όχι υποχρέωσης του δικαστηρίου για τη διενέργεια ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης βλ. μεταξύ άλλων *Κοτσαλής Α.*, Η κατ' άρθρ. 200, ο.π., σ. 563

⁶⁷⁴ *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.955. Περί της αντίθετης άποψης και της υποχρεωτικότητας του μέτρου όπως απορρέει από το γράμμα της διάταξης βλ. μεταξύ άλλων και *Κατσαντώνης Α.*, Ποινικόν Δίκαιον, τ. β', ο.π., σ.108

λύση και να επιβάλλεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μιας και οι δυσμενείς επιπτώσεις που συνεπάγεται για το άτομο και τη δυνατότητα επανακοινωνικοποίησής του είναι πολλές⁶⁷⁵.

Διχογνωμία επικρατεί σε αυτό το σημείο σε σχέση με το αρμόδιο για την επιβολή του μέτρου όργανο, μιας και η αναφορά στο άρθρο 69 περί της δυνατότητας επιβολής του τόσο σε περίπτωση απαλλαγής από την ποινή όσο και από την ποινική δίωξη, έχει οδηγήσει στην επικράτηση της άποψης ότι αρμόδιο μπορεί να είναι και το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών⁶⁷⁶. Η ανάγκη ωστόσο διασφάλισης των δικαιωμάτων του δράστη και τα εχέγγυα που προσφέρει η διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο ακροατήριο, συνηγορούν υπέρ της αντίθετης άποψης και της αποκλειστικής αρμοδιότητας του δικαστηρίου για την επιβολή του μέτρου⁶⁷⁷.

Η διάρκεια του μέτρου -όπως άλλωστε γίνεται δεκτό γενικότερα στα μέτρα ασφαλείας- είναι αόριστη και δεν καθορίζεται όπως τυχόν θα περιμέναμε από το αν επιτεύχθηκε ή όχι η θεραπεία του δράστη. Τουναντίον η φύλαξη των δραστών συνεχίζεται, κατά το άρθρο 70, για όσο διάστημα το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια, δύναται δε να είναι και λάβει και τη μορφή της ισόβιας κράτησης⁶⁷⁸. Η απόλυτη αυτή αοριστία της διάρκειας της ποινής παραβιάζει ωστόσο πλήρως την αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και τις επιταγές της ΕΣΔΑ⁶⁷⁹. Εκ της πρόβλεψης αυτής μπορεί να συναχθεί το λογικό συμπέρασμα ότι ο διακηρυσσόμενος θεραπευτικός σκοπός του μέτρου υποχωρεί γενικώς έναντι της ανάγκης φύλαξης του δράστη για την επίτευξη της ασφαλείας της

⁶⁷⁵ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.173

⁶⁷⁶ Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.956, Καρανίκας Α., Εγχειρίδιον, ο.π., σ.208 υποσημ. 1, Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. β', ο.π., σ.108, Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη, ο.π., σ.84, Κοτσαλής Α., Δικαστική Ψυχιατρική ο.π., σ.92, Κωνσταντινίδης Α., Η θέση, ο.π., σ. 672 υποσημ. 78, Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.176, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 124, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.967, Βλ. και ΣυμβΠλημΔραμ 150/1993, ΑΠ 1487/2004, ΣυμβΠλημβολ 7/2014

⁶⁷⁷ Δέδες Χ., Αι εγγυήσεις, ο.π., σ.373, Ζαγκαρόλας Ι., Η παρ' ημίν δικαστική, ο.π., σ.428, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.224, Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.100, Σιταρόπουλος Ν, ο.π., σ.554, 556, ο οποίος αναφέρει ότι η αποδοχή της αρμοδιότητας του συμβουλίου έρχεται σε αντίθεση με τις επιταγές της ΕΣΔΑ, λόγω της έλλειψης αντικειμενικότητας, αμεροληψίας και διαφάνειας κατά την οποία κρίνεται ως απαραίτητη η διαδικασία στο ακροατήριο ιδιαίτερα σε δράστες που ανήκουν σε τόσο ευάλωτη κατηγορία Το γεγονός ότι η αποκλειστική αυτή αρμοδιότητα προβλέπεται και στα πλαίσια του Σχεδίου Νόμου συνηγορεί υπέρ της αποδοχής της άποψης αυτής παρά το γεγονός ότι ο νόμος δε διακρίνει.

⁶⁷⁸ Μεταξύ άλλων Γάφος Η., Κοινωνική, ο.π., σ. 742. Η πιθανότητα αυτή της ισοβιότητας καθιστά τη θέσπιση ενός ανωτάτου ορίου απαραίτητης. Βλ. Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.174 και Σιταρόπουλος Ν, ο.π., σ.557, ο οποίος προτείνει ακολούθως το ανώτατο αυτό όριο να μπορεί στη συνέχεια να επεκταθεί με απόφαση δικαστηρίου.

⁶⁷⁹ Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.957, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.156, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.970. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σιταρόπουλος (Σιταρόπουλος Ν, ο.π., σ.555), η ρύθμιση αυτή οδηγεί στην «αντικειμενοποίηση» του δράστη και παραβιάζει τα άρθρα 2 και 5 του Συντάγματος.

κοινωνίας⁶⁸⁰ μιας και το αόριστο της διάρκειας εξαρτάται κυρίως από την επικινδυνότητα του δράστη και όχι από την τυχόν επίτευξη της ίασης του⁶⁸¹.

Για τον καθορισμό της ειδικότερης διάρκειας του μέτρου προβλέπεται και σε αυτή την περίπτωση ο περιοδικός έλεγχος του κατά πόσο υπάρχει ανάγκη εξακολούθησης του μέτρου, ήτοι αν οι προϋποθέσεις που οδήγησαν στην επιβολή του ισχύουν ακόμα, ο οποίος απαιτείται να λαμβάνει χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ήτοι κάθε 3 έτη⁶⁸². Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο το γεγονός ότι η ανάγκη συνέχισης του μέτρου μπορεί να εξεταστεί οποτεδήποτε ύστερα από αίτηση της διεύθυνσης του καταστήματος ή της εισαγγελικής αρχής, ενώ η τοιαύτη δυνατότητα δε δίνεται στον κρατούμενο, γεγονός το οποίο επίσης θεωρείται προβληματικό⁶⁸³. Αρμόδιο τέλος για την εξακολούθηση ή μη του μέτρου είναι το Τριμελές Πλημμελειοδικείο του τόπου έκτισης του μέτρου ασφαλείας και η λαμβανόμενη προς τούτο απόφαση είναι ανέλεγκτη και δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα⁶⁸⁴.

⁶⁸⁰ Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.969. Βλ. και ΤριμΠλημΤρικ 44/1993 όπου γίνεται λόγος για την ύπαρξη ενός και μόνο σκοπού και αναφέρεται ότι το μέτρο «επιβάλλεται για την προστασία της κοινωνίας από την επικίνδυνη προσωπικότητα αυτού και για το λόγο αυτό επιβάλλεται, ως προς τη χρονική του διάρκεια, αορίστως δυνάμενο να καταργηθεί μόνο κατά τις προϋποθέσεις του άρθρου 70 παρ. 2 ΠΚ δηλαδή εφόσον δεν κινδυνεύει πλέον η δημόσια ασφάλεια»

⁶⁸¹ Γαρδίκας Κ., Η εξέτασις, ο.π., σ. 22, ο οποίος αναφέρει ότι εφόσον εκλείψει η επικινδυνότητα ακόμα και αν δεν έχει ιαθεί ο κρατούμενος απολύεται. Βλ. από την άλλη πλευρά και Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια, ο.π., σ.174-5, ο οποίος υποστηρίζει ότι στις περιπτώσεις που επέρχεται η ίαση του κρατουμένου ή στην περίπτωση που κρίνεται ότι αυτοί είναι ανεπίδεκτοι νοσηλείας, το μέτρο πρέπει να παύσει, αλλιώς η περαιτέρω κράτηση είναι αδικαιολόγητη και παράνομη. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο Μαργαρίτης Α., Έφεση, ο.π., σ. 1088, ο οποίος τονίζει ότι μόνο η ύπαρξη ασθένειας, η οποία σε είδος ή/και βαθμό καθιστά τους δράστες επικινδύνους για την κοινωνία δύναται να είναι ο λόγος για τον οποίο συνεχίζεται η φύλαξή τους. Οι Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.102-3, θεωρούν επίσης ότι δεν είναι δυνατή η συνέχιση του μέτρου σε αυτές τις περιπτώσεις καθώς ο δράστης υποβαθμίζεται με αυτόν τον τρόπο σε απλό μέσο προς επίτευξη των κρατικών σκοπών, γεγονός ευθέως αντίθετο με την αρχή σεβασμού της αξιοπρέπειας. Η άποψη αυτή στηρίζεται και από μέρος της νομολογίας, όπως χαρακτηριστικά ΤριμΠλημΑθ 1753/2012, όπου διατάσσεται η απόλυση εκ του λόγου ότι η εξάλειψη των συμπτωμάτων της ασθένειας συνεπάγεται και την παύση της επικινδυνότητάς του. Βλ. και ΠλημΘεσ 8907/1990, όπου αναφέρεται ότι η θεραπεία του ασθενή πρέπει να αποτελεί το κύριο κριτήριο για την λήξη του μέτρου και η βελτίωση της κατάστασης της ψυχικής υγείας του δράστη, ο κίνδυνος επιδείνωσής της σε περίπτωση παραμονής του στο ψυχιατρείο, και η ύπαρξη υποστηρικτικού οικογενειακού περιβάλλοντος που τον αναμένει μετά την απόλυσή του είναι στοιχεία που οδηγούν στην χορήγηση της απόλυσης. (Σημειώνεται βέβαια ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το άτομο κρατείτο από το 1968 και απολύθηκε μόλις το 1990). Πρέπει τέλος να αναφερθεί ότι η εξάρτηση της εξακολούθησης του μέτρου από την επικινδυνότητα του δράστη και μόνο κρίνεται από μερίδα της θεωρίας ως παρουσιάζουσα το πλεονέκτημα ότι δεν επιτρέπεται η επ' αόριστον κράτησης των ανιάτων ψυχικά ασθενών καθώς αυτοί απολύονται εφόσον παύσουν να θεωρούνται επικίνδυνοι (Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.970).

⁶⁸² Βλ. Στριγγάρη Μ. Γ., ο.π., σ.5, ο οποίος αναφέρει ότι παλαιότερα αυτή η επιταγή δεν ακολουθείτο ουδέποτε και ο κρατούμενος παρέμενε «αδιάκοπα, λησμονημένος» στην μονάδα όπου είχε τοποθετηθεί. Περί της αμφιβολίας του ευλόγου της τακτικότητας του μέτρου, Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.949-50, ο οποίος μάλιστα θεωρεί αναχρονιστική την καθιέρωση τόσο μεγάλων χρονικών διαστημάτων, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.157, Τζαννετής Α., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.970. Για τον ορισμό του εύλογου χρόνου κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ βλ. Γαλανού Μ., ο.π., σ.245

⁶⁸³ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.155 και 175, ο οποίος θεωρεί ότι το δικαίωμα αυτό θα έπρεπε οπωσδήποτε να δίνεται και στον κρατούμενο.

⁶⁸⁴ Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.238

i. Αναφορά έτερων συνεπειών προερχομένων από την κατάφαση ύπαρξης ψυχικής ασθένειας- Διατάξεις για την ακούσια νοσηλεία (ν. 2071/1992) και αναβολή εκτέλεσης της ποινής (άρθρο 555 επ. ΚΠΔ)

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμη μία παρέκβαση σχετικά με τη φύση της ακούσιας νοσηλείας και παρατίθεται μία σύντομη και επιγραμματική αναφορά στις επιπτώσεις που συνεπάγεται η ύπαρξη ψυχικών ασθενειών στους εκτίοντες την ποινή δράστες εγκλημάτων. Παρά την μη άμεση σχέση των εν λόγω διατάξεων με την επικινδυνότητα του δράστη κρίθηκε σκόπιμο να αναφερθούν, λόγω της εικαζόμενης συσχέτισής τους με την θεωρούμενη κατά τεκμήριο επικινδυνότητα των ψυχικά ασθενών,.

Παρά το ότι το μέτρο της ακούσιας νοσηλείας ρητά διακρίνεται εκ του μέτρου της φυλάξεως που αναπτύσσεται ανωτέρω⁶⁸⁵, οι ομοιότητες που παρουσιάζουν είναι έκδηλες ενώ το γεγονός ότι εφαρμόζονται σε διαφορετικά επίπεδα δεν αρκεί για την αυστηρή οριοθέτησή τους και εγείρεται τότε το ερώτημα κατά πόσο μπορούν οι θεσμοί αυτοί να χρησιμοποιηθούν υπαλλακτικώς. Η ακούσια νοσηλεία⁶⁸⁶ αποτελεί ένα προληπτικό και εξαιρετικής φύσης εξωποινικό μέτρο⁶⁸⁷, του οποίου η επιβολή έχει ως αποτέλεσμα τη στέρηση της ελευθερίας του ατόμου και την άνευ συναινέσεως νοσηλεία του. Θεωρείται δε ως ένα μη στιγματιστικό για τον νοσηλευόμενο μέτρο, όπου προέχει η

⁶⁸⁵ Στα πλαίσια του άρθρου 95 ο ίδιος ο νόμος αναφέρει ότι «από την ακούσια νοσηλεία διακρίνεται η φύλαξη ασθενή με το άρθρο 69 επ του ΠΚ»

⁶⁸⁶ Η εν λόγω διαδικασία προβλέπεται από το άρθρο 1687 του ΑΚ και η εφαρμογή του ρυθμίζεται ειδικότερα στα πλαίσια των ν. 2071/1992 (άρθρα 95 επ.) και ν. 2716/1999 (άρθρο 16). Περί της ιστορικής εξέλιξης του ακούσιου εγκλεισμού βλ. Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, σ.279-285 και Πανούσης Γ., Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σ. 38, όπου υποστηρίζεται μάλιστα ότι το εν λόγω μέτρο αποτελεί και την κυριότερη εμφάνιση μέτρων κατά της προεγκληματικής επικινδυνότητας. Συνοπτικά αναφέρεται ότι αρχικά το ζήτημα ρυθμιζόταν από το ν. ΨΜΒ του 1862, τον οποίο διαδέχθηκε το ν.δ 104/1973. Σημειώνεται δε ότι το άρθρο 5 του ν.δ 104 αναφερόταν ρητά στη νοσηλεία επικίνδυνων ψυχασθενών ως μια από τις κατηγορίες που ήθελε να αντιμετωπίσει το εν λόγω νομοθέτημα. Οι ελλείψεις που παρουσίαζε ωστόσο και η αντίθεσή του με συνταγματικές και υπερεθνικές επιταγές οδήγησε στην επιτακτική ανάγκη αλλαγής του ν.δ.. Περί των αντιρρήσεων για το τότε σύστημα βλ. Αλεξιάδης Σ., Η πρόσφατη, ο.π., σ.181, Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.959, Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.162, Τσαλίκογλου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.24-25, Φυτράκης Ε., Εισαγγελική αρμοδιότητα και δικαστική εγγύηση στον ψυχιατρικό εγκλεισμό, Με αφορμή τη ΓνωμΕισΑΠ 12/2006, ΠοινΧρ 2007, σ.952 επ., Συνήγορος του Πολίτη, ο.π., σ.10 επ.. Η αλλαγή αυτή επήλθε με το ν. 2071/1992 και θεωρείται ότι μέσω αυτού η μεταχείριση των ψυχικά ασθενών λαμβάνει χώρα σε ένα σαφώς πιο δικαιοκρατικό πλαίσιο ενώ οι εν λόγω ρυθμίσεις ανταποκρίνονται περισσότερο στις επιταγές του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ (ΓνωμΕισΑΠ 12/2006), χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια ότι όλα τα ελαττώματα του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζονται οι ψυχικά ασθενείς στα πλαίσια του αυτά εξανεμίστηκαν.

⁶⁸⁷ Δημητράτος Ν., Η ποινική αντιμετώπιση, ο.π., σ.959, χαρακτηρίζει το μέτρο εξωποινικό και παραπληρωματικό του άρθρου 69 του ΠΚ ενώ οι Αλεξιάδης Σ., Η πρόσφατη νομολογία, ο.π., σ.180, Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.264 και Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.73 μιλούν για διοικητικό μέτρο, επιβαλλόμενο εκ ποινικών δικαστηρίων. Η ακούσια νοσηλεία αποτελεί λοιπόν μία διαδικασία ευρισκόμενη στο μεταίχμιο διαφόρων κλάδων δικαίου, θεωρούμενη ως προστατευτικός θεσμός στα πλαίσια του αστικού δικαίου, ως μέτρο στέρησης της ελευθερίας στο ποινικό και ως διοικητική διαδικασία στο δημόσιο (Φυτράκης Ε., Εισαγγελική αρμοδιότητα, ο.π., σ.952 επ.)

θεραπεία του ασθενή έναντι της φύλαξης⁶⁸⁸. Η υπεροχή του σκοπού της θεραπείας μεταφράζεται τότε ως εξής: μόλις η ανάγκη αυτή θεραπείας εκλείπει -όταν δηλαδή το άτομο παύσει να πάσχει από την ασθένεια που οδήγησε στον εγκλεισμό του ή τουλάχιστον υπάρχει κάποια αμφιβολία ως προς το αν έχει θεραπευτεί- το άτομο αφήνεται ελεύθερο και το μέτρο λήγει⁶⁸⁹. Το ανώτατο δε οριζόμενο στο νόμο επιτρεπόμενο όριο κράτησης ανέρχεται στους 6 μήνες⁶⁹⁰ ενώ πληθώρα εγγυήσεων προς διασφάλιση των δικαιωμάτων και της αξίας και αξιοπρέπειας του νοσηλευομένου συνοδεύουν την εν λόγω διαδικασία⁶⁹¹.

Οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του μέτρου συνίστανται στο ότι 1) α. ο δράστης πρέπει να πάσχει από ψυχική διαταραχή, β. να μην είναι ικανός λόγω της διαταραχής αυτής να κρίνει για το συμφέρον της υγείας του, γ. η έως τώρα έλλειψη νοσηλείας να έχει οδηγήσει στην επιδείνωση της κατάστασής του ή 2) απαιτείται η νοσηλεία του να είναι απαραίτητη για να αποτραπουν πράξεις βίας κατά του ίδιου του δράστη ή κατά τρίτου⁶⁹²⁶⁹³.

⁶⁸⁸ *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Η τέλεση πλημμελήματος, ο.π., σ.963, ΓνωμΕισΑΠ 12/2006. Βλ. και Συνήγορος του Πολίτη, ο.π., 2007, σ.5 υποσημ. 2, όπου υποστηρίζεται ότι ο σκοπός της θεραπείας είναι πρωτεύοντας σήμερα ενώ αντίστοιχα αναφέρεται ότι μέχρι τη δεκαετία του '60 η επιβολή της ακούσιας νοσηλείας νομιμοποιείτο από την αρχή της ανάγκης θεραπείας -υποχρέωση προστασίας από την πολιτεία των κοινωνιών που χρειάζονται βοήθεια απαραίτητη- και από την αρχή ευθύνης του κράτους -ανάγκη προστασίας των λοιπών κοινωνιών από τους επικίνδυνους ψυχοασθενείς-. Βλ. και ανωτέρω υποσημ. 587 περί του μύθου του επικίνδυνου ψυχοασθενή.

⁶⁸⁹ Πρακτικά ωστόσο η ανάγκη θεραπείας του ατόμου φαίνεται να υπερκαλύπτεται και εδώ από την ανάγκη καταπολέμησης της επικινδυνότητάς του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι το έντυπο με το οποίο ηττάται από την εισαγγελία η γνωμοδότηση περί της ψυχικής υγείας του ατόμου, εκφράζεται ως εξής: «... να γνωματεύσουν αν αυτός συνεπεία της πάθησής του είναι επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και προσωπική ασφάλεια των πολιτών ή για τον εαυτό του...» (*Φυτράκης Ε.*, Εισαγγελική αρμοδιότητα, ο.π., σ.952 επ.)

⁶⁹⁰ Σημειώνεται ότι η παράταση του μέτρου καθίσταται δυνατή μόνο σε άκρως εξαιρετικές περιπτώσεις και ύστερα από σύμφωνη γνώμη προς τούτο 3 ψυχιάτρων ενώ η επιβολή του μέτρου είναι δυνατή και για περισσότερες από μία φορές εφόσον η υγεία του ατόμου παρουσιάσει υποτροπή.

⁶⁹¹ Μεταξύ άλλων *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Η τέλεση πλημμελήματος, ο.π., σ.963 και *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.164 επ., οι οποίοι αναφέρουν ως παράδειγμα των εγγυήσεων αυτών την επιβολή και την κρίση περί ανάγκης εξακολούθησης εκ μέρους των δικαστικών αρχών, τον απλά προπαρασκευαστικό ρόλο που επιτελεί πλέον ο εισαγγελέας, την τήρηση αυστηρών χρονικών πλαισίων για τη συζήτηση της υπόθεσης, τη δυνατότητα παράστασης του ασθενή στη δίκη που επιβάλλει το μέτρο, τη δυνατότητα αντιπροσώπευσης από δικηγόρο αλλά τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων, την προτεραιότητα του θεραπευτικού σκοπού, τη δυνατότητα χορήγησης αδειών κοκ. Οι εγγυήσεις δε αυτές κρίνεται επιτακτικό να επεκταθούν και στην περίπτωση που επιβάλλεται το μέτρο της φύλαξης (*Σιταρόπουλος Ν*, ο.π., σ.557).

⁶⁹² Η δεύτερη αυτή προϋπόθεση αποτελεί και το σημείο τομής της επιβολής του μέτρου με το στοιχείο της επικινδυνότητας του δράστη μιας και ο σκοπός που επιτελεί έγκειται στην αποτροπή (αξιόποινων ή μη βέβαια) πράξεων βίας, οι οποίες ενδέχεται να τελεστούν στο μέλλον λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του εν λόγω δράστη. Θα μπορούσαμε τότε να θεωρήσουμε ότι η εν λόγω διαδικασία κινείται στο πλαίσιο της καταπολέμησης της επικινδυνότητας, αποσκοπώντας στην εξάλειψη της κοινωνικής και εγκληματικής επικινδυνότητας. Ο *Φυτράκης Ε.*, Εισαγγελική αρμοδιότητα, ο.π., σ.952 επ. αναφέρεται εύστοχα σε «*μεταμφιεσμένη σε σύγχρονους όρους*» επικινδυνότητα, η οποία εκφράζεται ως αποτροπή από βίαιες πράξεις στα πλαίσια του νόμου. Επισημαίνεται βέβαια από τον ως άνω συγγραφέα ότι η προϋπόθεση αυτή έχει καταργηθεί σιωπηρώς μέσω της Σύμβασης του Οβιέδο και το ν. 2619/1998, καθώς ως αποκλειστικός λόγος επιβολής της ακούσιας νοσηλείας προβλέπεται πλέον η ανάγκη θεραπείας χωρίς την οποία θα προκληθεί βλάβη στην υγεία του ατόμου.

⁶⁹³ Σημειώνεται ότι οι ίδιες περίπου προϋποθέσεις απαιτούνται για την επιβολή αντίστοιχων μέτρων ακούσιας νοσηλείας και στα πλαίσια της REC (2004)10, όπου στα άρθρα 16-18 αναφέρεται ότι πρέπει αθροιστικά να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) Το άτομο να πάσχει από μία ψυχική ασθένεια, β) λόγω της κατάστασής του αυτής να αποτελεί κίνδυνο για την υγεία τη δική του ή κάποιου άλλου -σε αυτά τα πλαίσια η αιτιολογική (σκέψη130) αναφέρεται μάλιστα σε

Οι διατάξεις του ακούσιου εγκλεισμού εφαρμόζονται λοιπόν, στις περιπτώσεις ατόμων με ψυχικές διαταραχές, οι οποίοι θεωρείται ότι χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας από το κράτος καθώς και επιτακτικής θεραπείας, λόγω του ότι αποτελούν κίνδυνο για τον εαυτό τους ή για κάποιον τρίτο, ενώ δεν απαιτείται η τέλεση κάποιου εγκλήματος για την επιβολή του⁶⁹⁴. Σημειώνεται δε ότι πρέπει να μην υπάρχει κάποιος λιγότερο περιοριστικός τρόπος για την παροχή της κατάλληλης θεραπείας ούτως ώστε να κρίνεται ως ανάλογη και αναγκαία η επιβολή του εν λόγω μέτρου. Παρά τη διαζευκτική αποτύπωσή των εν λόγω προϋποθέσεων στο κείμενο του νόμου, υποστηρίζεται τέλος ότι απαιτείται η σωρευτική κατάφασή τους ούτως ώστε διατηρηθεί ο θεραπευτικός σκοπός του μέτρου⁶⁹⁵.

Συνοπτικά η διαδικασία που ακολουθείται είναι η εξής: Γίνεται αίτηση προς τον εισαγγελέα Πρωτοδικών εκ προσώπου του στενού οικογενειακού κύκλου του ατόμου που θεωρείται ότι χρήζει θεραπείας. Σε περίπτωση δε που δεν υπάρχει κάποιο τέτοιο πρόσωπο ο ίδιος ο εισαγγελέας μπορεί να εκκινήσει αυτεπαγγέλτως τη διαδικασία. Η αίτηση αυτή πρέπει να συνοδεύεται από δύο γνωματεύσεις ψυχιάτρων, που να βεβαιώνουν την ψυχική κατάστασή του⁶⁹⁶. Αφού διαπιστωθεί από τον εισαγγελέα η πλήρωση των τυπικών όρων για την εφαρμογή του μέτρου διατάσσεται η εισαγωγή του ατόμου σε κατάλληλη μονάδα ψυχικής υγείας. Εντός 3 ημερών από την παραπάνω ενέργεια ο Εισαγγελέας υποχρεούται να εισάγει την υπόθεση ενώπιον του Δικαστηρίου -Πολυμελές Πρωτοδικείο- το οποίο είναι και το μόνο αρμόδιο για την επιβολή του μέτρου. Η συζήτηση της υπόθεσης πρέπει απαραίτητα να λάβει χώρα μέσα τις επόμενες 10 μέρες⁶⁹⁷. Η απόφαση περί της

πιθανότητα και δυνατότητα επέλευσης της βλάβης και κάνει ένα διαχωρισμό αναφέροντας πως η ενδεχόμενη βλάβη πρέπει να αφορά σε σημαντικά αγαθά και όχι αποκλειστικά οικονομικής φύσεως-, γ) η νοσηλεία να έχει θεραπευτικό σκοπό -και όχι αποκλειστικά πολιτικό, κοινωνικό ή εξασφαλιστικό ρόλο, όπως αναφέρεται σε σκέψη 132 της αιτιολογικής-, δ) να είναι η πιο πρόσφορη, αναγκαία και ανάλογη λύση η ακούσια νοσηλεία και ε) η άποψη που εκφράζει σχετικά με το μέτρο το άτομο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη.

⁶⁹⁴ Υποστηρίζεται βέβαια και η άποψη, ότι στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω νόμου περιλαμβάνονται και οι περιπτώσεις δραστών εγκλημάτων, στους οποίους δεν μπορεί να επιβληθεί το μέτρο της φύλαξης καθώς δεν συντρέχουν όλες οι αναφερόμενες στο άρθρο 69 προϋποθέσεις, είτε δηλαδή στις περιπτώσεις δραστών οι οποίοι δεν κρίνονται ως επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια είτε στις περιπτώσεις που δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του ελάχιστου κατωτάτου ορίου. Βλ. επ' αυτού *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.961, *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Η τέλεση πλημμελήματος, ο.π., σ.959 και 961-2 καθώς και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 122, η οποία αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο εγκλεισμός αυτός λειτουργεί μεν κυρίως προληπτικά για την καταπολέμηση της επικινδυνότητας αλλά δεν μπορεί να αποκλειστεί η εφαρμογή του και σε περιπτώσεις τέλεσης εγκλημάτων.

⁶⁹⁵ *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.968. Αν λοιπόν θεωρήσουμε ότι είναι διαζευκτικές οι προϋποθέσεις η ανάγκη αποτροπής από την τέλεση βίαιων πράξεων θα μπορούσε να είναι από μόνη της μία προϋπόθεση επιβολής του μέτρου δυνάμενη να οδηγήσει ακολούθως σε φαινόμενα αυθαιρεσίας και εγκλεισμού ατόμων σε ψυχιατρικές κλινικές λόγω της εικαζόμενης 'προεγκληματικής τους επικινδυνότητα'. Περί της προβληματικής που ανακύπτει από την προϋπόθεση της επικινδυνότητας και την αντίθεσή της με το θεραπευτικό σκοπό του μέτρου βλ. και *Κοσμάτος Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.163.

⁶⁹⁶ Σύμφωνα δε με το άρθρο 96 παρ. 5 στην περίπτωση που η εξέταση αυτή του ατόμου δεν ήταν εφικτή είναι δυνατόν να διαταχθεί η μεταφορά του σε ψυχιατρική κλινική, στην οποία δεν επιτρέπεται να παραμείνει για χρονικό διάστημα άνω των 48 ωρών.

⁶⁹⁷ *Σε περίπτωση που δεν τηρηθεί η παραπάνω δεκαήμερη προθεσμία, η περαιτέρω παραμονή του φερόμενου ως ασθενή δεν νομιμοποιείται από την εισαγγελική παραγγελία μεταφοράς, έστω και αν είναι σαφές ότι το πρόσωπο πάσχει»*

επιβολής του μέτρου λαμβάνεται αφού ληφθούν υπόψιν οι ψυχιατρικές γνωματεύσεις αλλά και η γνώμη του ενδιαφερόμενου⁶⁹⁸. Στην περίπτωση που το δικαστήριο πεισθεί για την ανάγκη θεραπείας του ως άνω ατόμου «*συνεχίζεται η παραμονή του (ασθενή) εκεί (στη μονάδα ψυχικής υγείας που έχει ήδη εισαχθεί)*», ενώ σε αντίθετη περίπτωση «*διατάσσεται η άμεση έξοδος*» από αυτήν. Η ακούσια νοσηλεία εξακολουθεί όπως ήδη ειπώθηκε για όσο διάστημα συντρέχουν και οι προϋποθέσεις που την επέβαλαν. Εφόσον λοιπόν παύσουν οι ως άνω προϋποθέσεις «*ο επιστημονικός διευθυντής της ψυχιατρικής κλινικής, στην οποία νοσηλεύεται ο ασθενής, οφείλει να του χορηγήσει εξιτήριο και συγχρόνως να κοινοποιήσει σχετική έκθεση στον αρμόδιο εισαγγελέα*». Παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν σημειωθεί λοιπόν στα πλαίσια αυτά οι ως άνω αναφερόμενες επιταγές δε φαίνεται να ακολουθούνται πάντοτε στην πράξη⁶⁹⁹, καθιστώντας έκδηλη την ιδιαίτερη μεταχείριση που δέχονται οι ψυχικά ασθενείς σε όλους τους τομείς και την αυστηροποίησή της λόγω της εικαζόμενης επικινδυνότητας που αυτοί παρουσιάζουν.

Τέλος ενδιαφέρον για τα υπό εξέταση ζητήματα παρουσιάζει και η πρόβλεψη της αναβολής της εκτέλεσης της επιβαλλόμενης ποινής κατά τα άρθρα 555 επ. ΚΠΔ στις περιπτώσεις που ο κρατούμενος εμφανίζει κάποια ψυχική ασθένεια⁷⁰⁰. Προβλέπεται τότε ότι η έκτιση της ποινής αναβάλλεται ύστερα από απόφαση του δικαστηρίου Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης, εφόσον ο δράστης εμφανίζεται να μην έχει συνείδηση της εκτελούμενης ποινής καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο την επίτευξη των σκοπών της ποινής αδύνατη⁷⁰¹. Κατά το χρόνο δε που οι όροι, οι οποίοι οδήγησαν στην διακοπή της ποινής παύσουν, το άτομο απολύεται από το ψυχιατρείο και η έκτιση της ποινής του συνεχίζεται κανονικά⁷⁰². Η ποινή αντικαθίσταται λοιπόν από τον εγκλεισμό του δράστη

(ΓνωμΕισΑΠ 12/2006). Ουδεμία ωστόσο αναφορά γίνεται στο νόμο για το διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να εκδοθεί η εν λόγω απόφαση. Σημειώνεται ότι Ο *Φυτράκης Ε.*, Εισαγγελική αρμοδιότητα, ο.π., σ.952 επ. θεωρεί ότι το διάστημα των 10 ημερών αφορά τόσο τη συζήτηση της υπόθεσης όσο και την έκδοση της απόφασης ενώ αντίθετα κατά την ΓνωμΕισΑΠ 12/2006, υποστηρίζεται ότι αν ο νομοθέτης ήθελε να ισχύει κάτι τέτοιο θα το ανέφερε ρητά και η προθεσμία των 10 ημερών ισχύει για τη συζήτηση της υπόθεσης μόνο. Η πρώτη θέση βέβαια εκφράζει μία πιο σύμφωνη με τις επιταγές της ΕΣΔΑ και την προστασία των δικαιωμάτων του ασθενούς προσέγγιση και για αυτό το λόγο θα πρέπει να γίνει δεκτή. Σημειώνεται δε ότι υπέρβαση αυτών των προθεσμιών θεωρείται ότι δε συνεπάγεται την ακυρότητα της διαδικασίας, η οποία συνεχίζεται κανονικά από τη στιγμή που θα υπάρξει τελικά απόφαση του δικαστηρίου (ΓνωμΕισΑΠ 12/2006), παρά το γεγονός ότι με αυτόν τον τρόπο φαίνεται να καταστρατηγούνται ουσιαστικά οι διατάξεις του νόμου.

⁶⁹⁸ Συνήγορος του Πολίτη, ο.π., σ.8. Σημειώνεται ότι ο νοσηλευόμενος έχει δικαίωμα παράστασης στην εν λόγω συνεδρίαση και καλείται προς τούτο τουλάχιστον 48 ώρες πριν την εν λόγω δίκη.

⁶⁹⁹ Βλ. Συνήγορος του Πολίτη, ο.π., όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι η χρονική απόσταση από την εισαγωγή στη μονάδα μέχρι την έκδοση της απόφασης είναι μεγάλη, η παράταση του μέτρου φαίνεται να δίνεται πολύ συχνά χωρίς να εξετάζεται εκ νέου η ψυχική κατάσταση του νοσηλευόμενου και ο δικαστικός έλεγχος της προόδου του μέτρου όπως και η προστασία των δικαιωμάτων τους φαίνεται να είναι ελλιπής.

⁷⁰⁰ Βλ. επί του ζητήματος αυτού *Ζαγκαρόλας Ι.*, Η εν τη παρ' ημίν δικαστική, ο.π., σ.430

⁷⁰¹ Σημειώνεται ότι κατά της απόφασης αυτής, εν αντιθέσει με τα όσα ισχύουν στην περίπτωση του μέτρου ασφαλείας της φύλαξης, είναι δυνατή η άσκηση έφεσης (561 ΚΠΔ).

⁷⁰² Σημειώνεται ότι ακόμα και η επιβαλλόμενη ποινή του περιορισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα δύναται να αναβληθεί εφόσον κριθεί ότι ο δράστης δε δύναται να συνειδητοποιήσει λόγω της ψυχικής του ασθένειας την εκτελούμενη ποινή.

σε δημόσιο ψυχιατρείο, εξομοιώνοντας τη μεταχείρισή του ψυχικά ασθενή κρατούμενου με αυτή του μέτρου της φύλαξης με ότι προβλήματα συνεπάγεται το γεγονός αυτό.

c) Καθ' έξη εγκληματίες (άρθρα 90-92 ΠΚ)

Προχωρώντας στην έτερη κατηγορία επικίνδυνων δραστών που θα μας απασχολήσει, τα άρθρα 90-92 ΠΚ ρυθμίζουν την μορφή που θα λάβει η αντίδραση της πολιτείας στην περίπτωση που καταφαθεί η ιδιότητα ενός εγκληματία ως επικίνδυνου καθ' έξη υπότροπου ή μη⁷⁰³, με την επιβαλλόμενη ποινή να παρουσιάζεται 'επαυξημένη' και να λαμβάνει μία ιδιαίζουσα μορφή, ενόψει της αποδοκimasίας του δράστη για την «ψυχοστατική» της προσωπικότητάς του⁷⁰⁴. Σημειώνεται, ήδη από αυτό το σημείο, ότι, οι εν λόγω ρυθμίσεις αποτελούν τις πλέον προβληματικές που εξετάζονται στα πλαίσια της παρούσας εργασίας καθώς οι άκρως δυσμενείς συνέπειες για το άτομο επέρχονται βάσει αορίστων και αυθαίρετων επιλογών ενώ η επίφαση της θεραπείας -που φαίνεται να νομιμοποιεί εν μέρει την επιβολή των μέτρων στις λοιπές περιπτώσεις- λείπει παντελώς από τα πλαίσια αυτά και ως μόνος στόχος τους απομένει η αχρήστευση των όσων τυποποιούνται ως αδιόρθωτοι και επικίνδυνοι εγκληματίες. Παρά δε την μηδαμινή σχεδόν πρακτική εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων το γεγονός ότι ως μόνος λόγος ύπαρξής τους θεωρείται η ανάγκη της απομάκρυνσης των παθολογικών στοιχείων από τα πλαίσια της κοινωνίας οδηγεί στην απαίτηση της άμεση, ολοσχερούς και παντοτινής απομάκρυνσή τους από τον Ποινικό Κώδικα, καθώς με κανέναν απολύτως τρόπο δεν δύνανται να ενταχθούν σε ένα σύστημα που θέλει να αυτοαποκαλείται ανθρωποκεντρικό και δικαιοκρατικό. Παρά ταύτα η εξακολούθηση ύπαρξης των εν λόγω διατάξεων οδηγεί στην ανάγκη ανάλυσής τους.

i. Καθ' έξη υπότροποι εγκληματίες (άρθρα 90-91 ΠΚ)

Το άρθρο 90 θέτει τις βάσεις για τη μεταχείριση των καθ' έξη δραστών στην περίπτωση που είναι ταυτόχρονα και υπότροποι και καθορίζει τις προϋποθέσεις που απαιτούνται να συντρέχουν για την επιβολή της ποινής της αόριστης κάθειρξης. Η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων αποτελεί την πρώτη προϋπόθεση. Η επανάληψη αυτή συνίσταται σε τουλάχιστον 3 πράξεις⁷⁰⁵ -έχουσες τον

Βλ. και κατωτέρω σε Παράρτημα 3, την περίπτωση του Ε., όπου η ιδιαίζουσα ποινή του περιορισμού που του είχε επιβληθεί διακόπηκε δυνάμει των αποφάσεων 7280-1/2004 ΤριμΠλημΠειρ και διατάχθηκε ο εγκλεισμός του δράστη στο Δαφνί, καθώς κρίθηκε απαραίτητη η νοσηλεία του σε κλειστό ψυχιατρικό κατάστημα. Εν συνεχεία δε με την απόφαση 3601/2006 και αφού θεωρήθηκε ότι έπαυσαν οι λόγοι που επέτασαν τη νοσηλεία διατάχθηκε η συνέχιση της έκτισης του περιορισμού.

⁷⁰³ Σημειώνεται ότι η αντιμετώπιση αυτή διαφοροποιείται ελάχιστα αν ο δράστης είναι υπότροπος ή όχι.

⁷⁰⁴ Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1138. Περί της έννοιας της ψυχοστατικής βλ. ανωτέρω υποσημ. 98

⁷⁰⁵ Επισημαίνεται ότι η προϋπόθεση της τέλεσης τριών εγκλημάτων αποτελεί στοιχείο αναγκαίο για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων και όχι για την κατάφαση της ύπαρξης της έξεως (Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση ο.π., σ.135, υποσημ. 1). Η παρατήρηση αυτή παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον καθώς όπως είδαμε ανωτέρω η επανειλημμένη τέλεση, παρά τους σχετικούς προβαλλόμενους προβληματισμούς, αρκεί να συνίσταται σε 2 πράξεις για την κατάφαση της συνήθειας.

χαρακτήρα κακουργήματος ή πλημμελήματος τελεσμένα όμως πάντοτε εκ δόλου-. Τονίζεται ότι τα τελούμενα εγκλήματα δεν απαιτείται να είναι ορισμένου είδους αλλά αρκεί η βλάβη οποιουδήποτε εννόμου αγαθού⁷⁰⁶. Απαιτείται δε να έχει τιμωρηθεί ο δράστης με στερητική της ελευθερίας ποινή και για τις 3 αυτές πράξεις⁷⁰⁷. Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο ο προβληματισμός που είχε ανακύψει παλαιότερα, σχετικά με το αν η προϋπόθεση της τιμωρίας του δράστη έγκειται μόνο την έκδοση καταδικαστικής απόφασης ή αν αντιθέτως απαιτείται και η έκτιση της ποινής που του επιβλήθηκε. Περί αυτού έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις⁷⁰⁸, προκρίνεται ωστόσο το ότι αρκεί για την εφαρμογή του μέτρου η έκδοση καταδικαστικής απόφασης χωρίς να απαιτείται σωρευτικά και η έκτιση της επιβαλλόμενης ποινής⁷⁰⁹. Για την κατάφαση της απαιτούμενης επανειλημμένης τέλεσης λαμβάνονται υπόψη και οι πράξεις για τις οποίες ο δράστης έχει καταδικαστεί στην αλλοδαπή (90 §2)⁷¹⁰ εφόσον αυτές θεωρούνται ως εγκλήματα και από τον ελληνικό ΠΚ και να χαρακτηρίζονται από αυτόν ως κακουργήματα ή πλημμελήματα. Σε αυτήν την περίπτωση ο νομοθέτης αξιώνει ρητά την μερική ή ολική έκτιση της ποινής, γεγονός που αναζωπυρώνει τον ανωτέρω προβληθέντα προβληματισμό⁷¹¹. Σημειώνεται τέλος ότι δεν είναι απαραίτητο οι περισσότερες αυτές πράξεις να τελούνται εντός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου⁷¹² ενώ η συστηματική και εντός μικρού χρονικού

Βλ. τέλος και *Καφετζής Γ.*, ο.π., σ.363, σχετικά με τις επιφυλάξεις που είχαν εκφραστεί και κατά τη σύνταξη του Κώδικα σχετικά με τον απαιτούμενο αριθμό καταδικών.

⁷⁰⁶ *Γαρδικάς Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 59, *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1157, *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.283. Η δυνατότητα ωστόσο εξαγωγής του συμπεράσματος της ύπαρξης τόσο της έξεως όσο και της επικινδυνότητας από την τέλεση οιοδήποτε εγκλήματος είναι ένας εκ των λόγων που καθιστά τις εν λόγω διατάξεις άκρως προβληματικές.

⁷⁰⁷ Τονίζεται ότι μία τουλάχιστον εκ των 3 αυτών καταδικών απαιτείται να επισύρει την ποινή της καθείρξεως, καθιστώντας απαραίτητο το να είναι 1 από τα τελούμενα εγκλήματα κακούργημα ενώ οι λοιπές ποινές δύνανται να είναι οποιασδήποτε διάρκειας (*Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1158).

⁷⁰⁸ *Γαρδικάς Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.42, *Γαρδικάς Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 60-1, *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση ο.π., σ.133, *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 151, *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.229, *Τούση Α.-Γεωργίου Α.*, ο.π., σ.283 και *Χαραλαμπίδης Α.*, Επιτομή, ο.π., σ.636. Η έκτιση της ποινής θεωρείται τότε ως αναγκαία ούτως ώστε αποδειχτεί και στην πράξη ότι η ποινή δεν έχει αποτέλεσμα στη συγκεκριμένη περίπτωση και αναφανεί η ανάγκη περί ιδιαίτερης μεταχείρισης. Περί του προβληματισμού αυτού βλ. και *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 253-5 και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 59.

⁷⁰⁹ Η λύση αυτή επιλέγεται λαμβάνοντας υπόψη τη φύση της υποτροπής ως δικαστικής αλλά και για την αποφυγή του ενδεχομένου οι φυγόποιοι δράστες να αντιμετωπίζονται ευνοϊκότερα από όσους εξέτισαν κανονικά την ποινή τους. Βλ. επ' αυτού *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1157-8, *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 254 και *Μαργαρίτης Α.*, Ποινολογία, ο.π., σ.149 υποσημ. 37, με την επισήμανση ότι ακόμη και αν η έκτιση της επιβαλλόμενης ποινής αποτελούσε την αρχική βούληση του νομοθέτη, η θεώρηση αυτή δεν παρουσιάζεται ως συμβατή με τα σημερινά δεδομένα και τη φύση της υποτροπής ως δικαστικής. Και σε αυτήν ωστόσο την περίπτωση το επιχείρημα, ότι εφόσον δεν έχει εκτιθεί καμία ποινή δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι αυτή θα αποτύγχανε και άρα πρέπει να επιβληθεί διαφορετικού είδους ποινή στον εν λόγω δράστη για την επίτευξη των θεμιτών σκοπών, εξακολουθεί να θεωρείται ως έχουν λογική βάση. Βλ. *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 59.

⁷¹⁰ Βλ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν ο.π., σελ.97 επ., ο οποίος θεωρεί ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται υπόψη καθώς αποκαλύπτουν το απροσάρμοστο του εγκληματία και καταδεικνύουν την επικινδυνότητά του.

⁷¹¹ Βλ. *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 254 σχετικά με το ότι ο προβληματισμός περί του αν αρκεί η επιβολή της ποινής ή επιβάλλεται αυτή να έχει επιπροσθέτως εκτιθεί, ισχύει και σε αυτή την περίπτωση.

⁷¹² *Γαρδικάς Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.42, *Γαρδικάς Κ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 60, *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση ο.π., σ.134 και *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.230, υποσημ. 4. Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι γίνεται ένας διαχωρισμός και θεωρείται ότι στην περίπτωση που το τελευταίο διαπραχθέν έγκλημα είναι πλημμέλημα πρέπει να

διαστήματος επανάληψη απλά δύναται να ληφθεί υπόψη ως σύμπτωμα της ροπής και της έξεως του δράστη⁷¹³.

Ως δεύτερη προϋπόθεση τίθεται η εκ νέου τέλεση εκ δόλου εγκλήματος, πλημμελήματος ή κακουργήματος. Το γεγονός ωστόσο ότι προβλέπεται ταυτόχρονα το να απειλείται το νέο αυτό έγκλημα με ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης, περιορίζει πλέον το πεδίο εφαρμογής της διάταξης μόνο στις περιπτώσεις εκ νέου τέλεσης κακουργήματος καθώς ουδέποτε τα πλημμελήματα τιμωρούνται κατά τα σημερινώς ισχύοντα με ποινή κάθειρξης⁷¹⁴. Από το συνδυασμό των παραπάνω, ήτοι της επανειλημμένης υποτροπής και της εκ νέου τέλεσης εγκλήματος, πρέπει να ‘‘αποδεικνύεται’’ -ή ορθότερα διατυπωμένο να δημιουργείται η εντύπωση-ότι το συγκεκριμένο άτομο είναι καθ’ έξη εγκληματίας και μάλιστα επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια⁷¹⁵. Εφόσον θεωρηθεί ότι πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις, επιβάλλεται υποχρεωτικά από το δικαστήριο η ποινή της αόριστης κάθειρξης.

Καθορίζεται και σε αυτή την περίπτωση το ελάχιστο μόνο όριό της, το οποίο υπολογιζόμενο σύμφωνα με τις επιταγές του νομοθέτη πρέπει να είναι ίσο τουλάχιστον με τα 2/3 του ανωτάτου ορίου της προβλεπόμενης στα πλαίσια του 89 ποινής⁷¹⁶ ενώ το ανώτατο δυνατό χρονικό διάστημα κράτησης δε δύναται να ξεπεράσει τα 15 χρόνια στην περίπτωση που ο δράστης έχει καταδικαστεί για έγκλημα με επαπειλούμενη ποινή έως 10 έτη και τα 20 χρόνια σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση⁷¹⁷. Στην

συντρέχουν ως προς όλα τα εγκλήματα οι προϋποθέσεις της υποτροπής, ενώ στην περίπτωση του κακουργήματος αρκεί η σχέση υποτροπής ανάμεσα στο δικαζόμενο έγκλημα και το αμέσως προηγούμενο. Περί του αμφιβόλου της δυνατότητας επιβολής της εν λόγω ποινής στην περίπτωση τέλεσης πλημμελήματος υπό τις σημερινές ρυθμίσεις περί υποτροπής βλ. κατωτέρω υποσημ. 714

⁷¹³ Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση ο.π., σ.135, Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1158, Τούση Α.-Γεωργίου Α., ο.π., σ.282

⁷¹⁴ Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1158 και Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 255, όπου τονίζεται ως ένα σοβαρό σύμπτωμα δυσαρμονίας η διατήρηση της αναφοράς αυτής στα άρθρα 90 επ. παρά την αλλαγή των διατάξεων περί υποτροπής.

⁷¹⁵ Και σε αυτή την περίπτωση ο όρος της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια λαμβάνεται υπόψη κατά τον τρόπο που αναφέρεται ανωτέρω (υποσημ. 622 επ.) και η έξη λαμβάνει τη μορφή που έχει ήδη αναλυθεί. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι δύο αυτές έννοιες δεν ορίζονται πουθενά μέσα στο νόμο (οι αυθεντικοί ορισμοί τέθηκαν άλλωστε μόλις τη δεκαετία του 90 και εμπερικλείουν στοιχεία ακόμη πιο αόριστα και ασαφή από τις ίδιες της έννοιες που θέλουν να εξηγήσουν) μιας και -όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του ΠΚ- καμία έννομη τάξη δεν ορίζει αυτές τις έννοιες (Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1158). Η ερμηνεία τους βέβαια γίνεται όπως προαναφέρθηκε με βάση τα στοιχεία του 13 στ και ζ. Λαμβάνονται λοιπόν υπόψη οι προηγούμενες πράξεις, η ύπαρξη ροπής, η βαρύτητα και το είδος του εγκλήματος, η συχνότητα τέλεσης, ο προγενέστερος βίος κοκ για την κατάφαση ή μη της ύπαρξής τους. Η επανειλημμένη τέλεση δεν αρκεί λοιπόν ως μόνο κριτήριο να οδηγήσει στην κατάφαση των εν λόγω εννοιών και απαιτείται η ύπαρξη ιδιαίτερων χαρακτηριστικών στην προσωπικότητα του δράστη αλλά και στο έγκλημα που αυτός διέπραξε (Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.230)

⁷¹⁶ Για τον τρόπο υπολογισμού βλ. Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1162 και Μπουρόπουλος Α., Ερμηνεία, ο.π., τ. α', σ.231

⁷¹⁷ Η πρόβλεψη ανωτάτου ορίου φαίνεται να ακολουθεί τα όσα γίνονταν δεκτά και στις λοιπές έννομες τάξεις κατά το χρόνο επεξεργασίας του ΠΚ (Καφετζής Γ., ο.π., σ.57). Σημειώνεται ότι τα όρια αυτά αναφέρονται στο διάστημα που επακολουθεί της έκτισης του ελαχίστου ορίου που έχει επιβληθεί με την αρχική απόφαση του δικαστηρίου. Βλ. και

περίπτωση δε που ο δράστης καταδικαστεί για την τέλεση –διάφορης από αυτήν που οδήγησε στην επιβολή της εν λόγω ποινής- αξιόποινης πράξης κατά τη διάρκεια της έκτισης της ως άνω ποινής, η συνολική ποινή που του επιβάλλεται συνίσταται στην αύξηση του ελαχίστου ορίου κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 94, το οποίο όπως είδαμε γίνεται δεκτό για την προβλεπόμενη στα άρθρα 38 επ. ποινή⁷¹⁸.

Η διάρκεια λοιπόν της ποινής είναι ίση ή –τις περισσότερες φορές- μεγαλύτερη του οριζόμενου ως το κατώτατο όριο χρόνου και πρέπει απαραίτητως να λήξει στο ανώτατο όριο που επιβάλλει ο νόμος, ακόμα και αν το στοιχείο της επικινδυνότητας του δράστη παραμένει. Το σε ποιο ακριβώς σημείο αυτού του διαστήματος θα παύσει εξαρτάται από το χρόνο που θα θεωρηθεί –μέσω της εκ νέου έκδοσης απόφασης από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο⁷¹⁹ ύστερα από αίτηση του κρατουμένου είτε αυτεπαγγέλτως και αφού λάβει υπόψη σχετική γνωμοδότηση της διεύθυνσης της φυλακής- με γνώμονα την καλή διαγωγή που επιδεικνύει ο κρατούμενος κατά την έκτιση της ποινής πως παρέχεται η «προσδοκία ότι δε θα υποπέσει σε νέο έγκλημα»⁷²⁰.

Η ποινή διαρκεί και σε αυτή την περίπτωση τόσο χρόνο όσο θεωρηθεί ότι απαιτείται για να απαλειφθεί η επικινδυνότητα του δράστη⁷²¹ ενώ για την απόλυση η απόλυση διατάσσεται υπό την προϋπόθεση της παρέλευσης του ελαχίστου ορίου που ορίζεται στην απόφαση και εφόσον κριθεί ότι ο δράστης δεν είναι πλέον επικίνδυνος. Παύει δε να είναι επικίνδυνος ο δράστης όταν από την καλή διαγωγή που επιδεικνύει ως κρατούμενος, παρέχει τη προσδοκία ότι δε θα προβεί σε εκ νέου τέλεση εγκλημάτων⁷²². Σημειώνεται δε ότι μετά την έκτιση του ύψους της ποινής που ορίστηκε ως η ελάχιστη διάρκειά του και στη συνέχεια κάθε 3 έτη⁷²³ το δικαστήριο εξετάζει είτε ύστερα από αίτηση του κρατουμένου είτε αυτεπαγγέλτως αν είναι δυνατή ή όχι η απόλυση του δράστη, ενώ η τυχόν χορηγηθείσα απόλυση είναι πάντοτε υπό όρους. Και στην περίπτωση αυτή τυγχάνουν εφαρμογής τα

Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.77, οι οποίοι υπολογίζουν ως 33 έτη και 4 μήνες το ανώτατο χρονικό διάστημα για το οποίο μπορεί να κρατηθεί κάποιος εν γένει με βάσει αυτές τις ρυθμίσεις. Αντίθετος με την θέση ανωτάτου ορίου εμφανίζεται ο Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξιν, ο.π., σ. 154, ο οποίος θεωρεί ως δραστικότερη λύση την απολύτως αόριστη ποινή.

⁷¹⁸ Για τον υπολογισμό του κατώτατου ορίου βλ. *Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1165-6*

⁷¹⁹ Οι λόγοι που και σε αυτή την περίπτωση επιλέγεται το δικαστήριο πλημμελειοδικών και όχι το Συμβούλιο συμπίπτει με τα όσα αναφέρθηκαν και ανωτέρω στα πλαίσια των άρθρων 38 επ και 69 επ. Βλ. επί του ζητήματος και *Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1164 και Τούση Α.-Γεωργίου Α., ο.π., σ.286*

⁷²⁰ *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 59.*

⁷²¹ *Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.136.* Το γεγονός ότι ο καθορισμός της διάρκειας της ποινής εξαρτάται από λόγους ανεξάρτητους της βαρύτητας της πράξης δημιουργεί και σε αυτή την περίπτωση έντονα προβλήματα σχετικά με το κατά πόσο η ρύθμιση αυτή συμβαδίζει με τις τεθειμένες εκ του Συντάγματος αρχές που πρέπει να ακολουθούνται κατά την επιβολή ποινής. Βλ. *Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 262 και ανωτέρω Κεφ. 3ο, 2.*

⁷²² Βλ. *Παπαχαράλαμπος Χ., ο.π., υποσημ. 39, ο οποίος υποστηρίζει ότι η επίδειξη κακής διαγωγής εξακολουθεί να αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για την απόλυση των εν λόγω κρατουμένων λόγω της ιδιαιτερότητας που παρουσιάζουν και η υφ' όρον απόλυση αποτελεί τότε την εξαίρεση και όχι τον κανόνα.*

⁷²³ Για το χρονικό διάστημα από το οποίο ξεκινά να μετρά η ζετία βλ. *Δημητράτος Ν., Συστηματική, ο.π., σ.1164*

γενικώς οριζόμενα από τις γενικές διατάξεις των άρθρων 105 επ. τόσο για τη χορήγηση όσο και για την ανάκλησή της⁷²⁴.

ii. Εγκληματίες καθ' έξη ανεξάρτητα από την περίπτωση υποτροπής (άρθρο 92 ΠΚ)

Η αντιμετώπιση των καθ' έξη δραστών παραμένει κατά το άρθρο 92 παρεμφερής και στην περίπτωση που οι εν λόγω δράστες δεν είναι υπότροποι. Η επανειλημμένη τέλεση ακόμη και στην περίπτωση που δεν αποδεικνύεται μέσω προηγούμενων καταδικαστικών αποφάσεων οδηγεί στην επίταση της ποινής και δίδεται η δυνατότητα να ανέλθει μέχρι και το ανώτατο προβλεπόμενο για το είδος της εν λόγω επιβαλλόμενης ποινής όριο⁷²⁵. Με αυτόν τον τρόπο η ροπή προς την τέλεση εγκλημάτων οδηγεί στη βαρύτερη τιμώρηση των δραστών, μέσω της δημιουργίας ενός διαφορετικού πλαισίου ποινής, ανεξαρτήτως του διαπραχθέντος εγκλήματος. Ο προβληματισμός που τίθεται ανωτέρω για τη σχέση μεταξύ του καθ' έξη εγκληματία και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος γίνεται σε αυτό το σημείο εντονότερος, καθώς δε φαίνεται να υπάρχουν επαρκείς διαφορές μεταξύ των συνεπειών που επέρχονται στο πρόσωπο του δράστη εφόσον συντρέχει η μία ή η άλλη περίπτωση, ώστε να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται περί δύο τελείως διαφορετικών εννοιών.

Εφόσον λοιπόν ο δράστης θεωρηθεί από το δικαστήριο καθ' έξη και επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια και δικάζεται επιπροσθέτως για την τέλεση κακούργηματος⁷²⁶, το δικαστήριο έχει τη διακριτική ευχέρεια να επιβάλλει αντί της προβλεπόμενης ποινής της πρόσκαιρης κάθειρξης αυτή της αορίστου διαρκείας⁷²⁷ και ακολουθείται η διαδικασία που αναλύθηκε ανωτέρω στα πλαίσια των άρθρων 90-91. Παρατηρείται ωστόσο ότι, η μεταχείριση των μη υπότροπων καθ' έξη επικίνδυνων παρουσιάζεται ως ευμενέστερη-επιεικέστερη σε σχέση με αυτή των υπότροπων καθώς η επιβολή της ιδιαίτερης αυτής ποινής είναι δυναμική -και όχι υποχρεωτική- ενώ το προβλεπόμενο κατώτατο όριο της ποινής είναι μικρότερο⁷²⁸.

⁷²⁴ Βλ. επ' αυτού τα αναλυόμενα ανωτέρω για την υφ' όρον απόλυση καθώς και *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1164-5, *Καρανίκας Δ.*, Εγχειρίδιον, ο.π., σ.216

⁷²⁵ Βλ. βέβαια και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' έξιν, ο.π., σ 151, ο οποίος υποστηρίζει ότι και σε αυτή την περίπτωση αρκεί η τέλεση μίας και μόνο πράξης για την επιβολή του μέτρου.

⁷²⁶ Ο νόμος θέτει ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου, η επαπειλούμενη για το έγκλημα ποινή να είναι αυτή της πρόσκαιρης κάθειρξης, γεγονός που μπορεί να λάβει χώρα μόνο εφόσον πρόκειται για κακούργημα.

⁷²⁷ Βλ. και *Γαρδίκας Κ.*, ο οποίος φαίνεται να διαφωνεί με την εν λόγω ρύθμιση μιας και θεωρεί ότι πρέπει να έχει δοκιμαστεί και αποτύχει η επιβολή συνήθους ποινής στο παρελθόν πριν το δικαστήριο να επιβάλλει αυτήν της αόριστης κάθειρξης.

⁷²⁸ *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1168

d) Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι (άρθρα 127 και 129 ΠΚ)

Οι ανήλικοι παραβάτες αποτελούν επίσης μία κατηγορία δραστών στους οποίους επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν⁷²⁹. Λόγω των ιδιομορφιών αυτών, γινόταν παλαιότερα δεκτό μάλιστα, ότι η παρέμβαση της πολιτείας στην κοινωνική και θεραπευτική αγωγή των ανηλίκων δεν ήταν αναγκαίο να στηρίζεται στην τέλεση κάποιου εγκλήματος αλλά αρκούσε η επίδειξη κάποιας μορφής αντικοινωνικής συμπεριφοράς, καθιστώντας κατ' αυτόν τον τρόπο και την αντιμετώπιση της προεγκληματικής επικινδυνότητας στο πρόσωπο του ανηλίκου μία πραγματικότητα του Ποινικού Δικαίου⁷³⁰. Η κατάσταση αυτή ανατράπηκε με το νόμο 4322/2015 οπότε και καταργήθηκε η δυνατότητα τοποθέτησης ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής και σε προπαραβατικούς ανηλίκους, καθιστώντας την τέλεση εγκλήματος απαραίτητη προϋπόθεση για την παρέμβαση του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης.

Τα μέτρα που επιβάλλονται κατά των ανηλίκων ποινικά υπευθύνων εγκληματιών δεν αποτελούν ούτε ποινές ούτε μέτρα ασφαλείας αλλά γίνεται δεκτό ότι πρόκειται περί μίας αυτοτελούς κατηγορίας κυρώσεων⁷³¹. Κυρίως σε αυτό το σημείο θα μας απασχολήσει το μέτρο του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, το οποίο αποτελεί και την ύστατη λύση για την τιμωρία του δράστη, λόγω της προτίμησης σε μέτρα μη στιγματιστικά και δυνάμενα να διαπαιδαγωγήσουν το δράστη. Επιβάλλεται δε, μόνο στην περίπτωση που μετά από ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία «*τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή*». Οι ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης της πράξης και η εν γένει προσωπικότητα του ανηλίκου είναι τα στοιχεία που θα συνεκτιμηθούν τότε. Μέσω αυτών των στοιχείων φαίνεται να υπεισέρχεται η έννοια της

⁷²⁹ Η διαφορετική μεταχείριση αυτή επέρχεται κυρίως λόγω της παραδοχής ότι είναι λιγότερο υπεύθυνοι για τις πράξεις τους, των περιθωρίων βελτίωσης που θεωρεί το Ποινικό Δίκαιο ότι υπάρχει λόγω της ηλικίας τους αλλά και των διαφορετικών αιτιών που συμβάλλουν στην έναρξη και τη συνέχιση της εγκληματικής τους δραστηριότητας. Το ζήτημα που θα μας απασχολήσει εν προκειμένω είναι ωστόσο μόνο το τελευταίο και το κατά πόσον η επικινδυνότητα που παρουσιάζουν οι εν λόγω δράστες επηρεάζει τη μεταχείριση που τους επιφυλάσσεται. Για την ιδιαίτερη αντιμετώπιση γενικά των ανηλίκων από το Ποινικό Δίκαιο βλ. μεταξύ άλλων, *Καρανίκας Δ.*, Οι επικίνδυνοι ανήλικοι, ο.π., σ.7 επ., βλ. *Κοκολάκης Ε.*, *Το επικίνδυνον*, ο.π., σ.99-124, *Κυριακοπούλου Ο.*, ο.π., σ.780 επ., *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.75, *Παπαδάτου Π.*, ο.π., σ. 264.

⁷³⁰ Βλ. *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέταση, ο.π., σ. 94, ο οποίος μιλά για τη διαταγή εισαγωγής σε ίδρυμα και σε προεγκληματικούς ανηλίκους αλλά και *Καρανίκας Δ.*, Οι επικίνδυνοι ανήλικοι, ο.π., σ.9 επ. και ειδικά σελίδα 22, ο οποίος κάνει μία κατηγοριοποίηση επικίνδυνων ανηλίκων σε ηθικώς εγκαταλελειμμένους, ηθικά διεφθαρμένους και εγκληματούντες, στους οποίους κρίνεται απαραίτητη η λήψη μέτρων εγκληματοπροληπτικής και σωφρονιστικής πολιτικής.

⁷³¹ Μεταξύ άλλων *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.837, ο οποίος προβαίνει σε αυτό το συμπέρασμα περί του ιδιαίτερου χαρακτήρα της ποινής αποκλείοντας την αποδοχή της ένταξης στα μέτρα ασφαλείας θεωρώντας ότι ελλείπει το στοιχείο της επικινδυνότητας που εμφανίζεται ως κυρίαρχο στην περίπτωση αυτή.

επικινδυνότητας και η ανάγκη επιβολής μέτρων που ως στόχο έχουν να απαλείψουν την εγκληματική διάθεση του ανηλίκου⁷³².

Οι ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης της πράξης, η βαρύτητα του εγκλήματος -κακούργημα με απαιτούμενη στις περισσότερες περιπτώσεις επαπειλούμενη ποινή αυτή της ισόβιας κάθειρξης- καθώς και η εν γένει προσωπικότητα του δράστη θα πρέπει να προσδίδουν στον εν λόγω ανήλικο κάποια πολύ αρνητικά χαρακτηριστικά για να μπορέσει ο δικαστής να επιβάλλει στερητική της ελευθερίας ποινή και να διατάξει τον εγκλεισμό του σε κατάσταση κράτησης. Η προτίμηση του περιορισμού από τα παιδαγωγικού και βελτιωτικού χαρακτήρα μέτρα αποτελεί μία εξαίρεση του Ποινικού Δικαίου των Ανηλίκων που μπορεί να εμφανίζεται μόνο στις περιπτώσεις που ο ανήλικος κρίνεται ως επικίνδυνος για τα προστατευόμενα από την έννομη τάξη αγαθά, θεωρείται δηλαδή ότι τα “συνηθισμένα” μέτρα δεν προβλέπεται να αποδώσουν στη συγκεκριμένη περίπτωση⁷³³, μία σκέψη που επιβεβαιώνεται άλλωστε και από την ιστορική εξέλιξη της διάταξης⁷³⁴. Παρά, λοιπόν, τις αλλαγές που επήλθαν στο μεταξύ⁷³⁵ και την αναμόρφωση του συστήματος που διέπει τους ανήλικους δράστες, το χαρακτηριστικό της επικινδυνότητας φαίνεται ακόμη και σήμερα να αποτελεί κομβικό σημείο για τη μεταχείριση του δράστη ακόμα και αν έχει περιοριστεί μόνο στα πλαίσια της επιβολής του περιορισμού σε κατάσταση κράτησης.

⁷³² Βλ. και *Κονταζής Α.*, ο.π., τ. α', σ.1392, όπου αναφέρεται ότι μόνο η καταφατική πρόγνωση της επικινδυνότητας του ανηλίκου δύναται να οδηγήσει στην επιβολή του εν λόγω μέτρου. Σημειώνεται δε ότι η ίδια διαδικασία φαίνεται να ακολουθείται και στα πλαίσια της επιλογής των αναμορφωτικών ή των θεραπευτικών μέτρων που θα επιβληθούν στη συγκεκριμένη περίπτωση ανάλογα με την προσωπικότητα και τον έως τότε τρόπο ζωής του ανηλίκου. Βλ. *Καρανίκας Δ.*, *Εγχειρίδιον*, ο.π., σ.202, ο οποίος υποστηρίζει ότι η τέλεση αξιόποινης πράξης αποτελεί τεκμήριο επικινδυνότητας για τους ανήλικους και λόγω αυτής της επικινδυνότητας επιβάλλονται τα οικεία αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Το σημείο αυτό τομής επικινδυνότητας και μέτρων κατά των ανηλίκων θα μπορούσε βέβαια από την άλλη πλευρά με εξίσου πειστικά επιχειρήματα να θεωρηθεί ως ένα στάδιο της επιμέτρησης, έχων ουδεμία σχέση με την επικινδυνότητα, ακόμη όμως και σε αυτή την περίπτωση η χρήση της έννοιας της επικινδυνότητας εξακολουθεί να φαντάζει ως λογική και δυνατή.

⁷³³ *Καρανίκας Δ.*, *Εγχειρίδιον*, ο.π., σ.202 και *Κοκολάκης Ε.*, *Το επικίνδυνον*, ο.π., σ.105, όπου αναφέρεται ότι ο εγκλεισμός επιβάλλεται μόνο στους υπερεπικίνδυνους ανήλικους. Βλ. και *Σκανδάμης Μ.*, *Η εξέλιξη*, ο.π., σ. 516 επ. και υποσημ. 38, ο οποίος κάνει αναφορά στην αντιμετώπιση των επικίνδυνων ανηλίκων δραστών και των παραγόντων που οδηγούν στην τέλεση εγκλημάτων στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και τις αναφερόμενες στα πλαίσια αυτά Συστάσεις.

⁷³⁴ Η επιβολή του περιορισμού λάμβανε χώρα μέχρι πρόσφατα εφόσον κρινόταν ότι είναι απαραίτητος για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, χαρακτηριστικό που όπως έχει τονιστεί πολλαπλώς ανωτέρω ταυτίζεται με την έννοια της επικινδυνότητας τόσο στα πλαίσια της επιμέτρησης όσο και στα πλαίσια της εν γένει μεταχείρισης. Σημειώνεται δε ότι μέχρι πρόσφατα η κύρωση του ποινικού σωφρονισμού ήτο αόριστης διάρκειας αποσκοπώντας στην εξάλειψη της επικινδυνότητας του δράστη και για αυτό το λόγο χαρακτηριζόταν άλλωστε και ως ιδιάζουσα ποινή. Για το ζήτημα αυτό βλ. *Γαρδικας Κ.*, *Η εξέταση*, ο.π., σ.24, *Καρανίκας Δ.*, *Οι επικίνδυνοι ανήλικοι*, ο.π., σ.24 και *Κατσαντώνης Α.*, *Ποινικό Δίκαιο*, τ. β', ο.π., σ.92, *Κονταζής Α.*, ο.π., τ. α', σ.1393 επ., *Μπουρόπουλος Α.*, *Ερμηνεία*, ο.π., τ. α', σ.335 επ., *Χωραφάς Ν.*, *Ελληνικόν*, ο.π., 1952, σ.168. Η ανασφάλεια δικαίου και τα μειονεκτήματα που εμφανίζουν οι αόριστες ποινές, όπως διατυπώθηκαν και ανωτέρω, οδήγησαν στην τροπή της κύρωσης σε ορισμένου χρόνου με το ν. 3189/2003.

⁷³⁵ Βλ. τις αλλαγές που επήλθαν με βάση τους ν. 3189/2003, 3860/2010, 4205/2013, 4322/2015 και 4356/2015

Ενδιαφέρον για την προβληματική των επικίνδυνων ανηλικών παρουσιάζει τέλος ο θεσμός της ασφαλιστικής κράτησης. Το άρθρο 66 του ΓερμΠΚ, προβλέπει την επιβολή του μέτρου στην περίπτωση που στο πρόσωπο του δράστη αναφαίνεται η ύπαρξη έξεως προς τέλεση εγκλημάτων και λόγω αυτού θεωρείται επικίνδυνος για το κοινωνικό σύνολο⁷³⁶. Βλέπουμε λοιπόν ότι και στα πλαίσια του δικαίου των ανηλικών, η επικινδυνότητα και η ροπή προς την τέλεση εγκλημάτων εξακολουθεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, παρά το γεγονός ότι ο παιδαγωγικός χαρακτήρας των μέτρων που επιβάλλονται σε αυτή την κατηγορία δραστών θεωρείται κυρίαρχος.

ε) Υπότροποι ή καθ' έξι δράστες πταισμάτων (άρθρο 412 ΠΚ)

Αν και η συγκεκριμένη διάταξη εντάσσεται συστηματικά στο Ειδικό Μέρος του ΠΚ επιλέγεται να αναλυθεί στο συγκεκριμένο σημείο καθώς θεωρείται ότι αναφέρεται εν γένει στην ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση που επιφυλάσσεται στη συγκεκριμένη κατηγορία δραστών. Η αναφορά σε καθ' έξι δράστες εγκλημάτων -και όχι σε εγκλήματα τελούμενα κατά συνήθεια-, η συνακόλουθη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση λόγω των χαρακτηριστικών αυτών του δράστη καθώς και το γεγονός ότι πρόκειται περί γενικών διατάξεων, εφαρμοζόμενων σε όλα τα πταίσματα που προβλέπονται από τον ΠΚ, συνηγορεί υπέρ της άποψης αυτής. Το γεγονός ωστόσο ότι η κατάφαση των ιδιοτήτων αυτών οδηγεί στην επιβολή μεγαλύτερης ποινής και όχι στην επιβολή ιδιάζουσας ποινής ή μέτρου ασφαλείας όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στις υπόλοιπες περιπτώσεις που αναλύονται στο παρόν κεφάλαιο δημιουργεί προβληματισμούς σχετικά με τη φύση αυτής της διάταξης. Πρόκειται λοιπόν περί μίας ιδιαίτερης περίπτωσης μη δυνάμενης να οριστεί επακριβώς ως ανήκουσα σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορίας, για λόγους όμως ενότητας επιλέχθηκε η ένταξή της στο εν λόγω κεφάλαιο⁷³⁷ και η ιδιότητα του καθ' έξι εγκληματία σε αυτά τα πλαίσια αποτελεί προσωπικό λόγο επίτασης της ποινής των δραστών πταισμάτων⁷³⁸.

Η επανειλημμένη τέλεση του ίδιου ή συγγενών πταισμάτων⁷³⁹, εντός κάποιου συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου -ήτοι εντός 2 ετών- και η ακόλουθη τιμωρία του δράστη από την έννομη τάξη για

⁷³⁶ Για το θεσμό της ασφαλιστικής κράτησης βλ. *Κυριακοπούλου Ο.*, ο.π., σ.780 επ και *Τσουμάνης Ν.*, ο.π., σ.67

⁷³⁷ Βλ. και *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. γ', σ.166, ο οποίος αναφέρει ότι το άρθρο 412 συμπληρώνει τις διατάξεις του Γενικού Μέρους 88 επ.

⁷³⁸ *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική, ο.π., σ.1168

⁷³⁹ Ως συγγενή πταίσματα θεωρούνται όσα προσβάλλουν παρόμοια διοικητική, επιτακτική ή απαγορευτική διάταξη (*Κονταξής Α.*, ο.π., τ. β', σ.3721 και *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία, ο.π., τ. γ', σ.166) ή τα όσα προσβάλλουν παρομοίου περιεχομένου διατάξεις (*Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός, ο.π., σ.1234). Επί της εν λόγω διάταξης βλ. και *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 181. Σημειώνεται δε ότι προϋπόθεση εφαρμογής της διάταξης δεν είναι ούτε η τέλεση του ίδιου εγκλήματος -όπως συμβαίνει στα πλαίσια της συνήθειας- αλλά δεν αρκεί από την άλλη πλευρά και η τέλεση οιαδήποτε εγκλήματος -όπως στις λοιπές περιπτώσεις τις έξεως-, καθιστώντας το άρθρο 412 κάπου στο μεταίχμιο μεταξύ των δύο.

την τέλεσή τους -με στερητική της ελευθερίας ποινή πάντοτε⁷⁴⁰- οδηγεί στην επαύξηση της επιβαλλόμενης ποινής -για το νέο, τρίτο σε σειρά πταίσμα- έως και το διπλάσιο του προβλεπόμενου εκ του νόμου. Η αποτυχία λοιπόν των προηγούμενων ποινών να εκπληρώσουν τους σκοπούς τους - ειδική και γενική πρόληψη- έχουν ως συνέπεια την αυστηρότερη τιμωρία του δράστη, που φαίνεται να είναι σε διαρκή αντίθεση με τις αξίες της έννομης τάξης. Το τεκμήριο που δημιουργείται περί της αποτυχίας τυχόν επιβληθείσας ποινής προς επανένταξη και αναμόρφωση του δράστη στις περιπτώσεις των κατ' επάγγελμα και καθ' έξη εγκληματιών οδηγεί τέλος στην απάλειψη του χρονικού περιορισμού των δύο ετών καθώς η επικινδυνότητα και η ροπή τους προς τέλεση παρόμοιων πράξεων θεωρείται δεδομένη, εν αντιθέσει προς τους λοιπούς δράστες που ενδέχεται να δρουν ευκαιριακά.

Κεφάλαιο 4^ο: Λοιπές περιπτώσεις ιδιαίτερης μεταχείρισης του δράστη

Με βάση το διαχωρισμό των ατόμων-δραστών-κρατουμένων σε επικίνδυνους ή μη, διαφοροποιείται όπως είδαμε και η αντιμετώπιση που τους επιφυλάσσεται. Η επικινδυνότητα του δράστη αποκτά τότε σημασία μεταξύ άλλων στα πλαίσια του Σωφρονιστικού Κώδικα, σε διατάξεις αφορώσες την οργάνωση των αστυνομικών δυνάμεων, στην συμπεριφορά που επιδεικνύεται απέναντι σε αλλοδαπούς -δράστες ή μη εγκλημάτων- και στο ζήτημα τυχόν επιστροφής τους στη χώρα τους, στην δυνατότητα κτήσης πολυβόλου όπλου, στις συνέπειες που επακολουθούν την πρόκληση αυτοκινητιστικού ατυχήματος καθώς και στο εύρος της προστασίας των προσωπικών δεδομένων του δράστη. Επιλέγεται λοιπόν μία σύντομη αναφορά και σε αυτές τις διατάξεις ούτως ώστε αναδειχθεί το πόσο βαθιά και πολύπλευρα επηρεάζει η ως άνω έννοια την αντίληψη περί των πραγμάτων είτε στα πλαίσια της έκτισης της ποινής είτε σε πεδία που απομακρύνονται της στενής ποινικής διαδικασίας.

(1)Σωφρονιστικός κώδικας

Η σωφρονιστική επικινδυνότητα, μία εκ των μορφών που δύναται να λάβει η επικινδυνότητα του ατόμου, νοείται ως ο κίνδυνος τέλεσης εκ νέου εγκλημάτων τόσο στα πλαίσια της φυλακής -κατά του προσωπικού, άλλων κρατουμένων κοκ- όσο και στα πλαίσια της κοινωνίας -κατά τη διάρκεια τυχόν μεταφοράς του, άδειας κοκ-⁷⁴¹. Η ανάγκη καταπολέμησης των επικίνδυνων και οριακών

⁷⁴⁰ Συμμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 181

⁷⁴¹ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 34. Περί της ε επικινδυνότητας στα πλαίσια του Σωφρονιστικού Κώδικα γενικά βλ. και Σκανδάμης Μ., Ο θεσμός, ο.π., σ.155 επ. Για την έννοια της σωφρονιστικής επικινδυνότητας βλ. και ανωτέρω υποσημ. 242.

καταστάσεων που δημιουργούν συγκεκριμένοι κρατούμενοι, εκδηλώνεται και σε αυτή την περίπτωση με την εκφοβιστική πρόληψη και την αχρήστευσή τους⁷⁴².

Σύμφωνα με τα άρθρα 11§6 και 19 του Σωφρονιστικού Κώδικα -όπως προστέθηκε με το άρθρο 1 παρ. 3 του Ν. 4274/2014- υπόκειντο σε διαφορετική ποινική μεταχείριση και εξέτιαν την ποινή τους σε ξεχωριστά καταστήματα κράτησης ή ξεχωριστά τμήματα τύπου Γ οι χαρακτηριζόμενοι ως ιδιαίτερα επικίνδυνοι ή ιδιαίτερα επικίνδυνοι για την ασφάλεια της χώρας και τη δημόσια τάξη, καθώς και οι επικίνδυνοι για την τάξη και την ασφάλεια στα καταστήματα κράτησης⁷⁴³. Περί της ύπαρξης της εν λόγω ιδιότητας αποφαίνεται ο Εισαγγελέας Εφετών του τόπου έκτισης της ποινής, αφού λάβει υπόψη τη βαρύτητα του τελεσθέντος εγκλήματος ή του πειθαρχικού παραπτώματος, την πιθανότητα εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων, το ‘‘εγκληματικό παρελθόν και παρόν’’ του δράστη -και δη την ύπαρξη υποδικίας ή καταδικαστικής απόφασης για άλλα κακουργήματα ή την ύπαρξη στοιχείων για τυχόν περαιτέρω εγκληματική δραστηριότητα του- καθώς και την εν γένει προσωπικότητα του δράστη. Η τέλεση συγκεκριμένων εγκλημάτων⁷⁴⁴ ή συγκεκριμένων –βαρέων- πειθαρχικών παραπτωμάτων και το ύψος της επιβαλλόμενης στο δράστη ποινής αποτελούν επίσης στοιχεία που συνεκτιμώνται για τον εν λόγω χαρακτηρισμό⁷⁴⁵. Από τη στιγμή που θα καταφασεί η επικινδυνότητα του κρατουμένου οδηγούμαστε στην έκτιση της ποινής στα συγκεκριμένα αυτά καταστήματα χωρίς να «*αποκλείεται να επηρεάζει*» η κατάφαση της ιδιότητας και στον «*επί το αυστηρότερο τρόπο διαβίωσης μέσα σε αυτά*», μη εφαρμοζομένων μάλιστα σε αυτή την περίπτωση

⁷⁴² Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π. καθώς και τα αναφερόμενα στο Κεφ. 1^ο, 2, Ι.

⁷⁴³ Για τον σχολιασμό της εν λόγω ρύθμισης βλ. Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1339-40. Βλ. αντίστοιχα και τα οριζόμενα στο Βρετανικό σύστημα -όπου προβλέπεται ότι οι επικίνδυνοι εγκληματίες αποτελούν εξ ορισμού κίνδυνο και για την ευταξία των φυλακών και πρέπει να διαχωρίζονται από τους υπόλοιπους κρατούμενους βάσει της ένταξής τους σε κατηγορίες με την Α να αποτελείται από τους πιο επικίνδυνους κρατούμενους- και Αμερικανικό σύστημα -όπου προβλέπονται ειδικά μέτρα για την ακινδυνοποίηση των επιθετικών και βίαιων κρατουμένων καθώς και κατηγοριοποίηση των κρατουμένων ανάλογα με την ανάγκη ασφαλείας που κρίνεται ότι συντρέχει εν προκειμένω- σε Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.148 επ. και 174 επ. και ειδικά 179. Περί της ανάγκης συγκεκριμένοι δράστες να εκτίουν την ποινή τους σε ειδικά καταστήματα λόγω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους βλ. και Kaiser G., ο.π., σ.853. Σημειώνεται τέλος ότι αυτού του είδους τα καταστήματα χαρακτηρίζονται από ένα καθεστώς αυξημένης ασφάλειας – ανάλογο με την επικινδυνότητα των δραστών που φιλοξενούν- ούτως ώστε καταστεί δυνατή η αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αυτών κρατουμένων.

⁷⁴⁴ Τα εγκλήματα αυτά είναι τα προβλεπόμενα σε ΠΚ 134-εσχάτη προδοσία, 135-προπαρασκευαστικές πράξεις εσχάτης προδοσίας, 135^Α-προσβολές κατά της ζωής φορέων πολιτειακών λειτουργημάτων, 138-επιβουλή της ακεραιότητας της χώρας, 174- στάση κρατουμένων, 187^Α-τρομοκρατικές πράξεις, ή των εγκλημάτων των άρθρων 299, 380 παράγραφος 2 και 385 παράγραφος 1 περίπτωση α΄, εφόσον τελούνται στο πλαίσιο του άρθρου 187. Βλ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1340 περί του προβληματισμού που είχε ανακύψει σχετικά με τη λίστα αυτή των εγκλημάτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι και στα πλαίσια αυτά διαφαίνεται η σύνδεση της επικινδυνότητας του δράστη με συγκεκριμένα εγκλήματα και δη με την οργανωμένη εγκληματικότητα και την τρομοκρατία. Για τη σχέση αυτή βλ. και παρακάτω Κεφ. 6^ο, 3.

⁷⁴⁵ Παρατηρείται λοιπόν ότι η επικινδυνότητα του δράστη στα πλαίσια του Σωφρονιστικού Κώδικα στηρίζεται στις ίδιες ενδείξεις με αυτήν του άρθρου 13 ΠΚ, μόνο που στην πρώτη περίπτωση ο νομοθέτης φαίνεται να προσδιορίζει εκτενέστερα τα δεδομένα στα οποία πρέπει να στηριχθεί η αποδοχή της εν λόγω ιδιότητας.

των διαδικασιών του ευεργετικού υπολογισμού και αποκλείοντας τη χορήγηση αδειών. Ευτυχώς ο νομοθέτης συνειδητοποίησε γρήγορα την αστοχία της εν λόγω διάταξης και την κατήγγειλε λίγο καιρό αργότερα με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 4322/2015 και πλέον ο διαχωρισμός των κρατουμένων εξαρτάται από το τελεσθέν έγκλημα και η μεταχείρισή τους διαπνέεται από την αρχή της ισότητας που επιτάσσει το άρθρο 2 του Σωφρονιστικού Κώδικα⁷⁴⁶.

Ακολούθως στο άρθρο 15 του Σωφρονιστικού Κώδικα ρυθμίζονται τα ζητήματα που ανακύπτουν στις περιπτώσεις που απαιτείται η μεταγωγή υπόδικων κρατουμένων, οι οποίες διαφοροποιούνται κατά την παράγραφο 3 στην περίπτωση που συντρέχουν λόγοι συνδεδόμενοι «*με την ασφάλεια της Χώρας ή τη δημόσια τάξη ή την τάξη και την ασφάλεια στα καταστήματα κράτησης απαιτούν πρόσθετα μέτρα ασφαλείας για τη φύλαξη κρατουμένου*», στοιχεία που όπως έχουμε ήδη αναφέρει αλλά και διαφαίνεται από την ανωτέρω καταργηθείσα διάταξη συνδέονται με την επικινδυνότητα του κρατουμένου.

Η επόμενη και κυριότερη σύνδεση με την επικινδυνότητα ανευρίσκεται στα άρθρα 54 επ., τα οποία ρυθμίζουν το καθεστώς χορήγησης αδειών⁷⁴⁷. Ήδη δε με την παράγραφο 3 του εν λόγω άρθρου αναφέρεται ότι από τη ρύθμιση αυτή εξαιρούνται οι υποβληθέντες στο μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 ΠΚ, ήτοι οι ακαταλόγιστοι εγκληματίες οι οποίοι έχουν κριθεί ως επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια. Το επόμενο σημείο τομής ανευρίσκεται στο γεγονός ότι ανάμεσα στις προϋποθέσεις που τάσσει ο νόμος για την χορήγηση άδειας είναι και η εκτίμηση από το αρμόδιο όργανό ότι δεν υπάρχει κίνδυνος τελέσεως νέων εγκλημάτων κατά το χρόνο για τον οποίο θα χορηγηθεί η άδεια. Εφόσον λοιπόν προβλέπεται και πιθανολογείται ότι ο δράστης θα τελέσει και άλλες αξιόποινες πράξεις -ήτοι κρίνεται ως επικίνδυνος- δεν είναι δυνατή η λήψη άδειας⁷⁴⁸. Αντίστοιχη διάταξη τυποποιείται τέλος και στα πλαίσια του άρθρου 58§5, όπου προβλέπεται η ανάκληση της δοθείσας εκπαιδευτικής άδειας στην περίπτωση που «*η συνέχιση της άδειας δημιουργεί σοβαρές υπόνοιες για τέλεση νέων εγκλημάτων*», καθιστώντας την αλληλεπίδραση της επικινδυνότητας με το θεσμό των αδειών έκδηλη.

⁷⁴⁶ Υπάρχουν λοιπόν τα καταστήματα τύπου Α, τα οποία φιλοξενούν δράστες πλημμελημάτων και τα καταστήματα τύπου Β, τα οποία προορίζονται για άτομα που έχουν διαπράξει κακουργήματα, οι οποίοι δεν δύνανται ωστόσο λόγω της ιδιότητας τους αυτής να «*υποβάλλονται γι' αυτόν και μόνο το λόγο σε αυστηρότερο καθεστώς μεταχείρισης*». Ανάλογα με τον τύπο του καταστήματος βέβαια αυξάνονται ή μειώνονται και τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας, τα οποία «*δεν αποκλείεται να επηρεάζουν επί το αυστηρότερο τον τρόπο διαβίωσης μέσα σε αυτά*», καθιστώντας έμμεσα δυνατή την αυστηρότερη μεταχείριση των δραστών κακουργημάτων ή όσων κρίνονται ως επικίνδυνοι.

⁷⁴⁷ Για το ζήτημα της χορήγησης της άδειας και τη σύνδεσή της με την επικινδυνότητα του δράστη σε παλαιότερα καθεστώτα βλ. *Μαργαρίτης Α.*, Ποινολογία, 798 και *Παπαχαράλαμπος Χ.*, ο.π., σ.501 επ. και υποσημ. 57.

⁷⁴⁸ Περί του πως γίνονται αντιληπτά τα εν λόγω στοιχεία στην πράξη βλ. ΣυμβΠλημΛάρ 288/2001 όπου αναφέρεται ότι η πιθανότητα τέλεσης εγκλημάτων δύναται να βασιστεί σε πειθαρχικά παραπτώματα του δράστη κοκ.

Πρέπει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, ότι η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων αποτελεί ζήτημα που έχει απασχολήσει έντονα και το Συμβούλιο της Ευρώπης⁷⁴⁹ και ως χαρακτηριστική αναφέρεται η σύσταση Νο. R (82) 17 για τη Φύλαξη και Μεταχείριση Επικίνδυνων Κρατουμένων⁷⁵⁰. Υποστηρίζεται τότε ότι η μεταχείριση και της ειδικής αυτής κατηγορίας κρατουμένων πρέπει να λαμβάνει χώρα κατά τρόπο όσο το δυνατόν πλησιέστερο σε αυτό που ισχύει για όλους τους κρατουμένους βάσει των συνήθων κανονισμών της φυλακής και πάντοτε υπό την προϋπόθεση της προστασίας των δικαιωμάτων του ατόμου. Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει επίσης το να είναι ανάλογα τα μέτρα που λαμβάνονται με την επικινδυνότητα του εν λόγω κρατουμένου, η έκτιση των ποινών αυτών απαιτείται να λαμβάνει χώρα με σεβασμό στην αρχή της νομιμότητας και της δικαιοσύνης⁷⁵¹ ενώ αντί για την επιβολή προσθέτων μέτρων ασφαλείας προτείνεται επίσης η προσπάθεια ιατρικής περίθαλψης και εκπαίδευσης των εν λόγω κρατουμένων. Το προσωπικό θα πρέπει ακολούθως να εκπαιδεύεται καταλλήλως ούτως ώστε να μπορεί να μεταχειριστεί με το δέοντα τρόπο τους επικίνδυνους κρατουμένους. Ως επικίνδυνοι νοούνται και στα πλαίσια αυτά οι κρατούμενοι, οι οποίοι εξαιτίας της προσωπικότητάς τους ή λόγω του ότι θεωρούνται ως απειλή για τη δημόσια ασφάλεια και την κατάσταση της φυλακής, απαιτούν τη λήψη διαφορετικών μέτρων επιτήρησης και μεταχείρισης, ήτοι όσοι θεωρούνται ότι αποτελούν ενδεχόμενο κίνδυνο για την κοινωνία ή για τις φυλακές⁷⁵². Η βαρύτητα του εγκλήματος, η εκδήλωση βίαιων συμπεριφορών και η επιθετικότητα καθώς και η εν γένει συμπεριφορά του κρατουμένου αποτελούν και εδώ τα στοιχεία πάνω στα οποία βασίζεται ο χαρακτηρισμός του κρατουμένου ως επικίνδυνου⁷⁵³, καθιστώντας σαφές ότι η επικινδυνότητα σε όλα τα πλαίσια που εξετάζουμε εμφανίζεται πάνω κάτω με τον ίδιο τρόπο.

(2) Π.δ. 141/1991: Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του Υπουργείου Δημόσιας τάξης και θέματα οργάνωσης υπηρεσιών

Παρά το γεγονός ότι έχουν πλέον καταργηθεί, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι κατωτέρω διατάξεις λόγω των συνεπειών που φαίνεται να έχει η επικινδυνότητα του ατόμου. Για αυτό το λόγο

⁷⁴⁹ Περί αναλυτικής προσέγγισης του ζητήματος της ενασχόλησης του Συμβουλίου της Ευρώπης με την επικινδυνότητα βλ. Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. Βλ. και τη CM/REC (2014)3, η οποία ασχολείται με τα ίδια ζητήματα και αποτελεί τη σύγχρονη τάση στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως αναλύεται εν μέρει και ανωτέρω.

⁷⁵⁰ Σημειώνεται ότι το ίδιο το όργανο ανακοινώνει ότι προχωρά σε αυτή τη σύσταση λόγω του αριθμού των επικίνδυνων φυλακισμένων σε συνδυασμό με την ανάγκη προστασίας της κοινωνικής ασφάλειας αλλά και της διατήρησης της τάξης μέσα στις φυλακές από τη μία πλευρά και την ανάγκη "θεραπείας" των κρατουμένων αυτών από την άλλη.

⁷⁵¹ Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ.

⁷⁵² Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.90-1

⁷⁵³ Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση, ο.π., σ.92 επ., όπου περιγράφονται και οι ειδικότερες μορφές τις οποίες δύναται να λάβει η επικινδυνότητα.

παρατίθενται τα σημεία των διατάξεων του εν λόγω νομοθετήματος όπου ευρίσκεται η αναφορά της εν λόγω έννοιας, όπου ως συνέπειες έχει την διαμόρφωση της συνθέσεως της δύναμης φύλαξης και τον οπλισμό που θα φέρουν, τον διαχωρισμό των κρατουμένων, τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται ο καταδιωχθείς και ποια τα μέτρα που λαμβάνονται για την ανεύρεσή του καθώς και τη δυνατότητα και τον τρόπο μεταγωγής του.

Άρθρο 66 §2: «*Η δύναμη και η σύνθεση της φρουράς του κρατητηρίου είναι ανάλογη με τον αριθμό και την επικινδυνότητα των κρατουμένων, την ασφάλεια των κρατητηρίων και τις υπηρεσιακές συνθήκες.....*». Άρθρο 67 §4 περίπτωση κε: «*Ο δεσμοφύλακας....κε) Διαχωρίζει τους κρατουμένους....ανάλογα με το βαθμό της επικινδυνότητας, το είδος και τη βαρύτητα του αδικήματος που διέπραξαν ή την ύπαρξη άλλων ειδικών λόγων....*». Άρθρο 72 §3(φρουρές καταδίκων και υποδίκων σε νοσηλευτικά ιδρύματα): «*Η δύναμη της φρουράς και το είδος του οπλισμού τους, καθορίζεται.... και είναι ανάλογος με την επικινδυνότητα και ικανότητα του δράστη....*». Άρθρο 123 §4 (αναζήτηση καταδιωκόμενων): «*Καταδιωκτικά έγγραφα που αφορούν πρόσωπα που κρίνονται ιδιαίτερα επικίνδυνα.....*». §5: «*Οι διοικητές...μόλις λάβουν...οφείλουν να δραστηριοποιούν το προσωπικό τους για την εκτέλεση του και συμμετέχουν προσωπικά όταν πρόκειται...για επικίνδυνο καταδιωκόμενο*». §8: «*Οι διευθυντές ή διοικητές των αρμοδίων υπηρεσιών.....όταν πρόκειται για επικίνδυνους καταδιωκόμενους, μεριμνούν για την προσωρινή ενίσχυση των οικείων Υπηρεσιών ή για τη συγκρότηση μεταβατικών αποσπασμάτων...*». 144 §5 περ. β (μεταγωγές): «*Μεταγωγή με μισθωμένο αυτοκίνητο δημόσιας χρήσης γίνεται.... όταν ο μεταγόμενος δεν είναι επικίνδυνος*». §9 α: «*Όταν μετατάγεται ένας κρατούμενος που δεν κρίνεται επικίνδυνος ή ύποπτος απόδρασης..... β. Αν οι μεταγόμενοι είναι ύποπτοι απόδρασης ή επικίνδυνοι, η δύναμη της συνοδείας ορίζεται ανάλογα με τον απειλούμενο κίνδυνο....,δ...Όταν οι μεταγόμενοι είναι επικίνδυνοι ή ύποπτοι απόδρασης.....* §10: «*...Όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι ασφαλείας (κρατούμενοι επικίνδυνοι ή ύποπτοι απόδρασης, υπόνοιες προσβολής της συνοδείας κ.λπ.) και η μεταγωγή γίνεται με υπηρεσιακό όχημα, είναι δυνατόν να φέρει και άλλο οπλισμό...*».

Στο ως άνω νομοθέτημα ευρέθηκαν ακολούθως και διατάξεις αναφερόμενες στην επικινδυνότητα του δράστη οι οποίες εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να ισχύουν, επιλέγεται ωστόσο να παρατεθούν κατά τον ίδιο τρόπο καθώς λόγω της φύσης τους δε φαίνεται να επιδέχονται περαιτέρω ανάλυσης και αναφέρονται απλά για τον σχηματισμό μίας πλήρους εικόνας σχετικά με την ευρύτητα χρήσης της έννοιας της επικινδυνότητας.

Άρθρο 97 §1 περίπτωση θ (προστασία ανηλίκων): «Φροντίζουν να κλείνονται σε ιδιαίτερα κρατητήρια οι ανήλικοι.....και να μην δεσμεύονται με χειροπέδες, εκτός αν είναι επικίνδunami ή ύποπτοι απόδρασης...». Άρθρο 118(προστατευτική φύλαξη προσώπων): «Σε προστατευτική φύλαξη τίθενται πρόσωπα τα οποία, λόγω ηλικίας ή ψυχικής ή πνευματικής κατάστασης στην οποία βρίσκονται, είναι επικίνδυνα στη δημόσια τάξη...». Άρθρο 140 §5 (καθήκοντα κατά τις συνεδριάσεις): «Ο αριθμός και η σύνθεση του προσωπικού που διατάσσεται για παράσταση στα δικαστήρια είναι ανάλογος με.....την επικινδυνότητα των υποδίκων και καταδίκων».

(3)Ν. 3907/2011- Ίδρυση υπηρεσίας ασύλου

Στο άρθρο 41 §1 του ν. 3907/2011 τυποποιούνται οι περιπτώσεις στις οποίες απαγορεύεται η επιστροφή του αλλοδαπού στην χώρα προέλευσης λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν οι εν λόγω κατηγορίες ατόμων καθώς και εξαιτίας της θεώρησής τους ως χρήζουσες μεγαλύτερης προστασίας. Ωστόσο σύμφωνα με την παρ. 2 σε ορισμένες περιπτώσεις εξ αυτών⁷⁵⁴ η ανάγκη προστασίας φαίνεται να υποχωρεί και να επιτρέπεται εκ νέου η επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης, εφόσον ο αλλοδαπός κρίνεται ως επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια ή τη δημόσια υγεία⁷⁵⁵.

(4)Ν. 3386/2005-Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια.

Ξεκινώντας πρέπει να αναφέρουμε ότι η διοικητική απέλαση αποτελεί μία ατομική διοικητική πράξη, υποκείμενη στον έλεγχο του ΣΤΕ. Σημειώνεται δε ότι το εν λόγω μέτρο ουδόλως σχετίζεται με την ποινική διαδικασία⁷⁵⁶ και επιβάλλεται ανεξαρτήτως της ενοχής του δράστη, ακόμα και στις περιπτώσεις που το δικαστήριο παραλείπει να επιληφθεί του θέματος της δικαστικής απέλασης⁷⁵⁷.

Στο άρθρο 76 §1 του ν. 3386/2005 προβλέπεται λοιπόν η ακολουθούμενη διαδικασία και τυποποιούνται οι προϋποθέσεις που καθιστούν επιτρεπτή την επιβολή του εν λόγω μέτρου ενώ στην περ. γ. ορίζεται ως μία εκ των περιπτώσεων της επιβολής την κρίση ότι η παρουσία του αλλοδαπού

⁷⁵⁴ Οι περιπτώσεις στις οποίες κάτι τέτοιο επιτρέπεται να λάβει χώρα είναι: «...β. Είναι γονέας ημεδαπού ανηλίκου και έχει την επιμέλεια ή έχει υποχρέωση διατροφής, την οποία εκπληρώνει, γ. Έχει υπερβεί το 80ό έτος της ηλικίας του, ...στ. Διαπιστώνεται η ομογενειακή του ιδιότητα, ζ. Είναι θύμα ή ουσιώδης μάρτυρας εγκληματικών πράξεων, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 10 του Ν. 4285/2014 και στα άρθρα 1 και 2 του Ν. 927/1979 (Α' 139) και προσέρχεται προς υποβολή καταγγελίας ή αναφορά του περιστατικού στις αρμόδιες αστυνομικές αρχές, μέχρι την έκδοση της προβλεπόμενης από την περίπτωση β' της §1 του άρθρου 19Α του Ν. 4251/2014, πράξης του αρμόδιου εισαγγελέα.»

⁷⁵⁵ Πρβλ. και Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ., όπου αναφέρεται ότι η εξαίρεση αυτή και η δυνατότητα επαναπροώθησης - ακόμη και στην περίπτωση πολιτικών προσφύγων- προβλέπεται ήδη από τη Σύμβαση της Γενεύης,

⁷⁵⁶ Φυτράκης Ε., Περιμένοντας, ο.π., σ.585 επ. Σημειώνεται δε ότι η δυνατότητα επιβολής του μέτρου της διοικητικής απέλασης παραμένει ακόμα και στην περίπτωση που το ποινικό δικαστήριο αποφανθεί κατά της δικαστικής απέλασης (Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ.)

⁷⁵⁷ ΓνωμΕισΑΠ 7/2001

«στο ελληνικό έδαφος... (είναι) επικίνδυνη για τη δημόσια τάξη ή ασφάλεια της Χώρας»⁷⁵⁸. Η επικινδυνότητα λοιπόν αρκεί για να δικαιολογήσει και να νομιμοποιήσει την απέλαση του συγκεκριμένου ατόμου⁷⁵⁹ και ο αλλοδαπός λογίζεται ως απειλή για τη δημόσια τάξη ή την ασφάλεια της χώρας στην περίπτωση που αποτελεί -με βάσιμες υποψίες- κίνδυνο για τις προστατευόμενες από την έννομη τάξη αξίες⁷⁶⁰. Τέλος η ιδιότητα αυτή συνιστά επίσης γεγονός λαμβανόμενο υπόψη και στην περίπτωση επιβολής προσωρινής κράτησης για το διάστημα μέχρι την έκδοση της απόφασης που θα διατάσσει ή όχι την απέλασή του⁷⁶¹⁷⁶².

(5)N. 2514/1997- Σύμβαση Εφαρμογής Συνθήκης SCHENGEN

Στα πλαίσια του εν λόγω νόμου βρίσκουμε κάποιες ενδιαφέρουσες διατάξεις, όπως στο άρθρο 83 όπου ορίζονται οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για την απόκτηση άδειας και κατοχής πυροβόλου όπλου, η οποία χορηγείται μόνο εφόσον ο ενδιαφερόμενος «...δεν έχει καταδικασθεί για αξιόποινη πράξη ή από άλλες ενδείξεις δεν φέρεται ότι είναι επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια». Λογικό επακόλουθο της κατάφασης της ιδιότητας ενός ατόμου ως επικίνδυνος είναι λοιπόν η απαγόρευση απόκτησης επικίνδυνων πραγμάτων.

⁷⁵⁸ Σημειώνεται ότι η περίπτωση αυτή προβλεπόταν και στα πλαίσια της προηγούμενης ρύθμισης του ζητήματος (ν. 1975/1991 «για την είσοδο, έξοδο, παραμονή, εργασία αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων κ.λπ.».)

⁷⁵⁹ Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.690,

⁷⁶⁰ Σιδέρης Δ., ο.π., σ.1233 επ.

⁷⁶¹ «§3: Εφόσον ο αλλοδαπός, εκ των εν γένει περιστάσεων, κρίνεται ύποπτος φυγής ή επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη, με απόφαση των οργάνων της προηγούμενης παραγράφου, διατάσσεται η προσωρινή κράτησή του μέχρι την έκδοση, εντός τριών ημερών, απόφασης ως προς την απέλασή του... §4: Σε περίπτωση που ο προς απέλαση αλλοδαπός δεν κρίνεται ύποπτος φυγής ή επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη ή ο πρόεδρος του διοικητικού πρωτοδικείου διαφωνεί ως προς την κράτησή του, με την ίδια απόφαση τάσσεται σε αυτόν προθεσμία προς αναχώρηση, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τις τριάντα ημέρες». Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι κατά το άρθρο 5§1 περ. ε της ΕΣΔΑ, η κράτηση με σκοπό την απέλαση εμπίπτει στους λόγους που καθιστούν νόμιμη την κράτησή του. Δεν απαιτείται λοιπόν ούτε σε αυτή την περίπτωση η τέλεση κάποιου εγκλήματος, ούτε προβλέπεται πως η επιβολή της πρέπει να είναι απαραίτητη για την αποτροπή της τέλεσης κάποια αξιόποινης πράξης ή της φυγής του ατόμου. Με αυτό τον τρόπο η στέρηση της ελευθερίας βασίζεται σε σχεδόν μηδαμινές και καθόλου αυστηρές προϋποθέσεις. Για τις προϋποθέσεις που θέτει το ΕΔΔΑ σε αυτή την περίπτωση βλ. Μπολάνη Α. Μ., ο.π., σελ 192 επ., με περαιτέρω παραπομπές σε νομολογία. Ενδιαφέρον τέλος για το πώς κρίνει το ΕΔΔΑ την πρακτική που ακολουθείται από τις ελληνικές αρχές σχετικά με την κράτηση αυτή, παρουσιάζει η απόφαση M.S.S v Belgium and Greece.

⁷⁶² Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με τη ΓνωμΕισΑΠ 7/2006, το άτομο αυτό θεωρείται και σε αυτά τα πλαίσια κρατούμενος λόγω του ότι το μέτρο επιβάλλεται προς επίτευξη νόμιμου διοικητικού σκοπού. Ως κρατούμενος θεωρείται κατά τη γνωμοδότηση αυτή γενικά όποιος έχει στερηθεί την προσωπική του ελευθερία μέσω της δράσεως μιας δημόσιας αρχής, το οποίο επέρχεται ως αποτέλεσμα της καταδίκης του λόγω μίας αξιόποινης πράξης. Κρατούμενος νοείται επίσης όποιος εναντίον του επιτρέπεται η σύλληψη είτε λόγω εκκρεμούς ποινικής κατηγορίας ή καταδίκης είτε για την επίτευξη οιοδήποτε νόμιμου δικαστικού ή διοικητικού σκοπού (π.χ ακούσια νοσηλεία, εκτέλεση προσωποκράτησης, εκτέλεση απέλασης κοκ). Ο χαρακτηρισμός τους ως κρατούμενους συνεπάγεται την τέλεση του εγκλήματος της απόδρασης αν για κάποιο λόγο εκφύγουν του ελέγχου των κρατικών δυνάμεων καταστολής. Οπότε για την επιβολή ενός τόσο επαχθούς στερητικού της ελευθερίας μέτρου αρκεί να θεωρείται νόμιμη η εκ μέρους του κράτους σύλληψη και η κράτησή τους για την επίτευξη των θεθεμένων σκοπών. Τα ως άνω αναφέρονται λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η αντίθεση με τα όσα ισχύουν στη δικαστική απέλαση, όπου οι κρατούμενοι μέχρι να καταστεί δυνατή η απέλασή τους αλλοδαποί χαρακτηρίζονται ως φιλοξενούμενοι στις φυλακές.

Ακολουθως στο άρθρο 96 προβλέπεται η ύπαρξη στα πλαίσια κάθε κράτους ενός αρχείου, στο οποίο καταχωρούνται τα δεδομένα αλλοδαπών στους οποίους έχει απαγορευθεί η είσοδος στην εν λόγω χώρα βάσει αποφάσεων διοικητικών ή δικαστικών αρχών. Οι αποφάσεις αυτές δύνανται να έχουν εκδοθεί με βάση το γεγονός ότι οι εν λόγω αλλοδαποί συνιστούν απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια. Η απειλή για τη δημόσια τάξη θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνιστά μία έκφανση της επικινδυνότητας του δράστη, σκέψη η οποία επιβεβαιώνεται ακολούθως και από την πρόβλεψη του άρθρου 99 §2 όπου προβλέπεται ότι *«Καταχώρηση τέτοιας φύσεως μπορεί να πραγματοποιηθεί για την καταστολή αξιόποινων πράξεων και την αποτροπή απειλών κατά της δημόσιας ασφαλείας, όταν... Από τη συνολική εκτίμηση του ενδιαφερομένου, ειδικότερα βάσει των αξιόποινων πράξεων που αυτός έχει διαπράξει μέχρι τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, καθίσταται σφόδρα πιθανή η εκ μέρους του τέλεση ιδιαίτερος σοβαρών αξιόποινων πράξεων»*

(6) Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ν. 2472/ 1997- άρθρο 2 περ. β)

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2472/1997: *«...Ειδικά για τα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες δύναται να επιτραπεί η δημοσιοποίηση...αποσκοπεί στην προστασία του κοινωνικού συνόλου, των ανηλίκων, των ευάλωτων ή ανίσχυρων πληθυσμιακών ομάδων και προς ευχερέστερη πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των παραπάνω αδικημάτων...Μέχρι να αποφανθεί ο αρμόδιος Εισαγγελέας απαγορεύεται η εκτέλεση της διάταξης και η δημοσιοποίηση δεδομένων. Κατ' εξαίρεση στα κακουργήματα των άρθρων 187, 187 Α και του 19ου Κεφαλαίου του Π.Κ. «Εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής» η εισαγγελική διάταξη εκτελείται αμέσως, επικυρώνεται δε από τον προϊστάμενο της Εισαγγελίας Εφετών εντός είκοσι τεσσάρων ωρών, εφόσον αυτή έχει εκδοθεί από τον Εισαγγελέα Πρωτοδικών. Διαφορετικά η ισχύς της σχετικής διάταξης παύει αυτοδικαίως με τη λήξη της προθεσμίας των είκοσι τεσσάρων ωρών. Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων εδαφίων εφαρμόζονται αναλόγως και στις περιπτώσεις εγκλημάτων, των οποίων ο δράστης κρίνεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα ιδιαίτερα επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια και διαφεύγει τη σύλληψη ή είναι αγνώστου διαμονής».*

Εφόσον λοιπόν διαγνωσθεί από τον εισαγγελέα ότι ο δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια δύναται να δημοσιοποιήσει ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα σχετικά με την ποινική του καταδίκη, με συνοπτικές μάλιστα διαδικασίες, όπως αυτές περιγράφονται στα τελευταία εδάφια της διάταξης, με σκοπό την προστασία του κοινωνικού συνόλου και των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Επομένως η συνδρομή του στοιχείου της ιδιαίτερης επικινδυνότητας του δράστη –σε συνδυασμό με το να είναι αγνώστου διαμονής ή άτομο που αποφεύγει τη σύλληψή του-

σε αυτή την περίπτωση αλλάζει τη διαδικασία που ακολουθείται ως προς την εκτέλεση της εισαγγελικής διάταξης περί δημοσιοποίησης των στοιχείων του, ανεξαρτήτως του είδους του εγκλήματος που έχει τελέσει. Η κατάφαση της ιδιότητας του επικινδύνου οδηγεί λοιπόν στο συμπέρασμα ότι η προστασία των δικαιωμάτων του δράστη δεν κρίνεται ως το ίδιο σημαντικό με την προστασία του κοινωνικού συνόλου, η οποία αποκτά σε αυτή την περίπτωση άμεση προτεραιότητα.

(7)Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας 2696/1999

Τέλος κατά το άρθρο 43 του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας προβλέπεται ότι εφόσον πρόκειται για οδηγούς, οι οποίοι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι, παρά την τυχόν συμμόρφωση του δράστη προς τις επιταγές της πρέπουσας σε περίπτωση ατυχήματος συμπεριφοράς, είναι δυνατή η εφαρμογή του άρθρου 419 ΚΠΔ και η κράτηση του δράστη ύστερα από εντολή του εισαγγελέα στο κρατητήριο, μεταλλάσσοντας και σε αυτή την περίπτωση τη μεταχείριση που επιφυλάσσεται στον εν λόγω δράστη και καθιστώντας την προστασία των δικαιωμάτων του ως ήσσονος σημασίας έναντι της προστασίας του κοινωνικού συνόλου.

Κεφάλαιο 5^ο: Ανακύπτοντες προβληματισμοί από τη χρήση της επικινδυνότητας, της συνήθειας ή της έξης.

1. Ζητήματα συνταγματικότητας και αντίθεσης με βασικές αρχές του Ποινικού Δικαίου

Η αντίθεση των υπό εξέταση εννοιών με βασικές αρχές του νομικού μας πολιτισμού είναι πολλαπλή, όπως έχει ήδη αναφερθεί σε διάφορα σημεία της παρούσας εργασίας. Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται λοιπόν μία συνοπτική αναφορά των κυριότερων ζητημάτων που ανακύπτουν, ούτως ώστε τεθεί πιο ολοκληρωμένα ο προβληματισμός σχετικά με την εν γένει θέση που κατέχουν στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου και αν οι αντιθέσεις αυτές δύνανται με κάποιο τρόπο να ξεπεραστούν, γεγονός που φαίνεται μάλλον ως αδύνατο, λόγω του ότι οι αντιθέσεις αυτές αποτελούν εγγενή χαρακτηριστικά τους. Σημειώνεται εξ αρχής ότι η ίδια η έννοια της ιδιαίτερης επικινδυνότητας αποτελεί μία επικίνδυνη νομική κατασκευή, η οποία υποσκάπτει αρχές του Ποινικού Δικαίου⁷⁶³ μιας και η επίτευξη του σκοπού της πρόληψης πιθανολογούμενων εγκληματικών δράσεων μέσω της επιβολής ποινής και της κίνησης κατασταλτικών μηχανισμών κρίνεται ως αμφίβολης συνταγματικότητας⁷⁶⁴⁷⁶⁵. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει άλλωστε και με την ίδια την τυποποίηση του

⁷⁶³ Συλίκος Γ., ο.π., σ. 130.

⁷⁶⁴ Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.169.

⁷⁶⁵ Πρέπει να σημειωθεί και εδώ ότι η επικινδυνότητα του δράστη –όσο συνεχίζει να κρίνεται ως απαραίτητα έννοια και να τυποποιείται στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου- δέον να λαμβάνεται υπόψη μόνο στα πλαίσια της επιβολής των μέτρων ασφαλείας στα οποία ενυπάρχει και το στοιχείο της θεραπείας, ενώ σε όλα τα υπόλοιπα πλαίσια κρίνεται ως συνταγματικώς και δικαιολογικώς μη ανεκτή (Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ. 11). Η δε βαρύτητα του εγκλήματος και τα αίτια της πράξης ερευνώμενα στα πλαίσια της κατάφασης της ιδιότητας του επικινδύνου,

αθροιστικού εγκλήματος, λόγω της τιμωρίας του δράστη για αυτό που είναι και όχι για αυτό που έκανε⁷⁶⁶. Οι προβληθέντες προβληματισμοί σημειώνεται δε, ότι αναφέρονται κυρίως στην περίπτωση της τυποποίησης των εννοιών ως στοιχεία της ειδικής υπόστασης, περίπτωση που όπως έχει τονιστεί επανειλημμένα είναι και η πιο προβληματική ενώ αναλογικά μπορούν να ληφθούν υπόψη και στις λοιπές περιπτώσεις όπου τυποποιούνται είτε στα πλαίσια της επιμέτρησης είτε στα πλαίσια της μεταχείρισης.

Αρχικά τονίζεται ότι η τυποποίηση και ένταξη της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος και της επικινδυνότητας του δράστη Δίκαιο επιδρά αρνητικά στην πρωταρχική ανάγκη ασφάλειας δικαίου. Η αδυναμία επακριβούς ορισμού τους ενέχουν τον πραγματικό κίνδυνο της παραβίασης της αρχής της νομιμότητας και της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege*. Όντας η περιγραφή του νόμου τόσο ασαφής και μη προσδιορίζοντας τα στοιχεία που πρέπει να συντρέχουν για τη στοιχειοθέτηση της εν λόγω συμπεριφοράς αλλά αντίθετα αφήνοντας την κρίση αυτή στην υποκειμενική –και αυθαίρετη– κρίση του δικαιοδοτικού συστήματος η ασφάλεια δικαίου βάλλεται και το άρθρο 7 του Συντάγματος παραβιάζεται καταφανώς⁷⁶⁷. Η εγγενής αοριστία των εν λόγω εννοιών –και ιδιαίτερα της επικινδυνότητας– φαίνεται τότε δίχως άλλο να υποσκάπτει «*συστηματικά την ασφάλεια των δικαιωμάτων, λειτουργώντας σαν δούρειος ίππος για την ελευθερία*»⁷⁶⁸. Τις ίδιες συνέπειες και τους ίδιους προβληματισμούς επιφέρει και η στήριξη της κρίσης περί της ύπαρξης ή μη των εξεταζομένων ιδιοτήτων αποκλειστικά σε προβλέψεις και πιθανολογήσεις και όχι βάσει αποδείξεων όπως επιτάσσεται γενικά να συμβαίνει στο πλαίσιο της Ποινικής Δικαιοσύνης⁷⁶⁹. Για την καταδίκη του κατηγορουμένου δεν αρκεί η πιθανότητα αλλά απαιτείται βεβαιότητα και μη ύπαρξη αμφιβολιών ενώ η απαίτηση αυτή γίνεται πιο επιτακτική στην περίπτωση των επιβαρυντικών περιστάσεων⁷⁷⁰.

Συνεχίζοντας, η αρχή της ενοχής επιτάσσει το να είναι ανάλογη η επιβαλλόμενη ποινή με την ενοχή του δράστη και του αδίκου που θέτει με την πράξη του, προϋπόθεση που πρέπει να συντρέχει

είναι στοιχεία αόριστα, τα οποία ανεκτάς γίνονται δεκτά μόνο στα πλαίσια της επιμέτρησης (ή της μεταχείρισης υπό της ως άνω προϋποθέσεις) ενώ το να οδηγηθούμε στο ίδιο συμπέρασμα και στις λοιπές περιπτώσεις είναι όπως αναφέρεται και κατατέρω αντίθετο εκτός των στο άρθρο 7 του Συντάγματος (Συλίκος Γ., ο.π., σ. 131).

⁷⁶⁶ Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.270. Με αυτόν τον τρόπο παραβιάζονται δε ευθέως καίριες συνταγματικές αρχές όπως αυτές του άρθρου 2 ή του άρθρου 7 του Συντάγματος.

⁷⁶⁷ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.149, Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. α', ο.π., σ.103, Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.284 και Γεωργιάκης Ι., ο.π., σ.138 επ., ο οποίος θεωρεί ότι μόνο όταν υπάρχει γραπτός και σαφής κανόνας είναι «*ακλόνητες οι εγγυήσεις*» και επιτυγχάνονται οι σκοποί του ΠΔ. Βλ. και Jacobs G., Ενοχή, ο.π., σ. 22, ο οποίος τονίζει ότι η εν γένει εξέταση της επικινδυνότητας για την επιβολή της ποινής παραβιάζει την ως άνω αρχή.

⁷⁶⁸ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1310-1

⁷⁶⁹ Streng F., ο.π., σ. 625 επ.

⁷⁷⁰ Συλίκος Γ., ο.π., σ. 133.

και στην περίπτωση που επιβάλλεται μεγαλύτερη για οποιονδήποτε λόγο ποινή. Και τούτου διότι όπως γίνεται δεκτό, μόνο ότι μπορεί να θεμελιώσει το αξιόποινο μπορεί και να οδηγήσει και στην επαύξησή του⁷⁷¹. Ως εκ τούτου -μιας και η επιβάρυνση της ποινής αποτελεί μία εκ νέου επιβολή ποινής- οι αρχές και τα εχέγγυα για την εξαρχής επιβολή της πρέπει να συνοδεύουν και την αποδοχή των στοιχείων που την επαυξάνουν⁷⁷². Η τυποποίηση ωστόσο της ροπής ως στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη για την κατάφαση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του δράστη και τη μεταγενέστερη βαρύτερη τιμώρησή του, έρχεται σε σύγκρουση με τη θέση αυτή. Όντας ένα μόνιμο στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, το οποίο αποτελεί μάλιστα τη δεύτερη φύση του, το άλλως δύνασθαι πράττειν του δράστη μειώνεται σημαντικά ή ακόμα και εκλείπει. Ενώ λοιπόν η ενοχή του δράστη μειώνεται – και κανονικά θα έπρεπε να κάνει το ίδιο και η ποινή που του επιβάλλεται- επιλέγεται από το νομοθέτη και στη συνέχεια από το δικαστή η επιβολή βαρύτερης ποινής σε αυτή την περίπτωση, επιλογή άκρως προβληματική καθώς όχι μόνο παραβιάζεται η αρχή της ενοχής αλλά φαίνεται μέσω των διατάξεων αυτών να τιμωρείται και το φρόνημα του δράστη⁷⁷³. Η πρόσθετη απαξία ακόμη και αν θεωρηθεί ότι έγκειται στην ενοχή για τον τρόπο ζωής του και στην πρόβλεψη για μελλοντική τέλεση εγκλημάτων, στηρίζεται στη συμπεριφορά του ατόμου και αφορά ένα έγκλημα το οποίο δε διαπράχθηκε ακόμη. Το να επιβάλλεις, λοιπόν, μεγαλύτερη ποινή στηριζόμενος σε μία αόριστη πρόβλεψη σχετικά με το ενδεχόμενο να εγκληματήσει κάποιος στο μέλλον πλήττει την πραγματικότητα της αθωότητάς του και παραβιάζει επιπροσθέτως και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια⁷⁷⁴ ενώ το να αποτελεί βάση της τιμώρησης η προσωπικότητα του δράστη και τα όσα σκέφτεται -αλλά δεν έχει ήδη διαπράξει- έρχεται σε ευθεία σύγκρουση τόσο με την απαγόρευση τιμώρησης του φρονήματος και το άρθρο 7 του Συντάγματος και σε κάθε περίπτωση με την αρχή της ενοχής⁷⁷⁵.

Η προσπάθεια δικαιολόγησης των συνεπειών αυτών μέσω της επέκτασης του καταλογισμού και την αποδοκιμασία του δράστη για το ψυχοστατικό της προσωπικότητας⁷⁷⁶ δεν κρίνεται σε καμία περίπτωση ως επαρκής, καθιστώντας την αποδοχή της δυσχερή και την αντίθεσή της με τις συνταγματικές αρχές προφανή⁷⁷⁷ ενώ ακόμη και στην περίπτωση που γίνει δεκτό ότι η πρόληψη

⁷⁷¹ Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.282, Παρασκευόπουλος Ν., Φρόνημα, ο.π., σ.167 Παπαθεοδώρου Θ., ο.π., σ. 740 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.45 και 79.

⁷⁷² Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγκληματική, ο.π., σ. 12

⁷⁷³ Μεταξύ άλλων Μπέκας Γ., Οι νέοι, ο.π., σ.278

⁷⁷⁴ Για την κριτική απέναντι στην αποδοχή της ενοχής για τον τρόπο ζωής βλ. μεταξύ άλλων και Baumann J., ο.π., σ.252, ο οποίος υποστηρίζει ότι η αποδοχή της ενοχής για τον τρόπο ζωής προσκρούει και στην αρχή nullum crimen sine lege και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.35-7 και 79

⁷⁷⁵ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.131

⁷⁷⁶ Για την άποψη αυτή του Χωραφά βλ. ανωτέρω υποσημ. 98

⁷⁷⁷ Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 260-1

αποτελεί τη βάση για αυτή την επιλογή, η αρχή της ενοχής εξακολουθεί να παραβιάζεται μιας και η τιμωρία του δράστη απαιτείται να επέρχεται με βάση τα τελεσθέντα στο παρελθόν και σε καμία περίπτωση προς χάριν του μέλλοντος⁷⁷⁸.

Το τεκμήριο της αθωότητας αποτελεί ακόμη μία αρχή που θίγεται πολλαπλώς από τη χρήση της επικινδυνότητας και της συνήθειας. Η εκτίμηση των στοιχείων της προσωπικότητας του δράστη σε στάδιο το οποίο προηγείται της κατάγνωσης της ενοχής του αποτελεί μία αδικαιολόγητη παρέμβαση στη σφαίρα της ιδιωτικότητας του ατόμου και συρρικνώνει την ισχύ του τεκμηρίου καθώς κατ' αυτόν τον τρόπο ο δράστης φαίνεται να θεωρείται ήδη ως ένοχος για την πράξη⁷⁷⁹. Ως ένα άλλο παράδειγμα παραβίασης του τεκμηρίου αναφέρεται σε αυτό το σημείο και η επιβολή του μέτρου της προσωρινής κράτησης αλλά και η μη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος στην έφεση, γεγονός τα οποία λαμβάνουν χώρα βάσει καθαρά υποκειμενικών στοιχείων⁷⁸⁰. Και σε αυτά τα πλαίσια θα μπορούσε να αναφερθεί η βάση της πιθανολόγησης για τη μελλοντική συμπεριφορά που ενδέχεται να επιδείξει στο μέλλον ο δράστης και καταδικάζεται ήδη σε πρότερο σημείο για αυτά, παραβιάζοντας όλες τις προαναφερόμενες εγγυήσεις. Τέλος και η αρχή του δεδικασμένου θίγεται από τη χρήση των εν λόγω εννοιών, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στην περίπτωση των συμπληρωματικών μέτρων ασφαλείας⁷⁸¹ ή και στη λήψη υπόψη προηγούμενων καταδικών για τη στοιχειοθέτηση της επανειλημμένης πράξης που απαιτείται για τη στοιχειοθέτηση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος.

Η ανάγκη ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας της εκδιδόμενης απόφασης επίσης επηρεάζεται και προσβάλλεται από τη χρήση των υπό έρευνα εννοιών, μιας και η νομολογία φαίνεται να παραβλέπει τη συνταγματική αυτή επιταγή -ειδικά στην περίπτωση που η συνήθεια και η επικινδυνότητα δρουν ως επιβαρυντικές περιστάσεις- και να στηρίζει την απόφαση της κατά κύριο λόγο -ή και αποκλειστικά θα μπορούσαμε να πούμε ορισμένες φορές- στην επανειλημμένη εγκληματική συμπεριφορά χωρίς να δικαιολογεί τη συνδρομή τους με πραγματικά και αντικειμενικά περιστατικά⁷⁸². Αντιθέτως η απόφαση φαίνεται να στηρίζεται κυρίως σε κοινωνικές προκαταλήψεις και στερεότυπα, όπως άλλωστε συμβαίνει και στο πρότερο σημείο της ποινικοποίησης

⁷⁷⁸ Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, ο.π., σ.22

⁷⁷⁹ Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες, ο.π., σ.21

⁷⁸⁰ Βλ. παραπάνω Κεφ. 2^ο, 2, α, ι και Κεφ. 2^ο, 2, β.

⁷⁸¹ Streng F., ο.π., σ. 625 επ.

⁷⁸² Σημειώνεται βέβαια ότι η ως άνω διαπίστωση δεν τυγχάνει καθολικής εφαρμογής μιας και προφανώς υπάρχουν και αποφάσεις οι οποίες περιέχουν ή και απαιτούν ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, οι οποίες μάλιστα πληθαίνουν με το πέρασμα των χρόνων. Βλ. χαρακτηριστικά μεταξύ άλλων ΑΠ 66/2007, 467/2007, 821/2012, 338/2014. Ωστόσο η μη αιτιολόγηση των αποφάσεων εξακολουθεί να αποτελεί τον κανόνα και ως εκ τούτου ένα πολύ μεγάλο πρόβλημα.

συγκεκριμένων συμπεριφορών και ιδιοτήτων⁷⁸³, παραβλέποντας ωστόσο το γεγονός ότι με αυτόν τον τρόπο συρρικνώνονται –και σε αυτό το σημείο– τα δικαιώματα του ατόμου εν όψει της προστασίας της ασφάλειας και της κοινωνίας καθιστώντας τη δικαιοσύνη μεροληπτική και αλλοιώνοντας την πραγματική της φύση.

Άλλο ένα ζήτημα που πρέπει να επισημανθεί, αν και δε φαίνεται εφικτή η λύση του, είναι αυτό της διπλής, τριπλής κοκ απαξιολόγησης των ίδιων στοιχείων, ως πρόβλημα παρουσιαζόμενο γενικότερα στα πλαίσια της εξέτασης του κατά συνήθεια εγκλήματος αλλά και της επικινδυνότητας του δράστη. Η πολλαπλή αυτή απαξιολόγηση λαμβάνει χώρα μεταξύ άλλων είτε στην περίπτωση της κατάφαση της ροπής και στη συνέχεια της συνήθειας, είτε του αδικού και της ενοχής και στη συνέχεια της επικινδυνότητας, στην επιμέτρηση της ποινής, στα πλαίσια της επιβολής της προσωρινής κράτησης, στην υφ' όρον απόλυση καθώς και στην εν γένει μεταχείριση του δράστη⁷⁸⁴. Η μη αιτιολόγηση των αποφάσεων και κυρίως των στοιχείων που αφορούν την επιμέτρηση είναι και ο κύριος παράγοντας που οδηγεί σε αυτό το αποτέλεσμα⁷⁸⁵, γεγονός που μας δείχνει όχι μόνο το φαύλο κύκλο που δημιουργείται αλλά και τη σύνδεση μεταξύ όλων των ανωτέρω προβλημάτων.

Όχι μόνο οι ίδιες οι έννοιες αλλά ακολούθως και οι συνέπειες που επιφέρει η αποδοχή της ύπαρξής τους έρχονται σε σύγκρουση με τους γενικά παραδεδεγμένους κανόνες και αρχές ενός κράτους δικαίου, με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα της αόριστης διάρκειας των ποινών. Η μη επιβολή συγκεκριμένης ποινής και η εγγενής αοριστία των ιδιαζουσών κυρώσεων των άρθρων 38 επ. και 90 επ. έρχεται σε αντίθεση με την αρχή «ουδεμία ποινή άνευ ενοχής»⁷⁸⁶ και αντιτίθεται στην αρχή της νομιμότητας⁷⁸⁷. Το γεγονός ότι η συνέχιση της ποινής σε αυτές τις περιπτώσεις λαμβάνει χώρα με βάση στοιχεία του χαρακτήρα και όχι με βάση την πράξη που τέλεσε ο δράστης αποτελεί επίσης

⁷⁸³Κονταξής Θ., Κοινωνική, ο.π., σ. 1140 Παπαδοπούλου Π., ο.π., σ. 199 και Παρασκευόπουλος Ν., Η κοινωνική επίδραση, ο.π., σ.4-5. Βλ. Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.693, ο οποίος αναφέρει ότι η αξιολογική φύση της επικινδυνότητας -αλλά και της συνήθειας κατά την άποψη της γράφουσας- οδηγεί το δικαστή στο να ερμηνεύει τα στοιχεία που έχει μπροστά του με βάση τις υποκειμενικές του αντιλήψεις και τις προσωπικές του τάσεις. Για την άποψη ότι η δικανική πεποίθηση δεν πρέπει να στηρίζεται στην προσωπική γνώμη του δικαστή ή στις προκαταλήψεις που επικρατούν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στην κοινωνία βλ. Δασκαλόπουλος Ι., Περί της δικανικής, ο.π., σ.326-8. Βλ. επίσης και Ανδρουλάκης Ν., Αιτιολογία, ο.π., σ.12, όπου ως στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη είναι οι γενικοί νόμοι της σκέψης, η εμπειρία και η γνώση των ανθρώπων ή τα πορίσματα της επιστήμης, ήτοι στοιχεία ευρείας αποδοχής, που έχουν ως βάση τη λογική. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι με τη χρήση των εν λόγω εννοιών ανατρέπονται εκ βάθρων οι αξίες που ακολουθούνται στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου και έχουν επιπτώσεις ακόμα και στις βάσεις αυτού.

⁷⁸⁴ Για τα ζητήματα αυτά, όπως αναλύονται και ανωτέρω στις επιμέρους αναφερόμενες ενότητες, βλ. Kinzig J., ο.π., σ.426 επ, Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, ΙΙΙ, σ.16, Ανδρουλάκης Ν., Ελαφρυντικές, ο.π., σ.401 επ., Κοτσαλής Α., Συστηματική, ο.π., σ.610, Λυμπερόπουλος Α., ο.π., σ.97 επ., Συλίκος Γ., ο.π., σ. 135, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.167 Κωνσταντινίδης Α., Ο Θεσμός, ο.π., σ.769 επ., Λίβος Ν., Πότε η χορήγηση, ο.π., σ.923, Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.155 επ.

⁷⁸⁵Κατσαντώνης Α., Ο κανόνας, ο.π., σ.100 υποσημ. 6

⁷⁸⁶Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 260

⁷⁸⁷Χωραφάς Ν., Ποινικόν Δίκαιον, ο.π., 1978, σ.363,

ευθεία παραβίαση του άρθρου 7 του Συντάγματος⁷⁸⁸ ενώ ουδεμία συμβατότητα υπάρχει με την αρχή της ενοχής και της αναλογικότητας⁷⁸⁹. Παρόμοια προβλήματα συνταγματικότητας παρουσιάζουν και τα μέτρα ασφαλείας εν γένει⁷⁹⁰. Τα οριζόμενα στα άρθρα 69 επ. ουσιαστικά αντικειμενοποιούν το δράστη, ανάγοντας την επικινδυνότητά του στο κυρίαρχο μέγεθος που πρέπει να καταπολεμηθεί⁷⁹¹ και το ίδιο φαίνεται να ισχύει και στα πλαίσια των άρθρων 90 επ., όπου η χρήση του ατόμου ως απλό όργανο αντεγκληματικής πολιτικής έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με τις αρχές του κράτους δικαίου⁷⁹².

Φαίνεται λοιπόν ότι τα προβλήματα που δημιουργούνται από τη χρήση και των δύο εννοιών και τα μειονεκτήματα που παρουσιάζουν είναι πολύ περισσότερα από τα πλεονεκτήματα και τα θετικά που θεωρεί ο νομοθέτης ότι μπορούν να συνεισφέρουν και τα οποία επισκιάζονται από τα αρνητικά στοιχεία και την καταπάτηση των δικαιωμάτων του ατόμου. Οι ενδεχόμενες αυθαιρεσίες που ενδέχεται να λάβουν χώρα μέσω της χρήσης τόσο της επικινδυνότητας όσο και της συνήθειας είναι πολλές ενώ η αντίθεση με τις συνταγματικές επιταγές δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να εξαλειφθεί καθώς ο ίδιος ο πυρήνας τους αντιτίθεται με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και εξυπηρετεί ως επί το πλείστον ζητήματα σκοπιμότητας. Το γεγονός δε συμβάλλουν άμεσα και στην παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου -καθώς δε δύναται με κανένα τρόπο να αντικρούσει τις εν λόγω κατηγορίες- είναι τόσο πρόδηλο που καμία άλλη αναφορά δε χρειάζεται να γίνει στο πλαίσιο αυτό. Ως μόνη λογική συνέπεια απομένει λοιπόν η πρόταση της ολοσχερούς κατάργησής τους -ή στην περίπτωση που ο νομοθέτης δεν είναι ακόμη έτοιμος να δεχθεί κάτι τέτοιο ο περιορισμός τους στα απολύτως αναγκαία πλαίσια και αποκλειστικά στο επίπεδο της επιμέτρησης- καθώς οιαδήποτε αλλαγή και αν επέλθει στον χαρακτήρα τους, η ίδια τους η φύσης εμφανίζεται ως μη συμβατή με τα αξιούμενα σε ένα κράτος δικαίου.

2. Ενδεχόμενη σύμπτωση των υπό συζήτηση εννοιών

Παρατηρείται καθ' όλη την έκταση της παρούσας εργασίας και γίνεται αντίστοιχη αναφορά στο γεγονός ότι φαίνεται να ενυπάρχει μία έντονη σύνδεση και αλληλεπίδραση μεταξύ των υπό εξέταση εννοιών και ως εκ τούτου επιχειρείται στην παρούσα ενότητα η διασαφήνιση της σχέσης τόσο μεταξύ της συνήθειας και της έξης από τη μία πλευρά και της επικινδυνότητας από την άλλη όσο και των καθ' έξη με τους επικίνδυνους εγκληματίες. Σημειώνεται εξ' αρχής το ότι τα όρια μεταξύ της έξεως

⁷⁸⁸ Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών, ο.π., σ. 85.

⁷⁸⁹ Μαργαρίτης Α., Ποινολογία, ο.π., σ.150

⁷⁹⁰ Περί του αντιλόγου και την υπεράσπιση της συνταγματικότητας της επιβολής μέτρων ασφαλείας βλ. Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 255.

⁷⁹¹ Μαργαρίτης Α., Έφεση, ο.π. σ. 1086-8, ο οποίος τονίζει ότι η υποχρεωτική θεραπεία ενός ψυχικά ασθενή με βάση μόνο την ικανοποίηση αντεγκληματικών σκοπιμοτήτων δεν είναι ανεκτή σε ένα κράτος δικαίου.

⁷⁹² Δημητράτος Ν., Ζητήματα ερμηνείας, ο.π., σ. 261

και της επικινδυνότητας είναι τόσο θολά, που σε αρκετές εκ των περιπτώσεων δεν μπορούν να διαχωριστούν⁷⁹³. Λόγω του δυσδιάκριτου αυτού ορίου έχουν μάλιστα υποστηριχθεί απόψεις, οι οποίες διακηρύσσουν ότι η επικινδυνότητα δε δύναται σε καμία περίπτωση να αποχωρισθεί της έννοιας της έξεως και της συνήθειας μιας και η αυστηρότερη αντιμετώπιση των ρεπόντων προς το έγκλημα δικαιολογείται μόνο μέσω της ταυτόχρονης αποδοχής της συνέχισης της εγκληματικής δράσης και στο μέλλον⁷⁹⁴. Στα πλαίσια λοιπόν του Ποινικού Δικαίου οι δύο αυτές έννοιες της συνήθειας και του επικινδύνου φαίνεται να ταυτίζεται καθώς σε διαφορετική περίπτωση παρουσιάζεται ως αθεμελίωτη η οιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση.

Ο καθ' έξη εγκληματίας και ο επικίνδυνος τούτος φαίνεται να αποτελούν δύο διαφορετικές και μη απολύτως ταυτόσημες έννοιες όταν αυτές χρησιμοποιούνται από το νομοθέτη. Και τούτο διότι δύναται κάποιος να θεωρείται επικίνδυνος χωρίς να είναι ταυτόχρονα δυνατή και η κατάφαση του καθ' έξη. Αυτό συμβαίνει λόγω του ότι για την κατάφαση της πρώτης ιδιότητας αρκεί μία και μόνο πράξη ή και περισσότερες που δε στρέφονται όμως κατά του ίδιου αντικειμένου⁷⁹⁵, ενώ τα δεδομένα αυτά δεν επαρκούν αντίστοιχα για την κατάφαση της έξεως ή του συστατικού της ροπής. Από την άλλη πλευρά δύναται κάποιος να χαρακτηριστεί ως καθ' έξη αποκλείοντας χωρίς να συντρέχουν στο πρόσωπό του οι προϋποθέσεις κατάφασης της επικινδυνότητας. Αυτό συμβαίνει δε στις περιπτώσεις που λαμβάνει χώρα ένα γεγονός, το οποίο καθιστά αδύνατη τη συνέχιση της εγκληματικής του δραστηριότητας, όπως π.χ. η εκδήλωση μίας σοβαρής ασθένειας⁷⁹⁶.

Οι καθ' έξη εγκληματίες αποτελούν ωστόσο, όπως είδαμε και ανωτέρω, διαχρονικά μία εκ των κατηγοριών των επικίνδυνων δραστών με τη διαφορετική τους μεταχείριση να βασίζεται στα έντονα αντικοινωνικά χαρακτηριστικά που τους διακατέχουν και στην επικινδυνότητα που αποπνέουν⁷⁹⁷. Οι

⁷⁹³ Τσουμάνης Ν., ο.π., σ.67 επ. με περαιτέρω παραπομπές.

⁷⁹⁴ Μπακατσούλας Μ., Οι καθ' έξη, ο.π., σ. 89. Σημειώνεται άλλωστε ότι για να χαρακτηριστεί κάποιος καθ' έξη εγκληματίας και να υποβληθεί στα μέτρα που αναφέρονται στον ΠΚ, πρέπει απαραίτητως να είναι και επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, καθώς σε διαφορετική περίπτωση αν δεν αναμένεται η εκ νέου τέλεση εγκλημάτων αυτός υπόκειται στις συνήθεις προς το έγκλημα που τέλεσε ποινές (Γαρδικας Κ., Οι καθ' έξη, ο.π., σ. 61).

⁷⁹⁵ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, II, b και Κεφ. 3^ο, 3, a. όπου αναγράφονται και οι επί της άποψης αυτής αντιρρήσεις και θεωρείται ως δικαιοπολιτικά ορθότερο το να είναι απαραίτητη και σε αυτή την περίπτωση η επανειλημμένη τέλεση μιας και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση η κατάφαση της ροπής –συστατικού στοιχείου και της επικινδυνότητας- είναι αδύνατη.

⁷⁹⁶ Βλ. και ανωτέρω Εισαγωγή και Κεφ. 1^ο, 2. Σημειώνεται δε ότι στις περιπτώσεις που καταφάσκει η ιδιότητα του καθ' έξη αλλά όχι αυτή του επικινδύνου τότε εφαρμογή έχουν μόνο οι διατάξεις περί υποτροπής και δεν επιβάλλεται η ιδιάζουσα ποινή των 90 επ. καθώς δεν προβλέπεται ότι θα τελέσει και άλλες πράξεις.

⁷⁹⁷ Μεταξύ άλλων Δασκαλάκης Η., Η μεταχείριση, ο.π., σ.129, Κουράκης Ν., Ποινική Καταστολή, ο.π., σ.230, Παππάς Β., ο.π., σ.587, όπου είτε γίνεται ευθέως χαρακτηρισμός των καθ' έξη εγκληματιών ως επικίνδυνους είτε θεωρείται ότι η έξη ανευρίσκεται μέσω των χαρακτηριστικών της επικινδυνότητας καθώς και Χωραφάς Ν., Αι πνευματικά, ο.π., σ. 542 και 544. Βλ. σχετικά με τα ζητήματα αυτά και ανωτέρω Κεφ. 3^ο, 3.

καθ' ἑξῆς εγκληματίες φαίνεται τότε όχι μόνο να είναι κατά τεκμήριο επικίνδυνοι⁷⁹⁸ αλλά να χαρακτηρίζονται και ως οι πλέον επικίνδυνοι -υπερεπικίνδυνα άτομα-⁷⁹⁹. Η ύπαρξη άλλωστε του στοιχείου της ἑξέως είναι ένα από τα χαρακτηριστικά που, όταν καταφάσκονται, καθιστούν στη συνέχεια το δράστη και επικίνδυνο⁸⁰⁰ ενώ αυτή ακριβώς η μορφή επικινδυνότητας (η προερχόμενη από την ύπαρξη ἑξέων) είναι και αυτή που ενδιαφέρει πλείστως το Ποινικό Δίκαιο⁸⁰¹ καθιστώντας τη σύνδεση μεταξύ των δύο εννοιών πολύ στενότερη από αυτή που τελικά τυποποιείται στο νόμο.

Η ροπή αποτελεί το κοινό στοιχείο που μοιράζονται η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος και ο ιδιαίτερα επικίνδυνος δράστης και αποτελεί το πρώτο στοιχείο που ενδεικνύει τη σχέση που συνδέει τις δύο αυτές έννοιες⁸⁰². Η διάγνωση των στοιχείων που συναποτελούν τις εν λόγω ιδιότητες και η πρόβλεψη περί της μελλοντικής συμπεριφοράς του ατόμου είναι ορισμένα από τα στοιχεία που επίσης μοιράζονται. Παρά το γεγονός ότι η ύπαρξη της ροπής και η τυχόν κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος αποτελούν συστατικά στοιχεία της επικινδυνότητας, η ταύτιση των εννοιών -σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο- δεν παρουσιάζεται ως αυτονόητη, μιας και η ύπαρξή τους ενδέχεται να συνοδεύεται από την πραγματική διαπίστωση περί μη συνέχισης των εγκληματικών ενεργειών του δράστη και στο μέλλον⁸⁰³. Ωστόσο σε αυτή την περίπτωση φαίνεται να καταλήγουμε σε ένα παράλογο συμπέρασμα. Εφόσον δεν προβλέπεται η συνέχιση της συμπεριφοράς και στο μέλλον δεν είναι δυνατή σε πρώτο επίπεδο ούτε η κατάφαση της ροπής άρα ούτε και η κατάφαση της συνήθειας, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε και την παραδοχή ότι ο δράστης τιμωρείται για αυτό που είναι, αποστερώντας κάθε επίφαση νομιμότητας από την έννοια της κατά συνήθεια τέλεσης. Ως μόνη λογική και συνεπής επιλογή απομένει τότε η άμεση συσχέτιση και της συνήθειας με την εκ νέου τέλεση της πράξης⁸⁰⁴, γεγονός το οποίο και μας οδηγεί και πάλι στην αποδοχή της άμεσης σχέσης μεταξύ των δύο εννοιών⁸⁰⁵. Η συνήθεια αποτελεί λοιπόν ένα χαρακτηριστικό του παρελθόντος που

⁷⁹⁸ *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 103-4.

⁷⁹⁹ *Καλούτσας Δ.*, ο.π., σ. 108

⁸⁰⁰ *Γαρδικας Κ.*, Αι ειδικαί, ο.π., σ.40

⁸⁰¹ *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 59

⁸⁰² Βλ. επί της σύνδεσης αυτής ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, II, b.

⁸⁰³ *Δασκαλάκης Η.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.136. Αυτό κυρίως συναντάται στις περιπτώσεις που εξωτερικοί παράγοντες κάνουν την εμφάνισή τους, όπως π.χ εκδήλωση ασθένειας, γήρας, αναπηρία κοκ (βλ. και ανωτέρω σε Εισαγωγή περί των αντενδείξεων της συνήθειας και της επικινδυνότητας)

⁸⁰⁴ *Συμεωνίδης Δ.*, ο.π., σ.137-8

⁸⁰⁵ Σχετικά με τη σχέση που παρουσιάζει ειδικότερα η ιδιότητα του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρόταση του εισαγγελέα στην ΑΠ 372/1954, όπου υποστηρίζεται ότι μόνο εφόσον ο δράστης κριθεί ταυτόχρονα και ως ιδιαίτερα επικίνδυνος μπορεί να καταδικαστεί ως τελών εγκλήματα κατά συνήθεια και γίνει αποδεκτή η στοιχειοθέτηση της κακουργηματικής μορφής του εγκλήματος, βασισμένος κυρίως στις διατάξεις των άρθρων 92 επ. Υποστηρίζεται λοιπόν ότι, η ύπαρξη της ροπής πρέπει να ενδεικνύει απαραίτητως και την επικινδυνότητα του δράστη, ήτοι την πιθανότητα επανάληψης των εγκληματικών πράξεων στο μέλλον, ούτως ώστε αυτός καταδικαστεί για την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος. Βλ. και ανωτέρω περί της άποψης αυτής Κεφ. 1^ο, 1, b και 2, II, b.

μόνο αν δημιουργεί ταυτόχρονα και την πεποίθηση εξακολούθησης της εγκληματικής πράξης μπορεί να οδηγήσει στην κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης. Άλλωστε η τέλεση εγκλημάτων κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να αποτελεί μία από τις βασικές ενδείξεις που θα οδηγήσουν στην αποδοχή της επικινδυνότητας⁸⁰⁶ αποτελώντας ένα από τα πιο πρόσφορα στοιχεία για την πρόγνωση περιμελλοντικής συνέχειας της εγκληματικής δράσης του δράστη⁸⁰⁷. Ακόμη δε, και ο λόγος για τον οποίο τιμωρείται εξ' αρχής η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος ενδεικνύει την άμεση σχέση που αυτή παρουσιάζει με την επικινδυνότητα του δράστη. Όπως είδαμε, η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος απαιτεί την τέλεση ομοειδών πράξεων. Η "εμμονή" αυτή στην τέλεση συγκεκριμένου είδους εγκλήματος και η συνακόλουθη επικινδυνότητα που πηγάζει από τη συμπεριφορά αυτή είναι –μεταξύ άλλων- και ο λόγος που οδηγεί στη βαρύτερη τιμώρησή του εν λόγω δράστη⁸⁰⁸. Ίσως από την άλλη πλευρά ο λόγος αυτός να ευρίσκεται στα πλαίσια της έντονης αντικοινωνικότητας που ο δράστης παρουσιάζει και η οποία διαφαίνεται εντονότερα από την επανειλημμένη παραβίαση των κανόνων της έννομης τάξης⁸⁰⁹.

Παρατηρείται λοιπόν ότι η υπό συζήτηση έννοιες μπορεί να μη συμπίπτουν ή να ταυτίζονται, χωρίς ωστόσο να αναιρείται η έντονη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ τους, τόσο σε θεωρητικό αλλά και -πολύ περισσότερο- σε πρακτικό επίπεδο. Στα πλαίσια των καθ' ἑξῆς και της σύνδεσής τους με τους επικίνδυνους εγκληματίες –σύνδεση η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως η πλέον προφανής- παρατηρείται ότι ο καθ' ἑξῆς εγκληματίας αποτελεί μία υποκατηγορία εντασσόμενη στην ευρύτερη ομάδα των δευτέρων και εκφράζει χαρακτηριστικά την έννοια της επικινδυνότητας. Το ίδιο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε και για την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος, ειδικά από τη στιγμή που η ιδιαίτερη επικινδυνότητα έχει εξαιρεθεί από στοιχείο της ειδικής υπόστασης των περισσοτέρων εγκλημάτων, η κατά συνήθεια τέλεση φαίνεται να βρίσκεται εκεί για να αναπληρώσει το κενό⁸¹⁰. Το γεγονός δε ότι η κατάφασή τους λαμβάνει πλέον χώρα στα πλαίσια βλάβης διαφορετικών έννομων αγαθών -η μεν πρώτη κατά της ζωής και της υγείας κυρίως ενώ η δεύτερη σε κατά της περιουσίας-αποτελεί μία εξέλιξη και οριοθέτηση των εννοιών, συγκαλύπτοντας την άμεση

⁸⁰⁶ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1346.

⁸⁰⁷ Συμεωνίδης Δ., ο.π., σ.149

⁸⁰⁸ Βλ. και Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού, ο.π., σ.88, όπου αναφέρεται ότι η επικινδυνότητα καταφάσκει από την ιδιαίτερη σχέση που έχει ο δράστης με το συγκεκριμένο προσβαλλόμενο αγαθό.

⁸⁰⁹ Για την άποψη αυτή βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.131. Σημειώνεται ότι η άποψη ότι η τιμώρηση του κατά συνήθεια εγκλήματος έγκειται στην αντιμετώπιση της αντικοινωνικής προσωπικότητας του δράστη και της επικίνδυνης ιδιοσυστασίας γίνονται γενικά δεκτά και παλαιότερα (βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.32 υποσημ. 19), καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο πολύ δύσκολο και το διαχωρισμό μεταξύ του καθ' ἑξῆς εγκληματία και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος.

⁸¹⁰ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 3.

σχέση τους ούτως ώστε αποφευχθεί το να είναι τόσο πρόδηλη η υποκειμενικότητα πάνω στην οποία στηρίζονται οι σταθμίσεις της πολιτείας. Τότε νοητή είναι η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης ως μίας ειδικότερης μορφής εκδήλωσης της επικινδυνότητας μιας και φαίνεται να επιτελούν την ίδια λειτουργία και να αποσκοπούν στην επίτευξη των ίδιων αποτελεσμάτων⁸¹¹. Ακόμη όμως και αν θεωρηθεί ότι δεν ταυτίζονται απόλυτα οι δύο αυτές έννοιες, πρέπει να γίνει δεκτό ότι συμπίπτουν σε πολλά σημεία, καθιστώντας την κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος μία ένδειξη επικινδυνότητας και την επικινδυνότητα του δράστη ένα από τα στοιχεία πάνω στα οποία βασίζεται η δικαιολόγηση της βαρύτερης τιμώρησης του τελούντα κατά συνήθεια εγκλήματα.

Το συμπέρασμα στο οποίο μπορούμε πάντως με σιγουριά να καταλήξουμε είναι ότι πρόκειται περί πολλαπλώς διαπλεκόμενων εννοιών, οι οποίες στοχεύουν στην επέλευση των ίδιων αποτελεσμάτων και εξυπηρετούν την ίδια λειτουργία, ήτοι την προστασία της κοινωνίας από τα άτομα που δύνανται να αποτελούν κίνδυνο για αυτή. Δεν παρουσιάζεται ως μη λογικό λοιπόν, το συμπέρασμα ότι η επικινδυνότητα του δράστη είναι το κυρίαρχο στοιχείο που οδηγεί στη διαφορετική μεταχείριση της από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης και στην περίπτωση του κατά συνήθεια αλλά και στην τυποποίηση του καθ' έξη εγκληματία. Ο κίνδυνος που ενυπάρχει από τη δράση τέτοιων ατόμων φαίνεται να αποτελεί το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της τιμώρησης και των δύο καθιστώντας τις έννοιες τουλάχιστον υπάλληλες.

Κεφάλαιο 6^ο: Η μετεξέλιξη του Ποινικού Δικαίου και οι προεκτάσεις της στην έννοια της επικινδυνότητας

Δεχόμενοι την έξη ως “μία υποκατηγορία” της επικινδυνότητας, η οποία με τη σειρά της φαίνεται να ταυτίζεται με τον κίνδυνο εκ νέου τέλεσης και με βάση το γεγονός ότι η διαφορετική μεταχείριση των εν λόγω δραστών -σε όποια επιμέρους διάταξη και αν βασίζεται- εδράζεται στην ανάγκη της προστασίας της κοινωνίας από ένα επικίνδυνο άτομο, ανακύπτουν ορισμένα ερωτήματα. Συνδέεται ο εν λόγω κίνδυνος με τα εγκλήματα διακινδύνευσης ή απλώς μοιράζονται την έννοια του κινδύνου έχοντα όμως καθ' όλα διαφορετική σημασία; Σχετίζεται ο κίνδυνος επανάληψης των εγκληματικών πράξεων με την επικινδυνότητα που βρίσκουμε στα πλαίσια του άρθρου 13; Τα άτομα

⁸¹¹ Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.690. Έχουν υπάρξει και περιπτώσεις όπου η κατά συνήθεια τέλεση φαίνεται να εκλαμβάνεται ως έννοια είδους έναντι της ιδιαίτερης επικινδυνότητας. Βλ. βέβαια Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., ο.π., σ.78 υποσημ. 11, η οποία απορρίπτει αυτή την άποψη υποστηρίζοντας ότι αν ακολουθηθεί αυτή η σκέψη δεν δικαιολογείται η παράλληλη τυποποίησή τους σε ορισμένα εγκλήματα. Πλέον ωστόσο κάτι τέτοιο δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό μιας και η πλειονότητα αυτών των περιπτώσεων έχει καταργηθεί και η κατά συνήθεια τέλεση φαίνεται να υποκαθιστά ουσιαστικά την ιδιαίτερη επικινδυνότητα, εκλαμβάνόμενη ως πιο αντικειμενική και ορισμένη έννοια. Βλ. ως προς αυτό και Κεφάλαιο 1^ο, 3 και τις σχετικές επισημάνσεις που αφορούν την κοινή αντιμετώπιση της συνήθειας και της ιδιαίτερης επικινδυνότητας

τα οποία παρουσιάζουν αυτόν τον κίνδυνο εντάσσονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες, οι οποίες εξελίσσονται ανάλογα με την πολιτικο-οικονομική κατάσταση εξυπηρετώντας αποκλειστικά αξιώσεις σκοπιμότητας; Σχετίζεται μήπως η μεταχείριση που επιφυλάσσεται στους δράστες εντός της οργανωμένης εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας με αυτή των ρεπόντων προς το έγκλημα; Με βάση ποιο σκεπτικό τιμωρούνται κατ' αυτόν τον τρόπο όλες οι ανωτέρω περιπτώσεις; Ποια θέση κατέχει η ασφάλεια και ποια η ελευθερία και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στο σύγχρονο Ποινικό Δίκαιο; Μεταλλάσσεται μήπως το Ποινικό και οι έννοιες που το απαρτίζουν λαμβάνουν αντίστοιχο περιεχόμενο; Τα ζητήματα αυτά καλούμαστε να εξετάσουμε και να προσεγγίσουμε –όσο μας επιτρέπεται τουλάχιστον- στο παρόν κεφάλαιο αναζητώντας ενδεικτικές λύσεις στα εν λόγω ανακύπτοντα προβλήματα, αναρωτώμενοι αν η αλλαγή αυτή παραδείγματος είναι προς το καλύτερο ή αν απλώς συγκαλύπτει τις ήδη υπάρχουσες ανησυχίες.

Ο προστατευτικός σκοπός του Ποινικού αποτελεί μία εκ των λειτουργιών που του έχουν ανατεθεί⁸¹² και έγκειται από τη μία πλευρά την προστασία του κοινωνικού συνόλου από το έγκλημα και τον εγκληματία μέσω της προστασίας των εννόμων αγαθών και από την άλλη-αντίστροφη πλευρά στην ανάγκη προστασίας των κοινωνιών από την αυθαιρεσία του κράτους⁸¹³. Η δε σύγκρουση μεταξύ των δύο αυτών οπτικών, ήτοι της ανάγκης προστασίας ή ασφάλειας του κοινωνικού συνόλου και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου, και η ανάγκη στάθμισής τους αποτελεί ένα από τα θεμελιώδη ζητήματα και ερωτήματα που απασχολεί την ποινική θεωρία⁸¹⁴.

⁸¹² Σημειώνεται ότι οι λειτουργίες που καλείται να επιτελέσει το Ποινικό Δίκαιο διαμορφώνονται με βάση τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές και χρονικές συγκυρίες με διαφορετικό τρόπο, με αποτέλεσμα να διαφοροποιούνται ανάλογα και οι λόγοι που νομιμοποιούν την ύπαρξή του. Βλ. *Δημητράτος Ν.*, Προβλήματα, ο.π., σ.381 επ., όπου αναφέρεται ότι το Ποινικό Δίκαιο αντικατοπτρίζει την εκάστοτε πολιτική. Με ανάλογο τρόπο μεταλλάσσονται και οι λειτουργίες που αυτό επιτελεί καθώς και η σχέση που συνδέει τους σκοπούς αυτούς μεταξύ τους. Σχετικά με τις λειτουργίες αυτές βλ. μεταξύ άλλων *Γεωργάκης Ι.*, ο.π., σ.51 επ. και *Παππάς Β.*, ο.π., σ.582, οι οποίοι αναφέρονται σε αξιολογική, προστατευτική και προστακτική λειτουργία του Ποινικού καθώς και *Γιαννίδης Ι.*, ο.π., σ. 769 επ., ο οποίος κάνει λόγο περί εγγυητικής, προστατευτικής και εξασφαλιστικής λειτουργίας.

⁸¹³ *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.27 και *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1305, ο οποίος μάλιστα αναφέρει και τις δύο αυτές λειτουργίες ως συνιστώσες της ασφάλειας. Τονίζεται δε ότι, η ανάγκη προστασίας του πολίτη από την υπερβολική αντίδραση της κοινωνίας έχει ως οχυρό την αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege*. Επί του ζητήματος βλ. *Kaiser G.*, ο.π., σ.838.

⁸¹⁴ *Καρράς Α.*, ο.π., σ.7 επ., *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.818, όπου τονίζεται ότι η ασφάλεια δεν πρέπει να επιτυγχάνεται με κάθε μέσο και χωρίς την πρόβλεψη περί προστασίας της αξίας και της αξιοπρέπειας του ατόμου, *Μανωλεδάκης Ι.*, Ασφάλεια, ο.π., σ. 189, *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι, ο.π., σ.285, *Παρασκευόπουλος Ν.*, *Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, ο.π., σ.27, *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1306 και 1308 και *Χωραφάς Ν.*, Αι πνευματικά, ο.π., σ. 545. Οι ως άνω συγγραφείς επισημαίνουν μάλιστα την ανάγκη ισορροπίας μεταξύ των δύο αυτών αντιτιθέμενων επιδιώξεων καθώς σε διαφορετική περίπτωση –όποια και από τις δύο ανάγκες και να υπερισχύσει- η κοινωνία θα παραμείνει ευάλωτη. Βλ. Περί της σχέσης των δύο αυτών εννοιών ειδικά στα πλαίσια του ΕΔΔΑ, *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση, ο.π., σ. 1090. Η στάθμιση μεταξύ των δύο αυτών αναγκών και η επιλογή της υπεροχής της μίας ή της άλλης στη συγκεκριμένη περίπτωση λαμβάνει χώρα ύστερα από την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, οριοθετούμενη πάντα με σεβασμό στην αρχή της νομιμότητας. Βλ. επ' αυτού *Δαλακούρας Θ.*, Αρχή της αναλογικότητας, ο.π., σ.961 επ.,

Το Ποινικό Δίκαιο ωστόσο αλλάζει⁸¹⁵ και τότε η ανάγκη για ασφάλεια φαίνεται να υπερτερεί - εκ νέου- της προάσπισης της ελευθερίας και των δικαιωμάτων του ατόμου⁸¹⁶ ενώ η πρόληψη των εγκλημάτων αντικαθιστά την καταστολή των ήδη τετελεσμένων⁸¹⁷. Επέρχονται λοιπόν αλλαγές τόσο στους σκοπούς όσο και στα μέσα που χρησιμοποιούνται πλέον από το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης⁸¹⁸. Ως σκοπός της ποινής θεωρείται πλέον η θεμελίωση της ισχύος του κανόνος δικαίου και όχι απλά η διατήρησή του, με αποτέλεσμα η νομιμοποίηση της ποινής να επέρχεται με βάση τις - αυθαίρετες ίσως- επιλογές του εκάστοτε νομοθέτη⁸¹⁹. Ο φόβος της εγκληματικότητας λειτουργεί ως η κινητήρια δύναμη για την παραχώρηση πλήθους δικαιωμάτων από πλευράς της κοινωνίας στο κράτος καθώς θεωρείται ως πιο επιτεύξιμος στόχος η επικράτηση της ασφάλειας από την καθιέρωση της ελευθερίας⁸²⁰.

Η αντεγκληματική πολιτική που ακολουθείται προσαρμόζεται σε αυτές τις αλλαγές και αυστηροποιείται η παρέμβαση έναντι συγκεκριμένων κοινωνιών, οι οποίες πιθανολογείται ότι δύνανται να την βλάψουν⁸²¹. Την ίδια πορεία ακολουθεί και η έννοια της επικινδυνότητας, η οποία εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις σύγχρονες συνθήκες υπό ένα καινούριο πρόσωπο⁸²². Η ανάγκη

Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.272, *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. και *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ., όπου γίνεται λόγος για τον διαρκώς εντεινόμενο προσανατολισμό και των πολιτών στην ασφάλεια.

⁸¹⁵ Η "εξέλιξη" αυτή εμφανίζεται ως συνέπεια της αντίστοιχης "εξέλιξης" της εγκληματικότητας και της διαμορφωθείσας κοινωνικής πραγματικότητας, της παγκοσμιοποίησης και της ύπαρξης των νέων τεχνολογιών (*Συκιάτου Α.*, ο.π., σ.553, *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. και *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1350). Σχετικά με την εξέλιξη της εγκληματικότητας βλ. και *Δημητράτος Ν.*, Οργανωμένο έγκλημα: θεωρητική προσέγγιση ενός κοινωνικού και ποινικού προβλήματος, ΠοινΧρ 2001, σ. 299.

⁸¹⁶ *Γιαννίδης Ι.*, ο.π., σ. 769 επ., *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ., *Πανούσης Γ.*, Ανασφάλεια, ο.π., σ. 115 και *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.695, *Hassemer W.*, Η ανάγκη για ασφάλεια και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη ΙΙ, Μελέτες ποινικού δικαίου- Εγκληματολογίας- Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2007, σ.17, 20, 27 (απόδοση *Χατζηκόστας Κ.*). Βλ. *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ., ο οποίος τοποθετεί ως αφετηρία της αλλαγής αυτής τα συμβάντα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 και την τρομοκρατία. Περί του γεγονότος ότι κάτι ανάλογο συνέβαινε και παλαιότερα ενώ σήμερα απλά επανέρχεται βλ. *Kaiser G.*, ο.π., σ.833 και 842 και *Αργυρόπουλος Κ.*, Από τη «σιγουρότητα» στην ασφάλεια ή από τη νομιμότητα στη σκοπιμότητα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 144-5 σ. 144-5 .

⁸¹⁷ *Συκιάτου Α.*, ο.π., σ.553 και 555, *Hassemer W.*, ο.π., σ. 20 και 26 και *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ., ο οποίος μάλιστα αναδεικνύει και τις επιπτώσεις της θεώρησης αυτής στα πλαίσια της αντίληψης του Ποινικού Δικαίου περί των ορίων της ενοχής. Περί της υπεροχής της πρόληψης έναντι της καταστολής ήδη από τη δεκαετία του 60, βλ. *Hirsch H.J.*, ο.π, σ.981 επ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει τέλος το γεγονός ότι αποστολή της πρόληψης αυτής δεν είναι η δημιουργία ενός καλύτερου αύριο αλλά η διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης των πραγμάτων (*Λαμπροπούλου Ε.*, Κοινωνίες σε κίνδυνο και αίσθημα ανασφάλειας, ΠοινΔικ 2002, σ. 557).

⁸¹⁸ Σημειώνεται ότι οι ίδιες ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές με την επικράτηση του καπιταλισμού και την ανάπτυξη των δυτικών κοινωνιών φαίνεται να ευθύνονται για την επικράτηση και του προηγούμενου ποινικού συστήματος που φαίνεται σήμερα να ξεπερνιέται. Βλ. σχετικά *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1312 επ.

⁸¹⁹ *Jacobs G.*, Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 876

⁸²⁰ *Μανωλεδάκης Ι.*, Ασφάλεια, ο.π., σ. 191-2.

⁸²¹ *Παπαθεοδώρου Θ.*, ο.π., σ. 731. Πρβλ. και *Λαμπροπούλου Ε.*, ο.π., σ. 557.

⁸²² Περί της αναγέννησης της έννοιας της επικινδυνότητας σε διάφορα χρονικά σημεία βλ. μεταξύ άλλων *Νικολόπουλος Γ.*, Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 491.

καταπολέμησης της ανασφάλειας που δημιουργεί η διάχυτη αυτή επικινδυνότητα αντικαθιστά τον μέχρι πρότινος κυρίαρχο ρόλο του κράτους δικαίου για την προάσπιση και διαφύλαξη των δικαιωμάτων του ατόμου⁸²³ ενώ η προστασία του ίδιου του κράτους και η διατήρηση - αναπαραγωγή της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης αποτελούν τις ‘‘ανώτερες’’ πλέον αξιώσεις⁸²⁴.

Η αλλοίωση των κανόνων που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις και η αντικατάστασή τους από ατομικές αξίες αποτελούν -εν μέρει- τις αιτίες των παραπάνω αλλαγών, οδηγώντας ακολούθως στην επικράτηση της άποψης ότι η στοχοποίηση συγκεκριμένων ομάδων και ατόμων είναι ο μόνος τρόπος να επιτευχθεί η ασφάλεια της κοινωνίας, ακόμα και αν με αυτό τον τρόπο οι ομάδες αυτές στερούνται τα δικαιώματα και την ελευθερία τους⁸²⁵. Τα ιδιαίτερα και αντικοινωνικά χαρακτηριστικά που φέρουν τα εν λόγω άτομα, νομιμοποιούν και στα μάτια της κοινωνίας την παρέμβαση του Ποινικού Δικαίου σε διάφορους τομείς της σύγχρονης ζωής καθώς και την περιστολή που υφίστανται τα ατομικά δικαιώματα για χάριν της κάλυψης των αναγκών της ασφάλειας και της προστασίας⁸²⁶.

Σε συνθήκες κρίσης λοιπόν, η έννομη τάξη αναζητά τον εσωτερικό εχθρό⁸²⁷ που ενδέχεται να την πλήξει και τον ονομάζει επικίνδυνο⁸²⁸ θεωρώντας ότι κατ’ αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί η πολυπόθητη ασφάλεια. Όταν το κράτος δικαίου παρακμάζει⁸²⁹ και οι κοινωνικές συγκρούσεις αυξάνονται, το αίσθημα του φόβου, της ανασφάλειας και της απειλής οδηγεί στην άνθιση και συχνότερη προσφυγή στην κατασκευή της επικινδυνότητας⁸³⁰ αλλά και του κινδύνου γενικότερα⁸³¹.

⁸²³ Δαλακούρας Θ., Ιδιαιτερότητες της ποινικής, ο.π., σ.193 επ.

⁸²⁴ Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 559

⁸²⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Hassemer W., ο.π., σ. 27-8, ο οποίος αναφέρεται στην ύπαρξη μίας κοινωνίας κινδύνων (ως κοινωνία κινδύνων θεωρείται δε η διαπίστωση ότι στις σύγχρονες κοινωνίες υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι, οι οποίοι θεωρείται ότι δεν μπορούν να ελεγχθούν και οι οποίοι δύνανται να προκαλέσουν σοβαρή βλάβη στην ασφάλεια των πολιτών- βλ. και Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 36, περί του ως άνω μορφώματος) η οποία χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ομάδων με συγκεκριμένες ιδιότητες, όπως π.χ οι δράστες εγκλημάτων σχετικών με την τρομοκρατία, τα ναρκωτικά, οι άνεργοι κ.ο.κ. Περί της ανάγκης αυτής λόγω της διαμορφωθείσας κοινωνίας κινδύνου ή διακινδύνευσης βλ. και Μανωλεδάκης Ι., Ασφάλεια, ο.π., σ. 193 και Πανούσης Γ., Ανασφάλεια, ο.π., σ. 111

⁸²⁶ Νικολόπουλος Γ., Επικρίσεις, ο.π., σ.959-960 και Τσαλικογλου Φ., Ο μύθος, ο.π., σ.161

⁸²⁷ Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 556. Περί της έννοιας του εσωτερικού εχθρού και την ιστορική της εξέλιξη βλ. μεταξύ άλλων Βαθιώτης Κ., Πολίτες, ο.π., σ. 623 και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1309 επ. και ειδικά υποσημ. 11. Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο και η έννοια του κοινωνικού εχθρού, για την οποία βλ. Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1330 και 1352.

⁸²⁸ Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ. 219. Πρβλ. και Δημητράτος Ν., Οργανωμένο έγκλημα, ο.π., σ. 299 επ. σχετικά με την επιρροή που ασκεί η κρίση των αξιών στην αποσύνθεση του κράτους δικαίου.

⁸²⁹ Συλίκος Γ., ο.π., σ. 133

⁸³⁰ Περγιάδης Α., ο.π., σ. 173 και 175. Βλ. και Δημητράτος Ν., Προβλήματα, ο.π., σ.381 επ., ο οποίος επισημαίνει ότι η έννοια της επικινδυνότητας αναγεννάται και «τείνει να αποτελέσει «το ρητό ή υπολανθάνον κριτήριο για την κατανομή του ποινικά υπόλογου πληθυσμού στα διάφορα πεδία του κοινωνικού ελέγχου»

⁸³¹ Αίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1041.

Όλοι είμαστε επικίνδυνοι και όλοι φοβόμαστε⁸³², γεγονός που συμβάλλει αιτιωδώς στη διατήρηση της νοσηρής κατάστασης που επικρατεί στη σύγχρονη κοινωνία.

Ανάλογη είναι και η αλλαγή της θέσης σχετικά με τα έννομα αγαθά που κρίνονται ως άξια προστασίας. Κλασικά γίνεται δεκτό, ότι άξια προστασίας από το ΠΔ πρέπει να τυποποιούνται μόνο όσα αγαθά ανήκουν στον ‘‘πυρήνα βασικών και απαρασάλευτων για κάθε κοινωνία αξιών’’, κάτω από τις κατευθυντήριες γραμμές που επιτάσσει το Σύνταγμα⁸³³. Σε οιαδήποτε άλλη περίπτωση δεν είναι επαρκώς νομιμοποιημένη η παρέμβαση του κράτους για την προστασία τους μέσω της καταπάτησης των ατομικών δικαιωμάτων⁸³⁴. Οι παραπάνω αρχές ωστόσο φαίνεται να παραβλέπονται στη σύγχρονη κατασταλτική πραγματικότητα.

Η προστασία της κοινωνίας και το δικαίωμα στην ασφάλεια αποτελούν πλέον το κυρίαρχο μέλημα, συνοδευόμενη από την προτίμηση προληπτικών μέτρων σε αντικατάσταση των μέχρι πρότινος κατασταλτικών, την μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τις πράξεις και την επικινδυνότητα του μεμονωμένου προσώπου σε αυτές των οργανώσεων και την αδιαφορία για την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου που θεωρείται ότι πλήττει τις πλέον επικρατούσες αξίες⁸³⁵. Αναδύεται λοιπόν η επικινδυνότητα του δράστη ως έννοια τείνουσα να εξαπλωθεί σε όλο το φάσμα των εγκληματικών συμπεριφορών, με σκοπό την επίτευξη της ασφάλειας σε μία κοινωνία στην οποία βρίθει η ανασφάλεια⁸³⁶.

Η σύγχρονη επικινδυνότητα δεν περιορίζεται στον χαρακτηρισμό συγκεκριμένων ατόμων ή συγκεκριμένων κατηγοριών αλλά παρουσιάζεται ως μία διάχυτη κατάσταση και από ατομικό γνώρισμα φαίνεται να μετατρέπεται σε μία συλλογική ιδιότητα⁸³⁷. Η κοινωνική και πολιτική εξέλιξη του σήμερα φαίνεται να οδηγεί στη μεταμόρφωση της επικινδυνότητας και την ανέλιξή της από το ατομικό επίπεδο στο επίπεδο της ομάδας στην οποία εντάσσεται⁸³⁸, το οποίο με τη σειρά του οδηγεί

⁸³² Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 559.

⁸³³ Κουράκης Ν., Συστηματική Ερμηνεία, ο.π., σ.818. Για καθολικές αξίες κάνει λόγο ο Μανωλεδάκης Ι., Η διαλεκτική, ο.π., σ. 38-9. Περί των αγαθών που δικαιολογείται να προστατεύονται ποινικά βλ. και Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Ι., ο.π., σ.59 επ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ και Baumann J., ο.π., σ.7

⁸³⁴ Γιαννίδης Ι., ο.π., σ. 769 επ. Hassemer W., ο.π., σ. 19 και 23, ο οποίος μιλά για εκφυλισμό της έννοιας του εννόμου αγαθού στα πλαίσια του σύγχρονου Ποινικού Δικαίου.

⁸³⁵ Βλ. επί των αλλαγών αυτών Δαλακούρας Θ., Ιδιαιτερότητες της ποινικής, ο.π., σ.193 επ. καθώς και Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ.

⁸³⁶ Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ.

⁸³⁷ Περί της μετατόπισης του ενδιαφέροντος σε συλλογικές ιδιότητες, όπως εθνικές, κοινωνικές, θρησκευτικές κοκ, οι οποίες αντιμετωπίζονται ως ένας γενικός κίνδυνος στα πλαίσια του σύγχρονου κράτους και της επιδίωξης της ασφάλειας βλ. Δημητράτος Ν., Προβλήματα, ο.π., σ.381 επ.

⁸³⁸ Ο Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.687-8 θεωρεί την εξέλιξη αυτή οφειλόμενη στην «οπισθοχώρηση της κλινικής-ατομικής της [επικινδυνότητας] διάστασης και την ταυτόχρονη ανάδειξη του κοινωνικού-συλλογικού της στοιχείου».

στην αποδοχή της θεωρίας περί ενός εσωτερικού εχθρού στα πλαίσια της κοινωνίας⁸³⁹, γεγονός το οποίο συνδέεται άμεσα και με τη γενικότερα παρατηρούμενη μετατόπιση του κέντρου βάρους του ποινικού συστήματος από το πρόσωπο του δράστη στην έννοια της οργάνωσης⁸⁴⁰.

Από την άλλη πλευρά, η επικινδυνότητα τόσο της πράξης όσο και του δράστη δε φαίνεται να απορρέει πλέον από τα εγγενή χαρακτηριστικά του ατόμου αλλά από τη σημασία που δίδεται στα χαρακτηριστικά αυτά από την εκάστοτε κοινωνία⁸⁴¹. Η επιλογή των κριτηρίων αυτών γίνεται -όπως έχει ήδη τονιστεί- βάσει των κυρίαρχων πολιτικών, ιδεολογικών, κοινωνικών ή οικονομικών αντιλήψεων του κοινωνικού συνόλου και εμπεριέχεται πάντα σε αυτά ένα είδος αυθαιρεσίας. Ο γεννημένος εγκληματίας μετατρέπεται σε εγκληματία που διαμορφώθηκε κατά αυτόν τον τρόπο⁸⁴². Το πρότυπο του ‘‘καριέριστα εγκληματία’’, του ανήθικου και του διεφθαρμένου που δε θα σταματήσει να προσβάλλει την έννομη τάξη παρά μόνο αν με κάποιον τρόπο αχρηστευθεί, είναι πλέον το κυρίαρχο πρόβλημα στη σκέψη του νομοθέτη⁸⁴³.

Κοινωνικά προβλήματα τρέπονται σε αυτά τα πλαίσια σε ζητήματα ασφάλειας και οι έχοντες το εν λόγω πρόβλημα κοινωνοί καταλήγουν να εξομοιώνονται με δράστες⁸⁴⁴. Μη τελειωμένα εγκλήματα και προστάδια αυτού τιμωρούνται τότε ως τελειωμένα λόγω της εικαζόμενης επικινδυνότητας που παρουσιάζουν τα εν λόγω άτομα ή οι συμπεριφορές στις οποίες προβαίνουν⁸⁴⁵. Η ποινική τιμώρηση των προπαρασκευαστικών πράξεων, η αναβάθμιση του κινδύνου και η σχεδόν εξομοίωσή του με τη βλάβη αποτελεί λοιπόν τη νέα πραγματικότητα και η διακινδύνευση των εννόμων αγαθών στο μέλλον ανάγεται σε τιμωρητέα πράξη λόγω απλώς του κινδύνου που αποτελεί το συγκεκριμένο άτομο για το κοινωνικό σύνολο⁸⁴⁶. Με αυτόν τον τρόπο θεωρείται το κράτος ως άξιο εμπιστοσύνης καθώς διαχειρίζεται επαρκώς τους ανακύπτοντες κινδύνους και καταπολεμά την υπάρχουσα ανασφάλεια⁸⁴⁷.

Το σχήμα παραμένει και εδώ το ίδιο. ‘‘Εκείνοι’’ που με τη συμπεριφορά τους και τα χαρακτηριστικά τους διακινδυνεύουν την ομαλή συμβίωση ‘‘εμάς’’ των υπολοίπων⁸⁴⁸. Πρέπει λοιπόν

⁸³⁹ Φυτράκης Ε., Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.688. Βλ. και ανωτέρω Κεφ. 6^ο, 2.

⁸⁴⁰ Δαλακούρας Θ., Ιδιαιτερότητες, ο.π., σ.193 επ.

⁸⁴¹ Χουλιάρης Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1349.

⁸⁴² Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 422. Η διαμόρφωση αυτή φαίνεται να προέρχεται από την ‘‘διεφθαρμένη’’ οικογένεια και κοινωνία που τον μεγάλωσε εντοπίζοντας λοιπόν το πρόβλημα σε κάποιες συγκεκριμένες κοινωνικές-επικίνδυνες τάξεις.

⁸⁴³ Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 558.

⁸⁴⁴ Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 559, όπου γίνεται λόγος για καταστάσεις όπως η φτώχεια, η μετανάστευση ή η ανεργία.

⁸⁴⁵ Βλ. μεταξύ άλλων Μανωλεδάκης Ι., Ασφάλεια, ο.π., σ. 209 Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ.

⁸⁴⁶ Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 875

⁸⁴⁷ Πανούσης Γ., Ανασφάλεια, ο.π., σ. 110.

⁸⁴⁸ Για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτός ο διαχωρισμός βλ. και υποσημ. 17 επ. καθώς και Λαμπροπούλου Ε., ο.π., σ. 559, η οποία αναφέρει την παραγωγή των ορίων της ένταξης ή του αποκλεισμού από την κοινωνία μέσω της εγκαθίδρυσης αποτελεσματικών μηχανισμών για την επίτευξη της ασφάλειας και του κοινωνικού ελέγχου.

“εμείς” πάσει θυσία να διασφαλίσουμε τα συμφέροντά μας ακόμα και αν αυτό σημαίνει να χάσουν “εκείνοι” τα δικά τους⁸⁴⁹. Με αυτόν τον τρόπο δύναται άλλωστε δύναται και η κρατούσα τάξη να διατηρήσει την εξουσία της και ταυτόχρονα να ενώσει τους διασπασμένους κοινωνούς και να στρέψει την προσοχή τους προς συγκεκριμένα ζητήματα αντί του συνόλου των ζητημάτων που ενδέχεται να τους βλάψουν⁸⁵⁰. Η διάκριση που προκύπτει τότε είναι από τη μια πλευρά όσοι απολαμβάνουν τις εγγυήσεις ενός «κανονικού» Ποινικού Δικαίου της Ενοχής και από την άλλη οι θεωρούμενοι ως ιδιαίτερος επικίνδυνοι⁸⁵¹, μία διάκριση η οποία αποτελεί και τον λόγο για τον οποίο ερχόμαστε εμείς πιο κοντά μέσω της αντιμετώπισης ενός κοινού εχθρού ενώ ταυτόχρονα η προσοχή μας στρέφεται μόνο κατά αυτού και όχι και προς τις λοιπές συνθήκες που ενδέχεται να μας βλάψουν⁸⁵². Ως «ενδεικνύομενη» απάντηση σε αυτή την υποτιθέμενη συμπεριφορά της δεύτερης κατηγορίας -και πριν ακόμα επέλθει η οιαδήποτε ζημία- είναι η πρόληψη μέσω της χρήσης των κατασταλτικών μηχανισμών και η εξαφάνιση αυτού του κινδύνου⁸⁵³ ούτως ώστε συνεχίσει η “κανονικότητα” και διασφαλιστεί η εσωτερική ασφάλεια της κοινωνίας και η δική μας.

Αποτελεί λοιπόν η νέα αυτή επικινδυνότητα τη δικαιολογητική βάση για την αντιμετώπιση οποιουδήποτε είδους απειλής ανέρχεται στο προσκήνιο έναντι της συνοχής της κοινωνίας⁸⁵⁴. Η ανάγκη αυξημένης προστασίας και ασφάλειας είναι το γεγονός που μας ωθεί τότε στην περιστολή των δικαιωμάτων και των δικαιοκτών αρχών⁸⁵⁵. Η αξία του ανθρώπου υποβαθμίζεται μέσα από τη χρήση της ποινικής καταστολής, καθώς αυτό το μέσο θεωρείται ως ο προσφορότερος τρόπος για την συνέχιση της ομαλής κοινωνικής συμβίωσης⁸⁵⁶. Σε αυτά τα πλαίσια το Ποινικό φαίνεται να κινείται στα ακραία όριά του και να μεταμορφώνεται από εξαιρετικό μέσο παρέμβασης σε γενικός ρυθμιστής των κοινωνικών σχέσεων⁸⁵⁷. Μετονομαζόμενη σε Ποινικό Δίκαιο του εχθρού, τρομοκρατία ή οργανωμένη εγκληματικότητα, εν γένει κίνδυνο για την κοινωνία αναγεννάται και προσαρμόζεται στα σύγχρονα δεδομένα. Επικολλάται, λοιπόν η ετικέτα της επικινδυνότητας, εκ νέου σε διαφορετικές

⁸⁴⁹ Βλ. και *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ’ ἑξιν, ο.π., σ. 106, ο οποίος θεωρεί ότι είναι απαραίτητο να θυσιάστούν τα ατομικά δικαιώματα όταν έχουμε να κάνουμε με εξαιρετικά επικίνδυνα άτομα.

⁸⁵⁰ *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1349-50 και 1352-4.

⁸⁵¹ *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ.

⁸⁵² *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1349-50 και 1352.

⁸⁵³ *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ., *Δημητράτος Ν.*, Προβλήματα, ο.π., σ.381 επ. Άλλωστε όπως αναφέρει ο *Βαθιώτης Κ.*, Πολίτες, ο.π., σ. 623, η χρήση των κατασταλτικών μηχανισμών για την πρόληψη νέων εγκλημάτων παρουσιάζεται ως οικονομικά πιο συμφέρουσα από ότι η πρόληψη με άλλους τρόπους. Με την προληπτική παρέμβαση γίνεται λοιπόν προσπάθεια αποφυγής της εκδήλωσης του κινδύνου ή της επικίνδυνης συμπεριφοράς. Βλ. επί του ζητήματος και *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ.

⁸⁵⁴ *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1329.

⁸⁵⁵ *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1330.

⁸⁵⁶ *Αργυρόπουλος Κ.*, ο.π., σ. 146 και *Πανούσης Γ.*, Ο ρόλος, ο.π., σ. 217.

⁸⁵⁷ *Πανούσης Γ.*, Ανασφάλεια, ο.π., σ. 107

κατηγορίες και η επιλογή τους γίνεται με βάση το -αυταπόδεικτο κατά το νομοθέτη και την κοινωνία- γεγονός ότι αυτές είναι δυνατόν -και πιθανόν- να προκαλούν συνεχώς βλάβη στην κοινωνία και αυτό αρκεί για την τόσο αυστηρή και σχεδόν απάνθρωπη μεταχείρισή τους.

1. Κίνδυνος και επικινδυνότητα

Ο κίνδυνος αποτελεί διαθετική έννοια, η οποία περιγράφει μία κατάσταση ή μία συμπεριφορά, δυνάμενη να προκαλέσει ορισμένη βλάβη⁸⁵⁸. Γενικά, ως κίνδυνος νοείται μία ασυνήθης κατάσταση, η οποία δρομολογεί την, σύμφωνα με τη συνήθη πορεία των πραγμάτων πιθανή, επέλευση μίας βλάβης και προκαλεί εξ αυτού του λόγου αβεβαιότητα και ανασφάλεια⁸⁵⁹. Και σε αυτά τα πλαίσια λοιπόν, η ήδη γνωστή σε εμάς διαδικασία της διάγνωσης και της πρόγνωσης παίζει σημαντικό ρόλο⁸⁶⁰, με την πρόβλεψη για την τυχόν επέλευση ενός δυσμενούς αποτελέσματος -βάσει των χαρακτηριστικών που ανιχνεύονται σε μία συγκεκριμένη πράξη ή συμπεριφορά- να αποτελεί ένα από τα κύρια στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον κίνδυνο⁸⁶¹.

Η έννοια του κινδύνου παρουσιάζεται σε διάφορα σημεία του Ποινικού Δικαίου, φέρουσα διαφορετικά κάθε φορά χαρακτηριστικά⁸⁶², φέροντας οντολογικό ή αξιολογικό περιεχόμενο⁸⁶³, ερμηνευόμενη βάσει αντικειμενικών ή υποκειμενικών κριτηρίων⁸⁶⁴ ενώ μπορεί να λάβει τη μορφή

⁸⁵⁸ Μυλωνόπουλος Χ., Διαθετικές, ο.π., σ. 246

⁸⁵⁹ Ανδρουλάκης Ν., Ποινικόν Δίκαιον, Γενικών Μέρους, τ. Β, Πράξεις- Αντικειμενική Υπόσταση, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1985, σ.182

⁸⁶⁰ Περί των εννοιών της διάγνωσης και της πρόγνωσης βλ. και ανωτέρω σε Εισαγωγή. Για τη σχέση που έχουν συγκεκριμένα με τον κίνδυνο βλ. Λίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1025 επ.

⁸⁶¹ Λίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1020

⁸⁶² Βλ. χαρακτηριστικά τις μορφές με τις οποίες εμφανίζεται ο κίνδυνος στα πλαίσια του ΠΚ σε Λίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1018 επ.

⁸⁶³ Σχετικά με τον αξιολογικό χαρακτήρα του κινδύνου (π.χ στα πλαίσια του κινδύνου τέλεσης εκ νέου εγκλημάτων από το δράστη) ή της οντολογικής του αφετηρίας (π.χ στα εγκλήματα διακινδύνευσης ή στον κίνδυνο στην κατάσταση ανάγκης) βλ. Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 40, 44-5, Λίβος Ν., Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1027, Παρασκευόπουλος Ν., Η διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, σ. 481 επ. και ειδικά υποσημ. 26. Στην πρώτη περίπτωση μπορούμε να μιλήσουμε για την έννοια του ρίσκου ενώ στην δεύτερη για τον κίνδυνο, όπως αυτός γίνεται αντιληπτός γενικά στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου. Περί των διαφορών των ως άνω εννοιών βλ. μεταξύ άλλων Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 35 επ., 48 επ. και 123 επ., Μοροζίνης Ι., Κίνδυνος και επικινδυνότητα ως στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, ΠοινΧρ 2015, σ. 486 επ., Πανούσης Γ., Ανασφάλεια, ο.π., σ. 112 καθώς και Παρασκευόπουλος Ν., Η διάκριση, ο.π., σ. 481 επ.

⁸⁶⁴ Για τις υποκειμενικές και αντικειμενικές θεωρίες που έχουν υποστηριχθεί στα πλαίσια της ερμηνείας της έννοιας του κινδύνου βλ. Παύλου Σ., Η μετεξέλιξη της διακινδύνευσης σε βλάβη και τα ανακύπτοντα ζητήματα συρροής, ΠοινΧρ 2001, σ. 961 επ. και υποσημ. 2. Υπάρχει λοιπόν από τη μία πλευρά η επικινδυνότητα του δράστη και από την άλλη η επικινδυνότητα της ίδιας της πράξης. Παρότι η εργασία αφορά τον επικίνδυνο δράστη για την πλήρη ανάλυση του θέματος κρίνεται σκόπιμη και η ανάλυση της επικινδυνότητας του πράγματος αλλά και της επικίνδυνης κατάστασης καθώς έχοντα όλα τον ίδιο σκοπό και τις ίδιες βάσεις μοιράζονται και κάποιες κοινές αρχές που θα βοηθήσουν στην πληρέστερη κατανόηση του ζητήματος αλλά και θα καταδείξει τις ενδεχόμενες αυθαιρεσίες στις οποίες δύναται να καταλήξει η χρήση των εν λόγω εννοιών.

μίας κατάστασης ή μία ανθρώπινης επιλογής⁸⁶⁵. Εντός της ευρύτερης έννοιας του κινδύνου ανευρίσκεται μεταξύ άλλων και η επικινδυνότητα, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και αυτή ως ιδιότητα του ατόμου⁸⁶⁶. Ο χαρακτήρας και η ιδιοσυστασία του επικίνδυνου δράστη αποτελεί την αιτία για τη δημιουργία ενός κινδύνου για τη δημόσια ασφάλεια, καθώς θεωρείται ότι αυτός θα προβαίνει συνεχώς στη βλάβη εννόμων αγαθών, λόγω των ιδιαίτερων ιδιοτήτων της προσωπικότητάς του⁸⁶⁷. Η συμπεριφορά του ατόμου, όταν προβλέπεται ότι μπορεί να είναι επιζήμια για την έννομη τάξη, να δημιουργήσει δηλαδή έναν κίνδυνο, οδηγεί τότε στο χαρακτηρισμό ενός ατόμου ως επικίνδυνου⁸⁶⁸. Ως ιδιαίτερα επικίνδυνος εγκληματίας νοείται λοιπόν, ο δράστης ο οποίος ενσαρκώνει τον κίνδυνο της μελλοντικής βλάβης της έννομης τάξης⁸⁶⁹, καθώς αποτελεί «μία μόνιμη και σοβαρή πηγή κινδύνου για τα έννομα αγαθά⁸⁷⁰». Ως παρεπόμενες εμφανίζονται τότε και οι απόψεις ότι η σύσταση της προσωπικότητας ορισμένων δραστών είναι η πηγή του κινδύνου για την έννομη τάξη⁸⁷¹ καθώς και το γεγονός ότι συγκεκριμένοι δράστες φαίνεται να αποτελούν την προσωποποίηση της εν λόγω διακινδύνευσης⁸⁷².

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας μας απασχολεί περισσότερο, όπως έχει γίνει ήδη αντιληπτό, η έννοια του κινδύνου υπό τη μορφή του risk⁸⁷³ και συγκεκριμένα του κινδύνου που

⁸⁶⁵ Βλ. *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 36-37 όπου πολύ χαρακτηριστικά λαμβάνει χώρα ο διαχωρισμός μεταξύ του κινδύνου ως κατάσταση (danger) και του κινδύνου ως προσωπική επιλογή-διακινδύνευση (risk), με τον πρώτο να αποτελεί απόρροια κυρίως εξωτερικών παραγόντων, να είναι υφιστάμενος και να μην προέρχεται από τις επιλογές του δράστη ενώ τον δεύτερο να συνίσταται στην ίδια την απόφαση του εν λόγω ατόμου που δύναται να επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην έννομη τάξη, καθιστώντας το ρίσκο έναν ενδεχόμενο κίνδυνο. Για τις διάφορες μεταξύ ρίσκου και κινδύνου βλ. *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 37-44 και *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότητα*, ο.π., σ. 1316. Βλ. και *Λίβος Ν.*, *Ο κίνδυνος*, ο.π., σ. 1018 επ. για μία διαφορετικού είδους προσέγγιση, η οποία ωστόσο απομακρύνεται από τα όσα παρουσιάζουν άμεσο ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία και αφορούν τον κίνδυνο εν γένει και τις μορφές που μπορεί αυτός να λάβει.

⁸⁶⁶ *Λίβος Ν.*, *Ο κίνδυνος*, ο.π., σ. 1020. Βλ. και *Ανδρουλάκης Ν.*, *Ποινικό Δίκαιο*, Ι, ο.π., σ.176 ο οποίος θεωρεί τον κίνδυνο έννοια γένους της επικινδυνότητας και υποστηρίζει μάλιστα ότι «*Ο κίνδυνος- κατάσταση αποτελεί μία εξέλιξη της επικινδυνότητας της συμπεριφοράς του δράστη*» (*Ανδρουλάκης Ν.*, *Ποινικό Δίκαιο*, Ι, ο.π., σ.175 υποσημ. 24). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα διατυπωθέντα σε *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ. 38-9 και 51 και *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότητα*, ο.π., σ. 1316 υποσημ. 30, όπου αναφέρονται οι διαφορές μεταξύ διακινδύνευσης-κινδύνου (risk) και επικινδυνότητας.

⁸⁶⁷ *Λιούρδη Α.*, *Συστηματική Ερμηνεία*, ο.π., σ.627 και *Λιούρδη Α.*, *Η ποινική αντιμετώπιση*, ο.π., σελ 116 υποσημ. 25 με παραπομπή σε άποψη Lombroso περί της έννοιας του επικίνδυνου δράστη. Περί κοινωνικού κινδύνου που απορρέει από την ιδιαίτερη εγκληματική ικανότητα συγκεκριμένων δραστών κάνει λόγο και ο Garofalo (όπως η άποψη αυτή εκφράζεται σε *Φαρσεδάκης Ι.*, ο.π., σ.296)

⁸⁶⁸ *Κουράκης Ν.*, *Περί της έννοιας*, ο.π., σ. 785.

⁸⁶⁹ *Ανδρουλάκης Ν.*, *Θεμελιώδεις έννοιες*, ο.π., σ.337.

⁸⁷⁰ *Τζαννετής Α.*, *Συστηματική Ερμηνεία*, ο.π., σ.965

⁸⁷¹ *Γαρδικάς Κ.*, *Η εξέτασις*, ο.π., σ.61

⁸⁷² *Χουλιάρας Α.*, *Η επικινδυνότητα*, ο.π., σ. 1316.

⁸⁷³ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η απόδοση του όρου κινδύνου σε περισσότερες έννοιες, φέρουσες διαφορετικές σημασίες και η μετάφραση στα ελληνικά του όρου risk με διάφορους τρόπους είτε ως κίνδυνος είτε ως διακινδύνευση μας οδήγησε στην εν λόγω διάκριση.

παρουσιάζει το άτομο να προχωρήσει σε εκ νέου τέλεση εγκλημάτων⁸⁷⁴. Η έννοια του κινδύνου προτιμάται σε αυτή την περίπτωση από την αντίστοιχη της επικινδυνότητας, ούτως ώστε ικανοποιηθεί η ανάγκη αντικειμενικότερων προϋποθέσεων, γίνει η διαδικασία λιγότερο προσωποπαγής και στιγματιστική και ληφθούν υπόψη όχι μόνο ατομικοί αλλά και κοινωνικοί παράγοντες για την εκδήλωση της εγκληματικότητας⁸⁷⁵.

Η επικινδυνότητα του δράστη αντικαθίσταται λοιπόν από τον κίνδυνο που φαίνεται να συνιστά ο εν λόγω εγκληματίας για το σύστημα, καθιστώντας έκδηλη την χρήση του ως τρόπο διαχείρισης κινδύνων στα πλαίσια του σύγχρονου Ποινικού Δικαίου⁸⁷⁶. Πολύ χαρακτηριστικά διαφαίνεται αυτή η μετεξέλιξη στα πλαίσια της CM/ REC (2014) 3, όπου η κατάσταση των επικίνδυνων δραστών προσδιορίζεται ως κίνδυνος- διακινδύνευση (risk), και για την αντιμετώπισή της απαιτείται η διαχείριση και η εκτίμηση του κινδύνου που απορρέει από τον εν λόγω κρατούμενο⁸⁷⁷. Φαίνεται λοιπόν πως ουσιαστικά το ρίσκο και η επικινδυνότητα του δράστη ταυτίζονται και συνεπάγονται μάλιστα τις ίδιες αρνητικές συνέπειες για το άτομο⁸⁷⁸. Το μόνο που αλλάζει και σε αυτή την περίπτωση είναι το πως ονοματοδοτείται η εν λόγω διαδικασία ούτως ώστε καθησυχαστεί το κοινό αίσθημα.

Το ίδιο ενδιαφέρον παρουσιάζει ακολούθως και η σύνδεση της επικινδυνότητας του δράστη με τα εγκλήματα διακινδύνευσης, ήτοι τον κίνδυνο ως μία υπάρχουσα και εμπειρικά διαπιστώσιμη κατάσταση. Ειδικότερα παρατηρούνται τα εξής: Στα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης αρκεί η ύπαρξη μίας επικίνδυνης συμπεριφοράς χωρίς να απαιτείται ταυτόχρονα και η διακινδύνευση ενός συγκεκριμένου αγαθού⁸⁷⁹. Τιμωρείται λοιπόν μία συμπεριφορά πριν από την επέλευση της βλάβης

⁸⁷⁴ Τότε ως κίνδυνος νοείται η «δεκτική εκτίμησης και ηνιόχησης συνισταμένη της πιθανότητας ενός συμβάντος και της σοβαρότητας των επιπτώσεών του» Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 36. Περί της έννοιας του όρου risk βλ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1343, όπου ο συγγραφέας αναφέρεται σε αυτόν ως διακινδύνευση.

⁸⁷⁵ Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 39-40.

⁸⁷⁶ Πρβλ. Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ

⁸⁷⁷ Σκανδάμης Μ., Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ. και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1343

⁸⁷⁸ Μεταξύ άλλων Λίβος Ν., Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ. και υποσημ. 5, όπου αναφέρονται οι δύο αυτές έννοιες διαζευκτικά και υποστηρίζεται ότι με τον όρο του κινδύνου εκ νέου τέλεσης ουσιαστικά επανέρχεται από το «παράθυρο» η έννοια της επικινδυνότητας. Βλ. και Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 40-41 και 123 επ., ο οποίος αναφέρει τις διαφορές που ενυπάρχουν μεταξύ του κινδύνου εκ νέου τέλεσης και της επικινδυνότητας του δράστη, καταλήγοντας όμως τελικά –στο ορθό κατά τη γνώμη της γράφουσας- συμπέρασμα, ότι τελικά και οι δύο αυτές έννοιες φαίνεται να στηρίζονται στις ίδιες ενδείξεις, να οδηγούν στα ίδια αποτελέσματα, να έχουν τις ίδιες στιγματιστικές και επαχθείς συνέπειες για το δράστη, να εμπρικλείουν εξίσου υποκειμενικές και αυθαίρετες κρίσεις κοκ, ήτοι να ταυτίζονται ουσιαστικά. Ως προς το συμπέρασμα αυτό συγκλίνουν και τα αναφερόμενα ανωτέρω σε Κεφ. 2^ο σχετικά με τις ρυθμίσεις του ΠΚ όπου εμφανίζεται η έννοια της εκ νέου τέλεσης.

⁸⁷⁹ Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.174 και 176 και Δημητράτος Ν., Προβλήματα, ο.π., σ.381 επ.. Ο Μανωλεδάκης Ι., Η διαλεκτική, ο.π., σ. 129, πολύ εύστοχα παρατηρεί ότι στα εγκλήματα αυτά δεν υπάρχει καν κίνδυνος προσβολής κάποιου εννόμου αγαθού αλλά αυτός τεκμαίρεται ότι υπάρχει λόγω της συμπεριφοράς του δράστη. Για τη διάκριση των εγκλημάτων διακινδύνευσης σε συγκεκριμένης, δυνητικής (ή αφηρημένης-συγκεκριμένης) και αφηρημένης διακινδύνευσης βλ. Παρασκευόπουλος Ν., Η διάκριση, ο.π., σ. 481 επ. Βλ. Μοροζίνης Ι., ο.π., σ. 486 επ.. Περί της

λόγω του ότι αυτή αναμένεται να εκδηλωθεί στο μέλλον. Και στα πλαίσια των εγκλημάτων διακινδύνευσης γίνεται λοιπόν, μία πρόγνωση, αν τυχόν στο μέλλον θα υπάρξει κάποια βλάβη ή διακινδύνευση του εν λόγω εννόμου αγαθού⁸⁸⁰. Προβλέπεται λοιπόν η πιθανότητα του αν θα μετεξελιχθεί σε μία αξιόποινη πράξη η εν λόγω συμπεριφορά του ατόμου γεγονός που στηρίζεται στην πρώτη μεν των περιπτώσεων στον αντικειμενικό παράγοντα της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Στην δε επικινδυνότητα του δράστη η πρόβλεψη αυτή γίνεται μέσω της υποκειμενικότητας της εν γένει προσωπικότητάς του, χωρίς να παίζει και πολύ σημαντικό ρόλο, η τέλεση μίας συγκεκριμένης πράξης. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί και το κοινό στοιχείο που μοιράζεται η επικινδυνότητα του δράστη και τα εγκλήματα διακινδύνευσης⁸⁸¹. Σε μία ακραία σύνδεση των εν λόγω μορφών έχει υποστηριχθεί μάλιστα ότι τα κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα υποδεικνύουν από μόνα τους την ύπαρξη ενός επικίνδυνου δράστη⁸⁸².

Ο κίνδυνος λοιπόν όντας μία κατάσταση αντικειμενικά και εμπειρικά προβλέψιμη να οδηγήσει κατ' αποτέλεσμα στη βλάβη⁸⁸³ -παρά το γεγονός ότι οδηγεί στη διεύρυνση των αντικειμένων ενδιαφέροντος του Ποινικού Δικαίου- εμφανίζεται, στις περισσότερες των περιπτώσεων ως πιο αντικειμενική και λιγότερο αυθαίρετη έννοια από την αντίστοιχη της επικινδυνότητας του δράστη ως

διάκρισης σε εγκλήματα διακινδύνευσης και επικινδυνότητας βλ. *Hirsch H.J.*, ο.π., σ.981 επ. Σημειώνεται δε ότι στη δεύτερη κατηγορία μας ενδιαφέρει η προσδιοριζόμενη από την θέση του πράττοντος επικινδυνότητα μιας πράξεως, δηλαδή για το ότι χαρακτηρίζεται από τον ίδιο ως κίνδυνος. Η επικινδυνότητα ακολούθως διακρίνεται σε αφηρημένη και συγκεκριμένη με το πρώτο είδος να συνίσταται στη δυνατότητα επέλευσης ενός κινδύνου, γεγονός που παραπέμπει κατά την άποψη της γράφουσας ευθέως στην επικινδυνότητα του δράστη, μιας και το γεγονός που μας ενδιαφέρει είναι η δυνατότητα επέλευσης κινδύνου λόγω της συγκεκριμένης και ιδιαίτερης συμπεριφοράς του ατόμου και όχι η ύπαρξη αυτού. Παρά το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η ως άνω διάκριση σε εγκλήματα διακινδύνευσης και σε εγκλήματα κινδύνου ή επικινδυνότητας, το ζήτημα εκφεύγει των ορίων της παρούσας εργασίας και ως εκ τούτου δε θα αναλυθεί περαιτέρω. Βλ. *Αίβος Ν.*, Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1013 και 1033 επ., ως προς το ζήτημα αυτό και τις διαφορές που παρουσιάζουν οι διακρίσεις αυτές.

⁸⁸⁰ Ο κίνδυνος φαίνεται άλλωστε να αποτελεί ένα προστάδιο της βλάβης (*Μοροζίνης Ι.*, ο.π., σ. 486 επ. και *Παύλου Σ.*, Η μετεξέλιξη, ο.π., σ. 961 επ.)

⁸⁸¹ Βλ. και *Καρανίκας Δ.*, Το εγκληματοπροληπτικόν, ο.π., σ. 60-61, ο οποίος θεωρεί ότι η χρόνια επικινδυνότητα (εννοώντας την επικινδυνότητα του δράστη) συμπίπτει με την κοινή επικινδυνότητα ήτοι τα εγκλήματα διακινδύνευσης) ως προς το ότι επέρχεται και με τα δύο μία γενίκευση και επαρκεί η δυνητική πιθανότητα επέλευσης του κινδύνου και όχι η επέλευση αυτού για κάποιο συγκεκριμένο αγαθό. Σχηματοποιεί μάλιστα τη σχέση μεταξύ των δύο εννοιών ως εξής: «η πράξις γεννά την κοινήν επικινδυνότητα χρόνια επικινδυνότης γεννά την πράξιν ως σύμπτωμα». Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο η άποψη της *Λαμπροπούλου Ε.*, ο.π., σ. 556, η οποία υποστηρίζει ότι η πρόληψη των μελλοντικών βλαβών επιτυγχάνεται στα πλαίσια του ποινικού μέσω της θέσπισης των εγκλημάτων διακινδύνευσης και στην εγκληματολογία μέσω της έγκαιρης πρόβλεψης των εγκληματικών δράσεων. Η εγκληματολογία λοιπόν ασχολείται με την επικινδυνότητα του δράστη και μέσω της ανάλυσης των χαρακτηριστικών του μπορούμε να δούμε πόσο πιθανόν είναι να εγκληματήσει στο μέλλον και να το προλάβουμε ενώ αντίστοιχη λειτουργία επιτελούν στο ποινικό τα εγκλήματα διακινδύνευσης. Το ερώτημα που εύλογα δημιουργείται σε αυτό το σημείο είναι το ποια είναι η σχέση μεταξύ των στοιχείων της επικινδυνότητας και της διακινδύνευσης στα πλαίσια του Ποινικού, όπου συνυπάρχουν, παρά το γεγονός ότι οι έννοιες προσλαμβάνονται ως ελαφρώς διαφοροποιημένες στα πλαίσια των ανωτέρω επιστημών; Είναι όντως τόσο διαφορετικές όσο διακηρύσσεται ή πρόκειται και εδώ περί μίας απάτης της ετικέτας απλά για τον καθησυχασμό της κοινωνίας και την επίφαση αντικειμενικότητας και διαφάνειας στα πλαίσια της ποινικής καταστολής;

⁸⁸² *Καλούτσας Δ.*, ο.π., σ. 108

⁸⁸³ *Μοροζίνης Ι.*, ο.π., σ. 486 επ και *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η διάκριση, ο.π., σ. 481 επ.

ιδιότητα της προσωπικότητάς του⁸⁸⁴. Η πράξη συνεχίζει να έχει τον πρώτο ρόλο και η τιμωρία του δράστη επέρχεται ως συνέπεια αυτής της συγκεκριμένης συμπεριφοράς και όχι βάσει των στοιχείων της προσωπικότητάς του που εμφανίζονται μέσα από την συμπτωματική τέλεση της πράξης. Ωστόσο, η γενικευμένη ανασφάλεια που ενυπάρχει στις σύγχρονες κοινωνίες πιέζει προς τη διεύρυνση των εγκλημάτων διακινδύνευσης, γεγονός το οποίο μεταφράζεται ωστόσο πρακτικά στην επιστροφή στην επικινδυνότητα του δράστη⁸⁸⁵. Αν και αναφερόμενες σε διαφορετικές καταστάσεις και περιπτώσεις, οι δύο αυτές έννοιες, του κινδύνου και της επικινδυνότητας φαίνεται να παρουσιάζονται στο μυαλό του νομοθέτη ως άμεσα συνδεδεμένες, δίδοντάς του την “ελευθερία” να της χρησιμοποιεί υπαλλακτικώς.

Παρά τις διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ των ως άνω εννοιών⁸⁸⁶, οι σκοποί που επιδιώκονται από την έννομη τάξη και στις δύο αυτές περιπτώσεις είναι η προστασία των εννόμων αγαθών από τις πιθανές και επικείμενες βλάβες και οι προσπάθειες αποκλεισμού του ενδεχομένου αυτού. Φαίνεται λοιπόν να μοιράζονται ορισμένα κοινά στοιχεία και να στηρίζονται εν μέρει στις ίδιες βάσεις. Εφόσον θεωρηθεί ότι συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων η ύπαρξη των στοιχείων αυτών συνεπάγεται και την εξαγωγή του συμπεράσματος ότι θα οδηγήσουν στη βλάβη των προστατευόμενων εννόμων αγαθών. Εφόσον πληρούνται αυτοί οι όροι, η επικινδυνότητα του δράστη -η οποία αποτελεί εν ευρεία έννοια και αυτή κίνδυνο- μπορεί να καταλήξει σε κίνδυνο⁸⁸⁷. Η προσωπικότητα και η προδιάθεση είναι αντίστοιχα το γεγονός πάνω στο οποίο στηρίζεται ο φόβος για την επέλευση μελλοντικής βλάβης της έννομης τάξης σε αυτή την περίπτωση. Γι’ αυτό το λόγο επιβάλλεται άλλωστε και στις δύο περιπτώσεις εξαιρετικά βαριά ποινή, η οποία ορισμένες φορές υπερκαλύπτει ακόμα και την προβλεπόμενη σε περιπτώσεις επέλευσης της εν λόγω βλάβης. Το στήριγμα και η νομιμοποίηση για την επιβολή της ποινής έγκειται τότε λιγότερο

⁸⁸⁴ Ο κίνδυνος λογίζεται κατά τον Μπακατσούλα (*Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ’ ἕξιν, ο.π., σ. 90 και *Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνον, ο.π., σ. 119 υποσημ. 1 και 120) ως η κατάσταση από την οποία μπορεί να προκύψει ένα επιζήμιο αποτέλεσμα ενώ η επικινδυνότητα αποτελεί την ενέργεια που δύναται να παραγάγει το αποτέλεσμα αυτό. Ο κίνδυνος αποτελεί ένα αντικειμενικό λοιπόν κριτήριο ενώ η επικινδυνότητα στηρίζεται σε υποκειμενικούς παράγοντες, ήτοι την πρόθεση του δράστη να προκαλέσει ένα αποτέλεσμα (*Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ’ ἕξιν, ο.π., σ. 91). Για τις διαφορές μεταξύ κινδύνου και επικινδυνότητας γενικότερα βλ. *Μοροζίνης Ι.*, ο.π., σ. 486 επ. και *Παύλου Σ.*, Η μετεξέλιξη, ο., σ. 961 επ. όπου αναφέρεται ότι το έγκλημα διακινδυνεύσεως «δεν είναι απλώς μία τυποποιημένη σε κυρωτικό κανόνα συμπεριφορά επικίνδυνη για κάποιο έννομο αγαθό, αλλά είναι πράγματι επικίνδυνη, διότι στη φυσιοκρατική δυναμική της μπορεί να μετεξελιχθεί σε βλάβη». Η μελλοντική λοιπόν βλάβη φαίνεται να στηρίζεται σε πιο αντικειμενικοποιημένα κριτήρια και να μην εξαρτάται από κάποια στιγμή και μετά από τον ανθρώπινο παράγοντα. Αντιθέτως μετέχουν στην εξέλιξη του κινδύνου σε βλάβη οι κανόνες της επιστήμης και όχι τα επισφαλή συμπεράσματα περί της εξέλιξης και συνέχισης της (απρόβλεπτης) ανθρώπινης συμπεριφοράς.

⁸⁸⁵ *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η διάκριση, ο.π., σ. 481 επ.

⁸⁸⁶ Για την αναλυτική και εμπειριστατωμένη κρίση περί της διάκρισης των εννοιών του κινδύνου και της επικινδυνότητας βλ. *Λίβος Ν.*, Ο κίνδυνος, ο.π., σ. 1032 επ. και ανωτέρω υποσημ. 884.

⁸⁸⁷ *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.174.

στην πράξη που τέλεσαν και περισσότερο στον κίνδυνο που αυτοί αποτελούν για την κοινωνία και αυτό αποτελεί και το κυριότερο σημείο τομής τους.

2. Το ποινικό Δίκαιο του Εχθρού

Φυσικό εχθρό της κοινωνίας αποτελεί κάθε άτομο το οποίο φαίνεται να αντιτίθεται στις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες του εκάστοτε συστήματος⁸⁸⁸. Όπως ωστόσο είδαμε και ανωτέρω υπάρχουν συγκεκριμένες κατηγορίες εγκληματιών, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν. Το “δικαίωμα” εκτεταμένων παρεμβάσεων του Ποινικού Δικαίου σε αυτές τις κατηγορίες αποτελεί και τη βάση για τη δημιουργία του Ποινικού Δικαίου του εχθρού⁸⁸⁹. Η βασική ιδέα έγκειται στο ότι το δικαίωμα των πολιτών σε ασφάλεια και τα κυριαρχικά δικαιώματα του κράτους, νομιμοποιούν τη χρήση διαφορετικών μεθόδων και τρόπων αντιμετώπισης συγκεκριμένων δραστών-εχθρών⁸⁹⁰. Τιμωρείται τότε ο δράστης όχι μόνο βάσει των κινδύνων που θέτει για το συγκεκριμένο έννομο αγαθό αλλά και για τις επικίνδυνες σκέψεις του, οι οποίες δείχνουν ότι αποτάσσεται διαρκώς το Δίκαιο και αποβλέπει στην καταστροφή της έννομης τάξης⁸⁹¹. Το πρόταγμα της ασφάλειας έναντι της ελευθερίας σε αυτές τις περιπτώσεις είναι κάτι παραπάνω από πρόδηλο⁸⁹².

Η απόσταση που δημιουργείται ανάμεσα στους μέσους συνετούς πολίτες από τη μία πλευρά και των επικίνδυνων δραστών από την άλλη μεταμορφώνεται στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου του εχθρού στους ιδεότυπους του πολίτη και του εχθρού⁸⁹³. Ως πολίτες από τη μία πλευρά θεωρούνται

⁸⁸⁸ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1320 με παραπομπή σε άποψη Garofalo.

⁸⁸⁹ Streng F., ο.π., σ.625 επ

⁸⁹⁰ Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 871, Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ. και Βαθιώτης Κ., Πολίτες, ο.π., σ. 622-3, όπου αναφέρεται ότι για την αντιμετώπιση των δραστών αυτών νομιμοποιείται η χρήση κανόνων και μεθόδων –π.χ. τιμώρηση του φρονήματος- που εμφανίζονται ως αδικαιολόγητοι σε άλλες περιπτώσεις.

⁸⁹¹ Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 247 και 249 και 417-8. Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το σημείο ο προβληματισμός σχετικά με το αν αποτελεί η θέση αυτή μία υποχώρηση του Ποινικού Δικαίου της Πράξης σε αυτό του Δράστη. Επ’ αυτού βλ. Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 418 υποσημ. 1538.

⁸⁹² Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1308

⁸⁹³ Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.868. Ο ως άνω συγγραφέας υποστηρίζει μάλιστα ότι ο διαχωρισμός αυτός υφίσταται από τις απαρχές της ανάπτυξης του Ποινικού Δικαίου (Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 869 επ.) και παραλλάσσεται κάθε φορά ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο στον οποίο βρισκόμαστε (Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 875) καθώς ως κατασκευές ακολουθούν τις εκάστοτε κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις.

Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η ίδια η έννοια του εχθρού παρουσιάζεται ως άμεσα συνδεδεμένη με αυτή του επικίνδυνου δράστη. Κατά τη γνώμη της Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ., το ποινικό δίκαιο του εχθρού είναι έντονα βασισμένο στην έννοια της επικινδυνότητας, έννοια η οποία νομιμοποιεί και τις υπέρογκες ποινές που επιβάλλονται σε συγκεκριμένους δράστες. Σημειώνει μάλιστα ότι σε αυτές τις περιπτώσεις η χρήση της έννοιας έχει χειρότερες συνέπειες για το δράστη μιας και αυτή αποδεδεσμεύεται τελείως από τη βαρύτητα της πράξης και στηρίζεται πλέον αποκλειστικά σε βάσεις σκοπιμότητας. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Γιαννούλης Γ., ο.π., σ. 123, ο οποίος θεωρεί ότι η επικινδυνότητα «προλείανε το έδαφος» για τη διατύπωση και ενδεχόμενη εφαρμογή θεωριών όπως το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού. Βλ. και την διάκριση στην οποία προβαίνει ο Streng F., ο.π., σ.625 επ., μεταξύ προνομιούχων και μη προνομιούχων πολιτών, την οποία τοποθετεί ένα βήμα πριν από το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού, και συσχετίζεται άμεσα με τη διαφορετική μεταχείριση ανάλογα με την κοινωνικοοικονομική θέση του εν λόγω δράστη (στοιχείο άμεσα

όσοι παρέχουν τη γνωστική ασφάλεια ότι θα εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους, ενώ ως εχθρός από την άλλη νοείται όποιος αποτελεί μία συνεχή εστία κινδύνου, διαρκώς εναντιώνεται στην έννομη τάξη, αντιπροσωπεύει την αντικανονικότητα και αποτάσσεται τις βασικές ιδέες και θεμελιακές αξίες της κοινωνίας⁸⁹⁴. Το Ποινικό Δίκαιο στην πρώτη κατηγορία καλείται να αποκαταστήσει τη βλάβη που προκλήθηκε από την τέλεση ενός (ευκαιριακού) εγκλήματος ενώ στην δεύτερη κατηγορία να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο που απορρέει από τον ίδιο το δράστη, χωρίς να ενδιαφέρεται τόσο για την αποκατάσταση της βλάβης που επήλθε από το έγκλημα⁸⁹⁵. Η εξουδετέρωση τόσο των εν λόγω δραστών όσο και των χαρακτηριστικών τους και η μέσω αυτής της διαδικασίας πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων αποτελεί το κύριο μέλημα⁸⁹⁶. Ο εχθρός αντιπροσωπεύει λοιπόν τον κίνδυνο που πρέπει να εξουδετερωθεί καθώς σε διαφορετική περίπτωση η κοινωνία και οι πολίτες βρίσκονται εκτεθειμένοι και απειλείται η κανονικότητα και συνέπεια του συστήματος⁸⁹⁷. Το γεγονός της σταθερής και παρέκκλισης θεωρείται τότε ως επαρκές αντιστάθμισμα της κατά διαφορετικό τρόπο παρέμβασης του κράτους, καθώς προσμένεται η εκ μέρους τους εκ νέου τέλεση αξιόποινων πράξεων και εικάζεται ότι δεν πρόκειται να σταματήσει με κάποιο άλλο τρόπο πλην της καταστολής. Η απόκλιση από τις θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου αποτελεί τότε μία πραγματικότητα⁸⁹⁸, η οποία θεωρείται και ως ο κοινός τόπος και βάση τόσο για τον εχθρό όσο και για τον επικίνδυνο

συνδεδεμένο και με την διάκριση της επικινδυνότητας όπως είδαμε ανωτέρω). Κατά τον ως άνω συγγραφέα οι καλοί πολίτες, δίδοντας τα εχέγγυα για μία «θετική κοινωνική πρόβλεψη», αποκτούν αρκετά πλεονεκτήματα σε τυχόν εμπλοκή τους με το Ποινικό Σύστημα, εν αντιθέσει με τους «μη προνομιούχους» κοινωνούς, στο πρόσωπο των οποίων λαμβάνει χώρα η γενικοπροληπτική στόχευση του Ποινικού Δικαίου. Το ίδιο φαίνεται άλλωστε να συμβαίνει και με το διαχωρισμό σε εχθρούς και πολίτες, οι οποίοι επιλέγονται και στοχοποιούνται βάσει των κυρίαρχων πολιτικών-κοινωνικών αξιών.

⁸⁹⁴ Βαθιώτης Κ., Πολίτες, ο.π., σ. 622 Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 871

⁸⁹⁵ Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 868. Το γεγονός αυτό απορρέει εκ της άποψης ότι συγκεκριμένοι δράστες δίδουν την προσδοκία ότι θα συνεχίσουν να σέβονται την έννομη τάξη, αφότου τιμωρηθούν για το έγκλημα που τέλεσαν ενώ αν αυτή η προσδοκία διαψεύδεται με κάποιο τρόπο αυτοί παύουν να είναι πρόσωπα και αντιμετωπίζονται πλέον ως εχθροί (Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 872).

⁸⁹⁶ Λίβος Ν., Το πρόβλημα της ασφάλειας και η ασφάλεια ως πρόβλημα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 202, Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 873. Τα παραπάνω στοιχεία σε συνδυασμό με την αλληπάλληλη τέλεση εγκλημάτων και τη διαρκή αντίθεση στην έννομη τάξη και τις κοινωνικές αξίες αποτελούν και το λόγο που οι δράστες κατά συνήθεια τελουμένων εγκλημάτων και οι ιδιαίτερα επικίνδυνοι λογίζονται ως κλασικά παραδείγματα εσωτερικών εχθρών. Βλ. επ' αυτού Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 868 και Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., ο.π., σ.33. Βλ. και Streng F., ο.π., σ.625 επ., όπου γίνεται λόγος για την αντιμετώπιση που επιφυλάσσεται στους habitual offenders στην Αμερική και την εφαρμογή του κανόνα three strikes and out, το οποίο θεωρεί ως κλασικό δείγμα του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού. Για την ανάγκη τιμώρησης του εχθρού λόγω της επικινδυνότητάς που αυτός παρουσιάζει ιδίως στην Αμερική βλ. Μαγγανάς Α., Το πρόβλημα, ο.π., σ. 1014

⁸⁹⁷ Πανούσης Γ., Νομική και Εγκληματολογική, ο.π., σ. 36-7 Λίβος Ν., Το πρόβλημα, ο.π., σ. 202 και Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1308. Βλ. και Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ.873, όπου υποστηρίζεται ότι υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις που τα άτομα λόγω της στάσης τους ή του τρόπου ζωής τους ή λόγω της οργανωμένης συγκρότησης ομάδων θεωρείται ότι συνιστούν διαρκή απειλή για την έννομη τάξη και ως εκ τούτου δεν παρέχουν κανένα εχέγγυο για τη μελλοντική σύννομη συμπεριφορά τους και σταματούν να θεωρούνται πρόσωπα.

⁸⁹⁸ Χουλιάρας Α., Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1309.

δράστη, γεγονός που αποδεικνύει και αυτό με τη σειρά του τη στενή σύνδεση των εν λόγω εννοιών⁸⁹⁹. Ο εχθρός δεν απολαμβάνει τις εγγυήσεις που παρέχει το ποινικό καθώς όντας ‘‘επικίνδυνος για το κοινωνικό σύνολο’’ δεν τις αξίζει⁹⁰⁰ και δεν μπορεί να τις απαιτήσει μιας και πολεμά τις αξίες αυτές διαρκώς⁹⁰¹. Τότε η επιβολή μίας δίκαιης ποινής αναπληρώνεται από την ανάγκη καταπολέμησης της συγκεκριμένης δραστηριότητας⁹⁰² ενώ η τέλεση μίας εγκληματικής πράξης αποτελεί απλώς ένα σύμπτωμα της ιδιότητας των εν λόγω προσώπων ως εχθρών⁹⁰³.

Κύριο γνώρισμα των εχθρών αποτελεί η με διάρκεια και αποφασιστικότητα απόκλιση από τις ρυθμίσεις της έννομης τάξης⁹⁰⁴. Η πρόβλεψη εκ νέου εγκλημάτων στο μέλλον, η αποδοχή της αδυναμίας βελτίωσης συγκεκριμένων δραστών και η εκ του λόγου αυτού βαρύτερη τιμώρησή τους, δεν αποτελούν ξένες έννοιες στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Τόσο οι εχθροί όσο και οι υπό εξέταση έννοιες των επικίνδυνων δραστών και της κατά συνήθεια τέλεσης του εγκλήματος φαίνεται να μοιράζονται τα ως άνω χαρακτηριστικά, γεγονός που ενδεικνύει την άμεση σχέση που τους ενώνει⁹⁰⁵. Θεωρώντας την επικινδυνότητα ή την έξη ως στοιχείο εντασσόμενο στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού φαίνεται να επεξηγείται πλήρως βάσει ποιων θεωρήσεων νομιμοποιείται η βαρύτερη τιμώρηση των κατά συνήθεια τελούμενων εγκλημάτων και η επικινδυνότητα του δράστη. Η θεώρηση των εν λόγω δραστών αλλά και των εγκλημάτων που διαπράττουν υπό το πρίσμα του εσωτερικού εχθρού και της διαρκούς πηγής κινδύνου φαίνεται λοιπόν να αποτελούν τη σκέψη που οδηγεί το νομοθέτη σε αυτά τα συμπεράσματα ακόμα και αν δε διακηρύσσεται ευθέως. Άλλωστε με το να αντιμετωπίζουμε συγκεκριμένες κατηγορίες δραστών ως εχθρούς, αρνούμαστε και οποιαδήποτε συμμετοχή μας στην δημιουργία τους, επιρρίπτοντας όλες τις

⁸⁹⁹ Ακόμη και στην περίπτωση που δε γίνει δεκτό ότι ο επικίνδυνος δράστης αποτελεί μία έννοια εντασσόμενη και εξελισσόμενη σε εχθρό τότε όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1310, πρέπει να γίνει δεκτό ότι αποτελούν έννοιες υπάλληλες, μιας και ο επικίνδυνος δράστης νοείται ως άτομο εντός του ποινικού πλαισίου που όλοι γνωρίζουμε ενώ ο εχθρός αντιμετωπίζεται με ένα δίκαιο εξαιρετικό και κείται εκτός της εσωτερικής έννομης τάξης (*Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1310 υποσημ. 14)

⁹⁰⁰ *Hassemer W.*, ο.π., σ. 25

⁹⁰¹ *Βαθιώτης Κ.*, Τραγικά, ο.π., σ. 251. Σημειώνεται δε ότι η επικινδυνότητα που παρουσιάζουν τα εν λόγω άτομα τους εξαιρεί από την ανάγκη αντιμετώπισή τους με σεβασμό των δικαιωμάτων τους καθώς σε αντίθετη περίπτωση η ασφάλεια των πολιτών δε θα διασφαλιζόταν επαρκώς και άλλωστε θα ήταν άδικο για τους εγκληματίες-πολίτες, οι οποίοι τελούν σαφώς ποιοτικά διάφορες παραβάσεις να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο (*Jacobs G.*, Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 873 και 875).

⁹⁰² *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ.

⁹⁰³ Βλ. μεταξύ άλλων και *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.696, όπου αναφέρεται ότι η επικινδυνότητα των δραστών αυτών φαίνεται γενικότερα να υποκαθιστά πλήρως την ποινική απαξία, οι οποίοι πρέπει να τιμωρηθούν και να απομακρυνθούν από την κοινωνία ανεξάρτητα από την τέλεση ή μη κάποιου εγκλήματος

⁹⁰⁴ *Βαθιώτης Κ.*, Τραγικά, ο.π., σ. 250.

⁹⁰⁵ Περί της άποψης ότι οι εχθροί εμπíπτουν εν γένει στους επικίνδυνους δράστες βλ. *Jacobs G.*, Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 875. Βλ. και *Βαθιώτης Κ.*, Τραγικά, ο.π., σ. 250, όπου αναφέρεται ότι η αντιμετώπιση των καθ' έξη με την επιβολή ασφαλιστικής κράτησης φαίνεται να είναι το αντιπροσωπευτικότερο δείγμα για τη συσχέτιση με τη λογική του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού.

ευθύνες σε ατομικούς παράγοντες⁹⁰⁶. Η πρόληψη των μελλοντικών εγκλημάτων θεωρείται τότε ως η πρέπουσα λύση, καθώς σε διαφορετική περίπτωση -αν δηλαδή χρειαστεί να περιμένουμε μέχρι την τέλεση της πράξης- οι συνέπειες αυτής της επιλογής θα ήταν καταστροφικές καθώς η επικινδυνότητα του δράστη είναι δεδομένη⁹⁰⁷ και το ίδιο συμβαίνει και με τη βλάβη που αυτός μπορεί να προκαλέσει.

3. Εγκληματικές οργανώσεις- τρομοκρατία

Με τα νεότερα νομοθετήματα στους τομείς της “καταπολέμησης” της τρομοκρατίας, της οργανωμένης εγκληματικότητας και των εγκλημάτων βίας βιώνουμε μόνιμες μετατροπές της δικαιοταξίας μας προς την κατεύθυνση της σχετικοποίησης και της αποδυνάμωσης των ατομικών ελευθεριών χάριν της ασφάλειας⁹⁰⁸. Ο νομοθέτης προσπαθώντας να καταστείλει την ανασφάλεια που δημιουργείται στην κοινωνία από την πιθανότητα μελλοντικής βλάβης –τόσο με αναφορά στον κίνδυνο όσο και την επικινδυνότητα- επιβάλλει αυστηρότερα μέτρα για την καταπολέμηση συγκεκριμένων ατόμων, ομάδων ή και εγκλημάτων. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται η αχρήστευση των δραστών που προσβάλλουν τα προστατευόμενα αγαθά σε μία πιο μόνιμη βάση και θεωρείται ότι προστατεύεται πληρέστερα η κοινωνία. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται να συμβαίνει και στα πλαίσια της τρομοκρατίας ή της οργανωμένης εγκληματικότητας, όπου ως βάση -τόσο για την τυποποίηση των εγκλημάτων από το νομοθέτη όσο και για την τιμώρηση των εν λόγω δραστών από τον δικαστή- επιλέγεται ο κίνδυνος που οι εν λόγω δράστες συνιστούν για την έννομη τάξη, με την πράξη να αποτελεί απλώς ένα σύμπτωμα του μεγέθους της προσβολής που μπορούν να επιφέρουν. Πριν ωστόσο προχωρήσουμε στην ανάλυση της σχέσης που φαίνεται να συνδέει την έννοια της επικινδυνότητας με τις ιδιαίτερες αυτές μορφές εγκληματικότητας κρίνεται σκόπιμη μία συνοπτική αναφορά στα χαρακτηριστικά τους.

Το 187 ΠΚ ορίζει ότι τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης είναι από την μία πλευρά αντικειμενικά [ένα ποιοτικό (δομημένη ομάδα), ένα χρονικό (διάρκεια δράσης) και ένα αριθμητικό-προσωπικό (τρία ή περισσότερα πρόσωπα)] και από την άλλη πλευρά υποκειμενικά (η επιδίωξη τελέσεως περισσότερων κακούργημάτων)⁹⁰⁹. Η συγκρότηση εγκληματικής οργάνωσης ειδικότερα αποτελεί ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης και ως προστατευόμενο έννομο αγαθό νοείται προεχόντως η δημόσια τάξη⁹¹⁰. Μέσω της συγκεκριμένης διάταξης

⁹⁰⁶ Πανούσης Γ., *Επικινδύνως*, ο.π., σ.18,

⁹⁰⁷ Jacobs G., *Το Ποινικό Δίκαιο*, ο.π., σ. 873 και 875

⁹⁰⁸ Streng F., ο.π., σ. 625 επ.

⁹⁰⁹ Ζαχαρής Ε., *Σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας*, ΠοινΧρ2005, σ. 481 επ.

⁹¹⁰ Ζαχαρής Ε., ο.π., σ. 481 επ. και Τζαννετής Α., *Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης κατά το νέο άρθρο 187 ΠΚ*, ΠοινΧρ 2001, σ. 1016 επ.

παρατηρούνται δε τα εξής δεδομένα: η μετατόπιση του ποινικού ενδιαφέροντος σε πολύ προωθημένα στάδια, στα οποία το έγκλημα απλώς σχεδιάζεται -ενδεχομένως ούτε καν προπαρασκευάζεται-, η απαξιολόγηση της συμπεριφοράς της οργάνωσης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση δια της θεσπίσεως κακουργήματος καθώς και η τιμώρηση των μελών της οργάνωσης για πλείονα κακουργήματα, όταν τελικώς διαπράττονται τα επιδιωκόμενα εγκλήματα⁹¹¹. Η πραγματοπαγής δομή της εγκληματικής οργάνωσης και η δραστηριοποίησή της σε επιχειρηματικά πρότυπα αντιμετωπίζεται από το νομοθέτη ως μια δυναμική πηγή κινδύνου η διατήρηση της οποίας κλονίζει τη δημόσια τάξη και εντείνει το συναίσθημα ανασφάλειας⁹¹². Ο συνεχής αυτός κίνδυνος επαναλαμβανόμενης τέλεσης εγκλημάτων αποτελεί και το λόγο για τον οποίο ο νομοθέτης επιλέγει να τιμωρήσει τόσο βαριά ακόμα και συμπεριφορές που τοποθετούνται πριν από τις προπαρασκευαστικές ενέργειες⁹¹³. Και σε αυτή την περίπτωση η τιμωρία επέρχεται λοιπόν με βάση την πρόβλεψη ότι οι συγκεκριμένοι δράστες θα τελέσουν και άλλα εγκλήματα στο μέλλον. Η βούληση -και ιδίως η δυνατότητα- επανειλημμένης τέλεσης που ανευρίσκεται στα πλαίσια δράσης των εν λόγω ομάδων, είναι και ο λόγος για τον οποίο κρίνεται ως ιδιαίτερα επικίνδυνη για τα έννομα αγαθά και τιμωρείται με τόσο αυστηρές ποινές⁹¹⁴.

Όσον αφορά ακολούθως την τρομοκρατία σημειώνεται ότι οι αναφερόμενες σε τη μορφή εγκληματικότητας διατάξεις αποτελούν ένα κλασικό παράδειγμα εφαρμογής του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού⁹¹⁵ και κατ' αυτόν τον τρόπο ο τρομοκράτης εμφανίζεται ως εχθρός ενώ η καταπολέμησή του θεωρείται ότι οδηγεί στη συνεκτική σύνδεση της υπόλοιπης κοινωνία⁹¹⁶. Τόσο η διάσταση ανάμεσα στο εμείς και στο εκείνοι όσο και η ανάγκη αντιμετώπισης του κινδύνου που αυτά τα συγκεκριμένα άτομα πρεσβεύουν, αποτελούν το κοινό χαρακτηριστικό που η μορφή αυτή εγκληματικότητας παρουσιάζει με τον επικίνδυνο δράστη. Στα πλαίσια όμως ειδικά της τρομοκρατίας, η στήριξη σε υποκειμενικά κριτήρια φθάνει ακόμα παραπέρα καθιστώντας ακόμη πιο αυθαίρετη τη χρήση της έννοιας. Η βαρύτητα, τα αίτια και οι συνέπειες των μελλοντικών εγκλημάτων καθιστούν τη συμπεριφορά του ατόμου κάτι το ποιοτικά διάφορο και άξιο βαρύτερου κολασμού. Η

⁹¹¹ Τζαννετής Α., Η έννοια, ο.π., σ. 1016 επ.

⁹¹² Τζαννετής Α., Η έννοια, ο.π., σ. 1016 επ. Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η σύνδεσή της οργανωμένης εγκληματικότητας με εγκλήματα που ενέχουν ένα διεθνές στοιχείο, όπως η λαθρεμπορία, τα ναρκωτικά ή η σωματεμπορία κοκ, φαίνεται να αποτελεί και ένα στοιχείο επαφής μεταξύ του κινδύνου που παρουσιάζει το άτομο και του κινδύνου της εν λόγω οργάνωσης λόγω των μέσων και των τρόπων διαφυγής που του διαθέτει (Γαρδίκας Κ., Η διεθνής, ο.π., σ. 388).

⁹¹³ Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 873

⁹¹⁴ Τζαννετής Α., Η έννοια, ο.π., σ. 1016 επ.

⁹¹⁵ Βαθιώτης Κ., Τραγικά, ο.π., σ. 372 και Πανούσης Γ., Ανασφάλεια, ο.π., σ. 114

⁹¹⁶ Μανωλεδάκης Ι., Ασφάλεια, ο.π., σ. 208-9. Βλ. και ανωτέρω υποσημ. 852 περί παρεμφορούς λειτουργίας της επικινδυνότητας και των εχθρών γενικά.

γενικότητα δε του ορισμού της τρομοκρατίας καθιστά επισφαλές το πλαίσιο των προσώπων στο οποίο θα αποδοθεί ο χαρακτηρισμός του ‘επικίνδυνου-τρομοκράτη’, καθιστώντας την αυθαίρετη επιλογή ως τέτοιων των εχθρών της κυρίαρχης ιδεολογίας μία υπαρκτή πραγματικότητα. Αυτό που έχει σημασία για τον χαρακτηρισμό των τελούμενων αδικημάτων ως ανηκόντων στα πλαίσια της τρομοκρατίας είναι τα κίνητρα του ατόμου και ο εν γένει κίνδυνος που αυτά αντιπροσωπεύουν για την έννομη τάξη και όχι η τέλεση των πράξεων αυτή καθ’ εαυτή⁹¹⁷. Το φρόνημα λοιπόν του δράστη και ο κίνδυνος που ενδέχεται να τεθεί λόγω των ιδιαίτερων ιδιοτήτων της προσωπικότητάς του στο μέλλον, καθιστά και αυτόν επικίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια ακόμη και πριν από την τέλεση της πράξης.

Πως συνδέεται λοιπόν η επικινδυνότητα του δράστη με τις ως άνω αναφερόμενες εγκληματικές δράσεις; Η επικινδυνότητα, όπως είδαμε, αποτελεί διαχρονικά μία ιδιότητα που οδηγεί στη διαφορετική αντιμετώπιση συγκεκριμένων ατόμων. Αρχικά το τεκμήριο της επικινδυνότητας ενυπήρχε στους υπότροπους δράστες, τεκμήριο το οποίο ακολούθως «μεταφέρθηκε» και στους καριερίστες εγκληματίες⁹¹⁸, οδηγώντας στον ως άνω χαρακτηρισμό κατηγορίες εγκληματιών όπως τους έχοντες ροπή προς τη διάπραξη εγκλημάτων, τους κατ’ επάγγελμα εγκληματίες⁹¹⁹ καθώς τους ανήκοντες στο χώρο της οργανωμένης εγκληματικότητας⁹²⁰. Ως κοινό στοιχείο των εν λόγω δραστών θεωρείται και σε αυτή την περίπτωση η διαρκής και σταθερή αντίθεση προς τις αξίες που πρεσβεύει η έννομη τάξη. Οι υποδομές, η διαρκής ετοιμότητα, η μη ύπαρξη αναστολών κοκ σε συνδυασμό με την επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων και τη διαρκή αντίθεση στην έννομη τάξη καθιστούν τις κατηγορίες αυτές επικίνδυνες λόγω της ιδιαίτερα μεγάλης πιθανότητας τέλεσης και άλλων εγκλημάτων στο μέλλον που παρουσιάζουν και εξ αυτού του λόγου αξιολογούν και τις πράξεις στις οποίες προβαίνουν ως θέτουσες περισσότερο άδικο. Η επικινδυνότητα τόσο της τρομοκρατίας όσο και της οργανωμένης εγκληματικότητας, τόσο στο πλαίσιο των ατόμων που την απαρτίζουν όσο και

⁹¹⁷ *Μανωλεδάκης Ι.*, Ασφάλεια, ο.π., σ. 196

⁹¹⁸ Σημειώνεται δε ότι η μεταφορά αυτή έλαβε χώρα βάσει της άποψης ότι οι δράστες αυτοί ευθύνονται για την πλειοψηφία των βαρύτερων εγκλημάτων (*Δημόπουλος Χ.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ.80).

⁹¹⁹ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι τα αθροιστικά εγκλήματα εντάσσονται κατά τον Ανδρουλάκη (*Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής, ο.π., α’, σ.13) στα εγκλήματα οργανώσεως, ήτοι για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης προϋποτίθεται η ύπαρξη τεχνικής ή βιοτικής οργάνωσης μέσω της οποίας δύναται να τελεστούν περισσότερα εγκλήματα. Θεωρείται λοιπόν, ότι εφόσον συνεχίζει να υπάρχει αυτή η οργάνωση το ίδιο συνεχίζει και ο δράστης να αποτελεί απειλή για την έννομη τάξη, γεγονός στο οποίο μπορεί να εντοπιστεί και ο λόγος της βαρύτερης τιμώρησης του εγκλήματος, όσο και η σύνδεση του κατ’ επάγγελμα –κυρίως- και του κατά συνήθεια εγκλήματος με τις ρυθμίσεις κατά της οργανωμένης εγκληματικότητας μιας και ο σκοπός για τον οποίο τυποποιούνται και εξυπηρετούν φαίνεται να είναι παρόμοιας φύσης και να συνίσταται στην προστασία της κοινωνίας από τους διαρκής κινδύνους.

⁹²⁰ *Jacobs G.*, Το Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σ. 868 και 873

στο πλαίσιο των πράξεων που τελούν, θεωρείται ως κάτι το δεδομένο⁹²¹. Η οργανωμένη μορφή τέλεσης -εν αντιδιαστολή προς την ευκαιριακή- παράνομων δραστηριοτήτων θεωρείται τότε ως ένα από τα στοιχεία που την καθιστούν ιδιαίτερα επικίνδυνη⁹²².

Η έμφαση στο είδος του τελούμενου εγκλήματος αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες για την κατάφαση της ιδιότητα του επικινδύνου, με τα εγκλήματα που εμπίπτουν στην οργανωμένη εγκληματικότητα να αποτελούν χαρακτηριστικό προς τούτο το τεκμήριο παράδειγμα⁹²³. Το γεγονός δε, ότι η έντονη και μόνιμη αντίθεση των εν λόγω μορφών εγκληματικής δράσης έχει οδηγήσει στην αποδοχή τους ως τα κατ' εξοχήν πλαίσια νομιμοποίησης της χρήσης του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού⁹²⁴, καθώς θεωρείται ότι η ένταξη ή συναναστροφή των ατόμων αυτών με τέτοιου είδους ομάδες και ανθρώπους οδηγεί αυτομάτως στην πρόβλεψη ότι η εγκληματική τους σταδιοδρομία θα συνεχίσει, εκτός και αν βρεθεί κάποιο εμπόδιο στο δρόμο τους, αποτελεί ακόμη μία κοινή βάση με την έννοια της επικινδυνότητας⁹²⁵,

Η σύνδεση μεταξύ της επικινδυνότητας και των ανωτέρω οργανωμένων μορφών εγκληματικότητας γίνεται ευκολότερα αντιληπτή μέσω του παραδείγματος της προεγκληματικής επικινδυνότητας⁹²⁶, όπου η ύπαρξη συγκεκριμένων ιδιοτήτων στο πρόσωπο του δράστη θέτει αφ' εαυτής σε κίνδυνο την έννομη τάξη ενώ ο κίνδυνος που απορρέει εκ των ιδιοτήτων αυτών θεωρείται

⁹²¹ *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ. και *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1340, ο οποίος μάλιστα χαρακτηρίζει την επικινδυνότητα τόσο της οργανωμένης εγκληματικότητας όσο και της τρομοκρατίας αξιωματική σε διεθνές επίπεδο. Περί της υψηλής επικινδυνότητας ειδικά της τρομοκρατίας βλ. *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ, ο οποίος αναφέρει ότι ακόμα και αν δεν κατονομάζεται ως τέτοια «η υποδότης ratio» των εν λόγω ρυθμίσεων είναι η υποδότης. Η οργανωμένη δράση, οι διεθνείς συνεργασίες, τα μέσα, οι πόροι, οι επιρροές είναι κάποια από τα στοιχεία που τους προσδίδουν τον χαρακτηρισμό ως υψηλής επικινδυνότητας, γεγονός το οποίο επιρρωνύεται (κατά τον *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ.) και από την πρόβλεψη ειδικών ανακριτικών πράξεων, διοικητικών υπηρεσιών, προγραμμάτων προστασίας μαρτύρων κοκ.

⁹²² *Δημητράτος Ν.*, Οργανωμένο έγκλημα, ο.π., σ. 299 επ. Είναι δε επικίνδυνη όχι μόνο λόγω των πλειόνων και σοβαρών εγκλημάτων που διαπράττουν αλλά και λόγω της επέκτασης της επιρροής τους σε πολλές και διάφορες πλευρές της έννομης τάξης.

⁹²³ Πρβλ. *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις στο δίκαιο, ο.π., σ.1292, ο οποίος αναφέρει την ως άνω άποψη στα πλαίσια της προσωρινής κράτησης, *Δημόπουλος Χ.*, Η μεταχείριση, ο.π., σ. 94, ο οποίος στα πλαίσια της σφροονιστικής παρατηρεί ότι η επικινδυνότητα των κρατούμενων δύναται να πηγάζει εκ εγκληματικών λόγων, ήτοι εκ της συμμετοχής σε οργανώσεις ή ομάδες, αναφερόμενος χαρακτηριστικά σε συμμετέχοντες σε τρομοκρατικές οργανώσεις δράστες ή την Μαφία καθώς και Κεφ. 4^ο σχετικά με τις διατάξεις που ενυπήρχαν για τις φυλακές τύπου Γ. Παρά τον μεμονωμένο σχετικά χαρακτήρα των ως άνω παρατηρήσεων, κρίνεται ότι τα εν λόγω συμπεράσματα μπορούν να γενικευθούν περαιτέρω χαρακτηρίζοντας την εν γένει σχέση της οργανωμένης εγκληματικότητας με την επικινδυνότητα, υπό το πρίσμα ότι ο επικίνδυνος δράστης φαίνεται να συνδέεται στενά με μία μορφή επαγγελματισμού στην εγκληματική δράση (μεταξύ άλλων *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.693)

⁹²⁴ *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση, ο.π., σ.865 επ.

⁹²⁵ Περί του ότι οι χαρακτηριζόμενοι ως εχθροί φαίνεται εξ ορισμού να θεωρούνται ταυτόχρονα και ως επικίνδυνοι βλ. ανωτέρω Κεφ. 6^ο, 2.

⁹²⁶ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι ο *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ.63, ως χαρακτηριστικό παράδειγμα ατόμων που εμφανίζουν προεγκληματική επικινδυνότητα αναφέρει τα άτομα που εντάσσονται σε εγκληματικές οργανώσεις

ως κάτι το δεδομένο. Παρά το γεγονός ότι το άτομο δεν έχει προβεί ακόμα σε κάποια εγκληματική πράξη, το πέραςμα αυτό στο επόμενο στάδιο και την τέλεση εγκλημάτων είναι ήδη βέβαιο και προκαθορισμένο, καθώς οι «βάσεις- αιτίες» για την τέλεσή τους έχουν ήδη τεθεί και δεν μπορούν να ανατραπούν⁹²⁷. Ο φόβος περί του βέβαιου περάσματος στην πράξη και η συνεχής απειλή που αυτοί αντιπροσωπεύουν για την κοινωνική ασφάλεια, αποτελεί τότε τον λόγο της τόσο αυστηρής τιμώρησης του δράστη ακόμα και σε στάδιο πριν την τέλεση οιασδήποτε εγκλήματος, όπως χαρακτηριστικά συμβαίνει στην υπό εξέταση περίπτωση μέσω της τυποποίησης εγκλημάτων αναγομένων ήδη στην ένταξη ή δημιουργία της εγκληματικής οργάνωσης⁹²⁸.

Προχωρώντας λοιπόν σε μία σύντομη παράθεση των προβληματισμών που δημιουργούνται σε αυτή την περίπτωση και τη σχέση μεταξύ των οριζόμενων στα άρθρα 187-187^α και της επικινδυνότητας παρατηρούνται τα εξής. Τι τιμωρείται λοιπόν στα πλαίσια των άρθρων αυτών αρχικά πριν από την τέλεση οποιασδήποτε ‘κλασικής’ εγκληματικής πράξης; Η συγκρότηση και η ένταξη σε αυτή την οργανωμένη μονάδα ανθρώπων. Για ποιο λόγο συμβαίνει αυτό; Διότι βάσει της εμπειρίας η συμμετοχή σε ομάδες αυτού του είδους συνεπάγεται αυτομάτως και τον διαρκή κίνδυνο βλάβης των προστατευόμενων εννόμων αγαθών. Αν μάλιστα τυχόν επέλθει αυτή η βλάβη θα είναι και λίαν σοβαρή και για αυτό το λόγο προτιμάται η αντιμετώπισή του προβλήματος σε πρότερο χρονικό διάστημα. Η πρόβλεψη περί της τέλεσης εγκλημάτων τιμωρείται λοιπόν μέσω της ποινικοποίησης της συγκρότησης της εν λόγω ομάδας. Τι ουσιαστικά σκοπεύει ο νομοθέτης να καταστείλει μέσω των εν λόγω διατάξεων; Επακόλουθο της συμμετοχής στην επικίνδυνη αυτή ομάδα αποτελεί η ευκαιρία για συστηματική και επανειλημμένη τέλεση. Τότε φαίνεται ως λογικό το συμπέρασμα ότι ο κίνδυνος που απορρέει εκ της ομάδας καθιστά ταυτόχρονα επικίνδυνα και τα άτομα τα οποία αυτή έχει στους κόλπους της και η επικινδυνότητα της ομάδας μετουσιώνεται εν συνεχεία εκ νέου σε επικινδυνότητα και ροπή αυτή τη φορά του ίδιου του ατόμου⁹²⁹. Το γεγονός ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του

⁹²⁷ Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ.61. Μέσω της έννοιας της προεγκληματικής επικινδυνότητας επιδιώκεται λοιπόν η προληπτική αντιμετώπιση όσον δεν μπορούν να διωχθούν ακόμη ως ένοχοι καθώς θεωρείται ότι ενδέχεται να βλάψουν την κοινωνία (Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική, ο.π., σ. 210).

⁹²⁸ Θα μπορούσαμε λοιπόν να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα. Για να προσδοθεί μία επίφαση νομιμότητας στην τιμωρία της προεγκληματικής επικινδυνότητας οδηγήθήκαμε στην δημιουργία των εγκλημάτων αυτών αφηρημένης διακινδύνευσης και τότε η επικινδυνότητα του ατόμου τιμωρείται τότε μέσω του εγκλήματος στο οποίο προβαίνει (συστήνοντας π.χ μία εγκληματική οργάνωση). Τιμωρείται λοιπόν πριν από τη διάπραξη κάποιου συγκεκριμένου ‘κλασικού’ εγκλήματος για την οργάνωση ή συμμετοχή σε κάποιες ομάδες και γι’ αυτό ανάγει το σύστημα τη συγκεκριμένη συμπεριφορά σε αυτοτελές έγκλημα.

⁹²⁹ Η θεώρηση περί της εγγενούς επικινδυνότητας τόσο του ατόμου όσο και της ομάδας στην οποία εντάσσεται αποτελεί ακόμη έναν λόγο που οδηγεί αναπόφευκτα σε αυτά τα συμπεράσματα (Πρβλ. Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.177 και 195, όπου αναφέρεται ότι ο κίνδυνος, ο οποίος θεωρείται ότι ενυπάρχει στη σύσταση ή οργάνωση ένοπλης ομάδας για την ένομη τάξη είναι και ο λόγος για τον οποίο τιμωρείται). Σε αυτά τα πλαίσια ωστόσο η διαφορά που ενυπάρχει ανάμεσα στην επικινδυνότητα του ατόμου και την επικινδυνότητα της ομάδας φαίνεται να μην έχει και πολύ σημασία, καθώς όπως βλέπουμε ο σκοπός που εξυπηρετούν οι εν λόγω έννοιες παραμένει ο ίδιος. Βλ. επί της άνω

ατόμου εκδηλώνονται πιο εύκολα όταν αυτό βρίσκεται στα οργανωμένα πλαίσια μίας ομάδας αποτελεί ίσως και έναν λόγο για τη συναγωγή αυτού του συμπεράσματος. Και τούτο διότι οι καταστάσεις εντός των οργανωμένων αυτών μορφών καθιστούν το πέρασμα στην πράξη πιο ‘‘ομαλό και ανώδυνο’’, κυρίως λόγω το να κρύβεται η μεμονωμένη προσωπικότητα πίσω από την κουρτίνα της συλλογικής και ενιαίας δράσης. Στόχος του κατασταλτικού μηχανισμού καθίσταται η καταπολέμηση της ομάδας και μέσω αυτής και της επικινδυνότητας του συγκεκριμένου ατόμου. Τον φαύλο αυτό κύκλο της ‘‘μετάγχισης’’ της επικινδυνότητας από το άτομο στην ομάδα και από την ομάδα στο άτομο επιχειρεί ο νομοθέτης να εξαλείψει μέσω της προληπτικής αντιμετώπισης ακραίων καταστάσεων και μέσω της εξάλειψης της ομάδας και της μη δυνατότητας να θέσει σε εφαρμογή τα σχέδια της καταπολεμάται ταυτόχρονα και το επικίνδυνο των ατόμων που μετέχουν σε αυτή καθιστώντας αδύνατη την περαιτέρω τέλεση εγκλημάτων.

Εκ των ανωτέρω αναλύσεων καθίσταται προφανές ότι οι προβληματισμοί που εκτίθενται στα πλαίσια του παρόντος κεφαλαίου συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, με τον κίνδυνο, το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού και τις οργανωμένες μορφές εγκληματικότητας να συμπλέκονται σε διάφορα σημεία με την επικινδυνότητα του δράστη ή την κατά συνήθεια τέλεση εγκλημάτων. Κοινό δε στοιχείο όλων των ανωτέρω αποτελεί το γεγονός ότι οι συνταγματικοί κανόνες και τα θεσμοθετημένα δικαιώματα του πολίτη καταπατώνται για την επίτευξη ενός γενικού καλού, καθιστώντας προφανή την επικαιροποίηση σε διάφορα επίπεδα της έννοιας του επικίνδυνου εν γένει δράστη αλλά και την ανάγκη εξάλειψής συγκεκριμένων δραστών και συμπεριφορών για τη διατήρηση της συνοχής και της ασφάλειας.

Επίλογος

Φτάνοντας προς το τέλος της παρούσας ανάλυσης το μόνο συμπέρασμα στο οποίο μπορούμε να σιγουριά να καταλήξουμε είναι ότι οι απορίες που δημιουργούνται από την χρήση των εννοιών τόσο της συνήθειας όσο και της επικινδυνότητας φαίνονται να είναι περισσότερες από τις απαντήσεις που μπορούν να δοθούν. Ποιον σκοπό εξυπηρετούν τελικά οι υπό εξέταση έννοιες; Έγκειται η τιμωρία των εν λόγω δραστών στο γεγονός της τέλεσης μίας εγκληματικής πράξης ή αντιθέτως επέρχεται λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του και επιβάλλεται για αυτό που είναι

αναφερόμενης διαφοράς Ζαχαρής Ε., ο.π., σ. 481 επ. και Τζαννετής Α., Η έννοια, ο.π., σ. 1016 επ, όπου αναφέρεται ότι η επικινδυνότητα που απορρέει από τις εν λόγω ομάδες και η πρόσθετη απαξία που τους δίδεται προέρχεται αποκλειστικά από την ίδια τη δομή της οργάνωσης και όχι από τα άτομα που την απαρτίζουν καθώς αυτά με ευκολία μπορούν να αντικατασταθούν, ο σκοπός της τιμωρίας είναι πιο πραγματοπαγής και η βούληση της ομάδας υποκαθιστά τη βούληση του ατόμου. Στα πλαίσια της παρούσης η διαφορά αυτή ωστόσο δε γίνεται δεκτή και η σύνδεση που ενυπάρχει μεταξύ των δύο ιδιοτήτων θεωρείται μία πραγματικότητα, η οποία φαίνεται να επηρεάζει την τυποποίηση των εν λόγω διατάξεων ακόμη και αν δεν αναφέρεται ρητά από το νομοθέτη.

ο δράστης και όχι για αυτό που έκανε; Γιατί εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται οι εν λόγω έννοιες από τον ποινικό νομοθέτη από τη στιγμή που οι αντιρρήσεις που εκφράζονται έναντι της χρήσης τους είναι τόσες πολλές και τα μειονεκτήματά τους εμφανίζονται ως δυσανάλογα περισσότερα των πλεονεκτημάτων που υποστηρίζεται ότι ενέχουν; Αποτελούν μία νομική έννοια για την επίτευξη της Δικαιοσύνης ή στοχεύουν απλά στον έλεγχο και την ‘‘εξαφάνιση’’ συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και ατόμων, λόγω του ότι αντιτίθενται στις απόψεις της κυρίαρχης τάξης; Μήπως εκφράζουν απλά αρνητικά κοινωνικά στερεότυπα, που η ευρύτητα και ευελιξίας τους δίνουν την ευκαιρία στην εκάστοτε κρατούσα κοινωνική ομάδα και τις ιδέες της να στοχοποιήσουν ορισμένους ανθρώπους. Τι αντιπροσωπεύει λοιπόν το Ποινικό Δίκαιο και ποιους σκοπούς εξυπηρετεί; Ποιος ο σκοπός της ποινής; Τι κρίνεται τελικά ως άξιο προστασίας; Το άτομο και τα δικαιώματά του ή η υποτιθέμενη ασφάλεια της κοινωνίας μέσω της καταστολής συγκεκριμένων και στοχοποιημένων εκ των προτέρων δραστών; Ο προβληματισμός μας ξεκινά λοιπόν, από την ίδια την επιλογή του νομοθέτη για τις συμπεριφορές που τυποποιούνται στο νόμο ως εγκλήματα αλλά και την επιλογή συγκεκριμένων κατηγοριών δραστών στους οποίους αρμόζει διαφορετική μεταχείριση. Οι συγκεκριμένου είδους αντικοινωνικές συμπεριφορές ανάγονται τότε σε έγκλημα βάσει της συνειδητής επιλογής του νομοθέτη ότι οι εν λόγω συμπεριφορές θεωρείται ότι προσβάλλουν περισσότερο την κοινωνική ειρήνη⁹³⁰, ενώ κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τις ως άνω αναφερόμενες κατηγορίες δραστών⁹³¹.

Η συγκεκριμένη κατηγορία δραστών -με βάση δεδομένα του παρόντος και την ύπαρξη ορισμένων συμπτωμάτων στη συμπεριφορά του, όπως αυτών της επανειλημμένης στο παρελθόν τέλεσης εγκλημάτων, της ροπής ή της αντικοινωνικότητας- τιμωρείται όχι μόνο για το άδικο που έχει ήδη θέσει και για τη βλάβη που έχει προκαλέσει ήδη στην έννομη τάξη. Αντιθέτως αποδοκιμάζεται και τιμωρείται για τον κίνδυνο που αυτός ενσαρκώνει για τις κοινά αποδεκτές και προστατευόμενες από την έννομη τάξη αξίες και την ενδεχόμενη βλάβη που δύναται να επιφέρει σε αυτήν. Η πρόβλεψη αυτή περί της μελλοντικής τέλεσης εγκλημάτων αποτελεί μάλιστα και τον κυριότερο κοινό παρονομαστή της επικινδυνότητας και της συνήθειας και μέσω αυτής θεωρείται ότι εδραιώνεται μία αυξημένη υποκειμενική ευθύνη στο άτομο, η οποία δικαιολογεί στη συνέχεια και τη διαφορετική αντιμετώπισή του.

Η αναπλήρωση των υπαρκτών και επιστημονικών στοιχείων για τα αίτια της εγκληματικότητας και την υποτροπή του δράστη με την επινόηση των στοιχείων που μεταφράστηκαν σε ενδείξεις επικινδυνότητας -οργανικών, ψυχολογικών, κοινωνικών κοκ- αποτελεί ίσως και τον μοναδικό τρόπο

⁹³⁰ Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, τ. α', ο.π., σ.98.

⁹³¹ Βλ. ανωτέρω Εισαγωγή και Κεφ. 3^ο, 3.

να φτάσει στην εν λόγω πρόβλεψη ενώ η λήψη υπόψη των στοιχείων της προσωπικότητας σε αυτά τα πλαίσια αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της διαδικασίας⁹³². Με την τιμωρία του δράστη βάσει αυτής της πρόβλεψης –και πριν ακόμη από την τέλεση κάποιου εγκλήματος- η Πολιτεία φαίνεται να αποφεύγει επιδέξια το γεγονός -και να μην διακινδυνεύει την επέλευση αυτής της πιθανότητας- να βρεθεί στην δυσάρεστη θέση οι δράστες που έχουν ήδη υποστεί τις προβλεπόμενες συνέπειες να μην αναχαιτιστούν –κατά πως θα έπρεπε κανονικά να συμβεί- αλλά να προσβάλλουν εκ νέου την έννομη τάξη μιας και στην περίπτωση που κάτι τέτοιο λάμβανε χώρα το κράτος θα είχε πολλαπλώς αποτύχει, χάνοντας έτσι και την εμπιστοσύνη που της έχουν επιδείξει οι λοιποί κοινωνοί⁹³³.

Το Ποινικό βασιζόμενο λοιπόν στο αξίωμα ότι ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων θα προχωρήσουν στην τέλεση ενός εγκλήματος με μεγαλύτερη πιθανότητα από κάποιους άλλους, παρά το γεγονός –λογικό συμπέρασμα- ότι μέχρι και την τελική ανεύρεση των αιτιών της εγκληματικότητας, κάθε ένας από εμάς μπορεί να θεωρηθεί ως εν δυνάμει εγκληματίας⁹³⁴. Η επίτευξη του σκοπού της ειδικής πρόληψης και η ανάγκη ασφάλειας της κοινωνίας, οριοθετούμενα πάντα από την ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου αποτελεί σαφώς ένα απαραίτητο στοιχείο για τη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής ενός σύγχρονου κράτους. Σημειώνεται δε ότι παρά το γενικό κλίμα επιείκειας που φαίνεται να επικρατεί στην ποινική δικαιοσύνη του σήμερα -με την επικράτηση μεταξύ άλλων συμβιβαστικών λύσεων σε παγκόσμιο επίπεδο-, ο νομοθέτης παρουσιάζεται αμείλικτος πάντοτε αμείλικτος σε ζητήματα αφορώντα δράστες που εμφανίζουν μία διαρκέστερη αντίθεση προς τις αξίες της έννομης τάξης.

Η συνεχής και σταθερή αντίθεση του ατόμου προς την έννομη τάξη αποτελεί σαφώς ένα πρόβλημα για την αρμονική κοινωνική συμβίωση και τη διατήρηση της ισχύος του Ποινικού Δικαίου, με τη χρήση των κατασταλτικών μηχανισμών την αχρήστευση του δράστη να μη μπορεί ωστόσο σε οποιαδήποτε περίπτωση να θεωρηθεί –κατά την άποψη της γράφουσας- ο ενδεικνυόμενος τρόπος επίλυσης του ζητήματος. Αντιθέτως ως ορθότερη λύση προκρίνεται η καταπολέμηση των κινδύνων αυτών να λαμβάνει χώρα στα πλαίσια της άσκησης κοινωνικής πολιτικής ή ακόμα και στα πλαίσια

⁹³² Ωστόσο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει πολλαπλώς, οι μόνες επιτρεπτές αξιολογήσεις σχετιζόμενες με την προσωπικότητα του δράστη στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου είναι αυτές που γίνονται στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής ενώ ακόμα και σε αυτό το πλαίσιο η χρήση τους οφείλει να περιοριστεί και η ύπαρξη συγκεκριμένων “επικίνδυνων” χαρακτηριστικών της προσωπικότητας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνο στο ήδη διαμορφωμένο από τη βαρύτητα της πράξης πλαίσιο ποινής. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση η χρήση των στοιχείων αυτών κρίνεται ως αδικαιολόγητη και συνταγματικά ανεπίτρεπτη.

⁹³³ Βλ. *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές, ο.π., σ. 1008 επ., όπου αναφέρεται ότι το κράτος σαν εγγυήτρια δύναμη της κοινωνικής τάξης και συνοχής υποχρεούται να διαχειρίζεται και να εξαλείφει τους κινδύνους που προκύπτουν από τα άτομα τα οποία «έχει στα χέρια της»

⁹³⁴ *Πανούσης Γ.*, Ο «τυχάιος», ο.π., σ. 1618-9

της παιδείας. Το κράτος αρνούμενο να αναλάβει τις ευθύνες που του αναλογούν για την έξαρση του φαινομένου της εγκληματικότητας και τη δημιουργία των επικίνδυνων, όπως τους αποκαλεί, δραστών και θεωρώντας το έγκλημα ως αποκλειστικά προερχόμενο εκ ατομικών παραγόντων, επιλέγει τη χρήση του κατασταλτικού μηχανισμού ούτως ώστε καλυφθούν οι ανεπάρκειες που παρουσιάζει στα λοιπά επίπεδα.

Η ευθύνη ωστόσο που βαρύνει την κοινωνία και την πολιτεία για τη δημιουργία και διατήρηση των εγκληματικών φαινομένων δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να παραβλέπεται και να αποσιωπάται⁹³⁵. Άλλωστε ο κίνδυνος ύπαρξης μίας αυτοεκπληρούμενης προφητείας είναι υπαρκτός όταν οι κατασταλτικοί παράγοντες ενεργοποιούνται με βάση τις ως άνω πιθανολογήσεις και προγνώσεις⁹³⁶. Η ίδια η διαδικασία της πρόγνωσης καθιστά τότε υπαρκτό και τον κίνδυνο της αυτοεπιβεβαίωσής της⁹³⁷. Η επικόλληση σε αυτήν την περίπτωση της ετικέτας του επικινδύνου οδηγεί σε φαινόμενα δευτερογενούς απόκλισης, τα οποία δεν υπάρχουν καθ' εαυτά αλλά ουσιαστικά κατασκευάζονται από τον ίδιο το μηχανισμό⁹³⁸. Τα ήδη υπάρχοντα στερεότυπα κατ' αυτόν τον τρόπο διατηρούνται και αναγεννώνται, διατηρώντας την κοινωνική έννοια της επικινδυνότητας σε κομβική θέση για το Ποινικό Δίκαιο⁹³⁹.

Τα παραπάνω συμπεράσματα δεν πρέπει επ' ουδενί να θεωρηθεί ότι αποκλείουν το ενδεχόμενο ύπαρξης παθολογικών περιπτώσεων εγκληματιών που με την πρώτη ευκαιρία που θα τους δοθεί θα οδηγηθούν εκ νέου στο έγκλημα. Οι περιπτώσεις αυτές ωστόσο δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να απασχολούν το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης καθώς η αντιμετώπισή τους οφείλεται να λαμβάνει χώρα από έτερους μηχανισμούς, κατά προτίμηση θεραπευτικούς, και όχι διαμέσω κατασταλτικών παραγόντων. Όταν λοιπόν η πρόγνωση περί εκ νέου τέλεσης εγκλημάτων προέρχεται από παθολογικούς παράγοντες αρμόδιοι φορείς είναι οι ιατρικοί⁹⁴⁰ και όταν η τέλεση εγκλημάτων

⁹³⁵ Περί της κατάταξης ατομικών παραγόντων ως το κύριο αίτιο της εγκληματογένεσης για την αποποίηση των ευθυνών της κοινωνίας για τη δημιουργία των εγκληματιών βλ. ανωτέρω και ειδικά υποσημ. 18. Σχετικά με την ύπαρξη ευθύνης και σε κοινωνικούς παράγοντες βλ. μεταξύ άλλων *Πανούσης Γ.*, Ο ρόλος, ο.π., σ. 218.

⁹³⁶ Βλ. και *Στυλιανίδης Σ.*, ο.π., σελ. 78-81, όπου ανάγλυφα περιγράφεται μέσω της εξιστόρησης μίας ιστορίας, το γεγονός ότι η επικινδυνότητα είναι μία ετικέτα που δίδεται στο άτομο από το κοινωνικό σύνολο και το ίδιο μη μπορώντας να διαφύγει από αυτή καταλήγει να είναι αυτό ακριβώς που του αποδίδεται. Περί της χρήσης της θεωρίας της ετικέτας στα πλαίσια της χρήσης της επικινδυνότητας βλ. *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1348.

⁹³⁷ *Συλίκος Γ.*, ο.π., σελ. 133

⁹³⁸ *Γιαννούλης Γ.*, ο.π., σ.124-5.

⁹³⁹ Πρβλ. *Νικολόπουλος Γ.*, Η «επιχείρηση Βaxstrom», ο.π., σ. 490. Παρατηρείται τότε ότι οι συνέπειες της απόκλισης αυτής, όπως για παράδειγμα το στίγμα της εμπλοκής με το Ποινικό Σύστημα, η αδυναμία ανεύρεσης δουλειάς, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η ραγδαία αλλαγή της σύγχρονης κοινωνίας -η οποία φαντάζει βουνό στο δρόμο που ήταν στη φυλακή για μακρό χρονικό διάστημα- και τα δεινά της 'επανάταξης', συμβάλλουν επίσης στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης.

⁹⁴⁰ Δε φαίνεται άλλωστε -ακόμα και σε περίπτωση συνέχισης της αναφοράς στην ιδιαίτερη επικινδυνότητα του ατόμου- ο χαρακτηρισμός αυτός να αποτελεί πρόβλημα για τη νοσηλεία των δραστών σε νοσοκομειακές μονάδες, δίχως την

οφείλεται σε κοινωνικές αιτίες -απομόνωση, μη δυνατότητα εύρεσης δουλειάς κοκ- αρμόδιες για την εύρεση λύσεων είναι οι υπηρεσίες ασχολούμενες με την κοινωνική πολιτική. Το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης μη έχοντας την γνώση, την εξουσία και την αρμοδιότητα για τα ανωτέρων ουδέποτε νομιμοποιείται να συμμετάσχει σε τέτοιες διαδικασίες, καθώς ο σκοπός του ποινικού δικαίου δε δύναται σε καμία περίπτωση να συνίσταται στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων ή την εκπλήρωση των αντίστοιχων πολιτικών σκοπιμοτήτων⁹⁴¹. Ο ρόλος του ΠΔ είναι καθορισμένος και καλό είναι να μην προσπαθεί να επεκταθεί σε τομείς μη περιεχόμενους σε αυτόν.

Ανά καιρούς έχει γίνει λοιπόν προσπάθειες προς την κατεύθυνση του περιορισμού και της οριοθέτησης των εννοιών της συνήθειας και της επικινδυνότητας, οι οποίες είχαν ως στόχο την εναρμόνισή τους με τις συνταγματικές επιταγές και τις γενικές αρχές του Ποινικού Δικαίου. Οι προσπάθειες αυτές έχουν απέτυχαν επανειλημμένα και ως εκ τούτου μόνο η ολοσχερής κατάργησή τους αποτελεί τη μόνη εναπομείνουσα και συνεπή λύση. Η προσωπικότητα του δράστη και η στάση που αυτός επιδεικνύει απέναντι στις επιταγές της έννομης τάξης δέον να λαμβάνεται υπόψη αποκλειστικά στα πλαίσια της επιμέτρησης της ποινής και μόνο για τις ανάγκες εξατομίκευσης της ποινής αναφερόμενη πάντα στην τέλεση του συγκεκριμένου και μόνο εγκλήματος. Η προστασία και η ασφάλεια του κοινωνικού συνόλου δε δύναται να επιδιώκεται άνευ όρων, υπακούοντας σε λογικές σκοπιμότητας, διατήρησης της εξουσίας και αναπαραγωγής κοινωνικών στερεοτύπων. Οι διεργασίες αυτές ακόμα και αν δεχθούμε ότι αποτελούν λογικό επακόλουθο της σύγχρονης κατάστασης, εναπόκεινται στα λοιπά -άτυπα- μέσα κοινωνικού ελέγχου, τα οποία δε δρουν από μία εκ των προτέρων κυριαρχική θέση ούτε έχουν την ικανότητα άμετρης περιστολής των ατομικών δικαιωμάτων και όχι στον πανίσχυρο ποινικό μηχανισμό.

Αποτελεί ένα υπαρκτό γεγονός ότι η εποχή ενός δικαίου, το οποίο απαιτείται να θεμελιώνεται σε συγκεκριμένες και σαφείς εγγυήσεις αποτελεί πλέον παρελθόν, ενώ το βάρος επιρρίπτεται πλέον στην πιστοποίηση της συμμόρφωσης προς τους κανόνες δικαίου και όχι στον έλεγχο της παρέκκλισης από αυτούς⁹⁴². Βρισκόμαστε ενώπιον ενός νέου παραδείγματος, το οποίο δε φαίνεται να συμβιβάζεται σε πολλά σημεία με τις καθολικές παραδοχές στις οποίες έχουμε συνηθίσει. Από το κλασικό σχήμα ο δράστης τελεί μία πράξη, η οποία εφόσον κριθεί άδικη και καταλογιστή έχει ως συνέπεια την επιβολή μίας συγκεκριμένης ποινής έχουμε φτάσει ένα σημείο όπου το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης

παρέμβαση του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης. Η εν λόγω επιλογή μάλιστα μόνο σε καλύτερα αποτελέσματα μπορεί να οδηγήσει τόσο για το άτομο όσο και για την κοινωνία. Βλ. ως παράδειγμα όλων των ανωτέρω και τα όσα αναφέρονται σε Νικολόπουλος Α., Η «επιχείρηση Baxstrom», ο.π., σ. 482 επ. σχετικά με το αντίστοιχο πείραμα.

⁹⁴¹ Κονταξής Θ., Κοινωνική, ο.π., σ. 1151

⁹⁴² Συκιώτου Α., ο.π., σ.560.

εκφέρει προληπτικές κρίσεις κατασταλτικού χαρακτήρα για την επίτευξη του σκοπού της επιθυμητής ασφάλειας, όποιο και αν είναι το κόστος αυτής της πρακτικής για το άτομο.

Η σύγχρονη έκρυθμη πολιτικο-κοινωνική κατάσταση και η οικονομικό- ηθική κρίση συνοδευόμενη από την γενικευμένη και αυξημένη ανασφάλεια και τη δαιμονοποίηση της τρομοκρατίας, ακολουθείται από την επαναφορά ενός ανανεωμένου και διευρυμένου προτύπου της επικινδυνότητας. Τότε η ασφάλεια της κοινωνίας υπερτερεί των ατομικών δικαιωμάτων του δράστη, ο οποίος λίγο-πολύ αντιμετωπίζεται πλέον ως εχθρός και όχι ως απλός παραβάτης από τη στιγμή που τα χαρακτηριστικά του ενδεικνύουν ότι δεν σκοπεύει στην βλάβη ενός μόνο εννόμου αγαθού κάποια συγκεκριμένη στιγμή αλλά ολόκληρης της έννομης τάξης σταθερά. Η πολιτεία βρίσκει λοιπόν έναν πολύ ιδιαίτερο τρόπο να αντεπιτεθεί και μέσω της αχρήστευσης των εν λόγω δραστών θεωρείται ότι προστατεύει επαρκώς την κοινωνία. Η έρευνα για τα αίτια της εγκληματικότητας φαίνεται να στρέφεται και πάλι προς τα στοιχεία της προσωπικότητας και της φυσιολογίας του δράστη ενώ το έγκλημα αποκτά εκ νέου έναν ατομικό και όχι έναν κοινωνικό χαρακτήρα.

Σκοπό της παρούσας μελέτης δεν αποτελεί ωστόσο μόνο η επισήμανση των εγγενών μειονεκτημάτων⁹⁴³ που συνεπάγεται η χρήση των υπό εξέταση όρων. Το Ποινικό Δίκαιο θεωρεί την πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς και την τιμώρηση του ατόμου βάσει της πιθανολόγησης αυτής επιτεύξιμο εγχείρημα. Ως εκ τούτου προχωρεί στην κατασκευή συγκεκριμένων εννοιών, όπως αυτών της επικινδυνότητας και της έξεως, ούτως ώστε καταστήσει δυνατή τη διαχείριση των κινδύνων που εμφανίζονται στα πλαίσια του Συστήματος Ποινικής δικαιοσύνης, παραλλάσσοντας όμως έτσι τη μορφή και του σκοπούς που αυτό εξυπηρετεί⁹⁴⁴. Ακόμη ωστόσο και στην περίπτωση που η χρήση των εν λόγω όρων εκληφθεί απλώς υπό τη μορφή της διαχείρισης κινδύνων, οι αμφιβολίες και ο χώρος που αφήνεται για αυθαιρεσίες και την εισαγωγή κοινωνικών στερεοτύπων στο χώρο της δικαιοσύνης παραμένουν ακριβώς οι ίδιες, ενώ το μόνο αλλάζει είναι το όνομα που δίνουμε εμείς οι ίδιοι στη διαδικασία ούτως ώστε να φαίνεται περισσότερο νομιμοποιημένη και ανεκτή. Υπάρχουν απαιτήσεις και αξίες που εμπεριέχονται στον αδιαπραγμάτευτο πυρήνα του νομικού μας πολιτισμού, όπως αυτός εμφανίζεται στο συγκεκριμένο χρόνο και τόπο ή όπως αυτά

⁹⁴³ Βλ. μεταξύ άλλων την αδυναμία πρόβλεψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, την αδυναμία διαμόρφωσης ενός τόσο καθολικού κανόνα για την πρόβλεψη της εξέλιξης του δράστη, το γεγονός της παράβλεψης της ελευθερίας της βούλησης του ατόμου, η οποία γίνεται γενικά αποδεκτή σε όλα τα υπόλοιπα σημεία του Ποινικού Δικαίου, η στήριξη σε μη επαρκή επιστημονικά δεδομένα κοκ, όπως παρατίθενται ανωτέρω.

⁹⁴⁴ Βλ. και *Μαγγανάς Α.*, Το πρόβλημα, ο.π., σ. 1010, ο οποίος αναφέρει ότι η διαχείριση του κινδύνου καταλήγει να είναι η “διαχείριση της αβεβαιότητας της ανθρώπινης συμπεριφοράς”. Περί της μεταμόρφωσης του Ποινικού Δικαίου σε ένα σύστημα διαχείρισης κινδύνων βλ. *Λαμπροπούλου Ε.*, ο.π., σ. 560, *Συκιώτου Α.*, ο.π., σ.559, η οποία αναφέρει ότι πλέον στοχοποιούνται ολόκληρες ομάδες που ενσαρκώνουν το προφίλ των εγκληματικών κινδύνων ούτως ώστε προληφθεί η εγκληματική τους δράση καθώς και *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης, ο.π., σ. 1330 και 1343.

γίνονται δεκτά από πάντα και αυτά τα στοιχεία δεν μπορούν και δεν πρέπει να υποχωρήσουν όποιος και αν είναι ο κίνδυνος που απειλεί την ασφάλεια της κοινωνίας⁹⁴⁵.

Ουδέποτε πρέπει άλλωστε να παραγνωρίζεται το ιστορικό παράδειγμα της χρήση των υπό εξέταση εννοιών κατά το παρελθόν από συγκεκριμένα πολιτικά καθεστώτα με σκοπό την εξάλειψη των ιδεολογικά αντίθετών τους, γεγονός που αποδεικνύει ανάγλυφα το μέχρι που μπορεί να φτάσει η επικινδυνότητα της λήψης υπόψη τόσο υποκειμενικών όρων στα πλαίσια της Ποινικής Δικαιοσύνης τόσο για το άτομο και τα δικαιώματά του όσο και για την ίδια την κοινωνία⁹⁴⁶. Η ανθρώπινη αξία και ο σεβασμός της προσωπικότητας και της διαφορετικότητας αποτελούν τη βάση όχι μόνο του νομικού μας συστήματος αλλά και της ίδιας της ύπαρξης του πολιτισμού μας. Η πρόσκαιρη σκοπιμότητα και η δήθεν επιτακτική ανάγκη αντιμετώπισης ενός κινδύνου που η ίδια η κοινωνία έχει κατά κανόνα δημιουργήσει δε δύναται να υπερτερεί της ανάγκης για ελευθερία και δικαιοσύνη και αυτό δεν πρέπει να λησμονείται.

⁹⁴⁵ Hassemer W., ο.π., σ. 31

⁹⁴⁶ Για την αντιμετώπιση των ατόμων βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους, την ειδική αντιμετώπιση των καθ' ἑξῆς και επικίνδυνων δραστών στα πλαίσια ακραίων καθεστώτων καθώς και τον χαρακτηρισμό του ατόμου ως επικίνδυνου λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων βλ. *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Ι, ο.π., σ.73 και 80 υποσημείωση 27, *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής, ο.π., α', σ.18, *Γεωργιάκης Ι.*, ο.π., σ.404 υποσημ. 765, *Δημόπουλος Χ.*, Η προεγκληματική, ο.π., σ. 221 και υποσημ. 83, 274-5 και 289-91, *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' ἑξῆς, ο.π., σ. 106 υποσημ. 1, *Πανούσης Γ.*, Νομική και εγκληματολογική, ο.π., σ. 38, *Παπαγεωργίου-Γονατάς Σ.*, ο.π., σ.449 επ., *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα, ο.π., σ.166 υποσημ. 99, *Σκανδάλης Μ.*, Η εξέλιξη, ο.π., σ. 516 επ., *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, ο.π., σ.32-3 και υποσημ. 21, *Τσουμάνης Ν.*, ο.π., σ.67 επ. και υποσημ. 5, *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο, ο.π., σ.687, *Χαραλαμπίδης Α.*, Ποινικό δίκαιο, ο.π., σ.515, *Χουλιάρης Α.*, Η επικινδυνότητα, ο.π., σ. 1308-9 και 1326, *Baumann J.*, ο.π., σ.22, *Streng F.*, ο.π., σ.625 επ.

Παράρτημα 1: Πίνακας Εγκλημάτων

Ο πίνακας παρατίθεται, ούτως ώστε να υπάρχει μία συνολική εικόνα των εγκλημάτων στα οποία εμπεριέχονται τα υπό συζήτηση στοιχεία, στην οποία να μπορεί ο αναγνώστης να ανατρέξει άμεσα. Οι υπογραμμισμένες διατάξεις αντιπροσωπεύουν τις περιπτώσεις στις οποίες η κατάφαση της κατά συνήθεια τέλεσης ανάγουν σε κακούργημα το έως τότε χαρακτηριζόμενο ως πλημμέλημα έγκλημα.

Κατά συνήθεια

1. **Θεμελίωση αξιοποιήσιμου:** 405 (αισχροκέρδεια), 407 (επαιτεία), β.δ. 29/1971 άρθρο 7 περ. γ (Περί κωδικοποίησης διατάξεων περί τυχηρών και μη παιγνίων, οι παρέχοντες άσυλο σε παίκτες τυχερών παιγνίων)

2. **Επίταση αξιοποιήσιμου:** 137 Β §1 περ. γ' (διακεκριμένες μορφές βασανιστηρίων), 216 §3 (πλαστογραφία), 235 §1 και 2(δωροληψία υπαλλήλου), 304 §2^α (τεχνητή διακοπή εγκυμοσύνης), 337 §3 και 4 (προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας), 342 §1 (κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια), 348^Α §4 (πορνογραφία ανηλίκων) , **351^Α** §2 (ασέλγεια με ανήλικο έναντι αμοιβής), 370^Α §4 (παραβίαση του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και της προφορικής συνομιλίας), 374 (διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής), 385 §1 περ. β (εκβίαση), 386 §3 περ. α (απάτη), 394 §4 (αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος), 400 §2 (παράνομη αλιεία), 404 §3(τοκογλυφία), 412 (υπότροποι ή καθ' έξιν δράστες πταισμάτων), ν. 5960/1933 άρθρο 79 §2 περ. α(περί επιταγής), ν. 1300/1982 άρθρο 3 §2 (ζωοκλοπή), ν. 3028/2002 άρθρο 53 §2, 54, 55, 61§2, 62 (για την προστασία των αρχαιοτήτων), ν. 3305/2005 άρθρο 26§2 (ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή), ν. 3691/2008 άρθρο 45 (πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας), ν. 3984/2011 άρθρο 36 και 60 (δωρεά και μεταμόσχευση οργάνων), ν. 4177/2013 άρθρο 20§1 (κυρώσεις για μη συμμόρφωση συστημάτων μέτρησης/μετρητών ποσότητας καυσίμων), ν. 4251/2014 άρθρο 29 §5 και άρθρο 30 (κώδικας μετανάστευσης), ν. 4443/2016 άρθρο 31§§2, 3 (αξιοποιήσιμη χειραγωγήση αγοράς)

Ιδιαίτερη επικινδυνότητα

Επίταση αξιοποιήσιμου: 137 Β(διακεκριμένες μορφές βασανιστηρίων) ΠΚ, ν. 2725/1999 άρθρο 41στ §3, §4^Α (Αδικήματα βίας με αφορμή αθλητικές εκδηλώσεις), ν. 2121/1993 άρθρο 66 §3 (πνευματική ιδιοκτησία), ν. 5960/1933 άρθρο 79 §2 περ. β(περί επιταγής)

Παράρτημα 2: Έρευνα στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού (ΨΚΚ)

Στα πλαίσια της συγγραφής της παρούσας εργασίας θεωρήθηκε χρήσιμη, η αναζήτηση και της πρακτικής εφαρμογής των υπό συζήτηση εννοιών, ιδίως των πιο προβληματικών σημείων τους, όπως είναι η επιβολή αορίστου διάρκειας ποινής, στην περίπτωση που καταφαθεί στο πρόσωπο του δράστη η ύπαρξη στοιχείων επικινδυνότητας. Η ανεύρεση σχετικών και δημοσιευμένων αποφάσεων δεν κρίθηκε ως επαρκές μέσο για την οριοθέτηση της έννοιας του επικινδύνου, των λόγων που οδηγούν στην επιβολή ιδιαιδίτων ποινών αλλά και στον τρόπο που εκτίονται οι ως άνω ποινές. Η διακηρυσσόμενη και από την πλευρά της θεωρίας ανυπαρξία τοιαύτων καταδικών και η συνακόλουθη ανεπαρκής ενασχόληση με τις πτυχές αυτές του ζητήματος αποτελεί έναν ακόμα από τους λόγους για τους οποίους θεωρήθηκε ως κρίσιμη η σχετική έρευνα.

Για τους ως άνω λόγους, κρίθηκε σκόπιμη η διενέργεια μίας έρευνας στο Ψυχιατρικό Κατάστημα του Κορυδαλλού (από εδώ και πέρα ΨΚΚ), ώστε να υπάρξει και μία πρακτική εικόνα του πως έχουν τα πράγματα σήμερα. Για ποιο λόγο επιλέγεται συγκεκριμένα το εν λόγω κατάστημα; Αποτελεί επιταγή του νόμου, η έκτιση των ιδιαιδίτων ποινών να λαμβάνει χώρα σε ιδιαίτερα παραρτήματα των καταστημάτων κράτησης. Η ιδιαίτερη φύση του εν λόγω καταστήματος, αποτελεί και το λόγο για τον οποίο επιλέχθηκε. Υποτέθηκε λοιπόν, ότι λόγω ανυπαρξίας άλλων καταστημάτων αντίστοιχου είδους, η πλειονότητα των κρατουμένων, που θεωρείται ότι η προσωπικότητά τους παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, θα βρίσκεται στο εν λόγω κατάστημα. Ακολουθώς ελήφθη υπόψη και η σταθερή σύνδεση της επικινδυνότητας με την ύπαρξη ψυχικών ασθενειών, οπότε και επιλέχθηκε το ΨΚΚ ως το πιο κατάλληλο σημείο για την εύρεση των ζητούμενων δεδομένων προκειμένου μέσω της ανάγνωσης των φακέλων ατόμων που ήδη κρατούνται, να αναδειχθούν όχι μόνο οι θεωρητικές αλλά και οι πρακτικές πτυχές του ζητήματος, κυρίως λόγω της σοβαρότητας για την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου.

Θεωρώντας ότι βρισκόμαστε σε μία εποχή κατά την οποία έχει ξεπεραστεί η ανάγκη κατηγοριοποιήσεων των ανθρώπων, το κράτος δικαίου αποτελεί μία πραγματικότητα και η επιβολή ποινής έχει ως σκοπό την επανένταξη και όχι την αιώνια τιμωρία του δράστη, ευελπιστούσαμε ότι δε θα βρεθεί καμία τέτοιου είδους αναχρονιστική ποινή. Τα αποτελέσματα ωστόσο μας διέψευσαν, καθώς αυτή τη στιγμή υπάρχουν 14 άτομα στους οποίους έχει επιβληθεί η ποινή του περιορισμού

κατά τα άρθρα 38 επ. Σε σημαντικό αριθμό μάλιστα η ποινή αυτή επιβλήθηκε λίαν προσφάτως, ήτοι μετά το 2010⁹⁴⁷.

Η μέθοδος που επιλέχθηκε να ακολουθηθεί είναι η ανάγνωση των ποινικών φακέλων των κρατουμένων του ΨΚΚ (διωκτικά έγγραφα, δικαστική απόφαση, πρακτικά συνεδριάσεων, τυχόν αιτήσεις των κρατουμένων για την άρση ή την αντικατάσταση του περιορισμού, γνωματεύσεις ιατρών κοκ). Το δείγμα, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, συνίσταται στους δράστες, στους οποίους έχει επιβληθεί η ποινή του περιορισμού. Επισημαίνεται, ότι κατά τα λεγόμενα των εργαζομένων στη φυλακή, οι δράστες αυτοί, στους οποίους έχει επιβληθεί η αόριστη διάρκειας ιδιάζουσα ποινή των άρθρων 38 επ., κρατούνται αποκλειστικά στο ΨΚΚ, καθώς δεν είναι δυνατό να σταλούν σε κανένα άλλο κατάστημα κράτησης. Η εν λόγω μαρτυρία σε συνδυασμό με την ανυπαρξία άλλων καταστημάτων κράτησης αυτού του είδους, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το δείγμα στο οποίο θα αναφερθούμε κατωτέρω εμπερικλείει το σύνολο των δραστών που έχουν καταδικαστεί με βάση τα ως άνω άρθρα. Μέσα από τη μελέτη των ποινικών τους φακέλων, αναζητούνται κυρίως τα χαρακτηριστικά, που φαίνεται να οδηγούν στο χαρακτηρισμό τους ως επικινδύνων ενώπιον του δικαστηρίου διαφοροποιώντας τους από τους ‘κοινούς δράστες αντίστοιχων εγκλημάτων και οδηγώντας στην επιβολή της ιδιάζουσας αυτής ποινής. Επίσης καταγράφεται και ο ελάχιστος επιβαλλόμενος χρόνος ποινής καθώς και ο χρόνος που εκτίεται πραγματικά για τα διαπραχθέντα εγκλήματα, ούτως ώστε καταστεί σαφές ότι η επιβολή της ιδιάζουσας αυτής ποινής έχει επαχθέστερες συνέπειες για το άτομο. Με τη συλλογή των παραπάνω αναφερόμενων δεδομένων επιχειρείται να δειχθεί πως τελικά επικίνδυνες είναι οι ίδιες οι ποινές για το κράτος δικαίου και όχι τόσο τα άτομα στα οποία

⁹⁴⁷ Οι εν λόγω κρατούμενοι θα αναφέρονται στα πλαίσια της εν λόγω ανάλυσης ως Α έως Ν, ούτως ώστε καταστεί εμφανές ποια είναι τα στοιχεία που ανευρέθησαν ως επικίνδυνα στον κάθε έναν από αυτούς και τις συνθήκες που οδήγησαν στην επιβολή του εν λόγω μέτρου από το δικαστήριο, διατηρώντας ταυτόχρονα και την ανωνυμία τους. Οι αποφάσεις που επέβαλαν την εν λόγω ποινή είναι αντίστοιχα για τους ως άνω δράστες οι εξής: Α: ΜΟΔ Ναυπλίου 31-36/2017 (εκκρεμεί η έφεση), Β: ΜΟΔ Αθηνών 426/2017, Γ: ΜΟΕ Λάρισας 229-236/2011 (λαμβάνονται δε υπόψη και στοιχεία της πρωτόδικης ΜΟΔ Λάρισας 80-86/2009), Δ: ΜΟΕ Αθηνών 536/2009 (και ΜΟΔ Αθηνών 323-4/2008), Ε: ΜΟΕ Αθηνών 44,45/2002, ΣΤ: ΜΟΕ Αθηνών 606/2008 (μετά από αναίρεση των 447,464,480,481/2006 ΜΟΕ Αθηνών), Ζ: ΜΟΔ Αιγίου 63-71/2016, Η: ΜΟΕ Ανατολικής Κρήτης 31/2016 (και ΜΟΔ Ηρακλείου 10-17/2015), Θ: ΜΟΔ Καρδίτσας 162-169/2015 (εκκρεμεί έφεση), Ι: ΜΟΕ Θεσσαλονίκης 68-70/2015, Κ: ΜονομΠλημΒέροιας 1035/2014, Λ: ΜΟΕ Ευβοίας 66-68/2014 (και ΜΟΔ Χαλκίδας 139/2009), Μ: ΜΟΕ Ανατολικής Κρήτης 12/2014 (και ΜΟΔ Λασιθίου 126-132/2009), Ν: ΠεντΕφΠατρών 22,23/2014 (και ΤριμΕφΚακΠατρ 882/2012). Πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι στις ως άνω αναφερόμενες αποφάσεις ανευρέθησαν κάποιες νομικές πλημμέλειες εκ μέρους του δικαστηρίου, οι οποίες έρχονται σε διάσταση με τα όσα αναπτύχθηκαν ανωτέρω. Στην περίπτωση π.χ του Γ η ποινή καθείρξεως καθορίστηκε με συμπληρωματική απόφαση τόσο στην πρωτόδικη (ΜΟΔ Λάρισας 6/2010) όσο και στην εφετειακή απόφαση (ΠεντΕφΛαρ 245/2012) ενώ στην περίπτωση του Α, η απόφαση που επέβαλλε τον περιορισμό αρκέστηκε στην επιβολή συνολικής ποινής με την άθροιση των επιμέρους ποινών και δεν προχώρησε στην ανύψωση του ελάχιστου ορίου, γεγονός που επισημαίνει και η ΜΟΕ Αθήνας 606/2008 ότι πρέπει να λαμβάνει χώρα (περίπτωση ΣΤ).

επιβάλλονται, καθώς φαίνεται να στηρίζεται σε καθαρά υποκειμενικούς και μη δεκτικούς απόδειξης παράγοντες.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των στοιχείων που ανευρέθησαν, σημειώνεται ότι κάποιιοι εκ των φακέλων δεν ήταν, δυστυχώς, πλήρεις. Πολλές εκ των δικαστικών αποφάσεων είχαν αποσταλεί είτε υπό την μορφή πρακτικού είτε περιορίζονταν μόνο στις σελίδες που επέβαλαν τη συγκεκριμένη ποινή. Τα στοιχεία που παρατίθενται λοιπόν αποτελούν ένα συνονθύλευμα πληροφοριών που υπήρχαν μέσα στους φακέλους των κρατουμένων, όπως λ.χ. των ενταλμάτων σύλληψης και των βουλευμάτων του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών ή του Συμβουλίου Εφετών που είχαν εκδοθεί κατά την ποινική προδικασία κοκ. Δυστυχώς το πρόβλημα δεν ξεπεράστηκε στις αποφάσεις που έχουν ληφθεί σχετικά με το αίτημα των κρατουμένων για αντικατάσταση ή για άρση του περιορισμού, καθώς βρισκόταν πάντα σε μορφή πρακτικού, στην οποία αναγραφόταν απλά ότι η αίτηση απορρίπτεται χωρίς να περιέχεται κάποια άλλη αιτιολογία καθιστώντας έτσι αδύνατη την ανεύρεση των λόγων που οδήγησαν στην απόφαση αυτή του δικαστηρίου. Επιπροσθέτως για λόγους ιατρικού απορρήτου και λόγω της μη αναγραφής των συμπερασμάτων της πραγματογνωμοσύνης στα πλαίσια της εκδοθείσας απόφασης, δεν ήταν δυνατός, στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο εντοπισμός της γνώμης που εξέφρασαν οι ψυχίατροι πραγματογνώμονες. Το ζήτημα αυτό αντιμετωπίστηκε είτε με την αναζήτηση της πάθησης και της εν γένει ψυχικής κατάστασης του δράστη είτε σε προηγούμενα δικαστικά έγγραφα είτε σε γνωματεύσεις των ψυχιάτρων του ΨΚΚ ενώ δυστυχώς σε κάποιες εκ των περιπτώσεων δεν ανευρέθησαν καθόλου στοιχεία.

Τα άτομα τα οποία ανευρέθησαν λοιπόν να εκτίουν το Σεπτέμβριο του 2017, ποινή περιορισμού στο ΨΚΚ είναι όπως αναφέραμε 14. Ξεκινώντας από ορισμένα δημογραφικά στοιχεία αναφέρεται ότι όλοι οι κρατούμενοι είναι άνδρες, γεγονός που ωστόσο συνδέεται περισσότερο με τη φύση του καταστήματος κράτησης και όχι με το γεγονός ότι η ποινή του περιορισμού διακατέχεται από διακρίσεις σχετικά με το φύλο. Η αναφορά αυτών των στοιχείων γίνεται με σκοπό να αναδειχθεί η εισχώρηση κοινωνικών στερεοτύπων με βάση το “πρότυπο του επικίνδυνου εγκληματία” ήδη με βάση αυτές τις ιδιότητες. Η ηλικία τους κινείται σε ένα πλαίσιο 27-64 χρονών, με τους περισσότερους να είναι γύρω στα 50⁹⁴⁸. Οι περισσότεροι εξ αυτών είναι άγαμοι⁹⁴⁹, έχουν χαμηλού επιπέδου

⁹⁴⁸ Χρονολογία γέννησης: Α: 1987, Β:1974, Γ: 1971, Δ:1976, Ε:1963, ΣΤ: 1959, Ζ:1953, Η: 1966, Θ: 1977, Ι: 1970, Κ: 1972, Λ: 1957, Μ: 1990, Ν: 1963

⁹⁴⁹ Εξαιρέση αποτελούν οι ΣΤ, ο οποίος είναι διαζευγμένος με ένα παιδί, ο Ζ, ο οποίος είναι έγγαμος και ο Ν, ο οποίος είναι χήρος. Σημειώνεται ωστόσο ότι στην τελευταία περίπτωση, η γυναίκα του Ν, ήταν ταυτόχρονα και συναυτουργός του στο σύνολο σχεδόν των εγκλημάτων που τέλεσε.

εκπαίδευση⁹⁵⁰, είναι άνεργοι ή εξασκούν χειρωνακτικά επαγγέλματα⁹⁵¹ και διαμένουν ως επί το πλείστον εκτός αστικών κέντρων.

Τα στοιχεία που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια είναι η ανεύρεση κάποιων ομοιοτήτων τόσο σχετικά με το έγκλημα που τελείται όσο και με τη συγκεκριμένη ψυχική ασθένεια του δράστη, αναζητώντας το κατά πόσον έχουν εδραιωθεί όντως κάποια κοινωνικά στερεότυπα στην έννοια του επικίνδυνου-ψυχασθενή- εγκληματία.

Ξεκινώντας με το στοιχείο της εγκληματικής πράξης δημιουργούνται κάποια ερωτήματα. Συνδέεται ο εν λόγω χαρακτηρισμός με το είδος και τη βαρύτητα της πράξης; Υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο έγκλημα για την τέλεση του οποίου επιλέγει το δικαστήριο να εφαρμόσει τις διατάξεις των 38 επ. ή αντιθέτως παίζουν άλλα στοιχεία σημαντικό ρόλο; Όπως έκδηλα αποτυπώνεται και στον πίνακα που παρατίθεται στο τέλος του παραρτήματος, το δικαστήριο επιβάλλει την ποινή του περιορισμού όταν βρίσκεται αντιμέτωπο με ένα συγκεκριμένο “τύπο” εγκληματία, ο οποίος τελεί και συγκεκριμένου είδους πράξεις. Η χρήση βίας και η προσβολή συγκεκριμένων εννόμων αγαθών, όπως αυτά της ζωής ή της γενετήσιας ελευθερίας είναι το πρώτο στοιχείο που προϋποθέτει για την επικινδυνότητα του δράστη. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, η τέλεση του εγκλήματος της ανθρωποκτονίας, με ορισμένα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ως προς την ταυτότητα του θύματος ή τον συγκεκριμένο τρόπο τέλεσης είναι και ο λόγος για τον οποίο επιβάλλεται η συγκεκριμένη ποινική μεταχείριση. Ανευρέθησαν επίσης και δύο περιπτώσεις όπου το τελούμενο έγκλημα εντασσόταν στα κοινώς επικίνδυνα, και αφορούσε στην πρώτη περίπτωση την τέλεση εμπρησμού και στη δεύτερη την πρόκληση πυρκαγιάς. Φαίνεται λοιπόν να κυριαρχεί ένα μοτίβο συμπεριφοράς αποδοκιμαστέο και άκρως επικίνδυνο για την κοινωνία και τα άτομα που ζουν εντός αυτής, το οποίο διασπάται από δύο μεμονωμένες περιπτώσεις, όπου η επιβολή του μέτρου επέρχεται για την καταδίκη σε εγκλήματα στην μεν πρώτη περίπτωση για προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας⁹⁵² στη δε δεύτερη για τέλεση εγκλημάτων κατά τις ιδιοκτησίας⁹⁵³. Ενδιαφέρον προκαλεί ακολούθως το γεγονός ότι η πλειονότητα

⁹⁵⁰ Οι περισσότεροι δηλώνουν δε ότι είναι αγράμματοι ή έχουν τελειώσει το δημοτικό. Εξαιρέση αποτελούν ο Μ, ο οποίος έχει τελειώσει τεχνικό λύκειο, οι Α και Η, οι οποίοι είναι απόφοιτοι λυκείου ο Λ, ο οποίος έχει αποφοιτήσει από ΤΕΙ, καθώς και ο Στ, ο οποίος είναι απόφοιτος ΙΕΚ.

⁹⁵¹ Οι Β, Λ και Ν είναι οικοδόμοι ενώ ο Ζ όντας παλαιότερα οικοδόμος έχει πλέον συνταξιοδοτηθεί, ο Δ δηλώνει μικροπωλητής, οι Ε και Ι είναι αγρότες, ο ΣΤ είναι αγιογράφος, ο Μ εισήλθε στο κατάστημα κράτησης όσο ήταν ακόμη μαθητής ενώ όλοι οι υπόλοιποι είναι άνεργοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση του Ζ, ο οποίος πριν μείνει άνεργος ήταν καθαριστής του Δήμου.

⁹⁵² Σημειώνεται ότι η συγκεκριμένη περίπτωση είναι μάλιστα και η μόνη στην οποία η τέλεση πλημμελήματος οδηγεί στην επιβολή της ποινής του περιορισμού.

⁹⁵³ Οι δύο αυτές περιπτώσεις αποτελούν μεν την εξαίρεση στο μοτίβο που φαίνεται να αναπτύσσεται και τον κυρίαρχο ρόλο της φύσης του εγκλήματος και του στοιχείου της βίας, ωστόσο ανευρίσκονται ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ αυτών, γεγονός το οποίο μας βοηθά να εντάξουμε τους εν λόγω εγκληματίες στο ευρύτερο πλαίσιο των

των κρατουμένων είχε λευκό ποινικό μητρώο μέχρι την τέλεση της εν λόγω πράξης⁹⁵⁴. Ένα και μόνο, λοιπόν, έγκλημα θεωρείται ως αρκετό για την απόδοση του χαρακτηρισμού και την επιβολή της ιδιαίτερης ποινής του περιορισμού⁹⁵⁵.

Προχωρώντας στο είδος της ψυχικής ασθένειας φαίνεται ότι η πλειονότητα των κρατουμένων έχουν διαγνωσθεί είτε ως έχοντες ψυχωσική συνδρομή είτε ως σχιζοφρενείς⁹⁵⁶. Η νοητική

επικίνδυνων δραστών, όπως άλλωστε αναπτύχθηκε και ανωτέρω. Η ύπαρξη ποινικού μητρώου, η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων και δη ομοειδών πράξεων αποτελεί και το συνεκτικό στοιχείο των δύο αυτών περιπτώσεων. Ειδικά ως προς τη δεύτερη περίπτωση, του Ν., η οποία αποτελεί και μία εντελώς ξεχωριστή περίπτωση όπου η φύση του εγκλήματος αλλάζει τελείως χαρακτήρα (επισημαίνεται ωστόσο ότι το στοιχείο της βίας συνεχίζει να ενυπάρχει μιας και η τέλεση ληστειών ευρίσκονται εντός του καταλόγου των εγκλημάτων που έχει τελέσει ο εν λόγω δράστης) πρέπει να γίνουν ορισμένες διευκρινίσεις. Η μη ύπαρξη της απόφασης που επιβάλλει τον περιορισμό στον ποινικό φάκελο του δράστη, με αποτέλεσμα τη συνακόλουθη μη γνώση της διάταξης που εφαρμόζεται εν προκειμένω, η μη δυνατότητα εύρεσης κάποιας ψυχιατρικής ή γενικά ιατρικής γνωμάτευση στο φάκελο (υπήρξαν μόνο κάποιες πληροφορίες εκ μέρους του προσωπικού ότι ο συγκεκριμένος δράστης ήταν χρήστης ναρκωτικών) και τέλος λόγω του γεγονότος ότι ο δράστης είναι πολλαπλώς υπότροπος, τελών εγκλήματα κυρίως κατά της ιδιοκτησίας για περίπου μία δεκαετία, θα μπορούσαμε να φτάσουμε στο συμπέρασμα ότι ο Ν αποτελεί μία περίπτωση στην οποία έχει λάβει χώρα η εφαρμογή του 41 και ο δράστης εκτίει ποινή περιορισμού ως καθ' έξιν και καθ' επάγγελμα επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια ελαττωμένα καταλογιστός δράστης. Το ίδιο θα μπορούσε να γίνει δεκτό και στην περίπτωση των Γ και Ε. Και σε αυτήν περίπτωση η επανειλημμένη τέλεση ομοειδούς πράξης, φαίνεται να είναι η βάση για την κατάφαση της ροπής του δράστη και την αποδοχή της επικινδυνότητάς του. Παρά λοιπόν το γεγονός ότι το δικαστήριο εφαρμόζει τις διατάξεις των άρθρων 38 επ., η λήψη υπόψη των στοιχείων της έξεως είναι έκδηλη.

⁹⁵⁴ Φυσικά αυτό δεν ισχύει για όλους μιας και οι 6 από αυτούς έχουν καταδικαστεί και στο παρελθόν, κυρίως για την τέλεση κλοπών ή για σωματικές βλάβες. Ο Ν. έχει κατά το παρελθόν καταδικαστεί για κλοπές και απόπειρες κλοπών, απειλή κατά συρροή, εξύβριση κατ' εξακολούθηση, οπλοφορία, φθορά ξένης ιδιοκτησίας, επικίνδυνη σωματική βλάβη κοκ. Μέσα στο φάκελο του υπάρχουν μάλιστα τουλάχιστον 6 καταδικαστικές αποφάσεις αναγόμενες στο διάστημα 2011 και εξής, κάποιες εκ των οποίων αναστάληκαν ενώ κάποιες εκτελέστηκαν κανονικά. Αναφέρονται ενδεικτικά οι ΜονΠλημΚυπ 428/2016, ΤριμΠλημΗλ 441/2015, ΜονΠλημΖαχ 350/2013, ΜονΠλημΚυπ 33/2011, οι οποίες επιβάλλουν μικρές ποινές κυρίως έως 1 έτος. Εκτεταμένο ποινικό μητρώο φαίνεται να έχει και ο Κ., ο οποίος έχει διάφορες καταδίκες για κλοπές (1997, 2003, 2010), για εξύβριση (1994) και μάλιστα το 1993 του είχε υποβληθεί και πάλι περιορισμός λόγω προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας. Στην περίπτωση του Δ., όπως αναφέρεται και στο ένταλμα σύλληψής του, ο δράστης είχε απασχολήσει και κατά το παρελθόν τις αρχές με την τέλεση εγκλημάτων όπως αυτό της επικίνδυνης σωματικής βλάβης. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Η., ο οποίος φέρεται να έχει τελέσει κατά το παρελθόν, έτος 2003, επικίνδυνη σωματική βλάβη για την οποία είχε καταδικαστεί με ποινή 13 μηνών, η οποία και είχε ανασταλεί. Ο Ζ., είχε επίσης τελέσει και άλλα εγκλήματα κατά το παρελθόν, όπως σωματική βλάβη από αμέλεια και απλή συνέργεια σε αποπλάνηση παιδιού. Τέλος και ο Μ. καθώς το 2002 είχε καταδικαστεί για κλοπή κατ' εξακολούθηση. Η επιβολή της ποινής του περιορισμού εμφανίζεται πιο δικαιολογημένη και αντικειμενοποιημένη σε αυτές τις περιπτώσεις, λόγω της φαινομενικής συνεχούς αντίθεσης του δράστη στην έννομη τάξη, εντούτοις παρατηρείται ότι όλες σχεδόν οι προηγούμενες καταδίκες αφορούν εγκλήματα μικρής βαρύτητας, πάνω στα οποία δεν μπορεί να στηριχθεί η πιθανολόγηση περί σοβαρής παράβασης των κανόνων της έννομης τάξης και στο μέλλον. Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι στον Ε. είχε επιβληθεί με την (αθωωτική) απόφαση ΤριμΕφΚακΑθ 2184/1999 το μέτρο της φύλαξης σε ψυχιατρικό κατάστημα κατά το άρθρο 69 για την τέλεση εμπρησμού δασικής έκτασης.

⁹⁵⁵ Η συναγωγή του συμπεράσματος ότι ο δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια εκ της εξέτασης μίας και μόνο πράξης συνάδει και με τα όσα αναφέρθηκαν ήδη στο κεφάλαιο 3 της μελέτης μας. Η μη απαίτηση της επανειλημμένης πράξης καθιστά όμως, όπως έχει ήδη τονιστεί ένα από τα μεγάλα μειονεκτήματα της έννοιας σε αυτό το σημείο, καθώς την καθιστά άκρως υποκειμενική και επιρρεπή στην αυθαίρετη χρήση. Η πλειονότητα λοιπόν των κρατουμένων φαίνεται όχι μόνο να μην έχουν τελέσει κάποιο έγκλημα στο παρελθόν, μιας και το ποινικό τους μητρώο ήταν λευκό

⁹⁵⁶ Σημειώνεται σε αυτό το σημείο ότι η ψυχωσικού τύπου συνδρομή ή ψυχωσική συνδρομή ταυτίζεται μάλλον (εν μέρει τουλάχιστον) με τον όρο της σχιζοφρένειας. Παρατίθεται ωστόσο η ασθένεια με την ονομασία που ανευρέθη στο φάκελο του εν λόγω κρατουμένου χωρίς να είναι γνωστός ο λόγος για τον οποίο γίνεται η εν λόγω διάκριση, η οποία πιθανολογείται ότι βασίζεται στο διαφορετικό βαθμό εκδήλωσης της κάθε ασθένειας. Τέλος στους Β και Ν δεν ανευρέθη δυστυχώς καταγεγραμμένη κάποια αναφορά της ψυχικής τους πάθησης.

καθυστέρηση, οι δυσκοινωνικές διαταραχές της προσωπικότητας και οι διαταραχές της συμπεριφοράς είναι επίσης κάποιες από τις παθήσεις που εμπρικλείονται στον κύκλο αυτό. Οι εκτιμήσεις των πραγματογνωμόνων λαμβάνουν χώρα κυρίως κατά το στάδιο της ανάκρισης και τις περισσότερες φορές οι γνωματεύσεις που λαμβάνει υπόψη το δικαστήριο σχετικά με την εκτίμηση της ψυχικής υγείας του εν λόγω δράστη είναι περισσότερες από δύο, συμπληρούμενες και από τη γνωμάτευση των ψυχιάτρων του ΨΚΚ⁹⁵⁷. Σημειώνεται μάλιστα ότι σε όλες τις περιπτώσεις, εξέλειπε έως το χρονικό σημείο της τέλεσης του εγκλήματος η λήψη φαρμακευτικής αγωγής, παρά τη σοβαρότητα των παθήσεων των εν λόγω δραστών, είτε διότι είχε σταματήσει είτε διότι δεν είχε διαγνωσθεί ποτέ έως τότε η πάθηση και το άτομο δεν είχε λάβει μέχρι το σημείο εκείνο κάποιου είδους φαρμακευτική αγωγή⁹⁵⁸. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, ότι σε ορισμένες εκ των περιπτώσεων παρατηρήθηκε διχογνωμία εντός του δικαστηρίου, λόγω κυρίως της σοβαρότητας και του είδους της ασθένειας, περί του εάν έπρεπε ο δράστης να κηρυχθεί ανίκανος ή ελαττωμένα ικανός για καταλογισμό, με τελικώς επικρατούσα όπως καθίσταται φανερό την αποδοχή της δεύτερης άποψης⁹⁵⁹.

Ποια είναι λοιπόν τα στοιχεία που οδήγησαν τα δικαιοδοτικά όργανα στην κατάφαση της επικινδυνότητας του δράστη και την εξαγωγή του συμπεράσματος ότι, αν ο δράστης αφεθεί ελεύθερος θα τελέσει “με βεβαιότητα” και άλλα αδικήματα. Η χρήση βίας, το αιφνίδιο, απρόβλεπτο

⁹⁵⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στην περίπτωση του Μ λήφθησαν υπόψη οι γνωματεύσεις τουλάχιστον 4 ψυχιάτρων και του Ζ, ο οποίος εξετάστηκε από 3 διαφορετικούς ψυχιάτρους.

⁹⁵⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης περίπτωσης αποτελεί μεταξύ άλλων ο Μ, ο οποίος έχει ένα ιστορικό διαταραχών από τα 8 του έτη και έπαιρνε φάρμακα από τα 10 του, ενώ το επίμαχο χρονικό διάστημα είχε σταματήσει την αγωγή του και οι Α και Γ, οι οποίοι επίσης είχαν σταματήσει τη λήψη φαρμάκων για κάποιο χρονικό διάστημα. Ο Δ από την άλλη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης περίπτωσης μιας και μέχρι το χρόνο του εγκλεισμού του δεν είχε λάβει ουδέποτε φαρμακευτική αγωγή. Ιδιάζουσα είναι η περίπτωση του Ζ, ο οποίος έπαιρνε μεν φάρμακα, αντικαταθλιπτικά, τα οποία ωστόσο δε φαίνεται να ήταν αρκετά για την αντιμετώπιση της κατάστασής του.

Η συμπεριφορά ωστόσο των δραστών φαίνεται να αλλάζει άρδην κατά την έκτιση της ποινής τους και λόγω της λήψης της αγωγής τους, τα άτομα αυτά φαίνεται να “μεταμορφώνονται” εντελώς τις περισσότερες φορές, όπως προκύπτει και από τις γνωματεύσεις των ψυχιάτρων που συνοδεύουν τις αιτήσεις τους περί αντικατάστασης του περιορισμού τους σε ψυχιατρικό κατάστημα στην ποινή της κάθειρξης. Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο η περίπτωση του Α, ο οποίος κατά τη διάρκεια της προσωρινής του κράτησης και ενώ είχε αρχίσει η χορήγηση της φαρμακευτικής του αγωγής και συνειδητοποίησε τι είχε γίνει αυτοτραυματιζόταν συνεχώς, χτυπούσε το κεφάλι του στον τοίχο κοκ. Υπάρχει επίσης στο φάκελό του ένα αίτημα με το οποίο αποζητά την παύση της προσωρινής του κράτησης καθώς έχει μετανιώσει οικτρά για ότι έχει συμβεί και πως τώρα που παίρνει τα φάρμακά του είναι καλύτερα και το μόνο που θέλει είναι να βοηθήσει τον αδερφό του με τις δουλειές και τις υποχρεώσεις που έχει. Και σε αυτή την περίπτωση παρατηρήθηκε βέβαια η ύπαρξη μίας εξαίρεσης, καθώς ο Ε δε φαίνεται να έχει βελτιωθεί με τη λήψη της φαρμακευτικής αγωγής.

⁹⁵⁹ Το γεγονός αυτό έλαβε χώρα στις περιπτώσεις των Γ, Ζ και Η. Παρατηρείται ότι σε όλες τις περιπτώσεις το δικαστήριο εξετάζει αρχικά κατά πόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 34 και στη συνέχεια προχωρούν σε αυτές του άρθρου 36. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται σχετικά με την αποδοχή της ανικανότητας προς καταλογισμό ή της ελαττωμένης ικανότητας λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως το γεγονός ότι ο δράστης έκανε διάφορους ελιγμούς ή προσπάθειες να αποφύγει τη σύλληψη, ότι απαντούσε λογικά στις ερωτήσεις που του γίνονταν από γείτονες, την προσπάθεια κάλυψης του εγκλήματος, η αλλαγή ρούχων και το ότι είχε τη διαύγεια να πλυθεί και να καθαρίσει το σπίτι και το δωμάτιο στο οποίο τελέστηκε το έγκλημα.

και ανατιολόγητο των πράξεων του δράστη, η ασήμαντη αφορμή που οδήγησε στο έγκλημα, η χρήση επικίνδυνων μέσων για την τέλεση του εγκλήματος (μαχαίρι και φωτιά), η πολλαπλότητα και σφοδρότητα των χτυπημάτων, το απεχθές και ειδικές των εγκλημάτων, το πρόσωπο προς το οποίο στρέφεται το έγκλημα, το γεγονός ότι το θύμα ανήκει στον στενό οικογενειακό κύκλο του δράστη (στενός οικογενειακός δεσμός)⁹⁶⁰, το ότι το θύμα βρισκόταν εκείνη τη στιγμή σε ευάλωτη θέση (π.χ. κοιμόταν, ήταν ηλικιωμένο κοκ), η εν γένει συμπεριφορά του και στο παρελθόν και η παρουσία επιθετικών συμπτωμάτων, η επανειλημμένη επίδειξη αντικοινωνικών συμπεριφορών, ο τόπος (ο οποίος είναι είτε δημόσιος χώρος είτε το σπίτι των θυμάτων) και ο χρόνος (συνήθως βράδυ) της τέλεσης, η ψυχρότητα και η ηρεμία της συμπεριφοράς του δράστη κατά την τέλεση του εγκλήματος, η νοσηλεία του κατά το παρελθόν σε ψυχιατρικές κλινικές, το διάστημα που έχει εκδηλωθεί η ασθένεια, η δυνατότητα βελτίωσης της ψυχικής υγείας ή το ανίατο της ασθένειας, το είδος και η ένταση των ψυχικών ασθενειών, η μη λήψη της φαρμακευτικής αγωγής, η έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος, η ύπαρξη ροπής και (αυτό)καταστροφικών τάσεων⁹⁶¹. Τα στοιχεία που καταδεικνύουν και σε αυτή την περίπτωση την επικινδυνότητα του δράστη δε φαίνεται να απέχουν και πολύ από τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί ανωτέρω, είτε στα πλαίσια της εξέτασης του ιδιαίτερα επικίνδυνου δράστη (βλ. Κεφ. 1^ο) είτε στα πλαίσια των άρθρων 69 επ. και 90 επ. (βλ. Κεφ. 3^ο), γεγονός που επιβεβαιώνει ότι ανεξαρτήτως του πλαισίου στο οποίο ανευρίσκεται κάθε φορά η έννοια, τα γεγονότα που οδηγούν στην αποδοχή της παραμένουν πάντα τα ίδια.

Το επόμενο ζήτημα που θα μας απασχολήσει είναι οι αιτήσεις που έχουν κατατεθεί εκ μέρους των κρατουμένων περί μετατροπής της ποινής του περιορισμού με σκοπό την αντικατάστασή της από την ποινή καθειρίζεως που έχει επιβληθεί από το δικαστήριο. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, δυστυχώς οι εν λόγω αποφάσεις του Δικαστηρίου ευρίσκονται στο φάκελο των κρατουμένων υπό τη μορφή πρακτικού που απλά αναγράφεται η απόρριψη της εν λόγω αίτησης. Υποθέτουμε ωστόσο, ότι οι λόγοι που οδήγησαν στην απόφαση αυτή είναι η εξακολούθηση της επικινδυνότητας του δράστη, μιας και η έτερη προϋπόθεση, αυτή της συνέχισης του περιορισμού, φαίνεται εκ των γνωμοδοτήσεων των αρμοδίων ψυχιάτρων του ΨΚΚ να εκλείπει κατά το χρόνο της αίτησης του κρατουμένου⁹⁶². Αξίζει

⁹⁶⁰ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η εισαγγελέας στα πλαίσια του 23/2009 ΣυμβΠλημΚατερ, το γεγονός ότι η συμπεριφορά του δράστη δεν βρήκε ανάσχεση ούτε προ του προσφιλέστερου προς αυτόν προσώπου τότε είναι πιθανή και η διάπραξη περαιτέρω εγκλημάτων στο μέλλον.

⁹⁶¹ Βλ. εκτενέστερα σχετικά με τα χαρακτηριστικά αυτά τον πίνακα 2, όπως παρατίθεται κατωτέρω. Σημειώνεται δε ότι κατά το 6/2017 ΣυμβΠλημΚορίνθ, τα ως άνω στοιχεία, όπως το είδος της ασθένειας, ο βαθμός της επικινδυνότητας των μέσων, η πολλαπλότητα και η σφοδρότητα των χτυπημάτων λαμβάνονται υπόψη και ως ενδείκτες του ενδεχόμενου δόλου και όχι μόνο για την επικινδυνότητα του δράστη.

⁹⁶² Σημειώνεται ότι η αίτηση αυτή προς το δικαστήριο συνοδεύεται και από τη γνωμάτευση ψυχιάτρου σχετικά με την τωρινή κατάσταση της ψυχικής υγείας του δράστη. Στην περίπτωση του ΣΤ, λοιπόν η γνωμοδότηση του ψυχιάτρου

τέλος να σημειωθεί ότι το διάστημα που φαίνεται να μεσολαβεί μεταξύ της αίτησης και της απόφασης του δικαστηρίου, ανέρχεται συνήθως στους 3-6 μήνες⁹⁶³. Σημειώνεται δε ότι αρμόδιο για τις εν λόγω κρίσεις είναι το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Πειραιά.

αναγράφεται ότι η βελτίωση της υγείας του είναι σημαντική, ότι οι διαταραχές της συμπεριφοράς εξέλειψαν, η συνεργασία που επέδειξε κατά τη λήψη της αγωγής ήταν εμφανής και ως τούτου δε φαίνεται να υπάρχουν πλέον ενδείξεις επικινδυνότητας στο πρόσωπό του. Τονίζεται δε ότι γίνεται δεκτό πως η ασθένεια οφείλεται για το γεγονός ότι δεν μπορούσε να συγκρατήσει την επιθετική του συμπεριφορά προγενέστερα. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Γ., ως προς τον οποίο οι ψυχίατροι θεωρούν ότι έχει σημειώσει μεγάλη βελτίωση και πως συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την αντικατάσταση της ποινής του περιορισμού. Ο Ι, φαίνεται να αποτελεί τη συνέχεια του παραπάνω παραδείγματος μιας και η αίτησή του απορρίφθηκε παρά το γεγονός ότι οι αρμόδιοι ψυχίατροι θεωρούν ότι έχουν εκλείψει τα στοιχεία της επικινδυνότητάς του καθώς τα συμπτώματα της ασθένειας έχουν υποχωρήσει και συνεργάστηκε καθ' όλο το διάστημα της θεραπείας του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περίπτωση του Κ, καθώς όπως αναφέρεται στο φάκελό του τα προβλήματα της υγείας του και η φύση της ψυχικής του ασθένειας (βαριά νοητική που καθιστούν αδύνατο το να φροντίσει τον εαυτό του) οδηγεί στο συμπέρασμα των ψυχιάτρων ότι η συνέχεια της φυλάκισης οδηγεί σε «*ανήκεστο βλάβη της υγείας του*». Εντούτοις ούτε αυτό φαίνεται να είναι αρκετό για το δικαστήριο, το οποίο απέρριψε και σε αυτή την περίπτωση της αίτησης του κρατουμένου για άρση του περιορισμού. Όσον αφορά ακολούθως τον Ε, φαίνεται ο κανόνας να διασπάται και η ψυχική ασθένεια να παραμένει το κριτήριο βάσει του οποίου κρατείται. Οι γνωματεύσεις των ψυχιάτρων αναφέρουν μεταξύ άλλων ότι η κατάσταση της υγείας του είναι στάσιμη, ότι είναι θορυβώδης, εκρηκτικός και εκφράζει μόνιμα ιδέες σεξουαλικού περιεχομένου (2015), ότι η κατάστασή του είναι μόνιμη και ανίατη και έχει ψευδαισθήσεις και παραληρηματικές ιδέες (2013). Προβλήματα ωστόσο δημιουργούνται και σε αυτή την περίπτωση καθώς η σοβαρότητα και το μόνιμο της ψυχικής του ασθένειας, θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει στην εξακολούθηση της ποινής για δυσανάλογο χρόνο. Άλλωστε η θεραπεία που λαμβάνει εντός της φυλακής και οι συνθήκες που επικρατούν σε αυτή δε φαίνεται να είναι και οι καλύτερες δυνατές για τη θεραπεία του, γεγονός που οδηγεί και τους ψυχιάτρους του καταστήματος να γνωμοδοτούν υπέρ της νοσηλείας του σε Ψυχιατρικό Νοσοκομείο, το οποίο θεωρούν ότι θα επέφερε καλύτερα αποτελέσματα στην αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κατάστασης. Σημειώνεται μάλιστα ότι η έκτιση του περιορισμού του Ε έχει διακοπεί βάσει των άρθρων 555 και 559 ΚΠΔ με την απόφαση 7281/2004, για το χρονικό διάστημα 29/12/2004 έως τις 23/6/2006 και είχε διαταχθεί ο ισόχρονος εγκλεισμός του στο ΔΑΦΝΙ. Με την απόφαση ΑΤΤριμΠλημΠειρ 3601/2006, διατάχθηκε η επανεισαγωγή του στο ΨΚΚ, καθώς έπαυσαν οι λόγοι θεραπείας που επέτασσαν αυτό το αποτέλεσμα. Ως ενδιαμέση παρουσιάζεται η περίπτωση του Δ., για τον οποίο αναφέρεται ότι η συστηματική αγωγή έχει οδηγήσει στη βελτίωση του και επισημαίνεται το γεγονός ότι υπήρξε συνεργάσιμος, κρίνεται ωστόσο ότι χρήζει ακόμα τακτικής ψυχιατρικής παρακολούθησης.

⁹⁶³ Αναφέρεται μεταξύ άλλων το παράδειγμα του ΣΤ, ο οποίος έχει υποβάλλει 4 αιτήσεις περί αντικατάστασης του περιορισμού και 1 για υφ' όρον απόλυση, οι οποίες έχουν απορριφθεί (σημειώνεται δε ότι το κατώτατο όριο της ποινής περιορισμού που του είχε υποβληθεί συμπληρώθηκαν μέσα στο 2016). Οι αιτήσεις του λοιπόν, έλαβαν χώρα στις 22/5/2009, 25/11/2011, 20/3/2013, 19/3/2014 και 11/11/2016 και η απόφαση εκδόθηκε αντίστοιχα στις 5/11/2009, 8/3/2012, 31/7/2013, 10/6/2014, 5/1/2017. Ακολούθως ο Γ, του οποίου ο εγκλεισμός έχει συμπληρώσει τα κατώτατα όριά του από το τα τέλη του 2014, έχει επίσης υποβάλλει 3 αιτήσεις, οι οποίες απορρίφθηκαν κατά τον ίδιο τρόπο μετά την παρέλευση μικρότερου χρονικού διαστήματος ωστόσο, το οποίο ανέρχεται στον 1 περίπου μήνα. Ο Ε. έχει επίσης υποβάλλει διάφορες αιτήσεις, 5 στον αριθμό, 3 εκ των οποίων έλαβαν χώρα ως εξής: υποβολή στις 8/6/2015, 1/2/2012 και 13/2/2009 και απόρριψη στις 28/6/2015, 9/4/2012 και 24/6/2009 αντίστοιχα. Στην περίπτωση του Δ έχουν υποβληθεί ακολούθως 2 αιτήσεις, η μία εκ των οποίων μάλιστα απορρίπτεται 9 μήνες σχεδόν αργότερα. Ο Κ είχε υποβάλλει τέλος αίτηση στις 25/11/2014, η οποία απορρίφθηκε στις 24/6/2015 ενώ η αίτηση που υποβλήθηκε μέσα στο 2017 δεν έχει εξεταστεί ακόμα (σημειώνεται και εδώ ότι τα κατώτατα όρια της ποινής του έχουν συμπληρωθεί από το Δεκέμβριο του 2014- μιας και βρίσκεται στη φυλακή από τις 14/8/2014- ενώ έχει εκτιθεί και η επιβαλλόμενη ποινή φυλάκισης περισσότερες μάλιστα των 3 φορές!

Όπως γίνεται φανερό λοιπόν τα διαστήματα τα οποία φαίνεται κάθε φορά να απαιτούνται είναι διαφορετικά και δύνανται να εκτείνονται από 20 μέρες έως 7 μήνες. Όσο μικρότερο είναι αυτό το διάστημα ωστόσο, τόσο το καλύτερο βέβαια, καθώς μόνο εφόσον είναι σχετικά σύντομα (κατά τη γνώμη της γράφουσας σε διάστημα εντός 1 μηνός) θα μπορούσε να θεωρηθεί ως εύλογο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι σε όλες τις περιπτώσεις, επιβλήθηκε το μέτρο της προσωρινής κράτησης⁹⁶⁴, αποδεικνύοντας και εμπράκτως τη στενή σύνδεση της έννοιας της επικινδυνότητας με τις προϋποθέσεις επιβολής του εν λόγω μέτρου δικονομικού καταναγκασμού, όπως άλλωστε αναλύθηκε και ανωτέρω. Σημειώνεται δε σε αυτό το σημείο ότι επαληθεύεται και η σύνδεση της κατάφασης της επικινδυνότητας με τη μη χορήγηση ανασταλτικού αποτελέσματος καθώς σε κανέναν εκ τους δράστες δε δόθηκε ανασταλτικό αποτέλεσμα για την άσκηση έφεσης. Παρατηρήθηκε επίσης ότι σε αρκετές περιπτώσεις η κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 62 ΠΚ -το οποίο παραπέμπει στα οριζόμενα στο άρθρο 60- επιβολή και της παρεπόμενης ποινή της στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων σε αρκετούς εκ των δραστών αυτών⁹⁶⁵. Τέλος αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι σε ορισμένες εκ των περιπτώσεων, το δικαστήριο κάνει λόγο περί αποδοχής ελαφρυντικού στην περίπτωση της αποδοχής των στοιχείων του άρθρου 36⁹⁶⁶, χωρίς φαίνεται να γίνεται αντιληπτό ότι η κατάφαση των εν λόγω προϋποθέσεων και η επιβολή του μέτρου έχει επαχθέστατες συνέπειες για το άτομο.

Φαίνεται λοιπόν ότι η έννοια της επικινδυνότητας ερμηνεύεται από τα ελληνικά δικαστήρια, στα πλαίσια των άρθρων 38 επ. τουλάχιστον, βάσει των πορισμάτων και των στοιχείων που αναδεικνύουν η ψυχιατρική επιστήμη και το Συμβούλιο της Ευρώπης, όπου η τέλεση εγκλημάτων βίας και το απρόβλεπτο της συμπεριφοράς λόγω της βαριάς ψυχικής ασθένειας εκ της οποίας έχει προσβληθεί ο δράστης να αποτελούν τα κύρια στοιχεία⁹⁶⁷. Κρίνεται σε αυτό το σημείο ως σκόπιμη η παράθεση δύο πινάκων, ούτως ώστε καταστεί περισσότερο εύληπτη η απεικόνιση των όσων αντικατοπτρίζει. Ο πρώτος εξ αυτών αποτελείται από το τελούμενο εκ του κρατουμένου έγκλημα (όπως αυτό αναγράφεται στην απόφαση), την ποινή περιορισμού που του επιβλήθηκε, την ποινή κάθειρξης που θα εκτιθεί σε περίπτωση τυχόν αντικατάστασής της, καθώς και την ψυχιατρική του πάθηση και

⁹⁶⁴ Αυτονοήτως εξαιρείται από την παραδοχή αυτή ο Κ., ο οποίος διώκετο και τελικά καταδικάστηκε για πλημμέλημα, όπου δεν επιτρέπεται εκ του νόμου η επιβολή του μέτρου της προσωρινής κράτησης. Δεν ανευρέθη επίσης κάποιο στοιχείο για τον Ν, ο οποίος μάλλον ήδη κατά τον χρόνο επιβολής του περιορισμού εξέτιε κάποια άλλη επιβαλλόμενη ποινή. Οι δράστες λοιπόν παραμένουν έγκλειστοι λόγω της επιβολής της προσωρινής κράτησης ως εξής, με την ημερομηνία που αναγράφεται να αποτελεί το σημείο έναρξης της εισόδου τους στη φυλακή: Α: 17.7.2016 (και διήρκησε έως 03.05.2017), Β: 09.06.2016 (έως 24.04.2017), Γ: 19.10.2008 (έως 09.11.2009), Δ: 18.05.200 (έως 10.07.2008), Ε: 01.07.2000 (έως 16.07.2001), ΣΤ: 29.09.2001 (έως 18.12.2002), Ζ: 09.08.2015 (έως 14.06.2016), Η: 22.01.2014 (έως 27.01.2015), Θ: 01.01.2015, Ι: 13.11.2008 (έως 12.09.2009), Λ: 12.04.2008 (έως 07.07.2009), Μ: 12.09.2008. Οι πληροφορίες αυτές επιλέγονται να καταγραφούν, ούτως ώστε καταστεί δυνατή τυχόν μελλοντική μελέτη σχετικά με το συνολικό χρόνο που διήρκησε ο εγκλεισμός των ανωτέρω δραστών και τη σύγκριση του χρόνου που τελικά παρέμειναν στη φυλακή

⁹⁶⁵ Αναφέρεται ενδεικτικά ότι στον Β και επιβάλλεται ΣΠΔ για 10 έτη, στον ΣΤ για 6 έτη ενώ στους Η και Ι για 5 έτη και στον Γ για χρονικό διάστημα 3 ετών.

⁹⁶⁶ Βλ. μεταξύ άλλων και ΜΟΕ 536/2009 (Δ)

⁹⁶⁷ Βλ. ανωτέρω Κεφ. 1^ο, 2, Ι

ακολουθεί ένας πίνακας με τα στοιχεία που κατά την άποψη του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης καθιστούν το άτομο αυτό επικίνδυνο.

Πίνακας 1.

	Έγκλημα	Ποινή περιορισμού	Ποινή κάθειρξης	Ψυχιατρική πάθηση
A	ανθρωποκτονία και οπλοχρησία	14 έτη και 6 μήνες	21 έτη	παρanoiειδής σχιζοφρένεια
B	ανθρωποκτονία	11 έτη	20 έτη	-
Γ	πρόκληση πυρκαγιάς από πρόθεση κατ' εξακολούθηση	4 έτη	10 έτη	νοητική καθυστέρηση, συναισθηματική διαταραχή καταθλιπτικού τύπου με ψυχοσιόμορφες εκτροπές
Δ	απόπειρα ανθρωποκτονίας, παράνομη οπλοφορία και οπλοχρησία	7 έτη	11 έτη	ψυχωσικού τύπου συνδρομή/ χρονήσασα ψύχωση
E	εμπρησμός	8 έτη	8 έτη	ψυχωσική συνδρομή σε άτομο με νοητική στέρηση και διαταραχή προσωπικότητας/ επιποματική ψύχωση
ΣΤ	ανθρωποκτονία τετελεσμένη και σε απόπειρα, οπλοφορία και οπλοχρησία	15 έτη	24	Σχιζοφρένεια/ παραλήρημα ζηλοτυπικού τύπου/ παρanoiϊκός/ κατάθλιψη/ διπολική διαταραχή
Z	ανθρωποκτονία τετελεσμένη και σε απόπειρα, οπλοφορία και οπλοχρησία	15 έτη	25 έτη και 2 μήνες, εκτιέα τα 25	παρanoiειδής σχιζοφρένεια

Η	απόπειρα ανθρωποκτονίας	12 έτη	13 έτη	χρόνια ψυχωσικός/ σχιζοφρενική ψύχωση
Θ	ανθρωποκτονία και οπλοφορία	12 έτη	21 έτη	σχιζοφρενής και τουλαχιστον μετρίου βαθμού νοητική έκπτωση/ σχιζοφρένεια αδιαφοροποιητικού ή ηβηφρενικού τύπου
Ι	θανατηφόρος σκοπούμενη σωματική βλάβη	10 έτη	10 έτη	διαταραχή συμπεριφοράς/διαταραχή προσωπικότητας/ψυχωσικά στοιχεία επί εδάφους κατάχρηση οινοπνεύματος/ψυχωσική συνδρομή παρανοϊκού τύπου
Κ	προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας προσώπου νεότερου των 12	4 μήνες	12 μήνες	βαρεία νοητική στέρηση με συμπεριφορικές διαταραχές
Λ	ανθρωποκτονία κατά συρροή, απόπειρα ανθρωποκτονίας και οπλοχρησία	29 έτη, εκτιτέα τα 25	36 έτη, εκτιτέα τα 25	ψυχωσική συνδρομή
Μ	ανθρωποκτονία εκ προθέσεως και απόπειρα ληστείας	10 έτη	22 έτη	διαταραχή συμπεριφοράς/ δυσκοινωνική διαταραχή προσωπικότητας/ ψυχωσική συνδρομή
Ν	ληστεία με καλυμμένα χαρακτηριστικά και διακεκριμένη κλοπή κατ' εξακολούθηση και κατ' επάγγελμα	7 έτη	12 έτη	-

Πίνακας 2.

	Στοιχεία που καθιστούν το δράστη επικίνδυνο
A	Το θύμα ήταν η <u>μητέρα</u> του, χρήση μαχαιριού και ιδιαίτερη σκληρότητα. Άκουσε μία φωνή να του λέει να το κάνει. Πρόθεση να <u>κάνει</u> το σώμα της. Η ψυχική κατάσταση, το είδος και ο βαθμός επικινδυνότητας του μέσου τελέσεως, η <u>πολλαπλότητα</u> και η <u>σφοδρότητα</u> των χτυπημάτων. Το γεγονός ότι προχώρησε στην τέλεση της πράξης για <u>ασήμαντη αφορμή</u> (τον εκνεύρισε η επιμονή που επέδειξε να εισέλθει στο σπίτι).
B	Απόπειρα ανθρωποκτονίας κατά της <u>μητέρας</u> του, η οποία πέθανε λίγο αργότερα λόγω ανακοπής εξαιτίας των κακώσεων που της είχε προκαλέσει. Η χρήση μαχαιριού και η ύπαρξη <u>πολλαπλών</u> θλαστικών τραυμάτων
Γ	Χρήση αυτοσχέδιων εμπρηστικών μηχανισμών. Επανειλημμένη τέλεση (34 φορές). Συμπεριφορά η οποία λάμβανε χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα (7 μήνες). Χρόνος τέλεσης συνήθως κατά τις <u>νυχτερινές ώρες</u> . Η ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση του δράστη, η <u>σταθερά επαναλαμβανόμενη καταστροφική τάση και ροπή</u> . Η ψυχοσύνθεση του εν λόγω ατόμου καθιστά σφοδρά πιθανό να <u>βάλει φωτιά ακόμη και στο ίδιο του το σπίτι</u> (ΣυμβΠλημΒόλ 187/2009).
Δ	Το <u>αναίτιο</u> της συμπεριφοράς. Η χρήση <u>μαχαιριού</u> , η κατοχή και μεταφορά 2 μαχαιριών ένα εκ των οποίων ήταν στιλέτο. Η προσπάθεια να σκοτώσει κάποιον <u>άγνωστο στο δρόμο</u> . Η τέλεση της πράξης μέρα μεσημέρι σε δημόσιο χώρο. Έχει <u>απασχολήσει και κατά το παρελθόν τις διωκτικές αρχές</u> . ⁹⁶⁸
E	Ο χαρακτηρισμός του ως <u>πυρομανή</u> , οι <u>προηγούμενες καταδίκες</u> για το ίδιο έγκλημα, η βαρύτητα του εγκλήματος (το δικαζόμενο έγκλημα είναι κακούργημα λέει χαρακτηριστικά η απόφαση). Οι <u>προηγούμενες νοσηλείες σε ψυχιατρικά καταστήματα</u> καθώς και η <u>απόδραση</u> που είχε λάβει χώρα σε μία εκ των περιπτώσεων αυτών.
ΣΤ	Το ότι σκότωσε τον <u>αδερφό</u> του με αλλεπάλληλα χτυπήματα, τα οποία σταμάτησαν μόνο όταν τον τράβηξαν οι γείτονες και του έσπασαν ένα βάζο στο κεφάλι. Η εν συνεχεία προσπάθεια να σκοτώσει και τη γυναίκα του αδερφού του. Οι πράξεις αυτές έλαβαν χώρα <u>μπροστά και δίπλα</u>

⁹⁶⁸ Σημειώνεται ωστόσο σε αυτό το σημείο ο ισχυρισμός του δράστη ότι τα εν λόγω άτομα δεν ήταν άγνωστα αλλά αντιθέτως είχαν κρατήσει τα (ταξιδιωτικά) χαρτιά του και τον εκβιάζει. Για αυτό το λόγο άλλωστε λέει πως έφερε μαζί του και μαχαίρι, ούτως ώστε μπορέσει να υπερασπιστεί τον εαυτό του στην περίπτωση που συνέβαινε κάτι.

	<u>στα παιδιά</u> του ζεύγους και μέσα στο σπίτι τους. Η επίδειξη <u>επιθετικών τάσεων</u> και παλαιότερα, το ότι χτυπούσε τη γυναίκα του και είχε στείλει τη μητέρα του στο νοσοκομείο. ⁹⁶⁹
Z	Συνεχείς και <u>χρόνιες</u> συγκρούσεις καθώς και <u>βίαια επεισόδια</u> και πριν το συμβάν. Η πίστη του ότι η γυναίκα του, του χορηγούσε κρυφά φάρμακα για να τον σκοτώσει και να κάνει τη ζωή της. Το ότι σκότωσε τη <u>γυναίκα</u> του, μάλλον με μαχαίρι, της επέφερε 10 πλήγματα. Απόπειρα να σκοτώσει και <u>τον γιο του</u> , καθώς όταν πήγε να τον εμποδίσει, άρχισε να τον μαχαιρώνει και αυτόν πολλαπλώς και σταμάτησε μόνο όταν νόμιζε ότι ήταν πλέον νεκρός. Παντελής έλλειψη σεβασμού προς την ανθρώπινη ζωή, <u>αναίτια τέλεση</u> , ιδιαίτερη <u>βανουσότητα</u> , <u>υπέρβαση των ενδοιασμών και των φραγμών της ηθικής</u> , συνεχείς αδιαφορία για επιταγές έννομης τάξης. ⁹⁷⁰
H	Το ότι ήταν γείτονες με το θύμα για πολλά χρόνια. Χρήση <u>μαχαριού 26 εκ.</u> Τρόπος ενέργειας σε συνδυασμό με την <u>έλλειψη ηθικού φραγμού</u> , την ιδιαίτερη <u>σκληρότητα και ψυχραιμία</u> <u>καθώς και το γεγονός ότι τέλεσε την πράξη ανενδοίαστα</u> . <u>Αναιτιολόγητη επίθεση</u> (νόμιζε ότι του είχε σκοτώσει ένα γατάκι). Τέλεση βίαιων πράξεων και <u>στο παρελθόν</u>
Θ	Το ότι σκότωσε τη <u>μητέρα</u> του, ενώ αυτή κοιμόταν, με άγνωστο αριθμό μαχαριών εκ των οποίων προκλήθηκε σχεδόν <u>ολική αποκοπή της κεφαλής</u> της. Χρήση δύο διαφορετικών <u>μαχαριών</u> . Ιδιαίτερα <u>βάνουσος και αποτρόπαιος</u> τρόπος τέλεσης. Λήψη υπόψη και της εν γένει προσωπικότητάς του και του γεγονότος ότι ήταν άνεργος, έμενε με τη μητέρα του, η οποία και τον φρόντιζε. Προσπάθεια καθαρισμού του χώρου <u>με χλωρίνη</u> . Η μεταγενέστερη εξομολόγηση σε συγγενείς - 3 μέρες μετά το συμβάν- και το ότι τους ζήτησε βοήθεια για να τη θάψει. Η επανειλημμένη νοσηλεία σε <u>ψυχιατρικές κλινικές</u> . Βίαιη συμπεριφορά και κατά το <u>παρελθόν</u> . Δεν υπάρχει υποστηρικτικό περιβάλλον.
I	Το ότι <u>χτύπησε μανιωδώς</u> τη <u>μητέρα</u> του επιφέροντας της ισχυρά χτυπήματα με τα πόδια του στο κεφάλι και σε όλο της σώμα. <u>Αναίτιο</u> συμπεριφοράς και ασήμαντη αφορμή (τη χτύπησε γιατί ήταν προκλητική και του πέταξε αποφάγια). Το ότι την ποδοπάτησε με <u>αγριότητα</u> και ύστερα την εγκατέλειψε σε κωματώδη κατάσταση. Συμπεριφορά και μετά την πράξη Γενικότερος <u>επιθετικός χαρακτήρας</u> . Η <u>σκληρότητα</u> και η <u>αναλγησία</u> με την οποία ενήργησε.

⁹⁶⁹ Τονίζεται σε αυτό το σημείο η ύπαρξη παθολογιών και στην ευρύτερη οικογένεια. Η μητέρα του έπαιρνε επίσης φάρμακα και ο πατέρας της είχε αυτοκτονήσει. Το γεγονός δε του εγκλήματος έλαβε χώρα λίγες μέρες αφοτου η γυναίκα του τον παράτησε.

⁹⁷⁰ Και σε αυτή την περίπτωση το αίτιο που φαίνεται να οδήγησε στην τέλεση του εγκλήματος είναι η εγκατάλειψη του Z από τη γυναίκα του, η οποία έλαβε χώρα μικρό χρονικό διάστημα πριν (περίπου 1 μήνα). Όταν λοιπόν η γυναίκα του επέστρεψε και ενώ αυτός άλλαζε συμπεριφορά για 3 μέρες, στη συνέχεια τη σκότωσε.

K	<u>Εκτεταμένο ποινικό μητρώο</u> , του είχε επιβληθεί περιορισμός και κατά το παρελθόν για την τέλεση ομοειδούς πράξης. ⁹⁷¹
Λ	<u>Μεθοδευμένος, ψυχραιμος και οργανωμένος τρόπος τέλεσης</u> . Εντός <u>ελαχίστου χρόνου αφαιρέσε τη ζωή δύο ατόμων</u> και αποπειράθηκε να σκοτώσει και 3 ^ο . Τους πυροβόλησε από πολύ <u>κοντινή απόσταση</u> , ενώ τον είχαν <u>επισκεφθεί</u> στο σπίτι του.
M	Το ότι σκότωσε <u>άγνωστο άτομο</u> , το οποίο βρήκε να κοιμάται σε μία παραλία, <u>ξημερώματα</u> . Επανελημμένα χτυπήματα με πέτρα σε διάφορα σημεία του κεφαλιού. Η χρήση <u>μαχαριού με το οποίο τον χτύπησε στο λαιμό και στα γεννητικά του όργανα</u> . Το ότι προχώρησε σε αυτή την πράξη με σκοπό να του αφαιρέσει τα περιουσιακά του στοιχεία. <u>Βιαιότητα και πολλαπλότητα χτυπημάτων</u> . Χρόνια επιθετική συμπεριφορά. Ροπή προς τέλεση εγκληματικών πράξεων. Ανάγκη φαρμακευτικής περίθαλψης από την ηλικία των 10 ετών. <u>Ιστορικό διαταραχών συμπεριφοράς</u> (παραβατικότητα, κλοπές, ομοφυλοφιλία). <u>Αναίτια πράξη</u> . Επανελημμένες απόπειρες αυτοκαταστροφής.
N	<u>Πληθώρα προηγούμενων καταδικών</u> .

Η ύπαρξη ενός μοτίβου, είναι κατά τη γνώμη μας έκδηλη και η αποτύπωση των κοινωνικών στερεοτύπων που αναφέρονται καθ' όλη την έκταση της παρούσας εργασίας επιβεβαιώνεται. Ο μεσήλικας άνδρας, ο οποίος δε σπούδασε και είναι "απολίτιστος", πάσχει από σχιζοφρένεια είναι απόλυτα φυσιολογικό ότι σε κάποια στιγμή στη ζωή του θα τελέσει κάποιο έγκλημα και ως εκ τούτου για την καταπολέμηση του κινδύνου που αποτελεί και του φόβου που προκαλεί στο κοινωνικό σύνολο πρέπει όπως και δήποτε να απομακρυνθεί από την κοινωνία για όσο μεγαλύτερο χρονικό διάστημα κάτι τέτοιο καθίσταται δυνατό.

Και όντως όλα όσα παρατίθενται ανωτέρω φαίνονται πάρα πολύ τρομακτικά. Εντούτοις η προκατάληψη αυτή δε φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα μιας και η συντριπτική πλειοψηφία των κρατουμένων αυτών έχουν μετανιώσει πραγματικά για τα όσα έκαναν και τιμωρούν τους εαυτούς τους πολύ αυστηρότερα από ότι μπορεί να επιτύχει το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης. Τώρα που παίρνουν κανονικά τη φαρμακευτική αγωγή τους, κατά τα λεγόμενα των υπαλλήλων στο ΨΚΚ έχουν μεταμορφωθεί πλήρως και να είναι έτοιμοι να επανενταχθούν στην κοινωνία. Ωστόσο το δικαιοδοτικό σύστημα δε φαίνεται να πείθεται από τις γνώμες των ειδικών να κρίνουν τούτο,

⁹⁷¹ Σημειώνεται ότι τα στοιχεία στον εν λόγω φάκελο, τα οποία σχετίζονται με την ποινική φύση του ζητήματος είναι πολύ λίγα.

ψυχιάτρων και απορρίπτουν τη μία μετά την άλλη τις αιτήσεις όχι μόνο υφ' όρον απόλυσης αλλά και της μετατροπής της ποινής του περιορισμού στην επιβαλλόμενη ποινή κάθειρξης. Θεωρεί μάλλον ο δικαστής ως κίνδυνο και για τους υπόλοιπους κρατούμενους τη συνύπαρξη με αυτού του είδους τους δράστες και επιλέγει να τους αχρηστεύει για όσο έχει τη δυνατότητα στο ΨΚΚ, παρά το γεγονός ότι οι συνθήκες οι οποίες είχαν οδηγήσει στην κατάφαση της επικινδυνότητας του ατόμου φαίνεται να εκλείπουν από τη στιγμή που αυτό λαμβάνει τα φάρμακά του.

Η ζημιά που έχουν υποστεί τα δικαιώματα των ατόμων αυτών είναι ωστόσο, ήδη ανεπανόρθωτη, και όπως έχει ήδη τονιστεί η ανάγκη της ασφάλειας της κοινωνίας δεν μπορεί να επιτυγχάνεται ανεξαρτήτως του κόστους που συνεπάγεται αυτό για το κάθε μεμονωμένο άτομο, παρά το γεγονός ότι κανένας μέσα στο Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης φαίνεται να το αντιλαμβάνεται προς το παρόν αυτό. Η κοινωνική και ιατρική φροντίδα των εν λόγω ατόμων πρέπει κάποια στιγμή να καταστεί σαφές ότι εκφεύγει σαφώς της αρμοδιότητας του Ποινικού Δικαίου, το οποίο πρέπει κάποια στιγμή να την εναποθέσει στους αρμόδιους προς τούτο παράγοντες. Ευελπιστούμε μόνο, να μην χρειαστεί να παρέλθει όλο το χρονικό διάστημα μέχρι τη συμπλήρωση του ανωτάτου ορίου που τάσσουν οι αντίστοιχες διατάξεις, ούτως ώστε αλλάξει η γνώμη του δικαστηρίου και απολυθούν τα συγκεκριμένα άτομα.

Παράρτημα 3: Σχέδιο νόμου για την ποινική αντιμετώπιση δραστών με ψυχική ή διανοητική διαταραχή

Προτείνεται, για πρώτη φορά από την εισαγωγή των εν λόγω διατάξεων στον ΠΚ, η (ριζική μάλιστα) αλλαγή της μεταχείρισης των δραστών που παρουσιάζουν ψυχικές ασθένειες. Το σχέδιο νόμου, που κατέθεσε το Υπουργείο Δικαιοσύνης, έχει περάσει το στάδιο της διαβούλευσης (2 φορές) και αναμένεται η ψήφισή του από τη Βουλή. Με το εν λόγω σχέδιο, πολλά από τα σφάλματα που επισημάνθηκαν ανωτέρω στο οικείο κεφάλαιο περί της μεταχείρισης των ψυχικά ασθενών φαίνεται να “διορθώνονται”⁹⁷².

Τα εχέγγυα που προβλέπονται υπερτερούν σαφώς του ήδη ισχύοντος καθεστώτος. Τα μέτρα θεραπείας αντικαθιστούν τα έως τώρα καλούμενα μέτρα ασφαλείας. Η διασφάλιση των δικαιωμάτων των δραστών που παρουσιάζουν ψυχικές ή διανοητικές διαταραχές (και λόγω αυτής τους της ιδιαιτερότητας δεν υπόκειται σε ποινή) αποτελεί την πρωταρχική αποστολή των εν λόγω ρυθμίσεων. Η ασφάλεια της κοινωνίας (αλλά και των ίδιων των ασθενών) λαμβάνει πλέον χώρα μέσω της θεραπείας των ασθενών και όχι μέσω της αχρήστευσής τους για αόριστο χρονικό διάστημα. Οι απόψεις αυτές, οι οποίες κυριαρχούσαν στις αρχές του αιώνα σχετικά με την ανάγκη αχρήστευσης των ψυχικά ασθενών με σκοπό την εξάλειψη της εγγενούς επικινδυνότητάς τους, φαίνεται επιτέλους να υποχωρούν και να ξεπερνιούνται⁹⁷³. Οι θέσεις που έχουν διατυπωθεί ανά καιρούς τόσο από τη θεωρία όσο και από ανεξάρτητες αρχές⁹⁷⁴ για τα ελαττώματα του ισχύοντος συστήματος λαμβάνονται επιτέλους υπόψη και σημαντικά βήματα επιτυγχάνονται προς τον εκσυγχρονισμό των θεσμών.

Η μεταχείριση των ακαταλόγιστων δραστών αλλάζει, καθώς λαμβάνονται υπόψη οι σωστές (εν μέρει τουλάχιστον) βάσεις που τέθηκαν για τον ακούσιο εγκλεισμό. Η κωφάλαλία παύει να αποτελεί λόγο επιβολής της κύρωσης της φύλαξης εξαλείφοντας με αυτόν τον τρόπο τις παρωχημένες απόψεις που εξέφραζε ο ΠΚ, θεωρώντας τους κωφάλαλους άτομα μη δυνάμενα να έχουν ελευθερία βούλησης. Η ίδια δραστική μεταβολή παρατηρείται και στον τρόπο αντιμετώπισης των δραστών με ελαττωμένο καταλογισμό. Σύμφωνα με άρθρο 21 «καταργούνται τα άρθρα 38 έως 41 του Ποινικού Κώδικα, όπως και κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη που αντίκειται στις διατάξεις του» και η μεταχείρισή τους δε συνίσταται πλέον στην επιβολή ιδιαίζουσας ποινής αλλά προτάσσεται η επιβολή θεραπευτικών μέτρων. Φαίνεται λοιπόν, να σημειώνεται σημαντική πρόοδος, η οποία ωστόσο δεν πρέπει να

⁹⁷²Περί του σχεδίου νόμου και της εισηγητικής αυτού έκθεσης βλ. http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2017/06/metra_therapeias_new.pdf και http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2017/02/eisigitiki_ekthesi.pdf

⁹⁷³ Εισηγητική έκθεση, σ.1-2

⁹⁷⁴ Βλ. την ανάλυση της έκθεσης του Συνηγόρου του Πολίτη, όπως αυτή αναλύεται ανωτέρω Κεφάλαιο 3^ο, III

σταματήσει εδώ καθώς, όπως έχει καταστεί ήδη σαφές, οι εν λόγω διατάξεις σχετικά με την μεταχείριση των θεωρούμενων ως επικίνδυνων δραστών, είναι άκρως προβληματικές. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης κρίνεται ωστόσο επιτακτική η αλλαγή όχι μόνο της νομοθετικής πρόβλεψης και της δικαστηριακής πρακτικής αλλά και η κοινωνική συνείδηση του τρόπου αντιμετώπισης των κατηγοριών αυτών. Ενδεικτική εμφανίζεται επίσης η αλλαγή και των άρθρων 90-92, οι οποίοι για μία ακόμη φορά δε φαίνεται να απασχόλησαν το νομοθέτη. Παρατίθενται λοιπόν οι προτεινόμενες διατάξεις και επιχειρείται ένας συνοπτικός σχολιασμός των αλλαγών που αυτές θα επιφέρουν.

Άρθρο 1- Η διάταξη του άρθρου 69 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «Άρθρο 69: Μέτρα θεραπείας ατόμων που απαλλάσσονται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής

1. Αν κάποιος που τέλεσε αξιόποινη πράξη, η οποία απειλείται με ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον ενός έτους, απαλλάχθηκε από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής (άρθρο 34), το δικαστήριο διατάσσει κατάλληλο για τη θεραπεία του μέτρο, εφόσον κρίνει ότι, εξαιτίας της κατάστασής του, υπάρχει κατά το χρόνο έκδοσης της απόφασης κίνδυνος, αν αφεθεί ελεύθερος, να τελέσει και άλλα τουλάχιστον ανάλογης βαρύτητας εγκλήματα. Η διάταξη της απόφασης που αφορά στο θεραπευτικό μέτρο εκτελείται με φροντίδα της εισαγγελικής αρχής. 2. Η προηγούμενη παράγραφος ισχύει για όλα τα εγκλήματα κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας που απειλούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τριών μηνών. Δεν ισχύει για τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας που δεν εμπεριέχουν χρήση βίας ή απειλή βίας. 3. Κατάλληλα θεραπευτικά μέτρα είναι: (α) η νοσηλεία σε ειδικό τμήμα δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου, (β) η νοσηλεία σε ψυχιατρικό τμήμα δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου, και (γ) η υποχρεωτική θεραπεία και ψυχιατρική παρακολούθηση κατά τακτά χρονικά διαστήματα σε κατάλληλη εξωνοσοκομειακή Μονάδα Ψυχικής Υγείας ή εξωτερικά ιατρεία δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου. 4. Οι προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου βεβαιώνονται με μία τουλάχιστον πραγματογνωμοσύνη που διενεργείται αμέσως μετά τη σύλληψη και με άλλη μία τουλάχιστον πραγματογνωμοσύνη που διενεργείται όσο το δυνατό πλησιέστερα προς τη δικάσιμο. Στις πραγματογνωμοσύνες προτείνεται και το τυχόν κατάλληλο μέτρο θεραπείας».

Όπως αναφαίνεται, λοιπόν, αλλάζει δραστικά όχι μόνο η διατύπωση της διάταξης αλλά και η όλη λογική της. Γενικώς οι προϋποθέσεις επιβολής του μέτρου αυστηροποιούνται και η ρύθμιση του ζητήματος γίνεται αναλυτικότερη. Η αντικατάσταση του όρου ακαταλόγιστος εγκληματίας με την φράση άτομο που απαλλάσσεται από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής αποτελεί το πρώτο αξιοπρόσεκτο σημείο του νόμου αυτού. Η δογματική ασυνέπεια του χαρακτηρισμού ενός

ατόμου ως εγκληματία, από τη στιγμή που δεν πληρούνται τα στοιχεία που ο ΠΚ θέτει για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος λόγω έλλειψης του καταλογισμού στο πρόσωπο του δράστη, διορθώνεται επιτυχώς⁹⁷⁵.

Για την επιβολή του επαχθούς αυτού μέτρου, απαιτείται η τέλεση (οποιοδήποτε) εγκλήματος με επαπειλούμενη από το νόμο ποινή τουλάχιστον ενός έτους. Από την άλλη πλευρά εφόσον πρόκειται για έγκλημα κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας (λόγω της στενής σύνδεσης που τα εγκλήματα αυτά παρουσιάζουν με το στοιχείο της βίας), το όριο αυτό ελαττώνεται και ανέρχεται πλέον στους 3 μήνες. Σημειώνεται ότι το έως σήμερα ισχύον ήτο η τέλεση οποιασδήποτε μορφής εγκλήματος αρκεί να απειλείτο με ποινή τουλάχιστον 6 μηνών. Για την επιβολή του μέτρου, επισημαίνεται ότι απαιτείται η πράξη να είναι τελειωτικά άδικη και να συντρέχουν όλα τα απαιτούμενα από το άρθρο 14 ΠΚ στοιχεία, εννοείται πλην του καταλογισμού.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο νομοθέτης προβαίνει σε μία διάκριση δίνοντας ιδιαίτερο βάρος στις περιπτώσεις δραστών εγκλημάτων βίας ή εγκλημάτων περιέχοντα το στοιχείο της βίας ή της απειλής της βίας⁹⁷⁶. Συμπεριφορές θίγουσες κατά οποιονδήποτε άλλο τρόπο ειδικά τα έννομα αγαθά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας δεν δύνανται πλέον να επισύρουν την επιβολή τέτοιων μέτρων. Ο σαφής αυτός διαχωρισμός μεταξύ των προϋποθέσεων επιβολής, βάσει του είδους του τελούμενου εγκλήματος, δημιουργεί προβληματισμούς. Θα μπορούσε ωστόσο να υποστηριχθεί ότι απορρέει από την ιεράρχηση των προστατευόμενων εννόμων αγαθών στην οποία έχει προβεί η έννομη τάξη και τη συνακόλουθη μεγαλύτερη απαξία των εγκλημάτων που διαπράττονται κατά συγκεκριμένων αγαθών. Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι ψυχικά ασθενείς σύμφωνα με τις κοινωνικές προκαταλήψεις έχουν συνδεθεί, όπως είδαμε, με την τέλεση εγκλημάτων βίας και θεωρούνται ιδιαίτερα επικίνδυνοι και επίφοβοι ως προς αυτά. Η ανάγκη, λοιπόν, προστασίας της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας εμφανίζεται ως πιο επιτακτική και για αυτό το λόγο το όριο ελαττώνεται δραστικότερα και οι εγγυήσεις λιγοστεύουν.

Η αναφαινόμενη, ήδη από τον τίτλο του άρθρου, υπεροχή του θεραπευτικού σκοπού του μέτρου, ο οποίος φαίνεται πλέον να υπερτερεί του φυλακτικού, και οι εγγυήσεις, τις οποίες επιτάσσουν τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα⁹⁷⁷ (και οποίες έχουν ήδη θεσπισθεί στην περίπτωση του ακούσιου εγκλεισμού) “μεταφέρονται” επιτέλους και στην επιβολή κυρώσεων που αφορούν τις κατηγορίες

⁹⁷⁵ Βλ. Εισηγητική έκθεση σ.3 καθώς και την ανάπτυξη που προηγήθηκε στο Κεφάλαιο 3°.

⁹⁷⁶ Ήτοι δίνεται προτεραιότητα στον ορισμό της επικινδυνότητας, όπως αυτός εκφράζεται στα πλαίσια της ψυχιατρικής, όπως οι απόψεις αυτές παρατέθηκαν σε Κεφάλαιο 1°.

⁹⁷⁷ Εισηγητική έκθεση σ.1-2.

αυτές των δραστών. Η ανάγκη ύπαρξης πραγματογνωμοσύνης (περισσότερες της μίας μάλιστα) αποτελούσε μία επιτακτική ανάγκη για τη νομιμοποίηση του εν λόγω μέτρου, η οποία γίνεται πραγματικότητα. Το μέτρο εκτίεται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, όπως αυτοί εξειδικεύονται στο άρθρο 11 του νόμου. Η δυνατότητα έκτισης του μέτρου και σε εξωνοσοκομειακούς χώρους αποτελεί επίσης ένα πλεονέκτημα της διάταξης, το οποίο ακολουθεί τις σύγχρονες εξελίξεις της ψυχιατρικής και μπορεί να θεωρηθεί ως ακόμη μία έμπρακτη προώθηση του σκοπού της θεραπείας⁹⁷⁸.

Εκφράζεται, ακολούθως, ρητά, ότι ο χρόνος στον οποίο πρέπει να συντρέχουν οι αναφερόμενες στο άρθρο προϋποθέσεις, είναι αυτός της έκδοσης της απόφασης. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται επιτέλους αποδεκτή η από καιρό άποψη της θεωρίας, ότι εφόσον τα κριτήρια αυτά εμφανίζονται μόνο κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, η επιβολή κυρώσεων τέτοιου είδους, σε υγιή πλέον ασθενή, είναι ανομιμοποίητες.

Όσον αφορά, τέλος, την προϋπόθεση της επικινδυνότητας του δράστη για τη δημόσια ασφάλεια, αυτή δυστυχώς μόνο κατ' επίφαση φαίνεται απαλείφεται από τη διάταξη. Παρά τις πανηγυρικές διακηρύξεις της εισηγητικής έκθεσης περί κατάργησης της εν λόγω «στιγματιστικής αναφοράς», η επικινδυνότητα απαλείφεται μόνο ως όρος καθώς αντικαθίσταται από τον κίνδυνο αν αφεθεί ελεύθερος ο δράστης να τελέσει και άλλα τουλάχιστον ανάλογης βαρύτητας εγκλήματα. Χρησιμοποιείται λοιπόν, σε μία προσπάθεια αντικειμενοποίησης των προϋποθέσεων επιβολής του μέτρου ασφαλείας, η περιγραφή της έννοιας του επικίνδυνου δράστη αντί της αναφοράς της ιδιότητάς του ως τέτοιου. Με αυτόν τον τρόπο ο κίνδυνος αυθαιρεσίας παραμένει και το αόριστο και ασαφές περιεχόμενο της επικινδυνότητας απλά συγκαλύπτεται.

B. Η διάταξη του άρθρου 70 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «Άρθρο 70: Διάρκεια του θεραπευτικού μέτρου

1. Στην απόφαση που διατάσσει το θεραπευτικό μέτρο ορίζεται ο μέγιστος χρόνος της διάρκειάς του, ο οποίος δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δύο έτη για τα πλημμελήματα και τα πέντε έτη για τα κακουργήματα. Ένα μήνα τουλάχιστον πριν τη συμπλήρωση του χρόνου αυτού, το Τριμελές Πλημμελειοδικείο στην περιφέρεια του οποίου εκτελείται το θεραπευτικό μέτρο, μπορεί, με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση να διατάξει την παράταση του μέτρου ή την αντικατάστασή του με άλλο, για τον ίδιο κατά ανώτατο όριο χρόνο, εφόσον τούτο επιβάλλεται για τις ανάγκες της θεραπείας και

⁹⁷⁸ Η εν λόγω επιλογή ακολουθεί άλλωστε και τις περιεχόμενες στη ΝΟ. REC (2004)10 υποδείξεις, όπου στο άρθρο 8, αναφέρει ότι η μεταχείριση και η θεραπεία των ατόμων με ψυχικές διαταραχές πρέπει να γίνεται σε όσο το δυνατόν πιο ελεύθερο περιβάλλον.

εξακολουθούν να υπάρχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 1 του προηγούμενου άρθρου. Πριν από την έκδοση της απόφασης, το δικαστήριο καλεί τον θεραπευόμενο και τον συνήγορό του, καθώς και τη διεύθυνση της μονάδας όπου εκτελείται το μέτρο, να διατυπώσουν τις απόψεις τους. 2. Το ίδιο δικαστήριο, κάθε έτος, τηρώντας την ίδια διαδικασία, αποφασίζει αν το θεραπευτικό μέτρο που έχει επιβληθεί πρέπει να εξακολουθήσει ή να αντικατασταθεί με άλλο. Μπορεί όμως και οποτεδήποτε, με αίτηση του εισαγγελέα, του θεραπευομένου ή της διεύθυνσης της μονάδας όπου εκτελείται το μέτρο, μετά από εισήγηση του θεράποντος ιατρού, να διατάζει την άρση ή αντικατάστασή του. Σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης, στην απόφαση απαιτείται να υπάρχει ειδική αιτιολογία ως προς την ανάγκη διατήρησης του θεραπευτικού μέτρου. Νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί μετά την πάροδο τεσσάρων μηνών. 3. Στη διαδικασία ενώπιον του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου κατά τις διατάξεις των παραγράφων 1, εδάφιο β' και 2 του άρθρου αυτού, καθώς και του Εφετείου σε περίπτωση άσκησης έφεσης, εάν ο θεραπευόμενος δεν έχει συνήγορο, διορίζεται συνήγορος αυτεπαγγέλτως, κατά τις διατάξεις του άρθρου 340 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.»

Θεμελιώδεις αλλαγές επέρχονται και στο πλαίσιο της διάρκειας του μέτρου ασφαλείας της φύλαξης, το οποίο παραμένει μεν αόριστης διάρκειας με πρόβλεψη ωστόσο ανωτάτου πλέον ορίου. Ορίζεται, ότι η επιβολή του μέτρου δε δύναται να ξεπερνά «τα δύο έτη για τα πλημμελήματα και τα πέντε έτη για τα κακουργήματα». Παρά τη δυνατότητα που δίδεται στο δικαστήριο περί παράτασης της φύλαξης για ίσης διάρκειας διάστημα, η ύπαρξη συγκεκριμένου πλαισίου αντί της συνέχειας του μέτρου «για όσο χρόνο το επιβάλει η δημόσια ασφάλεια» αποτελεί μία σημαντική κατάκτηση για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με ψυχικές ασθένειες. Προβληματισμός δημιουργείται, βέβαια στο σημείο αυτό, σχετικά με τον αν η δυνατότητα παράτασης του χρόνου από το δικαστήριο μπορεί να εφαρμοστεί μόνο μία φορά ή αν αντιθέτως αυτό μπορεί να λαμβάνει χώρα επ' άπειρον. Ορθότερη θεωρείται από τη γράφουσα, βάσει και του συνολικού χαρακτήρα που παρουσιάζουν οι μεταβαλλόμενες διατάξεις, η άποψη ότι το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την παράταση για 1 μόνο φορά. Το ανώτατο χρονικό διάστημα για το οποίο μπορεί να νοσηλεύεται το άτομο ανέρχεται τότε σε 4 χρόνια εφόσον πρόκειται για πλημμέλημα ή σε 10 χρόνια στην περίπτωση των κακουργημάτων. Σε αντίθετη περίπτωση, το μέτρο εξακολουθεί να έχει ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό την αμφισβητούμενη και κατακριτέα αόριστη διάρκεια που έχει και σήμερα.

Το δικαστήριο, ακολούθως, υποχρεούται να ελέγχει κάθε χρόνο (όχι ανά 3 έτη όπως προβλέπεται στο ισχύον σύστημα), αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που τάσσει το άρθρο 69 και μόνο σε αυτή την περίπτωση δύναται να διατάξει την εξακολούθηση του μέτρου. Εφόσον εκλείψει κάποια από τις προϋποθέσεις τότε το δικαστήριο πρέπει υποχρεωτικά να άρει ή να αντικαταστήσει το μέτρο.

Στην περίπτωση, λοιπόν, κατά την οποία εκλείπει η ψυχική ασθένεια του δράστη, ακόμα και στην περίπτωση που πιθανολογείται η ύπαρξη κινδύνου περί τέλεσης νέων εγκλημάτων (ήτοι στην περίπτωση που ο δράστης εξακολουθεί να είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια), το μέτρο της φύλαξης παύει να ισχύει.

Η δυνατότητα άσκησης έφεσης και δυνατότητα υποβολής αίτησης από τον ίδιο τον κρατούμενο για την άρση ή αντικατάσταση του μέτρου συμβάλλουν στην εναρμόνιση του δικαίου μας με τις επιταγές της ΕΣΔΑ. Οι αντιφάσεις και οι “αδικίες” που παρατηρήθηκαν ανωτέρω, παύουν με αυτόν τον τρόπο να υπάρχουν και τα δικαιώματα των ακαταλόγιστων διασφαλίζονται πληρέστερα. Η ειδική αιτιολόγηση που απαιτείται για την τυχόν απόρριψη της εν λόγω αίτησης αποτελεί επίσης μία σημαντική κατάκτηση του νόμου για τον περιορισμό της έως σήμερα δικαστηριακής πρακτικής της συμπλήρωσης απλά μίας φόρμας σε αντίστοιχες περιπτώσεις.

Τέλος, το γεγονός ότι η απόφαση του δικαστηρίου λαμβάνεται ύστερα από την εισήγηση του θεράποντος ιατρού αποτελεί επίσης μία υπέρβαση, αν αναλογιστεί κανείς ότι υπό το υπάρχον καθεστώς το δικαστήριο δεν υποχρεούται καν να συμβουλευθεί οποιονδήποτε πριν αποφασίσει για τη συνέχιση ή μη του μέτρου. Αντίστοιχα ισχύουν και για τη δυνατότητα εμφάνισης του κρατουμένου στο αρμόδιο δικαστήριο ή για την υποχρέωση διορισμού συνηγόρου στο θεραπευόμενο για τις διαδικασίες ενώπιον του ακροατηρίου, δυνατότητες που μέχρι τώρα δεν προβλεπόταν στο νόμο.

Άρθρο 3-Μετά το άρθρο 70 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται άρθρο 70Α, που έχει ως εξής:
«Άρθρο 70^Α: Μέτρα θεραπείας ατόμων μειωμένου καταλογισμού λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής

1. Αν κάποιος τέλεσε αξιόποινη πράξη λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής που μειώνει σημαντικά τον καταλογισμό του (άρθρο 36 παράγραφος 1) και η πράξη του απειλείται με ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον ενός έτους, το δικαστήριο, εκτός από την επιβολή της ποινής, διατάσσει την εισαγωγή του σε ψυχιατρικό παράρτημα καταστήματος κράτησης ή, σε περίπτωση αναστολής εκτέλεσης της ποινής του, τα θεραπευτικά μέτρα του άρθρου 69, παράγραφος 3, εφόσον κρίνει ότι συντρέχει ο περιγραφόμενος στο άρθρο 69, παράγραφος 1 κίνδυνος. Οι παράγραφοι 2 και 4 του άρθρου 69 έχουν και στην περίπτωση αυτή εφαρμογή. 2. Η εκτέλεση του μέτρου γίνεται αμέσως μετά την έκδοση της απόφασης, με φροντίδα της εισαγγελικής αρχής. 3. Το άρθρο 70 έχει και εδώ ανάλογη εφαρμογή. Μετά την ολοκλήρωση του θεραπευτικού μέτρου, ο καταδικασθείς εκτίει την ποινή του, εφόσον δεν έχει ανασταλεί η εκτέλεσή της. Από την ποινή αφαιρείται ο χρόνος νοσηλείας στο ψυχιατρικό παράρτημα καταστήματος κράτησης ή στις μονάδες του άρθρου 69, παράγραφος 3, στοιχεία

α' και β'. Το Τριμελές Πλημμελειοδικείο του τόπου εκτέλεσης του μέτρου μπορεί όμως να διατάξει τη μη έκτιση της ποινής, αν το έγκλημα για το οποίο επιβλήθηκε είναι πλημμέλημα.»

Το άρθρο 70^Α, μετά και την κατάργηση των άρθρων 38-41, ρυθμίζει πλέον τον τρόπο μεταχείρισης των δραστών που κατά τη διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου χαρακτηρίζονται ως άτομα με ελαττωμένο καταλογισμό. Η λύση της ιδιάζουσας ποινής⁹⁷⁹, αντικαθίσταται από το συμπληρωματικό αυτό μέτρο ασφαλείας⁹⁸⁰, του οποίου η διάρκεια ρυθμίζεται κατά ανάλογο τρόπο από το άρθρο 69. Επιβάλλεται λοιπόν σωρευτικά και μέτρο ασφαλείας και ποινή στον εν λόγω δράστη. Το μέτρο ασφαλείας εκτίεται χρονικά προθύστερα και στόχο έχει τη θεραπεία της ψυχικής ασθένειας του ατόμου, η οποία επηρεάζει την ικανότητά του προς καταλογισμό. Όσον αφορά δε την ποινή φυλάκισης, αυτή συνεχίζει να ισχύει και εκτίεται μετά την λήξη του μέτρου θεραπείας. Βλέπουμε λοιπόν ότι εγκαταλείπεται η επιλογή της ιδιάζουσας ποινής στους δράστες που παρουσιάζουν ελαττωμένο καταλογισμό και επιλέγεται η μετέπειτα της έκτισης του μέτρου θεραπείας (ασφαλείας) έκτιση της επιβαλλόμενης ποινής, καθ' υιοθέτηση του δυαδικού συστήματος. Σημειώνεται ότι η χρονική προτεραιότητα της θεραπείας και η ακολουθούμενη εκτέλεση της ποινής εμπεριέχει τον κίνδυνο της αναίρεσης των θετικών αποτελεσμάτων της θεραπείας, όπως αναφέρεται και στο οικείο κεφάλαιο αναφοράς στα είδη των μέτρων ασφαλείας⁹⁸¹. Το χρονικό διάστημα για τον οποίο επιβάλλεται το μέτρο αυτό είναι πλέον περιορισμένης διάρκειας (έως 2 έτη για τα πλημμελήματα και έως 5 έτη για τα κακουργήματα, με δυνατότητα παράτασης από το δικαστήριο για ανάλογο χρόνο). Με αυτόν τον τρόπο η ανάγκη θεραπείας υπερτερεί, ακόμη μία φορά, της ανάγκης τιμωρίας και κατ' αυτόν τον τρόπο η μεταχείριση του ελαττωμένα καταλογιστού δράστη εξομοιώνεται με αυτή του ακαταλόγιστου.

Μετά την έκτιση του μέτρου ακολουθεί η έκτιση της επιβαλλόμενης ποινής, εφόσον αυτή δεν έχει ανασταλεί κατά το άρθρο 555 ΚΠΔ και μόνο εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο από το δικαστήριο. Το αρμόδιο Τριμελές Πλημμελειοδικείο αποκτά σύμφωνα με το άρθρο 70^Α τη διακριτική ευχέρεια να διατάξει (ή όχι) την έκτιση της ποινής ύστερα από τη λήξη του προηγηθέντος μέτρου ασφαλείας, στην περίπτωση που το έγκλημα που τέλεσε ο δράστης χαρακτηρίζεται από το νόμο ως πλημμέλημα. Ο νομοθέτης μπορεί να επιλέξει με αυτόν τον τρόπο την διατήρηση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει το μέτρο ασφαλείας, τα οποία δεν κινδυνεύουν να εξαφανιστούν μετά τον εγκλεισμό του δράστη και

⁹⁷⁹ Η κατασκευή από τον Έλληνα νομοθέτη της ιδιάζουσας ποινής αναλύεται ανωτέρω υπό κεφάλαιο οποία είχε επιλεχθεί για τους λόγους που αναφέρονται ανωτέρω, υπό κεφάλαιο 3^ο, II, α

⁹⁸⁰ Βλ. Εισηγητική έκθεση, σ.5 καθώς και την ανάλυση που προηγήθηκε περί των ελαττωμένα καταλογιστών δραστών.

⁹⁸¹ Κεφάλαιο 3^ο, I.

σε κατάσταση κράτησης⁹⁸². Αντίθετα στην περίπτωση που υπάρχει καταδίκη για τέλεση κακουργήματος, ο δράστης εκτίει υποχρεωτικά την ποινή που του έχει επιβληθεί, γεγονός που ανατρέπεται μόνο σε περίπτωση αναστολής της ποινής. Ρητά, τέλος, προβλέπεται ότι σε αυτή την περίπτωση ο χρόνος νοσηλείας αφαιρείται από την ποινή που πρέπει στη συνέχεια να εκτιθεί.

Άρθρο 4-Στην παράγραφο 2 του άρθρου 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται εδάφιο γ' το οποίο έχει ως εξής: «Για τους κατηγορούμενους που εμφανίζουν ψυχική ή διανοητική διαταραχή ως περιοριστικός όρος είναι δυνατόν να διατάσσεται ένα από τα μέτρα του άρθρου 69 παράγραφος 3 του Ποινικού Κώδικα».

Πλην των ήδη (περιοριστικά) αναφερόμενων στο άρθρο 282 περιοριστικών όρων, ειδικά για τις κατηγορίες αυτές των δραστών θεσπίζεται νέος όρος, ο οποίος συνίσταται στην επιβολή ενός εκ των θεραπευτικών μέτρων που προβλέπονται στο άρθρο 69 (νοσηλεία σε ειδικό τμήμα δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου, η νοσηλεία σε ψυχιατρικό τμήμα δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου, η υποχρεωτική θεραπεία και ψυχιατρική παρακολούθηση κατά τακτά χρονικά διαστήματα σε κατάλληλη εξωνοσοκομειακή Μονάδα Ψυχικής Υγείας ή εξωτερικά ιατρεία δημόσιου ψυχιατρικού ή γενικού νοσοκομείου).

Άρθρο 5-Στο άρθρο 313 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται εδάφιο β' (και το ισχύον καθίσταται γ') το οποίο έχει ως εξής: «Ομοίως, κατ' εξαίρεση των οριζομένων στο άρθρο 310 παρ. 1 εδ. α', το δικαστικό συμβούλιο παραπέμπει τον κατηγορούμενο στο ακροατήριο του αρμόδιου δικαστηρίου και όταν κρίνει ότι συντρέχει περίπτωση απαλλαγής από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και επιβολής μέτρου θεραπείας κατά το άρθρο 69 του Ποινικού Κώδικα».

Η έως σήμερα ισχύουσα διάταξη του 313 ΚΠΔ ορίζει ότι το Συμβούλιο παραπέμπει τον κατηγορούμενο στο ακροατήριο μόνο στην περίπτωση κατά την οποία διαπιστώνεται ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις σχετικά με την τέλεση της πράξης. Σύμφωνα ωστόσο με το άρθρο 5 του εξεταζόμενου νόμου, κατά παρέκκλιση του άρθρου 310 (το συμβούλιο αποφαινεται ότι δεν πρέπει να απαγγελθεί κατηγορία όταν...υπάρχουν λόγοι που αποκλείουν...τον καταλογισμό), στην περίπτωση που το Συμβούλιο εξετάζει υπόθεση, στην οποία παρουσιάζεται το ενδεχόμενο να απαλλαγεί ο δράστης από την ποινή λόγω της ύπαρξης ψυχικής ασθένειας υποχρεούται να παραπέμψει την υπόθεση στο ακροατήριο, ακόμα και αν δεν υπάρχουν οι ανωτέρω αναφερόμενες ενδείξεις, ούτως ώστε το

⁹⁸² Περί των μειονεκτημάτων του δυαδικού συστήματος βλ. ανωτέρω υπό κεφάλαιο 3^ο, I.

τελευταίο αποφασίζει σχετικά με την επιβολή του μέτρου ασφαλείας μετά την τυχόν απαλλαγή του κατηγορουμένου από την ποινή.

Επιλύεται με αυτόν τον τρόπο οριστικά, η έως σήμερα αμφισβήτηση περί ύπαρξης αρμοδιότητας του Συμβουλίου σχετικά με την επιβολή του μέτρου ασφαλείας του άρθρου 69 και αποκλειστικά αρμόδιο για την επιβολή τους καθίσταται πλέον το Τριμελές Πλημμελειοδικείο⁹⁸³. Η επιλογή αυτή απορρέει από τα εχέγγυα, τα οποία παρέχει η διαδικασία στο ακροατήριο και την ανάγκη διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του δράστη.

Άρθρο 6-Στο άρθρο 315 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται πέμπτη παράγραφος που έχει ως εξής: «5. Όταν ο κατηγορούμενος παραπέμπεται στο αρμόδιο δικαστήριο και συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 69, παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα, το δικαστικό συμβούλιο επιβάλλει υποχρεωτικά ως περιοριστικό όρο ένα από τα μέτρα του άρθρου 69, παράγραφος 3 του Ποινικού Κώδικα, εάν δε ο κατηγορούμενος κρατείται προσωρινά, αντικαθιστά υποχρεωτικά την προσωρινή κράτηση με το ίδιο μέτρο».

Η τυχόν επιτακτική ανάγκη άμεσης θεραπείας, και πριν ακόμα το χρόνο διεξαγωγής της διαδικασίας στο ακροατήριο, ικανοποιείται μέσω της δυνατότητας που δίδεται στο δικαστικό συμβούλιο να επιβάλλει ως περιοριστικό όρο (όχι ως κύρωση πλέον) κάποιο από τα προβλεπόμενα μέτρα θεραπείας του άρθρου 69. Η επιβολή του συγκεκριμένου περιοριστικού όρου είναι υποχρεωτική για το συμβούλιο. Επιτυγχάνεται με αυτόν τον τρόπο ταυτόχρονα και η στενότερη παρακολούθηση και παρατήρηση του κατηγορουμένου μέσω της οποίας σκιαγραφείται με πληρέστερο τρόπο και η κατάσταση της υγείας του⁹⁸⁴.

Αδύνατη φαίνεται να καθίσταται, τέλος, η επιβολή προσωρινής κράτησης στους εν λόγω δράστες ενώ έως σήμερα δεν υπήρχε κάποια διάταξη που να το αποκλείει. Η διάταξη αυτή αποτελεί ακόμη ένα έμπρακτο παράδειγμα της υπεροχής του σκοπού της θεραπείας έναντι της ανάγκης ασφάλειας.

Άρθρο 7 Μετά το άρθρο 486 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται άρθρο 486Α που έχει ως εξής:

1. Στον κατηγορούμενο επιτρέπεται έφεση κατά της απόφασης η οποία τον κηρύσσει αθώο λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής και επιβάλλει σε αυτόν μέτρο θεραπείας, σύμφωνα με το άρθρο 69 του Ποινικού Κώδικα. 2. Εκείνος στον οποίο έχει επιβληθεί το μέτρο θεραπείας της προηγούμενης

⁹⁸³ Το ίδιο αναφέρεται και στην εισηγητική έκθεση, σ.3, στα πλαίσια του άρθρου 69

⁹⁸⁴ Βλ. εισηγητική έκθεση, σ.6.

παραγράφου μπορεί να ασκήσει έφεση κατά της απόφασης του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου που διατάσσει την παράταση του μέτρου κατά το άρθρο 70, παράγραφος 1, εδάφιο β' του Ποινικού Κώδικα.»

Ο χαρακτηρισμός της απόφασης, που επιβάλλει τη φύλαξη, ως αθωωτικής απέτρεπε την άσκηση ενδίκου μέσου⁹⁸⁵. Η ύπαρξη ρητής διάταξης ήταν ο μόνος τρόπος για να αλλάξει το ισχύον σύστημα, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 486 οι λόγοι έφεσης κατά αθωωτικών αποφάσεων είναι οι περιοριστικά σε αυτόν αναφερόμενοι.

Αποδέχεται με αυτόν τον τρόπο ο νομοθέτης, εναρμονιζόμενος με τις διεθνείς επιταγές, το γεγονός ότι η επιβολή ενός τόσο επαχθούς μέτρου, παρά το μη χαρακτηρισμό του ως ποινή, πρέπει να ελέγχεται από ένα ανώτερο δικαστήριο για την αποφυγή τυχόν αυθαιρεσιών ή βιαστικών συμπερασμάτων εκ μέρους του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

Άρθρο 8- Στο άρθρο 500 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται τελευταίο εδάφιο που έχει ως εξής: «Στην περίπτωση έφεσης κατά αθωωτικής απόφασης που επιβάλλει μέτρο θεραπείας κατά το άρθρο 69 του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 486Α παράγραφος 1), καθώς και κατά απόφασης του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου που διατάσσει την παράταση του μέτρου σύμφωνα με το άρθρο 70, παράγραφος 1, εδάφιο β' του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 486Α παράγραφος 2), ο ορισμός δικασίμου από τον αρμόδιο εισαγγελέα γίνεται υποχρεωτικά σε ημέρα που δεν απέχει περισσότερο από τρεις (3) μήνες από τη διαβίβαση των εγγράφων σε αυτόν».

Η σκέψη της νομικώς και ηθικώς αδικαιολόγητης επιβολής μέτρων θεραπευτικού χαρακτήρα σε υγιείς ασθενείς παρά την έλλειψη συναίνεσής του αποτελεί τη βάση της ρύθμισης αυτής. Η ανάγκη ενδελεχούς εξέτασης της υπόθεσης και από ανώτερο δικαστήριο (το οποίο θεωρείται ότι αποτελείται από πιο έμπειρους δικαστές και παρέχει περισσότερα εχέγγυα) πρέπει να γίνεται όσο το δυνατόν συντομότερα, ούτως ώστε να μην παραβιάζονται τα δικαιώματα του ατόμου σε μη ανεκτό επίπεδο. Για το λόγο αυτό προσδιορίζεται αυστηρά το χρονικό πλαίσιο στο οποίο πρέπει να εκδικασθεί η υπόθεση, το οποίο δεν μπορεί να απέχει περισσότερο από 3 μήνες από τη διαβίβαση των εγγράφων στον αρμόδιο εισαγγελέα.

2. Το άρθρο 555 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίσταται ως εξής: «Η εκτέλεση της στερητικής της ελευθερίας ποινής αναβάλλεται αν ο καταδικασθείς παρουσίασε μετά την καταδίκη του ψυχική ή διανοητική διαταραχή τέτοιας έντασης ώστε να μην έχει συνείδηση της εκτελούμενης ποινής. Ταυτόχρονα διατάσσεται η νοσηλεία του σε δημόσιο ψυχιατρικό ή γενικό νοσοκομείο. Το άρθρο 70 του

⁹⁸⁵ Περί του αθωωτικού χαρακτήρα της απόφασης επιβολής των ασφαλιστικών μέτρων βλ. ανωτέρω Κεφ. 3^ο.

Ποινικού Κώδικα έχει και εδώ ανάλογη εφαρμογή. Μετά την ολοκλήρωση της θεραπείας ο καταδικασθείς εκτίει την ποινή του, από την οποία αφαιρείται ο χρόνος νοσηλείας του».

Η ποινή επιβάλλεται εξ αρχής σε ένα κράτος δικαίου για την επίτευξη κάποιων τεθειμένων σκοπών, όπως αυτοί της ειδικής και της γενικής πρόληψης αλλά και της επανένταξης του κρατουμένου. Εφόσον οι σκοποί αυτοί δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτοί από το άτομο για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο, η επιβολή και η έκτιση της ποινής αυτής παρουσιάζεται ως αδικαιολόγητη και ανεπίτρεπτη. Τη θέση της τιμωρίας λαμβάνει τότε η ανάγκη θεραπείας και μόνο εφόσον το άτομο βρεθεί ξανά σε θέση να αντιληφθεί το λόγο για τον οποίο τιμωρείται και υποχωρήσει η παθολογική του κατάσταση, η πολιτεία δύναται να διεκδικήσει ξανά την εξουσία της τιμωρίας του.

Το άρθρο 555 ρύθμιζε με αντίστοιχο τρόπο το ζήτημα και πριν την ανωτέρω αλλαγή, η οποία προσαρμόζει απλά τις εν λόγω ρυθμίσεις προς την κατάργηση του εγκλεισμού σε δημόσιο ψυχιατρείο και την αντικατάστασή του από τα μέτρα των άρθρων 69 επ. Και σε αυτήν την περίπτωση ορίζεται ρητά, καθώς κάτι τέτοιο δε συνέβαινε έως τώρα, ότι ο χρόνος για τον οποίο επιβλήθηκε το στερητικό της ελευθερίας μέτρο ασφαλείας αφαιρείται από την ποινή που θα εκτίσει ακολούθως ο δράστης.

Άρθρο 9: Βασικές αρχές εκτέλεσης των μέτρων

1. Τα προβλεπόμενα στα άρθρα 60 και 70^Α του Ποινικού Κώδικα μέτρα υπηρετούν θεραπευτικούς σκοπούς. 2. Κατά την εφαρμογή τους λαμβάνονται υπόψη οι διεθνώς αναγνωρισμένοι κανόνες προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Καμία επιμέρους πράξη δεν μπορεί να προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ατόμου ή να παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας. 3. Θέματα που δε ρυθμίζονται από τον παρόντα νόμο αντιμετωπίζονται με βάση τον Κώδικα Ιατρικής Δεοντολογίας, τον Κώδικα Νοσηλευτικής Δεοντολογίας, τα πρωτόκολλα ψυχιατρικής φροντίδας καθώς και με αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του Σωφρονιστικού Κώδικα, εφόσον αυτή δεν προσκρούει στους επιδιωκόμενους θεραπευτικούς σκοπούς.

Άρθρο 10: Περιεχόμενο των μέτρων

1. Η θεραπευτική αντιμετώπιση του ατόμου στο οποίο έχει επιβληθεί κάποιο από τα μέτρα των άρθρων 69 και 70^Α του Ποινικού Κώδικα είναι εξατομικευμένη και περιλαμβάνει την κατάλληλη θεραπευτική προσέγγιση, όπως, φαρμακευτική αγωγή, ψυχολογική υποστήριξη ή ψυχοθεραπεία του ίδιου και της οικογένειάς του, εφόσον υπάρχει σχετική συναίνεση, ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις, ιδίως εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, ανάπτυξη δεξιοτήτων για αυτόνομη διαβίωση, διαβίωση με την οικογένεια ή διαβίωση σε μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, κυρίως οικοτροφεία, ξενώνες, προστατευόμενα διαμερίσματα ή ανάδοχη οικογένεια, απασχόληση σε κοινωνικούς συνεταιρισμούς ή

σε άλλους χώρους εργασίας. 2. Η θεραπευτική αντιμετώπιση εξασφαλίζει συνεχή παρακολούθηση και ψυχιατρική φροντίδα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης των μέτρων με σκοπό την επίτευξη της κοινωνικής επανένταξης.

Στα άρθρα 9 και 10, τυποποιούνται οι κανόνες που διαπνέουν και διακηρύσσονται σε ολόκληρο το νομοθέτημα. Η θεραπευτική λειτουργία υπερτερεί της φύλαξης και τα εν λόγω μέτρα ασφαλείας αλλάζουν χαρακτήρα. Σκοπός της επιβολής τους νοείται πλέον η κατάλληλη υπόθαλψη και θεραπεία των δραστών καθώς και η ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και η επανένταξή τους στην κοινωνία⁹⁸⁶. Ταυτόχρονα, η αρμοδιότητα για τη διαχείριση των παθολογικών καταστάσεων του δράστη φαίνεται να μεταφέρεται από τον κατασταλτικό μηχανισμό του Ποινικού Δικαίου στον καθ' ύλην αρμόδιο για τα ζητήματα αυτά ιατρικό κόσμο. Η κάλυψη νομοθετικών κενών καλύπτεται με την ανάλογη εφαρμογή των σχετικών κωδίκων, οι οποίοι ως αρχή τους έχουν την εξασφάλιση της βέλτιστης λύσης για τον ασθενή με σκοπό το καλύτερο δυνατό για την υγεία του καθώς και το σεβασμό των επιλογών που αυτός κάνει. Η μεταχείριση των θεραπευομένων πρέπει να ασκείται με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και να υπακούει στους κανόνες που τίθενται από την αρχή της αναλογικότητας⁹⁸⁷.

Ακολούθως στο άρθρο 11(Μονάδες εκτέλεσης των μέτρων) αναφέρονται αναλυτικά οι μονάδες θεραπείας, που ορίζονται ως τόποι έκτισης του μέτρου του άρθρου 69 και ο τρόπος με τον οποίο πρέπει αυτές να οργανώνονται. Με την πρόβλεψη περισσότερων κατάλληλων καταστημάτων από το νόμο αντί της δεσμευτικής έκτισης του μέτρου σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα (το οποίο ακόμη και σήμερα δεν έχει ιδρυθεί), δίνεται η δυνατότητα συγκρότησης κατάλληλων υποδομών και επιλογής αυτής που ταιριάζει περισσότερο στην εξατομικευμένη μεταχείριση του συγκεκριμένου δράστη προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο και την ελπίδα επίτευξης των σκοπών που διακηρύττει ο νόμος. Στα πλαίσια δε του άρθρου 17(Σύσταση και στελέχωση Ειδικών Τμημάτων Νοσοκομείων), προβλέπεται η ίδρυση μονάδων με προεδρικό διάταγμα και περιγράφονται οι απαιτούμενες ειδικότητες που πρέπει να απασχολούνται στα πλαίσια των μονάδων αυτών.

Η διαδικασία που ακολουθείται για την έναρξη εκτέλεσης του μέτρου και την εισαγωγή του δράστη σε συγκεκριμένο ίδρυμα καθώς και τα απαραίτητα έγγραφα που φέρει αυτός μαζί του εξειδικεύονται στα άρθρα 12 (Έναρξη εκτέλεσης των μέτρων) και 13 (Εισαγωγή σε ειδικό ή κοινό τμήμα νοσοκομείου), τα οποία επιλέγεται να μην μεταφερθούν αυτοουσίως, λόγω των πρακτικών ζητημάτων που αυτά επιλύουν. Αξίζει να αναφερθεί ωστόσο, ότι η μονάδα επιλέγεται με βάση την

⁹⁸⁶ Βλ. Εισηγητική έκθεση, σ.7

⁹⁸⁷ Βλ. Εισηγητική έκθεση, σ.7.

εγγύτητά της στον τόπο κατοικίας του ατόμου, ούτως ώστε να μην αποκοπεί αυτό από τις οικογενειακές και κοινωνικές του σχέσεις. Εν συνεχεία αξιωματικώς είναι η υποχρέωση της μονάδας περί έγγραφης ενημέρωσης του θεραπευομένου σχετικά με τα δικαιώματά του και η τήρηση αρχείων και βιβλίων, τα οποία συμβάλλουν στη διασφάλιση της διαφάνειας της διαδικασίας και καλύπτουν κενά του ισχύοντος συστήματος.

Σύμφωνα δε με το άρθρο 14 (Εναρξη της υποχρεωτικής θεραπείας και παρακολούθησης), ρυθμίζονται οι κανόνες που διέπουν την εκτέλεση των μέτρων σε εξωνοσοκομειακές μονάδες. Ο “εγκλεισμός” του δράστη μέσα σε ένα ψυχιατρικό κατάστημα σταματά να είναι η μοναδική λύση για την αντιμετώπιση των ψυχικά ασθενών και η ελαστικοποίηση των κυρώσεων αυτών είναι εμφανής.

Σημειώνεται ότι το εξατομικευμένο σχέδιο θεραπείας του ατόμου καταρτίζεται από τον θεράποντα ψυχίατρο. Περί του σχεδίου αυτού και τυχόν αλλαγών του όπως και περί της πορείας της θεραπείας του ατόμου ο ψυχίατρος υποχρεούται να ενημερώνει τον εισαγγελέα, με τον τελευταίο ωστόσο να μην δύναται να επιβάλλει κατά το δοκούν αλλαγές στην μεταχείριση του δράστη.

Άρθρο 15: Αντικατάσταση ή άρση θεραπευτικών μέτρων «Κατά την αντικατάσταση ή την άρση των θεραπευτικών μέτρων κατά το άρθρο 70 παράγραφος 2 του Ποινικού Κώδικα, συνεκτιμάται η κατάσταση της ψυχικής υγείας του ατόμου, το στάδιο βελτίωσής της και η ύπαρξη κατάλληλου υποστηρικτικού συγγενικού ή άλλου περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα συνεκτιμάται αν το άτομο: α) ευρίσκεται σε στάσιμη κατάσταση ή υποτροπή, β) ευρίσκεται σε στάδιο βελτίωσης ή αποθεραπείας, γ) συμμετέχει σε αναγνωρισμένα προγράμματα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης, δ) λαμβάνει άδειες και τηρεί τους όρους τους, και ε) διαβιεί σε μονάδες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης στην κοινότητα ή σε ανάδοχη οικογένεια ή με την οικογένειά του».

Αυτό που ουσιαστικά επιχειρεί το άρθρο 15 είναι η παράθεση κάποιων ενδεικτικών στοιχείων, βάσει των οποίων το δικαστήριο θα κρίνει αν ο δράστης εξακολουθεί να είναι επικίνδυνος και αν εμφανίζεται ως πιθανό το ενδεχόμενο αυτός να τελέσει εκ νέου εγκλήματα στο μέλλον. Η ψυχική κατάσταση του ατόμου (ως το σημαντικότερο στοιχείο που πρέπει να εκτιμηθεί), οι κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις του, η δοκιμασία του σε ελεύθερο περιβάλλον και η μη τέλεση κατά το διάστημα αυτό κάποιας εγκληματικής πράξης καθώς και η ύπαρξη ανασταλτικών παραγόντων για την τέλεση εγκλήματος (όπως π.χ η ύπαρξη μίας υποστηρικτικής οικογένειας, η μη απομόνωσή του από το κοινωνικό σύνολο κ.ο.κ) ενδεικνύουν την άρση της επικινδυνότητας του ατόμου. Του δίνεται τότε η δυνατότητα να επανενταχθεί, καθώς η ασφάλεια της κοινωνίας δε θίγεται πλέον κατά τέτοιο

τρόπο, ώστε να δικαιολογεί την υπεροχή της έναντι των δικαιωμάτων του ατόμου. Αντιθέτως εφόσον γίνει δεκτό ότι το άτομο, παρά την προσπάθεια που κατεβλήθη για τη θεραπεία του, εξακολουθεί να είναι επικίνδυνο τότε είναι δυνατή η αντικατάσταση του μέτρου με κάποιο βαρύτερο.

Άρθρο 16: Εκτέλεση θεραπευτικών μέτρων «1. Οι συνθήκες νοσηλείας πρέπει να εξυπηρετούν τις ανάγκες της θεραπείας. Τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα δεν επιτρέπεται να αποκλείουν απαραίτητα για τη θεραπεία μέσα, όπως οι άδειες, οι οργανωμένες έξοδοι ή η διαμονή σε εποπτευόμενους εξωτερικούς χώρους, εφόσον δεν τίθεται σε κίνδυνο η ζωή ή η σωματική ακεραιότητα άλλων ή και του ίδιου του θεραπευόμενου. 2. Τη χορήγηση άδειας αποφασίζει ο (Επιστημονικός) Διευθυντής της μονάδας όπου εκτελείται το μέτρο, κατόπιν εισήγησης του θεράποντος ψυχιάτρου. Η χορήγηση της άδειας υπογράφεται από αυτόν και τη Διοίκηση της μονάδας και τίθεται υπόψη του αρμόδιου εισαγγελέα.... Η άδεια μπορεί να εξαρτηθεί και από τον όρο ότι κατά την έξοδο του από το τμήμα και την επιστροφή του θα συνοδεύεται από συγγενικό του πρόσωπο ή τον δικαστικό συμπαραστάτη του. 3. Σε περίπτωση παραβίασης αδειών ή φυγής ενημερώνονται αμέσως οι αστυνομικές αρχές και ο αρμόδιος εισαγγελέας. Ο θεραπευόμενος δεν θεωρείται κρατούμενος κατά την έννοια των άρθρων 172 και 173 του Ποινικού Κώδικα. Το προηγούμενο εδάφιο δεν ισχύει σε περίπτωση θεραπείας σε ψυχιατρικό παράρτημα καταστήματος κράτησης. 4. Μέσα αυξημένης ψυχιατρικής φροντίδας και ασφάλειας όπως η προφυλακτική απομόνωση και ο σωματικός περιορισμός, μπορούν να ληφθούν μόνο για όσους εκδηλώνουν αυτοκαταστροφική ή βίαιη συμπεριφορά, στο κάθε είδους προσωπικό ή τρίτους....αφού προηγηθούν και αποτύχουν τεχνικές αποκλιμάκωσης της βίαιης συμπεριφοράς. 5. Απαγορεύεται απολύτως η λήψη μέσων, όπως η στείρωση, λοβοτομή και άλλες ανάλογες επεμβάσεις ή θεραπείες οι οποίες προξενούν μη αναστρέψιμες καταστάσεις στην υγεία του ατόμου».

Με το άρθρο 16, ουσιαστικά οριοθετείται η δυνατότητα του κράτους να παρέμβει στην προσωπικότητα και την ψυχосύνθεση του ατόμου καθιστώντας απολύτως απαγορευμένες κάποιες ενέργειες. Η ανάγκη νοσηλείας και θεραπείας του δράστη, ειδικά όταν δεν υπάρχει η συναίνεσή του προς τούτο, σταθμίζεται με την ανάγκη προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του και τίθενται με αυτόν τον τρόπο κάποια απαράβατα όρια στον τρόπο αντιμετώπισης και μεταχείρισής του. Μόνο για την αντιμετώπιση ακραίων περιπτώσεων είναι δυνατή η λήψη μέτρων, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ότι πλήττουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Άλλωστε, τονίζεται ότι ο θεραπευόμενος παύει να θεωρείται, όπως συμβαίνει σήμερα, κρατούμενος, εκτός της περίπτωσης που το μέτρο εκτίεται στα πλαίσια ψυχιατρικού παραρτήματος εντός καταστήματος κράτησης, και άρα τα μέτρα που περιορίζουν την ελευθερία του πρέπει να είναι ηπιότερα.

Ακολουθως παρατηρείται ότι, η ανάγκη επανένταξης οδηγεί στην πρόβλεψη ότι η επαφή με τον “έξω κόσμο” δεν πρέπει να χάνεται αλλά αντιθέτως αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Προβλέπεται δε ρητά και αναλυτικά η δυνατότητα παροχής, εφόσον θεωρείται ότι εξυπηρετεί κατά κανόνα τους σκοπούς της θεραπείας του ατόμου. κατά παρέκκλιση των όσων ορίζονται από το Σωφρονιστικό Κώδικα, και εκτέθηκαν ανωτέρω, η χορήγηση άδειας δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την κρίση του ατόμου ως επικίνδυνο⁹⁸⁸. Φυσικά η αναγκαία στάθμιση (των συμφερόντων της κοινωνίας και της ανάγκης ασφάλειας από τη μία και των δικαιωμάτων και της θεραπείας του δράστη από την άλλη) και η πλήρωση των τεθειμένων προϋποθέσεων για τη χορήγηση της άδειας εξακολουθούν να ισχύουν και θεωρούνται (εν μέρει) σωστά. Η δικλείδα ασφαλείας της μη χορήγησης αδειών εφόσον κρίνεται ότι υπάρχει κίνδυνος για τον ίδιο τον θεραπευόμενο ή για κάποιον άλλο διατηρεί μερικώς το παλιό πνεύμα της ρύθμισης της καταστάσεων των ψυχικά ασθενών αλλά γίνεται δεκτό ότι η εν λόγω διάταξη αποτελεί πρόοδο στον τρόπο αντιμετώπισής τους. Το μόνο που αλλάζει ουσιαστικά είναι το ότι πλέον δίνεται η δυνατότητα χορήγησης αδειών και στις κατηγορίες αυτές, γεγονός που μέχρι σήμερα δεν προβλεπόταν. Οι άδειες δίδονται ύστερα από εισήγηση του θεράποντος ψυχιάτρου, ο οποίος θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ο καταλληλότερος να αποφασίσει σχετικά με την κατάσταση του ατόμου και το κατά πόσον αυτός αποτελεί πιθανό κίνδυνο για την κοινωνία. Σε περίπτωση ύπαρξης αμφισβητήσεων σχετικά με την κατάσταση του ατόμου (όχι όμως αρκετών ούτως ώστε να οδηγήσουν στη αποδοχή ότι υπάρχει ο σχετικός κίνδυνος), δυνατή είναι η ταυτόχρονη επιβολή όρων.

Στο άρθρο 18 (Αρμοδιότητες εισαγγελικού λειτουργού), εν συνεχεία, ορίζονται οι αρμοδιότητες του επόπτη εισαγγελέα, οι οποίες συνίστανται στην εκτέλεση των αποφάσεων σχετικά με την επιβολή των άρθρων 69 και 70^A, την εποπτεία της λειτουργίας των μονάδων αυτών, τη ρύθμιση της διαδικασίας του αυτεπάγγελτου δικαστικού ελέγχου καθώς τη διαδικασία άρσης και αντικατάστασης του μέτρου και ρυθμίζεται ο τρόπος και ο χρόνος στον οποίο πρέπει αυτές να ασκούνται.

Σύμφωνα δε, με το άρθρο 19 (Έλεγχος της εκτέλεσης των μέτρων), ο έλεγχος της διαδικασίας ανατίθεται και σε άλλα όργανα (ενδεικτικά αναφερόμενα από το νόμο⁹⁸⁹), με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων του θεραπευόμενου. Μεταξύ αυτών των οργάνων είναι ο Συνήγορος του Πολίτη και η Ειδική Επιτροπή Ελέγχου Προστασίας των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Ψυχικές Διαταραχές του Υπουργείου Υγείας. Οι έχοντες σχετική αρμοδιότητα δύναται

⁹⁸⁸ Ας μην ξεχνάμε ότι και στα πλαίσια αυτού του νόμου η έννοια της επικινδυνότητας παραμένει ενεργή αλλά αντικαθίσταται ως όρος από τον κίνδυνο τέλεσης νέων εγκλημάτων.

⁹⁸⁹ Βλ. Εισηγητική έκθεση, σ.9.

οποτεδήποτε, ακόμα και απροειδοποίητα, να διενεργήσουν έλεγχο και να αποκτήσουν πρόσβαση στα σχετικά με τη διαδικασία έγγραφα. Για την αποτελεσματικότητα του ελέγχου ορίζεται στο άρθρο ότι δεν μπορεί να αντιταχθεί η ύπαρξη ιατρικού απορρήτου έναντι των οργάνων που τον διενεργούν, οι οποίοι ωστόσο με τη σειρά τους πρέπει να το διαφυλάσσουν έναντι τρίτων. Η ανωτέρω έρευνα τελειούται με την σύνταξη έκθεσης περί των ανευρεθέντων συνθηκών απευθυνόμενη στα αρμόδια Υπουργεία αλλά και τον επόπτη εισαγγελέα.

Άρθρο 20: Λήξη μέτρων «1. Τα μέτρα ολοκληρώνονται όταν εκλείψει ο θεραπευτικός λόγος για τον οποίο επιβλήθηκαν. 2. Η άρση των μέτρων αποφασίζεται από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο στην περιφέρεια του οποίου εκτελούνται, σύμφωνα με τα άρθρα 70 και 70^Α του Ποινικού Κώδικα και παραγγέλεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα, ο οποίος διαβιβάζει και αντίγραφο της σχετικής απόφασης στο Διευθυντή της μονάδας όπου εκτελούνται τα μέτρα για να τεθεί στον φάκελο του θεραπευόμενου. 3. Ο επιστημονικός Διευθυντής της μονάδας ενημερώνει τον Τομέα Ψυχικής Υγείας του τόπου διαμονής του ατόμου στο οποίο έχει επιβληθεί κάποιο από τα μέτρα των άρθρων 69 και 70^Α του Ποινικού Κώδικα, ο οποίος μεριμνά για τη συνέχεια της φροντίδας, καθώς και για την ομαλή επάνοδο και προσαρμογή του στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό του περιβάλλον, εφόσον κρίνεται απαραίτητο».

Η λήξη των μέτρων, όπως άλλωστε προβλέπεται και από τις οικείες διατάξεις που θα ενταχθούν στον Ποινικό Κώδικα, ορίζεται ρητά ότι επέρχεται όταν παύσει να υπάρχει ο θεραπευτικός σκοπός για τον οποίο αυτά επιβλήθηκαν. Εφόσον λοιπόν εκλείψει η ψυχική ασθένεια του ατόμου, η συνέχιση του μέτρου είναι ανεπίτρεπτη. Η επανειλημμένη και εμφατική αποτύπωση αυτού του κανόνα οφείλεται λογικά στην έως τώρα ακολουθούμενη πρακτική και της αποδεχόμενης φύσης των μέτρων ασφαλείας, όπου ο φυλακτικός σκοπός υπερτερούσε κατά κόρον της ανάγκης θεραπείας.

Η λήξη επέρχεται κατά τον ίδιο τρόπο που επιβάλλεται το μέτρο, ήτοι με απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου και εκτελείται από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Η ενημέρωση, δε, του φακέλου του ασθενή εξυπηρετεί, κυρίως, λόγους διαφάνειας της διαδικασίας αλλά και ενημέρωσης του προσωπικού της μονάδας περί της απόφασης του δικαστηρίου ούτως ώστε να προετοιμαστεί κατάλληλα το άτομο για την επάνοδο του στην ελεύθερη ζωή καθώς και την επανένταξή του στην κοινωνία.

Στο άρθρο 21 (καταργούμενες και μεταβατικές διατάξεις) προβλέπεται, τέλος, ότι οι διατάξεις των άρθρων 38-41 καθώς και οποιαδήποτε παρομοίου περιεχομένου, καταργείται. Σχετικά με την τύχη των δραστών, οι οποίοι εκτίουν κατά το χρόνο εφαρμογής του νόμου ήδη τις κυρώσεις των εν λόγω άρθρων, προβλέπεται ότι αυτές αντικαθίστανται από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 70^Α. Όσον

αφορά δε την ποινή φυλάκισης που έχει επιβληθεί κατά άρθρο 40, αυτή συνεχίζει να ισχύει και εκτίεται μετά την λήξη του μέτρου θεραπείας. Τέλος, οι ακαταλόγιστοι δράστες, στους οποίους έχει ήδη επιβληθεί το μέτρο της φύλαξης, συνεχίζουν να την εκτίουν με βάσει όμως τα όσα προβλέπονται στον παρόντα νόμο.

Σημαντικά βήματα σημειώνονται λοιπόν προς την κατεύθυνση της επέκτασης των δικαιωμάτων των “επικίνδυνων δραστών” και την εξομοίωση τους με τους λοιπούς εγκληματίες. Τα παρουσιαζόμενα μειονεκτήματα ελαττώνονται μεν, αλλά δυστυχώς τα προβλήματα που παρουσιάσαμε ανωτέρω παραμένουν. Ας ελπίσουμε ωστόσο αυτή να είναι και η αρχή της γενικότερης αλλαγής της στάσης του νομοθέτη αλλά και της κοινωνικής άποψης περί των θεμάτων των επικίνδυνων κατηγοριών εγκληματιών και πως η εξάλειψη των στερεοτύπων από τα πλαίσια της Ποινικής Δικαιοσύνης δε θα αργήσει να αποτελέσει μία πραγματικότητα.

Βιβλιογραφία

- *Ανδρουλάκης Ν.*, Περί συρροής εγκλημάτων, τ. α΄, Δογματική Θεμελίωσις, Αθήναι 1966
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τ. Α, Τα θεμέλια, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1985
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τ. Β, Πράξις- Αντικειμενική Υπόστασις, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1985
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Αιτιολογία και αναιρετικός έλεγχος ως συστατικά της ποινικής απόδειξης, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 1998.
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2006
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος ΙΙΙ., Συρροή- Παραγραφή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2012
- *Αργυρόπουλος Κ.*, Από τη «σιγουρότητα» στην ασφάλεια ή από τη νομιμότητα στη σκοπιμότητα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005
- *Βαθιώτης Κ.*, Τραγικά διλήμματα στην εποχή του ‘πολέμου κατά της τρομοκρατίας’. Από τη σανίδα του Καρνεάδη στο ‘Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού’, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
- *Γαρδίκας Κ.*, Αι ειδικαί των εγκληματιών κατηγορίαί και η μεταχείρισις αυτών, εκδόσεις Ν. Α. Σάκκουλα, 1951
- *Γαρδίκας Κ.*, Η εξέτασις της προσωπικότητος του εγκληματίου και η πρόγνωσις της μέλλουσης διαγωγής αυτού, Αθήναι 1970
- *Γεωργιάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Διδασκαλία, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 1991
- *Γιαννούλης Γ.*, Η επικινδυνότητα του δράστη και η εκτίμηση κινδύνων από δικαιοκρατικής σκοπιάς, εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, 2017
- *Δασκαλάκης Η.*, Η Μεταχείριση του εγκληματία, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985
- *Δημητράτος Ν.*, Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005
- *Δημητράτος Ν.*, Η ποινική αντιμετώπιση των ακαταλόγιστων δραστών στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, σε Τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Ιάκωβο Φαρσεδάκη, Η σύγχρονη εγκληματικότητα, η αντιμετώπισή της και η Επιστήμη της Εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σ.947-962 (δημοσίευση και σε ΠοινΧρ 2009, σ.778 επ)

- Δημόπουλος Χ., Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 1988
- Δημόπουλος Χ., Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2004
- Καϊάφα- Γκμπάντι Μ., Μπιτζελάκης Ν., Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
- Κακκαλής Π., Το ψυχικά πάσχον άτομο εμπρός στον Ποινικό νόμο και στο Δικαστή σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990 Σακελλαρόπουλος Π. (υπεύθυνος έκδοσης)- Λειβαδίτης Μ. (επιμελητής έκδοσης), σ.68-73
- Καρανίκας Δ., Το εγκληματοπροληπτικόν δίκαιον, τυπογραφείον Ελλάς, 1933
- Καρανίκας Δ., Οι επικίνδυνοι ανήλικοι, Δημοσιεύματα Εταιρείας Προστασίας Αποφυλακιζόμενων Θεσσαλονίκης, 1949
- Καρανίκας Δ., Εγχειρίδιον Ποινικού Δικαίου, τόμος α', Γενικόν Μέρος, εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, 1969
- Καρράς Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
- Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τόμος πρώτος, Η διδασκαλία περί εγκλήματος και αι μορφαί εμφανίσεως αυτού, εκδόσεις Γ. Παρισιανου, 1972
- Κατσαντώνης Α., Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, τόμος δεύτερος, Η διδασκαλία περί ποινής και μέτρων ασφαλείας, Αθήναι 1978
- Καφετζή Γ. (επιμέλεια), Πρακτικά Συνεδριάσεων των Αναθεωρητικών Επιτροπών του Σχεδίου Ποινικού Κώδικος, τεύχος πρώτον, Αθήναι 1962, Εθνικό Τυπογραφείο
- Κοκολάκης Ε., Έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη πράξει και πρόγνωσης της μελλοντικής διαγωγής αυτού, Αθήναι- Θεσσαλονίκη, 1976
- Κοκολάκης Ε., Το επικίνδυνον του εγκληματίου και τα ασφαλιστικά μέτρα εν τω ΠΚ, Αθήναι- Θεσσαλονίκη, 1976
- Κοκολάκης Ε., Αόριστος καταδίκη (άρθρα 90-92 Ποιν. Κώδικος), Θεσσαλονίκη, 1991
- Κονταξής Α., Ποινικός κώδικας, Συνδυασμός θεωρίας και πράξης, τόμος α' και β', έκδοση Γ., 2000
- Κονταξής Θ., Κοινωνική πραγματικότητα και απονομή δικαιοσύνης: συμψηφισμός σκοπιμοτήτων (η περίπτωση των ναρκωτικών και η υπονόμηση του δικαιοσύνης μας συστήματος), σε Τιμητικό τόμο για τον Ν. Ανδρουλάκη, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 2003, σ. 1139 επ
- Κοσμάτος Κ., Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό ίδρυμα κατά το άρθρο 70 του Ποινικού Κώδικα, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1998

- *Κοτσαλής Α.*, Η κατ' άρθρ. 200 ΚΠΔ ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη σε Μνήμη Π. Ι. Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χρ. Μπάκα, επιμέλεια Νέστωρ Κουράκης, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1996
- *Κοτσαλής Α.*, Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005, σ.585 επ.
- *Κοτσαλής Α.*, Δικαστική Ψυχιατρική και Δικαστική Ψυχολογία, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλας, 2011
- *Κοτσαλής Α.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2013
- *Κουράκης Ν.*, Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005
- *Κουράκης Ν.*, Ποινική Καταστολή, μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009
- *Κωνσταντινίδης Α.*, Η θέση του ψυχιάτρου-πραγματογνώμονα στην ποινική δίκη σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, ΙΙ, Μελέτες Ποινικού Δικαίου-Εγκληματολογίας-Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007
- *Κωστάρας Α.*, Έννοιες και θεσμοί του Ποινικού Δικαίου, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, 2004
- *Κωστάρας Α.*, Ποινικό Δίκαιο, Έννοιες και θεσμοί του γενικού μέρους, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
- *Λιάκος Α.*, Προβληματισμοί γύρω από την επικινδυνότητα του ψυχωσικού σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990 Σακελλαρόπουλος Π. (υπεύθυνος έκδοσης)- Λειβαδίτης Μ. (επιμελητής έκδοσης), σ.89-92
- *Λίβος Ν.*, Ο κίνδυνος ως πρόβλημα απόδειξης στην ποινική δίκη, Τιμητικός τόμος για τον Ν. Ανδρουλάκη, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 2003
- *Λίβος Ν.*, Το πρόβλημα της ασφάλειας και η ασφάλεια ως πρόβλημα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005
- *Λιούρδη Α.*, Η ποινική αντιμετώπιση δραστών ελαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμό κατά τα άρθρα 37 και 38 ΠΚ – Οι διαστάσεις ενός προβλήματος-, σε Μνήμη Νίκου Σ. Φωτάκη, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, 1997, σ.109 επ
- *Λιούρδη Α.*, Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005
- *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ο καταλογισμός εις το Ποινικόν Δίκαιον, Αθήναι 1962

- *Μαγκάκης Γ. Α.*, Ποινικό Δίκαιο, Διάγραμμα γενικού μέρους, εκδόσεις Παπαζήση, 1984
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Η διαλεκτική έννοια των εννόμων αγαθών, Θεσσαλονίκη, 1973
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, Άρθρα 1-49 ΠΚ, Επιτομή γενικού μέρους, ΣΤ΄ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2001
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Ασφάλεια και Ελευθερία (Ερμηνεία του ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα και σχετικά κείμενα), εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004
- *Μαργαρίτης Μ.*, Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία- Εφαρμογή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2003
- *Μαργαρίτης Α./ Παρασκευόπουλος Ν.- Νούσκαλης Γ.*, Ποινολογία, Άρθρα 50-133, 8^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2016
- *Μπακατσούλας Μ.*, Οι καθ' ἑξίν και κατ' ἐπάγγελμα εγκληματίαι, εγκληματολογική συγκριτική και σωφρονιστική μελέτη, εν Αθήναις, 1949
- *Μπολάνη Α. Μ.*, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Δικαιώματα – Παραδεκτό – Δίκαιη ικανοποίηση – Εκτέλεση, Σισιλιάνος Λ. Α. (διεύθυνση έκδοσης), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
- *Μπουρόπουλος Α.*, Ερμηνεία του Ποινικού κώδικος (κατ' άρθρον), τόμος πρώτος και τρίτος, εκδόσεις Π. Σάκκουλα, 1959
- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2006
- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας 2007
- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος ΙΙ, Απόπειρα-Συμμετοχή- Συρροή, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας 2008
- *Νικολόπουλος Γ.*, Η «επιχείρηση Baxstrom»: Ένα παράδειγμα του κοινωνικού ελέγχου της επικινδυνότητας, σε Αφιέρωμα στη μνήμη Η. Δασκαλάκη, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 1991
- *Νικολόπουλος Γ.*, Επικρίσεις και αντιστάσεις γύρω από την έννοια της επικινδυνότητας: από το θετικιστικό παράδειγμα στις θεωρίες της διακινδύνευσης, σε Τιμητικός Τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου, τόμος β΄, επιμέλεια Α. Μαγγανάς, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σ.951 επ.
- *Πανούσης Γ.*, Ο ρόλος των ποινικών επιστημών στον κοινωνικό μετασχηματισμό σε Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκια, τ. β΄, εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλας, 1986
- *Πανούσης Γ.*, Νομική και εγκληματολογική προσέγγιση της έννοιας της επικινδυνότητας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την

- επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990 *Σακελλαρόπουλος Π.* (υπεύθυνος έκδοσης)- *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σ.27-43
- *Πανούσης Γ.*, Ανασφάλεια: το Σκιάχτρο της παγκοσμιοποίησης σε Τιμητικός Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, Ι, Δημοκρατία-Ελευθερία- Ασφάλεια, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005
 - *Παπαδαμάκης Α.*, Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποινικής δίκης, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2012
 - *Παπαδοπούλου Π.*, Η κοινωνική απεικόνιση της επικινδυνότητας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990 *Σακελλαρόπουλος Π.* (υπεύθυνος έκδοσης)- *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σ.194-201
 - *Παπαθεοδώρου Θ.*, Συμβολισμοί και ρητορική των πολιτικών ασφαλείας. Το παράδειγμα της ποινικοποίησης της κουκούλας, σε Εγκληματολογικές αναζητήσεις, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Σ. Αλεξιάδη, επιμέλεια Α. Πιτσελά, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 731 επ.
 - *Παρασκευόπουλος Ν.*, Φρόνημα και καταλογισμός στο ποινικό δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1987
 - *Παρασκευόπουλος Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας: Τα μέτρα ασφαλείας του Ποινικού Κώδικα, σε Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, τόμος δεύτερος, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1986, σ.227 επ
 - *Σκανδάμης Μ.*, Ο θεσμός της απόλυσης υπό όρο, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2016
 - *Στυλιανίδης Σ.*, Άτομο επικίνδυνο ή επικίνδυνο περιβάλλον; Ερωτήματα με αφορμή την κρίση σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990 *Σακελλαρόπουλος Π.* (υπεύθυνος έκδοσης)- *Λειβαδίτης Μ.* (επιμελητής έκδοσης), σ.75-85
 - *Συμεωνίδης Δ.*, Δικονομικές όψεις του κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας, 2000
 - *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Η έννοια του κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1990.
 - *Τζαννετής Α.*, Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 1-133, επιμέλεια Σπινέλλης Δ., Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2005

- *Τούση Α.- Γεωργίου Α.*, Ποινικός Κώδιξ (Ερμηνεία κατ' άρθρον), εκδόσεις Γ', εκδοτικός οίκος Αδελφοί Δ. Τζάκα, Αθήναι 1967
- *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή, εκδόσεις Παπαζήση, 1987
- *Τσαλίκογλου Φ.*, Ο φόβος της τρέλας σε Επικινδυνότητα και Κοινωνική Ψυχιατρική, Κείμενα από δύο συμπόσια για την Ψυχιατρική, την επικινδυνότητα και τη Δικαιοσύνη, εκδόσεις Παπαζήση, 1990
Σακελλαρόπουλος Π. (υπεύθυνος έκδοσης)- Λειβαδίτης Μ. (επιμελητής έκδοσης), σ.44- 58
- *Φαρσεδάκης Ι.*, Η εγκληματολογική σκέψη απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, τόμος α', εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1990
- *Φυτράκης Ε.*, Από τον επικίνδυνο στο μέσο συνετό άνθρωπο: Μυθολογία και εμπειρισμός στο (ποινικό) δίκαιο, σε Τιμητικό τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη ΙΙ, Μελέτες ποινικού δικαίου – Εγκληματολογίας – Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2007, σ.685 επ.
- *Χαραλαμπάκης Α.*, Σύνταγμα και Ποινικό Δίκαιο, σε Τιμητικό τόμο για τον Γ. Α. Μαγκάκη, Ποινικό Δίκαιο- Ελευθερία- Κράτος Δικαίου, επιμέλεια Bemann G- Σπινέλλης Δ., εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1999, σ.93 επ.
- *Χαραλαμπάκης Α.*, Ποινικό Δίκαιο και νομολογία, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014
- *Χαραλαμπάκης Α.*, Επιτομή Ποινικού Δικαίου, Γενικό Μέρος, εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016
- *Χουλιάρας Α.*, Η επικινδυνότης του δράστη ως έννοια υπάλληλη έναντι της εχθρότητος εις τις ποινικές επιστήμες σε Σύγκρουση, εχθρότης και δίκαιο: εισηγήσεις ανακοινωθείσες εις το Διεπιστημονικό φροντιστήριο 2010-2014, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2015, σ. 1305 επ.
- *Χωραφάς Ν.*, Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον, τόμος πρώτος, Γενικόν Μέρος, εκδόσεις το Νομικόν, 1943
- *Χωραφάς Ν.*, Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον, εκδόσεις το Νομικόν, 1952
- *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον και Δικονομία, Α', Ποινικόν Δίκαιον (Γενικαί Αρχαί), εκδόσεις το Νομικόν, 1955
- *Χωραφάς Ν.*, Γενικαί Αρχαί του Ποινικού Δικαίου, τ. Α', εκδόσεις Π. Σάκκουλας, 1962
- *Χωραφάς Ν.*, Ποινικόν Δίκαιον, τόμος πρώτος, εκδόσεις Π. Σάκκουλας, 1978
- *Ψαρούδα-Μπενάκη Α.*, Η επιμέτρηση της ποινής κατά το άρθρο 79 Π.Κ. και οι σκοποί της ποινής σε Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, τόμος πρώτος, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, 1986, σ. 229 επ.
- *Baumann J.*, Θεμελιώδεις έννοιες και σύστημα του Ποινικού δικαίου, απόδοση Γιαννίδης Ι. και Κοτσαλής Λ., εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1983

- *Jacobs G.*, Ενοχή και πρόληψη, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2000, (μετάφραση *Βαθιώτης Κ.*)
- *Hassemmer W.*, Η ανάγκη για ασφάλεια και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα σε Τιμητικός Τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη ΙΙ, Μελέτες ποινικού δικαίου- Εγκληματολογίας- Ιστορίας του εγκλήματος, εκδόσεις Σάκκουλας Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 17 επ. (απόδοση *Χατζηκόστας Κ.*)
- *Lombroso C.*, Ο εγκληματίας άνθρωπος, εκδόσεις Ψυχάλου, χωρίς ημερομηνία (μετάφραση *Αλεξίου-Πρωταίου Ε.*)

Αρθρογραφία⁹⁹⁰

- *Αλεξιάδης Σ.*, Η επικινδυνότητα του εγκληματία: Ένα στοιχείο πλαστό, Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, τόμος Β, 1986, σελ 131 επ.
- *Αλεξιάδης Σ.*, Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΔΔΑ σχετικά με τις εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των κρατουμένων ψυχασθενών (Με αφορμή την απόφαση Luberti του ΕυρΔΔΑ), ΕΕΕυρΔ 1:1984, σ.180 επ.
- *Αναγνωστόπουλος Η.*, «Επικίνδυνοι» κατηγορούμενοι και δικονομικά προληπτικά μέτρα, Προσβάσεις και όρια της ειδικής πρόληψης στην ποινική διαδικασία, ΠοινΧρ 1983, σ.769 επ.
- *Αναγνωστόπουλος Η.*, Μέτρα ασφαλείας και ποινές, ΝοΒ 1989, σ.385
- *Ανδρουλάκης Ν.*, Ελαφρυντικές περιστάσεις, ΠοινΧρ 2015, σ.401 επ.
- *Βαθιώτης Κ.*, Πολίτες- Εχθροί- Κουκουλοφόροι, ΠοινΔικ 2009, σ.615 επ.
- *Βαθιώτης Κ.*, Ειδικά ζητήματα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σύμφωνα με τον νέο νόμο 4139/2013, ΠοινΔικ 2013, σ.789 επ.
- *Βασιλακόπουλος Π.*, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, (Κριτικές παρατηρήσεις στις ποινικές διατάξεις του Νόμου 2331/1995), ΠοινΧρ 1996, σ.1361 επ.
- *Βουγιούκας Κ.*, Έγκλησις και επικίνδυνοι εγκληματία, ΠοινΧρ 1956, σ.217 επ.
- *Γαλανού Μ.*, Ζητήματα ερμηνείας του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, ΠοινΔικ 2/2010, σ.225 επ
- *Γαρδίκας Κ.*, Οι καθ' ἑξίν και οι κατ' ἐπάγγελμα εγκληματία, ΠοινΧρ 1951, σ.57 επ.
- *Γαρδίκας Γ.*, Η διεθνής των αστυνομιών συνεργασία, Η Interpol, ΠοινΧρ 1962, σ.385 επ.

⁹⁹⁰ Σημειώνεται ότι στα άρθρα των Ποινικών Χρονικών από το 1996 και μετά, λόγω του ότι έχουν παρθεί από την ηλεκτρονική έκδοση του περιοδικού, η σελιδοποίηση δεν καθίσταται δυνατή. Το ίδιο ισχύει και για το άρθρο του Μ. Σκανδάμη στην Ποινική Δικαιοσύνη του 2017. Στις παραπομπές αναφέρεται λοιπόν μόνο η αρχική σελίδα στην οποία δημοσιεύεται το άρθρο.

- *Γαρδίκας Κ.*, Η πρόγνωση της εν τω μέλλοντι κοινωνικής διαγωγής του εγκληματήσοντος, ΠοινΧρ 1968, σελ. 129 επ. και 194 επ.
- *Γάφος Η.*, Κοινωνική άμυνα κατά των ανωμάτων εγκληματιών, ΠοινΧρ 1970, σ. 737 επ.
- *Γιαννίδης Ι.*, Η νέα νομιμοποίηση του Ποινικού Δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠοινΧρ 2007, σ. 769 επ.
- *Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α.*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου, ΠοινΧρ 1967, σ.129 επ.
- *Γιωτοπούλου- Μαραγκοπούλου Α.*, Εγκληματική διάθεση και επιμέτρησις της ποινής, ΝοΒ 1975, σελ. 9
- *Δαλακούρας Θ.*, Νέες κατευθύνσεις στο δίκαιο της προσωρινής κρατήσεως; Κριτικές παρατηρήσεις στις σχετικές ρυθμίσεις του ν. 2207/1994, ΥΠΕΡ 1994, σ.1269 επ.
- *Δαλακούρας Θ.*, Αρχή της αναλογικότητας και μέτρα δικονομικού καταναγκασμού, ΠοινΧρ 2005, σ.961 επ.
- *Δαλακούρας Θ.*, Ιδιαιτερότητες της ποινικής διαδικασίας επί αλλοδαπών, ΠοινΧρ 2007, σ.193 επ.
- *Δασκαλόπουλος Ι.*, Παρατηρήσεις ΑΠ 89/1966, ΠοινΧρ 1966, σ.274 επ.
- *Δασκαλόπουλος Ι.*, Περί της δικανικής πεποιθήσεως (Συμβολή εις την ψυχολογικήν έρευναν της ετυμηγορίας του ποινικού δικαστού), ΠοινΧρ 1967, σ.321 επ.
- *Δέδες Χ.*, Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων εγκληματιών, Δικονομικά Προβλήματα εκ της εφαρμογής του άρθρου 69 ΠΚ, ΝοΒ 1963, σ.369 επ.
- *Δημητράτος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής στις περί υποτρόπων, καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματιών διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, ΠοινΧρ 1993, σ.248 επ.
- *Δημητράτος Ν.*, Προβλήματα ποινικής δογματικής στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, ΠοινΧρ 2000, σ.381 επ.
- *Δημητράτος Ν.*, Οι εξελίξεις στην νομολογία περί του θεσμού των ελαφρυντικών περιστάσεων κατά το άρθρο 84 του ελληνικού ΠΚ, ΠοινΧρ 2017, σ.477 επ.
- *Διονυσοπούλου Α.*, Προγνωστικές αποφάσεις στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, Το παράδειγμα της προσωρινής κράτησης λόγω κινδύνου τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων, ΠοινΧρ 2013, σ.14 επ.
- *Ζαγκαρόλας Ι.*, Το διεθνές συνέδριον της Χάγης, ΠοινΧρ 1951, σ.179 επ.
- *Ζαγκαρόλας Ι.*, Τα διεθνή συνέδρια του παρελθόντος έτους, ΠοινΧρ 1951, σ.225-226
- *Ζαγκαρόλας Ι.*, Το δίκαιον της εκτελέσεως εις τους νέους ποινικούς κώδικας, ΠοινΧρ 1951, σ.329 επ.

- *Ζαγκαρόλας Ι.*, Παρατηρήσεις επί των υπ' αριθ. 92 και 134/1953 αποφάσεων του Αρείου Πάγου, Ο έλεγχος του ακυρωτικού επί της κρίσεως του δικαστού της ουσίας περί του επικινδύνου του κατηγορουμένου, ΠοινΧρ 1953, σελ.338 επ.
- *Ζαγκαρόλας Ι.*, Η εν τη παρ' ημίν δικαστική και σωφρονιστική πρακτική αντιμετώπισης των ψυχοπαθών εγκληματιών, ΠοινΧρ 1973
- *Ζαχαρής Ε.*, Σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, ΠοινΧρ 2005, σ.481 επ.
- *Θεολόγη Β.*, Η επικινδυνότητα του δράστη (ή του ναρκωτικού) στις νομοτεχνικές επιλογές του νομοθέτη, ΠοινΔικ 2013, σ.817 επ.
- *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η τέλεση πλημμελήματος με απειλούμενη ποινή και κατώτερη των 6 μηνών επιτρέπει τη φύλαξη των ακαταλόγιστων δραστών ή μόνον ακούσια νοσηλεία; (Με αφορμή το ΒουλΣυμβΠλημΘεσ 471/1994), ΥΠΕΡ 1994, σ.959 επ.
- *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Η οριοθέτηση του αξιοποίνου της τρομοκρατίας και οι προκλήσεις για ένα δικαιοκρατούμενο ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2005, σ.865 επ.
- *Καϊάφα- Γκμπάντι Μ.*, Η δήμευση των προϊόντων του εγκλήματος στο πλαίσιο της Ε.Ε.: Η πρόταση της Επιτροπής του 2012 και οι νέες προκλήσεις για το κράτος δικαίου, ΠοινΧρ 2013, σ.401 επ.
- *Καλούτσας Δ.*, Η «επικινδυνότης» του δράστου (Όρος του Ποινικού μας Δικαίου), ΕλλΔνη 1979, σ.107 επ.
- *Κατσαντώνης Α.*, Ο κανόνας της «Απαγορεύσεως της διπλής αξιολογήσεως στοιχείων της ποινικής υποστάσεως του εγκλήματος» («Doppelverwertungsverbot»), ΠοινΧρ 1985, σ.97 επ.
- *Καράμπελας Α.*, Τα κίνητρα των εγκληματικών πράξεων και η σημασία τους στον Ελληνικό Ποινικό Κώδικα, ΝοΒ 1985, σ.576 επ.
- *Καρράς Α.*, Η καθυστέρηση της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης – Δικαιοκρατική και αποτελεσματική αντιμετώπισή της, ΠοινΧρ 2015, σ. 721 επ.
- *Κιούπης Δ.*, Διατίμηση και κακουργήματα, ΠοινΧρ 1999, σ.620 επ.
- *Κονταξής Θ.*, Ιδιαίτερα τεχνάσματα [ή διαδρομές στον χώρο του παραλόγου], ΠοινΧρ 1997, σ. 1115 επ.
- *Κορδοπάτη Δ.*, Προβλήματα κατά την εφαρμογή του θεσμού της υφ' όρον απολύσεως (Η απόρριψη της αιτήσεως προς απόλυση καταδίκου υπό όρο, λόγω της «κατ' επίφαση μόνο καλής διαγωγής αυτού»- ΟΛΑΠ 4/1997), ΠοινΔικ 7/2000, σ.772 επ.
- *Κορφιάτης Ν.*, Ο καθ' έξιν και ο κατ' επάγγελμα εγκληματίας, ως και ο επικίνδυνος τούτος, ΕλλΔνη 1978, σ.518 επ.
- *Κοτσαλής Α.*, Η αξιολογική αντίληψη περί ενοχής στο Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΧρ 2002, σ. 673 επ.

- *Κουράκης Ν.*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, ΠοινΕπιθ 1970, σ.783 επ.
- *Κουτσάγγελος Γ.*, Η έμπρακτη μετάνοια μετά την άσκηση ποινικής δίωξης ως προσωπικός λόγος δικαστικής άφεσης της ποινής στα τυπικά αδικήματα, ΠοινΧρ 2010, σ. 252 επ.
- *Κυριακοπούλου Ο.*, Ασφαλιστική κράτηση κατά παραβατικών ανηλίκων; Αντιρρήσεις εκ του Συντάγματος, της ΕΣΔΑ και της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ΠοινΧρ 2010, σ.780 επ.
- *Κωνσταντινίδης Α.*, Ο θεσμός της υφ' όρον απολύσεως, ΠοινΧρ 2002, σ.769 επ.
- *Λαμπροπούλου Ε.*, Κοινωνίες σε κίνδυνο και αίσθημα ανασφάλειας, ΠοινΔικ 2002, σ. 556 επ.
- *Λαφαζάνος Θ.*, Προβλήματα θεσμού προσωρινής κράτησης, ΠοινΧρ 1982, σ.450 επ.
- *Λίβος Ν.*, Πότε η χορήγηση της υφ' όρον απολύσεως είναι υποχρεωτική; (Με αφορμή τα ΣυμβΕφΠειρ 251/1993 και ΣυμπΠλημμΠειρ 595/1993), ΠοινΧρ 1993, σ.922 επ.
- *Λίβος Ν.*, Η κατ' επάγγελμα και η κατά συνήθεια τέλεση του εγκλήματος (άρθρο 13 περ. στ' ΠΚ), ΠοινΧρ 1996, σ.1217 επ. και 1374 επ.
- *Λίβος Ν.*, Προγνωστικές αποφάσεις στο Ποινικό Δίκαιο (με παράδειγμα την υφ' όρον απόλυση και την χορήγηση τακτικών αδειών σε καταδίκους), ΠοινΧρ 2002, σ.1008 επ.
- *Λυμπερόπουλος Α.*, Οι ελαφρυντικές περιστάσεις του άρθρου 84 ΠΚ, ΠοινΧρ 1998, σ.97 επ.
- *Μαγγανάς Α.*, Η υφ' όρον απόλυση για τους σεξουαλικά επικίνδυνους εγκληματίες, ΠοινΔικ 10/1998, σ.1022 επ.
- *Μαγγανάς Α.*, Το πρόβλημα της αποτίμησης του κινδύνου τέλεσης νέων εγκληματικών πράξεων, ΠοινΔικ 10/1999, σελ. 1008 επ.
- *Μανωλεδάκης Ι.*, Ουσιαστικές ποινικές μεταρρυθμίσεις με το νόμο 2408/1996, Υπερ1997, σ.505 επ.
- *Μαργαρίτης Μ.*, Οι πρόσφατες τροποποιήσεις των διατάξεων επί της προσωρινής κρατήσεως (ν. 2172/1993 και 2704/1997) ΕλλΔνη 36(1995), σ.519 επ.
- *Μαργαρίτης Α.*, Έφεση κατά βουλεύματος και αδύναμα πρόσωπα (: ανήλικοι- ψυχικά πάσχοντες) (Μέρος ΣΤ), ΠοινΔικ 2015, σ.1083 επ.
- *Μοροζίνης Ι.*, Κίνδυνος και επικινδυνότητα ως στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, ΠοινΧρ 2015, σ. 486 επ.
- *Μπακατσούλας Μ.*, Το επικίνδυνον του εγκληματίου εν τω νέω ποινικό κώδικι, ΠοινΧρ 1951, σ.119 επ.
- *Μπέκας Γ.*, Οι νέοι αυθεντικοί ορισμοί στον ποινικό κώδικα και οι επιπτώσεις τους στην τυποποίηση του ποινικού φαινομένου, ΥΠΕΡ 1998, σ.267 επ.
- *Μπέκας Γ.*, Οι κυρωτικοί κανόνες της διακίνησης ναρκωτικών, ΠοινΔικ 8-9/2013, σ.784 επ.

- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Γεγονότα και προσωπικές κρίσεις ως αντικείμενα της μαρτυρικής κατάθεσης στην ποινική δίκη, ΠοινΧρ 1989, σελ 673 επ.
- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Διαθετικές έννοιες και Ποινικό Δίκαιο, ΥΠΕΡ 1993, σ. 243 επ.
- *Μυλωνόπουλος Χ.*, Έκθεση στο σχέδιο νόμου 2408/1996, Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών, τμήμα νομοτεχνικής επεξεργασίας σχεδίων και προτάσεων νόμου
- *Πανούσης Γ.*, Η επικινδυνότητα, ΝοΒ 1978, σ.776 επ. (δημοσίευση και σε Το “ζητούμενο” στην Εγκληματολογία, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 1988, σ.41 επ.)
- *Πανούσης Γ.*, Επικινδύνως ακίνδunami ή Ακινδύνως Επικίνδunami, Έγκλημα και Κοινωνία, 1:1987, σ.17 επ. (δημοσίευση και σε Το “ζητούμενο” στην Εγκληματολογία, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλας, 1988, σ.323 επ.
- *Πανούσης Γ.*, Ο «τυχαίος» εγκληματίας και η μοίρα του, ΝοΒ 2001, σελ. 1612 επ
- *Παπαγεωργίου-Γονατάς Σ.*, Ποινικό Δίκαιο και Franchising, ΠοινΧρ 1996, σ.449 επ.
- *Παπαδάτου Π.*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη παρ’ ημίν νομοθεσία και πράξει, ΠοινΧρ 1966, σελ. 257 επ.
- *Παπαχαράλαμπος Χ.*, Το άρθρο 106 Π.Κ. ανάμεσα στην καλή διαγωγή του κρατουμένου και στην 'κακή' διαγωγή του νομοθέτη, ΠοινΧρ 1999, σ.501 επ.
- *Παππάς Β.*, Η ‘ Κοινωνική Άμυνα’ ως ποινική το πρώτον θεωρία, ΠοινΧρ 1968, σ.577 επ.
- *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η κοινωνική επίδραση της ποινικής νομολογίας, ΥΠΕΡ 1997, σ.3 επ.
- *Παρασκευόπουλος Ν.*, Η διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό δίκαιο, ΠοινΧρ 2001, σ. 481 επ.
- *Παρασκευόπουλος Ν.*, Ποινική μεταχείριση προσώπων εξαρτημένων από ναρκωτικά και ήδη κρατουμένων, ΠοινΧρ 2009, σ.849 επ.
- *Πάυλου Σ.*, Η μετεξέλιξη της διακινδυνεύσεως σε βλάβη και τα ανακύπτοντα ζητήματα συρροής, ΠοινΧρ 2001, σ. 961 επ.
- *Πεγιάδης Α.*, Επικινδυνότητα: Ιστορική και Επιστημολογική προσέγγιση: Μια έννοια σε κρίση; Έγκλημα και Κοινωνία, 4: 1987, σ.173 επ.
- *Ρουμελιώτης Μ.*, Το ζήτημα μίας ορθής λύσης, ΝοΒ 1997, σ.722 επ.
- *Σιδέρης Δ.*, Διοικητική και δικαστική απέλαση αλλοδαπών και πολιτικών προσφύγων, ΠοινΧρ 199, σ.1233
- *Σιταρόπουλος Ν.*, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Φύλαξη ακαταλόγιστων προσώπων, Απόφαση της 19.6.2003, ΠοινΔικ 5/2004, σ.554 επ.

- *Σκανδάμης Μ.*, Η εξέλιξη της έννοιας της επικινδυνότητας στις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, ΠoinΔικ 2017, σ. 516 επ.
- *Σοφουλάκης Α.*, Απάτη από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη διώκεται μόνο κατ' έγκληση κατ' άρθρον 393 του ΠΚ, ΠoinΧρ 1992, σ.1003 επ.
- *Σοφουλάκης Α.*, Προβλήματα ανακύπτοντα κατά την εφαρμογή της διατάξεως της παραγράφου 1 του άρθρου 99 του Ποινικού Κώδικα (υποχρεωτική αναστολή εκτελέσεως της ποινής) και σκέψεις αντιμετώπισης αυτών, ΠoinΧρ 2001, σ.956
- *Σπινέλλης Δ.*, Η "αμεσότητα" του σκοπούμενου περιουσιακού οφέλους ή της βλάβης άλλου επί κακουρηγηματικής πλαστογραφίας, Κακουρηγηματικός χαρακτήρας της πλαστογραφίας λόγω ποσού και λόγω κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια τέλεσης, ΠoinΧρ 2009, σ.478 επ.
- *Σταθέας Γ.*, Προϋποθέσεις της υφ' όρον απολύσεως του εκτίοντος ποινή καταδίκου, ΠoinΧρ 1997, σ.1563 επ.
- *Στριγγάρη Μ. Γ.*, Η επικινδυνότητα των ψυχικών διαταραχών (στον ΠΚ και στην εφαρμογή του), ΠoinΧρ 1983, σ.1 επ.
- *Συκιώτου Α.*, Παγκοσμιοποίηση και αντεγκληματική πολιτική, ΠoinΔικ 2016, σ.552 επ.
- *Σύλικος Γ.*, «Ιδιαίτερη επικινδυνότητα» Η ιδιαίτερη επικινδυνότητα μίας ιδιαίτερας επικίνδυνης νομικής κατασκευής, Πράξη και Λόγος του Ποινικού Δικαίου, 2005, σελ. 130 επ.
- *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Ποινική επικαιρότητα, Ο ν. 2408 της 4.6.1996 «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, του Κώδικα Βασικών Κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις, Υπερ 1996.
- *Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε.*, Ποινική Επικαιρότητα, Υπερ 1999, σ.1512
- *Τσουμάνης Ν.*, Μεταγενέστερη επιβολή ασφαλιστικής κράτησης στο γερμανικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων, ΠoinΧρ 2010, σ.67 επ.
- *Φελουτζής Κ.*, Το κατ' εξακολούθηση έγκλημα, ΠoinΧρ 1999, σ.389 επ.
- *Φιλόπουλος Π.*, Ερμηνευτική προσέγγιση στο έγκλημα της εκβίασης 'επιχειρήσεων' (άρθρ. 385 §1 στοιχ. β' ΠΚ), ΠoinΧρ 2002, σ.296 επ.
- *Φυτράκης Ε.*, Περιμένοντας την απέλαση: το αρ. 74§4 ΠΚ, ΠoinΧρ 2001, σ.585 επ.
- *Φυτράκης Ε.*, Εισαγγελική αρμοδιότητα και δικαστική εγγύηση στον ψυχιατρικό εγκλεισμό, Με αφορμή τη ΓνωμΕισΑΠ 12/2006, ΠoinΧρ 2007, σ.952
- *Χαραλαμπίδης Α.*, Οι λόγοι μείωσης της ποινής, ΠoinΔικ 2016, σ.217
- *Χαραλαμπίδης Α.*, Η συμμετοχή στα ιδιαίτερα και στα ιδιόχειρα εγκλήματα, ΠoinΧρ 2016, σ.167 επ

- Χατζάκος Ι., Αρνητικά σημεία του Ν. 2408/1996 και άλλες παρεμπόπτουσες απόψεις, ΠοινΧρ 1996, σ.1751 επ.
- Χωραφάς Ν., Αι πνευματικάί βάσεις του ελληνικού ποινικού κώδικος, ΠοινΧρ 1963, σ.529 επ.
- Ψαρούδα- Μπενάκη Α. Παρατηρήσεις σε 87/1981 ΠλημΚέρκ, ΠοινΧρ 1982, σ.188 επ.
- Hirsch H.J., Σύγχρονη ποινική νομοθεσία και τα όρια του ποινικού δικαίου, ΠοινΧρ 1999, σ.981 επ.
- Jacobs G., Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού, ΠοινΔικ 7/2005, σ.868 επ. (μετάφραση Βαθιώτης Κ.)
- Jescheck H., Η μεταρρύθμιση του Ποινικού Δικαίου της Γερμανίας, Ειδικόν μέρος, ΠοινΧρ 1977, σ.737 επ. (απόδοση υπό Κουράκη Ν.)
- Kaiser G., Σκόπιμη ποινή και ανθρώπινα δικαιώματα (Εκατό χρόνια από την εξαγγελία του Μαρβούργειου Προγράμματος- Ένας απολογισμός), ΠοινΧρ 1982, σ.833 επ. (απόδοση Κοτσαλής Α.)
- Kinzig J., Η ροπή προς τέλεσιν σοβαρών αξιόποινων πράξεων- και τι υποκρύπτεται σ' αυτήν, NStZ 1998, σ.14-19, (επιμέλεια Βαθιώτη Κ.), ΠοινΧρ 1998 σ.426 επ.
- Roxin C., Έχει το ποινικό δίκαιο μέλλον; (μετάφραση Τσαλαβούτα Ε.), ΠοινΧρ 1998, σ.705 επ.
- Streng F., Ο προσανατολισμός του Ποινικού Δικαίου στις συνέπειες της πράξης και τα όριά του, Περί των κινδύνων μιας διχοτόμησης του Ποινικού Δικαίου, ΠοινΧρ 2010, σ.625 επ.